İŞÇİLER ÇALIŞMAYA KARŞI

Michael Seidman

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Emine Özkaya Middlesex Üniversitesi Humanities Bölümü'nden mezun oldu. Daha önce çevirdiği basılmış kitaplar şunlardır: Emma Goldman, *Hayatımı Yaşarken*-II, 1997; Paul Avrich, *Bir Amerikalı Anarşist, Voltairine de Cleyre*, 1999; Mary Davis, *Sylvia Pankhurst*, 2006.

Gün Zileli Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nün 2. sınıfından ayrıldı. Daha önce çevirdiği basılmış kitaplar şunlardır: Abel Paz, *Halk Silahlanınca-Durruti ve İspanya Devrimi*, 1996; Eugenia Ginzburg, *Anafora Doğru*, 1996; Eugenia Ginzburg, *Anaforun İçinde*, 2000; Herman Gorter, *Yoldaş Lenin'e Açık Mektup*, (Kemal Orcan'la birlikte), 2001; Paul Avrich, *Kronstadt 1921*, 2006; Edward H. Carr, *Mihail Bakunin*, 2006.

İŞÇİLER ÇALIŞMAYA KARŞI

Halk Cepheleri Döneminde Barselona ve Paris'te İşçiler

MICHAEL SEIDMAN

Çevirenler: Emine Özkaya - Gün Zileli

BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
YAYINEVİ

Michael Seidman
Workers Against Work
Labor in Paris and Barcelona During the Papular Fronts
© Michael Seidman 1991.

İşçiler Çalışmaya Karşı
Halk Cepheleri Döneminde Barselona ve Paris'te İşçiler
© BÜTEK A.Ş. 2010.

Çeviri © Emine Özkaya&Gün Zileli 2009.

Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Boğaziçi Üniversitesi Uçaksavar Kampüsü
Cengiz Topel Caddesi, Garanti Kültür Merkezi, Arka Giriş
Etiler/İstanbul

bupress@boun.edu.tr
www.bupress. org, www.bupress. net
Telefon ve faks: (90) 212 257 87 27
Sertifika No: 10821

Yayıma Hazırlayan: Çetin Şan, Pınar Yanardağ
Kapak tasarımı: Kerem Yeğin
Baskı: G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş.,
100 Yıl Mah. MAS-SİT, 1. Cadde, No: 88, Bağcılar/İstanbul
Telefon: 0212 6290024-25
Sertifika No: 12358

Birinci Basım: Nisan 2009

Boğaziçi University Library Cataloging in Publication Data

Seidman, Michael
İşçiler çalışmaya karşı: Halk Cepheleri Döneminde Barselona ve Paris'te İşçiler / Michael Seidman; çev. Emine Özkaya, Gün Zileli.
448 p. ; 21 cm.

ISBN 978-605-4238-24-8

1. Working class – France – Paris – History – 20th century. 2. Working class – Spain – Barcelona – History – 20th century. 3. Labor movement – France – Paris – History – 20th century. 4. Front populaire – History. I. Title. II. Özkaya, Emine III. Zileli, Gün.
HD8590.B342

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz, 9

Sunuş ve Teşekkür, 11

Kısaltmalar, 13

Giriş, 17

1
Barselona Burjuvazisinin Zayıflığı, 39

2
Anarkosendikalist İdeoloji, 63

3
Barselona'da CNT, 88

4
Barselona'daki Devrime Bir Bakış, 117

5
Rasyonalizasyon, 148

6
İşçilerin Direnişi, 180

7
Barselona'da İspanyol Devrimi'nin Sonu, 215

8
Paris Burjuvazisinin Güçlülüğü, 229

9
İşçi Kontrolü İdeolojisi, 251

10
Fabrika İşgalleri, 279

11
Çalışmaya Karşı İsyanlar, 303

12
İşsizlik ve Boş Zaman Sorunları, 349

13
Halk Cephesi'nin Sonu, 377

Sonuç, 403

Kaynakça, 409

Dizin, 431

Türkçe Baskıya Önsöz

Bir yazar, yayımlanışının üzerinden neredeyse bir kuşak geçmiş kitabı hakkında yeniden bir şeyler yazma fırsatını ele geçirdiği için kendini oldukça şanslı saymalıdır. O sırada, neredeyse tüm Britanya ve Amerikan tarihçiliğinin üretimci eğiliminin tersine *İşçiler Çalışmaya Karşı*, işçi sınıfının embriyon halindeki bir davranış özelliği olarak, ücretlilerin çalışmayı reddettiğini ve çalışmaya direndiğini düşünmüştü. Bu yüzden, bu kitap, işçilere dair araştırmalara politik, entelektüel ve sosyal açıdan eleştirel yaklaşımıyla farklı bir konumdadır. İşçilere dair bu araştırmalar, ücretlileri, işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden parti, sendika ve ideolojiler için fedakârlık yapmaya hazır insanlar olarak resmetme eğilimindeydi.

İşçiler Çalışmaya Karşı'nın üretimcilik eleştirisi kuşkusuz önemliydi ve hem Fransa'daki Halk Cephesi'nin hem de İspanyol Devrimi'nin sorunlarını açıklamaya yardımcı olmuştu. Dahası, çalışmaya yönelik bu eleştiri, daha yakın zamana ilişkin bir fenomenin –düşük üretimi hoşgören eski komünist yönelimi bir yana bırakıp daha yoğun sömürü biçimlerini benimseyen Çin gibi Asya ülkelerindeki rekabetçi ücretli emek biçimlerinin yükselişi– kavranmasına yardımcı olmaktadır.

Bununla birlikte, *İşçiler Çalışmaya Karşı* toplum denen imparatorluğu hasbelkader kabul etmiştir. Bir başka deyişle, tarihçiliğin son birkaç kuşağına egemen olan sosyal tarihin belirli formlarının üstünlüğüne karşı çıkmamıştır. Nitekim, çalışmaya karşı direnişin kolektif biçimlerine fazlasıyla vurgu yapmış ve reddedişin bireysel bazdaki çok sayıda örneğini ihmal etmiştir. "Tarihi aşağıdan" ele alıp derinleşememiştir. Kişisel ve biricik olanın ihmali, bu kitaba bilgi kaynağı olan ütopyacı perspektifle güçlendirilmiştir. *İşçiler Çalışmaya Karşı* işçilerin sibernetik bir topluma katılmayı reddettikle-

rini ileri sürüyordu. Ama şimdi bana daha çok öyle geliyor ki, çalışmaya karşı direniş, bireysel ücretlinin, onu bir dava uğruna çalışmaya ikna etmeye didinen çeşitli ideolojilere –milliyetçilik, faşizm, sosyalizm, komünizm ve anarkosendikalizm– karşı sağlıklı bir kuşkuculuğu sergilemekteydi.[1] "Fakat bireysellik öldürülemeyen bir şeydir. Hemen ses vermeyebilir, ama şurası kesindir ki, belki de sessizce büyüyen bir ot gibi, aralıksız ve fethedilemez bir şekilde otoritenin emirlerine karşı protestoda bulunur."[2]

Burada, 2001 yılında Londra'da beni *İşçiler Çalışmaya Karşı*'yı Türkçe okuyucular için çevirmek istediğinden haberdar eden Emine Özkaya'nın çabalarından büyük onur duyduğumu belirtmeliyim. Umarım, bu kitabı Türkçesinden okuyanlar onunla ilgilenecek ve yararlı bulacaktır.

Michael Seidman

[1] Bireyselciliğin ihmali şu kitap ve makalelerde kısmen düzeltilmiştir: Michel Seidman, *Republic of Egos: A Social History of the Spanish Civil War,* Wisconsin Üniversitesi Yayını, 2002; Michel Seidman, "Social History and Anti-Social History", *Common Knowledge,* c. 13, s.1, Kış 2007, 40-49.

[2] Voltairine de Cleyre, "The Economic Tendency of Freethought", *Exquisite Rebel: The Essays of Voltairine de Cleyre-Feminist, Anarchist, Genius*'un içinde, editörler Sharon Presley ve Crispin Sartwell, Albany, New York, 2005, s. 167.

Sunuş ve Teşekkür

Barselona'daki İspanyol Devrimi ile Paris'teki Halk Cephesi'nin sosyal ve politik tarihi üzerine bu karşılaştırmalı çalışma, zayıf bir burjuvaziye sahip İspanya gibi bir ülkede devrimci ideolojilerin gücünü ve modern endüstrisi gelişmiş Fransa gibi kapitalist bir ülkede bu ideolojilerin gerileyişini göstermeye çalışmaktadır. Elinizdeki bu kitap, işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden örgütlerin belli ölçülerde iktidarı ellerinde tuttuğu Halk Cepheleri döneminde, Paris ve Barselona'daki işçilerin nasıl çalıştığını araştırmaktadır. İşçi sınıfının davranış (ya da davranmayış) modelleri, bu kitabı Anglo-Amerikan emek tarihçiliğinin paradigmalarını sorgulamaya götürmüştür.

Amsterdam Üniversitesi Profesörü Arthur Mitzman'ın yönlendirmesi eşliğinde bir doktora tezi olarak yazılmaya başlanan bu kitap Paris, Barselona ve Salamanca'da, 1980'lerin başlarındaki yoğun araştırmalardan yararlandı. Paris'te, arkadaşlarımdan ve akademisyenlerden de yardım aldım; Sylviane Lavergne, Véronique ve Jean-Pierre Bachimont, Arthur Marchadier, Louis Chevalier ve Michelle Perrot'a çok şey borçluyum. Barselona'da Joaquin Sirera ve Horacio Capel bilgi toplamama yardımcı olup rahatımı temin ettiler. Stanley Payne, beni Salamanca'daki inanılmaz ölçüde zengin, fakat dağınık İspanyol İç Savaşı arşivlerine yönlendirdi ve Raymond Carr da bu konuda ihtiyacım olan cesareti verdi.

Aynı şekilde kitabımın taslaklarını okuyan Traian Stoianovich, John Gillis, Victoria de Grazia, Allen Howard ve Mark Wasserman'ın eleştiri ve önerilerinden son derece yararlandım. Robert Seidman'ın yorumları, ara sıra karşıma çıkan İspanyolca ve Fransızca deyimleri İngilizceye aktarmamı sağlamıştır.

Çevirmenlerin Teşekkürü

Çeviri boyunca, yoruma açık noktalarda her an danışabileceğimizi hissettirdikleri ve zaman zaman bunu pratikte de gösterdikleri için arkadaşlarımız David Milner ve Greg Ryan'a teşekkürü bir borç biliriz.

Emine Özkaya - Gün Zileli

Kısaltmalar

Ispanya

CEDA	Confederación espanola de derechas autónomas [İspanyol Özerk Sağ Konfederasyonu]
CENU	Consejo de la escuela nueva unificada [Yeni Birleşik Okul Konseyi]
CNT	Confederación nacional de trabajo [Ulusal Emek Konfederasyonu]
FAI	Federacion anarquista iberica [İspanyol Anarşist Federasyonu]
JSU	Juventudes socialistas unificadas [Birleşik Sosyalist Gençlik]
MZA	Madrid-Zaragoza-Alicante
POUM	Partido obrero de unificación marxista [Marksist Birleşik İşçi Partisi]
PSUC	Partit socialista unificat de catalunya [Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi]
SEUC	Serveis electrics unificats de catalunya [Katalonya Birleştirilmiş Elektrik Hizmetleri]
UGT	Union general de trabajadores [Genel İşçi Sendikası]

Fransa

CFTC	Confederation française des travailleurs chretiens [Fransız Hıristiyan İşçiler Konfederasyonu]
CGPF	Confederation generale de la production française [Fransız Genel Üretim Konfederasyonu]
CGT	Confederation generale du travail [Genel İş Konfederasyonu]
CGTSR	Confederation generale du travail syndicaliste revolutionnaire [Devrimci Sendikalist Genel İş Konfederasyonu]

CGTU	Confederation generale du travail unitaire [Birleşik Genel İş Konfederasyonu]
GIM	Groupement des industries metalurgiques [Metalurji İşverenleri Birliği]
GR	Gauche revolutionnaire [Devrimci Sol]
HBM	Habitations à bon marche [Ucuz Konut]
PCF	Parti communiste français [Fransız Komünist Partisi]
PPF	Parti populaire français [Fransız Halk Partisi]
PSF	Parti social français [Fransız Toplum Partisi]
PSOP	Parti socialiste ouvrier et paysan [Sosyalist İşçi ve Köylü Partisi]
SACIAT	Syndicat et amicale des chefs de service, ingenieurs, agents de maîtrise et techniciens des industries metallurgiques, mecaniques et connexes [Metalurji, Mekanik ve Bağlantılı Endüstrilerdeki Servis Şefleri, Mühendis, Müfettiş ve Teknisyenler Sendikası]
SFIO	Section française de l'internationale ouvrière [İşçi Enternasyonali Fransız Bölümü]
SIMCA	Societe industrielle de mecanique et de carrosserie automobile [Otomobil Mekaniği ve Gövdesi Endüstriyel Şirketi]
SNCAN	Societe nationale de constructions aeronautiques du nord [Ulusal Kuzey Uçak Yapımı Şirketi]
SNCASE	Societe nationale de constructions aeronautiques du sud-est [Ulusal Güney-Doğu Uçak Yapımı Şirketi]
SNCASO	Societe nationale de constructions aeronautiques du sud-ouest [Ulusal Güney-Batı Uçak Yapımı Şirketi]
SNCF	Societe nationale des chemins du fer français [Fransız Ulusal Demiryolu Şirketi]
SNCM	Societe nationale de constructions de moteurs [Ulusal Motor Yapım Şirketi]

Dipnotlarda Kullanılan Kısaltmalar

AD	Ministere des affaires etrangeres [Dışişleri Bakanlığı]
AGA	Archivo general de administración [Genel İdare Arşivi]
AHN	Archivo histórico nacional [Ulusal Tarih Arşivi]
AN	Archives nationales [Ulusal Arşivler]
APP	Archives de la prefecture de police [Polis Arşivleri]
AR	Archives des usines Renault [Renault Fabrikaları Arşivi]
AS	Archivo histórico nacional, sección guerra civil [Ulusal Tarih Arşivi, İç Savaş Bölümü]
BN	Bibliotheque nationale [Milli Kütüphane]
CE	Archives du commissariat de l'exposition [Fuar Küratörleri Arşivi]
GIM	Archives du groupement des industries métallurgiques [Metalurji Endüstrileri Arşivleri]
IISH	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis [Uluslarası Sosyal Tarih Enstitüsü]
PC	Pujol Collection
SHAA	Service historique de l'armee de l'air [Hava Kuvvetleri Hizmet Tarihi]
SNA	Societé nationale aérospatiale [Ulusal Havacılık ve Uzay Şirketi]
SNCA	Societe nationale de consructions aeronautiques [Ulusal Havacılık Yapım Şirketi]

Giriş

1936 yılında, Barselona'da İspanyol Devrimi patlak verdiğinde, anarkosendikalist militanlar ve diğer devrimciler, şehirdeki araba ve kamyonları kısa sürede kamulaştırıp üstlerine örgütlerinin baş harflerini yazdıktan sonra hızla Barselona sokaklarında sürmeye başladılar. Trafik kurallarına hiçbir şekilde aldırış etmeyen bu acemi şoförler, çok sayıda kazanın oluşmasına sebebiyet verirken, günlük gazeteleri *Solidaridad Obrera*, onlara düzene uyma, arabaları yavaş sürme ve araçları işin ehli olanlara teslim etme çağrısında bulundu. Militanların bu eylemleri, İspanya'daki otomobil çağının habercisiydi.

Neredeyse aynı zamana rastlayan Fransa'daki Halk Cephesi dönemindeyse işçi kitleleri, ilk yıllık ücretli tatillerini değerlendirmek için Paris'ten, tıklım tıklım kalabalıklaşmış Riviera'nın yanı sıra tatil ve dinlenmeye ayrılmış diğer bölgelere akın ettiler. 1936'daki bu yaz tatillerinin kaçınılmaz varlığı Fransa'daki kitle turizmi ve haftasonu çağının başlangıcını oluşturmuştur.

İlk bakışta, böylesine farklı ülkelerdeki ilgisiz olayları tek bir çalışmanın içinde ele almak tuhaf gelebilir. Oysa ne var ki, Fransa ve İspanya arasında büyük farklılıklar olduğunu düşünen ("Afrika, Pirenelerin ötesinde başlar") Napoleon ile aynı fikirde olmak zorunda değiliz. Hatta daha eski yönetimler zamanındaki politik, ekonomik, dinsel ve sosyal gelişmeler, Pirenelerin kuzeyindekileri, İberya Yarımadası halkından ayırmaya başlamıştı bile. Modern Avrupa tarihinin erken dönemlerine ait Reformasyon ve mutlakiyetçilik gibi hareketler Fransa'da, İberyalı komşusundan çok daha büyük bir etki yapmıştı. İspanya ekonomik, politik ve kültürel bakımdan ağır adımlarla ilerlerken, devrimden yüzyıllarca öncesinde bile Fransa'da görece dinamik bir kentsel ve kırsal yaşam süregelmekteydi ve modernleştirilmiş bir devlet

söz konusuydu. XVIII. yüzyılda Fransız filozofları kiliseye, aristokrasiye ve geleneksel ekonomiye özgün ve güçlü eleştiriler yöneltmişti. İspanya'daysa Aydınlanma dönemi aktarmacı ve cılızdı.

Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesi ve etkileri, iki ulus arasındaki farklılıkları daha da belirgin bir hale getirecekti. Gelecek için bir program ilan eden yeni ulus, saflarını Protestanlar ve Yahudiler de dahil olmak üzere yetenekli olanlara açarken ruhban sınıfı da bu duruma bağlı kılınacaktı. Sonuçta Aydınlanma geleneğinde ilerleyen Fransız Devrimi üretici insanlara "asalak" soylular ya da din adamlarından daha çok değer biçmişti. İspanya'dan çok daha sağlıklı bir tarımsal ekonomi geliştiren Fransa, XX. yüzyıla gelindiğinde komşusunun tersine, toprağa ve işe susamış büyük köylü kitlelerine sahip olmamıştır. Büyüyen Fransız endüstrisi, yalnızca kırsal alandaki Fransız nüfusu istihdam etmekle kalmamış, aynı zamanda içlerinde binlerce İspanyolun da olduğu yabancı işçileri de istihdam edebilmişti. Bu yüzyılın başında Fransa, kiliseyi devlet kurumundan ayırmayı başardığı gibi orduyu da sivil hükümetin emrine bağlı kılmıştı. Dahası, görece istikrara sahip Üçüncü Cumhuriyet (1870-1940) yeni bir ulusal birlik oluşturarak bölgeci ve merkezkaç güçleri giderek daha da zayıflatmış, şiddet yanlısı devrimci ve karşıdevrimci hareketleri de büyük ölçüde silahsızlandırmayı başarmıştır.

İspanya, bununla kıyaslanabilecek bir burjuva devrimini hiçbir zaman yaşamadı. Napoleon döneminde, çok sayıda İspanyol, Fransız işgalcilerine ve onların devrimci ilkelerine karşı kanlı bir *gerilla* savaşına girişmişti. Fransız yönetimine karşı 1808'deki bu tepki, modern İspanya tarihinin başlangıç noktasıdır; tıpkı modern Fransa'nın başlangıcının 1789 Devrimi olarak kabul edilmesi gibi. Bu devrimci dönemden sonra bile, din adamları tarafından desteklenen geleneksel İspanyol toprak sahipleri, yarımadanın geniş bölümünde kendi ekonomik ve sosyal hâkimiyetlerini XX. yüzyılda bile sürdürdüler. Fransa'nın tersine, İspanyol ulusu hiçbir zaman Protestanları ve Yahudileri özümsemedi ve İspanya'nın bu en dinamik kesimi büyük ölçüde göç etti. Bask bölgesi

ve Katalonya'yı hariç tutacak olursak, enerjik bir sanayici sınıf ortaya çıkmadı. Hatta Katalonya'da bile girişimci dinamizm son derece kısa ömürlüydü. Ulusal birlik hiçbir zaman tam anlamıyla sağlanamadı ve Restorasyon Monarşisi devrinde (1874-1931) bölgeci hareketler yarımadanın en zengin bölgelerinde gelişme gösterdi. XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında, devrimci ve karşıdevrimci güçler arasında yaşanan bütün o silahlı çatışmalar, *pronunciamiento* denilen, ordunun doğrudan politikaya müdahalesini teşvik etti. İkinci Cumhuriyet (1931-1939) de ordu ile sivil hükümeti ve kilise ile devlet kurumlarını birbirinden ayırmaktan aciz olduğunu gösterecekti.

Bu birbirine benzemeyen gelişmeleri dikkate alan karşılaştırmalı bir yaklaşım, her iki ulusun tarihini anlamayıp XX. yüzyıl Avrupa tarihinde eşzamanlı gerçekleşen iki olay, İspanyol Devrimi ve Fransız Halk Cephesi hakkındaki kavrayışımızı derinleştirmeye yardımcı olabilir. Her iki olayın tarihselleştirilmesi, iki ülkenin de ulusal geçmişindeki politik ve diplomatik bir perspektif tarafından hâkim kılınmıştır. Çoğunlukla kısmi platformlar, çatışan ideolojiler, hükümet değişiklikleri ve İspanyol Devrimi'nde askerî çatışmalara yoğunlaşan tarihçiler, henüz karşılaştırmalı yaklaşıma toplumsal bir yöneliş girişiminde bulunmamıştır. Oysa, bu gelişmelerin karşılaştırmalı bir sosyal tarih olarak ele alınması, bizim İspanyol Devrimi'ni, Fransız Halk Cephesi'ni ve bizzat olayların sosyal tarihini derinden kavramamıza, her iki olgunun politik, diplomatik, hatta askerî tarihleri konusundaki kavrayışımızı geliştirmeye hizmet edecektir. Karşılaştırmalı sosyal yaklaşımın sınırları vardır ve nedensellik sorunlarına tam anlamıyla çözüm getiremez. Kimse, İspanya "işçi sınıfı" devriminin çaresizliğinin Fransız modelinin izlenmeyişinden kaynaklandığını kanıtlayamaz. Bununla birlikte, iki ulus arasındaki belli başlı sosyal, ekonomik ve politik farklılıklardan bir kısmının incelenmesi, Pirenelerin güneyinde devrimcilerin niçin daha etkili olduğu gerçeğini gün ışığına çıkarabilir.

Benim karşılaştırmacı yaklaşımım Paris ve Barselona'daki endüstriyel kapitalist burjuvalar (üretim araçlarının

sahipleri) ile işçi sınıflarının arasındaki ilişkileri incelemektedir. Bir sınıfın diğerinden ayrılarak veya yalıtılarak ele alınması, iki sınıf arasındaki dinamiklerin ve toplumun yönelişlerinin yalnızca kısmen anlaşılmasını sağlar. Aynı şekilde, onların ilişkileri ve birbirleri üzerindeki etkileri de *tarihsel olayların* daha derinden kavranmasına yol açar. Fransız ve İspanyol burjuvazilerinin farklı güçlere sahip olması, onların işçi sınıfı örgütlerinin karakterini büyük ölçüde etkilemiştir. Daha dinamik bir kapitalist seçkin kesim ile yüz yüze olan Fransız işçi sınıfı hareketi, İspanya'daki benzerinden farklı bir gelişme göstermiştir. İspanyol Devrimi'ni ve Fransız Halk Cephesi'ni değerlendirmek için mutlaka anlaşılması gereken bu farklılıklar, birçok tarihçinin politik perspektifinin yanı sıra her iki ülkedeki benzer politik yaftalar, yani komünist, sosyalist, anarkosendikalist, faşist ve benzeri kavramlarla maskelenmiştir. Yine de aynı siyasi partiler veya akımlar İspanya ve Fransa'nın farklı sosyal gerçekleriyle karşılaşmak zorunda kalmış ve bu nedenle farklı roller oynayıp, farklı anlamlar kazanmıştır.

Bu kitap çeşitli konuları açıklarken, benzer politik adlandırma ve sloganların ötesinde bir amaç taşır. Kitap, öncelikle iki farklı kapitalist seçkin kesimi ve endüstriyel yapıyı inceler. İkinci olarak da (Paris'te reformizmi teşvik ederken Barselona'da devrimi yükselten) Fransız ve İspanyol işçi hareketleri için ayırt edici sosyal ve politik ortamı yaratan bu seçkinler ve onların endüstrileri arasındaki farkları ele alır. Son olarak da esasen mavi yakalı (ayrıca beyaz yakalılar da) işçilerin Barselona'daki devrimci duruma ve Fransa'daki Halk Cephesi hükümetine nasıl yanıt verdiğini gösterir. Paris ve Barselona'daki gelişmelere yoğunlaştım, çünkü Paris ve onun varoşları, kuşkusuz 1930'lar Fransa'sındaki en önemli kentsel merkezi oluştururken; Barselona da hem İspanyol Devrimi'nin merkezi hem de İspanya'nın ekonomik bakımdan en gelişmiş bölgesi olan Katalonya'nın başkentiydi. Her iki şehir de, kendi ülkelerinin endüstriyel işçi sınıfı hareketinin başkentiydi.

Kitabın ilk yarısı, genel olarak İspanya ve özel olarak Barselona'da, devrimci hareketlerin büyümesini ve ısrarlı

direnişini teşvik eden politik, dinsel, ekonomik tavır ve eylemlerin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Barselona, İberya Yarımadası'nın en hayati şehirlerinden biriydi. Odukça güçsüz bir iç pazara ve yetersiz doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen, bu şehrin burjuvazisi, ulusun en büyük ve yoğun endüstrisini inşa etme meselesinin üstesinden gelmişti. Ancak bu başarı kesinlikle sınırlıydı. XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın başlarında bölgedeki en modern endüstrilerin çoğunun yaratılmasının sorumlusu Katalanlar değil, yabancılardı. Sağlık ve yaşama standartları, çoğunlukla Batı Avrupa normlarının oldukça altındaydı. İspanya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Barselona'nın üst sınıfları da Roma Katolik inancına bağlı kalmıştı. Terörizm, karşı-terörizm ve sabotaj tarafından karakterize edilen bir sosyal iklim içinde yaşayan pek çok fabrika sahibi düzeni sağlamak için askerî güçlere bel bağlamıştı.

Barselona işçi sınıfının önde gelen militanları, bölgede varlık gösteren devrimci ve büyük ölçüde anarkosendikalist örgütleri destekleyerek, yaşadıkları baskı ortamının yanı sıra yerel endüstrinin geri kalmışlığına ve dikkat çekecek ölçüdeki düşük yaşam standartlarına tepki göstermişlerdi. Anarşistler ve anarkosendikalistler, bazı tarihçilerin iddia ettiği gibi, ilkel yaşama dönme özlemi içindeki binyılcılar değildi; onlar, görece üretici olmayıp asalak olduğuna inandıkları burjuvaziyi eleştirdikleri için –devrimci Marksistlerinkine benzer biçimde– etkili konumlarını korudular. Anarkosendikalizm, ne Reformasyonu ne de XVIII. yüzyıldaki Batı devrimlerini kabul etmiş, ekonomik bakımdan yoksullaşmış bir ülkeye son derece uygun bir çalışma ve ekonomik gelişme ideolojisiydi.

1936'da Barselona'da devrim patlak verdiğinde, anarkosendikalist CNT'nin (Ulusal Emek Konfederasyonu) ve Marksist UGT'nin (Genel İşçi Sendikası) sendika militanları, İspanyol İç Savaşı'nın zor koşulları altında modernize etmek zorunda kaldıkları geri kalmış bir endüstriyel yapıyı devraldı. İster anarkosendikalist, isterse komünist veya sosyalist olsun bu militanlar Batının ve Sovyetler Birliği'nin ekonomik gelişme ve birikim modellerinin kimi yanlarını kopyaladılar.

Ve sonrasında da üretici güçleri inşa etmeye girişir girişmez, benim "işçilerin çalışmaya karşı direnişi" demeyi tercih edeceğim bir durumla karşılaştılar. Barselona'daki en önemli işçi sınıfı örgütü olan anarkosendikalist CNT, işçi demokrasisi ve katılımına dair kuramlarından bir süreliğine vazgeçip tabandaki işçileri daha çok çalışıp daha çok üretmeye çağırdı. Yeni kolektifleştirilen işyerlerindeki anarkosendikalistler ve komünistler, parça başı çalışma kavramını yeniden inşa ettiler, işyerlerinde sıkı bir kontrol kurmaya giriştiler, Stakhanovculuğa[1] ve sosyalist gerçekçi sanata methiyeler düzen yoğun kampanyalar başlattılar.

Kitabın ikinci yarısındaysa Fransa ve özellikle Paris'te, Barselona'dakinin tersine, devrimci işçi kontrolü koşullarının niçin daha zayıf olduğu inceleniyor. Çok daha zengin bir ulusal pazarın merkezine yerleşen Parisli kapitalist seçkin kesim, otomobil, uçak ve diğer modern sektörlerde rekabetçi endüstriler yaratmıştı. Dreyfus olayından sonra, ruhban sınıfı karşıtlığı ve antimilitarizm gibi kavramlar artık yakıcı sorunlar olmaktan çıkmış ve Pirenelerin güneyinde kalmıştı. İspanyol Devrimi'ni motive eden kilise ve orduya nefret duygusu, Fransa'daki devrimci hareket için artık bir platform oluşturmuyordu. Parisli fabrika sahiplerinin kendilerinin bile geleneksel inançlara bağlılıkları zayıftı. Bu kesimin içindeki Yahudi ve Protestanlar, en ileri endüstriyel sektörlerin bazılarının gelişmesinde etkili olmuşlardı. İspanya'nın tersine, Fransa'daki bölgesel ekonomik dengesizlikler, ulusun birliğini tehdit eden ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasına yol açacak ölçüde büyük değildi. Fransa'da kilise ile devlet arasındaki görece uzlaşma, asker-sivil çatışmasını yatıştırmış ve kademeli, ama aynı zamanda istikrarlı ekonomik büyüme, 1930'lar boyunca etkisini önemli ölçüde yitiren anar-

[1] *Stakhanovculuk*: Önceden saptanan çalışma hedeflerini aşan işçileri ödüllendirme, hedeflerin gerisinde kalanları ise cezalandırma temeline dayalı iş örgütlenmesi. 31 Ağustos 1935'te, 5 saat 45 dakikada, kişisel hedefi olarak belirlenen miktarın 14 katı olan 102 ton kömür çıkararak dünya rekoru kıran ve halk kahramanı ilan edilen, hatta *Time* dergisine bile kapak olan kömür işçisi Alexey Stakhanov'un onuruna bu isim verilmiştir. [—*ed. notu.*]

kosendikalizm gibi devrimci hareketlerin gerilemesine yol açmıştı. Fransız Halk Cephesi'nin zaferi, devrim ve iç savaş yerine, haftada 40 saat çalışma ve tatil ödemeleri de dahil olmak üzere Üçüncü Cumhuriyet'in en önemli sosyal yasalarının gerçekleşmesi şeklinde sonuçlanmıştı. Otomobil ve havacılık gibi akılcılaştırılıp modernleştirilmiş endüstrilerde ve inşaat gibi Paris bölgesindeki daha geleneksel sektörlerde yaşanan bu kazanımlara rağmen, mavi yakalı işçiler, çalışmaya karşı bir tür gerilla savaşı vermeyi sürdürdüler. Zayıf ve korku içindeki burjuvazi tarafından tam anlamıyla terk edilmiş fabrikaların sendika militanları tarafından devralındığı Barselona'nın tam tersine, Paris'teki sendika militanları tabandaki işçilerin işe gelmeme, geç kalma, sabotaj ve disiplinsizliklere genelde karşı çıkmadılar, hatta destekledi̇ler. Halk Cephesi haftasonu konusunu gündeme getirirken, komünistler ve sosyalistler, devrimin değil de turizmin temsilcileriymiş gibi davrandılar. İşçi sınıfı örgütlerinin içindeki devrim tutkusunun yerini diğer istekler ve yeni ihtiyaçlar aldı (ya da daha kesin bir dille söylersek, bu talepler işçi sınıfını temsil eder oldu).

Hem Paris hem de Barselona'daki işçilerin *yaşadığı* deneyimleri inceleyen bu kitabın asıl amacı, ücretlilerin çalışmaya direnmesi ve çalışmayı benimsememesi kavramlarını incelemektir. Çalışmanın benimsenmesi iş güvenliği, fazla mesai, yüksek verim ve ek bir işte çalışma yönünde talepte bulunmak anlamına gelir. Her iki şehirde de, aile ve cinsiyet temelli tüketimci zevkleri tatmin edebilmek için bazıları köle gibi çalışmak zorundaydı ve bu ihtiyaçların karşılanması belli bir gelir gerektiriyordu. Ne elzem ne de yaşamsal öneme sahip olan ve cinsiyetlerin isteklerine göre belirlenmiş bu ihtiyaçların nereden kaynaklandığıysa tarihçiler ve sosyal bilimciler tarafından keşfedilmeyi bekleyen bir meseledir. İşçiler fabrikalara yalnızca ekmek parası kazanıp hayatta kalmak için gitmezler, onlar boyutları tam olarak tahmin edilemeyen nedenler yüzünden çalışmayı seçtikleri için de giderler. 1930'lardaki işyerleri, genellikle sınırlanmış alanlar olsa bile, tamamen bir "hapishane" olarak tanımlanamazdı. İşçileri çalışmaya teşvik eden cazip etkenler çeşitli

ve değişkendir; fakat bu etkenlerin hepsi de işçileri üretim süreciyle işbirliği yapmaya, işyerine ve iş saatlerine yoğunlaşmaya teşvik etmişlerdir. Bu etkenlerin arasında, tüketicilik değerlerini telkin etmek, eli ekmek tutan güvenilir bir insan olmaya yöneltmek, partilerin ve sendikaların ürettiği devrimci ya da reformist projelere, hatta yurtsever açıklamalara inanmak da vardır.

Tüketici arzular, Fransa'da İspanya'ya göre çok daha fazla gelişmişti; Ayrıca Fransa'da hem üretici hem de cezbedici güçler İspanya'dan çok daha büyük bir iktidara sahiptiler. Paris'teki tüketim mallarının çeşitliliği yönündeki reklamlar, savaş sonrası Avrupasında yaşanacak tüketimin habercisiyken, Parisli işçiler de yeni malların ve hizmetlerin geniş bir şekilde sergilenmesi için çalışmaktaydılar. Eğlence hayatının çeşitliliği ve yaygınlığı, bir sonraki tatile çıkabilmek için sıkı çalışmayı teşvik etmekteydi. Savaş koşullarının düşük alım gücünü daha da zayıflattığı Barselona'daysa sosyalist gerçekçilik üretimi ve üreticiyi göklere çıkarırken, reklamın tüketimi öven tavsiyelerinin yerini tutmuştu. İç savaş dönemindeki yaşam zorlukları ve kıtlık, Barselonalıları kelimenin tam anlamıyla günlük ekmek mücadelesine zorladı. Ekonomik zorluklar ve enflasyon koşullarının Paris'tekinden çok daha sert yaşandığı şartlarda, daha yüksek ücret talebinde bulundular. Savaşı yaşayan bu kentte bile, çok sayıda emekçi, asgari kalori ihtiyacından daha fazlasını tüketiyordu. İşçiler içki ve sigara içmeyi sürdürüyor, eğlence peşinde koşabiliyordu. İşçileri üretime teşvik eden bu güdüler olabilir. Hırsızlığı hariç tutacak olursak, farklı zevkleri elde etmenin yolu, ancak sıkı çalışarak para kazanmaktan geçiyordu.

İşçilerin ailevi durumları da onların çalışmayı kabullenmesini ya da reddetmesini etkilemiş görünüyor. Çok çocuklu çiftler, bekâr kadın ve erkeklere göre çok daha fazla çalışmaya zorlanmaktaydılar. Kuşkusuz birçok istisna da söz konusudur, özellikle de sosyal yardım sisteminin geniş aileleri ödüllendirdiği ve bazen potansiyel aile babası gençlerin ücretli pozisyona girmekten kaçınmalarına yol açtığı 1930'lar Fransa'sında. Aile geçindirme durumundaki kadın

ve erkeklerin hem birincil hem de ikincil olarak taşıdıkları bu sorumluluklar onların, ailelerine destek olmak üzere çok çalışmaya yönelmelerine yol açmaktaydı. Halk Cephesi döneminde, aile reisleri çocukları kendi yaptıkları türden işlerde çalışmasınlar diye kendilerini feda ederek çalışmaya katlanmışlardır.

Parti ve sendikaların devrimci ve reformist bakış açıları, onların eylemcilerini motive etmiştir. Güçlü ve daha dinamik bir İspanya inşa etmek isteyenler, daha büyük bir ulus olma yolunda çalışmak için propaganda yapıp ikna ederek meslektaşlarını inandırmaya çalıştılar. Fransa'da işçi sınıfı arasındaki yurtseverler, uluslararası gerilimin artması ve Almanya'nın yeniden silahlanması yüzünden endişeye kapılarak iş saatlerinin uzatılmasına ve üretimin artırılmasına razı oldular.

Yurtseverlik, devrimcilik, ailevi veya tüketici nedenlerle sayesinde baştan çıkarıcı görünen bu güçlerin, Halk Cephesi döneminde, işçilerin çalışmaya karşı direnişini kıracak kadar güçlü olamayışı bu kitabın asıl yoğunlaştığı konudur. Çalışmaya karşı direniş ile kastettiğim şey, gerek bireysel, gerek kolektif olarak işçilerin fabrikalardaki çalışmadan kaçınmalarını mümkün kılan eylemlerdir. İşe gelmeme, hasta numarası yapma, geç gelme ve grevler, işten kaçmanın ve çalışma saatlerini azaltmanın aracı olan doğrudan direniş biçimleridir. Dolaylı direniş biçimleriyse hırsızlık, sabotaj, iş yavaşlatma, disiplinsizlik ve kaytarmacılık, genelde ürüne zarar verme ya da üretimi düşürmeye yönelik faaliyet ve tavırlardır. Örneğin çalmak, üretim için gerekli alet ve makineleri çalışmaz hale getirmeye ve iş gücünün denetim maliyetini yükseltmeye yol açar. İş yavaşlatma –iş hızı üzerindeki işçi denetimi– üretimi sınırlar. Endüstriyel hiyerarşiye meydan okuyan disiplinsizlik, verimlilikle uyumsuz bir durum yaratır.

XX. yüzyıldaki çalışmaya karşı direniş, birçok Marksist emek tarihçisi ve modernleşme kuramcısı tarafından büyük ölçüde ihmal edilmiş ya da önemsenmemiştir; ki bunlar baskın olmasalar bile, emek tarihçiliği açısından önemli

okullardır.[2] Birçok konuda aralarında çatışmalar olsa bile her iki grup da, çalışmaya karşı yeterli ölçüde eleştirel bir tavır benimsememiştir. Onlar emeği esasen bir zorunluluk olarak değil, yaratıcılık olarak ele almış, işçileri de çalışmaya karşı direnişçiler olarak değil, üreticiler olarak görmüştür. Modernleşme kuramcıları işçilerin hıza, yapıya, işin ve işyerinin taleplerine uyum sağladığını varsayarlar. Marksistler, anarşistler ve anarkosendikalistler ise işçi sınıfının eninde sonunda üretim araçlarının kamulaştırılması isteğinde olduğu görüşündedir. Marksizmin ve anarşizmin ana akımları, işin onaylanması kavramını büyük bir arzuyla onaylar ve eğer mantıksal sonucuna götürecek olursak, işyeri temelinde bir ütopya kurarlar. Aralarındaki farklılıklara rağmen, modernleşme kuramı ve (anarşist varyantları da dahil olmak üzere) Marksizm işçilerin işi onaylamaları konusunda benzer görüşlere sahiptir. Aslında modernleşme kuramının, çalışma konusunda, XIX. yüzyıldaki Marksist ve anarşist söylemle büyük ölçüde eleştirisiz bir uzlaşı içinde olmayı sürdürdüğü ileri sürülebilir.

Her iki kuram da, gelişmeci tarih görüşünü ileri sürer. Modernleşme kuramcıları, işçilerin, kendi istekleriyle olmasa bile kaçınılmaz olarak iş gücünün gelişmiş kesimine giderek daha fazla uyum sağlayacağı görüşündedir. Marksist görüş ise işçi sınıfının sınıf bilinci kazanacağını ve "kendisi için sınıf" haline geleceğini ileri sürer. Marksizmin içinde de var olan Blanquist veya darbeci akıma rağmen, anarşistler

---

[2] Marksist tarihçilik hakkında bkz. Georg Lukács, *History and Class Consciousness*, s. 46-82 [*Tarih ve Sınıf Bilinci*, çev. M. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1998. —*ed. notu*]; George Rude, *Ideology and Popular Protest*, s. 7-26. Ayrıca Georg Lukács'ın tutumunu yeniden inceleyen son zamanlardaki çalışmalar hakkında bkz. Eric Hobsbawm, *Workers: Worlds of Labor*, s. 15-32. Modernleşme kuramcılarının görüşleri için bkz. Peter N. Stearns, *Revolutionary Syndicalism and French Labor: A Cause without Rebels* ve *Lives of Labor: Work in a Maturing Industrial Society*. Lukács'ın yaklaşımının eleştirisi için bkz. *The German Working Class*, ed. Richard J. Evans, s. 26-27. Lukács'ın bir başka ilginç eleştirisi için bkz. *Working-Class Culture: Studies in History and Theory*, editörler: John Clarke, Chas Critcher ve Richard Johnson, s. 209-11.

ve anarkosendikalistler "devrimin işçilerin kendilerinin eseri olacağı" konusunda rakipleriyle aynı fikirdedir. Sol ideolojiler, işçi sınıfının gelecekte bir gün başarılı bir devrim için yeterli bilinç ve bilgiyi kazanacağını ileri sürerler.

İlerlemeci tarih görüşü ve anlayışı, çalışmayı göklere çıkarmasa bile, işçi sınıfının varlığına dair özelliklerin araştırılmasını teşvik ederken, farklı türlerdeki araştırmalara kapalıdır. Çok yakın zamanlara kadar, ideolojiler ve gelişmiş işçi sınıfı örgütleri, önceliği işçi sınıfının günlük hayatının ötesindeki çalışmalara veriyordu. Partilerin, sendikaların ve onların militanlarının entelektüel ve politik tarihleri, emek tarihçiliği üzerinde büyük bir hâkimiyet kurmuşlardır. İster Marksist, ister anarşist varyantları olsun, ideolojilerin araştırmaları, sınıfın üreticiliği görüşüne izin verirler. Büyüyen örgütlerin –tıpkı ideolojiler gibi sınıfı temsil ettiğini iddia eden– incelemeleri, ilerlemeci akımı güçlendirmektedir. Bilinçlilik ya da en azından partilerin ve sendikaların üye sayıları XIX. ve XX. yüzyıllar boyunca genişleme göstermiştir. Yasal tarih de, örgütsel seçkinlerin meşruluk kazanması, hatta devlet aygıtıyla bütünleşmesi yoluyla işçi hareketinin ilerleme kaydettiği izlenimini yaratmıştır. Gerçi belli bazı incelemeler, PCF (Fransız Komünist Partisi) gibi işçi sınıfı örgütlerinin *partis passoires* [süzgeç partiler] veya elek[3] rolü oynadığını ortaya koymuştur; bu örgütler yüzünden işçilerin ve diğerlerinin katılımları çok az olabilmiştir, tıpkı Halk Cephesi dönemindeki belli başlı siyasi partilerde ve sendikalarda olduğu gibi. Tarihçiler, ilerlemeci ve üretimci modernleşme kuramının çerçevesi içinde dahi olsa, işçiler ile örgütleri veya işçiler ile ideolojileri arasındaki yakınlığı sorgulamaya başlamıştır.[4]

Emek tarihçileri, sınıf ile onun kurumları ve örgütleri arasındaki ilişkiyi çözümlemeye devam ettiler.[5] İşçi sınıfı *kültürü* hem popüler hem de daha özel olarak araştırma ko-

[3] Bu terim Annie Kriegel'e aittir: "Le parti communiste français sous la Troisieme Republique (1920-1939): Evolution de ses effectifs", *Revue française de science politique* 21, No. 1, s. 10.

[4] Stearns, *Revolutionary Syndicalism and French Labor.*

[5] Evans, *German Working Class;* Bodnar, *Workers' World: Kinship, Community and Protest in an Industrial Society, 1900-1940.*

nusu haline gelmiştir.[6] Bu yaklaşım, aynı zamanda ideolojileri, örgütleri, militanları da incelemeye başladı ve benim baştan çıkarıcı güçler dediklerim de dahil olmak üzere o zamana dek girilmemiş bakir alanlara doğru yayıldı. Kültürel yaklaşım, emek tarihçiliğine eşsiz bir katkıdır; ki bu kitap da ele aldığı soru ve sorunları onun ortaya çıkışına borçludur. Bununla birlikte kültürel yaklaşım yeterince eleştirel değildir ve genellikle çalışmaya değer verir. Marksistler ve modernleşme kuramcıları gibi, o da emeğe anlam atfeder. İleriki sayfalarda anlatılacağı üzere, işçiler aslında işlerini anlamsız bulmakta ya da daha az radikal biçimiyle söylersek, yalnızca ailelerini geçindirip tüketim maddelerini satın alabilmek amacıyla para kazanmak olarak görmektedirler. Açıkça belirtmek gerekirse, onların çalışmasının anlamı her zaman için araçsal ve dışsaldır. Her iki şehirde de yapılan ve çalıştıkları işin devrim, ulus ve Halk Cephesi açısından anlamlı olduğuna dair onları ikna etmeye yönelik propagandaya rağmen, ücretli işçiler bu tavrı sürdürmüştür. Kültürcülerin, çalışmanın anlamlı ve içerikli olduğu yönündeki aralıksız araştırmaları, onları –tıpkı Marksistler ve modernleşme kuramcıları gibi– işçilerin zorlamayla başa çıkabilmek için direnişe ihtiyaç duyduğu noktasını görmezden gelmeye sevk etmiştir.

Çalışmaya karşı direnişin tarihi, işçi sınıfına dair yeni bir bakış kazanmaya katkıda bulunabilir. İşçilerin çalışmaya karşı sergiledikleri günlük mücadeleleri göstermiştir ki, üretimci, ilerlemeci ve kültürcü bakış, işçi sınıfının önemli davranış özelliklerini yeterince içerememektedir. 1936'dan 1938'e dek Paris ve Barselona'da gerçekleşen işçilerin hem devrimci hem de reformist durumlardaki eylemlerinin incelenmesi, bunların aslında çalışmaya karşı doğrudan ve dolaylı bir direniş olduğunu göz önüne serecektir. Her iki şehirdeki işçiler resmî olmayan tatiller yaparak, işe geç gelip erken çıkarak işyerinden ve çalışma saatlerinden kaçma

[6] Clarke ve diğerleri, *Working-Class Culture ...;* Gareth Stedman Jones, *Languages of Class: Studies in English Working-Class History ...;* Patrick Joyce, ed., *The Historical Meanings of Work,* s. 1-31

yollarını aramıştır. Doğrudan direnişin başka bir yolu olan grevler ise çeşitli nedenlerle Paris'te daha yaygındı. Çünkü iş bırakma eylemi genellikle bir tür kolektif örgütlenmeyi gerektirir; oysa büyük kısmı fabrikaları yönettiği veya cepheye savaşmaya gittiği için Barselona'daki işçi militanların safları sayıca çok azalmıştı. Elbette, CNT ve UGT gibi sendikalar da bizzat devletle büyük oranda bütünleşerek üretici güçlerin geliştirilmesi işini benimsemişlerdi. Belki de tabandaki işçileri grevlerden kaçınmaya ikna etme konusunda hapse ya da çalışma kampına atılma tehdidi etkili olmuştur. Barselonalı işçiler, çalışmaya direniş göstermek için farklı stratejiler kullanarak ve özellikle de hasta numarası yaparak işyerlerinden kaçmanın daha az riskli olduğunu düşünmüş olabilirler. Onların işten kaçma çabaları kolektif bir örgütlenme aracılığıyla değil, daha çok bireysel yöntemlerle yürütülmüştür.

Bu doğrudan stratejilerin tersine, işçiler fabrikalar ve işyerlerinde bulundukları zamanlardaysa iş yavaşlatma ve diğer dolaylı direniş biçimleri ortaya çıkacaktı. İş yavaşlatma, işçilerin işyerinden kurtulmasını sağlamıyordu, ama bu şekilde çalışma zamanı üzerinde daha fazla kontrol kurabilmenin aracı olmuştu. Böylece iş yavaşlatma, çalışmanın "adil" ya da "insaflı" bir şekilde yürütülmesi konusunda, işçiler ile onların idarecileri -ister kapitalist, isterse anarşist veya komünist olsun- arasındaki bilinen mücadelenin dışavurumu oldu. İleride göreceğimiz gibi, Barselona'daki kolektiflerden sorumlu olanlar olsun, Paris'teki millileştirilmiş ya da özel firmaların temsilcileri olsun, sık sık verimin yetersizliği ve üretimin düşüklüğünden şikâyet etmiştir. Her iki şehirdeki idareciler, bireysel verimliliği artırmak için cazip ödemeler sunarak üretimi yükseltmek istemişlerdir.

Disiplinsizlik ve itaatsizlik gibi diğer dolaylı direniş biçimleriyse endüstriyel kumanda zincirine meydan okuma anlamına gelmiş ve işçilerin çalışma ahlakını tamamen içselleştirmediği koşullarda, bu kumanda zinciri ekonomik verimliliğe ulaşabilmek için elzem olmuştur. Nasıl itaatsizlik, işçinin üstlerine karşı olan düşmanlığını gösteriyorsa, disiplinsizlik de genellikle kolektif üretim sürecinin daha

etkili bir şekilde engellenmesinin işaretidir. İtaatsizlikte ısrar yaklaşımı, Barselona'da sendikaların liderleri tarafından doğrudan kınamayla karşılaşırken; Paris'te işçilerin kapitalist idareciler ve sendika militanlarına karşı sergilediği itaatsizlik, sendika militanlarınca genellikle desteklenmiştir. Dolaylı direnişin bir başka biçimi olan hırsızlık da itaatsizliğin özel bir biçimidir. Hırsızlık ve çalma, işçilerin üretimde başarılı olmasına değilse bile, dürüstlüğüne ihtiyaç duyan Halk Cephesi'nin hedeflerine gösterilen düşmanlığın veya kayıtsızlığın bir göstergesiydi.

İspanyol işçi sınıfı militanları, hırsızlık eylemini bir başka dolaylı direniş stratejisi olan sabotajla eşit görmüştür. Barselonalı devrimciler, kasıtlı olsun veya olmasın sabotajı, üretimi baltalayan bir eylem olarak değerlendirmiş ve bunu mücadeleleri sırasında anlaşılması gereken bir tanım olarak görmüştür. "Tembel" olarak nitelenen sabotajcılara zamanla "faşist" denmeye başlanmıştır. Militanlar, işçi sınıfı kültüründe, faşizm ortaya çıkmadan çok önce var olan aylaklığı siyasileştirmiştir. Paris'te sabotaj, politik olarak suçlanmamış, ancak sabotajların sayısı büyük grevler sırasında olağanüstü oranda artmıştır.

Çalışmaya karşı isteksizlik durumu, Fransa'da Halk Cephesi'nin zaferinden, İspanya'da iç savaşın ve devrimin patlak vermesinden önce de vardı; fakat burada önemli olan nokta, Paris ve Barselona'daki bu direnişin, partilerin ve sendikaların, siyasi ve büyük ölçüde ekonomik iktidarı elinde tutan işçi sınıfının temsilcileri olduklarını iddia etmesinden sonra bile devam etmesidir. İşçi sınıfı kültüründeki bu süreklilik, işçiler ile "onların" örgütleri arasındaki ilişkileri sorgulamayı gündeme getirmektedir. İşçilerin genelde çalışmaktan çok eğlenceye meraklı olduğu ileri sürülebilir. Eğlenceye düşkünlük de işçilerin özlemlerinin, zaman zaman onları temsil ettiklerini iddia eden örgütlerle çatışmaya düşmesine yol açar. Katalan anarkosendikalistler ve komünist parti taraftarları, Barselona işçi sınıfı içinde belli bir azınlığı oluşturuyordu; mavi yakalı işçilerin çoğu devrimci sendikalardan ve siyasi partilerden uzak durma tutumunu sürdürmüştü. Aynı şekilde Paris'te sendikaya dahil olan işçiler

bile, ağır çalışma söz konusu olduğunda, üst düzey sendika görevlilerine, sosyalist ya da komünist liderlere bazen boyun eğmemişlerdi. Halk Cephesi döneminde, mavi yakalı ücretli işçiler çalışmayı reddetme tutumunu sürdürmüş ve bazı durumlarda daha da sertleştirmişlerdir. Onların eylemleri ve ataletleri sendikaların ve siyasi partilerin işçi sınıfını temsil ettiği iddiasını geçersiz kılar.

İşçi direnişinin kararlılığı, işçi sınıfının üyeleri ile onların örgüt temsilcileri arasında bir gerilimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hem devrimci hem de reformcu durumda, işçileri daha sıkı çalışmaya ikna etmeye yönelik propagandalar yetersiz kaldığında zora başvurma yoluna gidilmiştir. Devrimci Barselona'da parça başı çalışma yeniden oluşturuldu ve üretimi artırmak için sıkı kurallar dayatıldı. Reformist Paris'teyse ancak 30 Kasım 1938'den sonra, haftada 40 saat çalışmayı sağlamak için düzenlenen genel grev, polisin ve ordunun yoğun müdahalesiyle kırılıp disiplin yeniden kuruldu ve birçok işletmede üretim yükseltildi. Her iki şehirde de, işçileri işe sevk etmek için iknaya ek olarak zor kullanma da devreye sokulmuştu.

Paris'te olduğu gibi Barselona'da da esas zorlayıcı rolü devlet oynadı. Anarşizm yanlısı tarihçiler, Barselona kolektiflerindeki işçilerin demoralize oluşunun sorumlusu olarak devlet gücünün giderek artmasını gösterir. Bu tarihçilere göre, işçiler devrimin ilk döneminde kendi işyerlerini kontrolleri altında tutarken şevkle çalışıyordu. Mayıs 1937'nin ardından devlet müdahalesi arttı ve işçiler işyerlerinde kontrolü kaybettiler. Sonuç olarak, işçilerin coşkusu söndü ve fedakârlık istekleri zayıfladı. Bu anarşizm yanlısı çözümleme, aslında süreci tersine çevirmektedir. Devlet –ve genelde zorlayıcı önlemler– aslında işçilerin çalışmaya karşı sergilediği direnişlere yanıt olarak devreye girmiştir. Hem Barselona hem de Paris'teki hükümetler, çalışmaya karşı sergilenen doğrudan ve dolaylı direniş biçimlerine baskıcı önlemlerle müdahalede bulunmuştur.

Böylece kayıtsızlıkları ya da eylemleriyle işçiler, CNT anarkosendikalistlerinin bürokratlaşmasına ve merkezileştirmesine olduğu kadar, savaşın baskısına da katkıda bu-

lunmuşlardı. Eğer işçiler gönüllü olarak ve coşkuyla fedakârlıkta bulunsalardı, sendikalar, siyasi partiler ve devletin o kadar oligarşik ve demokrasi dışı davranmayacağı şeklinde bir fikir ileri sürülebilir. CNT içinde, demokratik işçi kontrolünü ve ademimerkeziyetçiliği savunanların etkili olacağı, merkezileşmiş savaş ekonomisi yanlılarının fazla taraftar toplayamayacağı düşünülebilir. Devletin iktidarının ve bürokrasisinin düzenli çalışmanın sağlanabilmesi için gerekli olduğu kanıtlandı. Devletin rolü söz konusu olduğunda –çalışmanın ve işçi sınıfının karakteri üzerinde değil– anarşist ve Marksist çözümlemeler farklılık göstermeye başlar. Marksistler, ücretli işçilerin çalıştırılması için devlete ihtiyaç olduğu noktasında anarşist rakiplerinden daha net görüşlere sahiptirler.

İşçilerin çalışmaya karşı sergilediği direnişin araştırılması, yalnızca modern endüstri toplumundaki devlet kuramına katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda kadınların, işsiz kalmış işçilerin ve göçmen işçilerin tarihiyle de bağlantı kurar. Çalışmaya karşı sergilenen direniş konusunda yapılan bu araştırma, ileride, işçi tarihi içindeki kadınları da ele alacaktır. Kadın işçilerin partilere ve sendikalara katılma konusuyla görece fazla ilgilenmemesi dolayısıyla daha az militan oldukları görüşünü ileri sürmek yerine; onların doğum izni, işe gelmeme, hastalanma ve dedikodu yayma şeklinde ortaya çıkan mücadelesinin incelenişi aslında kadınların da sınıf mücadelesinde yer aldığını göstermektedir. Kadınların işe gelmeme ve üretimi düşürme yolundaki bazı metotları erkek meslektaşlarınınkine benzer. Dedikodu yayma, biyolojik nedenlerle işi terk etme gibi diğer yöntemler ise kadınların kendi özel mücadele biçimlerini yansıtır. Kadınların işyerlerindeki etkisinin azlığı, işlerinin geçici ve kalifiye olmayan yapısına, düşük ücretlerine ve ailevi sorumluluklarına bağlanır. Onların örgütsel ve ideolojik katılımı görece reddetmesi –çünkü bunlar geleneksel militanlık ölçüleridir– erkeklerden daha bilinçsiz oldukları anlamına gelmez. Eğer sınıf bilincinin ölçüsü olarak parti ya da sendika üyeliğini değil de işten kaytarmayı alacak olursak, birçok kadının üretici olarak üretimde asgari rol oynadığına ilişkin tanım-

lama, bizi, kadınların işçi sınıfının bilinçli kesiminde veya gerçek öncüleri içinde yer aldığı sonucunu götürebilir.

Aynı argüman işsizler için de geçerlidir. Kadınlar gibi işsizler de marjinal olarak ele alınırlar. Sınıfın çalışan bazı üyeleri arasında görülen –hırsızlık ve yürütmecilik de dahil– çalışmayı reddedişin verili önemi, işsiz azınlığın kandırmacaya ve hasta numarası yapmaya başvurması, işçi sınıfı kültürüne tamamen yabancı değildir. Onların disiplinsizliği, kayıtsızlığı ve işi terk etmenin yüksek oranı, çalışan ücretlilerin içinde var olan eğilimlerin aşırı bir dışa vurumu olabilir. 1930'larda işsizler, yalnızca mağdur değil, ayrıca belirli bir tercihin de aktörleriydiler. Ama hem solun hem de sağın basitleştirilmiş söylemleri, onları ya mükemmel potansiyel üreticiler ya da sakınılması gereken sorumsuz tembeller derecesine indirgemiştir.

Göçmenlerin çalışmayı benimsediğine ya da reddettiğine ilişkin yeterli bilgi elimizde mevcut değildir. Modernleşme kuramcılarının ileri sürdüğünün tersine, göçmenler ve köylüler endüstriyel bir topluma uyum sağlama döneminden geçmemişlerdir. Örneğin bunlar Barselona'ya gelir gelmez grev kırıcısı olmuşlardır. Paris'teki taşralı işçiler de yine benzer bir şekilde, 1937'deki Dünya Fuarı'nın kurulması çalışırlarken sendikal denetimi kabul etmemiş ve Paris'teki sendikalı işçilerden çok daha istekli bir şekilde çalışmışlardır. Paris'teki havacılık endüstrisinin kalifiye işçileri gibi deneyimli endüstriyel işçiler ise Halk Cephesi döneminde pazarlık yapabilmek adına sahip oldukları güçlü pozisyonu, hem legal hem de illegal anlamda, çalışma saatlerini düşürmek için kullandılar. Barselona'daysa yüksek oranda eğitimli personel barındıran inşaat endüstrisindeki işçiler arasında çalışmayı reddetme yaklaşımı son derece yaygındı. Sorelci "çalışma zevki" bu kalifiye ücretlilerin eylemlerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Kadınlar, işsizler, göçmenler ve kalifiye işçilerle ilgili özel durumlarda olduğu gibi, çalışmayı reddetmenin araştırılması, sendikalara dair genellemeler konusunda kuşku uyandırmaktadır. Çünkü sendikaları kapitalist toplumun temel parçası olarak yaftalamak, onların Halk Cephesi dönemin-

deki faaliyetlerini tamamen açıklayamaz. Duruma bağlı olarak, sendikalar kimi zaman işçileri çalışmaya sevk etmiş kimi zaman da onların işyerleri ve iş saatleri konusundaki engellemelere karşı mücadelelerine destek vermişlerdir. Paris'te sendikalar, genellikle işçilerin direnişlerini desteklemiş, dolayısıyla Fransız sanayicileri ve devletiyle büyük sorunların doğmasına neden olmuşlardır. Kapitalist olmayan ya da büyük ölçüde kolektivize olmuş Barselona şehrindeki sendikalar ise işçi emeğinin güdülenmesinde birtakım başarılar elde etmişlerdir.

Çeşitli kaynaklar incelenerek, Barselona'da çalışmaya karşı direnen işçilerin varlığına dair bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bilgilerin büyük bölümü, kolektiflerin ve fabrika konseylerinin toplantı tutanaklarından elde edilmiştir. İşletmelerin fonksiyonlarından sorumlu olanlar, bu toplantılarda doğrudan veya dolaylı direnişlerle nasıl baş edeceklerini tartışmaktadır. Yerel sendika görevlileri, direnişi azaltmanın ve suçluları cezalandırmanın yollarını içeren kamuya kapalı mektuplar kaleme almıştır. Çok daha kamuya açık durumlardaysa, CNT ve UGT'ye bağlı dergi ve gazeteler "suiistimal"lerden şikâyet ederken, işçilerin coşkuyla çalışmasını teşvik eden yoğun bir propaganda yürütmüşlerdir. Propagandanın yetersiz kaldığı yerde, işyerlerindeki ücretlileri disipline edecek sıkı kural ve düzenlemeler getirilmiştir. Ne yazık ki savaş döneminin, pazarı, mal ve emek dağılımını karışıklık içine ittiği koşullar, devrim öncesi ile devrim sırasındaki üretimin durumunu istatistiksel açıdan karşılaştırmayı son derece zorlaştırmaktadır. Ancak eskisi gibi çalışmamakta ısrar eden, hatta devrim öncesinden bile az çalışan tabandaki işçilerden şikâyet eden ve bu yüzden hayal kırıklığına uğramış militanların birtakım beyanları elimizde bulunmaktadır.

Paris direnişine dair birçok kaynak, işçileri az çalıştıkları için suçlayan yönetimlere aittir. Yönetimin bazı suçlamalarının, ustabaşılar tarafından doldurulan özel ve görece aracısız olarak ulaştırılmış günlük raporlara dayandığı görülüyor. Polis ve sigorta şirketleri gibi üçüncü taraflar da başka suçlamalar gündeme getirmektedir. Çok sık olmasa

da, bizzat sendika militanları, tabanın işi reddetmesinden şikâyet etmekte ya da bunu övmektedir. Hükümet görevlileri tarafından hazırlanan bazı raporlar ve Halk Cephesi hükümeti tarafından atanan arabulucular tarafından verilen kararlar, işyeri yönetimlerinin iş yavaşlatma ve disiplinsizlik konusundaki kuşkularını doğrular niteliktedir. İnşaat sektörüne ait ve mahkemeye intikal etmiş davalarda, yaşanan maliyet artışlarına aslında işçilerin çalışmayı reddedişinin yol açtığı öne sürülmüştür. Her iki tarafın da kendi argümanlarını sunduğu davalar bazı durumlarda 1950'lere kadar sonuçlanmamıştır. Eldeki üretim istatistikleri, Paris'te otomotiv, havacılık ve yapı sektörlerindeki düşüşe işaret etmektedir. Bununla birlikte, İspanya'da olduğu gibi Fransa'da da, endüstriyel örgütlenme ve üretim araçlarında yaşanan hızlı değişmeler bu rakamların değerini azaltmakta ve Halk Cephesi ile önceki dönemler arasındaki rakamsal kıyaslamaları bulanıklaştırmaktadır.

Sonuçta sorun, işçi emeğinin ampirik olarak bütünüyle çözümlenememesidir. Hiç kimse, işçi sınıfı tarihindeki böylesine çatışmalı bir alana tarafsız bir yaklaşımda bulunamaz. Belki de tatminsiz radikal kuşkuculuğa sığınmaksızın –belli ki sorunu çözmeyecektir– yapabileceğim en iyi şey, perspektifimi netleştirmek ve sorunu nasıl ele alacağıma dair bir bilinç edinmektir. Bir tarihçinin iş ve işyerleri hakkındaki düşünceleri, işçi sınıfına dair bakışından büyük ölçüde etkilenecektir. Meslek olarak işçi kimliğine ve kurtuluş için potansiyel alan olarak işyerlerine vurgu yapan analizciler, sınıfın bir disipline sokulmasına ve üretici özelliklerine ağırlık verme eğiliminde olacaktır. Onlar kurtuluşun muhtemel alanı olarak genellikle işyerlerine önem veren –Marksistler ve anarşistler de dahil olmak üzere– Batı ütopyacılarının geleneğini izler. Böylece üretimci ütopyacı geleneğe hayranlık duyanlar, genellikle direnişlere vurgu yapmaz. Ancak bu şekilde kamuoyu önünde açıkça ifade edilmemiş olması, işi reddetmenin önemini azaltmaz. Belki de direnişi onaylamakta sergilenen bu gönülsüzlük, üretimci geleneğe gömülmüş işçi sınıfını temsil etme iddiasının bu kişilerde ne kadar derinden yer ettiğini göstermektedir. Onların bu konudaki

sessizliğini anlamak zor değildir, çünkü toplumlar üretici güçlerin gelişmesine adanmıştır, çalışmanın reddedilmesi ise suç içeren bir yaklaşımdır ve baskıyı davet eden yıkıcı bir tarafı vardır.

Bu kitabın da içinde yer aldığı bir başka gelenek daha vardır. Bu gelenek, üretimci geleneği sorgular ve 1930'ların fabrika ve yapılarını, kurtuluşun potansiyel alanı olarak değil, *trabajo* [İspanyolca "iş"] ve *travail* [Fransızca "iş"] olarak görür; bu sözcük Latince "işkence aygıtı" anlamındaki *tripalium* kelimesinden gelmektedir. Çalışmanın bu eleştirel çözümlemesi, tarihçilerin işçi sınıfına dair görüşünü de etkilemiştir. Bu görüşe göre, işçiler potansiyel olarak mükemmel üreticiler değil, sürekli disipline edilmeye karşı çıkan veya çalışmayı kabul etmek üzere baştan çıkarılması gereken direnişçilerdir. İş ve işçiye ilişkin bu görüş, yönetimlerin suçlamalarıyla birlikte ele alındığında –özellikle devlet ve diğer kaynaklar tarafından onaylandıkları zaman– kulak verilmeyi hak etmektedir. Benim hedefim, acı çeken sınıf üzerinde bir tür burjuva ahlakını empoze etmek değil, daha çok işçiler ile işçi sınıfı ideolojileri arasındaki boşluğun arkasındaki nedenleri, işyerlerindeki otoritenin karakterini ve modern endüstriyel toplumlardaki devletin baskıcı rolünü aydınlatmaktır.

Daha da ötesi, pozitif çağrışımı dolayısıyla seçtiğim bir sözcük olarak direnişin ütopyacı yönelimini ortaya çıkarmak istiyorum. XX. yüzyılın ilk kırk yılında, Avrupa'nın iki büyük kentindeki direnişin önemi, çalışmanın reddedilmesinin işçi sınıfının "geri" ya da "ilkel" tavrı olarak bir yana konmaması gerektiğini göstermiştir. Şurası kesindir ki, direnişçiler toplumun veya işyerlerinin geleceğine dair net bir görüş ileri sürmemiştir. Marksistlerin tersine, devlet gücünü ele geçirmek ya da anarkosendikalistlerin tersine, devletin rolünü en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak için savaşmamıştır. İşçilerin çalışmayı reddetmesinin Franco'ya karşı mücadeleye zarar verdiğini ve Nazi silahlanması döneminde Fransız savunmasını zayıflattığını gözardı etmek istemiyorum. Yine de direnişin kendini, ücretli emeği en az düzeye indiren bir işçi sınıfı ütopyası olarak sunduğu yorumunu

yapmak mümkündür. Direniş, konjonktürel ve dönemsel bir olgu olmakla birlikte, çalışmanın reddi, işçi sınıfı kültürünün içsel bir bölümü olarak kalır ve kendini emeğin çeşitli bölümleri ve farklı dönemlerinde ifade eder. Halk Cepheleri döneminde işçiler, işçi sınıfı örgütleri tarafından empoze edilenleri de dahil olmak üzere çeşitli disiplin biçimlerine karşı başkaldırmıştır. Ücretliler kesinlikle kendi işyerlerini kendileri denetlemek istiyorlardı, fakat bunu istemelerinin nedeni genellikle daha az çalışmak içindi. Çalışmaya gösterilen direnişin, üretim araçları üzerinde işçi kontrolü yoluyla değil, ücretli emeğin yok edilmesi yoluyla ortadan kaldırılabileceği yönünde bir fikir ileri sürülebilir.

Kitabın bundan sonraki sayfalarında okuyacağınız tarih, kısmi karakterinin farkındadır ve en iyi şekliyle yararlı bir yanılsama olarak *total tarih* olma iddiasında değildir. Bölgelerin önemine rağmen, Barselona dışındaki İspanyol Devrimi'ni ya da diğer bölgelerdeki Fransız işçi sınıfı hareketini ele almamamı mazur gösterecek değilim; tıpkı ihmal etmek zorunda kaldığım diğer şeyler gibi. Fransız ve İspanyol bölümleri arasındaki temel paralellikleri ele almaya çalışacağım, fakat konunun önemine ve kaynaklara bağlı olarak belli bir konuyu diğerinden daha derinlemesine inceleyeceğim. Paris bölümünde boş zaman konusu ve işsizlik daha geniş yer tutacaktır; sanat, propaganda ve ceza konusuysa Barselona'da daha ağırlıkta olacaktır. Nitekim, 1936'da Fransızların "Boş Zaman Bakanlığı"nın karşılığı İspanya'da yoktur, öte yandan İspanya'nın iç savaş koşullarında bir "Propaganda Bakanlığı"nın kurulmasıysa acil bir gereklilik olmuştur.

Politik, diplomatik ve askerî olaylarla yoğun bir şekilde ilgilenen okuyucuyu İspanyol Devrimi ve Fransız Halk Cephesi'ne dair bu tür bilgilerin çok daha fazla olduğu çok sayıda başka esere yönelmesi konusunda da uyarmalıyım. İspanyol tarihçilerinin ilgilendiği pek çok konu –anarşistlerin hükümete katılması, İkinci Cumhuriyet'teki komünist etki, yabancı güçlerin rolü– burada doğrudan ele alınmayacaktır. Bu kitabın Fransa bölümü, 1936 baharındaki seçim zaferinden önceki Halk Cephesi tarihini, sonuçtaki yönetim-

sel değişiklikleri ve özel olarak "sağ"ın politik muhalefetini büyük ölçüde ihmal etmektedir. Fransa bölümünde siyasi olaylar tamamen bir kenara bırakılmıştır. Aslında benim Fransa olaylarına ilişkin dönemlemem, Halk Cephesi'nin 1936 baharındaki politik zaferine ve onun 1938 Kasımındaki bölünüp yenilgisine karşılık gelmektedir. Halk Cephesi dönemindeki gibi, sosyal ve siyasi olaylar birbirinin içine geçtiğinde sosyal tarihçi, siyasi olayları bizatihi sosyal tarih adına ihmal eder.

1
Barselona Burjuvazisinin Zayıflığı

Fransa ve İspanya'nın izlediği farklı yolları araştırmak, İspanyol İç Savaşı ve devriminin kökenlerinin yanı sıra bu ülkedeki devrimci ideolojinin direncini de açıklayacaktır. Politik olarak İspanyollar, Fransızların tersine, hiçbir zaman kiliseyi devletten ve askeriyeyi sivil hükümetten ayırmak için ısrarlı bir zorlamada bulunmamıştır; ekonomik olarak ise İspanyol endüstriyel ve tarımsal seçkinleri, Fransız benzerleri kadar zengin değildir. İspanyol ve Fransız ekonomileri arasında yapılacak bir kıyaslama da sözde Katalan dinamizmi ile Fransız geriliği iddiası üzerine gerçekleşen tarihî tartışmaların farklı bir perspektifle ele alınmasına yardımcı olacaktır.

Tarım alanında Fransa'nın daha büyük doğal kaynaklara ve verimli topraklara sahip oluşu farklılığın önemini gösterir. 1935'te Fransa'nın buğday üretimi neredeyse İspanya'nın iki misliydi ve Fransa'da hektar başına düşen üzüm üretimi 49,13 hektolitreydi, ki bu rakam İspanya'nın 11,63'lük rakamıyla kıyaslanmalıdır.[1] Endüstri alanında Fransa pik demiri üretiminde İspanya'dan 17 misli, ham çelik üretiminde 10,5 misli öndeydi. 1935'te ham pamuk alanında İspanya'dan 2,2 ve iğ pamuk alanında 5 misli ilerideydi. Fransız endüstriyel yapı ve hizmet sektörü de aynı şekilde dikkat çekici ölçüde daha güçlüydü. 1930'da Fransa İspanya'dan 2.5 misli daha fazla demiryoluna sahipti ve demiryoluyla 4.6 misli daha fazla yük, 6.7 misli daha fazla yolcu taşınıyordu. İspanya'da 304.000 radyo varken, Fransa'da 2.626.000 radyo vardı. 1935'te Fransa İspanya'dan 5 misli daha fazla elektrik enerjisi üretiyordu. Turizm alanında bile Fransa öndeydi, yabancı

[1] B. R. Mitchell, *European Historical Statistics, 1750-1970.* Fransız istatistiklerinin yazın, İspanya istatistiklerinin ise kışın yapılmış oluşunun iki tarım arasındaki farklılıkları abarttığı söylenebilir.

turistler, Fransa'da İspanya'dan 9 misli daha fazla zaman geçiriyordu.[2] Bu iki ülke arasındaki ticari ilişkiler, endüstriyel ve tarımsal ülkeler arasındaki klasik ticari ilişkilere neredeyse uygundu: Fransa işlenmiş sanayi ürünleri ihraç ederken, İspanya tarımsal ürünler göndermekteydi. 1934 yılında Fransa'nın İspanya'ya ihraç ettiği ürünlerin en büyük kısmını otomobil ve aksamı, diğer motorlu araçlar, ipek, demir, çelik ve kimyasal ürünler oluşturuyordu. İspanya ise Fransa'ya meyve, sülfür, şarap, deri ve taze sebze gönderiyordu.

Katalonya, İspanya'nın diğer bölgelerinden daha dinamik olmakla birlikte, yarımadanın diğer bölgelerini karakterize eden zayıflığı ortadan kaldırmamakta veya kaldıramamaktaydı. Katalan burjuvazisi bir ölçüde endüstrileşerek XIX. yüzyılda önemli bir tekstil endüstrisi yaratmıştı, fakat XX. yüzyılın başından itibaren bu endüstri çökmüş ve Katalanlar bunun yerine diğer endüstri dallarını geçirmekte zorluk çekmişlerdi. Katalan eyaletinin ve özellikle Barselona endüstrisinin incelenmesi, sendikaların ve militanlarının Barselona'daki fabrika ve atölyelerin denetimini ele geçirdiklerinde hedefledikleri ve başardıklarının neler olduğunun eleştirel biçimde anlaşılabilmesi açısından zorunludur.

Barselona sanayisini ve sanayicilerini anlamak için, XX. yüzyılın ilk üç çeyreğindeki ekonomik, politik ve kültürel tarihinin belirli özelliklerini gözden geçirmemiz gerekir. Öncelikle, bu şehrin ekonomik zayıflığı, burjuvazisinin otomobil, uçak ve diğer sektörlerde tekel ve modern endüstriler yarattığı Fransa ve özellikle Paris ile kıyaslanmalıdır. Barselona'nın endüstrisi XIX. yüzyıla bağlı kaldı ve ilk endüstriyel devrimi tanımlayan tekstil gibi sektörler tarafından belirlendi. Daha ileri sektörler, eğer varsa, büyük oranda yabancı sermaye tarafından kontrol edilip yönlendirildi; yerel endüstriler, Madrid tarafından belirlenen devasa gümrük vergilerinin korumasına bağımlı kaldı. İkincisi, Barselona'nın endüstriyel ekonomisinin geriliği, İspanya'nın çoğu bölgesindeki tarım üretiminin kırılganlığıyla paralellik içindeydi. Endüstriyel gerilik, işçilerin düşük yaşam standardına yol açtı ki, bu da beraberinde şiddetli bir sosyal

[2] Le tourisme, Conseil national economique, AN, F[12] 8800.

huzursuzluk ortamının doğmasını getirdi. Barselonalı mülk sahipleri devrime tepki gösterdi ve bölgede düzeni sağlamak ancak militarist ve baskıcı politikalar tarafından desteklenen karşıdevrimci terörizmle mümkün oldu; orduyla sivil hükümetleri birbirinden ayırma ilkesi, birçok İspanyol seçkini gibi onlara da yabancıydı. Birçok Endülüslü ve Kastilyalı seçkin gibi Katalan seçkinleri de Primo de Rivera ve Franco'nun hükümet kararnamelerini desteklediler. Üçüncüsü, eldeki delillere göre, sanayiciler, İberyalı benzerlerinin dinsel inançlarını paylaştı; bazıları, ruhsal düzeni ayakta tutmak için keskin Katolizme güvenirken, diğerleri kamu düzenini yürütmek için askeriyenin baskıcı gücüne bağlı kalacaktı. Katalanlar olsun, diğer İspanyol mülk sahipleri olsun, kilise ile devleti birbirinden ayırma meselesine güçlü bir destek vermediler.

İspanya'nın merkezinde yer alan Kastilya'nın kırsal burjuvazisinin zayıflığı ve endüstriyel yetersizliği çok iyi bilinmektedir; Katalanların başarısı, çalışma ve verimliliğe değer veren burjuva kültürü ve endüstriyi desteklemesi ile Kastilya'nın gelişmedeki yetersizliği bir zıtlık oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Katalan endüstrisinin temelini oluşturan pamuk endüstrisi, XIX. yüzyılın ortalarında zirvesindeyken bile, yabancı rakipleriyle karşılaştırıldığında zayıf kalıyordu. Örneğin, Katalan pamuk endüstrisinde bir işçi yılda 66 kilo pamuk işlerken, ABD'de bir işçi yılda 1.500 kilo pamuk işlemekteydi. XIX. yüzyılın bitiminde bu endüstrinin büyüme oranı 1880 ila 1913 yılları arasında %5,5'ten %2,3'e düşmüştü.[3] Bu düşüş, eğer İspanya ABD'ye yenildiği yıl olan 1898'e kadar, Küba ve Porto Riko'daki sömürge pazarını elinde tutmasaydı daha da büyük olabilirdi. 1898'den sonra eski sömürgelere yapılan ihracat fena halde düşecekti. XX. yüzyılın başında Katalonya'daki en büyük iplik fabrikası 25.000 iplik eğirme makinesine sahipken, Britanya veya Fransa'daki ortalama bir iplik fabrikası

[3] Jordi Nadal, *El fracaso de la revolución industrial en Espana, 1814-1913*, s. 210; Carles Sudriá, "La exportación en el desarrollo de la industria algodonera espanola, 1875-1920", *Revista de historia económica*, no. 2, s. 371-76. Ayrıca krş. Jordi Nadal, "La industria fabril espanola en 1900: una aproximación", *La economia espanola en el siglo XX: Unna perspectiva histórica*, s. 38.

50.000 iplik eğirme makinesine sahipti.[4]

Katalan sanayicileri ve önemli işçi örgütleri, tekstil endüstrisinin zayıflığı yüzünden Madrid'in sıkı gümrük koruma önlemleri almasını talep etmiştir. XIX. yüzyılın sonundan itibaren Katalanların korunma talepleri; aynı şekilde geri kalmış verimsiz tarımlarının korunması özlemi içindeki muhafazakâr ve gelenekçi Kastilyalı ve Endülüslü toprak sahipleri ile Katalanlar arasında ittifaka yol açmıştır.[5] Böylece Katalan sanayicileri, tüketim düzeyi çok düşük olsa da, fakir fakat korunan bir pazara yüksek fiyatlı tekstil ürünlerini satabilmişlerdi.

Pamuk ve tekstil endüstrileri, Katalan sanayiinde kesinlikle en önemli yeri tutmakla birlikte, XIX. yüzyıldaki bölgesel ekonomik büyüme tekstille sınırlı değildi. Demiryolları döşenmişti, fakat bu alan, sermaye ve teknoloji bakımından yabancıların, en başta da Fransızların hâkimiyetindeydi.[6] Madenler işlenmeye başlamıştı, fakat işletmeciler Katalan ya da İspanyol değil, yine yabancılardı. Tahminen İspanya madenlerinin %50'si çoğunlukla İspanya endüstrisinin bir araya toparlanıp modernleştirilmesinden sorumlu olan yabancılara aitti. Tarım, tekstil ve taşıma aletlerine dair siparişler genellikle yabancılara yapılıyordu, çünkü Katalanlar güçlü bir metalurji veya makine aletleri endüstrisi inşa etmekte yetersiz kalmıştı. XX. yüzyıla girildiğinde Katalonya'da tek bir maden eritme ocağı bile yoktu.[7]

Önemli bir Katalan tarihçisi olan Vicens Vives, Katalonya'nın ağır sanayisini geliştirememesini büyük demir ve maden kömürü yataklarından yoksun olmasına bağlar.[8] Ne var ki, maden yataklarının azlığı XIX. yüzyılda Katalonya'daki

[4] Joseph Harrison, *An Economic History of Modern Spain*, s. 70

[5] N. Sánches Albornoz, "La integración del mercado nacional", *Agricultura, comercio colonial y crecimiento económico en la España contemporánea* içinde, s. 187.

[6] Nadal, *El fracaso de la revolución industrial en España*, s. 30-39. Ayrıca bkz. Gabriel Tortella Casares, *Los origenes de capitalismo en España*.

[7] Joseph Harrison, *An Economic History of Modern Spain*, s. 72.

[8] Jaime Vicens Vives ve Jorge Nadal Oller, *An Economic History of Spain*, s. 658.

ağır sanayinin zayıflığını yalnızca kısmen açıklamaktadır. Coğrafi ve jeolojik faktörler önemli olabilir, ama Katalan burjuvazisi genellikle üretim araçlarının modernizasyonunu ihmal etmiştir. Katalanlar, yabancılarla bağları ya da malikâne kurmayı güvenliğe almak gibi yatırım biçimlerini tercih etmiştir. Bizzat Vicens Vives, 1865'te bağ biti Fransız bağlarını yıkıma uğrattığında ve Katalan şarabının fiyatı yükseldiğinde bazı üreticilerin "birikimlerini derhal masraflı yatırımlara ve Barselona'daki lüks hayata yönelttiğini" belirtmektedir.[9]

XIX. yüzyılın sonuyla birlikte, Katalan burjuvazisi sahip olduğu kısıtlı endüstriyel dinamizmi de kaybetti. Düşük verimli ve makineleşmeden uzak olsa bile küçümsenmeyecek bir tekstil endüstrisi inşa etmişti. Büyük miktarda ihracattan yoksun olan bu tekstil sanayii iç pazarın yoksulluğuna bağımlı kalmıştı. Diğer kurulu endüstriyel sektörler, örneğin gemi yapımcılığı, gemicilik ve Barselona liman işletmeciliği de gerileme içindeydi.[10] Toplam İspanyol ulusal üretimi, 1870'ten 1910'a kadar hızla çökerek Batı Avrupa'nın gerisine düşmüştü.[11] I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde İspanya hammadde, işlenmiş mamuller, hatta yiyecek maddeleri bakımından bile artık yabancı ülkelere bağımlı hale gelmişti. Sınırlı bir büyüme içinde olan metalurji, kimya, elektrik ve şehir ulaşımı (tramvay) gibi alanlar ise bir önceki dönemin demiryollarında olduğu gibi, yabancı sermaye ve teknoloji tarafından yürütülüyordu, fakat bu ithalat kalemleri ulusal sanayiye yatırım yapmakta isteksiz İspanyolların ihtiyaçlarını kılı kılına karşılıyordu.[12] İspanyol ve Katalan endüstrileri makineleşme, çelik, demir, gemi, kömür ve kok kömürü taleplerini yerine getirmekten acizdi. 1914'te, büyük ölçüde

[9] Jaime Vicens Vives, *Cataluna en el siglo XIX*, s. 65.

[10] P. Romeva Ferrer, *História de la indústria catalana*, c. 2, s. 378; Julian Amich, *Historia del puerto de Barcelona*, s. 215-17; Nadal, *El fracaso de la revolución industrial en España*, s. 158.

[11] Ivan T. Berend ve Gyorgy Ranki, *European Periphery and Industrialization, 1780-1914*, s. 94, 154.

[12] A. Broder, G. Chastagnaret ve E. Temime, "Capital et croissance dans l'Espagne du XIXème siècle", *Aux origines du retard economique de l'Espagne, XVI-XIX siecles* içinde, s. 78.

Katalonya'da yoğunlaşmış durumdaki pamuk endüstrisi, eğirilmiş pamuğun %98'ini Britanya'dan ithal ediyordu.[13] Fomento de Trabajo Nacional'ın (Katalan İşadamları Birliği) başkanı olan Guillermo Graell gibi önemli Katalan işadamları bile, İspanya endüstrisinin yabancı kontrolünde olduğunu üzüntüyle kabul etmektedir.[14]

Çoğu Katalan işveren I. Dünya Savaşı'nda işlerini geliştirme ve modernleştirme konusundaki büyük fırsatı kaçırmıştır. Savaşta tarafsız kalan İspanya, savaşan ülkelere mal satarken, savaşan tarafların daha önce kontrol ettiği pazarlara girebilmişti. Büyük güç kaybına uğramış savaşan taraflardan yatırım malları ve gelişmiş makineler ithal eden İspanya, ucuz emek kullanımına dayanan yeni işletmeler yarattı.[15] İspanya'nın ihracatı hızla büyüdü ve ülke ticaret alanında beklenmedik bir şekilde yıllardır ilk kez önemli bir dengeye kavuştu. Katalan ve Barselonalı girişimciler, İngiliz mallarını satın alamayan Avrupa ve Latin Amerika ülkelerine ihracatta bulunarak büyük kârlar elde ettiler.

Bu müthiş kârlara rağmen, Barselona endüstrisinin temel kusurları –küçük boyutluluğu, atomizeliği, teknik geriliği ve organizasyon eksikliği– olduğu gibi devam etti.[16] Sanayiciler belli tekstil firmalarını elektrikli ve mekanize hale getirdi, fakat kârlarının çoğu demode olmuş makineleri modernleştirmek, atomize firmaları bir araya toplamak, yeni endüstriler geliştirmek ve bölgeyi yabancıların ekonomik hâkimiyetinden arındırmak yerine başka yerlere gitti.[17] Barselona burjuvazi-

[13] Nadal, *El fracaso de la revolución industrial en Espana*, s. 158.

[14] Guillermo Graell, *Programa económico, social y politico para despues de la guerra*, 1917, s. 175-77; Fomento, *Memoria*, 1932.

[15] Santiago Roldán ve Jose Luis Garcıa Delgado, *La formación de la sociedad capitalista en Espana*, c. 1, s. 23-38.

[16] Juan Antonio Lacomba, *Introducción a la historia económica de la Espana contemporánea*, s. 424. Her iki ülkede de çalışmış bir Fransız anarşisti olan Gaston Leval, Fransız endüstrisiyle kıyaslandığında İspanya'daki işbölümünün ilkel kaldığı gözleminde bulunur. Bkz. Gaston Leval, *El Prófugo*.

[17] Jordi Maluquer de Motes, "De la crisis colonial a la guerra europea: Veinte anos de economia espanola", *La economia espanola en el siglo XX*, s. 88. I. Dünya Savaşı sırasında Barselona burjuvazisi için

si yeni yabancı arabalar satın almayı, Alman markı üzerine spekülasyona girmeyi ya da Berlin'de malikâne kurmayı veya lüks evler yaptırmayı tercih etti. Böylece I. Dünya Savaşı'nın büyük fırsatı kaçırılmış oldu ve eli kulağındaki savaş sonrası kriz Katalan endüstrisini vurdu.[18] Birçok küçük kimya ve ilaç firması Almanya'ya ihraç etmek için başka ürünler sağlamak üzere normal ticari ürünlerini hızla tasfiye etme yoluna gitti. Büyük endüstriyel güçler, süratle İspanya'yı terk ederek yeni pazarlar oluşturmaya girişti.

Genel olarak İspanya ve özel olarak da Barselona'da girişimciler, savaşın yol açtığı enflasyondan etkilenerek muhalefete geçen, kavgaya hazır işçi sınıfını denetlemek ya da ona boyun eğdirmek için dizginsiz bir baskıya bel bağladılar. Ardı arkası kesilmeyen sabotaj eylemleri, terörizm ve suikastlar ortaya çıktı; bu tür şeyler I. Dünya Savaşı'ndan sonra Paris'te nadiren rastlanan bir olaydı. Barselonalı işverenler, belki de her şeyden önce, devletin zayıflığı ve güçsüzlüğünden korkuyorlardı. 1919-20'de sanayiciler, yerel ve ulusal hükümetlerin etkisizliği sonucunda iş gününün sekiz saate indirildiği, fabrika yönetimlerinin otoritesinin sıfıra indiği ve işçilerin gerçek patronlar haline geldiği fabrikalarda "hoşgörü gösterilemeyecek" ölçüde bir disiplinsizliğin hüküm sürdüğünü iddia ediyorlardı.[19] [Katalan İşadamları Birliği olan] Fomento,

bkz. Pedro Gual Villabi, *Memorias de un industrial de nuestro tiempo*. Ayrıca bkz. Pau Vila Dinares ve Lluis Casassas Simó, *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, s. 394; G. Graell, *Ensayo sobre la necesidad de la vuelta a las prácticas religiosas*, s. 309; Pedro Gual Villabi, *La economía en la industria textil*, s. 18; Joan Sardà ve Lluc Beltran, *Els problemes de la banca catalana*, s. 22; Jordi Nadal ve Carles Sudrià, *Historia de la caixa de pensions*, s. 172.

[18] Francisco Comín, "La economía espanola en el periodo de entreguerras (1919-35)", *La economía española en el siglo XX* içinde, s. 107; Cristina Borderías Mandejar, "La evolución de la división sexual del trabajo en Barcelona, 1924-1980: Aproximación desde una empresa del sector servicios – La Compania Telefónica Nacional de Espana".

[19] Fomento, *Memoria*, 1919-1920. İşveren örgütlerinin bu yıllık raporları ve tutanakları, I. Dünya Savaşı sonrası Katalan girişimcilerinin tarihi açısından vazgeçilmez kaynaklardır. 1919'da, Katalonya'da, 80.000'i "üretici" olan yaklaşık 200.000 işveren var-

normale dönüşü, yalnızca devlet tarafından alınacak güçlü önlemlerin sağlayabileceğine inanıyordu. "İki yüz elli işverenin" hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan grev ve suikast ortamında, "lokavt ehveni şer olarak" gündeme gelmişti. Devletin ilk görevi "burjuva korkaklığı"nı istismar eden sendikacılığı durdurmak üzere yasaları yürürlüğe koymaktı.

Barselona işveren örgütleri, *guardia civil* (sivil muhafızlar) ve polislik görevi üstlenen diğer kuruluşları mali bakımdan destekleyişleri hakkında uzun bir geçmişe sahipti.[20] İşverenler muhtemelen bir dizi hükümet kuruluşuna doğrudan fonlar ayırarak, kamu düzeninin moral güçlerini desteklediklerini iddia etmiştir. Fomento, General Martınez Anido'nun "mükemmel performansı"nı ve "sendikalara ... ve onların liderlerine saldıran ... terörizmi zayıflatan" General Arlegui'yi övmektedir.[21] Bu generaller baskı politikalarını kurumlaştırmış ve sendika görevlileri de onları CNT mensuplarına karşı işverenlerin tetikçilerini (*pistoleros*) desteklemekle suçlamıştır. Barselonalı sanayiciler, bu generaller 1922'de görevden alındıklarında endişeye kapılmıştı. Çok sayıda Katalan üst sınıf mensubu (bu örgüt ve kişilerin listesi sayfalar boyunca sürmektedir) bu korkunç ikilinin görevden uzaklaşması karşısındaki üzüntülerini belirtmiştir. General Arlegui'nin veda töreni sırasında Fomento'nun başkanı, generali "anarşiyi" durdurup "otoriteyi" sağlayacak "kamu düzenini ve sosyal sağlığı empoze eden özel yöntemleri" nedeniyle övmüştür.[22]

dı. Kendi rakamlarına göre, Fomento, Katalan endüstrisinin neredeyse her dalından 20.000'den fazla üyeye sahipti. Katalonya'daki düzinelerce işveren örgütü tarafından ortak bir şekilde imzalanmış ve önemli konulara dair birçok deklarasyon genelde düzen ve disiplin sorununda hemfikirdir.

[20] Actas de la junta directiva de la asociación Fomento de trabajo nacional, 24 Kasım 1922 (bundan sonra Fomento, Actas olarak geçecektir.)

[21] *El Trabajo Nacional,* Ağustos 1923.

[22] *Homenaje tributado por las fuerzas vivas y autoridades de Barcelona al General de Brigada Excmo. Senor Don Miguel Arlegui y Bayones,* Barselona, 1922; Martınez Anido için bkz. Gerald Meaker, *The Revolutionary Left in Spain, 1914-1923,* s. 328-34, 456-58. Colin M. Winston, Arlegui'yi "kesinlikle zalim bir kişi" olarak nite-

Her iki generalin görevden uzaklaştırılıp CNT'nin yasallaşmasından sonra, işverenlerin terörizm iddiaları öncekinden de şiddetli olmuştur. Onlar, hükümetin elde mevcut ne tür araçlar varsa kullanarak sendikaları yıkmasını ve eğer gerekiyorsa sıkıyönetim ilan edilip bireysel özgürlüklerin askıya alınmasını talep etmişlerdi.[23]

Bu gergin ortamda, önde gelen Katalan işverenler kiliseye sarıldılar. Birçoğu yaşanılan durumun, ne kilisenin devletten, ne de askeriyenin sivil hükümetten ayrılması için yeterince olgunlaştığına inanıyordu. Guillermo Graell önemli bir Katalan işadamının sarsılmaz kilise taraftarlığına belki de en çarpıcı örneği oluşturuyordu. Militan bir Katolik olan Graell'in *La Cuestión Religiosa* (Din Sorunu, 1911) ve *Ensayo sobre la necesidad de la vuelta a las prácticas religiosas* (Dine Dönüşün Gerekliliği Üzerine Deneme, 1921) adlı yazıları, Katolik kilisesi ile Katalan burjuvazisinin önemli bir bölümü arasındaki yakın ruhsal bağları göstermektedir. Graell'in yazıları, bunları "harika" olarak niteleyen Fomento'daki arkadaşlarının tam desteğini almıştır; 1934'te bu "yeri doldurulmaz üstat"ın onuruna bir anıt dikilmiştir.[24]

Graell'in makaleleri açıklayıcıdır. Neredeyse Katoliklik dışındaki tüm inançları hakir görür; Descartes, Bacon, Hobbes, Kant, Leibniz, Hegel ve (söylemeye gerek yok) Marx gibi "aşırı Yunan insanbiçimciliği"ne saldırır. Hem Roma Katolik hem de Anglikan kiliselerine saldıran Adam Smith'i eleştirir. Fomento genel sekreteri "inanca karşı aklın yetersiz kaldığını" ileri sürer.[25] Ona göre "daha fazla bilim" yalnızca "daha fazla acı"ya yol açmaktadır. Graell'in fikirleri on üç yıl son-

lendirir: *Workers and the Right in Spain* ..., s. 139.

[23] *El Trabajo nacional,* Ağustos 1923.

[24] Fomento, *Memoria,* 1934. İspanyol seçkinlerinin Katolikliği üzerine genel yorumlar için bkz Stanley Payne, *Spanish Catholicism,* s. 110. XX. yüzyılın başlarındaki dindarlık için bkz. Joaquın Romero Maura, *La rosa de fuego: Republicanos y anarquistas: La política de los obreros Barceloneses entre el desastre colonial y la semana trágica, 1899-1900,* s. 37.

[25] Graell, *Ensayo sobre* ..., s. 250, 383; Graell, *La cuestión religiosa,* s. 16, 36.

ra, Reformasyon, Aydınlanma, Fransız Devrimi, Rousseau ve insanın iyi olduğuna inanan tüm diğerleri –örneğin anarşistler– gibi "bütün sosyal sınıflar için" *katesizm*'e saldıran Victor González tarafından desteklenecektir.[26] Yalnızca Tanrı inancı insanı zapt eder ve sosyal düzeni güvenceye alır.

Graell "anarşiye" yol açtığı için Protestanlığın çeşitli mezheplerine saldırmıştır. Protestanlık Latin ırkının büyük başkenti Roma'ya itaat eden "Anglo-Sakson ırkının, özellikle de Almanların" içgüdüsel reddiyesinin sonucudur. Protestan bireyciliği de tıpkı Luthercilik, hatta Jansencilik gibi arzu edilmeyen bir şeydir.[27] Dinde reform, vicdanı dumura uğratır: "Sonuç ... her Protestanın papa olması ve İncil'in ayağa düşmesidir. Bu, anarşidir."

En büyük Katalan işverenler birliğinin başı, materyalizmi hor görüyor, İsa'nın yoksullaşmış işçilere paganizmin bahşettiğinden daha fazla şey sunduğuna inanıyordu. Graell'e göre, acı çekmek ve tevekkül, Tanrı'nın sevgisine yol açardı. Aslında yeryüzünde cennet, acı çekme sanatını bilmekten ibaretti. Graell, yoksulluğundan şikâyet eden bir dosta "halkın genel inancının tersine, sen bu yoksulluğunla, sorgulanması gereken yollardan zengin olan bir adamdan daha mutlu olacaksın" öğüdünde bulunmuştu. "Zenginler önemsiz bir azınlıktır ve onlar yoksullardan daha kasvetli bir yaşam sürer. Aylaklık, üst sınıfların belası olan can sıkıntısına yol açar." Graell, sefaletten nefret eden yoksulun "denetlenemeyeceğini" ileri sürer, "güneş ışığı ve hayatın cazibesi" olan sabrı ve tevekkülü kaybeden yoksulluğa hayıflanır.

Fomento'daki konumundan hareket eden Graell, Samuel Smiles'in kendine yeterlilik düşüncesinin ve Amerikalı Horatio Alger'in öykülerinin veya Fransız *carrière ouverte aux talents*'in [yetenek(li)lere açık kariyer] İspanyol karşılığının yayıcılığını yapmamıştır. Bunun yerine o, tevekkül ve itaati övmüştür. Zamanımızdaki "devasa sosyal savaş", "maddi

[26] Victor González de Echávarri y Casteneda, *Objeto del catecismo: Su interes para todas las clases sociales*, s. 48.

[27] Graell, *Ensayo sobre* ..., s. 76-77; *La cuestión religiosa*, s. 32. Bundan sonraki paragraflar *Ensayo*'ya dayanmaktadır.

dünyanın varlığının ötesinde herhangi bir şeye inanç"ın kaybedilişinin sonucudur. Çağdaş işçiler, loncalarında yer alıp dinsel törenlerde hazır bulunan, genelde huzur ve neşe içindeki dindar atalarının tam tersine nefret ve günaha batmışlardır. Graell'in, proletaryanın yeni liderlerinin "neredeyse tamamen mevki düşkünü" (*arrivistas*) olduklarını açıklaması dikkat çekicidir. Fransızcadan gelme *arrivista* terimi (daha dinamik toplumlarda genelde olumlanan veya en azından kararsız bir şekilde övülen) sosyal açıdan yükselme isteğine Graell'in ne kadar hoşnutsuz ve suçlayıcı baktığını gösterir.

Katalan işverenlerinin dinsel düzene duydukları arzu ve devrimden korkmaları, düşündükleri istikrarı kurabilecek bir gücü aramalarına yol açtı. 1923'te onlara din, bölgesel otonomi, yüksek gümrük vergileri ve hepsinden önemlisi "sosyal barış" sözü veren General Miguel Primo de Rivera'nın hükümet beyannamesini desteklediler. Martínez Anido ve Arlegui'nin ayak izlerini takip eden Primo –1922-23'te Barselona'nın başkomutanıydı– anarkosendikalistlere karşı izleyeceği baskıcı politikalar konusunda Katalan işverenlerinin desteğini kazanmıştı. Aslında Katalan işverenler, sosyal istikrar ihtiyaçları için bölgesel otonomi taleplerini ikinci plana atmaya gönüllü olduklarını göstermişlerdi. Katalan burjuvazisi, generalin diktatörlüğü altında "sosyal suçlar"da yaşanan kesin düşüşün değerini bilmiştir.[28] İşadamlarına göre, grevler ancak otoriteler sağlam durduğunda hızla sona erdirilebilirdi. Bağımlılık demesek bile, devletin polis gücüne yönelik bu güven, 1920 ve 1930'larda süreklilik kazanmıştır. Guillermo Graell gibi önde gelen Katalan işadamları, Roma Katolikliğinin düzenin kurulmasına yardımcı olacak bir ideolojiyi sağlayabileceğini umut ederken, Fomento'daki meslektaşları, arkalarında ordu ve polis olduğunda kendilerini daha güvende hissetmekteydi. Burada şu da kaydedilmelidir ki, bu düzen güçleri Katalan değil, İspanyoldu.

İspanyol devleti, sanayicileri yalnızca kişisel olarak korumakla kalmamış, onların işlerini de korumuştur. Primo de

[28] Sholomo Ben-Ami, *Fascism from Above: The Dictatorship of Primo de Rivera in Spain, 1923-1930*, s. 332.

Rivera'nın diktatörlüğü altındaki hükümet, yeterli ihracat yapamayan ve hâlâ iç pazarın sefaletine bağımlı durumda yaşayan endüstrileri korumak için Avrupa'daki en yüksek gümrük vergilerinden birini uygulayarak bölgenin sanayicilerini desteklemiştir. Katalan sanayicileri daha önceki anayasal hükümetin gümrük vergilerini düşürerek oluşturduğu tehdidi ortadan kaldıran Primo yönetiminin korumacı çabalarından son derece memnun kalmıştır.[29] 1926 ve 1927 yasaları, İspanya'nın Milletler Cemiyeti tarafından dünyadaki en korunmacı ülke olarak suçlanmasına yol açmıştı.[30] Eğer hedef ileri ülkelerle rekabet etmek için endüstriyi büyütmek üzere İspanyollara ve özellikle Katalanlara gerekli zamanı kazandırmaksa, korumacılık başarılı olamamıştır. Aslında Katalan girişimciler için bile, bu durum Katalonya'nın gelişmesini engelleyen iki tarafı keskin bir bıçaktı. Bu, Barselonalı işveren örgütlerinin genelde savunduğu bir politikaydı; örneğin Fomento, Katalonya'da otomotiv endüstrisinin inşa edilmesinde başarısız kalınmasından, yüksek gümrük vergilerinin yetersizliğini sorumlu tutmuştur.[31]

Endüstrilerinin durumu göz önüne alındığında, Katalan işverenlerin bilimsel iş örgütlenmesi konusunda öngörüye sahip olmaması anlaşılır bir şeydir. Taylor'ın *Dirección de los talleres: Estudio sobre la organización del trabajo*'su 1914 yılında Barselona'da basılmıştı, ama *Bilimsel Yönetimin İlkeleri* İspanyolcaya uzun yıllar sonra, ancak 1970 yılında çevrilecektir.[32] F. W. Taylor'ın sisteminin yetkin bir analizcisi, bu sistemin İspanya'da pek de uygulanabilir olmadığını

[29] Sholomo Ben-Ami, *a.g.e.*, s. 262.

[30] Josep Fontana ve Jordi Nadal, "Spain 1914-1970", *Fontana Economic History of Europe: Contemporary Economies*, c. 2, s. 472.

[31] *El Trabajo Nacional*, Eylül 1924. Ayrıca bkz. Actas de la junta directiva de la asociación Fomento de trabajo nacional (24 Kasım 1922) içindeki tartışmalar; "Federación de fabricantes de hilados y tejidos de Cataluna", *Memoria*, Barselona, 1931; "Federación de industrias nacionales", *Memoria*, Madrid, 1935.

[32] F. W. Taylor, *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*, çev. H. Bahadır Akın, Çizgi Kitabevi Yayınları, 1997. [*-ed. notu.*]

ileri sürmüştür.[33] İspanyol işyerlerinin örgütlenmesinin "ilkel düzeyi" işçileri umursamaz bir hale getirmektedir, ki bu durum yeni sistemle kesinlikle uyumsuzdur; Katalonya'daki "küçük gruplar" ve diğer "gelişmiş" bölgeler dışında, disiplinsiz işçiler, işi organize eden yeni yöntemleri reddetmekte ve fazla mesai ödemelerine kapalı kalmaktaydılar. 1921 yılında Barselona'da bilimsel iş örgütlenmesi üzerine uluslararası bir toplantı düzenlenmişse de, ertesi yıl bir yazar "konuyla ilgili literatürün neredeyse bütünüyle eksik" olduğunu belirtmiştir.[34] Bununla birlikte, büyük bir işletme –lokomotif imal eden Maquinista– 1924 yılında belirli Taylorcu yöntemleri devreye sokmuş; bu kuruluşun mühendisi, İspanya'nın kalifiye personel eksikliği çektiğini ve tren işçilerinin zaman düzenleme tekniklerine ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir.[35]

1925'teki Çalışmanın Bilimsel Örgütlenmesine Dair Uluslararası Kongre'ye katılımda önemli bir artış oldu ve Roma'daki toplantıya en büyük delegasyonlardan birini İspanya yolladı. Bununla birlikte, sanayicilere göre, toplantıya katılanlar "zamanımızdaki üretimin en önemli sorunlarından biri üzerine bilgi toplayan araştırmacılardan çok, Roma'nın güzelliklerine hayran kalan gezgin turistler gibi bir izlenim" bırakmıştı.[36] Taylorculuk İspanya'da yalnızca "parçalı olarak" uygulandı ve İspanyollar sistemin özünü kavramadılar. Taylorculuk hakkında yaşanan kapsamlı bilgisizliği ortaya koyan, işverenlerin gazetesi *Exito* "bilimsel örgütlenmeye gitmiş fabrikalarda çalışan herkesin, nihayetinde patronlarını düşman değil, en yakın dostları olarak gördüğünü" iddia etmektedir. Taylor'ın yöntemleri "çok sayıda Amerikan fabrikasında" üretimi ikiye katlamış ve grevleri bütünüyle ortadan kaldırmıştır. Çalışmanın bilimsel örgütlenmesini benimseyen işverenler, işçileri işten atmamakta, ancak onlara işlerini yapmanın en iyi yolunu öğretmektedir.[37] Fomento'nun

[33] C. Montoliu, *El sistema de Taylor y su critica*, s. 63.

[34] Joseph M. Tallada, *L'organització científica de la industria*, s. 9.

[35] Antido Layret Foix, *Organización de una oficina para el cálculo de los tiempos de fabricación*, s. 85.

[36] *El Trabajo nacional*, October 1927.

[37] *Exito*, Ocak 1931.

1929 yılındaki başkanı Gual Villabı, İspanya'nın Taylorculaşmada İngiltere, Fransa, Almanya, hatta Sovyetler Birliği'nin önemli ölçüde gerisinde kaldığını doğrulamaktadır.[38] İspanya 1932'de Amsterdam'da yapılan kongreye katıldığı halde, iş organizasyonundaki yeni yöntemleri yalnızca az sayıda endüstri ve onlar da sınırlı ölçüde uygulamıştır, ki bu da 1920'li yıllardaki on yıllık büyüme döneminde gerçekleşen müzmin düşük endüstriyel üretimi açıklar.

İkinci Cumhuriyet (1931-39) hükümetinin Primo de Rivera zamanında konulan koruma duvarlarını yükseltmek dışında çok az seçeneği vardı. Örneğin, 1.500 işçi çalıştıran Hispano-Suiza, otomobil ticaretini liberalleştirme yolunda "Ekonomi Bakanlığının geçenlerde aldığı karar" nedeniyle fabrikasını kısmen kapatma tehdidinde bulunmuştu. Bu fabrikanın işçileri de "ulusal fabrikalar"ın yabancılarınkiyle yarışamayacağını ileri sürmüşlerdi.[39] İspanya'nın ihracatının ulusal gelirdeki oranı 1930 yılında %10,3 iken, 1935'te %4'e düşmüştü.[40] Ticari engellerin yükseltilmesi, paradoksal sonuçlar vermiştir. Bu engeller İspanya'yı Büyük Bunalım'ın etkilerinden yalıtıp korurken, aynı engeller Katalan ve Barselona endüstrisini yarımadanın pazarına güvenme tutumunu sürdürmeye zorlamıştır; XX. yüzyılın ilk otuz yılında bazı büyümeler olmasına rağmen, bu iç pazarlar endüstriyi teşvik etmek açısından çok fakirdi.

İkinci Cumhuriyet hükümeti, sanayicilerin gümrük vergilerinin yükseltilmesine dair şikâyetlerine yanıt vermeyi denemişse de, Barselonalı işverenler İkinci Cumhuriyet'e güvenmemiştir. Onlar, politik istikrarsızlık ile grevler arasında doğrudan bağlantı kurmuş ve 1930'dan 1936'ya kadar fab-

Krş. F. W. Taylor: "En iyi yöntemleri benimsemeyi reddeden ya da benimseyemeyen herkes tasfiye edilmelidir": *The Principles of Scientific Management*, s. 85.

[38] Pedro Gual Villabı, *Principios y aplicaciones de la organización científica del trabajo: Obra de vulgarización*, s. 11.

[39] Telgraf, 6 Temmuz 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN. Telgraf, Gobernador civil a ministro, 13 Kasım 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN.

[40] Comín, "La economia espanola ...", s. 136; Maluquer de Motes, "De la crisis colonial a la guerra europea...", s. 70.

rikalardaki ve sokaktaki karışıklığa son verecek enerjik bir hükümetin yokluğundan şikâyet etmiştir: "Sosyal barışın ve emek cephesindeki gelişmelerin kontrol altına alınmasının kaçınılmaz zorunluluk haline geldiği bir durum içindeyiz."[41] Cumhuriyetin gerçekleşmesiyle birlikte Fransız modelini örnek almak isteyen Katalan cumhuriyetçileri –ileride göreceğimiz gibi, bu model, önde gelen devrimci sendikacıları devlet aygıtıyla bütünleştirebilmiştir– kapitalist seçkinlerin, otoritenin baskıcı ve militarist içeriğine olan inatçı düşkünlükleri yüzünden hayal kırıklığına uğramıştır.[42]

1931 yılında işadamları, hükümetin kendilerini savunmadığını ve sendikaların yeniden fazlasıyla güçlendiğini düşünmeye başladı. *Sindicatos*'ların ücretli çalışma ve işten atmaları kontrol ettiğini, ücretleri artırdığını, iş saatlerini azalttığını ve parça başı işi ortadan kaldırdığını iddia ettiler. İki yüz işveren örgütü, cumhuriyetin ilk aylarındaki "anarşi"yi protesto ettiler.[43] Sonuç olarak "yıkım"a yol açacak böyle bir "şiddet ve kanunsuzluk" ortamına "hiçbir uygar ülke" hoşgörü gösteremez diyorlardı. Ayrıca "yoğun politik faaliyet" de "sosyal sorunları" azdırıyordu.[44] Sosyal gerilimin yükselmesi, endişe içindeki büyük bir yeni üye kitlesinin Fomento'ya akın etmesine yol açtı. Bu yeni üyeler için İkinci Cumhuriyet'in anlamı yalnızca düzensizlik ve gevşeklikti; bu işadamları Katalonya dışında gerçekleşen "budalaca manastırları yakma" olaylarının karşısında otoritelerin pasifliği yüzünden dehşete kapılmışlardı. Eşzamanlı, ama göründüğü kadarıyla eşgüdümlü olmayan kırlardaki ve şehirdeki protesto hareketleri mülkiyet sahiplerinin öfkesine yol açıyordu. 1931 yazında, CNT sendikaları şehirdeki kiraların %40 oranında düşmesi, ortakçılar ve küçük kiracıların (*rabassaires*) toprak sahiple-

[41] Fomento, *Memoria*, 1930. Ayrıca bkz. Mercedes Cabrera, *La patronal ante la II República: Organizaciones y estrategia, 1931-1936*, s. 206.

[42] Francisco Madrid, *Ocho meses y un día en el gobierno civil de Barcelona: Confesiones y testimonios*, s. 242-43.

[43] Fomento başkanı Bosch Labrus'tan telgraf, 22 Temmuz 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN.

[44] Federación de fabricantes, *Memoria*, 1932.

rine hasattan ödedikleri payın azaltılması yönünde bir kampanya başlattı.[45] Toprak sahiplerine göre, sabotaj ve suikast teşebbüsleri yeniden artmıştı. Yirmi altı kuruluş tarafından temsil edilen Katalan üst sınıfı, soygun ve suikastların giderek arttığı bir ortamda (içlerinden birçoğunun kendilerini silahsızlandıracağını düşündüğü) silah kontrol yasasına karşı protestoda bulundular. 1932 yazına gelindiğinde, toprak sahipleri hasattan kendi paylarına düşen ürüne, CNT'nin de etkisiyle köylülerin el koyacağından korkuyordu.

Bu patlamaya hazır siyasi ve sosyal durumda Katalanların, bölgenin endüstriyel yatırımlarına artan bir ilgisizlik içinde olması hiç de şaşırtıcı değildir. 1931'de Fomento de Trabajo Nacional, sermayelerini yurt dışına aktaran "birçok" Katalanı kınadı.[46] Almanya'nın felaket durumundan para kaybedecek olanlara şikâyet etmemeleri söyleniyordu. "Yurtseverce olmayan korkak tavırlar"ın politik sorunlara rağmen temelde iyi durumda olan İspanya ekonomisine büyük zarara neden olduğunu ileri süren Fomento, "dış ülkelerin kendi ülkelerinden daha güvenli olduğuna dair budalaca inanç nedeniyle İspanyolların ne kadar ciddi kayıplara uğrayacağını" merak etmekteydi. Sonuçta 1931 ila 1933 yılları arasında özel yatırımlar önemli ölçüde düşmüştü.[47] İspanyolların bankalarda parayı biriktirmek üzere tutma arzusu, genelde Fransızlarınkinden çok daha az söz konusu ediliyordu. 1930'ların başlarında her 2,1 Fransıza bir mevduat hesabı düşerken, her 6,6 İspanyola bir banka hesabı düşüyordu.[48] Ayrıca önemli İspanyol birikim kurumları, Primo diktatörlüğü ve İkinci Cumhuriyet dönemlerinde endüstriye yatırım yapmaya hevesli değildi. Birçok birikimci, yatırımın en güvenli biçiminin gayrimenkul ve devlet tahvili olduğunu düşünüyordu.

Gerçi Fomento üyeleri cumhuriyet hükümeti Ocak 1932'de Alto Llobregat ve diğer Katalan şehirlerindeki "dev-

[45] Telgraflar, Temmuz-Ekim 1931, Leg. 7A, No. 1, AHN

[46] Fomento, *Memoria*, 1931.

[47] Comın, "La economıa espanola ...", s. 112.

[48] *Annuaire statistique de la France*, 1934, s. 477; Nadal ve Sudriá, *História de la caixa de pensions*, s. 131, 138, 249.

rimci grevleri" ezdiğinde olduğu gibi, ara sıra bu hükümet için nazik bir üslup kullanabiliyordu. İşverenlere göre, otoriteler gereken tepkiyi göstermiş ve cumhuriyetçi başbakan Manuel Azana, Cortes'te (Yasama Meclisi) "metanetli ve içten" bir konuşma yapmıştı. Fomento, Ağustos 1932'deki devrimci grevlerden sorumlu olanlar için sert cezalar talep ederken, aynı yıl General Sanjuro'nun başarısız hükümet darbesinin örgütleyicileri için merhamet dilenmekten de geri kalmıyordu.[49] Yine 1934'te Fomento, devrimci suçlulara şiddetli cezalar uygulanmasını istiyor ve *guardia civil*'in [sivil muhafızlar] yetersiz olduğu şehirlerde çok sayıda isyan çıkmasının daha büyük olasılık olduğunu belirtiyordu. Katalan işverenleri, işyerlerinin korunması için İspanya devletine ihtiyaç duydukları için 6 Ekim 1934'teki milliyetçi Katalan ayaklanmasına verilen desteğin yetersizliğine sevinmişlerdi. Fomento, Katalonya'daki "ayrılıkçı çılgınlık"tan hiçbir şekilde sorumlu olmayan çok sayıda "iyi İspanyol"u öven *Diario de Madrid*'deki bir başyazıdan onaylayarak söz etmekteydi.[50] *Bienio negro* [iki kara yıl] diye anılan dönemde, yani 1934 ve 1935 yıllarındaki sağcı yönetim sırasında bile Fomento, halka ve mülkiyete karşı saldırıları durdurmakta yetersiz kalan hükümeti eleştirerek daha fazla baskı yapılması çağrısında bulunmuştu. İşçilerin "çalışmaya pek de gönüllü" olmadığı fabrikalar ve sokaklarda önemli ve sürekli bir huzursuzluk hüküm sürmekteydi. Ayrıca, birçok Katalan sanayici, işçi sınıfının taleplerine sürekli teslim olduğunu düşündükleri Katalan bölgesel hükümetinden, yani Generalitat'tan hoşlanmıyordu.

İkinci Cumhuriyet döneminde Barselonalı kapitalistler polise doğrudan mali desteği sürdürdü. Normal yaşamın devamını garanti ettiğine inandığı muhafızların ve diğer polislerin kahramanlık ve disiplinini öven Fomento, 21 Eylül 1931'de, genel grevde yaralanan veya öldürülen muhafızların aileleri için para topladığını rapor etmişti.[51] Ekim 1931'de, Cámara oficial de comercio y navegación, Cámara oficial de

[49] Fomento, *Memoria*, 1932.
[50] Fomento, *Memoria*, 1934; 1935.
[51] Fomento, Actas ..., 21 Eylül 1931; Fomento, *Memoria*, 1931.

propiedad urbana, Sociedad económica barcelones de amigos del país ve zengin seçkinlerin kurduğu diğer örgütlerle birlikte Fomento, *guardia civil* [sivil muhafızlar] ve güvenlik güçleri için 111.117 peseta toplamıştı. Kamuoyuna, şehrin büyüyen nüfusu dolayısıyla ihtiyaç duyulan ve giderek artan sayıda muhafız için yeni kışlalar gerektiğini açıklayan Fomento, kamuya kapalı iç açıklamasında işçi mahallelerinin yakınında kurulacak bu kışlaların "devrimci huzursuzluk" dönemlerinde saldırıya uğrama ihtimali dolayısıyla buralarda inşa edilmelerinin akla uygun olup olmadığına dair kuşku ve endişelerini ifade etmiştir.[52] Bu kışlaları inşa etme projesi, General Martínez Anido döneminde ortaya çıkmıştı ve o dönemde Katalan örgütleri devletin inşa edeceği binalar için gerekli toprakları satın alacaklarına söz vermişti. Bu anlaşmayı akılda tutan Câmara de Comercio [Ticaret Odası] ve Asociación de Banqueros [Bankerler Birliği] 1932 baharından itibaren ellişer bin peseta toplamıştı. İkinci Cumhuriyet döneminde grev kırıcı asker ve muhafızlara yardım için yapılan katkı yüz binlerce pesetaya ulaşmıştı. Polise ve askeriyeye yapılan bu doğrudan yardımlar, işverenler ile devletin baskı güçleri arasındaki kuvvetli bağı göstermektedir. Bu koşullarda, Katalan mülk sahipleri askeriyenin sivil hükümetten ayrılması konusunda hiç de coşkulu bir ruh hali içinde değildi.

Aynı şekilde, önde gelen Katalan sanayicilerin çoğu, kilise ile devletin ayrılmasının savunuculuğunu üstlenmiyor, askerî iktidarın kamu düzenini güvenlik altına almasına benzer bir şekilde, kilisenin de ruhsal düzeni garanti altına aldığına inanıyordu. Üst sınıfın eğitimi genellikle dinî temelliydi; gerçi Katalan zenginlerinden bazıları din konusunda Voltair taraftarı bir tutum içinde –inanç halk için gereklidir, ama kendileri için gerekli değildir – olabiliyordu; bunların temsilcileri genellikle kamusal alanda dindar görünür ve iş alanında her zaman dine bağlıymış gibi bir görüntü verirlerdi.[53] Katolik inancı birçok Katalan sanayi çevresindeki sosyal sistemin gerekli bir unsu-

[52] Fomento, Actas ..., 27 Mayıs 1932.

[53] Seçkinlerin dinsel eğitimi için bkz. Gary W. McDonogh, *Good Families: A Social History of Power in Industrial Barcelona*, s. 376-77.

ru olarak varlığını sürdürecekti.[54] Mülk sahiplerinin çoğunun desteklediği Lliga Regionalista veya Lliga Catalana partisinin temsilcileri İspanyol kültürünü Katoliklik ile tanımlıyorlardı.[55] Lliga, tüm Katalan solunu bölgeyi ve bölgedeki din okullarını (Sovyetler Birliği ve Meksika'da olduğu gibi) Hıristiyanlıktan arındırmayı tasarlamakla suçluyordu. 1936 seçim kampanyası sırasında Lliga, İkinci Cumhuriyet döneminde oy verme hakkını kazanan kadınların dine ve muhafazakâr değerlere döndürülmesi talebinde bulunmuştu.[56]

İkinci Cumhuriyet döneminde Barselona'da birçok işyerinin durumu kötüye gitmişti. Tekstil alanında çalışan 50.000'den fazla işçisiyle Barselona şehri İspanya'nın en önemli tekstil merkeziydi.[57] Devrimin arifesinde işçi sınıfı örgütlerinin kontrolü büyük ölçüde zanaatkârlık alanındaydı.[58] Tekstil endüstrisi, modern cihazlara sahip muhtelif sayıda büyük fabrikayı içermekle birlikte, genellikle "endüstriyel kırıntılar" halinde dağılmıştı, küçük aile firmaları modern makineler ve örgütlenmeden yoksundu; ilkel aletleri ve akılcı yöntemler konusundaki bilgisizlikleri, gider tasarrufuna dair önlemlerin uygulanmasını önlüyordu.[59] Bu küçük ve ekonomik olmayan birimler kapandığında, genellikle diğer sanayici-

[54] Ignasi Terrada Saborit, koloniyi "ataerkil dinsel" olarak adlandırır: *Les colònies industrials* ..., s. 168. İspanyol Katolikliği üzerine çalışan tarihçiler İspanyol kapitalist seçkinleri ile kilise arasındaki bu ittifakın altını çizmişlerdir. Bkz. Joan Connely Ullman, *The Tragic Week: A Study of Anticlericalism in Spain, 1875-1912*; Josè M. Sánchez, *Reform and Reaction*, s. 44; Stanley Payne, *Spanish Catholicism*, s. 110-12.

[55] Bernat Muniesa, *La burguesia catalana ante la Segunda República espanola1931-1936*, c. 2, s. 46-47.

[56] Elena Posa, "Cada dona un vot", *L'Avenç*, No. 4, s. 45.

[57] Barselona ve Katalonya'da çeşitli sanayilerde çalışan işçilere dair istatistikler için bkz. Alberto Balcells, *Crisis económica y agitación social en Cataluna de 1930 a 1936*; John Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución en Espana 1930-1937*; G. Blanco Santamaria ve E. Ciordia Perez, *La industria textil catalana*.

[58] Bkz. Pere Gabriel, "La població obrera catalana, una població industrial?", *Estudios de historia social* 32-33, s. 191, 204.

[59] Enrique Diumaró y Mimó, *El problema industrial textil: El maquinismo y la cuestión social*, s. 68.

ler onların eski makinelerini yok pahasına satın alıp yeniden kullanıma sokuyorlardı. Üretimin standartlaştırılması ve özgünleştirilmesi yok denecek ölçüdeydi, göründüğü kadarıyla sayısız çeşitlilikteki ürünleri çok sayıda üretici üretiyordu. Birçok tekstil firması yalnızca bir işlevi yerine getirebiliyordu, örneğin dokuma gibi; kumaşlarını boyama ve desenleme türünden işleri kendileri gibi küçük firmalara vermek zorundaydılar. Bu, pahalı ve yavaş bir üretime yol açıyordu. Çok sayıda firma arasındaki vahşi rekabet kârların ve ücretlerin düşük düzeyde kalmasını getiriyor, aynı zamanda endüstrinin modernleşip akılcılaşmasını engelliyordu. 1932 krizi sonrasında tüketim düşüp işsizlik arttığında, Generalitat 1936'da fabrikaların büyüme ve genişlemesini sınırlayarak fazla üretimi önleme yönünde adımlar attı.[60] Generalitat'ın çözümü, dağınıklık ve yeterli sermayeden yoksunluğuyla karakterize edilen bir endüstrinin sorunlarına kesinlikle cevap verecek bir çözüm değildi.

Metalurji de benzeri sorunlarla boğuşuyordu. 1930'ların ortalarında, Barselona metalurji endüstrisinde 35.000 işçi çoğu 50'den az işçi çalıştıran küçük işletme ve atölyeye dağılmıştı, ki bunlar da genellikle yabancı teknisyenlere ve tekniklere bağımlıydı. İspanya'nın geri kalanında olduğu gibi, metal işleme de bölgeyi kendine yeterli endüstriyel büyümeye yöneltecek durumda değildi. Hatta bu sektördeki tek tük büyük işletmeler bile endüstriyel bakımdan geriydi. Makine yapım endüstrisinde binden fazla işçisiyle Barselona'nın övüncü Maquinista Terrestre y Marítima lokomotif ve vagon üretmekteydi. Üretimini XX. yüzyılda demiryolu üzerinde yoğunlaştıran bu işletme de köken olarak XIX. yüzyıla aitti. Önemli bir ihracat yapmayan Maquinista'nın en başta gelen müşterisi, kendisinden sürekli olarak yabancı rekabete karşı koruyucu önlemler alması talep edilen İspanyol devletiydi.[61]

[60] Josep Maria Bricall, *Política econòmica de la Generalitat 1936-1939*, c. 1, s. 31-32.

[61] Bkz. Alberto del Castillo, *La Maquinista Terrestre y Marítima: Personaje histórico 1855-1955*, s. 418, 461. Ayrıca bkz. Pedro Fraile, "Crecimiento económico y demanda de acero: Espana, 1900-1950", *La nueva historia económica en Espana* içinde, s. 71.

Önemle belirtilmeli ki, 1936 İspanyası dikkate değer bir motorlu araçlar endüstrisi geliştirebilmiş değildi. Yarımada pazarının zayıflığı nedeniyle çekingenlik içindeki birçok İspanyol otomotivcisi Fransa'nın çok daha çekici ticari iklimi dolayısıyla İspanya'yı terk etmişti. Örneğin Barselona'da İspanyol sermayesi ve işçileriyle kurulmuş Hispano-Suiza, I. Dünya Savaşı'ndan önce faaliyetlerinin büyük bölümünü daha geniş olan Paris pazarına kaydırmıştı.[62] İspanya'daki birçok otomotiv fabrikası 1920'ler ve 1930'larda parmakla sayılacak kadar az motorlu araç üretmiştir.[63] İspanya 1935'te otomobillerinin %95'inden fazlasını ithal ediyordu.[64] Fransa'nın ve hatta ulusal pazarı sınırlı olan İtalya'nın tersine, ne İspanya ne de Katalonya güçlü bir otomotiv endüstrisi inşa etmenin üstesinden gelebilmişti.

Havacılık endüstrisi de otomotiv kadar zayıftı. Barselona'da, 1930'larda bazı küçük uçaklar yapılmıştır, ancak bu endüstri tamamlanmış ve bağımsız olmaktan uzaktı. Bu alanda da pazar, İspanya'nın endüstriyel geriliğinin sonucu olarak yabancıların hâkimiyetindeydi.[65] İç savaş öncesinde İspanya, motorlar hariç tutulursa, yabancı patent ve lisanslarla yalnızca eski moda uçak parçaları yapıyordu. Hem gözlemciler hem de savaşçılar iç savaş sırasında kullanılan silah ve uçakların çoğunun yabancı kökenli olduğundan sık sık söz etmişlerdir.

Katalanların ve Barselona'nın endüstriyel gelişmesine dair bu kasvetli portrenin içindeki tek parlak istisna 12.000 işçisiyle Katalonya'daki elektrik endüstrisidir. Bu endüstride I. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir gelişme olmuştu; 1930'larda Katalonya kişi başına düşen elektrik düzeyinin İngiltere ve Fransa ile kıyaslanabilir olduğunu rapor etmektedir. Bu iddiaya rağmen, Katalan elektrik endüstrisi Fransa'nın bir hayli gerisindedir. Katalonya ve Barselona'daki

[62] Joaquın Ciuró, *Historia del automovil en Espana*, s. 94-95.

[63] *Cuadernos de historia económica de Cataluna*, s. 130; *El Trabajo nacional*, Eylül 1924, başarısız sekiz şirketin listesi verilmiştir.

[64] M. Schwartz, "L'industrie automobile", Conseil national economique, AN, F[12] 8797.

[65] *Metalurgia y contrucción mecánica*, Ocak 1936.

612 farklı girişimle, elektrik endüstrisi Fransa'daki benzerini karakterize eden yoğunluktan yoksundu; bu "endüstriyel kırıntılar" arasındaki rekabet, ekonomik olmayan gereksiz taklitlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Katalan endüstrisi standartlaşmadan uzaktı ve firmalar genellikle elektriksel dönüşüm ve dağıtım için ayrı şubelere bölünüyordu ki, bu da farklı karakterde bir enerji üretimine yol açıyordu.[66] Yaklaşık olarak I. Dünya Savaşı'nın başlangıcında standartlaştırılan ve farklı şirketleri birleştiren Paris elektrik endüstrisinin tersine, Barselona'daki elektrik endüstrisi küçük ve karmakarışık işletmeler şeklinde kaldı, elektrik üretim ve dağıtım merkezleri genelde son derece eskiydi.

Diğer modern sektörlerde olduğu gibi, en büyük elektrik şirketleri de yabancı sermaye ve teknolojiyle yönetiliyordu.[67] Pearson adlı bir Amerikalı, Katalonya'da hidroelektriğin gelişmesini sağlamak için çaba gösterdi; Belçika ve İngiliz sermayesi de bu alana yatırım yaptı. İspanya, ekonomik bakımdan yabancılardan denetimi eline alacak ölçüde sağlıklı değildi. Elektrikli cihaz üretimi özellikle gerilemekteydi ve en önemli üreticiler de yine yabancıydı. Bunlar yetmiyormuş gibi, elektrikli cihaz üreten Katalan firmalarının küçüklüğü fiyatların yüksek olmasına yol açıyor, bu da onları rekabet dışı bir pozisyona sokuyordu. Şirketlerin çoğu, endüstriyel ürünler değil, radyo, lamba ve küçük elektrikli cihazlar gibi ev içi aletler üretiyordu.[68]

Elektrik, havacılık ve otomotiv endüstrileri gibi kimya endüstrisi de yabancılara bağımlıydı ve bu alandaki Katalan firmaları görece geriydi. Kimya alanındaki 69 firma üzerine yapılmış istatistikler gösterir ki, 19 firma 1-5, 35 firma 11-50, 8 firma 50-100 arasında işçi çalıştırıyordu, 100-500 arasında işçi çalıştıran firmaların sayısıysa yalnızca 6'dır.[69] En

[66] *Conselleria d'economia* (Ekim 1936); F. F. Sintes Olives ve F. Vidal Burdils, *La industria electrica en Espana*, s. 48, 128-51.

[67] Comin, "La economía espanola ...", s. 136; Carles Sudrià, "Un factor determinante: La energia", *La economía espanola en el siglo XX* içinde, s. 322.

[68] *Electricidad*, Ocak 1936.

[69] UGT istatistikleri 1426, AS'tadır.

önemli istisna, birçok İspanyol şehrindeki şubelerde çalışan 2.000 işçisiyle Cros Company'dir, ki o da İngiliz sermayesiyle bağlantılıdır ve bu şirket devrimden önce İspanya'nın suni gübre üretimini tekelleştirmiştir. XX. yüzyılın ilk otuz yılında suni gübre üretiminde önemli bir artış gözlemlenmişse de üretim ülkenin ihtiyaçlarını karşılamak açısından yetersiz kalmıştır.[70] İspanya Fransa, İtalya ve Almanya'dan yılda 100.000 tondan fazla suni gübre ithal ediyordu.

Şehir ulaşımında Barselona metrosu, büyük ve demokratik bir belediye projesi olan metropolitan Paris şebekesiyle kıyaslandığında "küçük bir hedef peşindeki özel inisiyatif ürünü" olarak kalmaktadır.[71] Liman tesisleri 1930'larda atıl haldeydi ve 1934'te Barselona limanından sevk edilen malların tonajı 1913'teki seviyeyi zar zor geçmekteydi. 1932'de Barselona, İspanya'nın en büyük limanıydı ve Fransa'nın üçüncü büyük limanı olan Cherbourg'dan daha az tonajda mal sevk ediyordu.[72] "Ölümcül bir kayıtsızlık" sergileyenlerin elinde olan limanın yüksek fiyatları gemilerin burada demirlemesini engellemekteydi.[73] Denizlerdeki Katalan varlığı ortadan kalkmıştı. Bir uzman iki yaşında veya daha eski gemileri satın almayı yasaklayarak devlet yardımıyla yeni bir gemi ve yolcu hattı inşa etmeyi tavsiye etmişti (çünkü İspanyol ve Katalan firmaları, kuzey ve merkezî Avrupa limanlarından eski gemileri satın almayı alışkanlık haline getirmişti). İspanya'nın böyle yeni bir hat için uygun gemileri yoktu, Katalan gemi yapım endüstrisi tam anlamıyla çökmüş ve terk edilmişti. Madrid'in politik etkisi en azından gemicilik uygulamaları için yeterli olmadığından devletin sözleşmeler

[70] Comín, "La economía espanola ...", s. 116; Jesús Sanz, "La agricultura española durante el primer tercio del siglo XX: Un sector en transformación", *La economía espanola en el siglo XX* içinde, s. 248-50. Krş. Proyecto de ley de protección a la industria nacional de productos nitrogenados sinteticos, 320, AS.

[71] Francesc Roca, "La 'gross Barcelona': Dues introduccions", *Recerques: Ideologia i creixement industrial*, no. 6, s. 123.

[72] *Estadísticas Básicas de Espana 1900-1970*; *Annuaire*, 1934, s. 425-26.

[73] *Industria Catalana*, Mart 1933.

yapması gerekiyordu; demiryolları ve denizcilik şirketlerinin yöneticilerinin aldıkları devlet yardımları, genellikle iş idaresini dikkate almayan siyasi görevlilere bağımlıydı.[74]

Fransa'nın ve ileride göreceğimiz gibi özellikle Paris bölgesinin tersine, Barselona ikinci endüstriyel devrimle bağlantılı olan motorlu araçlar ve havacılık sanayii gibi başta gelen alanlarda gelişmemişti. Şehrin kapitalist seçkinleri dinsel alanda genel olarak kiliseyi, siyasi alanda da orduyu destekliyordu. Bundan sonraki bölümde, Barselona'daki bu durumun, Katalan işçilerin günlük hayatını ve işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden örgütlerin ideolojisini nasıl etkilediğini ele alacağız.

[74] Pierre Vilar, *Historia de Espana*, s. 121.

2
Anarkosendikalist İdeoloji

Katalan burjuvazisinin zayıflığının yanı sıra Barselona'daki ekonomik ve sosyal koşullar, direngen bir anarkosendikalizmin büyümesine yol açtı. Bu ideolojinin analizi –geniş bir tanımla ele alacak olursam, bu ideoloji, gelecekteki toplumun temelini sendikanın oluşturacağına inanan anarşistleri, devrime katılan çeşitli örgütler arasından yalnızca birini, *sindicato*'yu kabul eden anarşistleri ve yine çoğu anarşist kuramcılardan etkilenen devrimci sendikalistleri içerir– genellikle yanlış anlamalar ve polemiklerle gölgelenmiştir.[1] Bazı tarihçiler, anarkosendikalizmin antidevletçiliğine yoğunlaşmış ve bununla bağlantılı olarak ütopyacılığına ya da binyıllık mutluluk çağı hayallerine aşırı vurgu yapmıştır.[2] Bu tarihçilerden biri, anarkosendikalizmin "endüstriyel hayata yoğun düşmanlığı"nın "örgütün sınırlayıcılığı"na ve "yaşanılan zamana" yönelik nefretinin altını çizmiştir: "Sendikalizm, Katalonya gibi eski köylülüğün, yeni endüstriyel açılımların yarattığı kentsel zorluklardan ve haksızlıklardan acı çektiği ve idealize edilmiş bir geçmişi özlediği bir yerde büyük başarı sağlayabilir."[3] Yalnızca akademisyenler değil, devrimci Marksistler de Katalonya'daki anarkosendikalizmi karakterize ederken bu sosyolojik açıklamayı kullanmışlardır:

> Bizim anarşist harekete ruhsal yapısını Endülüs köylülüğü verir ve köyün basit bakış açısı bütünüyle belirler. Bizim anarşistlerimiz için tek sorun hapishaneleri ve Sivil Muhafızları or-

[1] Bu kategoriler arasındaki ince ayrıntılar için bkz. Gaston Leval, *Precisiones sobre el anarquismo*, 1937.

[2] Bkz. Gerald Brenan, *The Spanish Labyrinth*. Ayrıca bkz. Gerald Meaker, *The Revolutionary Left in Spain, 1914-1923*.

[3] Peter N. Stearns, *Revolutionary Syndicalism and French Labor: A Cause without Rebels*, s. 10, 105.

> tadan kaldırmaktır.
> Bu zorunluluktur. Gerisi bulanık ve tutarsız bir durumda kalır... İspanya'daki sosyal dönüşümün en önemli aracı olarak tarihin can alıcı bir sorumluluk yüklediği Katalan proletaryası, İspanya'dan Katalonya'ya sürekli köylü göçü nedeniyle kendi proleter bilincini oluşturamamıştır.[4]

Anarkosendikalizmi antiendüstriyel ve geriye dönük bakışa sahip olmakla karakterize eden bu sosyolojik açıklama, bu ideolojinin doğasını bozmakta ve Katalan işçilerin eylemlerini yanlış tanımlamaktadır. Endülüs'te işçilerin bir kısmı, Sivil Muhafızlara ve ustabaşılara şiddet eylemlerine girişirken, diğerleri sendikal ölçülerin altındaki ücretlerle çalışmayı kabul edip grev kırıcı rolü oynamışlardır. 1930'lu yıllarda Barselona'daki işçilerin tahminen yalnızca üçte biri Katalan değildi.[5] Katalan olmayan bu işçilerin hepsi Endülüs'ten veya başka yerlerden gelen köylüler değildi; çoğu İspanya'nın diğer kentlerinin deneyimli endüstri işçileriydi. Diğer işçi sınıfları –örneğin Fransız veya Alman– kısmen eski köylülerden oluşmuştu, fakat onların sosyolojik bileşimleri Fransız anarkosendikalizmini açıklayamadığı gibi, Almanya'da anarkosendikalizmin eksikliğini de açıklayamaz. Anarkosendikalizmin Barselona'da güçlü kökleri olmasının sebebi, Barselonalı işçilerin Katalan olmadığı varsayılan kökenleri ya da anarkosendikalizme isnat edilen antiendüstriyelizm değil, ülkelerinin ve şehirlerinin sosyal, ekonomik ve politik koşullarından hoşnutsuz, öfkeli bir işçi azınlığının arzularını açıkça dile getirmesidir. Bu yüzdendir ki, anarkosendikalizmi ayağa kaldıran, binyılcı mutluluk vaadi değil, tam tersine İspanyol işçilerinin ezilmişlik ve görece sefaletlerine akılcı bir tepki göstermesi olmuştur. Bu akılcı yanıt, anarkosendikalizmin hem güçlülüğüne hem de göreceğimiz gibi güçsüzlüğüne yol açmıştır.

[4] Joaquin Maurin, *La revolución espanola*, s. 154.

[5] Alberto Balcells %37 rakamını veriyor: *Crisis económica y agitación social en Cataluna ...*, s. 18. Benim AS'tan tesadüfen elde ettiğim bilgi, Barselona işçilerinin üçte birinden azının Katalan olmadığını gösterir. 1930'da Barselona nüfusunun %37,14'ü Katalonya dışında doğmuştu. Bkz. A. Cabre ve I. Pujades, "La població de Barcelona i del seu entorn al segle XX", *L'Avenç*, No. 88, s. 35.

İspanya'nın genelinde ve Barselona'nın özelinde ücretlerin yanı sıra sağlık ve eğitim şartları da çoğunlukla Batı Avrupa normlarının altındaydı. I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde İspanya –Portekiz hariç– Batı Avrupa'daki en düşük ücrete sahipti.[6] Fransız konsolosluğundan bir gözlemci, Katalan endüstrisinin ayakta kalmasını aylıkların anormal düşüklüğüne ve gümrük koruma vergilerine bağlar. Bütçesinin %65'ini beslenmeye harcamasına rağmen bir Barselonalı işçi ailesi 1930'larda son derece az et veya tereyağı tüketiyordu.[7] 1914'ten itibaren çok cılız bir gelişme olmuştu yalnızca. Karşılaştıracak olursak: 1936'da Parisli bir işçi ailesi gelirinin %55'ini –işsiz kalmış bir işçiyse bütçesinin %64'ünü– yiyeceğe harcıyordu.

İspanya kamu sağlığı, yüzyılın ilk otuz yılında dikkate değer bir gelişme göstermesine rağmen, sağlık koşulları arzu edilenden çok uzaktı.[8] Eksikliğine rağmen mevcut istatistikler, İspanya ve Fransa kamu sağlığı arasında sürekli bir fark olduğunu gösterir: 1936'da her 1.000 Fransız çocuğundan 72'sine karşılık her 1.000 İspanyol çocuğundan 109'u bir yaşına basmadan ölüyordu.[9] 1930'ların ilk yıllarında nüfusa oranlarsak, bronşit ve zatürreden ölümler İspanya'da Fransa'nın iki misliydi. 1935'te bu hastalıklardan ölüm oranı Paris'te her 1.000 kişide 0,89'ken, Barselona'da 2,58'di. Kızılcık ve kızamıktan ölümler ise İspanya'da neredeyse dört misli fazlaydı. Yine nüfusa oranlayacak olursak, Barselona'da kızamıktan ölenler Paris'ten iki misli fazlaydı. Kızamığın yol açtığı ölümle-

---

[6] Stanley Payne, *Falange*, s. 2. Ayrıca bkz. "Direction des affaires politiques et commerciales", 3 Ocak 1934, AD

[7] Henri Paechter, *Espagne, 1936-1937*, s. 85; Pierre Conard ve Albert Lovett, "Problemes de l'evaluation du coût de vie en Espagne ...", *Melanges de la casa de Velásquez* 5, s. 419; Gabrielle Letellier, Jean Perret, H. E. Zuber ve A. Dauphin-Meunier, *Enquete sur le chômage*, 3:35.

[8] Joaquın Arango, "La modernización demográfica de la sociedad espanola", *La economía espanola en el siglo XX* içinde, s. 209.

[9] Rakamlar B. R. Mitchel'den alınmıştır: *European Historical Statistics 1750-1970*, s. 20. Paris ve Barselona karşılaştırmaları *Gaseta municipal de Barcelona 1935* ve *Annuaire statistique de la ville de Paris, 1935-37*'e dayandırılmıştır.

rin bu kadar çok oluşu bugün bile azgelişmiş ülkeler açısından karakteristiktir. 1930'ların başlarında, suların mikroplu ve sağlık açısından gerekli önlemlerin alınmayışıyla bağlantılı olarak tifo hastalığı, İspanya'da Fransa'dan dört misli daha öldürücü olmaktaydı. 1935'te Paris'te oturan her 100.000 kişiden 2'si tifodan ölürken, Barselona'da her 100.000 kişiden 17'sinin tifodan öldüğü açıklanmıştır. Fransa ve Paris'te değişmez bir şekilde daha yaygın hastalıklar yalnızca kanser ve tüberkülozdur. 1930'da bir Fransız kadın 59 yaşına, Fransız erkeğiyse 55,9 yaşına kadar yaşamayı umut edebilirdi, fakat İspanya'da bu rakamlar erkek için 51 ve kadın için 53,8'e düşmektedir. İspanyollar ortalama ömür açısından Doğu ve Batı Avrupa'nın en düşük düzeydeki halklarından biriydi.[10]

1930'larda Barselona'da kaza ve işsizlik sigortası Paris'e göre çok daha azdı. İşsiz İspanyol emekçileri "tamamen kaderlerine terk edilmişlerdi", özellikle de hastane azlığı ve sağlık sigortası eksikliği göz önüne alındığında.[11] 1932'de yalnızca 25.261 kişi Caja nacional contra el paro forzoso'dan [Ulusal Zorunlu İşşizlik Sandığı] işsizlik yardımı alıyordu. Fransa'da nüfusun çalışma yaşındaki kesiminden yardım alanlar yaklaşık 2,6 kat fazlaydı ve 312.894 işsiz işçi Aralık 1933'te bir tür devlet desteği almaktaydı. Nüfusu İspanya'nın iki katı olmadığı halde Fransız hastane ve yaşlı bakımevleri İspanya'dan 4 kat fazla hasta barındırıyordu.[12] 1933'te nüfusu Barselona'dan 3 misli fazla olan Paris'in hastaneleri ve yaşlı bakımevleri de Barselona'dakilerden 10 kat fazla hasta kabul ediyordu.

Aralık 1933'te geçici ve sürekli işsiz sayısı İspanya'da 618.947'e ulaşmıştı. İkinci Cumhuriyet döneminde ülkedeki işsizlik ekonomik zorlukların yanı sıra tarım ve inşaat işçilerinin çoğunun işsiz kalışı nedeniyle, her zamanki anlık durumundan çıkıp yapısal bir hal almıştır. İspanya'da 1930'lu yıllar boyunca işsizliğin artmasının sebebi, kısmen söz konusu yoksul

[10] Cecile Tardieu-Gotchac, "Les fleaux sociaux", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, c. 3, s. 290.

[11] Balcells, *Crisis económica y agicatión social ...*, s. 70.

[12] *Anuario estadístico de Espana*, 1934, s. 782, 802-6, 982; *Annuaire de Paris*, 1934, s. 62. Bu rakamlar yaklaşıktır ve ilkyardım merkezlerinden alınmıştır.

bölgeler için güvenlik supabı görevi gören dışarıya işçi göçünün azalmasıydı. Fransa gibi bunalımdan ters yönde etkilenen ileri ülkeler, yeni göçleri değil, yabancıların kendi ülkelerine dönmelerini teşvik ediyorlardı. Sonuçta İspanya ve Katalan ekonomisi geri dönenlere iş sağlamakta çok zorlanıyordu.

İkinci Cumhuriyet'in gelişine kadar işçilerin eğitimi -sayıca önemsiz birkaç istisna dışında- çok zayıftı ya da Katolik kilisesi tarafından kontrol ediliyordu.[13] İspanya okuma yazma bilmeyenlerin ve nüfus başına düşen din adamı sayısının yüksekliğiyle Batı Avrupa'da en başta gelen ülkeydi; ki bu oran ancak Portekiz, Balkan ülkeleri ve Latin Amerika ile karşılaştırılabilirdi.[14] XX. yüzyılın ilk otuz yılında okuma yazma bilmeyenlerin oranında kesin bir düşme görülmesine rağmen, okuma yazma bilmeyenlerin mutlak sayısı olduğu yerde kalmıştır.[15] Yakın zamanlarda yapılmış bir çalışma 1930'da İspanya nüfusunun %33'ünün okuma yazma bilmediğini belirtir; bir diğer araştırmaysa %40 oranından söz eder ve daha eski bir kaynak bu oranı %45,46 olarak tahmin eder.[16] 1930'da İspanyol çocuklarının %60'ı okula gitmiyordu.[17] 1934'te bile, okul çağındaki çocuklardan okuma yazma bilenlerin sayısı, bilmeyenlerin sayısından çok az fazlaydı.

Fomento'nun başkanı Guillermo Graell, 1917'de İspanya nüfusunun %60'ının okuma yazma bilmediğini yazar, gerçi bu oran Barselona'da %41'e düşmektedir.[18] Fomento Kasım 1922'de işçilerin "muhtemelen çoğunun" okuma yazma bilmediğini ve bu yüzden yazılı malzemeye ilgi duymadığını belirtir.[19] Tahminler çeşitli, ama 1930'larda Barselona'da okuma yazma

[13] Julio Ruiz Berrio ve Angeles Galino, "L'education en Espagne", *Histoire mondiale de l'education* içinde, c. 3, s. 205.

[14] Ramón Tamames, *La república, la era de Franco*, s. 132; *L'Eglise dans le monde moderne*, c. 5, s.110.

[15] J. Ruiz Berrio ve A. Galino, "L'education en Espagne", s. 202.

[16] John M. McNair, *Education for a Changing Spain*, s. 26; Tamames, *La república, la era de Franco*, s. 66; Harry Gannes ve Theodore Repard, *Spain in Revolt*, s. 228.

[17] Ramón Safón, *La Educación en la España revolucionaria* ..., s. 30.

[18] Guillermo Graell, *Programa económico* ..., s. 227.

[19] Fomento, Actas ..., 24 Kasım 1922.

bilmeyenlerin oranı en az %22,3'tü.[20] 1936'da Katalonya'da okula gitmeyen çocukların oranı %36'ya yükselmişti.[21] Largo Caballero hükümetinde CNT adına Sanayi Bakanı olan Katalan cam işçisi Juan Peiró, okuma yazmayı yirmi iki yaşındayken bir Barselona hapishanesinde öğrenmişti.[22] Görünen o ki hapishane birçok anarkosendikalist militan için üniversite olmuştu. Çok sayıda işçi çocuğu okula gidemiyordu, çünkü erken yaşta çalışmak zorundaydılar; diğerleri de yüksek eğitim masrafları yüzünden kenara itiliyordu, devlet eğitimi çok az destekliyordu. İspanya vatandaşlarının eğitimi için kişi başına yılda 1,5 peseta harcarken, Fransa'nın harcadığı miktar 5,6 peseta, yani İspanya'nın yaklaşık 4 mislidir.[23] İspanya'da teknik eğitim de yetersizdi; 1935'te devlet ve Katolik teknik okullarında toplam 1.527 öğrenci bulunuyordu. Fransa'daysa tam tersine 1940'ta 40.000 teknik öğrenci eğitilmekteydi.

Cehaletin yaygınlığı, düşük sağlık standartları ve zayıf ekonomi, Katalonya'daki devrimci ideolojilerin evriminde hesaba katılmalıdır. Barselona'da devrimci ideoloji Marksizm yerine anarkosendikalizm olarak şekillenmiştir; bunun sebebi de işçilerin Marksizmi, parlamentoya katılım ve nefret edilen burjuvaziyle işbirliği gibi konular yüzünden "reformizm" ile özdeşleştirmesidir. I. Dünya Savaşı'ndan önce bir Fransız gözlemci, Marksist İspanyol sosyalistlerinin "ılımlılığını ve sınırlılığını" belirtmiş ve "liderlerinin devlet tarafından yürürlüğe konan pratik reformların işlemesinde işbirliği yaptıklarına" işaret etmiştir.[24] I. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalistler ve sendikaları UGT (Genel İşçi Sendikası) hükümetle işbirliğine devam etti; hatta diktatör Primo de Rivera, UGT'nin başkanı Largo Caballero'yu devlet danışmanı olarak atadı. CNT

[20] J. T. Gómez, *Las elecciones del frente popular en Espana*, 2: 210.

[21] Safón, *La Educación en la Espana revolucionaria* ..., s. 82-84.

[22] Juan Peiró, *Trayectoria de la CNT*, s. 11. León Ignacio ise bu CNT liderinin okumayı on altı yaşında öğrendiğini ileri sürer: "El Pistolerisme dels anys vint", *L'Avenç*, No. 52, Eylül 1982.

[23] McNair, *Education for a Changing Spain*, s. 25; *Estadısticas básicas de Espana*, s. 430-31; Joseph N. Moody, *French Education since Napoleon*, s. 142. Ayrıca bkz. *La industria electrica*, Mart 1936.

[24] Angel Marvaud, *La question sociale en Espagne*, s. 413.

(Ulusal Emek Konfederasyonu) hükümet tarafından yasadışı ilan edilirken, Largo Caballero da bu konumu UGT'yi güçlendirmek için kullandı. İkinci Cumhuriyet'te ilk *bienio* "iki yıl" (1931-33)[25] ve Halk Cephesi'nin zaferinden sonra sosyalistler önemli bakanlıkları ele geçirdi.

Anarkosendikalistlerin –pratikte her zaman değilse bile prensipte– sosyalist reformizme dair eleştirileri kadar devlet ve burjuvaziyle işbirliğini reddedişleri de akıl ve mantık dışı diye çabucak bir kenara atılmamalı. Göreceğimiz gibi, İspanya ve Barselona'da burjuvazi Fransa'daki gibi istikrarlı ve gelişmiş seçkinlerden oluşmuyordu. Sosyal sorunlara ve işçi ajitasyonuna genellikle baskıyla yanıt veren İspanya devletiyle yapılan işbirliğinin proletaryanın militan kesimlerinde daha az rağbet gördüğü açıktır.[26] Sanayicilerin, düşük ücretli Sivil Muhafızları mali bakımdan doğrudan desteklemesi, devleti tarafsız gösterme çabalarını en azından sorgulanabilir kılmaktadır. Bu yüzden anarşistlerin ve anarkosendikalistlerin İspanyol ve Barselonalı işçiler arasında güçlenmesi, işçilerin olgunlaşmamışlığı veya kırsal ütopya nostaljisi peşinde olmalarından değil, tam tersine, askerî yönetim ve baskıya sık başvuran bir topluma devrimci yanıt vermelerinden kaynaklanır.

Yakın zamana dek tarihçiler, anarkosendikalizmin devlet karşıtı karakterine ve politik düşüncelerine vurgu yaparak ekonomik doktrinlerini ihmal ettiler. Birçok anarkosendikalist devleti ortadan kaldırmayı veya onun fonksiyonlarını azaltmayı arzulasa da, ekonomik örgütlenme ve eşgüdüme karşı değillerdi. Aslında onlar hem devrim hem de gelecekteki toplum temelinde güçlü bir sendikaya taraftardılar. Anarkosendikalistler, fabrikaların işçiler tarafından demokratik kontrolünü arzu ettiklerine göre, kesinlikle endüstriye, bilime veya genel olarak ilerlemeye karşı değillerdi. Aslına bakılırsa, ilerleme ve üretime İspanyol anarkosendikalistlerinden daha ateşli taraftarlar bulmak zordur; onlar burjuvaziyi üretici

[25] Manuel Azana'nın başbakanlığında kurulan cumhuriyet hükümeti dönemi. Azana, 1936-1939 döneminde de İspanya Cumhuriyeti'nin başkanlığını yapmıştır. [—*çev. notu.*]

[26] Xavier Cuadrat, *Socialismo y anarquismo en Cataluna, 1899-1911: los orígenes de la CNT*, s. 56.

güçleri geliştirmekten aciz olduğu için eleştirmişlerdir.[27]

Özgürleştirici olarak emeği kutsayan anarşizmin hâkim biçimleri ve daha sonrasında anarkosendikalizm, yalnızca endüstrileşmeyi kabul etmekle kalmamış, aynı zamanda onun aktif savunucusu da olmuştur. 1872'de Saragosa'da yapılan Birinci Enternasyonal'in bölgesel konferansında "kadınlar nasıl özgürleşebilir?" diye soruluyor ve bu soruya "çalışmaktan başka hiçbir yolla olamaz" yanıtı veriliyordu.[28] 1910'daki anarkosendikalist CNT'nin kuruluş kongresinde, kadınların çalışma yoluyla kurtulacağı görüşü birçok sol kesimince ortak kabul görüp benimsenmiştir. Kadınların genellikle erkeklerin yarı ücretini aldıkları tekstil endüstrisinde, Barselonalı sendika eşit işe eşit ücret ile kadınların evde ve işyerinde çifte sömürüsünün tasfiyesi yaklaşımının savunuculuğunu yapmışlardır. Kadınların çoğunluğu oluşturduğu bu dalda liderliği çoğunlukla erkeklerden oluşan sendika "bugün kocalarının yanında ikincil konumda olan kadınların kurtuluşunun (*redención moral*) onları kocalarıyla eşit konuma getirecek çalışma sayesinde olacağına" inanıyordu.[29]

Anarkosendikalizm, sendikalardaki işçileri üretim araçlarını ele geçirmeye ve daha da önemlisi geliştirmeye çağırmaktaydı. Fransız düşünür Georges Sorel, Avrupalı ve İspanyol anarkosendikalizmine bilinen ortaklaşmacı fikirleri de eklemlemiştir. Sorelcilik Fransa'da küçük ve entelektüel gruplarla sınırlı kalsa da "devrimci sendikacılığın belirli eğilimlerini" ifade etmiştir.[30] Önemli bir Katalan sanayici, muhtemelen CNT militanlarına atıfta bulunarak "işçilerimiz büyük ihtimalle Sorel ve Labriola'nın devrimci sendikacılık fikirlerini benimsemiştir" iddiasında bulunur. Gelişmeye dair burjuvazi nosyonunu reddeden Sorel, yine de işyerleri ve üretimde gerçek gelişmenin olacağına inanmaktadır:

[27] İlerlemeye dair anarşist inançlar için bkz. Jose Alvarez Junco, *La ideología política del anarquismo espanol 1868-1919*, s. 75.

[28] Mary Nash, *Mujer, familia y trabajo en Espana, 1875-1936*, s. 300.

[29] Alberto Balcells, *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluna contemporánea 1900-1936*, s. 14.

[30] Georges Lefranc, *Le mouvement syndical sous la Troisieme Republique*, s. 163.

> Devrimci sendikacılık, çağdaş toplumda geleceğin çalışmasını hazırlamak için en büyük eğitici güçtür. İlerici bir çalışma yerinde özgür üreticinin kendi çabaları asla dışsal standartlarla değerlendirilmemelidir; o, verili modellerin kendisini ikinci plana attığını ve daha önce yapılmış her şeyi geride bırakmak için çaba göstermesi gerektiğini düşünmelidir. Böylece üretimin nicelik ve kalitesinin sürekli gelişmesi kesinlikle garanti altına alınmış olacaktır; kesintisiz gelişme ideali bu tür bir işyerinde gerçekleşmiş olacaktır.[31]

Sorel aynı şekilde üretici güçleri geliştirmekte başarısız olduğunu düşündüğü Fransız burjuvazisini eleştirmekte ve üretimciliğin hem anarkosendikalist entelektüellerde hem de militanlarda ortak bir tutum olduğunu tutkuyla ifade etmektedir. 1906'da Fransız federasyonu CGT'den (Genel Emek Konfederasyonu) bir marangoz olan anarkosendikalist Leon Jamin, yüz grevci yoldaşın önünde yaptığı bir konuşmada burjuvazinin "asalak"lığına saldırmakta ve modern üretim yöntemlerini savunmaktaydı:

> Ben kullanılma imkânı olan her yerde makineleşmenin ateşli bir savunucusuyum... Makineleşmenin sağlandığı her yerde sosyal devrimi daha da kolaylaştıracak nihai çalışma gerçekleşmiş olacaktır; üretici ile tüketici arasındaki aracılara ve işverenlere yol vermenin tek pratik yolu, öncelikle, güçlü olabilmek için sendikalara katılmak, daha sonra da bir darbe bile indirmeksizin modern üretim araçlarını ele geçirmektir.[32]

CGT'li marangoz sözlerini sendika "çalışmanın bilimsel örgütlenmesini" gerçekleştirene dek sömürünün ortadan kalkmayacağını belirterek bağlamaktadır.

Jamin, çalışmanın bilimsel örgütlenmesini onaylayan tek Fransız anarkosendikalist değildi. Taylorculuğu sertçe eleştiren Emile Pouget gibi bir CGT lideri bile, bilimsel fabrika örgütlenmesini onaylıyordu. Pouget *L'organisation du surmenage: Le système Taylor* adlı broşüründe, Taylor'ın işçileri hem

[31] Georges Sorel, *Réflexions sur la violence*, s. 320. Sorel'in İspanya'daki etkisi için bkz. E. Giralt i Raventos, ed., *Bibliografia dels moviments socials a Catalunya* ...

[32] Leon Jamin, *La lutte pour les 8 heures*, s. 28-41.

fiziksel hem de ruhsal olarak bitkin düşüren sahte bilimsel yöntemine karşı çıkar. CGT liderine göre, Taylor'ın sisteminde "bilimsel bakış açısı, çalışmanın bilimsel örgütlenmesi ... daima ikinci planda kalmıştır ve bu sistemde baş hedef ... işçileri fazla çalışmaya zorlamaktır." Pouget, çalışmanın bilimsel örgütlenmesi konusunda iki Amerikalı öncü Frank ve Lillian Gilbreth'in sistemini eleştirisiz onaylamaktadır; Fransız anarkosendikalistlerine göre, bu iki Amerikalı yalnızca çalışmayı daha kolay hale getirip "yararsız" hareketleri daha etkin bir şekilde ortadan kaldırmak ve çalışma sürecini "basitleştirmek" istiyordu.[33] Çalışma örgütlenmesi tarihçilerinden birine göre, Gilbreth'ler, işçilerin motivasyonlarının sebeplerini incelemiş ve işçilerin yorgun düşmesini engellemenin yollarını araştırmışlardır.[34] Onlar endüstriyel psikoloji ile bilimsel yönetimin birbirine bağlanması hareketinin, işçilerin "hoşnutluk" ve "onayını" sağlamanın öncüleriydi. Ayrıca Gilbreth'ler, Taylor'ın tersine işçi sendikalarını kabul ediyorlardı. Pouget, uygun koşullarda üretimi geliştirmenin ve işçiler ile yaptıkları işi uzlaştırmanın yolu olarak emeğin bilimsel örgütlenmesine dair inancı paylaştığı Gilberth'lere hayran olabilmekteydi.

Anarkosendikalizm XX. yüzyılın ilk yirmi yılında Fransa'da giderek sönmeye yüz tutsa da, İspanya'da I. Dünya Savaşı'ndan sonra bile büyümeyi sürdürdü. Savaş sırasında Katalan burjuvazisi muhafazakâr ve geleneksel müttefikleriyle kopmayı reddetmiş, 1917'de demokratik bir devrim yaparak cumhuriyet kurma girişimleri başarısızlığa uğramıştı. Dahası, savaş enflasyonu ve acilen dayatan savaş sonrası ekonomik kriz, işçi sınıfının İspanya çapında hoşnutsuzluğunu körüklemiş, özellikle Barselona'da patlayan yasadışı grevler devletin gaddar baskısına yol açmıştı. Katalan başkentinde hüküm süren sınıf nefreti atmosferi ve sendikacı terörizm ile devlet ve işverenlerin karşı-terörizminin savaşı 1917-22 yılları arasında 809 ciddi suça (*delitos sociales*) yol açmıştı.[35] CNT etrafında ayağa kalkan anarkosendikalist hareket ise yaşanan şiddet

[33] Pouget, *L'organisation du surmenage ...*, s. 20-21, 45, 55.
[34] David F. Noble, *America by Design*, s. 275.
[35] Angel Pestana, *Terrorismo en Barcelona*, s. 67.

ortamına, ekonomik krize ve 1917 devriminin başarısızlığının getirdiği hayal kırıklığına cevap olarak büyümüştü.

Gelecekteki liberter komünizm toplumunun sendika temeline dayanacağına inanan anarşistler, daha bireyselci konumdaki veya yeni toplumun temellerinin kırsal bölgelerdeki komünler ya da belediyeler temelinde yükseleceğini düşünen diğer anarşistlere göre, işçi sınıfı içinde daha geniş bir zemin kazandılar.[36] Anarkosendikalistler sendikayı –elbette bütünüyle işyerlerinin varlığına ve bizzat ücretli emeğe bağlı olarak– liberter komünizmin örgütsel temeli olarak görüyorlardı. Tarihçiler anarşistlerin makine çağına düşmanlığını ne kadar abartsa da, anarkosendikalistlerin duruşunun, liberter militanlar arasında endüstrileşmenin kabulünün giderek yaygınlaşmasının göstergesi olduğunu kabul etmek gerekir.

Kuramcı ve lider olmasının yanı sıra daha sonraki devrim döneminde Generalitat içinde CNT'yi temsil eden Diego Abad de Santillán, İspanyol anarkosendikalist ideolojisindeki değişimin bir örneğidir. Santillán, kırsal belediyelerin taraftarıydı ve *sindicato*'nun (sendika) anarşist hareket içindeki hâkimiyetine karşıydı, fakat *sindicato*'nun devrimin temeli olmasının en ateşli savunucularından biri haline geldi. Aynı şekilde çalışmada kapitalist teknoloji ve örgütlenmenin ateşli bir eleştirmeniyken, bunların coşkulu destekçisine dönüştü. 1931'de "Ford'un anlayışında, modern endüstriyelizm saf faşizmdir, despotizmin meşrulaştırılmasıdır. Rasyonalize edilmiş büyük fabrikalarda birey hiçbir şey, makineyse her şeydir. Özgürlüğü seven bizler, yalnızca devletçi faşizmin değil, aynı zamanda ekonomik faşizmin de düşmanlarıyız" diye yazabiliyordu.[37] Oysa iki yıl sonra, 1933'te Santillán, doğanın hâkimiyet altına alınışının yolunu gösterdiği için, modern endüstrinin insan soyunun gurur kaynaklarından biri olduğunu açıklıyor, Taylorizasyonu "bireyin üretim dışı hareketlerini" tasfiye edip "verimliliği artırdığı" için onaylıyordu:

[36] Antonio Elorza, *La utopıa anarquista bajo la Segunda República Espanola*, s. 391-468.

[37] Santillán, *El anarquismo y la revolución en Espana: escritos 1930-1938*, s. 280-96. Aşağıdaki paragraflar bu metne dayanır.

> Kapitalist toplumun teknik örgütlenmesini yıkmak gereksizdir, biz onu kullanmalıyız.
> Devrim, fabrikanın özel mülkiyetine son verecektir, fakat eğer fabrika var olmaya devam etmeliyse ve bizim fikrimizce gelişecekse, onun nasıl işlediğini bilmemiz gerekir. Şu bir gerçektir ki, sosyal mülkiyet, üretimin özünü veya üretim yöntemini değiştirmeyecektir. Üretimin dağıtımı değişecek ve daha eşit hale gelecektir.

Santillán'ın bu ani yön değiştirmesi, muhtemelen kimileri anarşistten çok sendikacı olan birçok militanın, kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğu ve kendilerinin liberter komünizme ekonomik dönüşümü yönetmeleri gerektiği sonucuna varmalarına yol açan Büyük Bunalım'dan kaynaklanmıştır.[38]

Diğer birçok liberter militan gibi, CNT lideri de "asalaklığın" ortadan kaldırılmasının ve herkese iş olanağı sağlanmasının altını çizmekteydi. Çalışmak, devrimci toplumda hem bir hak hem de bir görevdi ve o da "çalışmayana ekmek yok" şeklindeki eski deyişi onaylamaktaydı:

> Biz fabrikada arkadaşlık aramıyoruz ... Bizi fabrikada her şeyden önce ilgilendiren şey, işçi arkadaşımızın işini bilmesi ve karışıklığa yol açmadan üstesinden gelmesidir, çünkü deneyimsizlik veya bilgisizlik bütünü etkilemektedir.
> Kurtuluş demek çalışmak demektir ve işçiler onu [kurtuluşu] istedikleri zaman kurtuluş günü gelecektir. Başkalarının sırtından yaşama yollarını aramayan tek eğilimin temsilcisi olan anarşistler işte o gün için savaşırlar.

Santillán, liberter komünizmde üreticinin vatandaşla yer değiştireceği yaklaşımını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

CNT içinde genelde kilit konumlarda bulunan radikal FAI'nin (İspanya Anarşist Federasyonu) bir üyesi olan Santillán çalışmayı, modern teknolojiyi ve yeni toplumun tohumu olarak sendikayı desteklemekte yalnız değildir. CNT'nin

[38] Xavier Paniagua, *La sociedad libertaria: Agrarismo e industrialización en el anarquismo español, 1930-1939*, s. 254; Issac Puente, *La finalidad de la CNT: El comunismo libertario*; Walther L. Bernecker, *Colectividades y revolución social: El anarquismo en la guerra civil espanola, 1936-1939*, s. 83.

daha ılımlı ve daha reformist üyeleri de *faísta*'nın [FAI taraftarı] hedeflerini savunmaktadır. *Trentistas* (CNT'nin ılımlıları ve anti-*faísta* olanlar) liderlerinden olan Angel Pestana, hem üretimin hem de tüketimin sendika tarafından yeniden örgütlenmesi çağrısında bulunur.[39] Dergisi *Orto*'da Marksizm ile anarkosendikalizmin sentezini yapmaya çalışan Marín Civera, "teknolojinin önünde diz çökerek kutsayan, onu sevinçle karşılayan ve rüyasının büyük bölümünü gerçekleştirdiği için bağrına basan" *sindicalismo*'yu onaylar.[40] Birçok önemli CNT liderinin yazılarına dergisinde yer veren Civera, büyük sendikaların kapitalist tröstlerle rekabet etmesinden yanadır. Bir diğer ılımlı CNT'li Juan López'e göre, sendikalar üretimin kontrolünü işverenlerden almalı ve işyerlerinde "düzen ve ahlaki disiplini" kabul ettirmelidir.[41] López'e göre, sendikalar üretime yoğunlaşmalı ve kapitalizmin sahip olduğu teknik düzeyi aşmalıdır. Her endüstri kolunda teknik komisyonlar kurulmalı ve bunlar halkın arzularına göre yönetilmelidir.

Belediye ya da komünün önemini sendikadan üstün gören Issac Puente gibi saygın CNT üyeleri bile, teknolojik gelişme ve üretime olan inançlarını vurgulamışlardı. Kırsal kökenli olan bu anarşistlere göre, herkes üretmekle yükümlüdür: "Tüm vatandaşlar, üreticiler olarak tek bir kategoride eşitlenecektir."[42] Hatta Puente'ye yakın diğer militanlardan biri "herkes çalıştığında hayatın son derece güzel olacağını" ileri sürecektir, böylece sonuçta "üreticiler" daha az çalışmış olacaktı.[43] Anarkosendikalistler gibi, bu anarşistler de, devrim gerçekleştiğinde sendika tarafından basılacak "üretici kimlik kartı"nın herhangi bir hak elde edebilmek için gerekli olacağını belirtirler; hedefleri "asalakları, aylakları ve işe yaramazları" tasfiye etmekti. Mayıs 1936'da, savaşın ve devrimin patlak vermesinden aylarca önce CNT, Saragosa'daki kongresinde liberter komünizmin temel birimi olarak "üretici"yi

[39] Angel Pestaña, *Normas orgánicas*, s. 18.
[40] Xavier Paniagua, *La sociedad libertaria* ..., s. 187.
[41] Juan López, *Cómo organizará el sindicato a la sociedad*, s. 5.
[42] Issac Puente, *La finalidad de la CNT*..., s. 15.
[43] Ramón Segarra Vaque, *Qué es el comunismo libertario*, s. 10.

tanıdığını ilan etmişti.[44]

CNT içinde etkili olan yabancı anarkosendikalistler de çalışmanın, teknolojinin ve endüstriyel demokrasinin faaliyetlerine vurgu yapmıştır. *Liberterian Communism and the Transitional Regime* adlı çalışması 1936'da İspanyolcaya çevrilen Hollandalı anarkosendikalist Christian Cornelissen, liberter komünizmin "modern" olması ve "teknik gelişme"yi temsil etmesi gerektiğini savunmuştur.[45] Cornelissen eğer "gelişmeci" olmaz, teknisyen ve bilimcilerle ittifak yapmazlarsa anarkosendikalistlerin, Rus Devrimi ve İtalyan fabrika işgallerindeki diğerleri gibi başarısız olacağından korkmaktadır. Devletin yerini sendikanın ve ekonomik eşgüdüm konseylerinin alacağına inanan birçok anarkosendikalistin tersine Cornelissen, geleceğin toplumunda devletin tamamen yok olmayacağını, fakat demokratik bir şekilde "aşağıdan yukarı" örgütleneceğini kabul etmektedir. Belli sektörlerde daha küçük işletmelerin hâkimiyetini kabul etmekle birlikte, büyük endüstriyi eleştiren çok sayıda yoldaşına saldıran Cornelissen, İspanyol otoyol ağının daha da yayılmasını ve yarımadadaki bölgelerin daha iyi kaynaşması açısından otomobil kullanımını savunmaktadır.[46]

Anarşist Enternasyonal'in sekreteri ve 1930'larda Fransız anarkosendikalist sendikasının başı Pierre Besnard'ın yazdıkları da CNT liderliği üzerinde "büyük etki" yapmıştır.[47] "Devrimci romantizm döneminin bittiğini" ve artık devrimin "inşa planı"nın ayrıntılı bir şekilde ortaya konması gerektiğini ileri süren Besnard, "emek, teknoloji ve bilim"i "devrimin yapıcı güçleri" olarak adlandırır. Devletten ve "tüm otoriteler"den bütünüyle arınmış olan geleceğin toplumu "*üretici veya işçi*" (orijinalinde altı çizilidir) temeline dayanacaktır. "Biyolojik karaktere" sahip olan sendika "üretici ve işçilerin doğal gruplaşmalarını" yapılandıracaktır. Sendikal kontrol

[44] CNT, *El congreso confederal de Zaragoza 1936*, s. 231-33. Kongre, endüstrileşmeyi reddedip nudizmi benimseyen komünler için sınırlı özerkliği garanti etmişti.

[45] Cornelissen, *El comunismo libertario y el regimen de transición.*

[46] Paniagua, *La sociedad libertaria* ..., s. 143.

[47] Bernecker, *Colectividades y revolución social* ..., s. 86.

altındaki "teknik bölümler", işçilerin haftalık çalışmasını ve ağır yükünü azaltan verimliliğini artıran en iyi yolları araştıracaktır. İş saatlerini içeren "çalışma karnesi" büyük ölçüde komünün örgütlediği ihtiyaç tüketiminden yararlanmalarını sağlayacaktır. Besnard'ın ileri sürdüğüne göre, üretim kadar "yaratıcı" olmayan tüketim de rasyonalize edilecektir; örneğin fırıncılar "en modern teknikleri" kullanarak "büyük çaplı üretimde" bulunacak ve böylece "büyük miktarda iş saati" israfına yol açan uzun kuyruklardan sakınılmış olacaktır. Diğer hizmetlerde de devrim, "sinirli ve aksi" işverenleri "canlı ve vicdanlı" işçilere dönüştürecektir.[48]

Besnard'a göre, 1876'da anarşist James Guillaume tarafından taslağı çizilen plana uygun olarak eğitim meselesini de komün üstlenecektir. Bakunin'in takipçisi olan Guillaume, çocukluktan başlayıp yetişkinlik boyunca devam edecek kesintisiz bir eğitim çalışması tahayyül etmişti:

> Çocuğun bedensel gelişmesiyle bilgi edinmesi aynı zamanda oluşur. Nasıl üretici olunacağını öğrenir. On altı ya da on yedi yaşında bir genç olduğunda bir zanaat öğrenir ve yetişmiş üreticilerin saflarına katılır, böylece aldığı eğitimin karşılığını topluma çalışarak öder.[49]

Profesörlerin "el emeği kullanan üreticiler olarak" iki misli çalıştırıldığı Çin'deki Maocu dönemi haber veren bir saptama. "Çalışmanın köleliği"nden kurtulup özgürleşmiş üreticileri uzun vadede tahayyül etmekle birlikte, Besnard'ın sosyal devriminin acil hedefi, herkese "yaşama ve özgürce üretme" olanağını tanıyacak üretimin örgütlenmesidir.

Hem CNT hem de FAI içinde etkili olan bir diğer Fransız anarkosendikalisti olan Gaston Leval, geleceğin toplumunun ekonomisinin kitlelerin onayıyla örgütlenmesini ister, ama teknikerlerin "düzenleyici işlevleri"nin önemli olacağına da inanmaktadır:[50] "Anarşizm, ekonomik faaliyetlerin işlevsel örgütlenmesini her zaman öngörmüştür ... Endüstri ancak

[48] Pierre Besnard, *Le monde nouveau* ... , s. 10.

[49] Bu alıntı için bkz. Besnard, *Le monde nouveau* ..., s. 70.

[50] Gaston Leval (Pedro R. Piller mahlasıyla), *Problemas económicos de la revolución social espanola*, s. 28.

endüstri işçileri ve onların teknisyenleri tarafından yönetilmeli, çekip çevrilmeli, işçilerin ve teknisyenlerin rehberliğinde yönlendirilmelidir."[51] Leval'e göre, insanlar arasındaki temel bağ çalışmaktır.[52] O, bölgeler arasında tam bir bağlılık ve ekonomik birlik istemekte, "bölgesel yurtseverliğin saçmalığını" eleştirmektedir.[53] Şunu belirtmek de ilginç olacaktır ki, Leval, Besnard ve Cornelissen, anarkosendikalizmin yavaş yavaş ölmeyi sürdürdüğü kendi ülkeleri yerine İspanyol işçi sınıfı hareketi arasında çok daha etkili olmuşlardır.

İspanya'daki endüstri ve tarımın görece geri kalmışlığı İspanyol anarkosendikalistlerinin devrimci üretimciliğini güçlendirmiş olabilir. Ruhban sınıfı karşıtlığının bu kadar ateşli ve derinden kök salmış olması da, aynı şekilde, üst sınıf ile kilise arasındaki güçlü bağlara tepkiden kaynaklanmış olabilir. İşçilerin çoğuna göre, din adamlarının askerlikten muaf tutulmasını ve üretici emekten pay talep etmesini sağlayan "asalak" kiliseyi yalnızca devrim tasfiye edebilirdi. Anarkosendikalistler kilise ile "rantiyeler, istifçiler, spekülatörler ve tefeciler"in kontrol ettiği ve bayağılığı teşvik edip zekâyı öldüren bir ekonomi arasında bağlantı kuruyordu.[54] Bir CNT liderine göre "İberya halkının kültürel eksikliği ve yoksulluğu kilise içinde kök salmıştı".[55] Hatta CNT kilisenin etkisi altındaki sınıf düşmanının "cimriliğini" (*mezquinidad*) bile suçlamıştı. Portekiz kökenli bir liberter tarihçi, engizisyonun aslında "işçinin savaşçı, yapıcının ise yıkıcı tarafından yenilmesi" olduğu görüşünü ileri sürmüştü. Tabandaki çok sayıda işçi de anarkosendikalist militanların kiliseden şiddetli hoşnutsuzluğunu paylaşıyordu; sağcı bir Fransız, I.

[51] Gaston Leval, *Nuestro programa de reconstrucción*, s. 12.

[52] Gaston Leval, *Problemas económicos*, s. 16.

[53] Paniagua, *La sociedad libertaria ...*, s. 206. Ayrıca bkz.Leval, *Precisiones sobre el anarquismo*, s. 221.

[54] *Solidaridad Obrera*, 8 Ocak 1937. İşçilerin, din adamlarının askerlikten muaf tutuluşuna duydukları öfke için bkz. Jacques Valdour, *L'ouvrier espagnol: Observations vecues*, c. 1, s. 284.

[55] Juan Peiró, *Problemas y cintarazos*, s. 143; Gonzalo de Reparaz, *La tragedia iberica*, s. 113. Ayrıca bkz. Jose Alvarez Junco, "El anticlerismo en el movimiento obrero", *Octubre* 1934 içinde, s. 283-300.

Dünya Savaşı'ndan önce Barselona'yı ziyaret ettiğinde, işçiler arasındaki din aleyhtarlığının ve Hıristiyanlığı terk etme eğiliminin yaygınlığını gözlemlemişti.[56]

Anarşist ve anarkosendikalistler eğitimdeki Katolik kontrolünden kurtulup cehalete son vermek için sendikalar ve işçi örgütleri tarafından başlatılacak *escuelas racionalistas*'ı [rasyonalist okulları] talep ettiler. Burjuvaların çoğunun terk ettiğini düşündükleri bilim ve gelişme bayrağını İspanyol anarkosendikalistler yükselttiler. Önde gelen anarşist militanlardan Anselmo Lorenzo, gelişmeye sırtını çeviren burjuvaziyi mahkûm ederken, evrimin yasalarını öğreten ve eğitimi "mistisizm, metafizik ve efsane"den kurtaran akılcı "modern okulu" övüyordu.[57] Liberterler ise bilgisiz kentli kitlelere laik ve pozitivist eğitim sağlamaya çabalamaktaydı.[58]

İlk olarak İspanyol İç Savaşı'nın patlak vermesinden birkaç ay önce, 1936 Martında yayımlanan ve çatışma döneminde iki kez daha basılan Diego Abad de Santillán'ın *Economic Organism of the Revolution* adlı kitabı anarkosendikalistlerin modernleşme planlarının en etkili kaynaklarından birini oluştururken devrim sırasında CNT'nin izleyeceği endüstriyel programların çoğunu önceden tasarlamıştı. Santillán incelemesine, doğayı etkili bir şekilde egemenlik altına almakta başarısız olduğuna inandığı kapitalizmi eleştirerek başlar: "Kapitalizm [doğal] kaynakları işletmedi. Her yerde ekilmemiş topraklar, yararlanılmayan akarsular görüyoruz ve doğal kaynaklar işe yaramaksızın yitip gidiyor."[59] Ayrıca kapitalizm işçilerinden en yüksek verimi (*rendimiento*) almakta da yetersizdi. Çünkü İspanyol kapitalistleri ülkenin doğal kaynaklarını kullanmıyor, yabancı işadamları ülkeyi sömürge-

[56] Valdour, *L'ouvrier espagnol* ..., c. 1, s. 208, 328-31.

[57] Anselmo Lorenzo, *Contra la ignorancia*, s. 13.

[58] Pere Solà Gusiñer, "La escuela y la educación en los medios anarquistas de Cataluna, 1909-1939", *Convivium* 44-45, 1975, s. 52.

[59] Santillán, *El organismo económico de la revolución: Cómo vivimos y cómo podríamos vivir en Espana*. Liberter militanlar tarafından yapılmış benzeri bir eleştiri için bkz. Gonzalo de Reparaz, [hijo], *Pobreza y atraso de España* ve Ricardo Sanz, *El sindicalismo y la política: Los solidarios y nosostros*, s. 38.

leştiriyordu. Hükümet ise gerekli ödemeleri talep etmeksizin, yabancıların yarımadanın "mutlak efendileri" olmasına izin veriyordu. CNT lideri, İspanya tarihi boyunca çalışmadan yaşama eğilimine hayıflanıyor ve büyük sayılara ulaşan İspanyol işçilerinin –üç veya dört milyon– iki misli çalışmaları gerektiğini ileri sürüyordu. Boşa zaman harcamak, tembellik ve asalaklık geriletilip ortadan kaldırılmalıydı. Diğer liberter militanlar da İspanyol devletine, onlara göre, asalaklığı teşvik ettiği için kesin bir şekilde saldırıyordu.

Petrol, pamuk ve diğer hammaddelerde kendine yeterlilik çağrısında bulunan Santillán'a göre, İspanya, kapitalizmin on yıllar boyunca başaramadığını birkaç yıl içinde gerçekleştirmeliydi. Tarım da tıpkı İngiltere, Hollanda ve Fransa'da olduğu gibi, özel bir şekilde geliştirilip modernleştirilmeliydi. Santillán endüstrileşme için tutkulu bir program talep ediyordu. Demiryolları, caddeler ve barajlar inşa edilmeliydi, ayrıca İspanya'nın güçlü bir otomobil endüstrisine de ihtiyacı vardı (belki de ABD örnek olabilirdi):

> Otomobillerin seyrek olduğu günlerin üstünden uzun yıllar geçmedi ... Bugün neredeyse her proleterin bir araca sahip olması kültürümüzde yaygın bir hal almıştır ve herkesin, kesinlikle herkesin, ülkede yaşayanların buna ulaşması işten bile değildir ... İstismarın sona erdiği, personelin sağlıklı olduğu, maaşların arttığı bir Ford fabrikasını tercih ederiz. Bu sonuç, Barselona'daki cılız bir işletmeden daha iyidir.

İspanya'nın endüstriyel geriliğini yalnız Santillán, Leval, Cornelissen, Pestana gibi anarkosendikalist lider ve kuramcılar belirtmiyordu; yerel CNT militanları da Barselona burjuvazisinin başarısızlıklarına hayıflanıyor ve endüstrilerini modernleştirip akılcı hale getirmek üzere adımlar atılmasını istiyorlardı. Barselona Metalurji Sendikası, burjuvaziyi "bir dizi yararsız ve gereksiz endüstri" geliştirdiği için suçlamaktaydı.[60] Katalan Metalurji Federasyonu'nun aylık yayın organının ilk sayılarında, fabrikadaki "gelişme"nin yetersizliğinden yakı-

[60] Sindicato de la industria siderometalúrgica de Barcelona, *¿Colectivización? ¿Nacionalización? No socialización*, Barselona, 1937, s. 13.

nan CNT militanları diğer ulusların burjuvazisinin daima gerisinde kalan İspanyol metalurji burjuvazisinin yoksulluk ve beceriksizliğinin yol açtığı "sefalet, elektrik ve temizlik yetersizliği, aletlerin eskimişliği, örgütlenme zayıflığı, çalışma hayatının gelişmemişliği" gibi sorunların altını çiziyorlardı. Özeldeyse Barselonalı militanlar, İspanyol endüstriyel seçkinlerini, seri araba üretimindeki yetersizlik yüzünden eleştirmekte ve devrimci gelecekte "konforlu" İspanyol arabasını hayal etmekteydi: "İki muhabbet kuşunun sığınağı olacak ... sevimli ve küçük arabalar (*cochecito*) yapılacak. Onun yapımı en modern gelişmenin ürünü olacak ... yıldırımsavar, havalandırma teçhizatı, radyo, yangın alarmı ve yangın söndürücülerle donatılacak."[61]

CNT'li denizciler ise İspanyol ticaret donanmasının çöküşü karşısında isyan ediyordu. Militanlara göre, politikacıların açgözlülüğü, bürokratların yolsuzlukları ve yabancı ülkelerdeki bit pazarlarından eski püskü gemiler satın alan gemi sahiplerinin dar görüşlülüğü yüzünden İspanya hiçbir zaman modern bir donanma kurmayı başaramamıştı ... ve devletten hizmetler için alınan büyük tahsisatlar ulusal çıkarlara bütünüyle aykırıydı. Benzer şekilde, gemi imalatçıları da asla gerçekten üretimle ilgilenmiyor, fakat hükümet tahsisatları ve politik etkiler peşinden koşuyordu. Böylece İspanyol ticaret donanması, diğer ülkelerin I. Dünya Savaşı'ndan sonra çürüğe çıkardığı teknelerle dolmuştu. Özetle "filomuzun anlamı devlet için ekonomik yıkım, işçiler için moral ve maddi işkence, İspanyol halkı için utanç olurken; gemi sahibi akbabalar da denizcilik, gemi yapımı ve tamiri için verilen devlet tahsisleriyle zenginleşiyorlardı."[62] Militanlara göre, bu yüzden İspanyol denizciliği 1900'den 1936'ya kadar ticari trafiğin üçte ikisi ila dörtte üçünü ele geçiren yabancıların "aşağılayıcı kontrolü"ne tabi kılınmıştı.

CNT yapı işçileri de inisiyatif eksikliği nedeniyle burjuvaziyi eleştirmiş, onun ardı arkası gelmeyen spekülasyonlarını ve çok sayıda düşük gelirli Barselonalı işçinin ödeyeceği

[61] *Sidero-Metalurgia* dergisi, Temmuz ve Ağustos 1937.
[62] *CNT Maritima*, 13 Mayıs 1937 ve 23 Ekim 1937.

kiranın düşmesine yardım edecek yeni evler inşa etmekteki başarısızlığını suçlamıştı.[63] Yapı işçileri "kadim ve meşhur İspanyol tembelliğine" çare olarak, şehrin ortasındaki sağlıksız, karanlık, pis kokulu ve aşırı kalabalık apartmanlarda yaşayan çoğunluk için havadar, aydınlık ve geniş yeni barınaklar inşa etmeyi öneriyordu. CNT militanları geniş evlerden, anarkosendikalist sendika da son derece popülerleşmiş otomobil akışını sağlayacak yollardan oluşan bir şehir idealine sahip İsviçreli mimar Le Corbusier'in şehirciliğinden bir hayli etkilenmişti. Böylece, CNT Barselona burjuvazisinin asla inşa etmeye gönüllü veya muktedir olmadığı modern ve "ileri" bir kenti yapılandırma ihtirasına kapılmıştı.[64]

Yapı ve metalurji alanındaki arkadaşları gibi, tekstil, kimya ve elektrik büyük kollardaki diğer militanlar da Barselona endüstrisinin geriliğinden yakınıyor, üretimin artırılması, küçük atölye ve fabrikaların toparlanması, eski araç ve işletmelerin modernleşmesi, üretimin ve parçaların standartlaşması, emek masraflarını düşürücü rasyonalizasyon çağrısında bulunuyordu. Tekstil endüstrisinde, CNT militanları küçük firmaların konsantrasyonu ve çok sayıdaki fabrika sayısını azaltmak için üretimin standartlaşmasını istiyordu.[65] Kolektifleştirme ve işçi kontrolü gereksiz rekabeti ortadan kaldırarak kaliteyi geliştirecek ve gerekli ihracatı sağlayacaktı. Şurası kaydedilmelidir ki, tekstilde ve diğer sektörlerde endüstrinin rasyonalize edilmesi tutkusunda CNT yalnız değildi. Devrimci bir Marksist parti olan POUM (Marksist Birleşik İşçi Partisi) da "konsantrasyon, modernleşme ve rasyonelleşme" talep ediyor ve I. Dünya Savaşı'ndaki büyük kârları israf ettiği için Katalan burjuvazisini eleştiriyordu. "Sosyalizmi gerçekleştirmek için işçi sınıfının teorik ve pratik eğitiminde en iyi okulun sendikalar ve fabrikalar" olduğunu ileri süren

[63] CNT yapı işçilerinin dergisi *Hoy*, Aralık 1937 ve Ocak 1938.

[64] Büyük kentlerin aşırı kalabalığını azaltıp gökdelenlerden kaçınmak konusunda bkz. Alfonso Martınez Rizo, *La urbanística del porvenir*; ama pratikte CNT, bu liberter militanın ademimerkeziyetçiliğe dayanan farklı "rasyonel şehirciliğini" reddetmiştir.

[65] *Boletín del Sindicato de la industrria fabril y textil de Badalona y su radio*, Şubat 1937 (Badalona Barselona'da bir sanayi varoşudur).

poumista'lar, burjuvazinin yapamadığını işçiler yapmalıdır diyordu.[66] Katalan komünist partisine (PSUC, yani Katalonya Birleşik Sosyalist Parti) yakın duran ve Katalonya'daki azınlık sendikası olan UGT de endüstrinin rasyonelleşip standartlaşması çağrısında bulunuyordu. Komünistler "en önemli ve kilit sektörlerdeki yabancı sermaye hâkimiyeti"ni eleştiriyor, "bağımsız ve ulusal" bir ekonominin kurulmasını istiyorlardı.[67]

İşçi sınıfı örgütleri, teknik okulların kurulmasını da talep ediyorlardı. CNT ve UGT militanları geniş bir kamusal çalışma programı için teknikerler yetiştirmek üzere eğitsel kurumlar oluşturulmasını istiyordu. Militan denizciler ise İspanya'daki eğitsel fırsatların azlığına saldırıyor, işverenler tarafından kurulan okulların yetersiz ve eski moda olduğunu öne sürüyordu. Denizcilerin çoğu cahil kalmıştı ve eylemciler, İngiliz denizcilerinin tersine İspanyol denizcilerinin meslekte yükselmek için gerekli eğitimi alamadığından, yalnızca üst rütbelilerin çocuklarının yüksek rütbelere gelebildiklerinden şikâyet ediyordu.[68] Bu suçlamalara ek olarak, Barselona burjuvazisinin üretim araçlarını geliştirmediği de ileri sürülüyor ve anarkosendikalist militanlar burjuvaziyi kariyer, yetenek, beceriyi değerlendirmekte yetersiz olmakla suçluyordu.

Ayrıca burjuvazinin zayıflığı Katalan endüstrisinin önemli sektörlerinde büyük ölçüde yabancı egemenliğine olanak sağlamıştı. CNT ve UGT adlı iki sendikanın tabanındaki militanlar da, liderleri gibi, endüstrilerinin yabancı kontrolünde olmasına içerleyip direniyordu. Metalurji alanındaki militanlar, İspanyol burjuvazisini İngiliz, Amerikan ve Alman otomobil yapımcılarının egemenliğinde olduğu için eleştiriyordu.[69] Ulusal havacılık endüstrisindeki yetersizliğinin tamamen farkında olan CNT Metalurji Sendikasıysa "ulusal bağımsızlığı sürekli garanti edebilecek güçlü hava kuvvetlerinin yaratılmasını" istiyordu.[70] Konfederasyon kimya endüstrisinin ge-

[66] *Conferencia de la industria textil del POUM*, 1937, s. 11-13.
[67] Federico Melchor, *El frente de la producción: Una industria grande y fuerte para ganar la guerra*, s. 6, 12.
[68] *CNT Marítima*, 11 Eylül 1937, Aralık 1937.
[69] *Horizontes* dergisi, 1 Şubat 1937.
[70] *Aeronáutica* dergisi, Mayıs-Haziran 1938.

lişmesindeki sınırlılıktan hayıflanırken; UGT Katalan Kimya Sendikası burjuvazinin bu sektörü "embriyonik durumda" bırakmasından yakınıyordu.[71] CNT ve UGT, her ikisi de, yabancı kimya firmalarının ileri durumda olduğunu belirtiyor ve iç endüstrinin yabancılardan ekonomik kurtuluşunun gerekli olduğunu vurguluyordu.[72] Sindicato Nacional de Telefonos ise İkinci Cumhuriyet'in ilk yıllarında hükümeti "ulusun menfaatleri yerine ABD çıkarlarını" korumakla suçluyordu.[73] CNT telefon işçileri hükümetin "Wall Street'in ücretli silahlı adamları" aracılığıyla "onurlu yoldaşlarını" hapsetmesini protesto ediyordu. CNT'li denizciler İspanyol kıyı haritalarının bile İngilizler tarafından yapıldığından sızlansalar da militanlar, İngiliz haritalarının handikapları ortadan kaldırdığını, şayet yolcular İspanyol haritalarını kullanacak olursa "gemilerinin kayalıklara çarpıp parçalanacağını" ekliyordu.[74]

Elektrik ve gaz endüstrilerindeki militanlar da Katalan ekonomisinin bu dalında etkili olan yabancı kontrolü konusunda özellikle duyarlıydı. CNT Su, Gaz ve Elektrik İşçileri Federasyonu elektrikli araç ithalatının yol açtığı ekonomik "kanama" (*songria*) yüzünden hayıflanıyor ve bu malzemelerin Katalonya'da yapılması için fabrika kurulmasına dair çaba gösterilmesi çağrısında bulunuyordu. 1919'da anlamlı bir şekilde "La Canadiense" adı verilen Barselona'daki elektrik şirketine karşı yürütülen ve İspanya tarihindeki en önemli grevlerden biri hakkındaki bir makale, CNT militanlarının elektrik alanındaki yabancı kontrolüne karşı nasıl savaştığını ortaya koymaktadır.[75] Yerel burjuvazi çok tembel ve aristokratik olduğundan İspanya'yı yabancıların geliştirdiğini belirten bu makaleye göre, şirketi yöneten İngilizler kibirliydi ve İspanyollara ikinci sınıf insan muamelesi yapıyordu. 1919'da elektrik şirketi yedi işçiyi işten atınca, mavi yakalı işçiler grevde beyaz yakalı işçilere katıldı. Hükümet ve Barselona bur-

[71] *Solidaridad Obrera* dergisi, 3 Mart 1938; *Bulleti de la Federaciò catalana d'indústries quimiques-UGT*, Kasım 1937, s. 22.

[72] *Síntesis* dergisi, Ekim 1938.

[73] Telgraflar, 9 ve 13 Temmuz 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN.

[74] *CNT Marítima*, 16 Ocak 1938.

[75] *Luz y fuerza* dergisi, Şubat 1937, Nisan 1937.

juvazisi işçilerin talebini karşılamak yerine baskıyla karşılık verdi; bunun üzerine işçiler de elektrik hatlarını ve trafo merkezlerini sabote etmeye giriştiler.[76] Bunu bir genel grev izledi ve bu da hükümet ve işverenlerin baskısıyla karşılandı. Greve karşı bu resmî baskı, terörizm ve karşı-terörizm ortamına katkıda bulunurken, Barselona'da bu durum 1923'teki Primo de Rivera'nın hükümet darbesine kadar sürecekti.

Öngörüden yoksun ve dar görüşlü olduğunu düşündükleri işverenler sınıfıyla karşı karşıya gelen İspanyol anarkosendikalistleri, Fransa gibi hedeflerini şimdiden gerçekleştirmiş daha ileri ülkelerin burjuvazilerinin hedeflerinin birçoğunu benimsediler. Böylece anarkosendikalistler, ulusal anlamda bir kendine yeterlilik ve ulusal pazar sağlamak üzere İspanya'nın üretici güçlerini geliştirmeyi arzular oldular. İspanya anarkosendikalizminin bu ekonomik milliyetçiliğinin üstü, İspanya sağının milliyetçi ideolojisi ve bizzat "proleter enternasyonalizmi" tarafından örtülüyordu. Dahası, gördüğümüz gibi, hem anarkosendikalist liderler hem de militanlar yabancı endüstriyel hâkimiyetin son bulmasını ve üretim araçlarının kontrolü yoluyla uluslararası veya bölgesel anlamda değil, İspanya'nın güçlendirilmesini talep ediyordu.

Ekonomik gelişmeye dair anarkosendikalist ideoloji, işyerlerini de içeren demokratik bir siyasi felsefeyi de kapsıyordu. Bunun anlamı üretim araçlarının gelişmesinin işçilerin rızası ve kontrolüyle sağlanmasıydı. Üretimde demokrasinin yayılması ve devrimin aracı olarak sendikaya duyulan bu inanç, anarkosendikalistleri partinin önceliğini vurgulayan Marksizmden, özellikle onun Bolşeviklik gibi bazı biçimlerinden ayırır. Anarkosendikalistler şimdi *autogestion* diye bilinen, fabrikalardaki işçi kontrolünü istemektedir. Anarkosendikalist kuramcıların çoğu, işçilerin seçtiği ve devrimin karar verici organları olan sendikalar tarafından koordine edilen demokratik

[76] Ayrıca bkz. Francisco Madrid, *Ocho meses y un dia en el gobierno civil de Barcelona* ..., s. 14; Murray Bookchin, *The Spanish Anarchists. The Heroic Years, 1868-1936*, s. 177-78; Juan Gómez Casas, *Historia del anarkosindicalismo espanol*, s. 115; Cesar M. Lorenzo, *Las anarquistas espanoles y el poder, 1868-69*, s. 34; Sanz, *El sindicalismo y la política* ..., s. 34-35.

konseyler önerir. Santillán'a göre, iktidar, konseyi her zaman iptal etme yetkisine sahip işçiler tarafından kullanılacaktı. Yerel ve bölgesel konseyler Federal Ekonomi Konseyi tarafından koordine edilecek; bu konsey de endüstri ve tarımı aşağıdan ayaklanmayla uyum halinde planlayıp yönetecekti.[77] Issac Puente ise "meclislerde birleşen teknisyen ve işçiler, fabrikanın iç yönetimi konusunda karar verecek ve sendikalar federasyonu üretimi kontrol edecek" diye açıklar.[78]

Anarkosendikalist kuramcılar, konseylerin demokratik biçimiyle ekonomik rasyonelleştirme ve endüstrileştirme programının içeriği arasındaki çatışmayı derinlemesine hiç araştırmamışlardır. İşçilerin üretime katılması ile etkili üretim arasında bir seçim yapmakla yüz yüze gelen bazı liberterler, üstü kapalı olarak şu yanıtı vermiştir: "Liberter sosyalizm, kolektif yaşama zarar verenlere direnme hakkını hiçbir zaman reddetmemiştir."[79] Anarkosendikalistler ise "kötü niyetle veya başka bir nedenle disiplin üzerine önceden kabul edilmiş ilkelere boyun eğmek istemeyecek olan" bireyin cezalandırılmasını makul buluyordu.

Fransız anarkosendikalist Pierre Besnard'a göre, ahlak ve fizik olarak "anormal" bireylere özel klinikler ve okullarda bakım sağlanacak, bunlar günlük hayata katılmak üzere yeniden eğitilecekti.[80] Santillán "çalışmayı örgütleyen bir rejimde üretimin dışında yaşamanın çok zor olacağını" belirtirken; Leval, İspanyol Devrimi sırasında bir "asalak"ın "hiçbir şey" elde etmemesi gerektiği uyarısında bulunuyordu.[81] Endüstriyel ademimerkeziyetçiliği savunan Pestana bile, gevşek unsurları kontrol etmek üzere "çalışma kimlik kartları" talep ediyordu. Pestana ile birlikte *trentista* liderlerinden olan Juan Peiró devrimi başarmak için "yarı sömürge" İspanya'da belli dozda bas-

[77] Santillán, *El organismo económico de la revolución ...*, s. 180; Elorza, *La utopıa anarquista ...*, s. 430.

[78] Puente, *La finalidad de la CNT: El comunismo libertario*, s. 14.

[79] Leval, *Conceptos económicos en el socialismo libertario*, s. 100.

[80] Paniagua, *La sociedad libertaria*, s. 137.

[81] Santillán, *El organismo económico ...*, s. 58; Leval, *Precisiones sobre el anarquismo*, s. 222.

kı yapma zorunluluğundan rahatsızdı.[82] Bir diğer militan ise liberter komünist bir toplumun çalışmak istemeyenlere zor kullanmayacağını, bunun yerine onlara akli bakımdan dengesiz insanlar olarak davranılacağını ve toplumun huzurunu kaçırmadıkları sürece ortalıkta gezinmelerine izin verileceğini ileri sürer. Bir gelecek tasavvurcusu da para yok edildiğinde "serserilerin" işten kaytarmadıklarına dair bir sendika tarafından damgalanmış kimlik kartlarına sahip olmaları gerekeceğini savunur. Ilımlı *trentista*'lar ile daha aşırı *faísta*'ların yeniden birleştikleri 1936 CNT Saragosa Kongresi, genel kurula "ister ahlaki alanda, isterse *üreticiler* olarak görevlerini yerine getirmeyenlere" disiplin uygulanmasını önermişti.[83] Liberter komünist devrimin bir yükümlülüğü vardı:

> Her bireyden toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak azami katkıda bulunmasını beklemek ... Her sağlıklı erkek görevini, kolektifin işbirliğiyle –ki, o özgürce çalıştığında, bu görev bir hakka dönüşür– yerine getirmeye hazır olmalıdır.[84]

Savaş öncesi CNT kongresi yalnızca fedakârlık talep etmekle kalmıyor, aynı zamanda "herkesin tam bir ittifakla yerine getireceği sosyal yeniden inşa sürecinde işbirliğine gönüllü olma" çağrısında bulunuyordu.

Ne var ki, bizzat işçiler, anarkosendikalistlerin modernleşme tutkularına direnirse ne olacağı sorusu yanıtsız kalmaktadır. Liderler ve militanlar, demokrasiyle üretim arasında bir seçim yapacak mıdır? Onların bu sorunla nasıl başa çıktıklarını anlamaya çalışmadan önce CNT ile Barselonalı işçiler arasındaki ilişkiyi incelememiz gerekir.

[82] Paniagua, *La sociedad libertaria*, s. 171, 172-77.
[83] CNT, *El congreso confederal de Zaragoza*, s. 236; italik bana ait.
[84] *Solidaridad obrera*, 12 Mayıs 1936.

3
Barselona'da CNT

CNT Barselona'da ikili bir rol üstlenmiştir. Birincisi, ekonomik gerilik ve politik baskı koşullarında, başlangıcından itibaren 1930'lu yıllar boyunca devrimci kalan –Fransız CGT'nin tersine– devrimci bir örgüt olması. İkincisiyse diğer sendikalar gibi üyelerinin günlük taleplerini savunmasıydı. Bu iki rolü incelemek, sonuçta 1936'daki devrime yol açan politik ve sosyal durumu anlamak açısından zorunludur.

1910'da kurulan Confederación Nacional de Trabaco'nun [CNT, Ulusal Emek Konfederasyonu] kuruluşu, siyasi partileri reddeden birçok anarşistin, liberter devrimin temeli olarak sendikayı kabul edip terörist taktikleri geçici olarak bir yana bıraktıklarının göstergesiydi. Başından itibaren ve tarihinin önemli bir kısmı boyunca çok gevşek ve antibürokratik bir yapıya sahip olan CNT, ilk önce Katalan çevresinde bölgesel bir konfederasyon olarak kuruldu ve ardından diğer bölgesel konfederasyonları da bünyesine aldı; ki bunlar bir ulusal komite tarafından koordine ediliyordu.[1] Sendikalar tek tek büyük ölçüde özerkliğe sahiptiler, çünkü CNT aşırı merkeziyetçilikten korkuyor ve bilinçli olarak bürokrasiden sakınmaya çalışıyordu. Sendikanın görevlilere yaptığı ödeme son derece azdı ve asgari bir grev fonuna sahipti.

CNT'nin başlıca silahı, işçilerin aletlerini bırakıp hükümet ve burjuvaziden üretim araçlarının kontrolünü alacakları gün geldiğinde isyankâr bir genel greve gitmekti. Bu hedef anarkosendikalistlerin sabotaj, boykot, uzlaşmaz bir antipar-

[1] Bookchin, *The Spanish Anarchists* ..., s. 160. Ayrıca bkz. Cesar M. Lorenzo, *Los anarquistas y el poder 1868-1969*, s. 37 ve J. Gómez Casas, *Historia del anarcosindicalismo espanol*, s. 94; Antonio Bar Cendón, "La confederación nacional del trabajo frente a la II República", *Estudios sobre la II República espanola* içinde, s. 222.

lamentarizm ve antipolitik propaganda gibi doğrudan eylem biçimleriyle de desteklenir.[2] CNT hükümetin grevlere gösterdiği tepkiyi, terörizm veya diğer doğrudan eylem biçimlerine dair yasaları başından itibaren illegal olarak nitelemiştir.

I. Dünya Savaşı'nın ardından devrimci CNT'ye uygulanan baskı, reformist UGT'ye gösterilen resmî hoşgörüyle tam bir zıtlık içindeydi. İspanyol hükümeti ve ona göre daha az ölçüde olmak üzere kapitalist seçkinler, sosyalist partiyle bağlantılı olup genelde parlamentarizmi, devlet ve siyasi partilerle işbirliğini savunan UGT'nin varlığını kabullenmiş, hatta bazen teşvik bile etmişlerdir. CNT bile, bu daha az devrimci rakibiyle belli zamanlarda ittifaka yanaşmıştır. CNT Ağustos 1917'de sosyalistler ile UGT tarafından başlatılıp bir cumhuriyete yol açan grevi destekledi. Anarşizm yanlısı tarihçiler, bu grevin taleplerini şöyle tanımlar:

> Bu grev bütünüyle politikti, talepleri anarşist ideallerden değil, sosyalist ideallerden etkilenmişti. Barselona'daki CNT programı ... bir cumhuriyet talebinden daha ileri gidiyor değildi, profesyonel ordunun yerini milisin alması, işçi sendikalarının yasaları veto (değiştirme değil) hakkına sahip olması, boşanmanın yasallaşması, kilise ile devletin ayrılması.[3]

Söz konusu bu talepler, standart cumhuriyetçi platformun çok ötesine geçmiş ve reformist seçkinleri korkutmuştu. İspanyol devleti ve Katalan burjuvazisi CNT programının ılımlı kısmını bile yasalaştırmaktan acizdi ve bu yüzden örgütlü işçi sınıfı hareketinin büyük bölümünü daha devrimci ve antipolitik bir yöne itmekteydi.[4]

[2] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles,* s. 33. Doğrudan eylem savunusu için bkz. Ricardo Sanz, *El sindicalismo y la política* ..., s. 43. Birçok işçinin, doğrudan eylemi, emek mücadelesinin çözümünde sistematik olarak zor kullanılması biçiminde yanlış anladıklarını öne süren Sanz, doğrudan eylemi emek ile sermaye arasındaki yüz yüze pazarlık diye tanımlar.

[3] Bookchin, *The Spanish Anarchists* ..., s. 168. Ayrıca bkz. Lorenzo, *a.g.e.,* s. 43; Meaker, *The Revolutionary Left in Spain* ..., s. 63.

[4] Jose Peirats, *La CNT en la revolución espanola,* c. 1, s. 26. İspanyol ruhban sınıfı karşıtlarının zayıflığı ve uzlaşmacılığı için bkz. Raymond Carr, *Spain 1808-1975,* s. 490-94.

Devletin ve İspanyol seçkinlerinin ataleti ve ürkekliği, Barselona'da reformizmi engellerken "devrimci güç olarak burjuvazinin zayıflığını" da gösteriyordu.[5] Tarihçiler, İspanya'daki "burjuva-liberal devrimi"nin çöküşünü 1917 devriminin başarısızlığına dair bir diğer örneği olarak görüyorlardı. Tarihçilere göre, Katalan burjuvazisi İspanya'yı Afrikalı olmaktan kurtaracak ve Avrupalılığını geri verecek demokratik bir devrim istiyordu. Sosyalistler ve daha önemlisi CNT'nin ılımlı kesimleri de liberal burjuva devrimine yardım etmek istiyordu; ne var ki, işçi sınıfı örgütleri, cumhuriyetle birlikte bir genel grev çağrısında bulunduklarında Katalan seçkinleri korkuya kapıldılar ve sonuçta İspanya'nın demokratikleşmesi için savaşmaktan vazgeçtiler. 1936'da CNT ve diğer işçi sınıfı örgütleri neredeyse tek başlarına tüm iktidarı –politik, ekonomik, ordu ve polis– ele geçirmişlerdi; ve cumhuriyeti güvenliğe almak için kiliseyi devletten, sivil hükümeti ordudan ayırma yoluna gittiler, ki bunlar da Batı Avrupa'nın geri kalanında burjuva devrimi olarak bilinen uygulamaların temel özellikleriydi.

Anarşist tarihçilere göre, Konfederasyon I. Dünya Savaşı'nın ve devrimin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından zalim bir baskıya uğramıştı.[6] 1919'dan 1923'e kadar anarkosendikalist militanlar işkenceye uğradı, suikastlarla öldürüldü ve hapse atıldılar. Polis "kaçmaya teşebbüs" ettikleri bahanesiyle "yüzlerce" eylemciyi öldürdü. *Cenetista*'lar [CNT'liler] ise misilleme olarak "iflah olmaz patronlara, polislere ... devlet başkanına ... başpiskoposlara" suikastlar düzenledi. İşverenlere göre, Barselona'da, 1911-21 yılları arasında yaklaşık 848 kişi sınıfsal şiddetin kurbanı olmuş, bunların 230'u ölüp 618'i yaralanmıştır; ayrıca 400 saldırı olayı da saptanmıştır.[7] Mağdurların çoğu işçidir. 1919-1920 yıllarında bu sosyal ortam, hammadde ve yiyecek azlığı nedeniyle daha da kötüye gitti. Enflasyona açık bir ekonomik ortamda işçiler asgari ücret garantisi talep edip sık sık grev

[5] Paul Preston, "The Origins of the Socialist Schism in Spain, 1917-31", *Journal of Contemporary History* 12, no. 1, Ocak 1977, s. 125.

[6] Lorenzo, *Los anarquistas españoles*, s. 35-36.

[7] Fomento, *Memoria*, 1921-22.

yaptılar. Sanayicilere göre, boykotlar sayesinde destek kazanan CNT, işçileri tehdit ederek sendikaya katılmaya zorladı ve işadamlarından daha fazla ücret sızdırma yoluna gitti. 1919 Martının sonunda Barselona'da bir genel grev patlayınca yeni bir savaş durumu ilan edildi. İşverenler CNT'nin tasfiye edilmesi için yetkililerden daha dinamik bir kampanya yürütmelerini talep edip lokavt başlattılar. Ayrıca Fomento da Katalan işverenlere kara listeler hazırlamak, grev kırıcılarını devreye sokmak, silahlı muhafız birlikleri kurmak ve boykotlara karşı işverenler arası dayanışma ağı oluşturmak gibi bir dizi baskı tekniğini benimsemesini tavsiye etti.

Devlet ve UGT ile uzlaşmaya gönüllü ve liberter komünizmin gerçekleşmesini görece uzak bir geleceğe erteleyen Salvador Sequı, Angel Pestana gibi CNT'nin içindeki ılımlı sendikacılar bu terörizm, baskı ve ekonomik durgunluk ortamına bir yumuşama getiremediler. 1920'li yıllarda azınlıkta kalmalarına rağmen ılımlıların varlığını sürdürmesine yanıt olarak, CNT'nin devrimci değerlerinin sendikacılar ve reformistler tarafından sulandırılmasını önlemek üzere 1927'de FAI (İspanya Anarşist Federasyonu) kuruldu. FAI üyeleri arasında en ünlü anarşist eylemci ve kuramcılar bulunuyordu: Diego Abad de Santillán, Juan Garcia Oliver, Ascaso kardeşler ve efsanevi Buenaventura Durruti. Devrimci saflık arayışı içindeki FAI merkeziyetçiliğe doğru bir eğilim sergiliyordu. Sonuçta bu Federasyon çok manidar bir şekilde Lenin'in Bolşevik partisine benzemekteydi. Bolşevikler gibi FAI de işçi sınıfı içindeki "sendikal bilince" karşı mücadele ediyor ve devrimci idealleri canlı tutmanın yollarını arıyordu. Nitekim bir tarihçi FAI içindeki bir akımı "anarkobolşeviklik" diye nitelendirmiştir. En önemli anarkobolşeviklerden Juan Garcia Oliver bir tür anarşist diktatörlük olan "iktidarın fethi"ni ileri sürmüştür.[8] Birçok Leninist gibi, FAI de kendisini CNT'nin ve işçi sınıfının "seçkini, öncüsü veya bilinci" olarak görmekteydi. Sonunda *faista*'lar devrimci yolda örgütlü işçi sınıfının önemli bir parçası olarak kaldıysa, bu, devlet ve burjuvazinin CNT'deki ılımlıları suikast yoluyla öldürmesi veya hapse atması sayesinde olmuştur.

[8] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles*, s. 50.

CNT gibi FAI de her zaman devrimci saflığa bağlı kalmamış ve zaman zaman kendi ilkelerini çiğneyerek politik partilerle pazarlığa oturmuştur. Bu görüşme ve pazarlıklar önemliydi, çünkü onlar devrim sırasında hem CNT hem de FAI'nin cumhuriyetçi hükümete katılmasını tasarlıyordu. Bu durum ayrıca anarşist ve anarkosendikalist antiparlamentarizm ve antidevletçiliğin genelde soyutlama olduğunu da açıklıyordu. Primo de Rivera'nın diktatörlüğü sırasında Fransa'da sürgünde bulunan anarşistler, antimonarşist siyasi partilerle işbirliğine taraftardı.[9] CNT'nin radikal ve ılımlı kesimleri, örgüt, Katalan ayrılıkçılığını suçladığı halde, gayriresmi olarak Katalan milliyetçileriyle işbirliği yapmıştı.[10] Hatta FAI, İkinci Cumhuriyet'in kuruluşunda bile rol oynamıştı:

> FAI her zaman saf anarşist tutarlılığa göre hareket etmemiştir; tersine, kritik durumlar kapıya dayandığında antiparlamentarist ilkelerini neredeyse kırılma noktasına kadar eğip bükmekten geri kalmamıştır. Böylece 1931 belediye seçimlerinde *faista* delegasyonu, cumhuriyetçi-sosyalist koalisyonunu desteklemek üzere ılımlı muhaliflerine katılmıştı.[11]

Solun büyük şehirlerdeki seçim zaferi, Kral XIII. Alfonso'yu tahttan inmeye razı edecekti.

Bir tarihçi, anarşist ideoloji ile pratik arasındaki bu çelişkileri *faista*'ların karakterine atfetmekte, 1930'da güdülerinin onları doktriner saflıklarını bırakıp politikacılarla işbirliğine sevk ettiğini ileri sürmektedir.[12] Aynı güdülerin 1931'de reformizmden sakınmak için onları doktriner saflığa sürüklemesiyse paradoksaldır. Gerçi teorinin pratikten böylesine

[9] John Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución en Espana 1930-1937*, s. 31.

[10] Enric Ucelay Da Cal, Estat català: Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1933), s. 266-68. CNT ile Katalan milliyetçileri arasındaki işbirliği konusunda bkz. Sanz, *El sindicalismo y la política...*, s. 129, 184.

[11] Bookchin, *The Spanish Anarchists ...*, s. 217-18. Ayrıca bkz. Brademas, *a.g.e.*, s. 31; Susanna Tavera, "La CNT i la República catalana", *L'Avenç*, No. 13, s. 46.

[12] Brademas, *a.g.e.*, s. 50.

önemli bir ayrılık içinde olması yalnızca *faista*'ların "bilinen güdüsel" karakterine bağlanamaz. Tam tersine, bu çelişkiler anarkosendikalist apolitikliğin iflasını gösterir.

1932 ve 1933 yıllarındaki ayaklanmalar bu çelişkiyi sergiledi. Ocak 1932'de, o sırada CNT'yi büyük ölçüde kontrol eden FAI, Katalonya'nın Alto Llobregat ve Cardoner adlı maden bölgelerinde liberter komünizmi ilan ederek bir sosyal devrimi kışkırtmaya teşebbüs etti. İsyancılar çok sayıda şehirde Somaten'in, yani Katalan polis yedek güçlerinin silahlarına el koydular.[13] Sallent'de sendikacılar potasyum fabrikasındaki dinamitleri ve barut fıçılarını ele geçirip belediye binasına kızıl bayrak çektiler. Devrimciler telefon hatlarının ve yollarının kontrolünü de ele geçirdiler. Muhafız birliklerine ateş açılmasının ve yaralanma olaylarının gerçekleşmesinin ardından vali de "başkaldıran köyleri bastırmak" için askerî birlikler gönderdi.

Şubat ayında, diğer Katalan şehirleri de hareketten etkilenmişti:

> Tüm mahalli bölgelerde liberterler durumu geçici olarak hâkimiyetleri altına aldı ve sosyal devrimi uygulamaya çalıştı, düzeni sağlayıp memnuniyetsizleri ve muhalifleri korumakla görevli olağanüstü komiteler kurmak zorunda kaldı. Şayet onlar yasaları ortadan kaldırıp otorite ve zorlama olmaksızın bir toplum kurmak, kitlelerin yaratıcı kendiliğindenciliği için özgürlüğe yol vermek istiyorlarsa, kendilerinin ılımlı bir şekilde duyuru dedikleri kararları bastırarak kendi hâkimiyetlerini empoze etmek zorundaydılar. "Anarşi"yi anlamaktan uzak olan devrimci liderler, köylülerin ve küçük burjuvaların fikirlerini dikkate almaksızın "proletarya diktatörlüğü" denebilecek bir düzen kurmak üzere dinamitler de dahil olmak üzere silahlandılar.[14]

Bir sol kanat komünistiyse Ocak isyancılarının "apolitik değil, politik davrandıklarını" belirtir.[15] Muzaffer devrimcilerin ilk eylemi, siyasi iktidarı ele geçirip olağanüstü bir komite

[13] Bu paragrafın geri kalanı, resmî telgraflara dayanır: 21 Ocak 1932, gobernador a ministro, caja 2412, AGA.

[14] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles*, s. 57.

[15] G. Munis, *Jalones de derrota: Promesa de victoria* ..., s. 92.

aracılığıyla yönetmek olmuştu.

Başarısızlığa uğrayan ayaklanmalar liberter militanların tabana demokratik bir şekilde danışmaktan çok, gizlilik içinde planlar yapma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Hem CNT hem de FAI devrimi küçük bir komplocu azınlığın gerçekleştireceğine dair bir tür Blanquist inanç ile kitlelerin devrimci kendiliğindenciliğine dair inanç arasında gidip gelmişti. 1933 Ocak ayaklanması bu komplocu ve kendiliğindenci her iki ideolojinin de başarısızlığını göstermişti: Demiryolu sektörü büyük ölçüde UGT tarafından kontrol edilmesine ve birçok CNT'li demiryolu işçisinin greve gönülsüz olmasına rağmen, CNT'nin demiryolu işçileri grevinin 1933 Ocak başında yapılması planlandı.[16] Garcıa Oliver ve diğer anarşistlerin başını çektiği FAI'liler, işçiler arasında hüküm süren ve devrime soğuk bakan hissiyatı kesinlikle dikkate almayıp ayaklanma hazırlığına girişti. 8 Ocak 1933'te Barselona'daki CNT'li gruplar askerî kışlalara saldırdı; Katalonya'daki birçok köy ve kasabada liberter komünizm ilan edildi. Para, özel mülkiyet ve sömürü ortadan kaldırıldı; ta ki hükümetin askerî birlikleri gelip ayaklanmayı bastırana dek. Ocak ayaklanmasının dersleri, FAI'nin gerçeklikten kopukluğunu göstermez, çünkü İkinci Cumhuriyet dönemindeki sosyal atmosferde küçük bir komplocu grup bile Katalonya ve İspanya çapında ayaklanma kıvılcımlarını aralıksız ateşleyebilirdi. Oysa burada ele aldığımız, demokratik teori ile komplocu pratik arasındaki çelişki devrim sırasında yeniden ortaya çıkmıştı.

1932 ve 1933 ayaklanmalarının başarısızlığa uğramasının ardından hükümet tarafından anarşistlere, köylülere ve işçilere uygulanan baskıya yanıt olarak ve hükümetin reformları gerçekleştirmedeki yeteneksizliğinin anlaşılmasıyla birlikte, antipolitik ideolojisinin propagandasını coşkulu bir şekilde yapan CNT 1933 Kasım seçimlerini boykot etmeyi savundu. Durruti, Barselona boğa güreşi arenasında 75.000 işçiye seslenirken şöyle diyordu: "İşçiler, dün sonuçlarını

[16] Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución* ..., s. 98-103; Bookchin, *Spanish Anarchists* ..., s. 245; Lorenzo, *Los anarquistas espanoles* ..., s. 58; Casas, *Historia del anarcosindicalismo espanol,* s. 169.

düşünmeden oy kullandınız [bir önceki seçim kastediliyor]; eğer onlar size Cumhuriyetin dokuz bin işçiyi hapse atacağını söyleseydi yine oy kullanır mıydınız?"[17] İşçilerin CNT'nin oy kullanmama çağrısına ne ölçüde uyduğunu saptamak zordur, fakat Barselona bölgesinde seçimleri boykot edenler neredeyse %40'a ulaşmış ve ülkenin geri kalanında da %30'u bulmuştur."[18] Katalan başkentindeki seçimlere katılmama oranının yüksekliğini belki halktaki kayıtsızlık, belki de anarkosendikalist yönelişe katılım açıklayabilir.

Sağın seçim zaferinden sonra CNT Aralık 1933'te bir kere daha devrimci ayaklanmaya teşebbüs etti.

> Halka: CNT ve FAI sizi silahlı ayaklanmaya çağırıyor... Liberter komünizmi gerçekleştireceğiz ... Kadınlar evlerinde, işçiler işlerinde kalsın...
>
> Özel mülkiyete son verilmiş ve tüm zenginlikler kolektife devredilmiştir. Fabrikalar, işyerleri ve tüm üretim araçları örgütlü proletarya tarafından devralınarak, üretim özelliklerini ve halen geçerli boyutlarını geliştirmeye çalışacak fabrika komitelerinin kontrolüne verilip yönetilecektir ... CNT ve FAI, kızıl ve kara renklerle temsil edilecektir ... Başka bir bayrak karşıdevrimci kabul edilecektir. Size hayatın en temel iki aracını, ekonomik bağımsızlık ve özgürlüğü bütünüyle sunan devrimi savunmak için yaşamlarınızı vermeye hazır olmalısınız.[19]

Bu ayaklanma Aragon ile sınırlı kalmasına rağmen, başarısızlık öncekiler kadar feciydi, buradaki kritik nokta, CNT ve FAI'nin taktiklerini öyle uzun boylu eleştirmek değil -gerçi kesinlikle kavrayıştan uzaktılar- Konfederasyon'un devrimci pratiğinin doğasını göstermektir. Birincisi, duyuru liberter komünizmin ve genelde özgürlüğün gerçekleştiğini ilan etse de bu yeni sosyal örgütlenme, CNT ve FAI'ye mutlak itaat talep etmektedir: "Başka bir bayrak karşıdevrimci kabul edilecektir". İkincisi, kararname devrimci işçiye işinde kalmasını

[17] Bookchin, *Spanish Anarchists...*, s. 250. Ayrıca bkz. Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución en Espana*, s. 108.

[18] Lorenzo, *Los anarquistas españoles ...*, s. 61; Jose A. González Casanova, *Elecciones en Barcelona 1931-1936*, s. 26.

[19] CNT, 9 Aralık 1933, Brademas, *a.g.e.*, s. 114-15.

ve karısına da evde oturmasını emretmektedir. Anarkosendikalist kuramcılar, liberter komünizmde fabrika komitesinin üretimin doğasını değiştirmeyeceğini belirtirler, yani bu durumda cinsler arası işbölümü de değişmemektedir. Aslında FAI ve CNT üretimin büyüklüğü ve boyutlarının en azından bir dönem için korunacağını duyurmuştur. 1936 Temmuz sonrası dönem göz önüne alındığında, üretimin kendisi değil, yalnızca üretici güçlerin *kontrolü* el değiştirmektedir. Sosyal devrimde işçi, fabrika konseyi için çalışacaktır.

Sağın seçim zaferiyle güçlenmesinin ardından CNT'nin 1933 sonundaki ayaklanmasının başarısızlığıyla birlikte sosyalistler, yakın zamanda Almanya ve Avusturya'da iktidarı ele geçiren faşistlerin İspanya'da da aynı şeyi yapabileceği korkusuna kapıldı. Sosyalistlerin sloganı, Viyana Berlin'den daha iyidir, olacaktı; yani Alman işçi sınıfının pasif boyun eğişindense Viyana işçilerinin silahlı direnişi tercih edilir bir şeydi. Sosyalistler antifaşist müttefik aramaya girişti. Ayrıca sosyalist taban, özellikle tarım emekçileri, hükümetin toprak reformu projesinin etkisizliği ve kırsal bölgelerin zor koşulları nedeniyle gittikçe artan ölçüde radikalleşmeye başlamıştı. İkinci Cumhuriyet'in ilk yılındaki işbirliğinin sonuçlarından hayal kırıklığına uğrayan Largo Caballero, daha radikal bir konuma gelmiş ve CNT'ye "devrimci" ittifak önerisinde bulundu, fakat birçok CNT militanı, anlaşılacağı üzere kuşkucu tavrı sürdürdü. Ayrıca Konfederasyon kimi zaman sosyalistler ve UGT ile uzlaştığında beklenenden daha azını elde etmişti. Görüldüğü gibi, 1917'deki ittifak bir cumhuriyet gerçekleştirmekte bile başarısız olmuş, üstelik anarkosendikalist militanlar, Largo Caballero'nun, Primo'nun devletindeki danışmanlık pozisyonundan, legal UGT'ye taraftar kazandırıp yasaklı CNT'yi zayıflatmak için yararlandığını unutmamıştı.

1930'larda rekabet devam etmekteydi. 1930-1931'de liberterler İkinci Cumhuriyet'in kurulmasına yardımcı olmak üzere diğer sol kanat partiler ve sendikalarla bağlantı kurdular ve işçiler CNT'nin sendikalarına doluştu. Barselona ve diğer bölgelerde ne diktatörlüğün baskısı ne de tamamlanmamış modernizasyon CNT'nin sosyal temelini yok

edebilmişti.[20] Anarkosendikalistlerin örgütlerini yeniden inşa etmek için gösterdikleri militanlık ve başarılı mücadele, sosyalist destekli hükümetin CNT'yi yeniden bastırmak üzere karşı önlemler almasını getirdi ve CNT'nin birçok eylemcisi hapse atıldı. UGT Madrid'deki etkisini CNT'nin Barselona limanındaki kalesine saldırmak için kullandı.

CNT'nin büyük çoğunluğunun, sosyalistler ve UGT ile ittifak yapılması konusunda soğuk bir tutum içinde olmasına rağmen, anarkosendikalistler devrimci bir koalisyona hazırdı. Şubat 1934'te Valeriano Orobón Fernández tarafından yazılıp geniş bir şekilde dağıtılan bir makale, CNT ile sosyalistler ve cılız bir konumdaki komünist parti arasındaki devrimci ittifakı tartışıyordu:

> Proletarya içinde zemin kazanmakta olan düşmanı yenmek için işçi sınıfı güçlerinin granit gibi bir blok kurması zorunludur...
>
> İttifak, CNT'nin daima var olduğu devrimci alanda ortaya çıkacaktır, burjuva demokrasisiyle yaşadıkları deneyin başarısızlığını yankıladıktan sonra sosyalistler şimdi bu alana yaklaşmaktadır.
>
> İttifak platformu ... proletaryanın doğrudan sosyal eylemi olan devrimci işçi sınıfı demokrasisidir...
>
> Sosyalist ve komünist partilerin bugünkü kuramsal pozisyonu, devrimci süreçte politik aygıtların rolüne aşırı önem vermektir. Bu tavır, tüm gerçek sosyal dönüşümlerin mihenk taşı olan ekonominin etkisini dikkate alması gereken tarihsel materyalizmin resmî partilerinde de zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Bizler [anarkosendikalistler] ütopyacı olarak damgalanmamıza rağmen, devrimin güvenliğinin her şeyden önce ekonominin *hızlı ve akılcı dönüşümüne* bağlı olduğuna inanıyoruz. Ve bu yüzden de tek başına politik düzen sloganı, bir devrimin temel sorunlarını kucaklamakta yetersiz kalıyor. Öyle ki, yeni bir ekonominin gerekliliklerinin inşa edilmesi için üretim araçlarının toplumsallaştırılması, emeğin kapsamlı eşgüdümü

[20] Susanna Tavera, "Els anarcosindicalistes catalans i la dictadura", *L'Avenç*, no. 72, s. 65; Sanz, *El sindicalismo y la politica* ..., s. 123. Primo diktatörlüğünün sonu ve İkinci Cumhuriyet'in başlangıcında CNT'nin Asturias'taki büyümesi için bkz. Adrian Shubert, *Hacia la revolución: Orígenes sociales del movimiento obrero en Asturias, 1860-1934*, s. 178-79.

> ve örgütlenme vazgeçilmezdir. Ve bu, merkezi bir iktidar tarafından değil, *üreticilerin* aracısız ve doğrudan temsilcileri olan her biri kendi alanında yeni düzenin doğal dayanağı durumundaki sendikalar ve komünler tarafından gerçekleştirilir.

Orobón'un makalesi, İspanyol İç Savaşı sırasında CNT'nin diğer işçi sınıfı örgütleri, özellikle gittikçe radikalleşen UGT ile ittifakını yaklaşık olarak tahmin ediyor ve aynı şekilde ekonomik temeldeki işçi ittifakına vurgu yapıyordu. Anarkosendikalist militanlar, ekonomik geleceğe dair bakış açılarının CNT ile Marksist devrimciler arasında ortak bir zemin oluşturduğunu fark etmişti. Her iki eğilim de üretimin sosyalleştirilmesi, "işsizlerin üretim sürecine yeniden bütünleştirilmesi, ekonominin verimliliğe yoğunlaştırılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gerektiği" konularında hemfikirdi. "Çalışmak, bundan böyle herkese açık bir faaliyettir ve tüm haklar çalışmayla vardır."[21]

Orobón'un, CNT'nin sosyalist ve komünistler ile devrimci ittifak kurmaya yönelik bu çağrısı, CNT içinde çok az yankı buldu; çünkü bu örgütün Katalan kesimi –ki son derece önemli bir kesimdi– böyle bir koalisyonu reddediyordu. Katalan anarkosendikalizminin görece etkisi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Endülüs kırsal kesimlerinin zararına gelişmişti.[22] Ayrıca, Katalanlar kendi bölgelerinde güçlü bir sosyalist veya komünist parti ile mücadele etmek zorunda kalmamışlardı. CNT militanlarının gözünde, Katalan sosyalistleri, Esquerra'nın Katalan milliyetçileriyle ittifak yaparak itibar kaybetmişti.

CNT militanlarının çoğu Katalan milliyetçilerini Konfederasyon'un düşmanı görüyor, onların küçük burjuva olduğunu düşünüyordu. İkinci Cumhuriyet'in yürürlüğe girdiği aylarda Esquerra, CNT'deki "sorumsuz" unsurlar tarafından başlatılan grevlerden Katalan ekonomisini "kurtaracak" düzen güçlerine katıldığında, Katalan milliyetçileri ile liberter hareketin bazı kesimleri arasında var olan işbirliği atmosferi

[21] Peirats, *La CNT en la revolución española,* c. 1, s. 83-88; italikler bana aittir.

[22] Edward E. Malefakis, *Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain,* s. 301-2.

çabucak ortadan kalkacaktı. Buna karşılık, Konfederasyon, milliyetçileri CNT'den oy bakımından yararlanmak ve ardından da liberter harekete ihanet etmekle suçladı.[23] İsminde de belirtildiği gibi, CNT, başlıca önceliği Katalan milliyetçiliğini güçlendirmeye değil, *ulusal* bir işçi örgütü yaratmaya vermişti. Katalan milliyetçileri, özellikle sağ kanattan Estat Català CNT'ye baskı uyguladı ve İspanya'nın diğer bölgelerinde yasal olduğu halde Konfederasyon'u yasadışı ilan etti.[24] CNT sosyalistler ve UGT ile yalnızca, eğer Katalan milliyetçileriyle bağlarını net bir şekilde koparır ve devrimci niyetlerini açıkça bildirirlerse ittifak yapabilirdi.

Katalan CNT, Orobón'un önerisine dirense de, Konfederasyon'un Asturias'taki kesimi işçi sınıfı ittifakına daha yatkındı. Katalonya'daki organizasyonun tersine CNT Asturias'ta bir azınlık sendikasıydı; CNT'nin Asturias yerel liderliği, Asturias ayaklanmasının yalnızca rakipleriyle işbirliği yaparak mümkün olacağını anlamıştı.[25] Koalisyon 1934'ün politik olayları tarafından ateşlenen Asturias ayaklanması için hazırlığa girişti. O yılın ekim ayında hükümete giren CEDA (İspanyol Özerk Sağ Konfederasyonu) sağcı bir Katolik partiydi ve sol kanattan birçok kişi, onun İspanya'da "faşist" bir darbeye müsaade edeceğinden korkuyordu. Hatta ılımlı –ve Katolik– Cumhurbaşkanı Niceto Alcalá Zamora bile CEDA lideri Gil Robles'in cumhuriyete bağlı kalacağından kuşku duyuyordu ve ona bir hükümet kurma çağrısında bulunmaya gönülsüzdü. Bununla birlikte Alcalá Zamora, 4 Ekimde CEDA'dan üç bakanın yer aldığı bir hükümetin kurulmasına onay verdi. Ertesi gün İkinci Cumhuriyet'in başarısız olduğunu düşünen ve işçilerin koşullarının kötüye gitmesiyle radikalleşip

[23] Francisco Madrid, *Ocho meses y un día en el gobierno civil de Barcelona: Confesiones y testimonios*, s. 198, 238; Jordi Sabater, *Anarquisme i catalanisme: La CNT i el fet nacional català durant la guerra civil*, s. 31-37.

[24] Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución en Espana*, s. 133. CNT'nin günlük gazetesi *Solidaridad Obrera* da yasaklandı. Bkz. Peirats, *La CNT en la revolución española*, c. 1, s. 101. Ayrıca bkz. Balcells, *Crisis económica y agitación social en Cataluna*, s. 179.

[25] Shubert, *Hacia la revolución* ..., s. 202.

giderek daha fazla politize olan Asturias kömür madencileri ünlü Asturias ayaklanmasını başlattı; bu ayaklanma iki yıl sonra patlak verecek iç savaşın habercisiydi. Konumuz açısından, bu ayaklanmanın seçme Yabancılar Lejyonu [Tercio de Extranjeros] ve General Franco'nun Faslı askeri birlikleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılışının ayrıntılarına girmek gerekli değildir. Ama öte yandan önemle belirtilmelidir ki, genelde sosyalistler, komünistler ve –şehre bağlı olarak– anarkosendikalistler tarafından oluşturulan yerel komiteler, sosyal devrim planlarını yürürlüğe koymaya başlayarak bölgedeki çok sayıda kasaba ve köyde üretim ve dağıtım araçları kolektifleştirilmişti.

Katalonya'da, Asturias ayaklanması sırasında Esquerra'daki Katalan milliyetçi gruplarının lideri Lluis Companys "Katalan devleti, İspanya Federal Cumhuriyeti'nin içindedir" açıklamasını yaptı. Katalonya'nın bağımsızlığına dair girişim fena halde başarısızlığa uğramıştı. Bu girişim bağımsız bir ulus kurmak için çok zayıf ve dar bir toplumsal temeli olan Katalan milliyetçiliğinin sınırlılığını net bir şekilde gösterir. Gördüğümüz gibi, Madrid ve İspanya'nın merkeziyle güneyindeki gelenekçi unsurlarla uzun süredir barış içinde olan Katalan burjuvazisi, bu gelenekçi unsurların etkisiyle başa çıkacak güçten, tüm ulusa ekonomik ve politik olarak hâkimiyet kuracak dinamizmden yoksundu. Nitekim, radıkal Katalan milliyetçiliği, Madrid'in himaye ve yardımına bağımlı burjuvazinin üst kesiminin destek kazanamamıştır. Üst sınıfın ve CNT'nin desteğinden yoksun kalan radikal Katalan milliyetçiliği, daha iyi bir isim bulamadığımız için küçük burjuva diyeceğimiz kesimle kısıtlı kaldı: teknisyenler, dükkân sahipleri, *funcionarios* [memurlar], din adamları, zanaatkârlar ve ortakçılar. Onların milliyetçiliği yalnızca politik değil, aynı zamanda kültüreldi, konuşma ve yazma dili olarak Katalan rönesansını da kapsıyordu. Ayrı bir Katalan devleti olarak ifade edilen milliyetçiliğin ekonomik olarak var olma şansı son derece kısıtlıydı; çünkü çok zayıf olan Katalan endüstrisi Madrid'in himayesine ve yarımadanın geri kalanındaki yoksullaşmış pazara bağımlıydı. Katalan milliyetçiliği, bürokratik ve merkeziyetçi İspanyol devletinden politik ve kültürel olarak bağımsızlaşmayı istemiş

olabilir, fakat sosyal kökenleri değişik birçok Katalan, bölgesel endüstrilerin verili koşullarında ayrı bir ulusun onları ekonomik yıkıma götüreceğini fark etmişti.

Katalonya ve Asturias'taki ayaklanmaların başarısızlığı, sağcı hükümetin sol üzerinde şiddetli baskısına yol açacaktı. Çeşitli tahminlere göre, İspanya'daki politik tutukluların sayısı 20.000 ila 30.000 arasındaydı. Katalonya'daki tutukluların sayısı tahminen 4.000 kadardı ve bunların büyük kısmı işçi sınıfı militanı değil, Katalan milliyetçisiydi.[26] 1935 yılı boyunca sol, sağın yürüttüğü baskı ve önlemlerin korkusu altındaydı. 14 nisan 1935'te, İkinci Cumhuriyet'in kuruluşunun dördüncü yılında Katalonya ve Asturias'taki Ekim devrimini yenilgiye uğratan subaylara Madrid'in merkezinde askeri törenle madalyaları verildi.[27] Hükümet de –belki de 1871 Paris Komünü'nden sonra Fransızların yaptığı gibi– özel mülkiyeti ve kiliseyi koruyabilecek bir cumhuriyet düzeni yaratma peşindeydi. Bu çaba, doğaldır ki başarısızlığa uğradı. Cumhuriyetçi istikrarın, toprak açlığı içindeki kırsal nüfustan ve genellikle devrimci örgütlerle bağlantı kuran işçi sınıfı militanlarından oluşan bir ülkede başarı kazanması güçtü.

Sol kanat, sağın baskısına son vermek için sonunda bir araya gelecekti. Sosyalistler, cumhuriyetçiler, POUM, UGT, Katalan milliyetçileri, muhalif sendikacılar (*partido sindicalista*) ve komünistler 1936'nın ocak ayında Halk Cephesi programını imzaladılar. Cumhuriyetin kurumlarını korumak üzere düzenlenmiş bu program, temelde bir seçim koalisyonuydu ve sosyoekonomik sorunlara yalnızca muğlak çözümler getirmekteydi. Aslında, Fransız Halk Cephesi son derece yetersiz bir devrimci ittifak olmakla birlikte, savunma endüstrilerinin millileştirilmesini talep ettiği için İspanya'daki benzerinden çok daha cesurdu. Birçok temel sosyal ve ekonomik sorunu henüz çözülmeyen, tarım ve endüstriyi geliştirmek için ekonomik modernleşmeye ihtiyaç duyan İspanya'da Halk Cephesi'nin neredeyse tamamen seçimlerle kısıtlı kalması

[26] Ricard Vinyes, "Sis octubre: Repressió i represaliats", *L'Avenç*, No. 30; Sanz, *El sindicalismo y la politica* ..., s. 260.

[27] Sirküler 17, 14 Nisan 1935, 2416, AGA.

paradoksaldır. Programı imzalayan ılımlı partilerin temsilcileri, sosyalistlerin başlıca üç önerisini reddetmişti: Toprakların millileştirilip köylülere dağıtılması, bankaların millileştirilmesi ve "işçi kontrolü".[28] Bazı sağcılar, Halk Cephesi'nin programının ılımlılığından olumlu bir şekilde etkilense de solcuların en önemli sosyal ve ekonomik konularda anlaşamayışı devrim sırasında yeniden ortaya çıkacak gerilim ve kopuşların habercisiydi.

Katalan Solu da kendi Halk Cephesini veya daha kesin bir ifadeyle Front d'Esquerres'i kurdu; ki bu cephede komünistler, sosyalistler, *poumista*'lar [POUM taraftarları], *rabassaire*ler (daha küçük Katalan kiracılar) ve İkinci Cumhuriyet'i destekleyen çeşitli Katalan milliyetçi gruplar yer alıyordu. Cephenin programı Katalanların statüsünü garantileyen bölgesel özyönetimin restorasyonunu talep ediyordu, ki 1934 Ekim devriminin başarısızlığa uğramasının ardından sağcı hükümet tarafından bu özerklik askıya alınmıştı. Ayrıca bu Katalan sol koalisyonu "Cumhuriyetin ileri sosyal kazanımları"nın korunması çağrısında bulunuyor, 1933 Ağustosunda yürürlüğe giren serserilere karşı baskı yasasının işsizlere değil "gerçek serseriler"e uygulanmasını istiyordu. Anarkosendikalistler de dahil tüm sol gruplar asalakların tasfiyesi gerektiğinde hemfikir olmakla birlikte, CNT ve tabandaki bazı *poumista*'lar Katalan ve İspanyol Halk Cephelerinin sahip olduğu program içeriğinin radikallik açısından yetersiz kaldığını düşünüyordu.

CNT'nin *bienio negro*'nun ya da sağ hükümetin devamından korkmak için nedenleri vardı, çünkü militanları hapse atılmıştı ve bazıları 1934'te yeniden uygulamaya konan ölüm cezasıyla yüz yüzeydi. 1934 Nisanında Saragosa'da CNT, hedeflerinden biri hapisteki militanları kurtarmak olan iki aylık bir genel grev başlattı. Halk Cephesi tutuklular için af önerisinde bulundu ve CNT seçimleri boykot kampanyası-

[28] Manifesto için bkz. Javier Tusell Gómez, *Las elecciones del frente popular en Espana*, c. 2, s. 352-58. Bu maifesto Santos Juliá tarafından da yeniden basılmıştır: *Origenes del frente popular en Espana 1934-1936*, s. 216-23.

nı yumuşattı. Bazı sendika ve liderler politik katılıma karşı resmî tutumu tekrarlamakla birlikte, diğerleri –örneğin Yapı İşçileri Sendikası gibi etkili örgütler– klasik anarşist tavırdan vazgeçtiler.[29] Bu "inkârın inkârı" politikası, tabanın Halk Cephesi'ne oy vermesi için yeşil ışık anlamına geliyordu.[30] Ünlü *faísta* Durruti bile, açık bir şekilde CNT üyelerinin seçim sandığına gitmelerini savunuyordu.[31]

Tahmin edilebileceği gibi, seçim kampanyası ülke çapında ve özellikle de seçmenlerin kutuplaştığı Barselona'da tutkuları alevlendirdi. Sağ bölündü ve daha ılımlı unsurları yalıtıldı. Katalan Hıristiyan demokratlarını temsil eden Unió Democrâtica de Catalunya [Demokratik Katalonya Birliği] tarafından ısrarla savunulan seçimlerin boykotu, daha aşırı Katolikler tarafından "kaçaklık ve anavatana ihanet, Kutsal Görüş'ün [Vatikan] ilkelerine, daha geçenlerde onaylanan İspanyol piskoposluğuna bariz bir itaatsizlik" olarak mahkûm edildi.[32] Şubat 1936'da Halk Cephesi önemli bir zafer kazandı: Ülke çapında oyların %47 ila 51,9'unu alırken, sağ kesim de oyların %43 ila 45,6'sını aldı. Katalonya'da oyların %59'unu sol, %41'ini sağ aldı.[33] Boyutları bilinmemekle birlikte, CNT üstü kapalı bir şekilde seçimlerin boykotuna karşı çıkarak zafere katkıda bulunmuştu ("20.000 işçiyi özgürleştirmeli ve affı sağlamalıyız.").[34] Anarşizmin etkili olduğu Barselona ve Saragosa'da boykotçu oranı sırasıyla %27 ve 31'e düştü, oysa 1933 seçimlerinde bu oran %40 ve 38'di. CNT'nin kendi önemini abartma payını göz önüne alsak da, oy kullananların oranındaki artış tartışma götürmez şekilde nettir; diğer bir tahmine göre, Barselona'da seçimlere katılmama oranı 1933'te %38'ken 1936'da %31'e düşmüştü. Gerçi 1936'da bile, sandık

[29] J. Tusell Gómez, *Las elecciones del frente popular* ..., c. 1, s. 222; Santos Julià, *Origenes del frente popular en Espana*, s. 131.

[30] Brademas, *Anarcosindicalismo y revolución* ..., s. 163.

[31] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles* ..., s. 72.

[32] J. Tusell Gómez, *a.g.e.*, c. 1, s. 114-15.

[33] Elena Posa, "El front d'esquerres de Catalunya", *L'Avenç*, No. 1, s. 52.

[34] Bar Cendón, Halk Cephesi'nin zaferini CNT'ye atfeder: "La confederación nacional del trabajo frente a la II República", s. 247.

başına gitmemeye çoğunlukla seçimlere genel kayıtsızlık yol açmıştı.[35]

Solun zaferi, kilisenin devletten ayrılışı meselesini Halk Cephesi'nin zorla gerçekleştireceği, ordunun iktidarını azaltacağı, bölgesel milliyetçiliği körükleyeceği ve belki de toprak reformunu yürürlüğe koyacağına dair sağın korkularını artırdı. Ayrıca 1932, 1933 ve 1934 ayaklanmalarının başarısızlığa uğraması, Manuel Azana ya da Martınez Barrio gibi ılımlı cumhuriyetçilerin bitmemiş liberal burjuva devrimini gerçekleştirmelerindense 1917 Rusyasındaki gibi özel mülkiyete saygı göstermeyen işçi sınıfı devrimcilerini ön plana geçireceği kuruntusunu geliştirmişti. CNT militanları, sosyalist parti ve UGT'deki solcular, *poumista*'lar ve komünistler yalnızca laikliği ve sivil yönetimi kurumlaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda üretim araçlarını millileştiriyor veya kolektifleştiriyorlardı.

İkinci Cumhuriyet boyunca subaylar, cumhuriyete karşı komplo hazırlarken, geleneksel düzenin tehdit edildiğinden ve periferinin "ayrılıkçılığı"ndan dem vurdular, ne var ki sosyal barışın ortadan kalkmasından yalnızca bunlar sorumlu değildi. İşçiler, çoğu CNT tarafından liderlik edilen grevler yoluyla taleplerini dayatmaya devam ediyordu. CNT'nin ideolojisi ve politik faaliyeti pratiğe konmuştu, ancak onun bir sendika olarak üyelerini temsil edip örgütünü güçlendiren günlük fonksiyonları yürümüyordu. CNT'nin bir sendika olarak daha az çalışma, iş güvenliği, sosyal yardımların iyileştirilmesi, daha yüksek ücret yolunda erkek ve kadın üyeleri için ileri sürdüğü talepler konusunda bir araştırma yapmak, Barselona işçi sınıfının taleplerini ve 1931'den 1936'ya dek CNT'nin karakterini anlamak açısından zorunludur. Temmuz 1936'da devrim patladığında CNT, İkinci Cumhuriyet

[35] Gonzâlez Casanova, *Elecciones en Barcelona* ..., s. 26, 67. CNT'nin boykot kampanyasının etkisi hâlâ tartışma konusudur; bkz. Mercedes Vilanova, "El abstencionismo electoral y su relación con las fuerzas politicas en la provincia de Gerona durante la Segunda República: Un ejemplo, La Escala", *Homenaje a Dr. D. Juan Reglà Campistol* içinde, c. 2, s. 500-503; Vilanova, CNT'nin antipolitik pozisyonunun sempatizanları üzerinde çok küçük bir etki yaptığı sonucuna varmaktadır.

döneminin teşvik ettiği talepler için mücadele etmekteydi.

Cumhuriyetin gerçekleşmesiyle birlikte CNT sendikalarının çoğu yeni bir kitlesel üye akınına uğradı ve bu rakam Katalonya'da yaklaşık 100.000'i aşıyordu.[36] 1931'de CNT üyelerinin %58'i Barselonalı, %30-35'iyse bu bölgenin taşrasındaki işçilerden oluşuyordu.[37] Barselonalı işçiler, ideolojiyi önemsemeyen daha önceki bilinen örnekleri izlediler ve sendikayı kendilerini en iyi koruyacağını düşündükleri yola sevk ettiler. 1922'de baskıcı General Martınez Anido ve Arlegui'nin görevlerini bırakmalarının sonrasında yaşandığı gibi, işçiler sağcı Sindicato Libre'yi terk edip yeniden açılan anarkosendikalist sendikalara katıldılar.[38] 1931'de Barselona Metalurji Sendikası üye sayısının birkaç ay içinde 18.500'den 29.000'e fırladığını ve sendika kartlarını yetiştirmekte güçlük çektiğini bildiriyordu.[39] Yapı İşçileri Sendikası da çok kısa süre içinde 42.000 kart basmıştı. İşçiler CNT'ye kitleler halinde katılıyordu, ama Barselona'daki CNT görevlileri işçilerin aidatlarını ödemediğinden veya toplantılara katılmadığından şikâyet ediyordu: "Üyelerin çoğu aidatını zamanında ödemiyor. Bütün üye kartlarını gözden geçirmeli ve herkesin aidatını zamanında ödemesinin zorunlu olduğunu kavramasını sağlamalıyız. Bunu yerine getirmeyenlerin çalışmasına izin verilmemelidir."[40]

Aidat ödemekte isteksiz olsalar da işçiler greve gitmekte tereddüt etmiyordu. 1931'de Barselona Ticaret Odası, cumhuriyetin kuruluşundan sonraki acil durumu şöyle tanımlar:

> İşverenlerin, yeni çalışma koşulları yolundaki talepleri reddetmeleri üzerine işçilerin başlattığı yeni koşullara dair dilekçe hareketi ve grevler, işsiz kitlelerin şiddet içeren gösterileriyle

[36] Bar Cendón, "La confederación nacional del trabajo...", s. 232. Ayrıca bkz. A. Cucó Giner, "Contribución a un estudio cuantitativo de la CNT", *Saitabi* 20.

[37] Balcells, *Crisis económica y agitación social en Cataluna* ..., s. 12.

[38] Fomento ..., Actas ..., 24 Kasım 1922.

[39] Sindicato único de la metalurgia, *Informe sobre su reorganización y desenvolvimiento,* Barselona, 1931, s. 19; Sanz, *El sindicalismo y la política* ..., s. 194.

[40] Actas, pleno de juntas, federación local de sindicatos únicos de Barselona, 31 Aralık 1931, 501, AS.

aynı zamana rastladı. Yeni talepler taktik olarak yalnızca az sayıda işletmeye sunuldu ve ardından diğer işletmeler bu talepleri kabul etmeye davet edildi, aksi takdirde kısmi grev çağrısı yapılacaktı.[41]

Bir Katalan cumhuriyetçisi İkinci Cumhuriyet'in ilan edilmesinden hemen sonra bütün isteklerini acilen dayattıkları için işçileri eleştiriyordu.[42] Ajitasyonlar 1931 yılının mayıs sonu ve haziran başına dek aralıksız devam etti. CNT 1931 yazında patlak veren grevleri kontrol edemediğini kabul ederken, hükümet de çalışma hakkını güvenliğe almak üzere güç kullanmayı içeren önlemler almayı düşünüyordu. Temmuz ayında Vali Carlos Esplá ve General López Ochoa liderliğindeki askeri yetkililer, grevdeki elektrik teknisyenleri ve diğer işçilerin yerine askeri personel getirileceği tehdidinde bulundular.

Grevleri kışkırtan bitmez tükenmez sorunlar arasında en önde geleni parça başı işti. Çok sayıda sendika "parça başı işin ve maddi teşviklerin bütünüyle kaldırılması"nı talep ediyordu.[43] Bu talep CNT'nin Barselona'daki 1910'daki kuruluş kongresi gibi çok erken bir zamanda bile dile getirilmiş, iç savaş ve devrim sırasında dahi şehirdeki işçiler arasında revaçta olmaya devam etmişti. Diğer ısrarlı talepler ise iş hızının azaltılması ve haftalık çalışma saatlerinin düşürülmesiydi. 1912'de sağcı bir Fransız gözlemci, İspanyol işçilerinin hızlı çalışmaya hiç meraklı olmadığından ve sık sık işi yavaşlattığından söz eder.[44] I. Dünya Savaşı sırasında hem İspanya hem de Fransa'da çeşitli işlerde çalışmış olan anarkosendikalist militan Gaston Leval, üretimin daha yavaş bir ritmle ve daha sık mola verilerek yürütülmesi ve Paris'le karşılaştırıldığında Barselona'da fazla mesai ve parça başı işin görece yokluğu karşısında memnuniyet ve şaşkınlığını ifade eder.[45] 1920'lerde çalışmanın "bilimsel" örgütlenmesi sistemi

[41] Balcells, *a.g.e.*, s. 201-2.

[42] Madrid, *Ocho meses ...*, s. 154.

[43] Balcells, *a.g.e.*, s. 203; Anna Monjo ve Carme Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 14.

[44] Valdour, *L'ouvrier espagnol ...*, c. 1, s. 45, 329.

[45] Leval, *El prófugo*, s. 142.

temelinde maddi teşvik uygulamasını tanıtan bir Maquinista mühendisi, işçilerin "tembelliği"nden ve zaman ölçme aletlerini "hileyle yanıltmalarından" dehşete düşmüştür.[46]

Tarihçiler, haftalık çalışma saatinin kısaltılması yönündeki talepler ve sayısız grevin, 1930'lu yıllarda Barselona'da işsiz sayısının artmasından sorumlu olduğunu haklı olarak ileri sürmüştür. Görüldüğü gibi, işsizlik sigortası, işsizlik krizinde işsizlerin dayanışmasının geçerli olduğu Barselona'da söz konusu değildi. Çeşitli CNT sendikaları sınırlı sayıdaki işin tüm işçiler arasında eşit bir şekilde paylaşıldığı programlar öneriyordu. Ayrıca işsizlerle dayanışma olarak Barselona işçileri haftalık çalışma saatini azaltmak, kısaca daha az çalışmak istiyordu. Görüleceği gibi, işi azaltma programı, işsiz sayısını azaltmakta yalnızca bir yöntemdi ve en etkilisi de değildi. Kasım 1934'te *bienio negro* döneminde haftalık çalışma saatinin 48 olması yeniden gündeme gelince grevler patlak verdi ve işçiler 44 saatten fazla çalışmayı reddetti.[47]

Bu *bienio negro* (1934-1935) döneminde, işçi hareketi kazanımlarını korumakta güçlük çekti. 1934'te işçiler öncekinden daha az greve gittiler ve emek mücadelesi 1933'e göre daha fazla kayıp verdiler.[48] 1936'da Halk Cephesi'nin zaferinin ardından 44 saatlik haftalık çalışma yeniden yürürlüğe kondu, CNT ve UGT metalurji işçileri 1935 yılındaki haftada 4 saatlik fazla çalışmanın geri ödenmesini talep ettiler. Generalitat bu çatışmada arabuluculuk yaptı ve ücretlerin yükseltilmesiyle bir sonuca varıldı. Ama metalurji işçilerinin çoğu bu anlaşmadan memnun kalmadı ve üretimi yarıya indiren iş yavaşlatmaya gittiler. İkinci Cumhuriyet dönemi boyunca devam eden farklı politik ve sosyal ortamlarda Barselona işçileri, ekmek davası için zorlu mücadelelere girişmişti. 1931'den 1936'ya kadar, sendikaların günde 6 saati kazanma girişimleri başarısızlığa uğramasına ve haftada 36 saat çalışma hedefleri gerçekleşme-

[46] Antido Layret Foix, *Organización de una oficina* ..., s. 16, 42.

[47] Fomento, *Memoria*, 1934. Fransa'da sorun haftada 44 saat değil, 40 saat çalışmaktı.

[48] Bacells, *Crisis económica y agitación social*, s. 220-24; Alberto del Castillo, *La Maquinista Terrestre y Marítima* ..., s. 460-61.

mesine rağmen, haftada 42 saat çalışma, Katalan endüstrisinin birçok önemli sektöründe uygulanma alanı buldu.

CNT ve diğer sendikalardaki işçiler, işten kaçmak için kendilerini yaralama yoluna bile gidiyordu. Maquinista, Seville'deki bir köprünün yapımı sırasında, işçilerin hastalık tazminatı avantajından yararlanmak için bir yerlerini kesip iltihaplanmasını sağladıklarını raporlamıştır. Sonuçta sigorta şirketi Maquinista'yla anlaşmasına son verdi.[49] İşverenler eğer kaza sigortasının ve tazminatların tüm yükünü sırtlanmak zorunda kalırlarsa üretime zarar verecek sonuçların beklenebileceğini belirtiyordu:

> İşçilerin korunması, sürekli sakatlığın elde edilmesi isteğini teşvik edebilir... Bu gerçek, sigorta şirketlerinin ve ortak şirketlerin engin deneyleriyle doğrulanmıştır. Daha uzun süreli tazminat alabilmek için birçok kazada görüldüğü gibi, yakıcı ve çürütücü maddeler (*cáusticos y corrosivas*) ihtiyacın ötesinde, hatta insan sağlığını riske atacak ölçüde kullanılmaktadır.[50]

Haftalık çalışma saatlerinin daha aza indirilmesi için verilen mücadelenin başka boyutları da vardı. Hıristiyanlık ve ruhban sınıfı karşıtlığına rağmen Katalan işçileri geleneksel bayram tatillerini büyük bir gayretle savunmuştur. 1912'de Fransız bir Katolik şöyle bir olaydan söz eder:

> Dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik giderek güçlenen yaygın anlayış öylesine acildi ki, kaldırılmış olmasına rağmen, İspanyol halkı pazartesi St. John ve ardından gelen cumartesi St. Paul günlerinin iş bırakma geleneğini spontan bir şekilde kutladı. İşverenlerin hoşnutsuzluğuna rağmen işyerlerini boşalttılar. Ruhban sınıfı karşıtı cumhuriyetçiler, balolar ve operalar örgütleyerek [halk] baskısına teslim oldular.[51]

CNT Tekstil Sendikası hafta içi tatillerin tanınmamasını ve

[49] Castillo, *a.g.e.*, s. 464-65.

[50] Fomento, *Memoria*, 1932.

[51] Valdour, *L'ouvrier espagnol ...*, c. 1, s. 52. Hıristiyanlıktan çıkma üzerine bkz. Josep Massot i Muntaner, *Aproximació a la historia religiosa de la Catalunya contemporània*, s. 119-24.

ayda 23 günlük ödemenin yapılmayışını protesto etti.[52] Barselona işçileri, çalışma zamanına karşı mücadele etmek için "gelenek"e başvurmaya hazırdı. 1927'de Fomento, işverenlerin işçileri için bayram günlerini kabul edebileceğini ve cumartesilerin de beklendiği gibi bir sıkıntıya yol açmayabileceğini duyurdu.[53] Gerçekten de grevler 1927, 1929, 1931 baharı ve yazında ortaya çıkan programı protesto etmek üzere dikkate alınacak kadar uzun bir dönemi kapsadı.[54] Ayrıca işçiler, bazen geleneksel olsun ya da olmasın, bir tatilden önceki veya sonraki günü de atlatıyordu; yasalar bu geleneği sınırlayacak biçimde formüle edilmekteydi.

Barselona tekstil endüstrisindeki işgücünün %57,3'sini oluşturan kadınlar, çalışma programı konusunda ve annelik sigortası gibi kendilerini doğrudan ilgilendiren diğer konularda özellikle mücadeleciydi.[55] Kadınlar gece çalışmanın, gece 10 ila sabah 4 yerine, gece 11 ila sabah 5 şeklinde uygulanmasını istiyorlardı, çünkü bir saat erken kalkmak istemiyorlardı. Kadınlara gece çalışmayı yasaklayan yasanın değiştirilmesinin çalışma programını etkilemesini "hoş karşılamayan işçiler" greve gittiler.[56] Badalona'da bir tekstil fabrikasında kadın işçiler, yönetimin haftanın üç gününde kadın işçilerin yarısının, diğer üç gününde de diğer yarısının çalışması önerisini reddetti; kadınlar üç günlük çalışma haftasının herkes için geçerli olmasını istiyorlardı.[57] CNT tekstil sendikası hamile kadınlara dört aylık doğum izni hakkı talep ediyordu.[58]

Kadınların militanlığına dair yargılar çeşitlidir. Çoğu İspanyol kadın, işçiliklerinin geçici olduğunu düşündüğü için sendikalara ve yönetimine erkeklerden çok daha az katılmıştır. 1930'da 1.109.800 kadın işçi toplam işgücünün %12,6'sı

[52] Santamaria ve Perez, *La industria textil catalana*, s. 36.

[53] Fomento, Actas ..., 14 Şubat 1927.

[54] Federación de fabricantes de hilados y tejidos de Cataluna, *Memoria*, Barselona, 1930; Fomento, *Memoria*, 1932.

[55] Rakamlar Rosa Maria Capel Munoz'dandır: *La mujer española en el mundo del trabajo 1900-1930*, s. 32.

[56] Fomento, *Memoria*, 1928.

[57] Gobernador a ministro, 10 Ağustos 1931, Leg. 7A, No. 1, AHN.

[58] Madrid, *Ocho meses ...*, s. 194.

ve toplam kadın nüfusunun %9,16'sını oluşturuyordu. Bunların yalnızca 43.000 ila 45.000'i sendikalıydı ve bunun da 34.880 ila 36.380'i Katolik sendika hareketindendi. Bazıları 12 veya 14 yaşında çalışmaya başlıyor, evlendikten hemen sonra, genellikle 25 ila 30 yaşları arasında çalışmayı bırakıyordu. Eğer dul kalmışlarsa bir kısmı emek pazarına geri dönüyordu. 1922'de Barselonalı sanayiciler birçok kadın işçinin evlenince işi bıraktığını ve çok azının emekliliğe kadar çalıştığını ileri sürmüştür.[59] 1930'da kadın işçilerin %65,6'sı bekâr, %19,29'u evli ve %14,26'sı duldu. Erkekler için bu rakamlar %39,13 bekâr, %56,65 evli ve %4,86 duldu.[60] Barselona'da aktif kadın nüfusun %65'i endüstride çalışıyordu.

Küçük iş veya küçük toprak sahibi birçok ailede kadınlar aile bütçesini ellerinde tuttukları için kendileri ya da kocaları greve gidecek olduğunda kaybetme kaygısıyla çekimser davranabiliyordu. Çalışarak diğer aile üyelerinin kazançlarına ücretleriyle katkıda bulunan bazı kadın üyeler de greve gitmekte isteksizdi. Görünüşü kurtarmak için çalışan ve yoksullaşmış orta sınıf kadınlar da militan harekete katılma konusunda ayak diriyordu. 1931 Temmuzunda esas olarak ofis personeli ve tamirat işçisi olan 560 işçi telefon şirketine karşı greve gittiler.[61] Bunlar arasında işe ilk geri dönenler genç kadınlar olmuştu. Çatışma sırasında, muhtemelen CNT bağlantılı 8.500 işçiyi temsil eden bir şubenin üyesi üç erkek grevci, greve katılmayan üç kadın işçiyi kendilerini izlemeye zorladıkları için polis tarafından durduruldu. Grev, muhtemelen genellikle erkeklerin yarısı kadar ücret alan kadın işçilerin, greve erkek işçi arkadaşlarından çok daha az katılarak destek vermemeleri yüzünden başarısızlıkla sonuçlandı.[62] Aslında militanlık greve

[59] Fomento, Actas ..., 2 Haziran 1922.

[60] Rosa María Capel Martínez, ed., *Mujer y sociedad* ..., s. 213-214. Ayrıca evli kadınların ücretli işe devam ettiği de görülüyordu: Cristina Borderías Mondejar, "La evolución de la división sexual del trabajo en Barselona, 1924-1980 ...", s. 379-80.

[61] 6, 9 ve 15 Temmuz 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN. 1930'da iletişim sektöründe –telefon, telgraf ve postane– 4.300 kadın işçi çalışıyordu. 1933'te telefon işçilerinin neredeyse %40'ı kadındı.

[62] Rosa María Capel Martínez, ed., *a.g.e.* , s. 236; Mary Nash, *Mujer,*

katılmak veya sendika üyeliğiyle tanımlanmamalı ve gördüğümüz gibi, kadınlar kendi çıkarlarına olduğunu düşündükleri şeyleri işverenlere karşı savunabilmiştir.

Yalnızca işverenler ile erkek veya kadın işçiler arasında çatışma çıkıyor değildi; ayrıca işverenler ile tatillerde çalışmayı reddeden ustabaşılar arasında da çatışmalar yaşanıyordu.[63] 8 ve 24 Eylül 1932'de ustabaşılar işbaşı yapmayınca işverenler de onların ücretini ödemedi. Sanayiciler işçiler işbaşı yaptıkları halde ustabaşılar işbaşı yapmazsa işgününün tümüyle boşa gideceğini ileri sürerken, işverenler de ustabaşı konumundaki personelin görevini yerine getirmesi için devletin yardımını istediler. Çatışmada arabuluculuk yapan hükümetin kurduğu ustabaşı sendikası El Radium, herhangi bir yanıt almaksızın işverenler federasyonuna defalarca dilekçe yazdı. Ekim 1932'de yetkililer ustabaşıların hafta içi tatiller sırasında işbaşı yapması kararına vardı, fakat hastalık sigortası da gerçekleştirilecekti. Sivil vali, ustabaşıların tanınan çalışma programına uyması konusunda ısrar etti.

Ustabaşılar ile işverenler arasındaki gerilim, sanayicilerin kendi fabrikalarındaki yönetici personel arasında bile inatçı muhalifler olduğunu göstermektedir. Aslında ustabaşılar ile işverenler arasındaki çatışma, işçiler ile patronlar arasındaki mücadele kadar yoğundu. İspanya'nın tam tersine, Fransa'da aynı dönemde ustabaşılar sanayinin çavuşlarıydı, işyerlerini genellikle başarıyla yönetip endüstriyel disiplini sağlıyorlardı. Gerçekten de, yönetici personel, firmaların rahat bir şekilde çalıştırılması konusunda işverenlerini bile geride bırakmıştı. Katalonya'daysa ustabaşılar patronlarının otoritesiyle ciddi bir şekilde rekabet ediyor ve grevler sırasında zaman zaman onları rehin bile alıyordu. Bazen ustabaşılar patlayıcıları infilak ettirip fabrikayı havaya uçuruyordu.[64] 1934'de ustabaşı grevinin "bombalarla, sabotaj eylemleri ve aşırılığın her türlüsüyle şiddet içeren bir karakter" sergilemesi üzerine, işve-

familia y trabajo en Espana 1875-1936, s. 53.

[63] Bundan sonraki paragraf, Federación de fabricantes, *Memoria*'ya (Barselona, 1933) dayanmakta.

[64] Fomento, Actas ..., 16 Temmuz 1934; Fomento, *Memoria*, 1934; Balcells, *Crisis económica y agitación social ...*, s. 223-24.

renler bu kategorideki personelin "uygunsuz" olduğunu düşündüler: "İtidalin, huzurun ve sosyal sorunları yansıtmanın modeli olması gereken ustabaşılar, tuhaf görünse de rollerini unutmuş ve en aşırı işçi sınıfı örgütlerine uyan isyankâr tavırları benimsemişlerdir."[65] Belirli tekstil fabrikalarında çalışan CNT'li olmayan ustabaşılar bile şiddet eylemlerine giriştiler. Sözde işçi aristokrasisinin bu üyeleri "grev kırıcılara" karşı suikastlar düzenleyip grev sırasında çalışmaya devam eden fabrikaları zaman zaman bombaladılar. Onların bu eylemleri, endüstrinin etkili fonksiyonlarını yürütmek bakımından sadakatlerini kazanmanın kesinlikle zorunlu olduğu bir grup üzerinde kapitalist hegemonyayı empoze etmek veya aşılamak açısından işverenlerin yetersiz kaldığını gösterir.

1930 boyunca işçiler işten çıkartmaları ve atmaları protesto etmek için şiddetli grevlere giriştiler. Eylül 1930'da işten atmalar, inşaat alanında geniş çaplı grevleri kışkırttı.[66] Aynı yıl, metalurji alanındaki bir başka grev, işçilerin işten atılmayı önlemekte ne kadar güç sahibi olduğunu gösterecekti: 2 Ekimde Badalona'da 1.100 işçiyi çalıştıran ve yabancıların sahibi olduğu metal işleme fabrikasında 760 işçi greve gitti.[67] İki gün sonra polis çalışma hakkını ihlal eden iki işçiyi tutuklayıp hapse attı. Bunun ardından Sivil Muhafızların vahşice davranışlarını kışkırtan grevciler ile militanca bir dayanışma içinde bulunan dört kadın yetkililer tarafından gözaltına alındı. Tutuklamaları protesto eden metalurji işçileri polisi grev kırıcısı gibi davranarak fabrikaya mal sokulmasına ve mal yüklenmesine yardımcı olmakla suçladı. 24 Ekimde Unión Patronal de Badalona işten atılan işçilerin yeniden işe alınmasını kabul etti, fakat işverenlerin "haklı nedenler" ile personeli işten çıkarma hakkı olduğunu da onayladı. Ayrıca patronlar, sendika temsilcilerinin fabrika içinde faaliyette bulunmasını yasakladı, fakat bir yıllık kıdemi olan işçilerin işten atılmayacağına söz verdiler. İşçiler takip eden pazartesi günü işe döndüler.

[65] Fomento, *Memoria*, 1934.

[66] Gobernador civil a ministro, Leg. 40A, no. 2, AHN.

[67] Bundan sonraki paragraflar telgraflara dayanmakta: Ekim 1930, Leg. 40A, no. 2, AHN.

Ama yetkililere bildirmeden yasadışı grevlere devam ettiler.

29 Ekimde gerilim, kılıçlarla silahlanmış atlı polisin bir toplantının dağıtılması isteğine grevcilerin boyun eğmemesi üzerine iyice tırmandı. Muhafızlar üzerinde taş bulunan dördü kadın dokuz işçiyi tutukladı ve ertesi gün valinin deyişiyle 250 "grev kırıcı" fabrikaya girdi. Polislerin eşliğinde fabrikadan bir kamyona "muhtemelen Sindicato Único'dan (CNT)" grevciler hafif silahlarla saldırdılar. Kamyonda bulunanlar, belki de bizzat muhafızlar karşı ateş açarak iki grevciyi öldürdüler. Bir gün sonra vali işçilerin öldürülmesine, Badalona ulaşım ve yapı işçileri sendikasının başkanlarını hapse atarak karşılık verdi. Cenaze töreni sırasında Sivil Muhafızlar üç dört bin kişilik kalabalığa "şiddet uyguladı". İşçi ve patronların teşvik etmek istediği, Kuzey Avrupa türü ılımlı ve devrimci olmayan sendikacılığın Barselona'da başarısız olması hiç şaşırtıcı değildir. Özel endüstri ile devlet arasındaki böylesine yakın bir işbirliği yalnızca çalışma hakkını garanti altına almaya değil, silahlı grev kırıcılığı da geliştirmiş ve bu durum Barselona'daki anarkosendikalist ideolojiyi güçlendirmiştir.

İşten atmalar üzerine yapılan grevler İkinci Cumhuriyet döneminde devam etti. Katalan işçiler geçmişi unutmamıştı ve işçiler ile sivil hizmetlerde yer alanlar tazminat talebiyle gittikleri 1917 genel grevi sırasında "haksız yere" işten atılmıştı.[68] Casa Girona gibi büyük metal işleme fabrikaları greve yol açmadan işçi çıkarmakta büyük güçlük çekiyordu.[69] *Bienio negro*'ya kadar Katalan işverenleri, personeli geçici olarak işten çıkarmakta dahi büyük güçlük içindeydi; 1934-35'te bile işten çıkarmalar grevlere yol açıyordu. Nisan 1935'ten Ocak 1936'ya kadar yapılan on üç grevden yalnızca dördü veya beşi ücret artırımı talebiyle ilgiliydi. İşçilerin çoğunluğu, bir yoldaşlarının işten atılması veya sınırlı sayıda işin daha

[68] Telgraf, 20 Nisan 1931 ve Gobierno civil de Barcelona, Leg. 7A, no. 1, AHN.

[69] Gobernador civil a ministro, 17 Kasım 1931, Leg. 7A, no. 1, AHN; 23 Ağustos 1932, Leg. 6A, no. 35, AHN. Ayrıca bkz. Manuel Ramírez Jimenez, "Las huelgas durante la Segunda República", *Anales de sociología*, s. 81.

eşit bir şekilde paylaşılması talebiyle harekete geçiyordu.[70] Halk Cephesi'nin zaferiyle birlikte, işverenler yıkıcı eylemleri nedeniyle işinden atılan işçileri yeniden işe almak veya tazminatlarını ödemek konusunda baskı altında kalacaktı. Ulaşım, tekstil, boya ve cila alanlarındaki sabotaj eylemlerine girişmiş ücretli işçiler ve ustabaşılar görevlerine geri döndüler. Politik olmayan nedenlerle işlerinden atılanlar da yeniden işe alındılar. Haziran 1936'da kırsal bölgedeki mülk sahipleri de artık işçileri işten çıkaramadıklarını korkuyla dile getiren şehirlerdeki sanayicilere katılıyorlardı.

Barselona'daki şiddet atmosferi, yalnızca sınıflar arasındaki çatışmalarla değil, aynı zamanda sendikalar arasındaki rekabetle de iyice yoğunlaşmıştı. 1930'lar boyunca CNT ile UGT arasındaki mücadeleler, özellikle CNT'nin hâkimiyetindeki Barselona limanında kan akmasına yol açtı. Çünkü UGT oradaki anarkosendikalist kontrolü tehdit etmeye başlamıştı; ayrıca reformist ideoloji, Primo'nun diktatörlüğü sırasında bazı işçilere cazip gelmiş ve sosyalist sendika İkinci Cumhuriyet'in ilk yıllarında hükümetteki etkisini üye kazanmak için kullanmasını bilmişti. 1930'da hükümet "komünist ve anarkosendikalist" Sindicato Único'ya karşı UGT ve Sindicato Libre'yi destekledi.[71] O yılın kasım ve aralık aylarında CNT limanlarda işe alımları kontrol ederek, grev kırıcı unvanını kazanan rakiplerinin ilerlemesine başarıyla direnir görünüyordu. CNT'nin İkinci Cumhuriyet'in başlangıcına kadar büyük ölçüde illegal bir statüde kalmasına rağmen, nasıl ayakta kaldığı sorusuna, belki de bu yüzden Barselona'da etkili bir sendika olarak varlığını sürdürebildi diye cevap verilebilir. Şurası kesindir ki, Primo'nun baskısı ve modernizasyon CNT'yi ortadan kaldıramamıştı. UGT lideri Largo Caballero 1931'de Çalışma Bakanı olduğunda limanda şiddetli çatışmalar devam etmekteydi. Bu tehlikeli ortamda, işçiler, hangi sendikanın kendilerini ve işlerini daha "doğru" bir biçimde koruyacağı konusunda karar vermek için uzun uzadıya düşünüp taşınmaktaydı.

1933'te çatışma devam ediyordu. Nisan ayında CNT grev

[70] Balcells, *Crisis económica y agitación social ...*, s. 227.

[71] Bkz. Leg.'deki telgraflar dizisi, 7A, no. 1 ve Leg. 40A, no. 2, AHN.

çağrısı yaptı ve çalışmaya devam eden bazı işçiler öldürüldü. İşverenlere göre, iki örgüt arasındaki rekabet, gaz ve elektrik işçilerinin grevi 1934 Martına kadar uzatmasına neden oldu. Bir sendika taleplerini gerçekleştirdiğinde, diğeri daha ileri talepler ileri sürüp yeni bir grev başlatıyordu. Ekim 1934'te UGT etkisindeki Alianza Obrera [İşçi Birliği], CNT'nin onayı olmaksızın genel bir grev başlatabileceğini göstermeye girişti, üstelik bir gözlemciye göre de bir ölçüde başarılı oldu. Sendikalar arasındaki rekabet, var olan sınırlı sayıdakı işin kendi üyeleri tarafından alınması mücadelesiyle daha da şiddetleniyordu. Çünkü bir grevin ardından işçiler ister CNT, ister UGT olsun zafer kazanan sendikaya akın ediyordu.[72]

Gerçi iki sendika arasındaki ilişkinin daha az dramatik bir yanı da vardı. CNT ve UGT, İkinci Cumhuriyet sırasında işbirliği de yapmıştı ve aralarındaki bu çatışma ve işbirliği salınımı devrim dönemi boyunca da devam edecekti. 1936'daki sendikal cephe, Barselona'daki ücretlilerin geçmişe dair yoğun anılarla dolu belleklerini bir kere daha uyarmıştı. Halk Cephesi'nin zaferinin ardından metalurji işçileri 1935 yılıyla 1936'nın ilk ayları sırasındaki, haftada 48 saat çalışmaya ilişkin tazminatlarını talep edip aldılar. Her iki sendika da 1934 Ekiminde geri ödeme için greve giden ücretli işçileri destekledi. Martta CNT ve UGT, 1931 grevi sırasında işten atılan telefon işçilerinin yeniden işe alınıp tazminatlarının ödenmesini talep etti.[73] Mayıs ayına gelindiğinde özellikle işten atılan işçilerin geri alınmasını talep eden çok sayıda grev hızla yayılıyordu.[74] İşçi hareketine sempatiyle bakan Generalitat'ın Çalışma Bakanı bile Katalan ekonomisini yıkmakla tehdit eden grev "salgını"ndan şikâyet etmeye başlamıştı. Barselona'nın başta gelen iki işçi sınıfı örgütünün arasındaki eylem birliği, iş durdurma dalgasının yayılmasına yol açtı, ki bu dalga 1931 ve 1934'tekilerden daha az şiddet

[72] Adolfo Bueso, *Recuerdos de un cenetista*, c. 2, s. 93, 135; Fomento, *Memoria*, 1934; Mercedes Cabrera, *La patronal ante la II República* ..., s. 101.

[73] 20 Mart 1936, 147, AS.

[74] Balcells, *Crisis económica y agitación social* ..., s. 230-88.

içerse bile daha güçlüydü. Tahmin edileceği gibi, kapitalist seçkinler "anarşizmin hüküm sürmesi"nin şirketlerini yıkacağı yolundaki eski uyarılarını tekrarladı. Sendikaların, özellikle CNT'nin gücü, konfederasyona girmek isteyen tabandaki işçiler arasında gittikçe arttı.[75]

İkinci Cumhuriyet döneminde Barselona işçi sınıfı yaşam standartlarını düzeltmenin üstesinden geldi. İşçilerin %35'inden fazlası 44 saatlik haftalık çalışmayı elde etti, ki bu iş gününün %9 azaltılması demekti. Ücretler çeşitli biçimlerde %55 artmıştı. Bu kazanımlar önemliydi, çünkü Barselona'da fiyat endeksleri 1931'den 1936'ya kadar istikrarlı kalmıştı. Şu da eklenmelidir ki, metal işleme alanında haftada 44 saatlik çalışma, haftalık çalışmanın diğer alanlarda düşürülmeyeceğini bildiren Barselonalı önde gelen fabrikatörlerin büyük protestolarına yol açmıştı.[76] Böylece, siyasi istikrarsızlık, dünya çapında ekonomik kriz ve yüksek işsizlik döneminde Barselona işçi sınıfı biraz daha yüksek ücretler, daha kısa haftalık çalışma ve tam olmasa bile parça başı işi sona erdirmenin üstesinden gelme konusunda dikkate değer bir gelişme göstermişti. CNT ve daha az derecede UGT, işçilerin zaferlerinin çoğunda işlevseldi. Öte yandan, savaş öncesi CNT'de iki taraf vardı; CNT yalnızca üyelerinin acil kazanımları için savaşmakla yetinen bir sendika değil, aynı zamanda üretim araçlarını kontrol etmek için mücadele eden devrimci bir örgüttü. Devrim sırasında Konfederasyon'un bu iki fonksiyonu, Barselona işçi sınıfı, daha da elverişsiz koşullarda daha az çalışıp daha yüksek ücret için mücadeleye devam ettiği için çatışmaya girecekti.

[75] Acta de la reunión, CNT caldereros, 12 Mayıs 1936, 1428, AS; Asamblea, CNT cargadores, 29 Mayıs 1936, 1404, AS; 14 Ocak 1937, 182, AS.

[76] Fomento, *Memoria*, 1934.

4
Barselona'daki Devrime Bir Bakış

İşçiler ile burjuvazi arasındaki çatışmanın bu geri planı göz önüne alındığında Barselona'da devrimin patlak vermesi şaşırtıcı değildir. Fransız benzerinden daha zayıf olan Katalan burjuvazisi üretici güçleri yalnızca ilkel düzeyde geliştirmiş ve işçilerin yaşam standartları görece alt seviyede kalmıştı. 1930'larda CNT gibi önde gelen örgütlerin militanları devrimci ideolojilere bağlı kalmaya devam ediyordu ve devrim sırasında bu militanlar, üretim araçlarının kontrolünü ele alıp ideolojilerini pratiğe koydular. Diğer XX. yüzyıl devrimcileri gibi, Barselona eylemcileri de, yalnızca düşman ilan ettikleriyle değil, aynı zamanda temsil ettiklerini iddia ettiklerinin kayıtsızlığıyla da karşı karşıya gelmek zorunda kaldıklarında hem ikna hem de zorlama yoluna gittiler: Terörist taktikler ve çalışma kampları, yurtsever propaganda ve sosyalist gerçekçilikle desteklendi. Ama bu konulara girmeden önce Barselona'da İspanyol Devrimi'nin başlamasının incelenmesi gerekir.

Oldukça ironiktir ki, ordunun büyük bölümünün cumhuriyete karşı giriştiği ayaklanmayı başarısızlığa uğratan Barselona'da patlak veren devrim, üniformalıları çok korkutmuştu. 1936'nın ilk yarısında İspanya'nın her yanında tırmanan şiddet ve geleneksel düzenin kısa sürede parçalanıp dağılacağı korkusu, sonuçta *Generalísimo* Francisco Franco tarafından başı çekilen İspanyol generallerinin iktidara el koymasına yol açtı. Barselona'da 19 Temmuzdaki askerî ayaklanma cumhuriyetçiler, sosyalistler, komünistler, cumhuriyete sadık Sivil Muhafızlar ve en önemlisi de CNT militanlarının güçlerini birleştirmesi sayesinde yenilgiye uğratıldı. İsyanın başarısızlığa uğramasının ardından CNT ve FAI Barselona'da en büyük güç haline geldi ve şehirde kamu iktidarına hâkim oldu. Bu liberterler açıkça görülen üstün-

lüklerine rağmen, Katalonya'daki sendikalar ve sol eğilimli partilerle bir Antifaşist Milis Merkez Komitesi oluşturmaya karar verdiler. Bu komite ismi dışında her şeyiyle aslında bir hükümetti; CNT ve FAI desteğindeki yeni rejim, düzeni sağlamak için "gerekli devriye birliklerini" kurup "disiplin önlemleri" aldı.[1] Gözlemcilerin çoğu "anarkobolşevik" Juan Garcıa Oliver'in komitede merkezi bir rol oynadığını belirtmektedir. 1932 ve 1933'deki başarısız ayaklanmalarında olduğu gibi, anarkosendikalizmin antipolitik ve antidevletçi ideolojisi bir kere daha soyutlamaya dönüşmüştü.

Liberterlerin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, özellikle devrimin ilk haftasında yaygın durumdaki ruhban sınıfı karşıtlığı kendisini ortaya koydu. "Kitleler" İkinci Cumhuriyet'in gerçekleşmesiyle ancak geçici süre için başarılmış kilise ile devletin ayrılması işine şiddetli bir şekilde güç verdiler. Geleneksel düzenden yana tavrı ve üretimci olmayan "asalak" doğası nedeniyle kilise genellikle halk sınıflarının nefretini kazanmıştı.[2] Samimi Hıristiyan demokratlarının küçük bir grubunun çabaları, işçi sınıfı militanlarının, kilisenin gericiliğine dair görüşlerini değiştirememişti. 1930'lu yıllarda birçok kişi İspanya'da kilisenin gerçekten de "faşizm" ile ittifak halinde olduğu sonucuna varmıştır. Anarkosendikalistler ve diğer güçler kilisenin eğitimi kontrol altında tutmasını veya eğitimi daha çok etkileyerek üretici güçleri daha fazla frenlemesini önlemek istiyordu. Birçok cumhuriyetçi gibi anarşist-

[1] Jose Peirats, *La CNT en la revolución espanola*, c. 1, s. 160. Felix Morrow, 1917'deki Bolşevik program ile Antifaşist Milis Merkez Komitesi'nin programı arasındaki benzerliğe dikkat çeker; ama CNT ve FAI, Bolşeviklerin tersine diğer sendikalar ve siyasi partilerle iktidarı paylaşmaya son vermemiştir: *Revolution and Counterrevolution in Spain.*

[2] *Tierra y Libertad*, 10 Eylül 1936. Kilise üzerine bkz. Frances Lannon, "The Church's Crusade against the Republic", *Revolution and War in Spain 1931-1939* içinde; Enric Ucelay Da Cal, *La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana 1931-1939*, s. 140; Mary Vincent, "The Spanish Church and the *Frente Popular*", Halk Cepheleri Konferansı'nda sunulmuştur, 1986; Hilari Raguer i Suner, *La unió democràtica de Catalunya i el seu temps 1931-1939.*

ler de "laikliğin modernleşme olduğuna" inanıyordu. CNT'nin günlük gazetesi *Solidaridad Obrera*, kilisenin çöktüğünü ilan edip işçilerin yakın çevrelerindeki kiliselere saldırdığını bildiriyordu.[3] Barselona'daki neredeyse tüm kiliseler ateşe verilmişti; bu güya kızıl terörün kurbanlarının yarısı kilise ve din adamları olmuştu. Kilise kaynaklarına göre 277 papaz ve 425 keşiş katledilmişti.[4]

Saldırılar, ölümler ve ordunun ayaklanmasının Katalonya'da yenilgisi burjuvazinin Barselona'dan kaçmasına yol açtı. Bir anarkosendikalist kaynak, burjuvazinin %50'sinin kaçıp %40'ının "sosyal alandan çekildiği" ve yalnızca %10'unun çalışmaya devam ettiği tahmininde bulunur: "Patronlar, idareciler, mühendisler, ustabaşılar ve diğerleri" kendilerini tehlikede hissederek şehri terk etmişti.[5] Böylece birçok fabrika sahibi, işçi sınıfı militanlarının ihmal edilip gelişmemiş olduğunu iddia ettikleri işyerlerini gerçekten bırakmışlardı. Cılız bir direnişin sonunda gerçekleşen bu teslim olma, Batı Avrupa'da örneği az görülen bir olaydır ve Barselona burjuvazisinin geniş bir sosyal destek inşa etmeyi beceremeyip üretici güçleri kontrol etmek için polis gücüne bağımlı kaldığını gösterir.

Gelecekteki gelişmelerden emin olamayan bazı işverenler, darbeden sonra, bulundukları yeri terk etmeyi haftalarca ya da aylarca geciktirdiler. Şehirde kalıp belirli kapasitelerde çalışmaya devam eden bu sayıları belirsiz işverenler, sendikalara kendilerinin ve oğullarının üye olarak kabul edilip edilmeyeceğini ve sendikalara ne kadar para ödemeleri gerektiğini sordular.[6] Bazı militanlar onların kabul edilip devrim-

[3] *Solidaridad Obrera*, 23 Temmuz 1936; Gabriel Jackson, *The Spanish Republic and the Civil War*, s. 289.

[4] Josep Massot i Muntaner, *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*, s. 128. Ayrıca bkz. Pierre Vilar, *La guerre d'Espagne, 1936-1939*, s. 24, 108; yazar "Ona denk olanı bulmak için Fransız Devrimi'ne kadar geri gitmek gerekir" diye eklemektedir. Son zamanlardaki bir çalışma olarak bkz. Jose M. Sánchez, *The Spanish Civil War as a Religious Tragedy*, s. 8.

[5] Agustin Souchy ve Paul Folgare, *Colectivizaciones: La obra constructiva de la revolución española*, s. 75; Direction des affaires politiques et commerciales, 3 Kasım 1936, 244, AD.

[6] Junta, 16 Ocak 1937, 1204, AS; Caldereros en cobre, 9 Eylül 1936,

ci ekonomiye bütünleştirilmesinden yanaydı; ama diğerleri, eski patronların potansiyel sabotajcı olduğu görüşündeydi ve devrimci yasaları kendi avantajlarına değiştirip kullanma yeteneğine sahip olduklarından korkuyordu. Gerçekten de işçi kontrolünden sakınmak isteyen işverenler kooperatifler kurmuş ve devrimin başlamasından bir yıl sonra kooperatif sayısı beş misli artmıştı.[7]

Diğer birçok sosyal devrimde olduğu gibi, paralı sınıfların kaçması, birçok işçiyi gelir kaynaklarından yoksun bırakmıştı. Ev işlerinde çalışan büyük sayıda bir kesim işinden oldu. Generalitat'ın onayıyla banka hesapları dondurulduğu ya da eski hizmetkârlarına ödemede kullanılmak üzere işverenlerden devralındı (bu hizmetkârlara geçmiş ücretlerinin ödenmesi için zaman zaman para basma yoluna gidilmiştir).[8] Diğer işverenlerin de işyerlerini terk etmesi, tutuklanması veya 1937'de mülkiyetsiz kalmasıyla birlikte, işsiz hizmetkârların sayısı hızla büyüdü. İşsizlik, ekonominin diğer alanlarını da etkiledi; örneğin, 200 yapı işçisi çalıştıkları projeler kamu yararı fonları yüzünden kapanmak zorunda kalınca başka işverenler aramak zorunda kaldı.[9] 40 işçiyi "yüksek sınıf" için giysi yapmak üzere işe almış bir başka firmaysa müşterilerinin çoğunu kaybetmişti.[10] Firmalar işçilerin ücretlerini ödeyemez duruma gelince, işçiler de Generalitat'a başvurarak ücretlerinin ödenmesini ondan talep ettiler; bazen başarılı da olmuşlardır.

Başkentten kaçış daha darbe öncesinde başlamıştı, ama devrimden sonra aşırı bir patlama halini aldı. Bu ilk aylarda Generalitat, para ve değerli madenleri stoklamayı yasaklayan kararlar yayımlayarak bu sorunla mücadele etmeye çalıştı. Küçük birikimciler bile ihtiyat akçelerini gizleme veya yurt dışına çıkarma eğilimindeydi. Savaş boyunca polis yüzlerce

1428, AS; Junta de secciones, 24 Eylül 1936, 1446, AS.

[7] Antoni Castells i Duran, "La colectivización-socialización de la industria y los servicios en Barcelona ciudad y provincia", s. 131.

[8] Bkz. Generalitat'daki dosyalar 240, AS.

[9] Comite, 26 Kasım 1936, 182, AS.

[10] Bu firma, CNT tarafından ödül olarak verilen kontratlara bağlı olmasına rağmen, personel kollektivizasyona karşı çıkmıştır: Informe, contables UGT-CNT, 5 Mart 1938, 1219, AS.

kişiyi "sermaye kaçırmak" ile suçladı. Savaş boyunca bu eğilim gerilemiş olmasına rağmen, hem bireylerin hem de kolektiflerin vergi kaçırmasına karşı yerel ve ulusal hükümetlerin otoritelerini dayatması önemini korumuştur. Üretici güçleri geliştirmek veya araç gereçleri modernize etmek için kullanılan fonlar genellikle Katalonya dışına kaçırılmış ya da firma personeli arasında bölünerek gizlenmiştir.

CNT militanları, liderleri PSUC (komünist) çizgisini izleyen UGT üyeleriyle genelde işbirliği yaparak terk edilmiş birçok fabrikayı devraldılar. Bu yeni idarecilerden bazıları devrimden önce fabrikalarda işçi temsilcileriydi. Onların dinamizmi, Temmuz 1936'da evlerinde oturmayı yeğleyen birçok meslektaşlarının tavrıyla keskin bir karşıtlık içindedir. Birçok firmayı, özellikle de 100'ün üstünde işçi çalıştıran firmaları kolektiflerde hızla yeniden örgütlediler; her kolektifin işçisi, fabrikayı yöneten CNT ve UGT militanlarından bir fabrika konseyi seçiyordu. Sahipleri devrim sırasında Barselona'da kalmış ve genellikle 50'den az işçi çalıştıran diğer atölye ve firmalar ise atölye sahipleri ile CNT ve UGT militanlarının oluşturduğu kontrol komitelerinin ortak yönetimindeydi.

Barselona'da darbenin yenilgisini izleyen haftalarda Katalan sol sendikaları ve siyasi partileri, 19 Temmuzdan sonra ortaya çıkan çeşitli işçi kontrolü biçimlerinin yasallaştırılıp koordine edilmesi gerektiğini fark ettiler. 14 Ağustos 1936'da oluşturulan Katalonya Ekonomi Konseyi'nin üyeleri Diego Abad de Santillân (FAI), Juan P. Fábregas (CNT), Estanislao Ruiz Ponseti (PSUC), Andres Nin (POUM) ve UGT ile Esquerra'nın temsilcilerinden oluşuyordu. CNT, FAI ve POUM'un muhalif komünistleri, mümkün olduğunca çok kolektifleştirme ve özel mülkiyeti sıkı bir şekilde sınırlama yolunda baskı yapıyorlardı. Diğer yandan Üçüncü Enternasyonal'e bağlılık ile Katalan milliyetçiliğini birleştiren Esquerra, UGT ve PSUC ise kolektifleştirmeleri daha az ölçüde tutmak, Katalonya'da çok sayıda bulunan küçük sanayici ve esnafları daha çok koruma altında tutmak istiyordu. Bu küçük burjuvaların büyük kısmının UGT ve PSUC'a katılmış olması paradoksal görülebilir; ama onlar CNT'nin kolektifçi eğilimlerine ve devrime bir karşı-ağırlık oluşturma ihtiyacına bu iki Marksist örgütün ce-

vap verdiğini, Katalan milliyetçilerinin ve küçük burjuvazinin en fazla tercih ettiği siyasi parti olan Esquerra'nın ise onların çıkarlarını savunmakta zayıf kaldığını düşünüyordu.

24 Ekim 1936 Kolektifleştirme Kararnamesi, Katalan solunu oluşturan çeşitli sendika ve siyasi partilerin uzlaşmasıyla çıkmış olsa da, CNT'nin egemenliğini açıkça gösterir:

> 19 Temmuzdan sonra faşist burjuvazi işyerlerini bırakarak kaçmıştır ... Terk edilen işletmeler yönetimsiz kalamazdı ve işçiler duruma müdahale edip Kontrol Komiteleri kurmaya karar verdiler. Generalitat konseyi işçilerin kendiliğinden başardıklarına uymak ve bunlara izin vermek zorundadır...
>
> İşletmelerin kolektifleştirilmesinin başarılı olması, onların gelişip büyümesi desteklenmelidir. Sonuç olarak Ekonomi Konseyi ... kolektiflere mali yardımda bulunacak ve azami verimin garanti altına alınması için endüstriyel kuruluşlarımızı büyük işletmeler halinde bir araya toplanacaklardır ...
>
> Teknik ve yönetsel kapasiteye sahip eski işletme sahipleri ve idareciler... işletmelerin ihtiyaçlarının hizmetine koşulacaktır.
>
> İşçi genel toplantısı tarafından yetkilendirilecek fabrika konseyi, kolektiflerin yönlendirilmesinden sorumlu olacaktır.[11]

İlk olarak bu kararname kontrolün işçilere geçmesinin gerekliliğine işaret eder, çünkü burjuvazinin büyük bölümü kaçmıştır. İkincisi, işçi kolektifleştirmesinin "kendiliğindenliği" selamlansa da kararname, kolektiflerin "azami verimlilik, bir araya toplanma, gelişip büyüme"ye yönelmesi gerektiğini vurgular. Üçüncüsü, kararname eski işverenler ve teknisyenlerle işbirliğinde ısrar ederek, devrimden önce var olan iş örgütlenmesi ve işbölümünün devam etmesini teşvik eder. Son olarak, kararnamenin devrimci özü işçi kontrolünün yasallaşmasıdır. Kolektiflerin yönetilmesinden sorumlu olanlar ise bizzat işçiler ve onların temsilcileridir.

Bu kararname Katalan solunun çeşitli güçleri arasındaki uzlaşmanın ürünü olmakla birlikte, içeriğine bakılırsa, Ekim 1936'da hâlâ politik iktidarı, asayiş gücü ve elbette ekonomik

---

[11] Bu Katalanca metin için bkz. Albert Perez Baro, *30 meses de colectivismo en Cataluna* ..., s. 193-200. Tartışmalı bir İspanyolca versiyonu için bkz. Souchy ve Folgate, *Colectivizaciones* ..., s. 36-38.

iktidarı elinde tutan liberter hareketin üstünlüğünü büyük ölçüde yansıtan işçi kontrolünü ve kolektifleştirmeyi ifade etmektedir. (Generalitat'ın) Ekonomi Konseyi'nde başkan olan CNT üyesi Juan Fábregas "liberter hareketin bu en büyük legal başarısı"na ulaşmasında etkili olmuştur.[12] Fábregas'ın iktidara bu hızlı yükselişi, büyük ölçüde CNT'nin ekonomik konulardaki düşünceleriyle ilgilidir. Generallerin darbe girişiminden hemen sonra CNT'ye katılan Fábregas, devrimden önce Esquerra ile bağlantı halindeydi ve Barselona Ekonomik Bilimler Enstitüsü'nün yöneticisiydi; bununla birlikte Ekonomi Konseyi'nde sadık bir şekilde CNT'ye hizmet etti, bu yüzden komünistlerin ve bazı Katalan milliyetçilerinin düşmanlığını kazandı. 1936 Aralık ayında Konsey'deki yerini bir diğer anarkosendikalist Diego Abad de Santillán'a bırakan Fábregas'ın ekonomik görüşü, İspanyol Devrimi'nin kilit özelliğini ortaya koyar. Bu ekonomist "bedeli ne olursa olsun işbirliği yapılması zorunlu olan" teknokratların gözetimi altında İspanyol ekonomisinin rasyonel bir yeniden yapılanması için çağrıda bulunmuştur.[13] Santillán gibi, Fábregas da "teknik ve bilimsel ilkeler" doğrultusunda üretimi sağlayacak konseyler ağının oluşturulmasını savunmuştur.

Fábregas endüstriyi teşvik etmek ve işsizlik problemine çare olmak üzere kendisinin "ulusal emek" (*trabajo nacional*) dediği şeyi yaratmak için ucuz krediye ihtiyaç duyuyordu. CNT'nin ekonomik danışmanı yolları, kanalları, barajları ve yapay gölleri de içine alan "kamu işgücünün geniş çaplı planlanması" çağrısında bulunuyordu: "Yüksek sesle ilan etmeliyiz ki ... çalışmak ceza değil, zevktir ... Bu, çalışmanın coşku verdiği görkemli bir andır. Biz çalışmayı gerçek zenginliğin azami ifade ediliş biçimine, sosyal prestijin biricik işaretine, işçilerin kurtuluşu için en büyük gurur kaynağına dönüştüreceğiz."[14] İspanyol Devrimi sırasında anarkosendikalizm bir emek ideolojisiydi; bu öğreti, Fábregas gibi eski bir burjuva ekonomistinin niçin CNT'de en önemli görevin

[12] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles* ..., s. 103.
[13] Fábregas, *Les finances de la revolució*, s. 87.
[14] Fábregas, *Los factores económicos de la revolución española.*

temsilciliğine gelebildiğini açıklamaya yardımcı olabilir.

CNT, yalnız Generalitat'a katılarak değil, aynı zamanda cumhuriyetin merkezi hükümetine de katılarak antipolitik ideolojiyi terk etti. Kasım 1936'da Largo Caballero hükümetinde bakan olarak dört CNT lideri görev aldı: Juan Garcıa Oliver, Adalet Bakanı; Juan Peiró, Sanayi Bakanı; Federica Montseny, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı; Juan López, Ticaret Bakanı. Hem Generalitat hem de merkezi hükümete liberter katılım, CNT ve FAI militanlarının komünistler ve cumhuriyetçiler ile Barselona sokaklarında ve Katalonya'nın diğer kentlerinde çatıştığı ünlü 1 Mayıs 1937'den kısa süre sonra sona erdi. Bu kitapta liberterler ile komünistler arasında yaşanan şiddetli çatışmalar ve siyasi mücadelenin ayrıntılarını açıklama olanağımız yok, ama bu konuda birçok yerde etraflıca bilgi bulunabilir. Bizim konumuz açısından önemli olan şey, Barselona'da işçi kontrolünün ne zaman başlayıp bittiğini saptamaktır. Daha önce gördüğümüz gibi, Barselona'da askeri darbenin başarısız oluşundan hemen sonra CNT şehrin en önemli politik, ekonomik ve asayiş merkezlerini işgal etmiş durumdaydı. Diğer güçler –komünistler ve Katalan milliyetçileri– yeniden örgütlenip güç kazanırken, CNT silahları elinde bulundurmasına rağmen Barselona'da siyasi ve asayiş gücünü giderek kaybetmeye başlayacaktı. Tarihçilerin büyük çoğunluğu değilse de birçoğu 1 Mayıs 1937'den sonra CNT'nin hem Generalitat hem de merkezi hükümetten çekilmesi ve yaşadığı politik güç kaybının üzerinde durmuştur; onlar militanlarının kolektifleştirdiği veya kontrol ettiği fabrikalarda CNT'nin ekonomik gücünün çökmesinin politik gücünü kaybetmesine de yol açtığı sonucuna varmıştı. Bir başka deyişle –komünist veya antikomünist, CNT taraftarı veya karşıtı, Stalinci veya Troçkist olsun– çoğu tarihçi *politik* perspektifine uygun olarak, kolektifleştirme olayını CNT'nin hükümete katıldığı veya katılmadığı dönemlere bağlı olarak ele almıştır.[15] 1937 Mayısında yaşanan sokak çatışmalarının

[15] Bkz. Noam Chomsky, *American Power and the New Mandarins*, s. 72-158; Burnett Bolloten, *The Spanish Revolution, The Left, and the Struggle for Power during the Civil War*; John Brademas, *Anarco-*

ardından CNT üyelerinin hem Katalan hükümetinden hem de merkezi hükümetten çekilmesi, CNT'nin kontrol ettiği fabrikalardaki ekonomik gücüne karşı gerçekleşen başarılı karşı-devrim ile özdeşleştirilir.

Politik özdeşleştirme ve ekonomik dönemlemenin bir ölçüde payı olmakla birlikte bu sınırlı bir paydır. Cumhuriyetçi veya komünist olsun CNT karşıtı güçler, hükümeti kontrol ettiklerinde muhtemelen CNT'nin elindeki fabrikaların hammadde ve makine için ihtiyaç duyduğu dış kredileri ve mali yardımları kestiler. CNT'nin Mayıs 1937'de siyasi arenadan çekilmesinin ardından komünistler adım adım güçlendiler ve belli bölgelerdeki kolektiflere, en belirgin olarak Aragon'dakilere geniş çaplı saldırılar düzenlediler. Bununla birlikte, en güçlü sendika durumundaki CNT'nin en güçlü mevzisi olan Barselona'da, CNT'nin düşmanlarının siyasi iktidarı ele geçirmesinin sonrasında bile Konfederasyon'un endüstri üzerindeki ekonomik kontrolü çökmemiştir. Cumhuriyetçilerin ve Sovyetlerin yardımına rağmen, Katalan komünistleri Nisan 1937'de 1.000.000'dan çok üyesi olan Katalan CNT'sini tasfiye etmekte büyük güçlük çekmiştir. Bunun tersine, Ocak 1937'de Katalan UGT'sinin üye sayısının 475.000 olduğu bildirilmektedir.[16]

Generaller darbesinin başlangıçtaki yenilgisinden sonra CNT bir daha asla o günkü gücünü yeniden eline geçiremedi; ancak UGT'nin de katkısıyla, savaşın sona ermesinden hemen öncesine kadar Barselona'daki en büyük endüstri kuruluşlarının çoğunun kontrolünü elinde tuttu. Generalitat çeşitli endüstriyel kuruluşlarda üstünlüğü ele geçirdi, fakat yasallığı birçok endüstride kaale alınmadı. Liberter basındaki çok sayıda makale, Mayıs 1937'den sonra Barselona'daki kolektiflerin çoğunun CNT'nin kumandası altında olduğunu

sindicalismo y revolución en Espana 1930-1937; Carlos Semprún-Maura, *Revolución y contrarevolución en Cataluna, 1936-37*; James W. Cortada, ed., *A City in War: American Views on Barcelona and the Spanish Civil War 1936-39.*

[16] Lorenzo, *Los anarquistas espanoles ...*, s. 223; *Butlettí interior de la Unió general de treballadors*, Ocak 1937. Bu rakamlar, özellikle de UGT'ye ilişkin olanlar ihtiyatlı bir şekilde kullanılmalıdır.

ileri sürmüştür. Kasım 1937'de sendika üyelerine özel bir CNT yayını, Konfederasyon'u yıkmak için yapılan girişimlerin başarısız olduğunu, CNT'nin çok sayıda kooperatif ve kolektifi başarıyla yönettiğini, hatta Tarım Kredi Özel Komisyonu, İşsizliğe karşı Komite, Postane Birikim Bankası ve Yakıt Düzenleme Komisyonu da içlerinde olmak üzere resmî ekonomik örgütlerle işbirliği yaptığını belirtiyordu.[17] Aynı şekilde anarkosendikalistler Generalitat'ın Ekonomi Konseyi'ndeki sandalyelerini korumaya devam ediyor ve komünist esinli çok sayıda önergeye etkili bir şekilde karşı çıkıyorlardı. Devrimin ilk yılı içinde Generalitat'm giderek artan mali ve yasal müdahalelerine rağmen, CNT savunma endüstrisi gibi anahtar bir sektörde etkili olmaya devam etti. 1937'nin sonuna dek CNT, komünist destekli merkezi hükümetin, Katalan savaş endüstrisinin nominal kontrolünden daha fazlasını alma –ki, CNT'nin tahminine göre sendika, işgücünün %80'ini kontrol etmekteydi– girişimlerine aktif bir şekilde direnmiştir.[18]

1938 yılında, ulusal hükümete bağlı Subsecretaria de Armamento [silahlandırma müsteşarlığı] savunma sektörünü üzerine aldıktan sonra bile, CNT üyelerini fabrikalara yerleştirmeye devam etmişti. Komünist tekniker M. Schwartzmann, Mayıs 1937'den sonra bile CNT'nin Barselona'da endüstriyi azimle elinde tuttuğunu belirtir; ulaşım ve doğramacılık gibi dallarda CNT'nin kontrolü 1938 Nisanında öylesine tekelciydi ki, UGT üyelerinin bu sektörlerde baskıya uğradığından şikâyet ediyordu.[19] Nisan 1938'de "CNT tutuklularının çok az olduğu ve yakında hepsinin cezaevinden çıkacağı" gerekçesiyle militanlar Mahkûmlar Komisyonu'nun dağıtılması ve

[17] *Boletín del Comite nacional de la CNT para exclusivo uso de los sindicatos*, 1 Kasım 1937; Lorenzo, *a.g.e.*, s. 225. Generalitat'ın biçimsel kontrolü için bkz. José Arias Velasco, *La hacienda de la Generalitat, 1931-38*, s. 211.

[18] *De Companys a Indalecio Prieto: Documentación sobre las industrias de guerra en Cataluna* (1939), s. 77-91. Savunma sektörü, hangi örgüt onu elinde tutuyorsa kesinlikle bir iktidar mevzisiydi ve bu sektörün işçileri, yiyecek dağıtımı alanında ayrıcalıklıydı.

[19] L'industie de guerre de la republique espagnole, kutu 54, Burnett Bolloten Koleksiyonu, Hoover Institution; UGT sindicato de madera, 6 Mayıs 1938, 1411, AS.

Konfederasyon'un çok kabarık olan avukat sayısında indirime gidilmesi tavsiyesinde bulundu.[20] 10 Mayıs 1938'de Alman anarkosendikalisti A. Souchy *Solidaridad Obrera*'da şöyle yazıyordu: "Her şey ve herkes işçi örgütlerinin elinde olmasına rağmen ekonomik hayat temelde sükûnet içindedir." 1938 Ekimi gibi geç bir tarihte, PSUC liderlerinden Juan Comorera, İspanya'da biri büyük ölçüde özel, diğeriyse CNT tarafından hükmedilen iki ekonominin varlığını kabul ediyordu.[21] Bir CNT militanı da kolektiflere karşı yürütülen kampanyaya rağmen "kolektifleştirme sisteminin Katalan ekonomik hayatında derinden kök saldığında ... üretim alanında direnişimizin en sağlam temeli olduğunda" ısrar etmektedir.[22] Bir anarkosendikalist tarihçi, CNT'nin ekonomik gücünü korumasını "hükümeti hareketsiz hale getiren" sendikanın "dayanıklılığı"yla sağlanan bir "mucize" olarak adlandırır.[23]

Kanunlar genellikle kâğıt üzerinde kalıyordu. Ekim 1937'de UGT'nin genel sekreteri ve bir komünist olan Juan Fronjosá, "üç büyük kesim"in –cumhuriyetçiler, Marksistler ve anarkosendikalistler– faşizme karşı mücadeleye liderlik ettiğini açıkladı.[24] UGT lideri sözlerine Kolektifleştirme Kararnamesi'nin Generalitat'ın Ekonomi Konseyi'nin kontrolünü gerekli kılmasına rağmen, kolektiflerin "çoğu durumda" kendi kendilerini seçtiklerinden şikâyet ederek devam eder. Ekonomi Konseyi'nin yalnızca işçi adayları onaylamak için müdahalede bulunmasına karşı çıkan sendika liderine göre, bu prosedür, kontrolörlerin genellikle kolektiflerin "yalnızca oyuncağı" olması, hatta onların "yasadışı faaliyetleri"ni onaylamak gibi "bağışlanmaz bir saçmalık" içinde olması sonucunu doğurmaktadır. Fronjosá'nın şikâyetleri yalnızca komünist propaganda olarak görülemez; çünkü örnek verilecek olursa, devrimin yoğun olarak yaşandığı dönemde, kimya endüstrisinde Generalitat'ın kontrolörlerinin görevlerini yapmaları

[20] Informe al comite ejecutivo, 23 Nisan 1938, 1084, AS.

[21] Ramón Tamames, *La república, la era de Franco*, s. 310.

[22] *Solidaridad Obrera*, 11 Kasım 1938.

[23] Peirats, *La CNT en la revolución espanola*, c. 2, s.173.

[24] Juan Fronjosá, *La missió dels treballadors i la dels sindicats en la nova organització industrial*, s. 5.

önlenmiş ya da fiilen mümkün olmamıştır.[25] 1937 Ekimi gibi geç bir tarihte bile Kolektifleştirme Kararnamesi'nin verdiği yetkiye rağmen, bir bankanın endüstriyel gelişmeyi yönlendirmesine dair Generalitat'ın planı yürürlüğe girememiştir.

CNT çeşitli gelir kaynaklarına sahip ve devrimci ekonomide etkili olduğu için birçok kolektifin ve işletmenin kontrolünü elinde tutabildi. Devrimin ilk aylarında ve muhtemelen daha sonrasında da sendikalar mülk sahiplerinden veya hükümet örgütlerinden kentsel kiralar (eğer ödenmişse) almaya başlayan[26] sendikalar buna ek olarak emek pazarının neredeyse tamamını ellerinde tutuyor, hem eski hem de birçok yeni üyeden aidat topluyordu. Yerel ve ulusal hükümetler, savaşın devamı için vergilendirme güçlerini giderek pekiştirseler de, belirli kolektiflerin sendikaların kasasına yaptıkları katkı, sendikalar için önemli bir gelir oluşturmaktaydı.

Bazı tarihçiler CNT'nin üyelerindeki devrimci kararlılığın gerilemesini, CNT'nin siyasi ve ekonomik iktidarı kaybetmesine ve anarkosendikalist liderliğin hükümetteki parti ve sendikalarla işbirliği yapmasına bağlamakta; CNT seçmeninin, CNT'nin liderlerinin eski düşmanlarıyla siyasi işbirliğine girmesi nedeniyle gittikçe daha fazla uzaklaşmaya yöneldiğini düşünmektedir.[27] Bu tarihçilerin görüşüne göre, taban Konfederasyon'un Saragosa programını pratiğe koymasından özellikle endişeliydi. 1936 yılının temmuzundan ekimine kadar "liberter ve kollektivist ekonomi engellenmeksizin *autogestion*'u [işçi özyönetimi] geliştirebilmişti".[28] Sonuçta tarihçiler, üyelerin fabrikalardaki işçi kontrolü ve demokrasiye adanmış "kendiliğindenlik ve militanlık"larının, bürokratik liderliğin hedeflerini gittikçe artan ölçüde gerçekleştirmesiyle önlendiğini ileri sür-

[25] Actes de reunió del consell general de la indústria quimica, Generalitat 252, AS.

[26] Generalitat kiraları %50 ölçüsünde indirmişti ve sendikanın kentsel mülkiyeti kontrol etmesini sınırlamak istiyordu: Josep Tarradellas, *L'obra financera de la Generalitat de Catalunya*, s. 42-44.

[27] Walter Tauber, "Les tramways de Barcelone collectivises pendant la revolution espagnole, 1936-1939", *Bulletin d'information, Fondation internationale d'etudes historiques et sociales*, s. 14.

[28] Castells, "La colectivización-socialización...", s. 74.

müştür. Askerî hedeflerin sosyal devrimin önüne konulmasıyla birlikte proletaryanın gönüllülüğü heba olup gitmiştir.[29]

Devrimin ilk günleri olmasına ve genelde ücretler %15 oranında yükseltilmesine rağmen, işçiler *autogestion*'u öyle büyük bir hırs ve coşkuyla izlememiştir. Gerçekten de 19 Temmuzdan sonra anarkosendikalist gazeteler ve radyo yayınları işçileri hem el konulmuş arabaları çalıştırmaya ve işe dönmeye sürekli olarak çağırmıştır:

> Bu bölüme mensup tüm [otobüs] işçilerin işe gitmemekte kendilerini haklı görmeleri konusu acildir.
>
> [Bizler] şunu belirtiyoruz ki, [Hispano-Olivetti işçileri]nden yükümlülüklerini gayrimeşru olarak yerine getirmeyen kim olursa olsun hak ettiği ceza uygulanacaktır.[30]

19 Temmuzu izleyen iki hafta içinde, büyük bir metalurji fabrikasında mavi yakalı işçiler "kademeli olarak" fabrikaya döndüler.[31] 15 Ağustosta kamu taşımacılığı kontrol komitesi işçilerin işe gelmeme nedenini doktor raporuyla kanıtlamasını istedi. Beş gün sonra hastaların durumunu bizzat evlerinde saptamak üzere bir komite üyesi ve bir doktor atandı. İşçilerin idaresindeki bir elektrik şirketi de aynı amaçla işçilerin evlerine bir doktor gönderdi.[32] Ulaşım alanındaysa çatışmanın ilk haftasında "genel" bir hal alan izinsiz işe gelmeyenler işten çıkarılmaya başlandı.[33] POUM üyesi bir matbaacı, işçilerin işe gelmeyen arkadaşlarını arayıp bulduklarını ve işe devam etmeleri için onları ikna ettiklerini bildirmektedir.[34]

Bir tanığa göre, Generalitat'ın devrim nedeniyle çalışılmayan günlere dair ücretleri ödeme kararı işçileri "yozlaş-

[29] Walther L. Bernecker, *Anarchismus und Bürkerkrieg: Zur Geschichte der Soziale Revolution im Spanien, 1936-39*, s. 234, 245, 254; Bernecker, *Colectividades y revolución social: El anarquismo en la guerra espanola, 1936-39*, s. 76.

[30] *Solidaridad Obrera*, 26, 27, 28 Temmuz 1936; Tauber, "Les tramways ...", s. 25.

[31] Anna Monjo ve Carme Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 44.

[32] Comité central de gas i electricitat, 19 Ağustos 1936, 182, AS.

[33] Tauber, a.g.e., s. 38, 39.

[34] Adolfo Bueso, *Recuerdos de un cenetista*, c. 2, s. 162.

tırmıştır". Yalnızca birkaç haftayı kapsayan bu karar sürekli hale gelmiş ve çok sayıda fabrika konseyi, çalıştıkları işletmeler hiçbir şey üretmediği halde para almaya devam etmiştir. Bir yazar, tembellik ve aylaklığın teşvik edildiğini, "işçi sınıfının bazı sektörleri"nin kendini beğenmişliğe kapıldığını iddia ediyordu.[35] Konfederasyon, Generalitat'ın 40 saatlik haftalık çalışma süresini uygulamaya koyan kararının "yıkıcı, intihari ve karşıdevrimci" olduğunu düşünüyordu; çalışma saatlerinin düşürülüp ücretlerin yükseltilmesi "vahim bir hata"ydı.[36] Bir Katalan elektrik santrali, devrimin gelişini şölenin uzaması olarak kutlamış; Camarasa'da işçiler bir ayda 270 şişe "Castell del Remei" şarabı, 40 tavuk, 20 kaz ve buna benzer şeyler tüketmişti.[37]

Ama davaya hizmet için bazı fedakârlıklar da yapılıyordu. CNT'nin mücadele geleneğinde uzun süre rol oynamış Casa Singer'de, yüz işçiden ellisi "büyük bir coşku ve devrimci ruh"la istihkâm siperleri kazma işine gönüllü olarak katılmıştı. Elektrik endüstrisinde, belirlenemeyen sayıda işçi, savaşın ihtiyaçları için fazla mesai yapma isteğinde bulunmuştu. *Solidaridad Obrera* "gönüllülerin pazar günleri çalışması"na dair bilgi verir.[38] Devrimci ve yurtsever inançlar sayıları bilinmeyen pek çok insanı gönüllü olarak çalışmaya sevk etmiştir.

Gerçi diğer birçokları da davaya yalnızca yüzeysel olarak katılmıştı. Aralık 1936'da Flix'deki 800 yapı işçisi cephede siper kazma işine girişti; ama bulundukları bölge aylarca bombalanan işçiler kaçtılar veya kayıplara karıştılar.[39] Sendikalar askerlik emri gelenleri, bu seferberlik emrine itaat etmeleri gerektiği konusunda sık sık tehdit etmek zorunda kaldı. Şubat 1937'de UGT telefon işçileri elli kadar yoldaşlarını askerî eğitim için rapor etmemişti. İstihkâm siperleri kazma çalışmasından aylarca önce, telefon işçilerine "yü-

[35] Albert Pérez Baró, *30 meses de colectivismo en Cataluna*, s. 46.
[36] Bernecker, *Colectividades y revolución social*, s. 315; *Solidaridad Obrera*, 2 Haziran 1937.
[37] Comite, 12 Kasım 1936, 182, AS.
[38] Al Sindicato, 18 Şubat 1937, 1446, AS; Comite, 4 Ocak 1937, 182, AS; *Solidaridad Obrera*, 15 Mayıs 1937.
[39] Comite, 2 ve 16 Mart 1937, 181, AS.

kümlülük" getirilmişti.[40] Elektrik endüstrisindeki CNT-UGT idarecileri, askerî eğitimde bulunan on sekizden yirmi yaşına kadar işçilerin her biri için aylık maaş ödenmesi konusunda fikir birliği içindeydi. Bununla birlikte onlar askerî eğitimi tamamlayan kişinin "herhangi bir mazeret göstermeksizin" derhal cepheye seferber olmasını da şart koşmaktaydılar.[41] Başbakan Azana bile "önkoşullu silah altına alınan her askere, İspanyol askerlerine verilen maaşın beş misli fazlası olan günlük on peseta verildiğini" belirtmektedir.[42]

Cumhuriyet ordusu neredeyse 1.000.000 kişiye ulaştığında, askerlere hükümet hazinesinden "en yüksek derecede ödeme" yapılıyordu. Kasım 1936'da büyük bir Barselona kolektifinde, çoğu UGT bağlantılı işçilerden tek biri bile askere yazılmamıştı; Temmuz 1937'de bu işçilerin 280'inden 16'sı silahlı kuvvetlerde yer almıştı; Ocak 1938'deyse toplam 318 işçinin 45'i silah altındaydı.[43] 1938'den itibaren Barselonalı birçok asker cesaretini kaybetti, subaylardan biri, liberter bir komiser, durumu şöyle rapor eder:

> Bu eğitim kampında 470 asker var ve bunların %85'i CNT'li. %70'i kol işçisi, %15'i köylü ve %15'i de Barselona bölgesindeki dükkânlarda tezgâhtar... Bunlar demoralize olmuş ve coşkularını kaybetmiş durumdalar, bu ekonomik kriz döneminde ailelerini parasız pulsuz bıraktıkları için sürekli endişe içindeler. Çoğunun ayakkabısı yok ve bundan şikâyetçi. Bürokratlara ve polis güçlerine gösterilen ekonomik ayrımcılığın farkındalar ... devamlı "eğer fedakârlık yapılacaksa buna herkes eşit şekilde katılmalıdır" demekteler.
>
> Bu askerler küçük şeylerden olay çıkartıyorlar; örneğin tütünün geç dağıtılması, yemeğin yanında şarap verilmemesi veya ekmeklerin bayat olmasından. Ama aslında savaşmak için orduya katıldıklarından huysuzlanıyorlar.[44]

Birçok işçi askerî görevlerden kaçınmaya çalışıyordu;

[40] Reunión de junta, 23 Şubat 1204, AS; Acta de asamblea, 21 Şubat 1937, 469, AS; Reunión, organización telefónica, 1170, AS.

[41] Comite, 16 Mart 1937, 181, AS.

[42] Manuel Azana, *Obras completas*, c. 3, s. 488.

[43] United Shoe, Generalitat 252, AS.

[44] Informe, 22 Haziran 1938, 9, Leg. 18, AS.

aynı şekilde 1938'de liberter saflardan subay kaydetmek de iyice zorlaşmıştı.[45]

İkinci Cumhuriyet'in askerî talihindeki gerileme, aşağı yukarı çatışmanın başlamasının hemen ardından ortaya çıkan yükümlülük altına girmeme tutumunu pekiştirmiştir. Bu zamana dek Barselonalı işçilerin çoğu sendika üyesi değildi ve işçiler Temmuz 1936'da CNT'ye, daha az ölçüde de UGT'ye doluştular. Bu iki sendikanın sosyal temeli bir ölçüde farklıydı; CNT, beyaz yakalı işçileri, teknikerleri ve küçük işadamlarını kendine çeken UGT'den daha fazla mavi yakalı işçiye sahipti. Bazı kol işçileri ve mavi yakalılar da UGT'ye girmiş olsa bile, bu azınlık sendikası genelde eğitimli ve teknik eğitim görmüş işçiler arasında revaçtaydı. Şunun altı çizilmelidir ki, birçok işçi sendikalara ideolojik nedenlerle değil, devrimci Barselona'da sendika kartı olmadan hayatı sürdürmek çok zor olduğundan katılmıştı. Bir kolektif mutfakta yemek, sosyal yardım almak, iş bulmak veya işten atılmamak, bir teknik eğitim merkezine katılmak, ev hakkı kazanmak, kliniğe veya hastaneye kabul edilmek, Barselona dışına seyahat etmek ve benzeri şeyler için bir sendika kartı, zaruri değilse bile hayati önemdeydi. Sendika üyeliği ve onunla bağlantılı olmak, ironiktir ki, işyerinde "vazgeçilmez" olduğunu gösteren fırsatçıların askeri hizmetten kurtulmasının tek yoluydu.[46]

Kendi rakamlarına göre, CNT Mayıs 1936'da Katalan endüstriyel işçilerinin yalnızca %30'unu temsil etmekteydi, ki bu 1931'deki %60'lık oranın çok altındaydı.[47] "Sınıf bilinci" zayıf "on binlerce" işçi sosyal bakımdan korunmak ve iş güvenliği amacıyla iki sendikaya katılmıştı.[48] Örneğin, 4 Ağustos 1936'da devrimin patlak vermesinden birkaç hafta sonra, köpek yarışları işçileri sendikası üyelerinin çoğunluğu genel

[45] Monjo ve Vega, *Els treballadors i la guerra civil,* s. 156; Al Sindicato, 29 Ocak 1938, 9, Leg. 18, AS. Ayrıca bkz. Michael Alpert'in sonuç notları: *El ejercito republicano en la guerra civil,* s. 299-335.

[46] 1933'te militanlardan mektuplar ve diğer *carpeta*'lar, AS. Bir metalurji fabrikasında "vazgeçilmez" statüsünün belirlenmesi için bkz. Trefilerias (tarihsiz), 887, AS.

[47] Balcells, *Crisis económica y agitación social ...*, s. 198.

[48] Baro, 30 meses de colectivismo en Cataluna... , s. 47.

bir toplantı düzenlemişti. Bir üye, sendikaya bağlı olanların çoğunun "çıkarlarını savunmak" için CNT veya UGT'ye katıldığını belirtmişti.[49] Bir diğeri, CNT'nin "eğlence hayatı işçilerinin çoğunluğunun kontrolünü elinde tuttuğundan işçiler için daha garantili olduğunu" ileri sürmüştü. Cuadrado adlı biriyse CNT'nin daima işçileri savunduğunda ısrar etmiş, ancak bir diğeri, CNT'nin köpek yarışlarını askıya alabileceğini belirterek buna itiraz etmişti. Bir katılımcı, UGT'nin de köpek yarışlarını iptal edebileceğini belirterek tehlikenin eşit olduğunu ileri sürmüştü. Bu tartışmanın sonunda CNT'ye katılmaya "oy birliği"yle karar verilmişti. İzolasyon ve su yalıtımı konusunda uzmanlaşmış işçiler "her iki sendikanın yöneticileriyle tartıştıktan" sonra, CNT'nin yapı işçileri sendikasının, kendi uzmanlık dalları konusunda daha deneyimli olduğu gerekçesiyle CNT'ye katılmaya karar vermişti.[50] Diğer sendikalar da benzeri gerekçelerle UGT'ye katılma kararı almıştı. Market işçilerini temsil eden bir sendikanın başkanı "ülke çapında bir örgüte katılmanın avantajlı ve yararlı olduğunu" ileri sürmüş ve çoğunluk UGT'ye girmeye karar vermişti.[51]

Elektrik şirketinden bir CNT yöneticisi "sendikaların başta gelen hatalarından birinin işçileri sendikalardan birine katılmaya zorlamak olduğunu" düşünüyordu. "Devasa sayıdaki yeni üyelerden hiç emin değildik, ama bunu sendikanın dışında tartışmanın pek bir yararı yoktu."[52] Haziran 1937'de Barselona'da Birinci Enternasyonal'i canlandırma hareketinin temsilcisi H. Rüdiger, devrim öncesi Katalonya'da CNT'nin yalnızca 150.000 ila 175.000 üyesi olduğunu yazıyordu.[53] "Savaşın çıkışını izleyen aylarda Katalan CNT'sinin üyeleri bir anda yaklaşık 1.000.000'a fırladı ve bu üyelerin "beşte dördü" yeniydi. Bu üyelerin büyük kısmının devrimci olduğunu dü-

[49] Bundan sonraki bilgiler, Actas de sindicato de trabajadores de canódromos'tan alınmıştır, 861, AS.

[50] 18 Ekim 1936, 1322, AS.

[51] Societat de moços, 20 Eylül 1936, 1170, AS.

[52] Comite, 17 Ekim 1938, 182, AS.

[53] H. Rüdiger, "Materiales para la discusión sobre la situación espanola en el pleno de la AIT", 8 Mayıs 1937, Rudolf Rocker Arşivleri, 527-30, IISH.

şünemeyiz ve böyle bir örneği daha önce yaşayan bir sendika gösteremeyiz. Yeni üyelerin birçoğu UGT'de de yer alabilirdi. Rüdiger CNT'nin "organik bir demokrasiye" sahip olamadığı sonucuna varır. Rakip sendikadaysa durum biraz daha farklıydı: Katalan UGT federasyonundan bir görevli, 19 Temmuzdan önce UGT 30.000 üyeye sahipken, bu rakamın o tarihten sonra 350.000 ila 400.000 arasına ulaştığını ileri sürüyordu; bu görevli, sendikaya yeni bir örgütlenme de önerir, çünkü yeni üyelerin çoğu enerji ve deneyimden yoksundur.[54] Çok sayıda CNT sendikası, yeni üyelerin, oy birliğiyle seçilmeseler bile örgütte veya da kolektiflerde sorumlu görevler almalarını teşvik ediyordu. Bu yüzden, Katalan sendikaları ve siyasi partilerine bu büyük taraftar akını, yalnızca anarkosendikalizm, sosyalizm veya komünizme doğru bir ideolojik değişime değil, aynı zamanda işçi tabanının, devrimci bir ortamda hayatta kalabilmek için bu yolu seçtiğine de işaret eder.

Devrim sırasında birçok işçi, sendika toplantılarına katılmaya ya da doğal olarak aidat ödemeye karşı kayıtsızdı.[55] Bir kolektif, Construcciones Mecánicas pazarları "kimse katılmayacağı" için toplantıları perşembe gününe almıştı.[56] Militanlar işçilerin toplantılara aslında sadece iş saatleri içinde katıldıklarını ve bunun üretimin zararına olduğunu ileri sürmüştür. UGT'nin hâkimiyetindeki bir giyim firmasında, Ekim 1937'deki bir toplantıya 74 işçinin 29'u katılmıştı.[57] Büyük bir metalurji şirketindeyse toplantılara personelin yalnızca %25'i aktif bir şekilde katılmıştı.[58] En aktif işçiler otuz yaşın üstündeydi, teknik becerilere sahipti ve işyerinde en az beş yıllık geçmişleri vardı. Toplantılardaki kararlar ise sık sık militanların veya teknikerlerin nispeten küçük bir grubu tarafından alınmıştı.

[54] Acta de asamblea (tarihsiz), 469, AS.

[55] *CNT Marítima*, 7 Ağustos 1937; *Boletín del Sindicato de la industria de la edificación, madera y decoración*, 10 Ekim 1937; Sidero-Metalurgia, Eylül 1937.

[56] Acta de asamblea ordinaria, 4 Aralık 1936, PC.

[57] Bkz. rapor, 1219, AS.

[58] Monjo ve Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 91-92; yine Monjo ve Vega, "Les collectivitzacions industrials a Barcelona durant la guerra civil", *L'Avenç*, No. 70; 37.

Bazı işçiler mecbur bırakıldıkları duygusuna kapılmış, bırakın protesto etmeyi, konuşma yapmakta bile isteksiz davranmıştı. Tabandaki işçiler toplantılara katılsalar bile, geç gelip erken ayrılıyordu. Yapı alanında, UGT İnşaatçılar Sendikası, eğer temsilciler toplantılarda bulunmaz ve görevlerini yerine getirmezse sendika kartlarının geri alınabileceği uyarısında bulunmuştu. Bu, doğal olarak, işten atılmak ve yoğun işsizlikle tanımlanan bir endüstride ciddi tehdit anlamına geliyordu, özellikle Barselona'da işsizlik, İspanya'nın diğer bölgelerine süren göç akınına yeni insanların katılması demekti.

Hatta adanmış militanların bile sık sık toplantılara katılmadığı oluyor; sorumluluk mevkisinde bulunan üyeler uyarılıyordu.

> Kontrol Komitesindeki yoldaşlar, diğer işçilerden farklı olmadıklarını hesaba katmalı ve çalışma yükümlülükleri olduğunu bilmelidir. Onlar iş saatleri dışında istedikleri kadar görüşebilir. Ne zaman bir yoldaş –kim olursa olsun ve hangi sorumluluk mevkisinde bulunursa bulunsun– çalışmamızı sabote ederse derhal işyerinden uzaklaştırılacaktır.[59]

UGT telefon personeli, çoğu 19 Temmuzdan sonra sendikaya katılmış kadın işçileri tek bir toplantıya bile katılmadıkları için eleştirmektedir. Kadın işçiler, erkeklerden daha apolitik bir tavır sergiliyordu, bunun sebebi toplumsal bakımdan yükselmenin onları daha az ilgilenmesi ve sendikalarda çok az temsil edilmeleri olabilir. Kadın işçiler hem ücretli çalışmanın hem de cumartesi alışverişlerini de kapsayan ev içi işlerin yükü altındaydı. Bazı yetkililer, toplantıya katılmayan her iki cinsten üyelere hiç de mantıksal olmayan bir şekilde para cezası verilmesi önerisinde bulunmuştu. Diğer militanlar da ağır yaptırımlarla tehdit edilmişti.[60]

Kayıtsızlık ve ilgisizlik gibi unsurlar işçi demokrasisinin

[59] Asamblea general extraordinaria, sindicato de artes gráficas CNT, 18 Ekim 1936, 1204, AS. Aynı toplantıda sunulan bir öneri, sendikanın gazetesinin "başarılı olabilmesi için" gazetenin üyelerce satın alınmasını istemektedir; ama öneri belki de sendika basını tabandan çok az destek bulduğu için kabul edilmemiştir.

[60] Acta, 21 Şubat 1937, 469, AS; Acta, 22 Ağustos 1937, 1404, AS:

bir türlü düzgün yerleşememesine ve İspanyol Devrimi boyunca yönetici seçkinlerin yeniden ortaya çıkmasına katkıda bulundu. Sendika militanlarının yeni seçkinleri, işçileri daha çok çalışıp üretmeye sevk edecek hem eski hem de yeni zorlayıcı teknikleri devreye soktu. İlerde göreceğimiz gibi, işçi direnişine yanıt olarak devletçi, tıbbi ve sendikalist bürokrasiler gelişti. Örneğin, devrimin ilk zamanlarında *La Vanguardia* adlı Barselona gazetesinin işçileri ve güvenlik görevlileri iş saatlerinde bir tavernada toplanıp içki içiyor ve kumar oynuyorlardı. Bu "işe düzensiz gelme"lerin sonunda yerel sendika görevlileri –tıpkı ulusal otoriteler gibi– "kimlik kartı" uygulamasını getirdi ve işyerini terk etmeye karşı kurallar koydu. Bir başka olayda, UGT merkezi, aidatları toplamak üzere üye sendikalara müfettişler gönderme ihtiyacını duymuştu, çünkü Barselona'daki UGT üyelerinin yalnızca ortalama üçte biri aidat yükümlülüğünü yerine getiriyordu.[61]

Sıradan sendika üyelerinden ayırt edilmesi gereken sendika militanlarının yönetici sınıfı, Barselona fabrikalarının kolektifleştirilmesinden büyük ölçüde sorumluydu. Kalifiye işçiler ve teknikerlerden yardım gören bu yönetici kesim, endüstri kuruluşlarının günlük fonksiyonlarını kontrol etmekteydi. Hem CNT hem de UGT'nin militanları, elbette kendi örgütlerinin ekonomiye dair düşüncelerinden etkileniyordu. CNT fabrika konseylerinin ve sendikaların koordine edeceği işçi kontrolünü savunurken; UGT millileştirme ve devlet kontrolünden yanaydı. Yeni düzenin benimseyeceği karar alma biçimlerindeki bu farklılıklara ve üretimi kontrol etmekte devlet ya da sendika arasında bir seçim söz konusu olmasına rağmen, örgütler endüstriyel hedefler konusunda temelde hemfikirdiler. Her ikisi de Barselona endüstriyel alanında dağılmış birçok küçük fabrika ve atölyenin merkezileştirilip birleştirilmesini, çeşitli endüstriyel ürün ve araç gerecin standartlaştırılmasını, araçların ve belli başlı ürünlerin modernleştirilmesini, yabancı kontrolünden arındırılmış bağımsız İspanya ekonomisinin kurulmasını savunuyordu.

[61] Reunión de junta, 2 Ekim 1936, 1204, AS; Comite ejecutivo, 10 Aralık 1937, 501, AS.

Özetle, sendikalar İspanya'da üretim araçlarının ulusal çapta rasyonelleştirilmesini istiyordu.

Sendikalar, görevlerin, daha ileri ulusların burjuvazilerinin yaptığı gibi yerine getirilmesini istiyordu. Gördüğümüz gibi, İspanyol ve Katalan burjuvazileri rasyonelleşmeyi, modernleşmeyi, standartlaşmayı ve ekonomiyi yabancı kontrolünden kurtarmayı sağlamakta gönülsüzdü. İspanyol Devrimi, Barselona'da bu hedefleri işçi sınıfı örgütlerinin yerine getirmesi girişimi anlamına geliyordu. Kolektif kontrol, özel mülkiyet rejimi altında durgunlaşmış endüstri kuruluşlarını geliştirmeyi gerçekleştirmekteydi. Bu bağlamda, İspanyol Devrimi, güçlü bir endüstriyel ekonomi geliştirmeyen burjuvaziden üretim araçlarının özel mülkiyetini alan ve işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden örgütlerin varlığıyla Rusya'ya benzer. Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, İspanya'da da üretici güçlerin rasyonelleştirilmesi çabasına, Fábregas, Santillán ve diğer CNT'li anarkosendikalist düşünürlerce propagandası yapılan teknokratik düşünce ve yöntemler eşlik etmiştir. Sovyet plancıları gibi, İspanyol devrimciler de en azından teoride büyük çaplı işletmeler inşa etmeyi özlüyorlardı. Genelde, idareciler ve teknisyenlere fazlasıyla tercih hakkı tanıyor, işçi tabanı üzerinde sıkı kontrol kuran Taylorcu türü yöntemlere başvuruyorlardı. Belirli CNT sendikaları, üretimi yükseltmek için Bolşeviklerin Stakhanovculuğunu bile kopya etmişlerdi.

Bir diğer temel özellik, İspanyol ve Rus devrimlerinin enternasyonalizm alanında sergiledikleri önemli benzerliktir. Marksist ve anarkosendikalist ideolojiler her ne kadar Birinci Enternasyonal'de kozmopolitizmi paylaşsa, dünya çapında devrim ve tüm ulusların proletaryasıyla dayanışma çağrısında bulunsalar bile, teorik enternasyonalizm ulusalcı pratikle çelişmiştir. Her iki devrim de endüstrilerini yabancı sermayeden kurtarmaya, üretici güçleri ulusal çapta kontrol edip geliştirmeye çalışmıştı. Federalizmine rağmen, CNT ideolojisi, güçlü ve ekonomik bakımdan bağımsız İspanya çağrısında bulunmuştu. Mayıs 1937'de *Solidaridad Obrera* İspanya'nın İspanyolların olduğunu ve devrimin İspanyollar için olması gerektiğini açıklamıştı. Gazetenin Madrid baskısı, liberterlerin gerçek yurtseverler olduğunu, çünkü onların "İspanya'yı sö-

mürge statüsünden kurtaracak çalışma kapasitesini seferber edecek" İspanyol Devrimi'ni savunduklarını ileri sürmüştü.[62] Mayıs 1937'de, cumhuriyetçi hükümette CNT adına Ticaret Bakanlığı yapan Juan López "İspanya'nın ekonomik birliğine ulaşmayı arzu ettiğini" açıklamıştı.[63] López ayrıca "İspanya'daki yabancı istilasına" karşı çıkarak "ulusal bağımsızlık" talep etmişti. CNT'nin günlük yayın organına göre, İspanyol Devrimi "ırkın (*raza*) ruhunda ve kalbinde uzun yıllar içinde etnik ve psikolojik bir dönüşüm" yaratacaktı. Bir CNT'li gazeteci "ulusal yeniden inşa" için bir plan önermişti. "Asturiaslıların yarattıkları yalnızca Asturiaslılara ait değildir. Belirli bir belediyede yapılan çalışma salt o belediyeye ait değildir... Tüketimi ve eşit tüketme hakkını herkese garanti etmeliyiz."[64]

Kendisi de bir Katalan olan Juan Peiró, ulusal ekonomiyle birleşmek yerine bölgesel ekonomik kontrol talep eden Katalancılara düşmandı. Ulusal ekonomiyi engelledikleri, hatta sabote ettikleri için Generalitat'ı ve Bask hükümetini sert bir dille eleştiriyordu. 1939'da İspanya ekonomisini yeniden kurmak için tüm sınıflara esin verecek bir "ulusal yabancı düşmanlığı" talep eden bu anarkosendikalist lider, savaşın ardından İspanya'nın ekonomik kendine yeterlilik "ideali"ni izleyeceğini iddia etmişti.[65] İspanya'da ilk kez bir kadın olarak bakanlık görevine atanan bir diğer Katalan olan CNT'li Federica Montseny "bizler gerçek milliyetçileriz. Biz tüm uluslara liderlik eden ... bir halkız" sözleriyle inancını ifade ediyordu. Birinci Enternasyonal'in önde gelen görevlilerinden biri olan A. Schapiro "devrimci milliyetçiliğe övgüler düzmeyi" sertçe mahkûm ediyor ve yoldaşlarını "şovenizme" karşı uyarıyordu."[66] Devrim sırasında diğer yabancı anarkosendikalistler de CNT'nin sergilediği milliyetçiliği ve "şovenizmi"

[62] Bkz. J. Garcıa Pradas, *Antifascismo proletario* ..., c. 1, s. 24.

[63] Juan López, *Seis meses en el ministerio de comercio* ... , s. 14; Jordi Sabater, *Anarquisme i catalanisme* ..., s. 55.

[64] Cardona Rossell, *Aspectos económicos de nuestra revolución*, s. 13.

[65] Peiró, *Problemas y cintarazos*, s. 124-25, 53; Sabater, *a.g.e.*, s. 55, 63

[66] A. Schapiro, "National-Anarchisme", *Le Combat syndicaliste*, 11 Haziran 1937, Rudolf Rocker Arşivleri, 566, IISH.

eleştiriyorlardı.[67] Alman anarkosendikalisti Helmut Rüdiger, CNT'nin milliyetçiliğinin İspanyol liberter hareketine büyük zarar verdiği kanısındaydı.[68] Şu da kaydedilmelidir ki, bu milliyetçilik batı demokrasilerinin İspanya Cumhuriyeti'ne yardım etmemesiyle ve büyük bir güç olan Sovyetler Birliği'nin yaptığı yardımlarla birlikte İspanya'nın iç işlerine müdahale etmesinin yol açtığı anti-Stalinci korkularla daha da (bunlar tarafından yaratılmadığı kesin olsa bile) kötüye gitmişti.

Rusya'da olduğu gibi, İspanyol Devrimi'nde de çalışma kampları (*campos de trabajo*) kurulmuştu, bu kamplar merkezi Largo Caballero hükümetinde CNT adına Adalet Bakanı olarak görev yapan Juan Garcıa Oliver tarafından 1936 sonunda yürürlüğe konmuştu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Garcıa Oliver, devrimin ilk aylarında Katalonya'da de facto olarak kurulan hükümetin Antifaşist Milis Merkez Komitesi'nde en önemli şahsiyet ve çok etkili bir *faísta*'ydı. İspanyol çalışma kamplarının bu kurucusunun, genelde İspanya sol düşüncesinde ve özellikle İspanya anarkosendikalizminde istisna olduğu düşünülmemelidir. Destekçilerine göre, Garcıa Oliver, İspanyol burjuvazisinin önceden ihmal ettiği adalette eşitlik ilkesini gerçekleştirmiştir. Çalışma kampları "İspanyol Devrimi'nin yapıcı çalışma"sının ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmüş ve birçok anarkosendikalist, CNT Adalet Bakanı tarafından yapılan reformların "ilerlemeci"

[67] Bkz. CNT/AIT yayınları, A. Schapiro "Nacional-Anarquismo". CNT bilindik antisemitizm biçiminde iyice dejenere olmuş yabancı düşmanlığından muaf değildi. *Solidaridat Obrera*, 31 Ocak 1937'de Franco'yu Yahudiye benzemekle suçlamış, Hitler ile ortak çalışan "Yahudi plutokratları" ve sermayedarlarını eleştirmiştir. Mayıs 1938'de, bir İspanyol Yahudisi olan Ben-Krimo, zulme uğrayan Yahudiler için CNT'den yardım istediğinde, ulusal komitenin sekreteri Mariano Vázquez'den son derece soğuk bir yanıt almıştı. Vázquez, İspanya'nın kapılarını "buraya gelmek isteyen her Museviye" açmayı reddetmişti: "Bu mümkün değildir, çünkü kuşkusuz bu bizim alacağımız en karşıdevrimci karar olacaktır. Biz eminiz ki [Musevilerin kabul edilmesi] kapitalizmin ve eski sömürünün derhal güçlenip canlanması anlamına gelecektir." Bkz. 811'deki karşılıklı mektuplaşmalar, AS.

[68] Helmut Rüdiger, *El anarkosindicalismo en la revolución espanola*, s. 7.

karakteriyle gurur duymuştur. CNT kendi deyimiyle "çalışma kampları"na muhafızları kendi saflarından sağlamıştı. Belirli militanlar, CNT'nin Mayıs 1937'de hükümetten çekilmesinin, çalışma kampları gibi "çok önemli bir projenin" gecikmesine yol açmasından korkmuştu.[69]

Garcia Oliver'in reformcu çabaları ceza hukuku ve hapishane sistemine dek uzanıyordu. İşkence yasaklanıp yerini çalışma almıştı:

> Mahkûm, iyi hal gösterdiğinde parasal ikramiye alır ve haftada bir gün tatil hakkı kazanır. Eğer bunlar mahkûmu motive etmekte yeterli olmazsa, onun iyi davranışı kuponlarla karşılanacaktır. Bu kuponların 52'si bir yıllık iyi davranış anlamına gelecek ve bu da bir yıllık özgürlük sağlayacaktır. Biriken bu yıllar otuz yıllık cezayı sekiz, dokuz, hatta on yıla indirecektir.[70]

İşkencenin ortadan kaldırılmasına genellikle hapishane sisteminin modernizasyonu eşlik eder. Modern adalet, bedensel ceza uygulanmasından utanç duyar ve modern hapishane esas olarak mahkûmun bedeni değil, ruhu üzerinde çalışır. Garcia Oliver gibi anarkosendikalistler, mahkûmun ruhunun ve değerlerinin, gelecekteki üretimci topluma yarar sağlayacak şekilde dönüştürülmesi gerektiğine inanıyordu.

İspanyol anarkosendikalizminin ifadesiyle, çalışma kampları son derece aşırı, ama mantıklıydı. Çalışma kampları uygulaması, CNT'nin "üreticiler toplumu" ile Fâbrigas'ın "çalışmanın yüceltilmesi" anlayışını bir araya getiriyordu. Burjuvaziye, din adamları ve askerî görevlilere karşı anlaşılır bir öfke duyan işçiler, üretici olmayanların ve asalakların onları üretici çalışmaya yönelten bir reform talebinde kristalize olduğunu düşünüyorlardı. Anarkosendikalistler çalışmaya büyük ahlaki değer atfediyordu; burjuvazi, ordu ve din adamları bütünüyle ahlak dışıydı, çünkü üretici değillerdi. Böylece cezai reform, bu sınıfları çalışmaya zorlamak, onları çalışma yoluyla günâhlarından arındırmak anlamına geliyordu. İspanyol Devrimi kısmen gerekirse zorla, hem

[69] *CNT Maritima,* 11 Eylül 1937.
[70] *Solidaridad Obrera,* 15 Eylül 1937.

düşmanları hem de dostları çalışma ve gelişme değerlerine dönüştürmenin haçlı seferiydi.

Faista'nın bakanlığı, kendi "gelişmiş" idealleriyle gurur duyuyor ve kamplarının Sovyetler Birliği'ndekilerden daha ilerici olduğunu düşünüyordu.[71] Garcia Oliver hapishanelerin insanileştirileceğine söz veriyor ve CNT temsilcileri, örneğin Lerida Hapishanesi'ndeki büyük ihmale dair şikâyetleri soruşturuyordu.[72] Gerçi zaman zaman yenilikçilerin tonunun aniden değiştiği de oluyordu:

> Yabani otlar kökleriyle beraber sökülüp atılmalıdır. Halk düşmanlarına acınamaz ve acımamak gerekir, fakat ... onların rehabilitasyonları çalışma yoluyla olacaktır ve yeni bakanlık kesinlikle "çalışma kampları"nın yaratılmasını emretmiştir. İspanya'da büyük sulama kanallar, yollar ve kamusal işler acilen inşa edilmeli. Trenlerin elektrikli trenlere dönüştürülmesi gerekiyor ve bütün bunlar hayatlarında asla çalışmamış, çalışmayı ciddi olmayan bir faaliyet ya da suç olarak görmüş insanlar tarafından gerçekleştirilecektir ... Hapishane veya cezaevlerinin yerini, arı kovanı gibi çalışanlar alacak ve iğrenç sınıfsal eşitsizliğin ebedileştirilmesinden başka bir hedefe hizmet etmeyen asalaklar, aylak yaşamın yerini alan geleceğin toplumunda bir kazma ve küreğin daha değerli olduğunu göreceklerdir.[73]

Bir CNT tarihçisine göre "suçlular, gericiler, yıkıcılar ve zanlılar, CNT militanları tarafından oluşturulan halk mahkemelerinde yargılanıyor ve eğer suçlu bulunurlarsa hapse veya zorla çalışmaya mahkûm ediliyordu. Faşistler, yağmaya katılmış askerler, sarhoşlar, suçlular, hatta iktidarlarını istismar eden sendikacılar bile demir parmaklıkların ardına veya yol inşasına zorlandıkları çalışma kamplarına konuyordu".[74] Çalışma kampında kalanların ayrıca siper kazdıkları ve demiryolu yapımında çalıştıkları da rapor ediliyordu. Gayretli bir *franquista* [Franco taraftarı] "düşeşlerin, markizlerin,

[71] *Solidaridad Obrera*, 14 Eylül 1937.

[72] Comite de serveis correccionals, 14 Ocak 1937, Generalitat, leg. 25, AS.

[73] *Solidaridad Obrera*, 31 Aralık 1936.

[74] Lorenzo, *Los anarquistas españoles* ..., s. 124.

konteslerin, subay karıları ve kızlarının" tahıl hasadı toplamaya zorlandığını söyleyerek feryat etmekteydi.[75]

Hapishanelere ve çalışma kamplarına gönderilenlerin çoğu kamu düzenini bozmak, silah çalmak ve faşist faaliyetlerde bulunmak gibi siyasi suçlardan hüküm giymişti .[76] Soygun, cinayet, istifçilik ve karaborsacılıktan ceza alanları sayısıysa çok daha azdı. Karaborsacılık kategorisi 1938'de, örneğin mali polisin bir masonu 2.200 pesetayla tutuklaması veya bir başkasını 179 yumurtayla yakalaması gibi olaylarla dikkat çekici şekilde artmıştı.[77] Katalonya'da mahkûmların sayısı savaş sırasında beş misli çoğalmıştı. Kasım 1936'da Katalan hapishanelerinde 535 mahkûm vardı ve bu sayı Kasım 1938'de 2.601'e ulaştı. En büyük artış kadın mahkûm sayısındaydı: Kasım 1936'da 18 olan kadın mahkûm sayısı, iki yıl sonra 535'e sıçramıştı. Cumhuriyetçi ordusundan kaçanlar (milliyetçi ordusundan kaçanlar daha kabarıktı) kendi kamplarını doldurmuştu ve bunların sayısı 1938'de Katalonya'da dikkat çekici bir şekilde artmıştı.[78]

Devrim sanatı devrimin sorunlarını yansıtır, değerlerini ve ahlakını ifade eder. Bu sanatın en açık ifadesi İspanyol solcularının komünist, sosyalist ve anarkosendikalist posterleridir. Büyük örgütler, kâğıt ve diğer kaynaklar azalıp pahalılaştıktan sonra bile bu tip propagandanın üretilmesine büyük ölçüde para ve zaman ayırmıştır. Poster sanatçılarının çoğu savaştan önce reklam alanında çalışıyordu ve daha sonra da bir örgüt için değil, para için çalışacaklardır. Örneğin, Profesyonel Tasarımcılar Sendikası'nın bir görevlisi CNT, UGT, PSUC ve Generalitat için pankartlar yapıyordu. Aynı sendika, muhalif komünistlerin örgütü POUM için bile posterler ha-

[75] Luis López de Medrano, *986 días en el infierno*, s. 178-84. Bu yazarın fikri her zaman ciddiye alınmamalı; Halk Cephesi'ne karşı bir tiradında, Guernica'nın "CNT haydutlarıyla işbirliği yapan kızıl Bask ayrılıkçıları" tarafından yıkıldığını iddia etmiştir.

[76] *Motiu*, 24-30 Temmuz 1937, Generalitat 69, AS.

[77] AS 352'deki dosyalar; bundan sonraki istatistikler Estances dels reclosos'tandır, Generalitat 88, AS. Ayrıca bkz. A los companeros, 26 Ocak 1938, 1446, AS.

[78] Bkz. AS 615'teki dosyalar.

zırlamıştır. Sonuçta ufak temasal farklılıklara rağmen, işçileri ve üretici güçleri neredeyse özdeş imajlarla ele alan ortak bir tarz doğdu. Anarkosendikalistler ve komünistler Mayıs 1937'de Barselona sokaklarında birbirini öldürürken bile Halk Cephesi'nin estetik birliği inatla direnmekteydi. İdeolojik tartışmalar ve iktidar mücadeleleri, rakip örgütlerin yandaşlarına benzer sembollerle seslenmesini engellememişti.

Sovyet sosyalist gerçekçiliğine fazlasıyla benzeyen bu posterlerde işçiler çalışmakta, savaşmakta veya dava için ölmekteydi. Bu adamlar ve onlar kadar önemli olan kadınlar –çünkü İspanyol Devrimi'nde kadınlar ve erkekler savaşta ve çalışmada teorik olarak eşitti– Devrimin ve İkinci Cumhuriyet'in zaferi için tarlalar, fabrikalar ve savaş alanlarında kahramanca ve yorulmaksızın mücadele etmekteydiler. Gerçekten de birçok posterde cinsiyetler neredeyse birbirinden ayırt edilemez durumdadır ve bireylerin portrelerinde ne kalite ne de karakter önemlidir, onların tek fonksiyonu asker veya işçi olmalarıdır. İspanyol sosyalist gerçekçiliği, işçi hareketinin ilericiliğinin "işçinin erkeksi ikonlaştırılması"nın ifadesidir.[79] Kötümserlik ve bozgunculuğu konu alan bir CNT posterinde çizilen kadın ve erkek neredeyse birbirinin aynısıdır. İkisinin de muazzam kolları, pazıları, geniş omuzları ve çok küçük kafaları vardı; bu vücut yapısı, onların gereksindiği çabanın, beyinsel değil, fiziksel güçten doğacağını ima eder. Bu figürler sadece birinin daha uzun saçlı olması ve zar zor fark edilen göğüsleriyle, yani kadınsılığı yalnızca bu tür şeylerle açığa vuran özellikleriyle birbirlerinden ayırt edilmektedir. Diğer figürlerden onları ayırt eden bir ayrıntı da şudur: Dirseğe kadar sıvanmış kollar kol emeğinin kolayca fark edilen bir sembolüdür.

Bu sanat, aynı zamanda nesnesi olan öznelerinin yalnızca yapıcı veya yıkıcı kapasiteleriyle ilgilidir. Bu sanatçılar kadın ile erkek arasındaki farkları önemsizleştirdiği gibi, asker ile üretici, savunma ile sivil sanayiler arasındaki farklılıkları da önemsizleştirmekteydi. Bir PSUC posteri savaş ve barış zama-

[79] Eric Hobsbawm, *Workers: Worlds of Labor*, s. 87. Ayrıca kadın resimleri için bkz. Carmen Grimau, *El cartel republicano en la guerra civil*, s. 208.

nı sanayilerini konu alır. Resimde, barış zamanının uzun bacaları, savaş zamanının büyük topları olarak tekrarlanmaktadır. Ünlü bir CNT-FAI posteri de aynı mesajı vermektedir. Yere yatmış bir asker tüfeğini ateşlerken, hemen arkasındaki bir işçi, sosyalist gerçekçi ikonlaştırmanın sembolü olarak orakla ekinleri biçmektedir. Bu figürler, pozisyonları ve yaptıkları işler dışında birbirinden ayırt edilememektedir. Anarşist hareketin renkleri olan canlı kızıl ve kara renkler, işçilerin güçlü figürlerini daha da güçlendirmektedir. En önemli tema, devrim için çalışmak ve savaşmaktır. Sanatçılar posterlerinde işçi ve askerleri asla yorgun, aç veya hasta resmetmezler. Üretim araçları –fabrikalar, tarlalar ve atölyeler– ne kadar çirkin olurlarsa olsunlar dava için yaşayıp ölen kahraman, güçlü ve yiğit kadın ve erkeklerle aynı şekilde idealize edilmektedir. Üretici güçlerin böyle resmedilmesi, solun üretimciliğini ve modernleşme ihtirasını yansıtır. Hem makineler hem de insanlar hayattan daha büyük ve kahramandır.

Marksistlerin ve anarkosendikalistlerin işçilere dair kavrayışları ele alındığında, devrimci sanatın, kadın veya erkek işçinin üretici kapasitesine vurgu yapması hiç şaşırtıcı değildir. Emeği ve emekçiyi yücelten bu ideolojiler, sonuçta kadın ve erkek ücretlileri hem tüketim hem de mücadele objelerini yapabilecek güç ve adaleye sahip biçimde resmederler. Böylece kol ve özellikle "el"e verilen önem *homo faber*'in sembolü olmuş ve birçok kompozisyonda vurgulanmıştır. Posterlerin yorumlanması, hem Marksist ve anarkosendikalistlerin işçi sınıfını gerçekten nasıl hayal ettiğini hem de devrimcilerin İspanyol İç Savaşı ve Devrimi sırasında işçilerin gerçek tavırlarını nasıl yanıtladığını anlamamızda yardımcı olur. İspanyol sosyalist gerçekçiliği işçileri savaşmaya, çalışmaya ve daha çok fedakârlık yapmaya ikna etmeye çalışmıştır. Mizahtan tamamen yoksun ve bazen gözdağı veren bir propagandadır bu.

Halk Cephesi sanatının hedefi, göreceğimiz gibi tüm Solun en ezici sorunlarından biri olan, işçilerin çalışmaya karşı direnişini zayıflatmaktı. Barselonalı işçilerin tatillerde, özellikle Noel ve yılbaşı döneminde çalışmaktan kaçındıkları bilinmektedir. Böylesi bir işten kaçmaya posterle yanıt veren PSUC, bir takvimde cumartesi gününü süngüyle bölen bir

askeri resmeder. Posterin başlığı, fiastaları sona erdirme çağrısı yapmakta ve "savaş takvimi"nin empoze edilmesini talep etmektedir. Bir diğer resim de "1 Mayıs"ın tatil olmayıp "üretimin yoğunlaştırıldığı" bir gün olmasını istemektedir.

İspanyol militanlar bazen içkiciliği ve tembelliği, sabotaj ve hatta faşizmle özdeşleştirmekteydi. Departamento de orden público de Aragon için Barselona'da yapılan bir CNT posteri, kırsal bir alanda yan gelip yatarak sigara içen şişman bir adamı resmeder. Posterdeki renkler, diğer posterlerin çoğundaki renklerden farklı olarak kırmızı veya siyah değil, İspanya güneşini yansıtan bir sarılıktadır. Alt taraftaki yazıda tembel adamın bir faşist olduğu belirtilir. Yine Aragon'daki yoldaşlar için yapılmış bir diğer CNT posterinde bir adam sigara içerken gösterilir, bu bir spekülatörü, kayıtsız ve küstah birini sembolize etmektedir; çünkü adanmış işçi ve askerler sigara içerken resmedilmezler. Bu adamın etrafı kocaman şarap şişeleriyle doludur ve posterin yazısında içki içmenin asalaklık olduğu, bu tür adamların tasfiye edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu sert dil özellikle tasfiye tehdidinin lafta kalmayıp pratikte çalışma kamplarının düşmana ve çalışmaya ilgisiz olanlara karşı yürürlüğe konduğu bir dönemde kullanılmıştır. Hem Marksistler hem de anarkosendikalistler, üretici olmayanlara karşı düşmanca bir tutum sergilemiştir.

Kimi posterler de işçilerin kayıtsızlığı sorununa yöneliktir. Kürekle toprağı kazan güçlü bir kızıl figürün görüldüğü bir poster emekçileri gönüllü çalışma ekiplerine (bunların çoğu 1937'de zorunlu hale gelmiştir) katılma çağrısında bulunur. Madrid'den bir diğer poster, sakatlanmış eski savaşçıların fabrikalarda çalışarak mücadeleye yardımcı olmalarını istemektedir, onlar fabrikalarda çalışsınlar, ki sağlam işçiler cepheye koşabilsin. Bir üçüncü posterin talebi son derece açıktır: İşçi Çalışmalı ki Kazanalım; müthiş adaleli bir gövdeye sahip çıplak göğüslü kızıl bir figürü resmeden bu posterde, demirci veya da metal işçisi olan bu figürün hemen aşağısında bir dizi asker silahlarını düşmana ateşlemektedir.

Devrim sanatçıları, okuma yazma öğrenme kampanyası için günlük yaşama dair posterler de üretmişlerdir. Bu tema İspanyol eğitiminin sefaletini, işçiler arasındaki okuma

yazma bilmeyenlerin oranının yüksekliğini ve solun eğitimli işçilere ve kadrolara ihtiyacını yansıtır. Modernist bir poster sarı renkli bir sürü kitabın arasında kızıl ve karalar içinde bir askeri gösterir; posterin başlığında, anarşist kitapların faşizme karşı silah olduğu belirtilmektedir. Sol'un okuma yazma kampanyasının yararcılığıyla hoş bir şekilde harmanlanmış "kitap silahtır" teması, bir diğer posterde gözü bağlı bir askeri elinde kalın bir kitap tutarken göstererek yankılanmıştır. Bu savaşçının altında, Cehalet ruhu körleştirir. Asker, öğren! diye yazmaktadır. Eğitimin savaşla ilişkisi, çalışmanın savaşla ilişkisine paraleldir. Burada, iki faaliyet arasında bir özdeşleştirme yoksa da, bir uzlaştırma vardır. Okuma yazma öğrenme kampanyasının posterleri, üretim araçlarını temsil eden posterlerde olduğu gibi, modernisttir. Anarkosendikalist yayınlardan *Tierra y Libertad* ve *Tiempes Nuevos*'ta görülen sofistike bir kübist kompozisyonda askerler, tüfekler, fabrika bacaları, gazeteler ve kitaplar çarpıcı bir şekilde iç içe girer.

İspanyol sosyalist gerçekçiliği, Nikita Kruşçev'in bir seferinde "kişi kültü" diye adlandırdığı şeyden muaf değildi. Marx, Lenin ve Stalin heybetli heykeller aracılığıyla kamusal alanlarda temsil edildiler. Stalin komünist yayınlarda nasıl yer alıyorsa, liberterler de bunu anarkosendikalist basında Durruti'nin portre, fotoğraf ve resimlerini geniş ölçüde yayımlayarak karşılamıştır. Savaşın başlarında Madrid cephesinde ölen efsanevi anarkosendikalist liderin ölüm yıldönümünde CNT ve FAI yayınları, ölen kahramanın resimleri ve onlarca makaleyle dolmuştur. *Tierra y Libertad* adlı *faista* dergisi, bu liberter şehit, ölümünden önce "cephe gerisindeki ahlaksızlar ve iflah olmaz aylakların" askere alınmasını savunduğu halde, "Durruti: Altın Kalpli Bir Dev" adlı ve bir ölçüde duygusal bir makale yayımlamıştır.[80]

Anarkosendikalistler görsel ifadede kendi biçimlerini geliştirirken, Marksist üsluptan çok az farklılık göstermişlerdir. Bu benzerlik paylaşılan değerleri yansıtır: Emeğin yüceltilmesi, üretim araçlarının geliştirilmesine saygı ve işçinin üretici-

[80] *Tierra y Libertad,* 20 Kasım 1937; Henri Paechter, *Espagne 1936-1937*, s. 110.

liği görüşü. Kolektifteki işçiler bu üretimci kavrayışa uygun hareket etmediklerinde, CNT ve UGT buna, birbirine benzer bir şekilde, işçileri daha zorlu çalışmaya razı edecek ikna ile güç kullanmayı birleştiren imajlarla cevap vermiştir. Bu sanatın bir bütün olarak işçi sınıfı kültürünü değil, militanların bakış açısını yansıttığı görülmelidir. Aslında bu sanat, Barselonalı ücretli işçilerin günlük hayatındaki bir dip akıntısıyla savaşmayı hedeflemekteydi: İşçiler çalışmaya direnmekteydi ve savaşmaya gönülsüzdü. Barselona işçi sınıfının tutumunda bu posterlerin ne kadar etkili olduğunu tahmin etmek, ne yazık ki imkânsız olmasa bile çok zordur: Vandallar ya da henüz adı konulmamış grafiti sanatçıları, duvarlara yapıştırılır yapıştırılmaz bu posterleri yırtmakta veya üstlerini kapatmaktaydı. Halk Cephesi'nin sosyalist gerçekçiliğinin üretimin artırılmasına veya savaşçılığın güçlendirilmesine ne ölçüde etkide bulunduğuna dair deliller son derece azdır.

İspanyol Devrimi'nin doğası, çoğu tarihçinin politik kategorilerinde ancak kısmen keşfedilebilmiştir. CNT, PSUC ve diğer örgütler arasındaki siyasi mücadeleye ve Mayıs 1937'deki karşıdevriminin sonuçlarına yoğunlaşılması nedeniyle, tarihçiler, Barselona'daki işçi kontrolünün dönemleştirilmesini çarpıtmış ve Devrimin önemine dair daha temel sorunu bütünüyle incelememiştir. Oysa devrim sanatı, çalışma kampları ve gelecek görüşü devrimin gerçek özünü ortaya koyuyordu: Ülkenin üretim araçlarının gelişip rasyonelleşmesi. Her şey bu ana hedefe bağlanmış ve işçi demokrasisi projesi, eğer hâlâ kalmışsa, ortadan kalkmıştır. Kitabımızın bundan sonraki bölümleri, sendika militanlarının Barselona'da üretici güçleri nasıl geliştirip temsil ettiklerini iddia ettikleri işçiler arasında karşılaştığı sorunları inceleyecektir.

5
Rasyonalizasyon

Savaşın üretim için baskıyı artırmasına rağmen, üretici güçlerin rasyonalizasyonu sadece savaşın gerekliliklerine bağlanmamalıdır. Çeşitli düşünsel eğilimlere sahip anarkosendikalistler, rasyonalizasyon yoluyla üretim araçlarının geliştirilmesini iç savaş ve devrim patlak vermeden önce de savunuyordu. Aslında, iç savaş ve devrimin nedenlerinden biri de İspanyol kapitalistlerin modern endüstriyi yaratıp geliştirmekteki beceriksizlik ve gönülsüzlükleriydi. Birçok işçinin düşük yaşam standartı içinde yaşıyor olması –değişik başarı derecelerindeki– işçi sınıfı örgütlerine geri kalmış endüstriyel yapıyı bir araya toplama, standartlaştırma ve modernize etme ilhamı vermişti.

Barselona'nın en önemli endüstrisi olan tekstil alanında, kentin endüstriyel banliyösü Badalona'daki CNT ve UGT işletmeleri "tek bir endüstriyel örgüt" içinde birleştirip kolektifleştirmek konusunda hemfikirdi.[1] Sendikalar bir araya toplamanın üretimi geliştireceğini ve kitlesel üretimi teşvik edeceğini ileri sürüyordu. Bu, yalnızca birçok küçük ve etkisiz işletmeyi ortadan kaldırmakla kalmayacak, aynı zamanda genelde düşük ücretten sorumlu tutulan ve *trabajo a domicilio* denen evde çalışmaya da son verecekti. 19 Temmuz 1936'dan sonra bu tür çalışmanın sona erdiği söylenmişti; bazı kolektifler kendi dikiş makinelerini fabrikaya getiren işçilere ücretlerini haftalık olarak ödemişti. Bir araya toplama

[1] Tekstil sendikalarının raporu, 17 Mayıs 1937, 1352, AS; *Boletín del Sindicato de la industria fabril y textil de Badalona y su radio,* Şubat 1937; Acta de la tercera sesión del pleno nacional de regionales de la industria fabril, textil, vestir, 626, AS; A. Perez, "La concentración industrial", *CNT Marítima,* 15 Eylül 1938; sastreria, 7 Ekim 1937, 1219, AS.

aynı zamanda ulusal ekonominin geliştirilmesinin temelini de sağlayacaktı ve CNT tekstil endüstrisini yabancı hammadde kaynaklarından kurtarmak için pamuk, pita, kenevir ve diğer bitkileri ekerek ithalatı azaltmayı planlamaktaydı. Kolektifler, İspanya'nın ekonomik bağımsızlığı için çaba gösteriyordu.

Sendikaların inşaat endüstrisi için de benzer planları vardı. Gelişmiş kapitalist ülkelerde bile görüldüğü üzere bu endüstri, küçük birimler halinde dağılmıştı ve Barselona'da bu alanda büyük çoğunluğu CNT'ye kayıtlı yaklaşık 35.000 işçi çalışmaktaydı. Sendikalar küçük işletmeleri bir araya toplayıp koordine ettiler ve kademeli olarak her biri 25 ila 400 işçinin çalıştığı atölyelerdeki yaklaşık 10.000 işçiyi istihdam eden birleşik işletmeler oluşturdular.[2] CNT Yapı İşçileri Sendikası 1937 Eylülünün başından itibaren –muhtemelen biraz da abartarak– aracı "asalaklar"ın tasfiye edildiğini ve atölyelerin üçte birinin kitlesel üretim yaptığı varsayılan 120 "büyük üretim merkezi"nde bir araya getirildiğini ileri sürdü.[3] Sendika çok sayıda eski işvereni, standart işçi ücretiyle teknik danışman olarak elinde tutuyordu.

Ama Barselona'daki tabaklama ve deri endüstrisi bir araya toparlanma istekleriyle savaş ekonomisinin zorlu gerçekliği arasında dikkate değer bir uzaklık sergilemiştir. Her iki sendika da I. Dünya Savaşı'nın kârlarına rağmen bu endüstri dalının geri kaldığını belirtmişti.[4] CNT'ye göre, 19 Temmuzdan sonra Barselona'daki 71 tabaklama fabrikası kolektifleştirilmiş ve bunların sayısı hızla "aynı personel, makine ve aletlerle burjuvazi yönetimindeki 71 tabaklama fabrikasının yaptığı miktarda üretimi gerçekleştiren" 25 fab-

[2] Antoni Castells i Duran, "La colectivización-socialización de la industria y los servicios en Barcelona ciudad provincia", s. 319-36. Bkz. Josep Maria Bricall'daki rakamlar, *Política econòmica de la Generalitat 1936-39*, c. 1, s. 224; Francesc Roca, "El decret de municipalització de la propietat urbana de l'2 de juny del 1937 i la nova economia urbana", *Recerques: Politica i economia a la Catalunya del segle* XX, No. 2, s. 225.

[3] *Solidaridad Obrera*, 4 ve 5 Eylül 1937. Burnett Bolloten, *The Spanish Revolution, the Left, and the Struggle for Power* ..., s. 63.

[4] UGT-CNT comisión organizadora de la conferencia nacional de la industria de piel y de calzado, 163, AS.

rikaya indirilmişti.[5] Dağıtım merkezileştirilmiş ve "kapitalist sistemin açgözlülüğünden bağımsızlaşma hedefiyle" enerjik bir ihracat çabasına girilmişti.

Ne var ki, bu ve diğer endüstri dallarının bir araya getirilip toparlanması CNT'nin kabul ettiğinden daha zor olmuştu. Anarkosendikalistlerin epeyce kötülediği Katalan endüstrisinin boyun eğmiş yapısı, savaş dönemi boyunca devrimcileri usandırmıştı. Yabancı materyallere, pazarlara ve ulaşım araçlarına ihtiyaç duyulması, yabancılara ait şirketlerin gruplandırılıp entegrasyonunu engellemişti. Pesetanın değerinin sürekli düşmesi ve cumhuriyetçi gemilerin düşman tarafından batırılması, gerekli kimyasal maddeler ve yakacak için İngiliz parasını ve gemilerini kullanmayı zorunlu kılmıştı. Britanya konsolosunun protestoları, İngiliz yatırımcılarına cazip gelen daha büyük şirketlerin bulunduğu deri ve ayakkabı endüstrisinin bir araya getirilmesi planını geciktirmişti.[6] Benzeri şekilde Katalan demiryolları, telefon ve kamu hizmetlerinin yöneticileri, bu sektörlerin eski sahip ve idarecileriyle pazarlıklar yapmak zorunda kalmıştı.

Kimya endüstrisinde bir araya toparlama süreci bağımsız şirketlerin, sendikaların ve devletin koordinasyonu sırasında ortaya çıkan zorluklar nedeniyle yavaş ilerliyordu. Dört teknisyen, dört UGT ve dört CNT temsilcisinden oluşan Generalitat'ın Kimya Konseyi'nin işçilere karşı cebri önlemler alma yetkisi yoktu. UGT'li işçiler bir tutkal fabrikasında üretime zarar verici bir "disiplini gevşetme" eylemine giriştiklerinde, Konsey sendikayı düzeni yeniden kurmaya çağırdı.[7] Barselona'da 7 Haziran 1937'de 40 işletmede çalışan 1.100 işçinin bulunduğu sabun endüstrisinin bir araya getirilmesi hâlâ "inceleme" safhasındaydı. Bir ay sonra Konsey sabun fiyatlarını belirleyebildi, fakat endüstrinin toparlanıp bir

[5] *Boletín de información*, 10 Nisan 1937. Bolloten, 71 fabrikanın 20'ye düşürüldüğünü iddia eder: *The Spanish Revolution, The Left, and the Struggle for Power*..., s. 63-64

[6] Acta, 6 Temmuz 1937, Generalitat 252, AS. Gerçi Kimya Konseyi, Fransız konsolosunun endüstriyel federasyonlar kurulmasına itirazını gözardı etmiştir: Acta, 31 Aralık 1937, Generalitat 252, AS.

[7] Acta, 24 Ağustos 1937, Generalitat 252, AS:

araya getirilmesinin karara bağlanması mümkün olmadı. Kablo ve izolasyon maddelerinin en büyük üreticisi Pirelli adlı İtalyan firmasının muhalefeti de aynı şekilde önemli engellerden biriydi.[8] Kendi özerkliklerini kazanmış kolektifler Generalitat'ın Kimya Konseyi'ne bilgi ve istatistik ulaştırmakta muhtemelen pek istekli değildi. Haziran 1938'de müfettişler işletmelerin sayım anketlerine cevap vermemelerinin soruşturulması emrini vermişti.[9]

İktidarın bölünmesi ve güçlü bir devletin olmayışı yalnızca bir araya getirme sürecini engellemekle kalmadı, aynı zamanda hammaddenin rasyonel dağılımını da bozdu. Cumhuriyetçiler ve devrimciler, I. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Almanya'da hayata geçirilen Hammadde Seksiyonu'nun bir benzerine ihtiyaç duyuyordu. Hammaddenin pahalı olduğu veya elde etmenin mümkün olmadığı durumda, bazı CNT işletme ve sendikaları kendi yakacaklarını veya diğer ihtiyaç maddelerini stokluyor; diğerleriyse bu maddeleri izin almadan yüksek fiyatlarla satıyorlardı.[10] Barselona UGT militanlarını Paris'e silah almaya gönderdiğinde, eski yabancı para kurlarını partizan amaçları için hiç tereddüt etmeksizin kullanıyordu.[11] Elektrik endüstrisi, Katalonya'nın yabancıların gözündeki imajını düzeltmek adına Fransa'nın içine girmiş küçük bir İspanyol kasabası olan Llivia'nın elektriğe kavuşturulması için büyük para ve zaman harcamıştı. Kaynakların, endüstrinin birleştirilmesi için kullanılarak elektriğin daha önemli Katalan şehirlerine getirilmesi yönündeki muhalefete rağmen, komite "yabancılara işçilerin işlerini eski ekonomik örgütlenmeden ... çok daha iyi yaptıklarının göste-

[8] Actas, 4 Haziran ve 5 Ekim 1937, Generalitat 252, AS. Pirelli hakkında bkz. Jordi Maluquer de Motes, "De la crisis colonial a la guerra europea: Veinte anos de economia española", *La economia española en el siglo XX* içinde, s. 89.

[9] Acta, 2 Haziran 1938, Generalitat 252, AS.

[10] Junta, 15 ve 23 Şubat 1937, 1204; Actas, 27 Ağustos ve 15 Ekim 1937, Generalitat 252, AS. Daha az başarılı işletmelere yardımı reddeden şirketlerin "kör egoizm"i için bkz. Bernecker, *Colectividades y revolución social* ..., s. 378, 439.

[11] Federació local de Barcelona, comite, 9 ve 12 Ocak 1937, 1311, AS.

rilmesi gerektiği"nde karar vermişti.[12]

Bölgesel ayrılıklar, sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirmişti; hem CNT hem de UGT liderleri, Valencia'daki merkezi hükümetin, Katalanların ihtiyaçlarını gözardı ettiğinden şikâyetçiydi. Valencia yönetimi, sözde, Katalan tekstil işletmeleri vergilerini ödemedikleri için Katalonya'nın gereksinim duyduğu kimyasalları sağlamayı reddetmişti.[13] Katalan demiryolu işçileri, Valencia'nın demiryollarının kilit endüstri olduğunu ilan etmesine rağmen, vagon dağılımını rasyonel bir şekilde yapmadığını, Katalonya'nın dışındaki çok sayıda trenin boş ve kullanılmadan öylece beklediğini ileri sürmüştü.[14]

Savaş koşulları birçok endüstride bir araya toparlayıp yeniden örgütlenmeyi zorunlu kılmıştı. Askere almalar iş alanları açmış ve insan gücünün yeniden dağılımını gerektirmişti, ayrıca pazar ve hammadde kayıpları birçok işçiyi işsiz bırakmıştı. Bombardımanlar sermaye mallarını imha etmiş, makinelerin ve personelin yeniden dağılımını zorunlu kılmıştı. Örneğin, işçilerin muhalefetine rağmen CNT Otomobil Sendikası, işçilerin ihtiyaç duyulan yerlere sevk edilmesine karar vermişti.[15] Diğer işletmeler de yalnızca üretim için mutlaka zorunlu olan işçilerin "vazgeçilmezlik" statüsünü garanti altına almak için özel çaba harcamıştı. İdareciler özellikle disiplin sağlamak amacıyla personelin yerini değiştirme yetkisine sahipti.[16]

Belki de endüstriyel değişimin en iyi belgelenmiş örneği, militanların 610 elektrik şirketini birleştirip koordine etme girişiminde bulunduğu, Katalonya'nın gaz ve elektrik endüstrileriydi. Belirtmesi ilginç olacaktır ki, bu 610 rakamı kesin değildi; istatistiklerin sorunlu durumu, bizzat endüstrinin birleşmesini önleyen endüstriyel geri kalmışlığın işaretiydi.

[12] 12 Kasım 1936, 182, AS.

[13] Actas, 24 Ağustos ve 31 Aralık 1937, Generalitat 252, AS.

[14] Acta, MZA, 8 Nisan 1937, 531, AS.

[15] Reunión, 17 Nisan 1938, 1049, AS.

[16] CNT sección metales no-ferrosos'un tutanakları, 1 Eylül 1937, 847, AS; CNT sección caldereros en hierro y sopletistas'ın tutanakları, 6 Aralık 1936, 1385, AS. Ayrıca bkz. Comite, 9 Nisan 1937, 181, AS; Reunión, 5 Kasım 1936, 1122, AS; PSUC, radio 8, 12 Aralık 1936, 1122, AS.

Su, Gaz ve Elektrik İşçileri Federasyonu'nun önde gelen CNT'li militanlarından biri Kasım 1936'da şu yorumu yapıyordu:

> Birleşme birçok zorluğa yol açtı. Rakamlar kesin değil. Katalonya'da 605 mi yoksa 615 mi eski küçük şirket (*ex-empresas*) olduğunu bilmiyoruz, dolayısıyla ortalama 610 rakamını verdik.
>
> Bu 610 eski firmanın yalnızca 203'ü enerji üreticisiydi ... Bu da 407 eski firmanın elektriği yeniden sattığı anlamına geliyor. Bu hoşgörülemez durum 19 Temmuz öncesi koşulların ürünüdür.[17]

Tüm militanlar böylesine darmadağınık bir endüstriyi birleştirme ilkesinde hemfikir olsa da, bir araya getirme süreci fiiliyatta yavaş yürüyordu ve engellerle doluydu. CNT ve UGT'nin yeni idarecileri bu alandaki yeni yapılandırmada daha başından itibaren teknisyenlerle nasıl başa çıkacakları sorunuyla karşı karşıya gelmişti. Katalonya'nın en ileri endüstrilerindeki durum ele alındığında, uzmanların çoğunun yabancı olduğu gerçeğinin uzmanlar sorununu karmaşık hale getirmesi hiç şaşırtıcı değildir. Sendika liderlerinin milliyetçiliği aslında yabancı düşmanlığı yaklaşımıydı ve bazı komite üyeleri, kendilerinde "yabancı fobisi" olduğunu kabul ediyordu.[18] Diğerleriyse "İspanya toprakları içindeki her şeyin İspanyollar tarafından işletilmesi gerektiği"ni ileri sürüyordu. Kontrol Komitesi, İspanyol olsun olmasın, gözden düşmüş veya yetersiz teknisyenleri işten çıkartmıştı.[19] Bununla birlikte, yönetici komite de eğer yabancılar blok halinde eski işletmelerini terk ederse bunun yaratacağı zorluklardan korkuyordu. Birçoğunun –fakat hepsinin değil– ayrılmasından sonra, yönetici komite bunların yerini doldurmakta zorlandı ve merkezi büro tarafından tavsiye edilen teknisyenleri kabul etmeyen yerel komitelerin direnişiyle karşılaştı.[20] Tüm bunlara ek olarak,

[17] Acta de reunión del pleno del comite central de control obrero del ramo gas y electricidad, 27 Kasım 1936, 182, AS.

[18] 14 ve 26 Nisan 1937, 181, AS.

[19] 1, 2, 12 Eylül ve 5 Aralık 1936, 182, AS. Castells, çokuluslu SOFINA'nın teknisyenleri kara listeye almakla tehdit ederek işten ayrılmaya zorladığını iddia eder: "La Colectivización-socialización ...", s. 575-76.

[20] 5 ve 9 Ekim 1936, 182, AS.

elektrik endüstrisi, aynı şekilde ordunun talep ettiği kendi uzmanlarını elde tutmakta güçlüklerle karşılaşıyordu.

İdareciler yalnızca yabancı teknikerlerin becerilerine değil, aynı zamanda yabancı sermayeye ve daha genel olarak uluslararası iyi niyete de bağımlıydı. Her zaman sağlanan Asturias kömürünün kesilmesi ve Katalan kömürünün kötü kalitesi yüzünden bölge, gaz üretimi için yabancı kömüre ihtiyaç duyuyordu. Milliyetçilerin saldırılarından korkan ve kraliyet gemilerinin ambargosu yüzünden sıkıntılı olan Katalanlar enerji tedarikinin ulaşımı için yabancı gemileri kullanmak zorunda kalmıştı. Katalanlar yalnızca altınla veya yabancı paralarla alım yapabiliyordu. Bu yüzden, sağcı basının "gangsterler" diye suçladığı ve yeni yöneticilerin yapmaktan imtina ettiği üzere, İspanyol olmayan yatırımcılara bazı jestlerde bulunmak gerekiyordu. Britanya konsolosunun, elektrik şirketlerinin yabancı "kupon kesicileri"ne ödeme yapmamalarını protesto etmesine rağmen, İspanyol yetkililer İsviçreli yatırımcılara olan borçları ödemeyi erteleediler.[21] Gerçi Eylül 1937'de Generalitat'ın bir moratoıyumla ödeme faizlerinin ertelendiğini ilan etmesi, İngilizlerden devralınmadığı için elektrik endüstrisinin resmî yasallaşmasını geciktirdi. Britanya, Sovyetler Birliği ve oldukça şaşırtıcı şekilde Alman kömürü Barselona yolundaydı. Açıktır ki, Alman ticari politikası, Franco güçlerinin diplomatik açıdan desteklenmesiyle çatışmaktaydı ve Alman markına ulaşmak, diğer ulaşmaktan daha kolaydı. Yabancı ülkelerin kömürünün ve diğer mallarının elde edilmesindeki güçlükler, yeni maddeleri ve enerji kaynaklarını –genellikle başarılı bir şekilde– araştıran Katalan bilimcileri ve teknisyenlerinin icatlarını teşvik etmişti.[22]

Beş büyük gaz ve elektrik şirketi, birleştirilmek istenen endüstriye her firmanın yapacağı katkı ve fedakârlığın kapsamı konusunda anlaşamıyordu. Savaş öncesi mali durum da sorunları karmaşıklaştırmıştı, çünkü bütçesi sağlıklı şirketler, kâr etmeyen işletmelerin borçlarını ödemek istemiyordu.[23]

[21] 12 Ekim 1936, 182, AS.
[22] 15 Aralık 1936, 182, AS; Ocak 1937, 181, AS.
[23] 30 Ekim 1936, 182, AS.

Çok sayıda daha küçük çaplı işletme, büyük firmaların, onların görece zayıflığından faydalanacağından ve kendilerini uygun tazminatları ödemeden çalışmaya zorlayacağından korkuyordu. Teknik ve yönetsel becerilerine ihtiyaç duyulan çok sayıda eski yönetici veya ustabaşı, endüstriyel birleşmenin kendileri için ücret, güç ve prestij kaybı anlamına geleceğinden endişeliydi. İşçiler ise yapılacak birleştirmelerin diğer branşlara transfer edilmeleri yoluyla iş güvenliklerini yok edeceğinden kaygılıydı. Örneğin gaz bölümüne gitmekte isteksizdiler; buranın bir ölüm işletmesi olduğunu düşünmeleri pek de sebepsiz değildi.[24] Katalan şirketleri, gaz üretmek için kömür kullanıyordu, fakat tedarik maddeleri –dolayısıyla gaz üretimi– savaş sırasında son derece tehlikeli bir hal almıştı. Ücretli işçileri yeni işyerlerine alıştırıp yeni ulaşım giderlerini kabul etmelerini sağlamak için idareciler, yerleri değiştirilen işçilere ödül verilmesini öneriyordu. Bunun tersine, gaz ve elektrik Merkez Komitesi bireysel avantajlar elde etmek için yeni görevler talep eden işçileri teşvik etmiyordu.[25] Ayrıca Ekim 1936'daki Kolektifleştirme Kararnamesi, 100'ün üstünde işçi çalıştıran firmalara, kendi planladıkları gibi kolektifleşme hakkı tanımıştı; bu firmaların bazıları kaynaklarının ve yönetimlerinin kontrolünü elde tutmak için birleştirme sürecine katılmamayı tercih ettiler. Kontrol Komitesi üyeleriyse bu kararın endüstrinin ihtiyaçları ve hava saldırıları sırasında elektrikleri kesmek için merkezi emirleri gerekli kılan savaşın zorunluluklarına uygun olmadığından şikâyet ediyordu.[26] Yanıt olarak, Generalitat, elektrik endüstrisinin ihtiyaçlarına uygun bir tashih-i karar girişiminde bulunmuştu.

Devrimin başlangıcında pıtırak gibi biten komitelerin sınırsızlığı, endüstrinin merkezileşmesini engelledi. Kontrol Komitesi, onları, eğer emirlerini yerine getirmezlerse, yerlerine yenilerini koymakla tehdit etti.[27] "Demiryolları ve elektrokimya endüstrilerinin elektriklendirilmesi gibi son derece

[24] 9 Ocak 1937, 182, AS:
[25] 5 Aralık 1936, 182, AS; 29 Eylül 1936, 182, AS:
[26] 12 Kasım ve 1 Aralık 1936, 182, AS.
[27] 29 Eylül ve 29 Aralık 1936, 182, AS.

önemli girişimleri yalnızca bir araya toparlama süreci gerçekleştirebilir. Endüstrimizin parçalanmışlığı gelişmemizin engellenmesi ve ulusal ekonomimizin son derece önemli bir bölümünün yıkımı anlamına gelecektir."[28]

Buna rağmen merkezileşmeye karşı direniş devrim boyunca önemini korudu. 11 Ocak 1937'de Cooperative Popular de Villanueva y Geltrú, Barselona Merkez Komitesi'ni kapitalist girişimlerden daha açgözlü olmakla suçladı. Yerel CNT ve UGT delegasyonları tarafından desteklenen kooperatif temsilcileri, daha yeni birleştirilmiş elektrik endüstrisi SEUC'un (Katalonya Birleştirilmiş Elektrik Hizmetleri) yalnızca önceki dört firmanın daha küçük firmaları yutma girişiminin üstünü örtmeye yaradığını ileri sürdüler. Barselonalı bir CNT temsilcisi buna SEUC'un aslında savaşın ve Katalan ekonomisinin çıkarlarının bir ürünü olduğu yanıtını verdi. Kooperatifin ve yerel CNT'nin temsilcileri, SEUC'u burjuvazinin yaptığı gibi, kârları böldüğü ve yıl sonunda işçilerine ödül veren demiryollarının tersine sorumsuz davrandığı için protesto ettiler. Bir diğer yerel CNT temsilcisi, Villanueva Kooperatifi'nin 2.300 üyesinin hakları tanınmadıkça hesap faturalarını ödemeyecekleri tehdidinde bulundu. Bölge sakinleri kendi çıkarlarının yabancıların çıkarlarıyla eşit tutulmayı hak ettiğine inanıyordu. Şehir konseyinin bir üyesi, vatandaşların yeni oluşumun fiyatlarından ve hizmetlerinden hayal kırıklığına uğradığını belirtiyordu. Barselona Merkez Komitesi üyeleri, buna işletmelerinin genel çıkarları koruduğu, fakat kooperatifin önerilerini incelemeyi kabul ettiği cevabını vermişti.

Yerel komiteler SEUC Kontrol Komitesi'nin personelin terfi ve rütbelendirilmesine dair tavsiyelerini gözardı ettiler. Ayrıca bu savaş ve devrim ortamında hayati olan fazla personelleri konusunda bilgi vermeyi de reddettiler.[29] Eylül 1937'de hem Barselona Komitesi hem de UGT, endüstrinin tam anlamıyla birleştirilmesini önleyen bağımsız firmaların ısrarlı bencilliğini eleştirdi.[30] 1938'de Generalitat endüstrinin

[28] *Luz y fuerza*, Ekim 1937.

[29] 14 Nisan, 1 ve 29 Haziran 1937, 181, AS.

[30] 27 Eylül 1937, 181, AS; Federación catalana de gas y electricidad,

kontrolünü eline geçirmişken bile "defalarca istendiği halde eski şirketlerin bilgi aktarımı konusunda isteksiz davranması yüzünden" birleştirmenin yavaş ilerlediğini duyuruyordu.[31] Bu sorun sadece elektrik endüstrisi ile de sınırlı değildi. MZA (Madrid-Zaragoza-Alicante demiryolları) gibi diğer işyerlerinin kontrol komiteleri de alt komitelerin itaatsizliği yüzünden merkezileştirme emirlerinin gerçekleştirilmemesine dair güçlüklerle karşı karşıyaydı. Gaz ve elektrikte olduğu gibi, bazı şirketlerin işçileri de, yeni örgütlenme yüzünden ücret, yardım veya iş güvenliklerini kaybedebilecekleri korkusuyla bir araya getirilme sürecine direniyordu.[32]

Barselona'da savaş ve devrimin kritik dönemlerinde metalurji ve metal işleme endüstrileri muhtemelen en vazgeçilmez üretici güçlerdi. Bu sektörün geri kalmışlığı, otomobil ve havacılık gibi rekabete dayanan dallardaki eksikliği daha önce açıklanmıştı. Metalurji ve metal işleme fabrikalarının 36'sının 1-10, 52'sinin 11-50 ve 20'sinin 51-100 arası işçi çalıştırdığı saptanmıştır. 4 fabrika 100-500 arasında ve yalnızca 2 fabrika 500'ün üzerinde işçi çalıştırmaktaydı. 106 fabrikanın 86'sında CNT, 20'sinde UGT çoğunlukta olsa da UGT daha büyük fabrikalarda biraz daha güçlü görünüyordu. Bu işletmelerin fiziksel boyutları genelde küçüktü; bazıları 150 m^2, bazılarıysa yalnızca 50, hatta 17 m^2'ydi. Bu işletmelerin çapı üretimi sınırlamaktaydı.[33] Örneğin Fundición Dalia'ya ek üretim için işçilerinin sayısını artırıp artıramayacağı sorulduğunda, savaşın gereksinimleri yüzünden zaten üretimi ikiye katladığı yanıtını vermişti; 37 işçisiyle en üst kapasitede çalışmaktaydı ve daha fazla personel istihdam edecek yeri yoktu. Elektrik araçları üreten ve 80 işçinin çalıştığı Talleres Guerin adlı bir başka işletmeyse üretiminin makine eksikliği yüzünden sınırlandığını duyurmuştu.

Nisan 1937'de CNT ve UGT "endüstriyel açıdan bir ara-

UGT, Temmuz-Eylül 1937, 482, AS.

[31] Consell general, 31 Mart 1938, Generalitat 252, AS.

[32] Acta, 5 Nisan 1937, 531, AS; Hispano-Radio (tarihsiz), 1175, AS.

[33] CNT anketleri, 387, AS. Ayrıca bkz. Pere Gabriel, "¿La población obrera catalana, una población industrial?" *Estudios de historia social* 32-33, Ocak-Haziran 1985, s. 206.

ya toplama temelinde, metalurji endüstrisinin sosyalleştirilmesi gerektiğine dair" fikir birliğine vardılar.[34] CNT'nin Barselona'daki Metalurji Sendikası küçük burjuvazinin muhalefetine rağmen endüstrinin küçük işyerlerini birleştireceğini ve bu yolla verimi artıracağını duyurdu. Demir çelik üretiminin havacılık ve otomobil de dahil yedi başlıca endüstri dalının bir araya getirilmesini planlandı. Nihai birleşme, dökümden pazarda dağılımı yapılan parça üretimine kadar, otomotiv üretiminin tüm etkinliklerini bütünleştirecekti.

Barselona'daki, eskiden General Motors fabrikası olan Maraton Kolektifi, mekanik yapı endüstrisinde bir araya getirmenin değilse bile koordinasyonun güzel bir örneğiydi. 19 Temmuz çatışmasından sonra, yöneticiler ayrıldı ve ABD'den fabrikanın kapatılması talimatı geldi. Ama UGT ve CNT militanları (kolektife CNT hâkimdi) fabrikayı kapatmak yerine şirketin kontrolünü ele aldı; teknikerler koordinasyona ve mali işleri yönetmeye başladılar, ardından da küçük metal işleme atölyelerine daha önce ithal ettikleri oto parçalarını üretmeye başlamalarını tavsiye ettiler. Maraton Kolektifi Katalonya'da yapılan parçaları birleştirmek ve gerçek ulusal kamyonu seri üretime geçirmek için tutkulu bir kampanya başlattı. Kolektif Temmuz 1937'yi, yani 19 Temmuz zaferinin birinci yıldönümünü Katalonya'da üretilmiş ilk seri kamyon ve motor üretimini sergileyerek kutladı.[35] Kutlamalara İspanyol kamyonunun üretilmesinde işbirliği yapan 90 farklı fabrika konseyi ve kontrol komitesi katıldı. Katalan otomotiv endüstrisindeki 20.000 işçinin çabasını öven seri taşıt üretiminin "bağımsızlık savaşımızın" parçası olduğunu belirten bir Maraton yöneticisi, konuyu, burjuvazinin seri otomobil imalatı için ne bilgiye ne de isteğe sahip olduğunu belirterek bağladı.

CNT otomotiv endüstrisinin bir araya getirilmesindeki rolünden son derece gururluydu: "Devrimimizin başarısı onun tüm işletmeleri kontrol etme gücünden gelir... Bir di-

[34] Proyecto de socialización de la industria siderometalúrgica CNT-UGT, Haziran 1937, 505, AS; Sindicato de la industria siderometalúrgica de Barcelona, *¿Colectivización?¿Nacionalización? No socialización* (Barselona, 1937), s. 11.

[35] *Horizontes*, Haziran-Temmuz 1937.

ğer önemli nokta ... 19 Temmuzdan önce yabancı ülkelerden satın aldığımız arabaların maliyetlerini düşürebilmemizdir."[36] Yabancı parça ve teçhizatların kesintiye uğramasıyla yüz yüze gelen CNT militanları, küçük atölyeleri bir araya getirip koordine etme yoluyla üretimi rasyonel bir şekilde yeniden örgütledi. Anarkosendikalist üretimcilik, bağımsız otomotiv endüstrisinin başlangıcında ortaya çıkan İspanyol ekonomik milliyetçiliğiyle iç içe geçmişti.

Parça ve teçhizatın standartlaştırılmasına genelde atölyeleri bir araya getirme süreci eşlik ediyordu. CNT metalurji militanları dergilerinde standartlaştırmanın üç avantajı olduğunu yazdılar: Birbirinin yerine geçebilecek parçalar, hızlı tamirat ve ekonomi. Şu sonuca varmışlardı: "Standartlaştırma kararı endüstriyel ilerlemedeki kararlılığın ölçüsüdür. Bunun delili, en iyi endüstriye sahip ülkelerin en çok sayıda parçayı standartlaştırmış olmasıdır."[37]

91'i erkek 220 işçiden oluşan Industria Metalgráfica kolektifi, Barselona için görece büyük bir fabrikada rasyonalizasyona standartlaştırmanın eşlik ettiğini gösteren mükemmel bir örnektir.[38] Kolektifin 206 işçisi CNT, 14'ü UGT'liydi. Firmanın 8 teknisyeni CNT, 14 yönetim personeli UGT'liydi. Yirmi yılı aşkın eskilikteki makinelere sahip bu işletme, metal kutular, metal kasalar ve litografik [taş basması] teçhizat üretmekteydi. Devrimin patlak vermesinin ardından fabrika savaş üretimi yapan bir işyerine dönüştürüldü. 5 Kasım 1936'da kolektifin yönetici konseyi, belirli işlemleri tasfiye ederek "emeğin payını mümkün olduğunca azaltmaya" niyetli olduğunu açıkladılar; "üretim sürecini yenileştirmenin kesinlikle gerekli olduğunu ve en uygun şekilde standart üretime geçmeyi düşündüklerini" ileri sürdüler. Standartlaştırma üretim için gereken zamanı azaltacak ve bira kutusu

[36] *Sidero-Metalurgia,* Kasım 1937.

[37] *Sidero-Metalurgia,* Eylül 1937.

[38] Hoja de control y estadıstica, CNT sindicato único de la metalurgia de Barcelona, 871, AS; Al Consejo local tecnico administrativo de la industria siderometalúrgica (*carpeta* bilinmiyor), AS. Ayrıca bkz. *Les collectivitzacions a Catalunya,* Secció d'estudis económics, politics i socials, Institucions Francesc Layret, Barselona, 1938.

gibi maddelerin üretimine "neredeyse sınırsız" alan açacaktı. Eylül 1938'de, Katalonya'daki UGT Metalurji Sendikası üretimin standartlaştırılması ve "en modern uygulamaların" kullanılması çağrısında bulundu.[39]

İnşaat endüstrisindeki militanlar da standartlaştırmayı benimsemişti. CNT'nin Yapı İşçileri Sendikası'ndaki militanlar "arkaik normlar ve gelişmemiş yöntemler" yerine "iyi sonuçlar verdiği kesin olan" betonarme gibi yeni teknikleri ileri sürüyordu.[40] CNT sağlamlık, temizlik, havadarlık ve genişlik gibi özellikleriyle "modern inşaatçılığı" onaylıyordu. Işık, genişlik ve temizlik isteği, işçi evlerinin bu tür niteliklerden yoksun olduğu Barselona'da gayet anlaşılır bir şeydir. Anarkosendikalist militanlar "inşaatçılığın olağanüstü güzel bir karaktere büründüğü" Sovyetler Birliği'ndeki yapı yöntemlerine hayranlardı.[41] Şehirciliğe ilişkin görüşleri, Le Corbusier'in fikirlerinden son derece etkilenmişti ve CNT gazeteleri "geleceğin şehirleri"nin, otobanlarla bağlantılı devasa binaların oluşturduğu büyük modern metropollerin resimlerini yayımlıyorlardı.[42]

CNT kontrol ettiği fabrikalarda makineleri modernize etti. Modernleştirme süreci iç savaş ve devrim döneminde büyük çaba gerektiriyor, çünkü ihtiyaç duyulan makinelerin çoğu yurtdışından ithal ediliyordu. Ayrıca, merkezi hükümet ve Generalitat'taki CNT karşıtları, bu iş için gerekli yabancı paraları kontrolleri altında tutuyordu. Buna rağmen birçok CNT sendikası, teçhizatın modernleştirilmesi işleminden sapmadılar. Elektrik endüstrisi, teçhizatın modernleştirilmesi girişimlerinde zaman zaman karşılaşılan engelleri açıklıyordu.[43] Yabancı ürünlerin yerine İspanyol karşılıklarını koymak için hammaddeyi bulmak oldukça zordu. Ocak 1937'de endüstrinin Merkez Komitesi, ödeme sisteminin değiştirilerek müşterilerin aylık yerine iki aylık ödeme yapmasını, endüstrinin

[39] *Las Noticias*, 3 Eylül 1938.

[40] *Hoy*, Ocak 1938.

[41] *Boletın del Sinidicato de la industria de la edificación, madera y decoración*, 10 Ekim 1937 ve 15 Ağustos 1938.

[42] *Hoy*, Aralık 1937.

[43] Pleno del comite central de control obrero toplantısının tutanakları, 181, AS.

birleştirilip toparlanması programı aracılığıyla elektrik ve gaz ödemelerinin uyumlu hale getirilmesini tartıştı. Gerçi, fatura makinelerinin durumu hiç parlak değildi ve her zaman eski parçalar yerine Paris'ten gelecek parçaların beklenmesi gerekiyordu; ayrıca yeni personelin de makineleri uygun bir şekilde kullanabilmesi için eğitilmesi gerekliydi. Bu koşullar altında, idareciler, ödeme reformlarının zorunlu olarak geciktiği sonucuna varmıştı.

Savaş koşulları endüstriyel gelişmeyi engelliyordu. Vurkanize edilmiş [kauçukla kaplanmış] kablo eksikliği, hidroelektrik gücünü kullanmayı sınırlıyordu. Endüstri, elektrik santrallerine yapılan bombardımanın yol açtığı zararları hızla tamir edemiyordu, çünkü ihtiyaç duyulan malzemelerin çoğu yurtdışından geliyor ve yabancı parasıyla satın alınabiliyordu. Amerikan yapımı malzeme öylesine değer kazanmıştı ki, bir seferinde bir Aragon firmasının borç alması için teminat olarak gösterilmişti.[44] Makineler satın alınabilse veya bulunabilse bile, kaliteli personel –belki savaşa katıldıkları veya ayrıldıkları için– azlığından dolayı bu makinelerin çalıştırılması mümkün olmamaktaydı.[45]

Endüstriyel kuruluşların, faturalarını zamanında ödemek konusundaki gönülsüzlüğü veya buna muktedir olmaması rasyonalizasyon planlarını aksatıyordu. Devrimin patlak vermesinden haftalar sonra, gaz ve elektrik kontrol komitesi "hesaplarını ödemekten sakınarak var olan koşullardan avantaj sağlayan unsurlardan" alacakları toplamak için Antifaşist Milisleri seferber etmeyi düşünüyordu.[46] İki ay sonra Komite, CNT Yapı İşçileri Sendikası'nın bir temsilcisine, ne sıradan tüketicilerin, ne de çok sayıda kurumun –Generalitat, belediye, hapishaneler, demiryolları, tramvay şirketleri, Gazeteciler Birliği, polis karakolları ve hatta Antifaşist Milis kışlaları da

[44] 4 Ocak, 11 Mart ve 19 Nisan 1937, 181, AS.

[45] 20 Kasım 1936, 182, AS.

[46] 19 Eylül 1936, 182, AS. Devrimin başlangıcında, köylüler yalnızca büyük toprak sahiplerinin topraklarını değil, işçi kontrolündeki işletmeleri de işgal ettiler; köylülerin "toprağın ekimiyle" ilgili çıkardıkları hesabı ödemeyi Merkez Komite reddetmiştir: 31 Ağustos 1936, 182, AS.

dahildi– ödemelerini yaptığından şikâyet ediyordu.[47] Ayrıca üst ve orta sınıfların çekip gitmeleri, gelir vergisinde %37'lik bir düşüşe yol açmıştı. Geri kalan tüketicilerin çoğu "ne yapıp edip elektriği bedava kullanmanın yolunu bulmak" gibi hileli çarelere başvuruyordu... "Ne yazık ki, fatura ödemeyenlerin (*morosos*) arasında işçi sınıfından yoldaşlar da var. Eğer yüksek sınıflardan faturasını ödemeyen birini yakalarsak ona hak ettiği cezayı veririz, ama birçoğu işsiz olduğunu ileri sürerken, işçilere bir şey yapamıyoruz."

Komite üyeleri demiryollarına, yalnızca elektrik endüstrisine borçlarını ödemediği için değil, aynı zamanda yolcu ücretlerini azalttığı için de sert bir şekilde saldırıyordu. Yolcu ücretlerinin düşürülmesi, demiryollarına kamuoyu nezdinde olumlu bir imaj kazandırsa bile elektrik idarecileri, demiryollarını yolcu gelirlerinden gelen kaybı telafi etmek için yük taşımacılığının fiyatlarını önemli ölçüde artırmakla suçluyordu. Elektrik şirketine göre, kömür nakliyatı kömürün alım fiyatından daha pahalı olmuştu. Bu ek masraflar ve faturaların ödenmemesi endüstrinin Cataluna Plaza'da modern bir merkezin yapılmasına dair planının ertelenmesine yol açmıştı. Bir üye alaycı bir şekilde "Devrimin anlamı fatura ödememektir" diyordu. Bir diğer işçi (Kontrol Komitesi'nden ve işten atılan işçiler için bir fon almayı başaramayan Yapı İşçileri Sendikası'nın temsilcisi) "birçok ihlal olduğu bir gerçek. Yoldaşların çoğu polislik ve savunma görevlerinde bulunmaktadır. Bunlar bedava yiyecek, giyecek ve ikramiye alıp indirimlerden yararlanıyor. Eğlence alemine dalıp ailelerinin gaz ve elektrik faturalarını ödemeyi gözardı ediyor" diyordu. Militanlar tüm elektrik sobaları satıldığı halde nasıl olup da kaydedilen kullanılmış elektriğin yükselmediğini soruyordu; çünkü bu, tüketicilerin elektrik sayaçlarını hileli kullandığı anlamına geliyordu. O yılın sonunda Kontrol Komitesi yolsuzlukla mücadele edecek özel bir bölüm kurulması için yapılacak bir öneri üzerinde çalışıyordu.[48] Üyeler gaz ve elektrik sayaçlarının bundan böyle ayrı ayrı okunmamasını öneriyor-

[47] 26 Kasım 1936, 182, AS.
[48] 25 Aralık 1936, 182, AS.

du; birleşik okuma, hem bu alandaki emek israfını önleyecek hem de her iki enerji kaynağını birden durduran potansiyel kaçak kullanıcıları tehdit altına alabilecekti. Komite, taşınarak eski adreslerindeki ödeme faturalarını biriktiren tüketicilerin faturalarını ödemelerini sağlayacak zorlayıcı önlemler almak istiyordu; bir militan Konut Komisyonu'nun son elektrik faturalarını ödediğini gösteren belgeye sahip olmayan hiç kimseye ev kiralamamasını istiyordu.[49]

1937 baharında Barselona'daki madeni para kıtlığı, bozuk parayla çalışan önceden ödemeli sayaçların kullanımını müşteriler açısından zorlaştırmıştı. Müşteriler bozuk para istifçiliğine başlamıştı. Soruna çözüm olarak bir üye, sayaçlarda kullanılmak üzere endüstrinin kendi jeton basım şirketini kurmasını önerdi; bir diğer katılımcı, buna jetonların sahtelerinin derhal piyasaya sürülebileceği gerekçesiyle karşı çıktı.[50] La Rapita de los Alfaques adlı bir kasabada tüccarlar elektrik fiyatlarının düşürülmesi için dilekçe verdiler, komite bu sorunu incelemeye karar verdi, fakat bir militan araştırma sırasında "bu tüccarların ödeme yapmadığını" ileri sürdü.[51] Mayısta Aragon'un meşhur kolektifleri Katalan elektrik endüstrisine 300.000 pesetanın üzerinde borçluydu.

Ama diğer kurumları yavaş ödeme yaptıkları için eleştiren, merkezileştirilmiş elektrik şirketleri Kontrol Komitesi'nin bizzat kendisi, Generalitat'ın yeni uygulamaya koyduğu vergileri ödemekte isteksizdi.[52] Diğer kolektifler ve kontrol altındaki işletmeler de yükümlülüklerini yerine getirmekte gönülsüzdü. MZA, demiryolları trafiği ve dolayısıyla geliri fena halde düşüş gösterdiği için Kamu İşleri Bakanlığı'na katkıda bulunmayı kabul etmemişti.[53] Savaş Endüstrileri Komisyonu borçlarını ödememesiyle ün salmıştı ve onun gecikmeleri, Plastik Endüstrileri Şirketi gibi kredi sağlayan kurumlar açısından ekonomik sorunlara yol açıyordu.[54] Sinemalar da borca batmış

[49] 20 Mart ve 28 Mayıs 1937, 181, AS.
[50] 9 Nisan 1937, 182, AS.
[51] 12 Mayıs 1937, 181, AS.
[52] 26 Nisan 1937, 182, AS.
[53] Acta, 18 Mart 1937, 531, AS.
[54] Acta, 14 Eylül 1937, Generalitat 252, AS.

görünüyordu.[55] 1937 yılında çoğu işletme ödemelerin parayla yapılmasını talep etmeye başladı. Örneğin, devlet enerji şirketi CAMPSA, geçerli kurdan parayla ödeme yapmadıkça, demiryollarına yakacak tevzi etmeme yoluna gitti.[56]

Birçok komite, para akışı sorunlarını dikkate almaksızın çalışma koşullarını önemli ölçüde düzeltmeye girişti. CNT fabrika konseyleri, üretimde sağlık etkenlerinin önemini tanıdı ve modern Amerikan şirketlerinin doktor bulundurmasını örnek aldı. Espana Endüstriyel adlı bir tekstil fabrikası, işçi anneler için günlük bakım ve yeni yemek salonu kurdu.[57] Badalona tekstil şirketlerinde, CNT militanları emekliliği ve sağlık yardımlarını geliştirdi. UGT bir klinik inşa ederken, sağlık bakım ve emeklilik yardımlarını da genişletti.[58] 12-15 yaş arasında çocuk çalıştıran belirli sanayi kurumlarındaki devrim öncesi uygulamaları kaldırmaya yönelen CNT Grafik Sanatlar Sendikası, 14 yaşın altındaki çocukların çalıştırılmasını yasakladı. CNT'li yükleme işçileri, yaşlı emekçilerin fiziksel kapasitesi ve verimliliği gibi zor soruları tartışmaya açtı. Elektrik endüstrisi, emeklilik fonunun getirdiği yükün nasıl adil bir şekilde bölüştürüleceği gibi nazik bir sorunla uğraştı.[59]

Öte yandan, ekonominin kesintiye uğraması ve kaynakların azalması, işçilerin koşullarının düzeltilmesini birçok durumda engelliyordu.[60] Örneğin, idareciler bir atölyeden gelen yeni pencerelerin açılması talebini reddetmişti. Bir başka olayda, boya fiyatlarının çok yüksek oluşu bir tren istasyonundaki büroların yeniden boyanmasını engellemişti. Gerona-Llansa hattındaki personel kötü çalışma koşulları yüzünden demoralize olduğunda, onlara savaş için fedakârlık yapmaları gerektiği söylenmişti. Elektrik endüstrisi, inşa-

[55] Junta, 5 Şubat 1937, 1204, AS.

[56] Acta de reunión, comite central, 12 Mart 1937, 531, AS.

[57] Souchy ve Folgare, *Colectivizaciones* ..., s. 102.

[58] Castells, "La colectivización-socialización...", s. 467; Libro de actas de comite UGT, sociedad de albaniles, acta de reunión de la junta, 2 Ocak 1937, 1051, AS.

[59] Acta de asamblea, cargadores, 31 Ocak 1937, 1404, AS.

[60] 19 Nisan 1937, 181, AS; Acta, MZA, 9 Nisan 1937, 531, AS; Acta, comite central, 26 Mart 1937, 531, AS; 26 Ocak 1937, 181, AS.

at işçileri ya da maden işçileri gibi "azami verimlilik" talep edilen (ki kabul edildiği üzere bu madenlerin çoğu yaşamsal risk içeren madenlerdir) alanlardaki geçici personele sürekli maaşlı personel statüsü vermekte isteksizdi.

Katalan savaş endüstrisine dair övgü dolu hikâyeler, yeni kurulan silah endüstrisinin tehlikeli koşullarını gözardı etmiştir.[61] Dinamit ve tinitrotolin dumanı gibi patlayıcı üretiminde ortaya çıkan maddeler personeli hasta ediyordu. "Muhtemel zehirlenmelerden kaçınmak için" süt ve kahve verilmesini, kaza sırasında tıbbi bakım yapmakla görevli ve dönüşümlü çalışacak iki hemşire bulundurulmasını talep eden personel, aynı zamanda kendilerini düşman bombardımanından ve (çoğunlukla hatalı hedeflere yönelen) uçaksavar ateşinden koruyacak bir bomba sığınağı da istiyordu. CNT destekli işçi temsilcisi, ulusal hükümet fabrikanın kontrolünü aldıktan sonra kazaya uğrayan mağdurların ailelerinin hiçbir tazminat almadığını açıklıyordu. Temsilci, 4 Eylül 1936'da yaşanan patlamada dört işçinin ağır yaralandığından, 22 Eylül 1936'daki bir patlamada altı işçinin ve Mart 1938'deki patlamada bir işçinin öldüğünden söz ediyordu; Ekim 1936 ve Kasım 1937'de gerçekleşen kazalarda iki işçi ciddi şekilde yaralanmıştı. Mağdurlardan yalnızca biri sigortalıydı.

Çalışma koşullarını iyileştirip üretici güçleri geliştirme çabaları sonucunda, hem CNT hem de UGT teknisyen eğitmek üzere okul ve merkezler açtı. Sendikalar arasındaki siyasi ve ideolojik gerilime rağmen bu okullar ayakta kaldılar, hatta başarılı oldular. Her iki sendika da metalurji alanında kendi saflarından teknisyenler yetiştirmek için özel çaba harcadı. UGT "başarısızlık kabul etmeyen, mesleki hazırlık" okulları kurdu.[62] CNT Metalurji Sendikası ise kilisenin "sahte eğitimi"nden arınmış Emek adlı bir okul açtı. Maraton Kolektifi'nde (CNT-UGT) profesörler "çalışma sevgisi"ni öğretirken General Motors'un "muhteşem" otomobillerinin eğiti-

[61] Vicente Guarner, *Cataluna en la guerra de Espana 1936-1939*, s. 219-28. Aşağıdaki bilgiler: Sugerencias, Fábrica LL, 1446, AS ve genelge no. 53, 1084, AS.

[62] En Badalona el sindicat metallurgic UGT, 1453, AS.

mini verdiler.[63] Büyük ölçüde CNT hâkimiyetindeki Dökümhane Kolektifi ve Badalona'daki UGT Metalurji Sendikası, çocuklar için eğitim bursları oluşturdu. İşçi sınıfı ailelerinden yüzlerce çocuk, çeşitli okullarda okumak için hükümetten veya sendikalardan maddi yardım aldılar. CNT inşaat sektöründe yürürlüğe konulmuş "sendika değerleri"ni umursamayan genç işçilerin, sendikanın inşa ettiği kütüphanelerde ve oluşturduğu sınıflarda eğitim görmesini teşvik etti.

Devrimden önce bile CNT, işçi sınıfının kültürel düzeyini yükseltme çabalarına önderlik etmişti. Bu geleneğin devamı olarak CNT ve biraz daha az boyutlarda UGT, çok sayıda işçiye okuma yazma öğretip eğitimi teşvik etmek amacıyla birçok kolektifte kütüphaneler kurmuştu. İşçiler arasında okuma yazma bilmeyenler önemli bir yekûn tutuyordu. CNT Denizcilik Sendikası, 20 denizciden 15'inin imzalarını atamadığını açıklamıştı. Özel girişimcilere ait işletmelerin kontrol komitesi üyelerinin okuma yazma bilmeleri isteniyordu.[64] Anarkosendikalist hareketle yakından bağlantılı ve 20.000 üyeli güçlü bir kadın örgütü olan Mujeres Libres [Özgür Kadınlar] devrim sırasında okuma yazma bilmeme oranı erkeklerden daha yüksek olan kadınları eğitmek üzere büyük bir kampanya başlatmıştı.[65] Aynı şekilde UGT de okuma yazma bilmeyenler için sınıflar açmak istiyordu. Anarkosendikalist ve Marksist militanlar, işçilerin kültürel hayatlarının geliştirilmesiyle gerçekten ilgilenseler ve sendikalar eğitim alanında da benzer bir tutum içinde olsalar bile, bu okuma yazma kampanyaları ve Marksist rejimlerin çeşitli eğitsel pratikleri, üretimi yükseltmeye yönelik faydacı bir vurguyla el ele gidiyordu.

Tarihçiler sendikalizmin üstünlüğü ve geleneksel politikaların günlük yaşam üzerindeki etkisiyle, onun biricik bütünsel kültürü adına CNT'nin gösterdiği eğitsel çabaları ne-

[63] *Sidero-Metalurgia,* Kasım 1937; *Horizontes*, Mayıs 1937.

[64] *CNT Maritima,* 7 Ağustos, 11 ve 25 Eylül 1937; A. Perez Baró, *30 meses de colectivismo en Cataluna* ..., s. 85.

[65] Martha A. Ackelsberg, "Separate and Equal? Mujeres Libres and Anarchist Strategy for Women's Emancipation", *Feminist Studies* 11, No: 1, Bahar 1985.

deniyle anarkosendikalizmi olumlu bulurlar.[66] CNT, UGT ve Katalan siyasi partileri, kilise okullarının yerini alacak okullar planlayan CENU'yu (Yeni Birleşik Okul Konseyi) örgütlemişti. Hem çalışmanın rasyonalizasyonunu hem de işçilerin sosyal bakımdan yükselmesini planlayan CENU'nun hedefi işçilerin üniversitelere gidebilmesini sağlamaktı. Diğer örgütlerle birlikte CENU, devrimden önce herhangi bir resmî eğitim görmemiş 72.000'in üzerinde çocuğun okula gönderilmesini üstlenmişti. İç savaş sırasında, bir mahallede ilkokula kaydolanların sayısı 950'den 9.501'e sıçramıştı. Bütün şehirde, 125.000 yeni öğrenci kaydolmuştu.

Rasyonel bir eğitim sistemi yaratarak öğrenci ve teknisyenleri eğitme isteğinde CNT yalnız değildi ve her iki sendikanın da üretim araçlarını geliştirmeye dair devrimci projesi için gerekli bölümleri kurulmuştu. CNT ve diğer örgütler okuma yazma bilmemenin yok edilişi ile üretici güçlerin geliştirilmesini yakından bağlantılı olarak görüyorlardı. Çok yönlü ve eğitim görmüş işçiler, üretim ve düzen toplumuna kolayca uyum sağlayacaktı. Bir liberter militan hedeflerini şöyle açıklar:

> Liberter komünist toplumda üreticiler, kol işçisi ve entelektüel olarak bölünmeyecektir. Sanat ve bilim herkese açık olacaktır, çünkü onlara ayrılan zaman, cemaate değil, bireye ait olacaktır. Birey, cemaatten kurtulacak, çalışma günü ve bir üretici olarak görevi bittiğinde ne isterse onu yapacaktır.
>
> Daha çok çalışmanın saygınlık olduğu yerde aylaklık tiksindirici olacaktır. Bir başka deyişle, çocuk iyiliği severse... kötülükten daha az etkilenecektir.[67]

Aslında CNT'nin teknik eğitiminin içeriği, daha gelişmiş

[66] Bkz. Murray Bookchin, *The Spanish Anarchists* ..., s. 4-5, 56-57; Frank Mintz, *La autogestión en la España revolucionaria*, s. 69. Ricardo Sanz bazı militanların sigara ve içkiyi bırakırken diğerlerinin bırakmadığını belirtir: *El sindicalismo y la política* ..., s. 83. CENU için bkz. Ramón Safón, *La educación en la España revolucionara 1936-1939*, s. 91-95; Discurso of Juan Puig Elias (tarihsiz), Generalitat 266, AS.

[67] Floreal Ocaña, "La escuela moderna: Conferencia pronunciada el 30 de julio 1937", *Tiempos nuevos*, Ekim-Kasım 1938. Ramón Safón, *a.g.e.*, s. 150.

kapitalist ülkelerden veya Sovyetler Birliği'nden bile çok az farklılıklar taşır. Devrim sırasında yayımlanmış bir makale, ABD'nin meslekî eğitimin yolunu açtığını ve Sovyetler Birliği'nin onu mükemmel hale getirdiğini ileri sürüyordu.[68] CNT diğer ülkelerdeki işçilere verilen eğitimi sağlamaktan aciz olduğu için İspanyol burjuvazisini eleştirmiştir.

Devrimi güvenliğe almak için teknisyenleri eğitmeye yönelik acil ihtiyaç, savaş öncesinde egemen değilse bile potansiyel olarak var olan CNT'nin teknokratik eğilimini güçlendirmişti. Askere almalar, mal dolaşımının aksaması ve savunma endüstrisinin yaratılmasıyla savaş, kayıp malzemenin yerine yenisini bulmak, neredeyse sıfırdan yeni endüstriler kurmak ve yurt dışına kaçan veya orduya katılan meslektaşlarının yerini doldurmak zorunda olan teknisyenlerin önemini fena halde artırmıştı. Şu nokta akılda tutulmalıdır ki, savaş anarkosendikalizmin teknokratik eğilimini yalnızca artırmıştır: Liberter komünistler, teknisyenlerin üretim araçlarını yönlendirmeye devam edeceği bir savaş sonrası toplum hayal ediyorlardı. Sendikal eşitlik eğilimi, üyeleri arasındaki mavi yakalı işçilerin hâkimiyeti ve Katalan milliyetçiliğine karşı görece kayıtsızlığı, diğerlerinin kendisine karşı ürkek ve uzak bir tutum almasına yol açsa da CNT'nin bilim ve teknolojiyi yüceltmesi, bazı teknisyen ve idarecileri kendi saflarına çekmişti. Öte yandan, CNT uzmanlara güvenmiyor, onların bireysel, mesleki ve politik geçmişinin sicilini ayrıntılı bir şekilde tutuyordu.[69] Çok sayıda teknisyen, idareci ve özellikle beyaz yakalı işçi UGT'ye katılmış, Katalan milliyetçiliğinin birçok talebini destekleyen ve genelde büyük ücret farklılıklarını sorgulamaksızın kabul eden PSUC'la yakın ilişkiye geçmişti.

Yine de CNT, devrim boyunca teknisyenlerin desteğini aramış ve kısmen kazanmıştır. CNT'ye bağlı Ulusal Su, Gaz ve Elektrik İşçileri Federasyonu'nun gazetesi *Luz y fuerza*, geçmişten ders çıkardığına inanmaktaydı:

> Rus Devrimi'nin deneyimi biz İspanyol işçileri ve teknisyenlere

[68] *Economia: Bulletí mensual del departament d'economia de la Generalitat de Catalunya*, Eylül 1937.

[69] Bkz. 798'deki dosyalar, AS.

> nasıl davramlacağını öğretmiştir, çünkü total bir devrim onlar olmaksızın yapılamaz. İspanya'da var olan arkaik ve çürümüş her şey artık yıkıldı, yeniden yapılanma için herkesin çabası gerekiyor. Eğer biz bu net görüşe sahip olmazsak, savaşın sonunda hiçbir şeyin başarılmamış olduğunu görecek ve daha da kötüsü, yabancı teknisyenlere muhtaç hale geleceğiz.[70]

CNT Denizcilik Sendikası soruyordu: "Bir mühendis ile kalifiye olmayan bir işçi aynı olabilir mi? Mühendis yaratıcı düşünceyi, kalifiye olmayan işçiyse düşüncenin objesi olmayı [sembolize eder] ... Sosyal devrimin ... mühendislere de ... kalifiye olmayan işçilere de ihtiyacı vardır."[71] Sendika "bizim teknisyenlere ihtiyacımız var" diye vurguluyordu. Devrimde ya da değil, hâlâ çalışmanın örgütlenmesinden sorumlu olan kaptan "öncelikli ve meşru otorite" olmaya devam etmektedir. Ocak 1938'den itibaren CNT teknisyenlere "yaptırımcı iktidar" verilmesi önerisini onayladı.[72] CNT militanları, keza, devrimci sicilleri temiz olmayan, ama varlıklarına ihtiyaç duyulan teknisyenlere yönelik polisin taciz edici eylemlerini eleştiriyordu.[73]

Birleşmiş inşaat endüstrisi ve diğer kolektiflerde yönetim genellikle teknisyenlerdeydi. Birleşmiş inşaat endüstrisinde CNT ve UGT "farklı seksiyonların teknisyenlerinin 20 gün içindeki asgari üretimin ölçüsünü belirleyip bunun her seksiyonun genel toplantısı *tarafından zorunlu olarak* onaylanmasında, böylece 19 Temmuz 1936'dan önce belirlenmiş asgari üretime mümkün olduğunca yaklaşmaya çalışılmasında" hemfikirdi.[74] Kimya Konseyi, uzun tartışmaların ardından gerekli bilgilere sahip eski patronların teknisyenlerle birlikte çalışmasına izin verilmesini kabul etmişti.[75] Yeni gelişen savunma endüstrilerinin uzmanları, Katalonya'da üretim alanında daha önce asla görülmemiş yaratıcı üretime yönelmek zorunluluğu yüzünden

[70] *Luz y fuerza*, Ekim 1937.

[71] *CNT Marítima*, 26 Şubat, 23 Nisan, 25 Haziran 1937, 15 Ağustos ve 20 Kasım 1938.

[72] *Solidaridad Obrera*, 19 Ocak 1938.

[73] 12 Ocak 1937, 182, AS.

[74] *UGT Edificatión*'daki CNT-UGT birleşik deklarasyonu, 15 Ağustos 1937; italikler bana ait.

[75] Acta, 28 Eylül ve 5 Ekim 1937, Generalitat 252, AS.

vazgeçilmezdi. Presler, torna tezgâhları, tabancalar, tüfekler, makineli tüfekler, el bombaları ve patlayıcı imalinde kullanılan çeşitli kimyasal maddelerin üretimi, CNT'nin nezareti altında İspanyol fabrikalarında ilk kez yapılıyordu.[76]

Gerçi sendikalar, üyelerini her zaman teknisyenlere boyun eğip saygı göstermeye ikna edemeyebiliyordu. Devrimin başlarında, elektrik endüstrisindeki CNT-UGT idarecileri, devrimci sicili kuşkulu teknisyen ve idarecileri işten atmak isteyen yerel komiteler üstünde "otorite ve disiplin" kurma gereğini duymuştu.[77] Ekim 1936'da, Menassach adlı bir yerde merkezi Kontrol Komitesi, yabancı teknisyenlerin ayrılmasından sonra bazı elektrik istasyonlarında güçlüklerle karşılaştı ve yerel komitelerin dörtte üçü, merkezi kontrol komitesinin "tüm uyarı ve talimatlarına rağmen" yabancı teknisyenlerin yeniden işe alınması önerisini reddetti:

> Onları ikna edemiyoruz... Her iki sendikaya da belli sayıdaki taraftarın çok yeni katıldığını unutmamalıyız. Gittikçe artan sayıdaki bu kesim oldukça dengesizdir, onların papadan bile daha Katolik olmaları mümkündür ve sendika gediklilerinden bile daha aşırı olabilirler. Bu yeni unsurlar bizi kolayca sürükleyebilir... Kısaca, sendikaların yönetimleriyle anlaşmalarımıza yerel komitelerin kesinlikle uymalarını talep etmek gerekiyor.[78]

Merkezi Kontrol Komitesi'nin yerel komiteler ve her iki sendikanın katılımıyla 27 Kasım 1936'da düzenlediği geniş bir toplantıda, merkezi ve yerel komitelerin atanmış teknisyenler üzerindeki iktidarı paylaşmakta anlaşmalarıyla bir uzlaşmaya varıldı.

Diğer sektörler de, liderliğin teknokratik düşlerini paylaşmayı reddetmişti. CNT Denizcilik Sendikası, denizcilerden sürekli olarak amirlerine itaat etmelerini ve "mürettebatın teknisyenlere olan nefretini" eleştirmelerini talep ediyordu.[79] Sendika, denizcileri gemi yöneticilerinin teknik fonksiyonla-

[76] *De Companys a Indalecio Prieto: Documentación sobre las industrias de guerra en Cataluna* (Buenos Aires, 1939), s. 21-31.

[77] 26 ve 29 Eylül 1936, 182, AS:

[78] Reunión del pleno, 5 Ekim 1936 (tarde), 181, AS.

[79] *CNT Marítima,* 26 Şubat, 8 ve 23 Nisan 1937 ve 11 Eylül 1938.

rını yerine getirmelerine engel olmamaları konusunda uyarıyordu. Ücret farklılıkları bu gerilimleri kesinlikle çoğaltıyor ve tabanın disiplinsizliği, bir anlamda Leninist türde bir demokratik merkeziyetçiliğin gelişmesini teşvik ediyordu:

> Anarkosendikalizm ve örgütlü anarşizm çoğunluğun kurallarıyla yönetilir... Üyeler, kendileri karşı olsalar bile çoğunluğun kararlarının kabulünü isterler.[80]

> Sendika ile mürettebat arasındaki ilişkinin yalnızca tabandan yukarı değil, yukardan aşağıya olduğu da anlaşılmalıdır.[81]

Denizcilerin çoğu "bugün onlara teslim edebileceği görevleri yerine getirecek yetenekte olmadığı için" sendika, görevleri yerine getirecek "örgüt adamları"na (*hombres de organización*) ihtiyaç duymaktadır.[82]

İspanyol Devrimi sırasında ücret düzeyini hiyerarşik olmayan bir şekilde düzenleyen geleneksel anarşist ve anarkosendikalist arzular ile üretim araçlarını bilimcilerin ve teknisyenlerin yardımıyla geliştirme ihtiyacı çatışmaktaydı. CNT'nin modernleştirme planları ve teknisyenlerin desteğini kazanma kampanyası, onun büyük oranda mavi yakalı işçiler temeline dayanan ücretleri eşitleme eğilimine karşıydı. Ocak 1937'de, CNT'ye bağlı Tekstil Endüstrisi Ulusal Komitesi'nden Barselonalı bir delege, teknisyenlerin daha yüksek ücret almasına karşı çıkarak onların çoğunun CNT'ye yalnızca fırsatçılık yüzünden katıldığını ileri sürdü.[83] Merkezi hükümette CNT adına Endüstri Bakanı olarak görev yapan Juan Peiró, dinleyiciler tarafından yuhalanan yanıtında, Barselonalı delegenin ücretleri eşitleme isteğini eleştirdi. Peiró'ya göre bu girişim sendikalist ve liberter düşüncenin "herkes çalışmasına göre" ilkesine

[80] *Boletín del Comite nacional de la CNT para exclusivo uso de los sindicatos,* 1 Kasım 1937.

[81] *CNT Marítima,* 2 Nisan 1938.

[82] *CNT Marítima,* 19 şubat 1938. UGT elektrik endüstrisinde sorumlu mevkileri dolduracak yeterli güvenilir militanlara sahip değildi: 14 Aralık 1936, 182, AS.

[83] Comite nacional de relaciones de la industria fabril y textil CNT-AIT, Valencia, 626, AS.

karşıydı: "Teknisyenlere [sıradan işçilere göre] çok daha fazla ihtiyaç vardır. Teknisyenin yeterince ücret farkı alması bir gerekliliktir." İspanyol Devrimi sırasında Barselona'daki CNT'nin uygulamalarını Peiró'nun bu bakış açısı belirlemiştir.

Barselona tekstil endüstrisindeki ücret farklılıklarının incelenmesi CNT'nin ve elbette UGT'nin kalifiye işçilere öncelikli davrandığını doğrular. Eldeki istatistikler, ücretlerde bir ölçüde eşitlik olmasına rağmen, fabrikalardaki militanların 2:1'den 7:1'e uzanan orandaki dikkate değer ölçüde ücret farklılıklarını yürürlüğe koyduğunu gösteriyor. Espana Industrial adlı büyük tekstil fabrikasının merkez komitesi CNT tarafından kontrol ediliyor; Aralık 1936'da 1.800 işçinin çalıştığı bu fabrikadaki kalifiye işçi ve teknisyenler haftada 92-200 peseta arasında ücret alıyordu. Yine Aralık 1936'da 302 işçinin çalıştığı Industria Olesana adlı fabrikanın yöneticilerinin maaşlarında %10'luk bir düşüş olduğu ve diğer 21 teknisyenin maaşının yükseltildiği bildirilmektedir.[84] Yöneticilerin ücretleri, CNT'nin katkısıyla veya katkısı olmaksızın azaltılırken, CNT Barselona tekstil endüstrisinin boyama ve perdahlama dallarındaki kalifiye işçi ve teknisyenlerin daha yüksek ücret alma uygulamasını sürdürdü. Ücret eşitleme durumlarında bile, daha fazla sorumluluk alan veya teknik becerilerini geliştiren işçilerin maaşları yükseltilip ödeme farklılıkları yaratıldı. Diğer dallardaki ücret farklılıkları da tekstil alanındakinin benzeriydi. CNT'den esinlenen ücretleri eşitleme talepleri, kalifiye emeği gerektiren üretimde büyük düşüşe yol açmıştır.[85]

Devrim ne kadınların daha az ücret almasını ortadan

[84] Comite central de Espana Industrial, 10 Aralık 1936, 626, AS. H. E. Kaminski teknisyen olarak çalışan yöneticilerin ayda 1,000 peseta aldığını bildirmektedir: *Los de Barcelona,* s. 181. Industria Olesana, S. A., companys de la ponencia del sindicato único del arte fabril i textil, 626, AS.

[85] Bir Avrupa-Komünist çözümlemesi için krş. Ramón Tamames, *La república, la era de Franco,* s. 307. Ücret ödemeleri genelde şirketlerin ekonomik durumuna bağlıydı; yeterli kaynaklara sahip olmayan bir şirkette çalışan bir mühendis, mukaveleli veya etkili bir işletmedeki kalifiye olmayan bir işçiden az ücret alabiliyordu: Consell de la federicó local, 25 Haziran 1937, 501, AS; Actas del pleno regional de industrias quimicas, Temmuz 1937, 531, AS.

kaldırabildi, ne de cinsiyete dayalı geleneksel işbölümünü. UGT'nin yerel federasyonu sekreterlere veya temizlikçilere ihtiyaç duyduğunda, değişmez bir biçimde kadınlar arasından arıyordu.[86] Comedor Popular Durruti'deki [Durruti Dostları Derneği] tüm garsonlar, aşçılar ve bulaşıkçılar erkekti. Bu işlerin ilk ikisinde çalışan işçiler 92 peseta, üçüncüsündeki işçiler ise 69 peseta alıyordu, oysa yedi temizlikçi kadının aldığı ücret 57,5 pesetaydı.[87] Büyük Espana Industrial fabrikasında çalışanların yarısından fazlası kadın olduğu halde, kadın işçilerin haftada aldığı ücret 45-55 peseta iken, erkek işçilerin haftada aldığı ücret 52-68 pesetaydı.[88] Büyük bir metalurji kolektifinde aynı mesleki kategorideki kadınlar daha düşük ücret alıyordu.[89] Telefon işçileri arasında erkeklere haftalık 90, kadınlara 70 peseta veriliyordu.[90] Kadınlar düşük ücret aldıkları için ücretlerin eşitlenmesi siyasetinden yararlanıyordu, ama birçok kolektif kadınlara daha az ücret veren devrim öncesi uygulamayı sürdürüyordu.

UGT telefon işçileri askerî talim sorununu tartışmak için toplandığında, kadın ve erkek katılımcılar, kadınların askerî eğitim değil, hastabakıcı eğitimi almasında fikir birliğine varmışlardı.[91] Belirli durumlarda işten ilk atılanlar kadınlar oluyordu. Kutu yapım işçileri ekonomik sorunlarla karşılaştıklarında, CNT militanları "başka geçim kaynaklarına sahip" kadın işçilere ücret ödememe fikrini onayladılar.[92] Keza komiteler, hamile kadınların her zamanki ücretten daha fazla ücret almasına yol açan annelik sigortasını önlemeye teşebbüs etmişti.

Bununla birlikte, savaş öncesi işverenlerle karşılaştırıldığında, devrimciler ücret eşitsizliğini azaltıp daha çok iş fırsatı yaratmışlardı. Kasım 1937'de hükümetin yardımıyla, Katalan örgütleri kadınları yalnızca sekreter ve aşçı olarak

[86] Comite, 22 Mayıs ve 1 Eylül 1937, 501, AS.
[87] Mart 1937, Generalitat 282, AS.
[88] Kaminski, *Los de Barcelona*, s. 181.
[89] Monjo ve Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 87.
[90] Acta de asamblea, tarihsiz, 469, AS.
[91] Acta de asamblea, 21 Şubat 1937, 469, AS.
[92] Reunión, 22 Aralık 1936, 1204, AS.

değil, aynı zamanda mühendis, elektrikçi ve kimyacı olarak yetiştiren Instituto para la adaptación profesional de la mujer'i [Kadınların Yeniden Eğitilmesi Enstitüsü] kurdular. CNT askere alınan erkeklerin yerine geçecek kadınlar için bir teknik okul kurmak isteyen –ve kadınlar arasında yürütülen okuma yazma öğrenme kampanyasında aktif rol oynamış olan– Mujeres Libres'i destekledi.[93] "İşçileri üretimi azamiye çıkarmaya teşvik etmek için fabrika ve atölyelerde ayrı bir kontrol sistemi" öneren bu örgütün militanları kadın işçileri cepheye gitmek ve istihkâm çalışmalarına katılmaya gönüllü olmaya teşvik etti.

Anarkosendikalist militanlar ve Mujeres Libres üyeleri –fahişeliğin kaldırılmasındaki lafta Sovyetler Birliği'nin başarısına hayranlardı– elbette çalışmanın sağladığı terapi yoluyla bir fahişelik reformu üzerine tartışıyorlardı.[94] CNT'li Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Federica Montseny, İspanyol Devrimi'nin fahişelere "yaşamlarını değiştirip işçi topluluğunun bir parçası olma" fırsatını sunduğunu ileri sürdü. Bu seçim hakkı gerçekten ironikti, çünkü iç savaş öncesinde söz konusu kadınların fabrikalardan ve kötü çalışma koşullarından sakınmak için fahişeliğe karar verdiklerine dair bazı kanıtlar vardı.[95] Kürtajın yasallaştırılmasına ve doğum kontrolüne dair yapılan bilgilendirmelere rağmen, bazı militanlar işçilere devrim sırasında cinsel ilişkiden ve çocuk doğurmaktan kaçınmalarını salık veriyordu.

Kadınların rollerini savaşın talepleriyle birleştirmeye özel ilgi gösteren UGT, kadın çıraklar yetiştirmek için CNT ile işbirliği yapmaya çalıştı.

"Katalan kadınlarının her zaman çalışma aşkı içinde olup işyerlerinde büyük yetenek gösterdiklerini" söyleyen

[93] Mujeres Libres, 17 Şubat 1938, 529, AS; A todos los sindicatos, 25 Nisan 1938, 1084, AS.

[94] Dr. Félix Martí Ibánez, *Obra: Diez meses de labor en sanidad asistencia social*, s. 77; *Ruta*, 1 Ocak 1937.

[95] Kaminski, *Los de Barcelona*, s. 67; Dorsey Boatwright ve Enric Ucelay Da Cal, "La dona del barrio chino", *L'Avenç*, No. 76, s. 29. Kürtajın yasallaşması için bkz. Mary Nash, "L'avortament legal a Catalunya", *L'Avenç*, No. 58, s. 188-94.

Barselona'daki UGT federasyonu genel sekreteri, kolektiflerin ücret eşitliği için kadınlara erkeklerden daha az ücret ödeme uygulamasına son vermesini talep ediyor;[96] aynı zamanda sendikaların kadınların kendi örgütlerinde lider roller almasını desteklemesi gerektiğini vurguluyordu. Bazı işyerlerinde kadınlar eşit ücret için ajitasyon yapmaya başlarken;[97] bazılarında doğum yapmış işçi kadınlara 12 haftalık ücretli doğum ve günde otuz dakikalık çocuk emzirme izni verilmişti.[98]

Ağustos 1938'de, UGT görevlisi bir kadın, sendika üyelerine daha fazla ücretli kadın işçi çalıştırma olanaklarını sordu.[99] Sendika liderlerinin cevabı, hem Katalan endüstrisinin durumunu hem de kadın işçilere karşı erkeklerin tavrını ortaya koyuyordu. Doğrama İşçileri Sendikası genel sekreterinin cevabı, hammadde ve elektrik eksikliğinin kadınların kendi dallarında entegre olmasını engellediği yolundaydı. Hâlâ standartlaşmamış bir sektör durumundaki doğrama işçiliğinde kadınların erkeklerin yerini tutacak beceriye sahip olmadığını ileri süren bu UGT lideri, kadınlara yalnızca cilalama gibi ağır veya tehlikeli olmayan "basit" görevler verilerek "hakkaniyetli bir ayrıcalık" tanındığına inanıyordu.

Savaşın zorunlulukları diğer sektörlerde geleneksel işbölümündeki değişiklikleri gündeme getirdi. Kırsal alanlardaki postanelerde kadınlar, askere alınmış veya ölmüş erkek işçilerin görevlerini devraldıkları gibi, şehirlerde de posta arabalarını sürme işinde çalışmaya başladılar. 1930'ların ilk yıllarındaki kadın grev kırıcılara dair anılar hâlâ canlı olsa da UGT Posta İşçileri Sendikası'nın görevlileri, kadınların bürolarda görev yapmasını salık veriyordu. UGT Kâğıt İşçileri Sendikası, kadınların göreceği uygun bir eğitimin, daha çok güç isteyen karton üretiminde olmasa bile onları kâğıt üretimi alanında birçok işi yapabilecek hale getireceğine inanıyor-

[96] Consejo de la federación local UGT, 2 ve 5 Ekim 1937, 501, AS; Informe al ple, 7 Ağustos 1937, 1322, AS.

[97] Asamblea, R. Pujol Guell, 11 Kasım 1937, 1085, AS.

[98] Reglamento interior, Eudaldo Perramon, 1 Eylül 1938, 1219; Secciones modistas UGT-CNT, 2 Temmuz 1937, 1336, AS.

[99] UGT, Elissa Uris'in mektubu ve militanların yanıtı, Ağustos-Eylül, 1049, AS.

du. UGT Sağlık işçileri Sendikası, CNT'nin iş tekelinin sağlık alanındaki görevlere "biyolojik" olarak daha uygun kadınların ücretli olarak daha çok katılımını engellediğini ileri sürdü.

Kadın ve erkek işçiler, çalışmada yeni yollar öğreniyorlardı. Savaş dönemi koşullarında var olan üretici güçlerin bir araya toplanıp standartlaşmasına dair öncelikler, anarkosendikalist ve Marksist kuramın teknokratik eğilimlerini güçlendiriyor ve üretici güçlerin rasyonalize edilmesi için en modern tekniklerin uygulanmasına yol açıyordu. CNT'ye göre fabrika sisteminin gelişmesi, liberter komünizmin önşartıydı ve her iki sendika da kapitalist üretimi karakterize eden birçok yöntemi benimseyip uyarlayarak kullanmaya başlamışlardı. Ekim 1938'de başta gelen İspanyol kimya şirketi CNT-UGT Birleşik Kolektifi'nin yayın organı *Sintesis* "daha çok verim almak için kapitalist sistemce kullanılan pek çok yöntemin yerine bir başkasının henüz konulamadığını ve bunların proleter toplum tarafından da kullanılması gerektiğini" samimiyetle belirtmekteydi.

Hem CNT hem de UGT, Amerikalı mühendis Frederick W. Taylor tarafından çalışmanın bilimsel örgütlenmesi adına önerilen sistemi, Taylorculuğu benimsedi. Tuhaf görünse de, en gelişmiş kapitalist ülkede burjuva kökenli Philadelphialı bir mühendis tarafından geliştirilen Taylorculuk, anarkosendikalizm ve komünizmin temel özelliklerinden birini paylaşır: Sınıf mücadelesini ortadan kaldırmak. Taylor'ın üretim araçlarının üzerinde sendikal, komünist veya sosyalist kontrol ve üretim araçlarının geliştirilmesi diye bir sorunu yoktu; Taylor, burjuvazi bilimsel bir yöneliş içinde olduğunda sınıf mücadelesinin refah yoluyla sona ereceğine inanıyordu; bu yüzden de sınırsız üretim ve onun karşılığı olarak sınırsız tüketim gerekiyordu. İşçileri yalnız üretici olarak değil, aynı zamanda tüketici (ya da birikimci) olarak gören Taylor, her iki becerinin de geliştirilmesini istiyordu. Dolayısıyla Amerikalı mühendis, üretimin artırılması için en etkili yöntemlerin savunucusuydu.

Taylor'ın sistemi işi parçalara bölüyor, böylece işbölümü derinleşiyor ve zanaatkâr türü üretim sona eriyordu. Standartlaştırma "bilimsel yönetim"in vazgeçilmez unsuruydu ve Taylor "tüm aletlerin standartlaştırılmasını, bunların

işte kullanıldığı gibi, her kategoriden iş için işçinin hareket ve eylemlerinde de kullanılmasını" talep ediyordu. Bu standartlaştırmayı yönetim gerçekleştirecek ve tabandaki işçileri yönlendirecekti. Taylorculuğun temel ilkesi, iş sürecinin yönlendirilmesinde yönetimin tam bir ayrıcalığa sahip olması ve işçilerin yalnızca yönetimin isteklerinin yerine getiricisi konumuna indirilmesidir. Böylece Taylorculuk, planlayan veya düşünen ile emirleri yerine getiren arasındaki bölünmeyi daha da yoğunlaştırır. Taylor'ın kendisi de, işçinin zekâsını küçümseyip onların tembelliğinden ürkerdi. İşçilerin iş yavaşlatma, hatta sabotaj yoluyla bilimsel yönetime karşı direndiklerini düşünmesi elbette sebepsiz değildi. Bu yüzden, bilimsel iş örgütlenmesinin, eğer gerekirse emekçileri zorlayarak gerçekleştirilmesi konusunda düşünceleri netti:[100]

> İnsan doğası böyledir, nitekim birçok işçi, kendi başlarına bırakılırsa yazılı talimatlara çok az dikkat edecektir. Bu yüzden, işçilerin yazılı talimatları anlayıp gerçekleştirdiklerini denetleyecek öğretmenleri (fonksiyonel ustabaşı denir) sağlamak gerekir.
>
> [İnşaat endüstrisinde] en iyi adamlar arasından eğitilecek duvar ustalarını dikkatle seçmeyi, eğitime ve en iyi yöntemlere uyum göstermeyen ya da gösteremeyenlerin tasfiyesini [talep etmektedir].
>
> Daha hızlı çalışma, yalnızca yöntemlerin standartlaştırılmasının *zorlanması*, en iyi araçların ve çalışma koşullarının benimsenmesinin *zorlanması* ve eşgüdümün *zorlanması* yoluyla garanti edilebilir.

Bilimsel yönetim sistemi, anarkosendikalizmin, çalışma sürecinin teknisyenler tarafından kontrolü yoluyla etkili üretim vurgusunu paylaşır. Santillán, diğer CNT militanları tarafından da "akılcı dersler"in "model"i olarak övülen Fordizmi onaylamaktadır.[101] CNT'li bir teknisyen 19 Kasım 1938 tarihli mektubunda Taylor'ı "bilinen en büyük örgütçü" olarak tanımlıyordu. Bu teknisyen, aralarındaki işbirliğinden dolayı Labora fabrikasındaki işçilere ve yöneticilere teşekkür ediyor; bu silah

[100] F. W. Taylor, *The Principles of Scientific Management.*
[101] *CNT Marítima,* 15 Eylül 1938.

fabrikasından ayrılmak zorunda kaldığı için üzüntülerini bildiriyor; eğer şimdiki yolunda yürümeye devam ederse Labora'nın İspanya'daki en önemli metalurji firmalarından biri olacağına inandığını belirtiyordu.[102] CNT Metalurji Sendikası'nın yönetim organına yazılmış 23 Kasım 1938 tarihli bir diğer mektupta "Labora'da kaldığım dönemde izlenen yolun en iyi ürünü alacak yol olduğunu fabrika yönetimine açıkladım" deniyordu.[103] CNT'nin metalurji gazetesinde yer alan "Profesyonel Seçim" başlıklı bir yazıda, Taylor'ın fabrikası Bethlehem Steel'de, ateşçiler için uygun büyüklükte –ve işçinin gücünü en etkili bir şekilde kullanmasına olanak veren– bir kürek üretip geliştirmek için yapılan araştırmalar övülüyordu.[104] Bu makale, ayrıca Philadelphialı mühendisin bir öğrencisi olan H. Gantt'a işçilerin gereksiz hareketlerini ortadan kaldırıp böylece üretimi arttırdığı için methiyeler düzmekteydi. Ayrıca, makale, metalurji endüstrisindeki bazı işlerin yalnız kaba güce değil, zekâya da ihtiyaç gösterdiğinden hareketle çırakların dikkatle seçilmesi gerektiğini ileri sürmekteydi. CNT-UGT işbirliğindeki Maraton Kolektifi'nin dergisi de Taylorculuğu övmekte ve bu Amerikalı mühendisin "bilimsel iş örgütlenmesi"ni fabrikadaki her görev için en iyi işçileri seçerek başardığı sonucuna varmaktaydı.[105] Katalan Ekonomik Bilimler Enstitüsü, Temmuz 1937'de "hızlı yönetim" ve kolektiflerde teşvik sistemi oluşturulması çağrısında bulunmuştu.[106]

Altını çizmek gerekir ki, sendikalar tarafından benimsenen Taylorculuk ve diğer teknikler, yalnızca savaş döneminin gerektirdiği hızlı üretimin sonucu değil, aynı zamanda, İspanyol ve Katalan kapitalist seçkinlerinin savaş öncesi sosyal ve ekonomik yetersizliğine karşı sendikaların verdiği cevaptı. Sol düşünce bu bağlamda burjuvazinin yalnızca başlangıcında olduğu endüstriyel modernleşmeyi izliyordu. Sendika militanları, rasyonalleştirilmiş bir geleceği ve bağımsız bir ulusal

[102] Francisco Cuinovart'ın mektubu, 887, AS.

[103] Junta administrativa del sindicato de la industria siderometalúrgica'ya mektup, imza net değil, 887, AS.

[104] *Sidero-Metalurgia,* Eylül 1937.

[105] *Horizontes*, Mayıs 1937

[106] *Institut de ciencies econòmiques de Catalunya,* Ekim 1937

ekonomi içinde üretici güçleri geliştirmeyi hayal etmekteydi. Anarkosendikalist projenin temeli rasyonelleşme, standartlaşma ve hatta fabrikaları Taylorculuğa uydurmaktı; ki bunun ayrıntıları gelişmiş endüstriyel ülkelerdeki fabrikalarla büyük bir benzerlikler taşıyordu. Maraton Kolektifi (eski adıyla Barselona General Motors), tahminen Paris'in endüstriyel banliyölerindeki Renault fabrikalarına yakın genişlikte ve montaj için uzun geçitleri olan bir otomobil fabrikası inşa etmişti.

Geleceğin işlevselci kentine dair planlar ile işyerlerindeki ileri kapitalizmin teknik katkıları birbirlerine paraleldir. Anarkosendikalist militanlar apartmanlardan oluşan ve kitlesel otomobil dolaşımına elverişli kentler inşa etmek istiyorlardı. Aslında, Maraton Kolektifi de ulusun ekonomik potansiyelinin her kent sakinine bir motorlu araç sunabileceğini ve otomobilin yakında İspanya'daki günlük hayatın bir parçası olacağını umduğunu açıklamıştı.[107] Bununla birlikte, sendika ve partilerin rasyonalleşip modernleşmiş geleceğe dair görüşleri, işyerlerine ve işzamanına karşı yürütülen dünyevi mücadelenin sona ermesi demek değildir, ki bu konuyu bir sonraki bölümde işleyeceğiz.

[107] *Horizontes*, Şubat 1937.

6
İşçilerin Direnişi

Gördüğümüz gibi, devrim öncesi Barselona'da işçi sınıfı müthiş mücadeleciydi. İç savaşın patlak vermesinden önce, işçiler daha kısa çalışma günü, daha yüksek ücret, parça başı çalışmanın sona erdirilmesi ve geleneksel tatillerin korunması talepleriyle –bazen şiddet, sabotaj ve iş yavaşlatmayı da içeren– ardı arkası kesilmeyen grevlere gidiyorlardı. Ekonomik krize rağmen, işçiler genelde yaşam standartlarını başarıyla savunmuş, taleplerinin çoğunu kazanmakta dikkate değer bir beceri göstermişlerdi.

Fabrikaların kontrolünü sendikalar üstlendiğinde de geleneksel işçi sınıfı talepleri durmadı; daha fazla ücret istemeyi sürdüren birçok işçi, fabrikada kendilerine uygulanan hareket ve zaman sınırlamasının kalkması için ısrarlı girişimlerde bulundular. Kolektifleri işleten CNT ve UGT militanlarıysa bir zamanlar destekledikleri işçi isteklerinin çoğuna artık karşıydılar; bu sendikaların militanları iç savaş ve devrimin zor zamanlarında daha çok çalışma ve fedakârlık çağrısında bulunuyorlardı. Tabandaki işçiler bu çağrılara sürekli ilgisiz kalırken sendika militanlarına de yeni yönetici seçkinlermiş gibi davrandılar. Çalışmaya karşı doğrudan veya dolaylı direnişler, tıpkı burjuvazinin üretim güçlerini kontrol ettiği dönemde olduğu gibi, taban ile militanlar arasındaki çatışmanın ana noktasını oluşturuyordu. Barselona ve Paris'te çeşitli siyasi inançlardaki endüstri idarecileri, işçi sınıfı kültürünün bu özellikleriyle yüz yüze gelmek zorunda kaldılar.

Tabanın devam eden zorlayıcı talep ve eylemleri, anarkosendikalist ve Marksist *autogestion* kuramlarının üretimci yüzünü açığa çıkardı. Anarkosendikalistler ve Marksistler fabrikanın doğasını değiştirmeden ya da fabrikayı yalnızca rasyonalize ederek, işçileri katılıma ve işyerlerini kontrole

çağırmışlardı. Sendika militanları işçilerden, *işçi olarak* rollerini coşkuyla oynamalarını istiyorlardı. Ne var ki, bu verili durumda, militanların üretim araçlarının rasyonelleştirilip gelişmesiyle ilgili projelerinin içeriği, işçilerin ücretliler olarak kendi kölelik koşullarını gönüllü kabul etmeleri anlamına geliyordu. İspanyol Devrimi'nin gelişimci demokrasisinde rol almak konusunda işçilerin sergilediği isteksizlik hiç şaşırtıcı olmadığı gibi, sendika militanlarının sık sık fabrika toplantılarına katılımların azlığından ve sendika aidatlarının ödenmemesinden yakınmasında da bir tuhaflık yoktu.

Sendika militanları, tabanın ısrarlı taleplerinden birini karşılamaya çalıştı. Devrimin başlangıcında, tekstil ve giyim endüstrisindeki CNT sendikası yıllardır savunduğu bir talebi yerine getirdi: Üretimi yükseltmeye maddi teşvik uygulanmasının ve özellikle parça başı işin ortadan kaldırılması; çünkü sendikaya göre, işçilerin "sefalet koşullarının başta gelen sebebi" buydu.[1] UGT de parça başı işi suçluyor ve hükümetten bunun iptalini istiyordu. Ne var ki, parça başı işin iptali, kısa süre sonra bizzat CNT'nin saldırısına uğradı:

> Sendikalarımızın (CNT) bulunduğu endüstriyel dallarda ve 19 Temmuzdan önce parça başı iş büyük ölçüde hâkimdi, şimdi haftalık ücret geçerlidir ve üretimin verimliliği düşmüştür.
>
> Bu durumda, firma temelinde ekonomimiz hiçbir verim alamamaktadır ve umuyoruz ki işçiler... aletleri ve hammaddeyi azami ölçüde dikkatli kullanacak ve üretimde azami verimi elde edecektir.[2]

Casa Girona, İspanyol Devrimi'nde işçi kontrolü sorunlarının en önemli ve en özel örneklerinden birini oluşturur. Material Para Ferrocarriles olarak da bilinip 1.800 işçi çalıştıran Casa Girona Barselona'daki en önemli metalurji fabrikalarından biriydi. Devrimden önce demiryolu teçhizatı üretirken Temmuz 1936'dan sonra savaş malzemesi üretmeye başlamıştı.[3]

[1] A tots els sindicats obrers de la indústria textil de Catalunya, 163, AS.

[2] *Boletín de información*, 9 Nisan 1937.

[3] Informe que presenta el consejo económico de la industria siderometalúrgica; Informe que presenta el consejo de empresa de la material para ferrocarriles, 1186, AS.

CNT kontrolündeki Casa Girona fabrika konseyi tarafından CNT Barselona Metalurji Sendikası'na verilen bir rapor, 19 Temmuz 1936'dan önce 31.500 peseta olan giderlerin 105.000 pesetaya yükseldiğini söyler. Emekli personele 19 Temmuzdan önce ödenen 688 peseta, 7.915 peseta olmuş; kazalar için ödenen 950 peseta ise 5.719 pesetaya yükselmiş; hastalıklar için ödemeler 0'dan 3.348'e çıkmıştır. Haftalık ücret ödemeleri 90.000'den 210.000 pesetaya fırlamıştır. Ödemelerdeki bu büyük yükselme "gayet yoğun bir üretim" beklentisi ve ihtiyacındandı. Oysa fabrika konseyi, yardımlardaki büyük gelişmeye ve devrim öncesi dönemdeki 1.300 işçiden 1.800 işçiye çıkılmasına rağmen gerçekte üretimin düştüğünü belirtir.

Girona fabrika konseyi çalışma saatlerinin uzatılmasının sorunlara bir çözüm olacağına da inanmıyordu, çünkü şimdiden her hafta sekiz saat ek çalışma programa konmuş, ama bu ek çalışma zamanı bırakın üretimin yükseltilmesini, üretimin düşmesini durdurmakta bile başarısız olmuştu. Böylece personel sayısındaki %38, yardımlardaki %233, haftalık ödemelerdeki %133'lük yükselişlere rağmen üretim %31 düşmüştü. Konsey durumu düzeltmek için belirli "pratik" önlemler ileri sürmüştü: *"Bir savaş ödüllendirmesinin konması hedeflenen üretimi sağlayacaktır* [İtalikler orijinaline ait]." Girona yönetimine göre, başka bir olası çözüm yoktur, çünkü ödemeler yükselmiş ve asgari üretim seviyesinin oluşturulması çabası başarısız olmuştur. Metalurji Sendikası'ndan bu ödüllendirme sistemine ve üretim komitesiyle mühendisler tarafından gerçekleştirilecek "sıkı kontrol"ün başlatılmasına izin verilmesini isteyen fabrika konseyi, önerilerinin "eski dönemin sömürüsüne" dönmek anlamına gelmediğini söylüyordu, çünkü "tüm çalışmaların fiyatları, yöneten ve uygulayanların ortak kararıyla belirlenecek"ti. Üstün çalışma gösteren işçiler ödüllendirilecekti. Eğer böyle yapılmazsa, diyordu Konsey, inisiyatif teşvik edilmemiş olacaktır.

CNT Metalurji Sendikası yönetim kurulunun Casa Girona'daki "anormal" durumları araştırmak üzere gönderdiği bir komisyon, Girona fabrika konseyinin zor durumda olduğunu doğruladı. Araştırma komisyonu 18 peseta alan

bir işçinin 30 parça, oysa yalnızca 5 peseta alan bir çırağın aynı zaman dilimi içinde 80 parça ürettiğini rapor etti. Komisyona göre, bizzat işçiler, fabrika konseyinin parça başı sistemini kurması konusunda hemfikirdi. Komisyon, yeni üretim sisteminin "bizim en derin inançlarımızla... temelden" bir çatışmayı teşvik ettiği, çünkü CNT'nin her zaman parça başı çalışmaya karşı savaştığı sonucuna varıyordu. Yine de işçiler "egoist içgüdülerini" sürdürüyor ve (komisyonun iddiasına göre) komünist ve UGT'li ajitatörler tarafından tahrik ediliyordu. Casa Girona'nın "eşitlik ve özgürlük ideallerimizle" üretimin zorunluluklarının çatışma içine girdiği son vaka olmayacağını umutsuzluk içinde açıklayan komisyon, parasal teşvikler olmadıkça üretmeyi reddeden işçilerin "sınıf bilincinden yoksun ve sorumsuz" oluşlarına saldırıyor ve fabrikada "sınıf bilinçli işçilerin" azınlıkta olması nedeniyle Girona konseyinin parça başı çalışmaya dönüş kararını onaylıyordu.

Basından kısıtlı ilgi görse de, Casa Girona olayı CNT içinde ciddi bir tartışmaya yol açmıştı. 27 Mayıs 1937'de Metalurji Sendikası'nın görevlilerince yapılan bir toplantıda, sendika başkanı Rubio, iç savaş ve devrim döneminde işçilerin bitkin düşünceye kadar çalışması gerektiğini ileri sürdü. Önde gelen militanlardan biri olan Gómez aynı fikirde değildi: O, Casa Girona'da haftada 40 saat çalışmayı destekliyor ve fazla mesaiyi reddediyordu. 1 Hazirandaki bir başka toplantıda, üreticilerin devrim sırasında Devrimden hoşlanmayacağını belirten Başkan Rubio, Girona'da haftada 40 saat çalışmaya saldırdı ve savaş endüstrisinde daha uzun çalışma gününden yana olduğunu ileri sürdü. Rubio'ya göre, Girona'da haftada 40 saatin savunucuları "grev kırıcılık yapıp midelerinden başka bir şey düşünmüyor"du. Haftada 40 saatin savunucusu olup gelişmeleri protesto ederek istifasını veren Gómez ise Girona işçileri arasında huzursuzluk gördüğünü, işe karşı kayıtsızlık, fiziksel ve moral bitkinlik koşullarında işçilerin üretim yapamayacağını açıkladı. Her ay binlerce peseta alan ayrıcalıklı kişileri protesto eden Gómez'e göre, işçiler tüm bunlara rağmen fedakârlık yapmayı sürdürüyordu. Barselona'nın barları hâlâ doluydu, Ramblas (bir

ana cadde) kalabalıktı, "milyonlarca boş gezen ve aylak" şehri turlayıp duruyordu. CNT'nin böylesi bir istismarı durdurması için harekete geçmesini talep etti. Eğer CNT hasta rolü yapan insanları çalıştırır ve Girona'da haftada kırk saati garanti ederse "sınıf bilincine sahip olmadığı" kabul edilen bu işçiler, kazanımlarını koruyabilmek için büyük bir gayretle devrimi savunacaktı. Gómez ile sendika başkanı arasındaki bu tartışma, her iki tarafın da Casa Girona'daki işçilerin tavrını eleştiren ve CNT'nin devrimine karşı siyasi partilerin komplo kurduğunu iddia edip suçlayan bir uzlaşmayla sona erdi. Bu uzlaşmanın sonucunda Gómez'den tavrını değiştirerek sendikaya yeniden katılması istendi ve Rubio'dan da başkanlığa devam etmesi rica edildi. Karar, bir araya getirilmiş dağınık şirket ve kolektiflerin CNT sendikalarınca kontrol edildiği "sosyalizasyon"un "sosyal ve ekonomik başarılarımızın" tek kurtuluşu olduğu sonucuna varıyordu.[4]

CNT veya UGT tarafından kontrol edilen diğer endüstrilerde de benzer sorunlar yaşanmıştı ve her şeye rağmen öyle görünüyor ki, düşük verim ve üretimden, aslında ne komünist ne de UGT'li ajitatörler sorumluydu. Yükleyiciler bölümünden CNT'li bir militan "üretimin gerekenin %50'si" oluşundan yakınıyor ve bu bölümün verimliliği artırmak için yeterli zorlayıcı güce sahip olmadığından şikâyet ediyordu.[5] Aylar boyunca süren yavaş çalışma temposu, kolay bozulabilen meyvelerin zarar görmesine sebep olmuştu ve militanlar tabandaki işçileri "sendikacı ve devrimci ruha" sahip olmadıkları için eleştiriyordu. UGT demiryolu görevlilerinin özel bir toplantısında bir militan, cumartesileri tatil olmak üzere haftada 48 saatlik çalışmada ısrar etmişti, gerçi bir Barselona banliyösü olan San Andres'teki şubede "Devrimden öncekinden daha az sayıda makine" tamir ediliyor olsa bile bu militan bu noktada diretmişti.[6] Büro işçilerinin, devrimden önce var olan günlük altı saatlik çalışmayı restore etmeye

[4] CNT metalurjist tutanaklarından alınmıştır, 1179, AS.

[5] Sección de estaciones colectivizadas, 29 Kasım 1936 ve 13 Ocak 1937, 1404, AS.

[6] Sindicato nacional ferroviario, 23 Ocak 1937, 1482, AS.

dair bir dilekçeyi nihayetinde geri çekmesi komünistleri demoralize etmişti.[7] Böylece, Casa Girona'daki CNT Metalurji Sendikası'nın üretim sorunları yüzünden komünistleri suçlayan deklarasyonu, karmaşık endüstriyel ve sosyal zorlukları son derece basit bir politik düzeye indirmiş oluyordu. *Autogestion* kuramının ortaya koyduğu endüstriyel karar verme süreçlerindeki değişiklikler hariç, ne CNT ne de UGT, üretici güçleri geliştirecek alternatif bir model ortaya koyabildi. Sendikalar, düşük üretim ve işçilerin kayıtsızlığı gibi endüstriyel sorunlarla karşılaştıklarında, tam da kapitalistlerin yaptığı gibi, üretime bağlı ödeme yoluna gitmek zorunda kaldılar.

Parça başı işe dair sorunlar devrim boyunca varlığını ısrarla sürdürdü. 450 işçinin çalıştığı, gömlek ve giyecek malzemesi üretip satan giyim kolektifi F. Vehils Vidal, Şubat 1937 gibi erken bir tarihte, personeli için ayrıntılı bir teşvik sistemi benimsedi.[8] Ekim 1937'de, pantolon ve diğer giyim malzemesi üzerine yoğun sipariş alan Casa Alemany, parça başı iş için yan sözleşmeler yapmaya girişti.[9] Mayıs 1938'de, Barselona demiryolu işçileri parça başı işin neredeyse bütünüyle yeniden inşa edildiğini belirtiyordu:

> İdarecilerin emirlerine uyulmalıdır.
>
> İşçiler her parça başı işten makul bir ücret alacaktır. İşçiler işbirliğinin *temel kurallarını* unutmamalı ve yönetimi aldatmaya kalkışmamalıdır.
>
> Bir çalışma listesi yapılıp ... aylık olarak sunulmalıdır ve bu listeye önceki ay elde edilen sonuçları, çalışmadan elde edilen ürünü ve değişimleri kıyaslayan bir rapor eklenmelidir.[10]

CNT Yapı İşçileri Sendikası'nın teknik yönetimi, Ağustos 1937'de, yapı endüstrisinde anarkosendikalist ücret eşitlemesinin revizyonunu önerdi.[11] Konsey şu açmazı ortaya

[7] PSUC, radi 8, 22 Temmuz 1937, 1122, AS.

[8] F. Vehils Vidal, 23 Şubat 1937, 1099, AS.

[9] 26 Ekim 1937, 1219, AS.

[10] Red nacional de ferrocarriles, servicio de material y tracción, sector este, Mayıs 1938, 1043, AS (İtalikler orijinalindedir).

[11] *Boletın del Sindicato de la industria de la edificación, madera y decoración*, 10 Ağustos 1937.

attı: Ya çalışmayı disipline sokacak ve ücretleri eşitlemeyi bırakacağız ya da bir felaketle karşı karşıya kalacağız. İşçiler arasındaki burjuva etkilerini kabul edip teknisyen ve profesyoneller için maddi teşviklerin yeniden konması çağrısında bulunan konsey, ayrıca yalnızca "verimli (*rentable*) çalışmanın" yürütülmesini salık veriyordu: "Kitleler moral olarak yeniden eğitilmeli", çalışmaları çaba ve kaliteye göre ücretlendirilmeliydi. Temmuz 1937'de, Barselona'daki Yapı Bileşim alanında CNT-UGT ortak deklarasyonu, ödemenin üretime bağlı yapılması konusunda birleşmişti: "Bir yoldaş asgari verimi yerine getirmediğinde cezalandırılacak ve aynı hatanın tekrarı halindeyse işten çıkarılacaktır."[12] CNT-UGT raporu, propagandanın yanısıra morali yükseltip üretimi artırmak için verimlilik grafiklerinin postalanmasını tavsiye ediyordu. Raporda, yapı işçilerinde düşük verimliliğin genelde bir projenin bitimiyle birlikte işlerine son verileceği korkusunu doğurduğu sonucuna varılıyordu.

UGT hem özel hem de kamusal alanda ücretlerin verimliliğe bağlanması gerektiğini ve görevlerini yerine getirmeyen işçilere yaptırımların uygulanmasını savundu. 20 Kasım 1937'de Yapı Bileşim alanındaki bir ücret tartışmasının iş durdurma ve hatta sabotaja yol açtığını bildiren UGT Duvar İşçileri Sendikası aynı şekilde, haftada 100 peseta almadıkları için diğer işçilerin de çalışmak istemediğini açıklıyordu. Duvar İşçileri Sendikası bu işçilerin tavrını "yıkıcı ve şu anda tamamen yersiz" diye tanımlıyordu.[13] 15 Aralıkta, sendika daha düşük ücretli işçilerin ücretlerinin eşitlenmesini istediklerini ve CNT ile asgari verimin nasıl elde edileceğinin tartışıldığını açıklıyordu. 1 Şubat 1938'de, UGT üyelerinin savaş döneminde talepte bulunmaması ve işçilerin daha fazla çalışmasında ısrar ediyordu.[14]

Yapı endüstrisindeki çatışmalar tabandaki işçilerin,

[12] *UGT Edificación*'daki birleşik CNT-UGT deklarasyonu, 15 Ağustos 1937.

[13] Libro de actas de comite UGT, sociedad de albaniles, 20 Kasım 1937, 1051, AS.

[14] *UGT Edificatión*, 1 Şubat 1938.

devrim öncesinde yaptıkları gibi, ücret taleplerini dayattığını gösteriyor. Savaş enflasyonu yüzünden toptan satış fiyatları iki buçuk misli arttığı için işçilerin ücret talepleri kesinlikle yoğunlaşmıştı.[15] Belirli kolektif ve endüstriler enflasyon ekonomisinden yararlanıyordu. Tuğla, çimento ve taşıma firmalarının aşırı fiyatları Yapı Bileşimde şikâyetlere yol açarken, Yapı Bileşim tüm çalışmaların normal bir şekilde yürümesinin garanti edilip fiyatların normal verime uygun olmasını talep ediyordu.[16] Ne var ki işçilerin çoğu fiyat yükseltmelerle cezalandırılıyordu. 1936 sonu ile 1937 başında kadınlar ekmek sıkıntısına karşı gösteri yapmaya başladı. Diğer göstericiler, Barselona'da geleneksel olan, yiyeceklere halk tarafından el konması uygulamasını devam ettiriyordu. Mayıs 1937'de "büyük bir kadın grubu, Barselona limanını basıp portakal dolu bazı yük kamyonlarını yağmalamıştı."[17] Ayrıca temel gıda maddeleri karneye bağlanmıştı ve insanlar uzun kuyruklarda zaman harcamak zorunda kalıyordu. 1938 yılıyla birlikte süt, kahve, şeker ve tütünde kıtlık baş gösterdi. 1936'da açlıktan ölüme ilişkin herhangi bir bilgi rapor edilmemişken, 1937'de saptanan açlıktan 9 ölüm vakası, 1938'de 286'ya çıkmıştı.[18] İşletme ve sendikalar işçilerin zamanını ve parasını korumak için kooperatifler kurdu ya da işletmelerin perakende dükkânlarını devam ettirdiler. Yine de ücret çatışmasını yalnızca fiziksel ya da ekonomik ihtiyaçlar temelinde açıklamak yetersizdir; her analiz, kolektiflerde ve kontrol altındaki şirketlerde çalışan işçiler ile idareciler arasındaki sorunlu sosyal ilişkilerin gözden geçirilmesini içermek zorundadır. Genellikle teknisyen veya sendika militanı olan yeni endüstriyel idareciler, iç savaşın ve

[15] Bricall, *Politica económica de la Generalitat*, c. 1, s. 101-18.

[16] *Hoy*, Ocak 1938.

[17] *Solidaridad Obrera*, 7 Mayıs 1937; Juzgado general de contrabando, 1336, AS. Kadınların gösterileri için bkz. Enric Ucelay Da Cal, *La Catalunya populista* ..., s. 309-23; Temma Kaplan, "Female Consciousness and Collective Action: The Case of Barcelona, 1910-1918", *Signs* 7, No. 3, s. 548-65.

[18] *Estadística: Resúmenes demográficos de la ciudad de Barcelona 1936-1939*, s. 22.

devrimin bu zor zamanlarında tabanın ücret yükseltilmesi talebinde bulunmamasını sürekli rica ediyordu; onların isteği sürekli ihmal edilmiş çeşitli endüstriyel sektörlerde daha çok çalışılması ve fedakârlıkta bulunulmasıydı.

Örneğin, gaz ve elektrik Kontrol Komitesi'nin CNT ve UGT'li üyeleri, devrimin başlangıç aşamalarında ve 1 Mayıs 1937'den oldukça önce ciddi bir sorunla karşılaşmışlardı. Bu endüstrinin tabandaki işçiler 3 Aralık 1936'da, CNT-UGT birleşik toplantısında yıl sonu ikramiyelerini talep etmek üzere imza toplamaya başladılar. Kontrol Komitesi öfkeyle tepki gösterdi. Dilekçeyi "karşıdevrimci ve faşist" olarak nitelendiren bir üye, dilekçeyi imzalayanların tutuklanmasını istedi. UGT ve CNT komite üyeleri de aynı şekilde, toplantıya yapılan önerinin yalnız yıllık ikramiyeleri talep etmekle kalmayıp, işçiler, teknisyenler ve yöneticiler arasındaki ücret farklılıkları dair sıkıcı sorunu gündeme getirme ihtimalinden korkuya kapılmıştı. Bir Kontrol Komitesi üyesi "sendikaların kitlelerin özlemlerine kanal açıp yönlendirmek için var olduğunu" açıklarken; diğerleri toplantının ne pahasına olursa olsun bundan kaçınması görüşündeydi. Bazılarıysa tek bir toplantıda daha fazla ücret talep eden dilekçeyi imzalayan 300 işçiye, diğer 2.000 ya da 4.000 işçinin de kolaylıkla katılacağından korkuyordu. Garcia adlı biri "ya kitleler üzerinde otoritemiz yoktur ya da bu otoriteyi onlara empoze ederiz" diye beyanda bulundu. Toplantıda sonunda UGT-CNT birliğinin ikramiyeleri ödemekten sakınması kararına varıldı. Üyelerden toplantıyı dışarıdakilerle tartışmamaları rica edildi; çünkü komite, imzalayanlara karşı muhtemel ceza önlemleri alabilmek için dilekçeyi kimlerin başlatıp kışkırttığını öğrenmek istiyordu.[19]

Aynı ölçüde ciddi bir tartışma da *Síntesis* adlı dergisinde işçilere sürekli olarak ücret artırımı ve tatil taleplerini ertelemelerini söyleyen Cros Kolektifi'nde yaşandı. Elbette ki bütün işçiler *Síntesis*'in tavsiyelerini izlemiyordu. 30 Haziran 1937'de bu kolektif ve onun bağlantılı olduğu sendikalar

[19] Comite central de control obrera zabıtları, 181-82, AS. Ayrıca bkz. Bernecker, *Colectividades y revolución social...*, s. 363.

–Alicante, Lerida, Valencia, Barselona'daki fabrika ve büro kolektifleri temsilcilerinin yanı sıra UGT ve CNT'nin farklı sendikalarından 14 delege– CNT ve UGT'nin denizcilik sendikalarındaki gemi teknisyenleri ve denizcilerin imzaladığı bir dilekçeyi tartışmak üzere Barselona'da toplandılar. İşçiler Kasım 1935'ten 19 Temmuz 1936'ya kadar Cros Company için yaptıkları fazla mesailerin, pazar ve tatil günlerindeki çalışmalarının ödenmesini talep ediyor; bir başka deyişle, denizciler Cros kolektifleştirilmeden önce yaptıkları çalışmaların ücretinin ödenmesini istiyordu. Hem CNT hem de UGT'nin Kimya Endüstrisi Ulusal Federasyonları denizcilerin talebine karşıydı, fakat diğer birçok denizci geri ödemelerini aldıkları için bir uzlaşma doğacağı umudu içindeydiler. Diğer delegeler ise uzlaşmaya direniyordu, çünkü böyle bir uzlaşma savaşın ve bizzat kolektifin ihtiyaçlarına aykırıydı.

Toplantı sırasında, uzun tartışmalardan hayal kırıklığına uğramış bir denizci temsilcisinin, eğer birlik çözüm bulmakta acele etmezse denizcilerin bir gemiye yelken indirtmeyi planladıklarını söylemesi ortalığı alevlendirdi. Delegeler bu açıklamayı bir tehdit olarak yorumlarken toplantının başkanı, birliğin baskı altında tutulamayacağı uyarısında bulundu. Diğer delegeler de denizcileri greve gitme ve "disipline uymama" tehdidinde bulundukları için eleştirdiler. Alicante'den bir temsilci, fabrikasındaki işçilerin aç olduğunu, fakat kolektifin yararı için hâlâ fedakârlıkta bulunduklarını söyledi. Denizcilerin talebine karşı çıkan Badalona delegesi kolektife sanki "burjuva"ymış gibi muamele etmemelerini, çünkü tüm anlaşmaların oy çokluğuyla kabul edildiğini ileri sürdü ve denizci temsilcileri grev tehdidine son vermedikçe hiçbir uzlaşmaya varılamayacağında ısrar etti. UGT denizcilik delegesi, herhangi bir grev tehdidi görmediği cevabını verirken CNT'li muadili denizde yaşamlarını riske atan tüm denizcilerin yalnızca adil ve eşit muamele istedikleri karşılığını verdi. Bir diğer katılımcı, kolektifin, denizcilere en büyük önemi verdiği, fakat zaman zaman denizcilerin eğer talepleri karşılanmaz ve fabrika konseyi bu talepleri yerine getirmezse denize açılmayı reddettiklerini söyledi. Sonunda toplantı, ekonomik koşullar izin verinceye kadar geri ödemelerin yapılmasına dair karar

verilmesini erteleyen öneriyi kabul etti.[20] Diğer kolektiflerde de işçiler, yeni yönetimlerin *bienio negro* döneminde, hatta 1919 gibi çok eski bir tarihte işten atılanların ücretlerini geri ödeyip yeniden işe almak yönünde karar vermek zorunda kaldıklarını unutmadıkları için sorunların bu şekilde ele alınmasını istiyordu.

Cros Kolektifi'nin fabrika ve sendika temsilcilerinin bir diğer toplu oturumunda, kolektifin Barselona fabrikasında çalışan işçilerin ücretlerinin %15 yükseltilmesi sorunu tartışıldı. Barselonalı CNT ve UGT kimya sendikaları daha önce işçilerinin ücret talebini destekliyor, hatta eğer ücret yükseltimi garanti edilmezse fabrikanın kapatılacağı tehdidinde bulunuyordu. Barselona fabrikalarının müdürü ile diğer fabrika ve sendikalardan görevliler, Barselona sendikalarının ücret yükseltilmesine karşı çıkmalarında ve eğer yükseltme yönünde karar verirlerse "yeni ekonomiyi" tehlikeye atacaklarında ısrar ediyordu. Toplantı başkanı, Barselona işçilerinin, tıpkı denizciler gibi, zorlayıcı yöntemlerle ücret artırımı kazanmayı denediğini açıklıyordu. Zamanın talep ileri sürmek için uygun olmadığını ve işçilerin kendi seçtikleri konseye yeni sorunlar yaratmaması gerektiğini belirten başkan, kendisinin yalnızca geçici geçim masraflarındaki yükselmeye izin vereceğine, fakat bu desteğin daha başka talepler ileri sürme hakkı anlamına gelmeyeceğini söylüyordu. Cros Kolektifi'nin merkez bürosu, ücret artışına karşı bir önerge verdiğinde Barselona fabrikasının temsilcileri toplantıyı terk etme tehdidinde bulundular. Madrid delegasyonuysa büyük görevler tamamlanmayı beklerken "böylesine materyalist" tartışmalarla zaman kaybetmenin utanç verici olduğu cevabını verdi. Akabinde, Barselona fabrikasında ücret yükseltimi, bu fabrika dışındaki tüm fabrikaların oylarıyla reddedildi ve başkan Barselona delegasyonunun savaş dönemi yükümlülüklerini anımsattı. Barselona işçileri ve denizcilerin geri ödemeleri için yapılan bu tartışmalar, İspanyol Devrimi sırasında bile grevlerin ve grev tehditlerinin varlığını göstermektedir.

Devrimin daha başındayken bile işçilerin sürekli talep-

[20] Cros toplantısının tutanaklarından, 1421, AS.

lerde bulunması sendika liderlerini hayal kırıklığına uğratmıştı. Kasım 1936'da demiryollarında çalışan temizlikçilerin çalışma tarzı, ücretlerinden memnuniyetsizliklerini yansıtıyordu; UGT konseyinin bir üyesine göre "temizlikçiler sürekli vagonlarda bir araya gelir ve tuvaletleri temizlerdi. Şimdilerde genellikle bunu yapmıyorlar"dı.[21] Onlar ve diğer disiplinsiz işçiler bahşiş kabul ediyordu, oysa bu ve diğer işletmelerde bahşiş yasaklanmıştı. Aşçı gibi bazı demiryolu çalışanlarıysa hastane trenlerinde çalışmaya direniyordu. Konsey üyeleri çoğu personelin "iyi niyet"ten yoksun olduğunu ileri sürdüler, çünkü komite üyeleri, onların daha önce tıbbi yardım vagonlarında çalıştığı kanısındaydı. Temizlikçiler ücretlerinden ısrarla şikâyet ettiler ve sonunda geri ödemeleri tanındı.

Birleştirilmiş elektrik endüstrisinin CNT-UGT sendikaları, daha fazla ücret ve daha az çalışma saati taleplerinin "şu anda tartışılmaması gerektiği" konusunda fikir birliğine varmışlarsa da, bu sendikalar, daha yoksul şirketlerin işçilerinin, daha ayrıcalıklı şirketlerden meslektaşlarıyla ücret ve çalışma saatleri açısından eşit hakka sahip olma talepleriyle karşılaşmak zorunda kalmışlardı.[22] Ücret sınıflandırması sisteminin adaletsiz olduğunu düşünerek protestoya girişen elektrik endüstrisi işçileri, sabah çalışmasını öğleden sonraya sarkıtarak bir iş yavaşlatma grevinin örgütlenmesine girişmişti.[23] CNT Metalurji Sendikası'nın 3 Temmuz 1937 günlü toplantısında, bir militan "yoldaşlarımız"ın "materyalist" olmayı bırakıp "idealist" olmaları uyarısını yaptı. Aylarca önce, Metalurji Sendikası hayat pahalılığının ücretlerin artırılmasını gerektirdiği sonucuna varmıştı, ama bu artırma "sıkıntı" noktasına varmaya yol açmamalı ve fabrikaların işleyiş düzenini bozmamalıydı.[24]

İşçiler bazen de gönüllü çalışmalar için ücret talep ettiler veya savaşa ilişkin fedakârlıklar yapmayı reddettiler.

[21] Consejo obrero de coches camas, 10 Kasım 1936 ve 13 Mart 1937, 467, AS.

[22] 29 Eylül 1936, 182, AS.

[23] 25 Ağustos 1937, 181, AS.

[24] Actas de metalúrgicos, 3 Temmuz ve 9 Nisan 1937, 1179, AS.

UGT'ye bağlı Sindicato de Vestir, dört erkek ve kadından askerî birlikler için elbise toplamalarını rica etmişti. Ama gönüllüler bu hizmetleri için ödüllendirilmemeyi "anlamıyor" ve ücretlerinin ödenmesini talep ediyordu; federasyon sonunda ücretlerin yarısının ödenmesini kabul etmişti.[25] MZA Merkez Komitesi, Fransız sınırındaki kömür boşaltım işine gönderilip burada yemek konusunda tartışarak görevlerini bırakan yedi gönüllüyü kızağa çekmişti.[26] Bazıları, askerler için elbise dikerek veya yaralılar için para toplayarak cephe için fedakârlıkta bulunurken, diğerleri savaş için vergi ödemekte isteksizdi. CNT Grafik Sanatları Sendikası, ünlü Seix y Barral yayınevine, personelin ordu için %5'lik katkısını yapıp yapmadığına emin olmak için bir görevli göndermişti. CNT *sindicato* katkıda bulunmayan diğerlerini soruşturacağına söz vermişti.[27] Ocak 1937'de bir mücevherat kolektifinin işçileri, ücretlerinden milis için %5 kesinti yapılmak istendiğini öğrendiklerinde "fazla mesai yapmayı reddettiler".[28] Sendika da bu duruma herhangi bir ücret yükseltimini reddederek yanıt verecekti.

Ücret çatışmaları yalnızca işçilerin memnuniyetsizliklerini dışa vurmasıyla kısıtlı değildi: sendikalar da, emek tarihi boyunca çeşitli derecelerde var olmuş olaylarla, yani işe gelmeme, geç kalma gibi sorunlarla karşılaşmak zorunda kalmıştı. XIX. yüzyılda, Fransız benzerleri gibi Katalan işçileri de, gayriresmi ve kararlaştırılmamış bir tatil olan "dilluns sant" (Kutsal Pazartesi; Paskalyadan önceki "kutsal hafta"nın pazartesi günü) geleneğine sahip çıkmış, birçok işçi pazar tatilini uzatma yoluna gitmişti. XX. yüzyılda, büyük ölçüde Hıristiyanlığı terk edip ruhban sınıfı karşıtı bir tutum almış Katalan işçi sınıfı, geleneksel hafta içi dinsel tatil günlerine saygı göstermeye devam etmişti. Devrim sırasında anarkosendikalist ve komünist basın, işçilerin bu gelenekleri katı

[25] Comite ejecutivo de la federación local UGT, 27 Kasım 1937, 501, AS.

[26] Acta, 18 Mart 1937, 531, AS.

[27] Reunión de junta, 13 Kasım ve 8 Aralık , 1936, 1204, AS.

[28] Actas del sindicato único de la metalurgia, sección joyeria, plateria, relojeria, 16 Ocak 1937, 1352, AS.

bir şekilde savunmasını sık sık eleştirmişti; *Solidaridad Obrera* ve *Síntesis* geleneksel dinsel tatillerin işten kaytarmanın özrü olmaması gerektiğini açıklamıştı. Bazı sendikalar hafta içi *fiesta*'ları kutlamaları yasaklamıştı. Elektrik endüstrisinin yerel komiteleri, 1936'da Noel tatilinin kaldırılması ve bunun yerine Yılbaşının fiesta olarak kutlanmasına için bir inisiyatif başlatmıştı.[29] Çalışma haftası içindeki geleneksel dinsel tatillerde (gözlemciler, Barselonalı işçilerin pazar ayinlerine geniş bir katılımda bulunduğunu asla belirtmemişlerdir) işe gelmeme ve geç kalma olayları, işçilerin rasyonalize edilip demokratikleştirilmiş olsalar bile fabrikalardan hoşlanmamaya devam ettiğinin belirtisiydi. Ücretli emeğin bu kaçış eylemleri, belki de o sırada ücret sorunu meselesinde mücadele eden İspanyol Devrimi'nin ideallerinden daha derin bir ayrılığa işaret ediyordu.

Tatillerin nasıl organize edilip ödeneceği –tabii eğer ödenecekse– üzerine uzun ve ateşli tartışmalar yaşanmıştı.[30] 1936 ve 1937 yıllarında birçok işçinin siyasi ve askerî koşullara rağmen yaz tatillerinde kararlı oldukları anlaşılmaktadır.[31] Hükümet darbesinin birkaç hafta sonrasında gaz ve elektrik endüstrilerinin Kontrol Komisyonu, 15 Ağustosun tatil olarak tanınmayacağına ilişkin bir kararname yayımladı. 1937 yazı yaklaşırken, bazı sendikalar tatilleri bütünüyle yasakladı.[32] Birçok kolektifte cumartesi günleri çalışmak kesinlikle rağbet görmüyordu. Kasım 1937'de, UGT demiryolu işçilerinin bir kısmını cumartesi öğleden sonraları çalışmayı reddettikleri için disiplinsizlikle suçladı.[33] Bir CNT sendikası, cumartesi çalışmayı sürekli reddeden üç yükleme işçisini on günlük ödemelerini ve onbeş günlük tatillerinin önemli bir kısmını keserek cezalandırdı.[34] Bir militan, hırsızlığın altı cumartesi

[29] 12 Aralık 1936, 182, AS.

[30] ACTA, 29 Kasım 1936, 1404, AS.

[31] Monjo ve Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 64, 170.

[32] Informe, 14 Ağustos 1936, 182, AS; Junta de distribución, CNT, 15 Haziran 1937, 1446, AS.

[33] Consejo obrero de MZA'dan mektup, sindicato nacional ferroviario UGT, 24 Kasım 1937, 467, AS.

[34] Asamblea, 13 Ocak 1937 ve Acta, 24 Temmuz 1937, 1404, AS.

çalışmasıyla cezalandırılması gerektiğini ekledi. CNT bürolarında çalışan kadınlar CNT'nin "Savaş sırasında tatil yoktur" sloganını gözardı ederlerken, militanlar da kendilerini pazar günleri çalışmayı reddeden bir kadın daktilocuya karşı disiplin dayatıcı eylemlere girişmek zorunda hissediyordu; çünkü disiplini bozanlar disipline edilmezse "birçok [kadın] yoldaşın pazar çalışmalarına gelmeyeceği"nden korkuyorlardı.[35] Mayıs 1937'nin ünlü günleri, ücretli işçilere CNT ve UGT kampanyacıları telaşla derhal işbaşı yapılması çağrısında bulunmadan önce beklenmedik bir tatil fırsatı sunmuştu.

Hastalık yüzünden iş günü kaybı olağanüstü boyutlardaydı. İnşaat sektöründe çok sayıda yoldaş sık sık "hasta"lanıyordu. CNT Duvarcılar Teknik Komisyonu "kimi işçilerin sorumsuzluğuna" dikkat çeker: "Biz sahte hastalıklara ve çalışmamaya dikkat çekiyoruz, bunlar kolektifimize ağır ekonomik zararlara yol açmaktadır." Hastalık parası almak için her yolu deneyen işçilerin "kurnazlık, günahkârlık ve vicdansızlığı" karşısında şaşkınlığa uğrayan komisyon, bir olayın üzerinde durarak, saralı raporu alan bir işçiyi evinde ziyaret eden teknik komisyon üyesinin onu evde bahçesiyle uğraşırken görünce şaşırıp kaldığını belirtir. Bu ve benzeri hileler, komisyonun sosyal politikalarını "ciddi şekilde tehdit" ederken, komisyon da sendika temsilcilerinden "istismarları radikal bir şekilde tasfiye edecek bir haçlı seferi" talep ediyordu.[36] Doğrama işçilerine dair CNT'nin bir diğer teknik komisyonu da işçilerin hastalık yardımı alması için doktora görünmesini sağlayacak bir Hastalık Komitesi oluşturmuştu. Komisyon "sendika temsilcileri ve genelde işçileri" istismarları saptamak üzere uyanıklığa çağırdı. Kendini yaralama geleneğini sürdürüp işaret parmağının iltihap toplamasını sağlayan bir doğrama işçisi saptanmıştı. Kasım 1937'de, UGT Duvarcılar Sendikası'nın militanları Yapı Bileşim alanındaki "başarısızlık"ın önemli bir nedeninin, per-

Birlik, eğer bu üç işçi para cezalarını öderse, tatil haklarını koruyabileceklerine karar vermiştir.

[35] Comite regional, sección defensa, 17 Temmuz 1938, 1049, AS.

[36] *Boletín del Sindicato de la industria de la edificación, madera y decoración*, 10 Kasım 1937.

sonel fazlalığı, kredi azlığı ve ulaşım zorluklarına ek olarak "hastalıklara ödenen büyük miktarda para" olduğunu iddia etmişti.[37] Barselona'da UGT federasyonu Yürütme Komitesi de bu bulguları onaylıyordu:

> Fabrika konseyi şiddetli bir kontrol uygulamadığından beri hastalıklar nedeniyle çok sayıda istismar olayı söz konusudur. Kontrol çok zordur, çünkü hasta olduğu varsayılan kişi, komitesinin üyeleriyle yakın ilişki içindedir. Ancak eğer işçiler durumu dikkatli bir şekilde inceleyen bir şirketçe sigortalanırsa bu sahtekârlık belki önlenebilir. Bu konuda sigorta sendikasından yoldaşlara danışılarak karar verilebilir.[38]

Yükleme ve boşaltma işçileri içindeki kaza mağdurlarının suiistimalleri, işçi yardımlaşma sandıklarına daha da ağır ödemelere mal oluyordu. Yaklaşık bir yıl hastanede yatan bir yükleme işçisi kendisine ödenen paranın önemli bir miktarını biriktirebiliyordu.[39] Yapılan toplantıda Kontrol Komitesi'nin fiziksel olarak çalışabilecek durumdaki işçileri saptayacak önlemler almasında ısrar ediliyordu; ama komitenin etkisi kuşkuluydu, çünkü bir militan, günlerce işe gelmeyen, sonra da cumartesi günü ortaya çıkıp maaş bordrosunu alan işçileri aylar geçtikten sonra suçlamıştı. Aralık 1936'da Teneke İşçileri Sendikası'nın önemli bir militanı "neredeyse her atölyede hastalık ve çalışma programıyla ilgili ortaya çıkan anormallikler"den şikâyet ediyordu. Ocak 1937'de, bir diğer teneke işçisi çeşitli atölyelerde ortaya çıkan "kaytarmalardan" söz ediyordu: "Birçok işçi bir veya yarım gün boyunca işe gelmemekte, hastalıktan dolayı değil, işlerine öyle geldiği için böyle yapıyorlar."[40] Şubat 1937'de,

[37] Sanitaria, 12 Şubat 1938, 1203, AS; Libro de actas de comite UGT, sociedad de albaniles, reunión de junta, 7 Kasım 1937, 1051, AS.

[38] Comite ejecutivo de la federación local UGT, 29 Eylül 1937, 501. Kasım 1936'da Halk Mahkemesi'nin sorgu savcısı Adolfo Bueso "Sigorta Sendikası üyelerinin çoğunu faşist" olarak damgalamıştır: Federació local UGT, 27 Kasım 1936, 1311, AS.

[39] Actas, 13 Haziran ve 22 Ağustos 1937, 1404, AS. Hastalık ödemeleri kolektife ve sendikaya göre değişiyordu.

[40] Sindicato de la industria siderometalúrgica, sección lampistas, asamblea general, 25 Aralık 1936 ve 15 Ocak 1937, 1453, AS.

CNT Metalurji Sendikası bazı işçilerin iş kazalarından avantaj sağladığını ifade etmişti.[41]

Bu bağlamda, tarihçilerin gözardı etse de doktorlar İspanyol Devrimi'nin önemli figürlerinden biriydiler. İlk aylarda bazı komiteler bağımsız doktor şirketlerinin yerine geçtiler, fakat hiçbir şekilde onların denetleyici rolünü ortadan kaldıramadılar. Elektrik ve gaz endüstrisinin devrimci idarecileri, Doktorlar Sendikası'nın personelin güvenmediği bir doktoru uzaklaştırmasında ısrar ediyordu; çünkü onun görevden alınması "başka doktorların tedavi ettiği hastaların hastalıklarının onaylanması için eve viziteye gidilmesini" zorunlu kılacaktı.[42] Birçok sendika ve kolektif, hasta işçileri muayene etmeleri için kendi tıbbi personeline emir verme hakkını elinde tuttu. Bir kolektif, iş kazası mağdurlarının derhal kendi sigorta şirketinin doktorunu haberdar etmesini istiyordu.[43] Doktorlar yalnızca işe gelememe konusunda değil, hastalarının daha kolay işlerde çalışmasını talep etmekte de iktidar sahibiydi. Onlara bağlı tıbbi uzmanlar, kontrol komitesi ve diğer örgütlerin rapor vermekte kayırmacılıktan suçlu olup olmadığına karar verme görevi de yapıyordu.

Fakat doktorlar devrimci değerlerin pek de abidesi gibi değillerdi. Bir kısmı ordunun ayaklanmasına sempati duyuyor, diğerleri de konumlarından avantaj sağlıyordu. UGT kliniği bir dizi suiistimali rapor etmiştir: hastaya kötü davranılıyor, hemşirelere "baskı" uygulanıyor, hastalara tahsis edilen süt başkaları tarafından tüketiliyor ve resmî arabalar kişisel amaçlar için kullanılıyordu.[44] Demiryolu işçileri arasında yaralanmaların sayısı düştüğü halde tazminatların miktarı büyüyordu. Sendika temsilcisi "personeldeki fedakârlık ruhu eksikliğinin, ama daha çok da görevlerini yerine getirmeyen doktorların kayıtsızlığının doğurduğu düzensizliği" eleştiriyordu; çünkü "birçok durumda yarala-

[41] Actas de metalúrgicos, 15 Şubat 1937, 1179, AS.
[42] Comite central, 22 Ağustos 1936, 182, AS. Ayrıca bkz. Acta de reunión del comite de control, 19 Mart 1937, 467, AS.
[43] Reglamento interior, Eudaldo Perramon, 1 Eylül 1938, 1219, AS.
[44] Consejo de la federación local, 4 Kasım 1937, 501, AS.

nan kişi bütün hafta boyunca işe gelmeme izni alıyordu." Bazılarının suiistimaline son vermek üzere militanlar hastalananların daha yakından gözlenmesine karar vermişti. Bir komünist hücre, doktorların daha titiz davranmadıkları taktirde işlerini kaybedeceği noktasında uyarılmasına karar vermişti. Bu hücre ayrıca işçilerin "kuşkulu hasta" olduğuna karar vermeye yalnızca tanınmayan bir doktorun yetkili olmasını kararlaştırmıştı.[45]

İş zamanının kaybına katkıda bulunduğu için tütün ve alkol de sosyalist gerçekçi posterlerde lanetleme konusuydu. Devrimin başlarında, Barselona gazetesi *La Vanguardia*'nın işçileri ve güvenlik görevlileri, iş saatlerinde içki içip kumar oynamak sorunu üzerine toplantı yapmıştı. CNT Metalurji Yapı Sendikası'nın bir militanı işçilerin sigara içmek için işlerinin başından ayrıldığından şikâyet ediyordu. Merkez Komitesi, birçok uyarının ardından iş başındayken genellikle sarhoş olan bir yük işçisini belki de daha zor bir diğer göreve iki aylığına göndererek cezalandırmıştı.[46]

İç savaş ve devrimin yarattığı karmaşa koşulları işe gelmemek için iyi bahaneler sağlayabiliyordu. Kontrol komitesi, işçilerin Temmuz 1936 "olayları"nın işlerine dönmelerini önlediği gerekçesini kuşkuyla karşılamıştı. *Solidaridad Obrera*'nın bir yetkilisi, CNT bölge komitesinin onayı olmadan işine gelmeyenlerin ücretlerinin ödenmeyeceği uyarısında bulunmuştu. Elektrik endüstrisinin yönetimi "sonu gelmeyen düzenbazlık olayları"nı araştırmayı planlıyordu.[47] Elektrik şirketleri tarafından işe alınan milisler işe dönmelerini isteyen gazete ilanlarına kulak asmıyordu. Dahası, militanlar çok sayıda milisin cephe gerisinde kaldığından şikâyet ediyordu. Demiryolları idarecileri, sendika komitesinin, izinsiz işe gelmeyen işçilerle ilgili kararı üzerine çok sayıda işçiyi işten çıkartmıştı; bunun üzerine işçiler de ken-

[45] PSUC, radi 8, (Temmuz?) 1937, 1122, AS.

[46] Reunión de junta, 2 Ekim 1936, 1204, AS; Actas de junta y los militantes de las industrias construcciones metálicas CNT, 7 Aralık 1937, 921, AS; Acta, MZA, 9 Nisan 1937, 531, AS.

[47] Reunión de junta, 23 Ekim 1936, 1204, AS; 9 Ekim, 12 Kasım ve 12 Aralık 1936, 182, AS.

dilerini orduya kaydolmaya teşvik edip ücret bordrolarını düşürme yoluna gittiğinden kuşkulandıkları komitelerine güvenlerini kaybetmişti.[48]

İspanyol Devrimi sırasında, işe gelmemeye ek olarak sabotaj ve hırsızlık da devam etmekteydi, yani üretimde işbirliğini ifade eden liberter ve komünist ilkelerden büyük bir uzaklaşma söz konusuydu. Sabotaj genelde en geniş anlamda tanımlanıyordu:

> Çalışma süresi sona ermeden işi terk etmek ... şikâyetleri şiddet yoluyla ortaya koymak... Sebep göstermeden tatil yapmak. Bir işi bitirdikten sonra yeni bir iş var mı diye sormamak. Müşterileri kaba bir tavırla bekletmek. Çalışma saatleri içinde yemek yemek. Konuşmak. Diğer işçilerin dikkatini dağıtmak... Acil bir durum olmadığı halde telefon etmek veya telefon mesajları almak. Bu kuralları çiğneyen işçiler bir günlük ücretlerini alamayacaktır.[49]

Madrid'den önemli bir CNT'li gazeteci şöyle açıklıyordu:

> Eşyaları korumak için nasıl önlem alacağını bilmeyen ve onların dikkatsizce israf edilmesine izin veren yoldaşlar var ... Antifaşizm davasına yardım etmek isteyen ve edebilecek uyanıklıktaki diğerleriyse ücreti garanti altında tutmak için işverenlerin sabotajlarını bile bile tolere ediyorlar. Onlar makinelerin çalışıp çalışmadığına dikkat bile etmiyor veya makineler çalışmadığı halde cumartesi ücretlerini alıyorlar. Önemli olan kendi karınlarının doymasıdır, zaruret içinde olanlar umurlarında bile değil.
>
> Bazı davranışlar, endüstri, ister işçilerin kontrolünde isterse sermayenin kontrolünde bulunsun eşit derecede kötüdür. Kimileri haftalık çalışma saatini azaltarak hiçbir yoldaşın işsiz kalmamasını sağlarken kimileri de haftanın her günü çalışabiliyor ve ondan sonra da ücretlerinin iyileşmesi uğruna fiyatlar yedi veya on misline katlanıyor.[50]

Benzin ve otomobil parçası yokluğu yaşanırken, bir Merkez

[48] Acta de reunión, 19 Mart 1937, 467, AS; Acta de reunión, 16 Mart 1937, 531, AS.

[49] Proyecto de estatuto interior, sastrería Casarromona (tarihsiz), 1219, AS.

[50] J. Garcia Pradas, *Antifascismo proletario* ..., s. 129-130.

Komitesi, arabaları gereksiz yolculuklar için kullanan yerel komite üyelerini "sabotaj" suçu işlemekle suçladı ve işten çıkarılabileceklerini bildirdi.[51] CNT Junta de Hierro dökümhane kolektifinin rasyonalleştirilmesini "sabote" ettikleri için dört işçiyi işten çıkardı.[52] "Vazgeçilmez işçi" statüsü kazanmış bu dört işçi gece vardiyasında uyumuştu; kalifiye işçilere iş sırasında uyuma izni verdiği için bu işçilerin ustabaşısı, "Ekonomiye ve Savaş çalışmalarına ciddi zarar" verdiği gerekçesiyle işten atıldı. Özellikle 1930'ların başlarından beri militanlığıyla bilinen bir yer olan CNT'ye bağlı Badalona Metalurji Sendikası'nın başı özellikle sabotajcılarla beladaydı ve Barselonalı muadilinden kendilerinin onayı olmadan Badalonalı metalurjistleri işe almasını istemişti.

17 Mart 1938'de, M.E.Y.D.O Kolektifi'nin CNT delegasyonu, CNT Metalurji Sendikası'nın makine bölümüne, sabotajların kolektifin yaşamını tehlikeye soktuğunu bildirdi. Uzun bir dönem boyunca 50.000 ila 60.000 peseta değerindeki çok sayıda parça ve alet kaybolmuştu. Kolektif, işçileri bu tür hırsızlıkların kendi mallarını çalmaktan farksız olduğuna ikna etmeye çalıştı; ama ikna çabası başarısız oldu, çünkü hırsızlık olayları devam etti, hatta daha da arttı. Sonuç olarak, kolektif, çalınan teçhizat yerine konuncaya kadar işçileri işten çıkardı. Çalışmadan geçen (muhtemelen ücret de ödenmeden) iki günün sonunda, bazı işçiler kendi inisiyatifleriyle Juan Sendera adlı birisinin evine gidip çalınan teçhizatın çoğunu buldu. Sanık Sendera da kolektiften kovuldu.[53]

Diğer atölye ve kolektiflerden de hırsızlıklara dair raporlar geliyordu, fakat bu hırsızlık olaylarının boyutunu ve büyüklüğünü tahmin etmek zordur. Yumurta ve tahıl çalan yükleme işçileri arasında bu tür küçük hırsızlıklar yaygındı. Çaldıkları ürünleri çantalarına koyan işçiler, kendi arkadaşları ve kontrolörler tarafından hırsızlıkla suçlanmaktan kurtulmak için çalışma saatleri içinde evlerine gidip geliyordu.

[51] 14 Ocak 1937, 181, AS.

[52] A la junta, 25 Haziran 1938, 1084, AS. Ayrıca bkz. iki mektup, 20 Ocak 1938, 1084, AS.

[53] M.E.Y.D.O Kolektifi'nin mektubu, 854, AS.

Bir militan "çalışma saatleri içinde birçok yoldaş oturuyor, sigara içiyor ve yapmaları gereken işleri yapmıyor. Uyarıldıkları zaman da komiteden yoldaşlara karşı küstahça davranıyor" diye şikâyet ediyordu. Birlik, ilk hırsızlık olayı belirlenene 100 peseta ceza verilmesini, aynı suçun tekrarı halinde sabıkalının işten çıkartılmasını kararlaştırdı.[54] Devrimin ilk haftalarında, market işçileri sendikası hem hırsızlığı hem de işsizliği azaltmak amacıyla işsiz üyelerini güvenlikçi olarak çalıştırmıştı.[55]

Bazı sendika militanları ve kolektif görevlileri zimmete para geçirmek ve fonlarda suiistimal yapmakla bile suçlandılar.[56] Kaliteli kadroların ve adanmış sendika militanlarının eksikliği elbette ki birçok durumda fırsatçıların terfi etmesine yol açmış olabilir. Yerel Castellón CNT'sinde hızla önemli bir göreve terfi eden, muhafazakâr radikal partinin eski bir üyesi Barselona'ya kaçmıştı; Castellón sendikası onu yalnızca sığınmacılara tahsis edilmiş fonu cebe indirmekle değil, aynı zamanda kadın bir yoldaşla ilişkiye girmekle de suçluyordu.[57] Bir CNT'li metalurjist, sendikanın gelirini kendi cebine indirdiği kuşkusu altındaydı; militanlar suçlananın ihraç edilmesi önerisini reddettiler, ama onun sendika ofisinde kalmasını da onaylamadılar.[58] Anarkosendikalist kaynaklar, Tekstil Sendikası'na ait fonlara dair para toplama işlemlerinde yolsuzluklar olduğunu rapor ediyordu.[59]

En dikkat çekici hırsızlık olayı elektrik endüstrisinde ortaya çıkmıştı.[60] Gaz ve elektrik komitesi, Paris'te gizlice ve illegal olarak kömür satın almaya tahsis edildiği varsayılan bir banka hesabı açmıştı. 1936'da, yönetici komite belki de Generalitat'ın bilgisi dahilinde veya suç ortaklığıyla bir Paris

[54] Acta de asamblea, 24 Temmuz 1937, 1404, AS.

[55] Societat de moços, 20 Eylül 1936, 1170, AS.

[56] Actas de construcciones metálicas CNT, 7 Aralık 1937, 921; Junta de telefonos UGT, 9 Ocak 1937, 1170, AS; *Solidaridad Obrera*, 30 Aralık 1937.

[57] Federación local, 4 Nisan 1938, 1084, AS.

[58] Companeros, 11 Şubat 1938, 1084, AS.

[59] *Solidaridad Obrera*, 3 Şubat 1937.

[60] Takip eden bilgiler AS, 181'deki bir dizi belgeye dayanmaktadır.

bankasına depozit fonu yatırmak üzere bir delegasyon görevlendirdi. Yönetici komite Eylül 1937'de yeni bir delegasyona Paris'e gidip frankları pesetaya dönüştürmesi emrini verdi. Komite üyelerine banka hesabını kendi adlarına açmış ilk komiteden iki üye de –biri CNT'li, diğeri UGT'li– eşlik ediyordu. Bu iki delegasyon üyesine Paris'te karılarının da katılması delegasyonun diğer üyelerinde kuşku uyandırdı. Bir milyon frankın üstünde böyle büyük bir miktar paranın baştan çıkarıcılığı sonuçta paranın zimmete geçirilmesine yol açmıştı. Bu iki kişi, kadınları ve paralarla birlikte ortadan yok oldular.

Gazete okuyucuları yüksek mevkilerdeki bu yolsuzluk kanıtları karşısında şaşkınlık içindeydi. Bizim bu hikâyeleri aktarmaktaki amacımız–birisi, devrimcilerin böylesine gözden düşmesine yol açan bu hikâyelerin *franquista*'lar tarafından uydurulmuş masallar olup olmadığını merak edebilir– CNT ve UGT personelinin iktidar mevkisi ve belirli endüstrilerin sorumluluğu için yeterli kalite ve işlevsellikte olmadığını göstermektir. Bu skandal, Generalitat'ın Ekim 1937'de olaya doğrudan müdahalesine yol açtı ve endüstrinin özerkliğinin sona erdirilmesiyle kapandı. Kendilerini içtenlikle adamış CNT ve UGT militanları, liderleri arasındaki bu tür yolsuzluk olaylarının yalnızca tabanın moralini bozacağını ve onları dava için daha çok çalışıp daha iyi savaşma taleplerine karşı daha fazla direnmeye sevk edeceğini biliyorlardı. Bu şartlar altında alaycılık fazlasıyla bulaşıcı bir hastalıktır. Elbette, ters yönde örnekler de çok sayıdaydı: kendilerini davaya adamış militanlar, cephede ve cephe gerisinde fedakârlık yapmaya gönüllü olduklarını defalarca göstermişlerdi. Örneğin, CNT Orman İşçilerinin mali sorumlusu "aşağılık hırsızlar" tarafından kendisine düzenlenen suikast sırasında, övülesi bir davranış göstererek, kolektifin çıkarlarını korumak uğruna yaşamını vermişti.[61]

Barselona'daki bir tarım kolektifinin bir çocuğu öldüren bir muhafızını savunmak zorunda kalması oldukça gariptir. İçlerinde çocuklar da –bazıları sığınmacı– olan yirmi otuz ki-

[61] A todos, 30 Eylül 1938, 1084, AS.

şilik bir mahalle çetesinin ürünleri çalıp karaborsada sattığını açıklayan kolektifin, bu yerel "işe yaramazların" onların sırtından geçinmesine izin vermeme kararlılığı da talihsiz bir "kaza"ya sebebiyet vermişti.[62] CNT şehir çapında 1.000 hektar mülkiyete sahip Barselona Tarım Kolektifi'nin en ciddi sorunu olan bu "cahil baş belaları"nı hırsızlıkla suçlamıştı.[63] Militanlar genellikle hırsızlığı, israfı, itaatsizliği ve diğer sabotaj biçimlerini faşistlik olarak görüyordu; o faşistler ki, temel sosyal ve endüstriyel sorunları bir kere daha üreterek politik alana taşıyacak ve böylece baskı yoluyla sorunları daha kolay çözebileceklerini kanıtlayacaklardı.

İspanya'nın diğer yerlerinden gelen işsiz sığınmacıların doluştuğu Barselona'da küçük hırsızlıkların ve yardım kurumlarını aldatmanın başlıca meseleler olması hiç şaşırtıcı değildir. Temmuz 1938'de şehir yaklaşık 22.000 sığınmacıyı barındırıyordu.[64] Komünist militanlar iş bulmuş bazı sığınmacıların yardım personelini kandırıp kolektiflerin mutfaklarından çorba içtiklerinden şikâyet ediyor ve PSUC militanları yetkililerden hilekârların tasfiye edilmesini talep ediyordu.[65] 1938'in sonuna doğru yerli halk ile köksüzler arasındaki gerilim iyice artmıştı; yiyecek çalma olaylarının, özellikle de tarlalardan yapılan hırsızlıkların iyice artması neredeyse herkes için kıtlığa yol açmıştı ve bu durum Katalanların yeni gelenlerden duyduğu rahatsızlığı iyice artırmıştı.[66] Yine de yardım görevlileri cömert davranmaya çalışıyor ve Katalonya'nın endüstriyel kentlerindeki sığınmacı nüfus, bazen yerlilerden daha düzenli tayın alıyorlardı; gerçi belli kentlerin yeni gelenler için planlanan tayınları yerli nüfusa aktardığı da oluyordu.[67] Köksüzler arasında tifo salgını baş göstermişti; Barselona'da 1936'da tifodan 144, 1937'de 261

[62] Sección de coordinación, informe de la Barriada Prat Vermel, CNT, 11 Temmuz 1938, 830, AS.

[63] *Solidaridad Obrera*, 24 Haziran 1938.

[64] Commissió consultiva, 13 Temmuz 1938, Generalitat 277, AS.

[65] PSUC, celula 9a, 7 Ocak 1938, 1122, AS.

[66] Comissariat d'assistència als refugiats, informe, Reus, 30 Ekim 1938, Generalitat 277, AS.

[67] Comissió, 27 Temmuz 1938, Generalitat 277, AS.

ve 1938'de 632 kişi öldü.[68]

Sığınmacılar kadar umutsuz koşullarda yaşayan ücretliler de görevlileri aldatıyordu. İspanyol Devrimi tarihçileri işçilerin daha az çalışma, daha yüksek ücret, tatil ve iş güvenliği gibi taleplerini destekleyen bir sendikadan diğerine geçerek CNT ile UGT arasındaki rekabetten kendi çıkarları yönünde yararlandıkları gerçeğini göz ardı etmiştir. Komünist bir UGT lideri, fabrika konseylerinde sendikaların temsil edilişi, bu sendikalara kaydolmuş işçilerin oranına göre belirlendiği için, işçilerin sık sık sendika değiştirmesinin "kargaşa" ve "istikrarsızlığa" yol açtığını belirtir.[69] 23 Ocak 1937'de UGT Demiryolları Sendikası'nın özel bir toplantısında, her iki sendika arasında yapılan cumartesileri çalışmanın gerekliliğine dair anlaşmayı ihmal eden CNT'nin, UGT üyelerini kendi safına çekmeye çalışması eleştirilmişti.[70] Bir UGT görevlisi "şu anda tembelliğin saçma ve karşıdevrimci olduğunu" ileri sürmüş, fakat diğer UGT militanları, CNT cumartesi çalışmasını onaylamadıkça üyelerinin çalışmayı kabul etmeyeceğinde ısrar etmişti. UGT militanları, UGT'nin hoşnutsuz memurlarını kendi saflarına çekmek için rakiplerini "manevralar" yapmakla suçlamıştı; CNT'nin telefon işçileri için güya daha az çalışma saati ve daha fazla tatil taleplerini savunduğu ileri sürülüyordu.[71]

UGT devrimin ilk günlerinde CNT'nin hakimiyetindeki elektrik endüstrisinde taraftar kazanmak amacıyla, CNT'nin haftada 44 saat çalışma önerisine karşı 36 saatlik bir öneri getirmişti.[72] 1937'de tartışma yeniden canlandı. Temmuzda, UGT haftalık 36 saat çalışma veya öğle yemeği arasını asgariye indiren 40 saatlik bir yoğun program önerdi; CNT ise 44 saatlik normal haftalık çalışmayı istiyordu.[73] Bu bö-

[68] *Estadıstica: Resúmenes demográficos* ...

[69] Juan Fronjosá, *La missió dels treballadors* ..., s. 15. Ayrıca bkz. Asamblea, 29 Ekim 1937, 1219, AS.

[70] Sindicato nacional ferroviario, acta, 23 Ocak 1937, 1432, AS.

[71] Consejo de la federación local, 4 Kasım 1937, 501, AS; Comite ejecutivo de la federación local UGT, 26 Temmuz 1937, 501, AS.

[72] 5 Ekim 1936, 182, AS.

[73] 16 Temmuz ve 27 Eylül 1937 tutanakları, 181, AS.

lünme koşullarında, işçiler kendi tercihlerine uygun haftalık çalışmayı seçmeye başladı. Bir liberter militan "eğer CNT 36 saatlik yoğun haftalık çalışmayı önerseydi, o zaman çoğunluğu nasıl kazanacağımızı düşünmenize gerek yoktu. İşçiler genelde midelerinin ötesinde bir şey düşünmez" diye eleştiriyor; UGT'nin haftalık 36 saat çalışma talebinin temelinde CNT üyelerini kendine çekme isteğinin olduğu ve "bu sorun sürdükçe endüstriyi yönetmenin şu anda mümkün görünmediğine inandığını" belirtiyordu. Cephedeki yoldaşlarının bu program çatışmasını öğrendiklerinde demoralize olmasından korkuyordu: askerler "işleri yoluna koymak üzere İngilizlerin geri dönmesini isteyecektir." Birçok işçi muhtemelen daha kısa haftalık çalışmayı benimsedi. CNT militanları, UGT Gaz ve Elektrik Sendikası'nı "hiçbir şey yapmama" anlamına gelen haftalık çalışmayı savunarak durumu düzeltmeyip hükümeti endüstrinin kontrolünü ele almaya zorlamakla suçlayacaklardı.[74]

4 Ekim 1937'de bir CNT delegesi "reddettikleri bir şeyi işçilere yaptırtamayız" diye durumu kabulleniyordu, "ama onların istediklerini verecek olursak da bir katliama yol açmış oluruz." Yönetsel komitenin bir üyesi "yoldaşlar, kuşku yok ki, işçilerin disiplinsizliği iki sendika arasındaki anlaşmazlıktan kaynaklanmaktadır" diye açıklıyordu.[75] Disiplinsizlikten iyice rahatsız bir UGT taraftarı, komitenin emirlerini yerine getirmeyip tavsiyelerine kulak asmayan itaatsiz işçilerin işten çıkartılmasını onayladığını ekliyordu. UGT taraftarı, CNT'li arkadaşlarına, CNT'nin çalışma programının uygulanmasında ısrarlı olup olmayacağını soruyordu.

> Korkarım etmeyecektir. Onlar [itaatsiz işçiler] her zamanki gibi aynı tavrı takınacak ve uzlaşmak istemeyecektir... İşçiler, İnşaat Komitesi'nden, Bölüm Komisyonlarından ve bunun gibi yerlerden gelen talimatları kulak arkası ettiklerinde herhangi bir şey yapmaya çalışmanın faydası yoktur. İşçiler için emirlerin şu ya da bu sendikadan gelmesinin bir önemi yoktur.[76]

[74] *Solidaridad Obrera*, 24 Temmuz 1937.
[75] Consell general, reunió extraordinária, 181, AS.
[76] Reunió extraordinária del consell, 4 Ekim 1937, 181, AS.

Barselona UGT'ten bir temsilci "kolektif disiplinsizliğin" artışından endişeliydi ve toplantı herhangi bir çözüme ulaşamadan sona erdi.

Casa Girona'daki UGT'li işçiler haftada 40 saat çalışmanın "ateşli taraftarları"ydı ve CNT kaynaklarına göre, UGT'li işçiler eğer UGT liderleri daha kısa haftalık çalışmaya karşı çıkmaya devam ederse sendikayı terk etme tehdidinde bulunmuştu.[77] Bir CNT delegesi, eğer CNT ücretlerini yükseltmezse, dağıtım sektöründeki işçilerin diğer sendikaya geçeceğinden korkuyordu. CNT Teneke İşçileri Sendikası, eğer tatil parası ödenmezse, komünistlerin sendikanın gözden düşmesinden yarar sağlayacağından endişe ediyordu.[78] Bilinmeyen sayıda işçi, akılcı fakat riskli bir taktiğin sonucunda her iki sendikaya birden üye olmuştu. Kontrol devriyesinin kimlik kontrolü sırasında böyle bir işçi saptandığında sendika militanları ona karşı "enerjik bir eylem"de bulunmayı planlamışlardı. CNT Otomobil Sendikası her iki sendikaya birden üye olan General Motors işçilerini işten çıkarmaya çalışmıştı.[79]

İki sendika arasındaki gerilim, günlük işbirliklerine ve karşılaştıkları sorunların benzerliğine rağmen, devrim boyunca sürdü. Tarih bilimi, iki örgüt arasındaki politik ve ideolojik farklılıklara büyük ölçüde vurgu yapar. Bazı tarihçiler UGT ve Katalan komünist partisinin endüstriyi millileştirme veya hükümetin kontrolüne alma programlarının CNT'nin kolektifleştirme veya sendika kontrolü politikasına karşıtlığına dikkat çekmişlerdir. Diğerleri de CNT ve anarkosendikalistlerin politik eylem ve hükümette sorumluluk alma konusundaki yalpalayan tutumları ile UGT ve Katalan komünist partisinin seçimlere katılıp devleti kontrol etmeye gönüllü tutumları arasındaki zıtlığı gündeme getirmişlerdir. Bu ideolojik ve siyasi gerilimler her ne kadar önemli olsa

[77] Actas de metalúrgicos CNT, 27 Mayıs ve 14 Temmuz 1937, 1179, AS.

[78] Sindicato de la industria siderometalúrgica, sección lampistas, 2 Temmuz 1937, 1453, AS.

[79] Reunión de junta, 29 Aralık 1936, 1204, AS; Industria del automóvil, 14 Ekim 1936, 1049, AS.

da, ekonomik ve endüstriyel kontrol üzerinde gün be gün yaşanan çatışmalar da aynı ölçüde önemlidir.

İki sendika da yeni aidatlar getirecek taraftarlar kazanıp güçlerini artırmak için yeni üyeler bulmak için sürekli rekabetteydi. Ayrıca mevcut işler için rekabet de çok fazlaydı ve bu işleri yalnızca uygun sendika kartı olanlar alabiliyordu. CNT'nin hakimiyetindeki bazı dallardaki görevlere kendi üyeleri geçebiliyordu. Bir UGT inşaat sendikasının 8 Aralık 1936 tarihli toplantısında, işçilerin CNT'ye katıldığı, çünkü onların iş bulmak için daha fazla fırsat sağladığı rapor edilir.[80] CNT'nin küçük bir farkla üstün olduğu Fabricación General de Colores kolektifindeki bir dizi mücadele, sendikanın sınırlı sayıdaki yeni işe kendi üyelerini yerleştirmesiyle sonuçlanmıştı.[81] Bu kimya işletmesindeki UGT üyeleri, CNT'nin kanunsuz ve keyfi davranarak yeni işleri tekeline aldıklarını açıklamıştı. Eylül 1937'de UGT delegasyonu ve konsey üyeleri, hakları bir kez daha ihlal edilirse grev çağrısı yapacakları tehdidini bile yapmışlardı.

Devrim boyunca sendikalar, haksız güç kullanımı yoluna gitmiş ve adil olmayan taktikler kullanmışlardı. UGT, CNT kolektiflerinin borç içinde olduklarında Generalitat'dan yardım isteyip, kâr ettiklerindeyse artı-değeri istiflemelerini protesto etmişti.[82] Aynı şekilde CNT de "sosyalistleri" kârı kendi aralarında paylaşmakla suçlamıştı.[83] Her iki sendika da diğerinin "vazgeçilmez" işçi kontenjanlarını, yeri doldurulamaz işçiler için değil, taraftarlarını korumak için kullandığını ileri sürüyor; diğerleri de sendika örgütleri çok sayıda "işe yaramazı" (*emboscados*) koruduklarını için birçok işçinin "moralinin bozulduğunu" söylüyordu.[84]

Sendikalar arasındaki mücadele ve gerilim önemli ol-

[80] Secció de paletes i manobres del sindicat de l'edificació tutanakları, 1052, AS.

[81] UGT militanlarından UGT genel sekreterliğine mektup, 24 Eylül 1937, PC.

[82] Consejo de la federación local, 2 Ekim 1937, 501, AS.

[83] Actas, cuarta sesión del pleno regional de las industrias quimicas de Cataluna, Temmuz 1937, 531, AS.

[84] Acta de reunión de militantes, 3 Haziran 1938, 531, AS.

makla birlikte, bu durum, tüm endüstrileri yönetmekte karşılaştıkları benzer sorunlar karşısında ikinci plana düşmüştü. Aralarındaki ideolojik tartışmalara ve üye kapma yarışına rağmen, üretimden ve bu nedenle de endüstriyel disiplinden sorumluydular; işçilerin şikâyetlerini kontrol altında tutmakta işbirliği içindeydiler. Birçok endüstri dalında CNT ve UGT disiplinsizlik veya düşük üretime yol açmak nedeniyle işten atılan işçileri tekrar işe almamak konusunda anlaşma halindeydi.[85] Her iki sendika federasyonu da Barselona'da Yılbaşı ikramiyelerini ortadan kaldırıp Noel kutlamalarını engellemekte birlikte hareket etmeye çalışmıştı.[86] *Sindicato*'lar hükümetin girişimlerinin yapısal çıkarlarına zarar verdiğini gördüklerinde de buna karşı zaman zaman güçlerini birleştirmişlerdi.[87] Bazı endüstrilerde ve özellikle tekstilde birleşik CNT-UGT komiteleri aralarındaki çatışmaya son vermiş, belli sayıda işi iki sendika arasında paylaştırarak işe alma pratiğinde anlaşma yoluna gitmişlerdi.[88]

Sendikaların üzerinde anlaştığı temel konu, endüstriyel yeniden örgütlenme sorunlarıydı: Bir araya getirme, standartlaşma, rasyonalleştirme ve üretici güçleri ülke çapında geliştirme. Ekim 1937'de komünist bir UGT lideri, mücadele devam ettikçe "militan proletaryanın iki kesimi arasındaki ideolojik ve taktik farklılıkların" kapanmakta olduğunu açıkladı.[89] Ertesi ayki UGT kongresinde bazı militanlar "birinci olarak [CNT ve UGT arasındaki] eylem birliğinin artırılıp üretimin geliştirilmesi, ikinci olarak aylaklık, sabotajlar ve düşüncesizliğin tasfiye edilip iş disiplininin getirilmesi" talebinde bulundular.[90] UGT liderleri CNT ile yalnızca "kontrol edilemeyenleri" ehlileştirmek için değil, UGT militanlarının çok sayıda ücretli-

[85] Sindicat d'obrers metallúrgics UGT, secció de joieria, argenteria i anexes, assamblea, 3 Temmuz 1937, 505, AS.

[86] Federació local UGT, 9 Ocak 1937, 1311, AS.

[87] Comite ejecutivo, 21 Aralık 1937, 501, AS.

[88] Federació catalana, 1 Eylül 1938, 1049; Comite d'enllaç, secció sastreria, 25 Haziran 1937, 1219, AS.

[89] Juan Fronsojá, *La missió dels treballadors* ..., s. 28.

[90] *III. Congres de la UGT a Catalunya, informe de Josep del Barrio*, Barselona, 1937, s. 26.

yi kendi saflarına çekebileceğinden korktukları üçüncü bir sendikanın kurulmasından sakınmak için de ittifak yapmak istiyordu. Barselona UGT Federasyonu genel sekreteri, işçilerin seçme hakkını destekliyordu, ama bu seçim yalnızca UGT ile CNT arasında olmalıydı.[91] Mart 1938'de doğu cephesi çökerken silahlı kuvvetlerden kaçışların arttığı için, CNT ve UGT İkinci Cumhuriyet'in savunulmasını desteklemek üzere planlanmış bir birleşme programını imzaladılar.

> CNT ve UGT güçlü bir savaş endüstrisinin hızla kurulması için işbirliği yapacaktır. Sendikalar acil ve zorunlu görevleri ele almalı, her tür sabotaj ve çalışmada pasifliğe karşı sıkı bir uyanıklık ruhu geliştirmeli, üretimi ıslah edip artırmak için çalışmayı ilerletmelidir.
>
> CNT ve UGT ücretin geçim masraflarına göre belirlenip profesyonel kategorilerin ve üretimin göz önüne alınmasıyla oluşturulması gerektiğine inanır. Bu bağlamda, endüstriler "daha çok ve daha iyi üretim, daha çok ücret" ilkesini savunacaktır.
>
> Her iki örgüt de ekonomiyi eşgüdümlü hale getirip yasal olarak düzenleyerek ülkenin bağımsızlığını en geniş ölçüde güvenliğe almak yoluyla ulusal zenginliği geliştirmeyi arzulamaktadır.[92]

Komünistler bu programı "Halk Cephesi ve Demokrasi için büyük bir zafer" olarak adlandırdılar.[93] Her iki sendikadaki çoğunluk bu anlaşmanın Marksizm ile anarkosendikalizmin sentezi, Marx ile Bakunin'in kardeşçe kucaklaşması olduğunu düşünüyordu. Eğer öyleyse, bu el ele verişin hedefi işçileri daha çok çalıştırmak, sendikalar ve ulus için daha çok üretmelerini sağlamaktı.

Sabotaj, hırsızlık, işe gelmeme, tembelliğin yanı sıra işçi sınıfının çalışmaya ve işyerlerine karşı direnişinin diğer biçimleriyle karşılaşan sendika ve kolektifler, kapitalist işletmeler tarafından zorla benimsetilen sıkı kurallar ve düzenlemelerin aynısını veya daha sertlerini uygulamaya koymakta işbirliği yaptılar. 18 Haziran 1938'de, askerî üniforma yapan

[91] Consejo de la federación local, 16 Aralık 1937, 501, AS; Informe, 7 Ağustos 1938, 1322, AS.

[92] Peirats, *La CNT en la revolución espanola*, c. 3, s. 37-39.

[93] Bernecker, *Colectividades y revolución social ...*, s. 136.

Collectiva Gonzalo Coprons y Prat'ın CNT ve UGT temsilcileri üretimin "tatmin edici açıklama" zorluğu çekilecek ölçüde ciddi bir düşüşe uğradığını rapor ediyordu.[94] İki sendikanın temsilcileri üretim kotaları ve çalışma programına saygı gösterilmesi, işe gelmemenin sıkı kontrolü ve "teknisyenlerin ahlaki yetkilerinin güçlendirilmesi"ni talep ediyorlardı. 450 işçisiyle ayrıntılı bir konsantrasyon sistemi kurmuş olan F. Vehils Vidal adlı giyim kolektifi, 5 Mart 1938'deki genel toplantısında son derece sıkı bir kurallar dizisini onayladı. İşe gelmekte gecikenlerin kontrolüne bir kişi atandı ve sık tekrarlanan gecikmeler işçilerin işten atılmasıyla sonuçlanacaktı. Hasta yoldaşlar, kolektif konseyinin temsilcileri tarafından ziyaret edildi; evde bulunamayanlara para cezası kesildi. Birçok kolektifte çalışma saatleri içinde işyerinden ayrılmak yasaklandı ve kolektifte yapılacak tüm işlerin kolektifle ilgili olması kararlaştırıldı, bunun anlamı kişisel işlerin yasaklanmasıydı. Yoldaşlar işyerinden ayrılırken ellerindeki paketleri kontrol görevlisi muhafızlara göstermek zorundaydı. Hırsızlık, sahtekârlık veya dürüstlüğe aykırı herhangi bir davranış gözlemleyen işçinin bunları rapor etmesi gerekiyordu, yoksa kendisi de sorumlu olacaktı. Teknisyenlerin, kendi bölümlerindeki başarı ve başarısızlıkları haftalık raporlarla bildirmesi gerekiyordu. Yoldaşlara "firmanın içindeki ya da dışındaki kuralları" ihlal etmemeleri tembih ediliyor ve genel toplantılarda bulunmayan tüm işçilere para cezası verileceği bildiriliyordu.[95]

Giyim endüstrisindeki birçok diğer kolektif de benzeri kural dizilerini gündeme getirdiler. Şubat 1938'de Pantaleoni Germans'ın CNT-UGT konseyi işi askıya alma ve ücretleri üç günden sekiz güne dek bloke etme gibi tehditlerle izinsiz hareketleri yasakladı.[96] Çoğunlukla kadın işçilerin çalıştığı Rabat firmasının CNT-UGT Kontrol Komitesi, mesai saatlerinde sa-

[94] Gonzalo Coprons y Prat, empresa colectivizata, vestuarios militares, 1099, AS.

[95] Projecte de reglamentació interior de l'empresa, 1099, AS.

[96] Projecte d'estatus interior per el qual hauran de regir-se els treballadors, 1099, AS.

dece işle ilgili konuşmalara izin verme kararı aldı. İşçilerden üretimi yükseltmelerini isteyen Artgust gibi diğer kolektifler de konuşmayı, hatta telefonla çağrılmayı yasaklayan zorlayıcı kurallar koydular.[97] Ağustos 1938'de CNT, UGT ve Generalitat temsilcilerinin hazır bulunduğu Casa A. Lanau işçi toplantısında tembellik, hasta numarası yapmak ve iş sırasında şarkı söylemek yasaklandı.[98] Hastalanmaları denetlemeye başlayan Badalona'daki CNT ve UGT sendikaları tüm işçilerin işe gelmeme gerekçelerini ortaya koymaları gerektiğine karar verip, haftalık çalışmanın 24 saate indirilmesini düşünmenin "mantıksız ve rahatsız edici" olduğunu ileri sürdüler.[99] Çeşitli kolektiflerdeyse işçilere yakın akrabalarının ölümü halinde en fazla üç günlük izin veriliyordu. İşletmeler bir hava saldırısı ya da alarm durumu geçtikten hemen sonra işçilerin işyerlerine dönmelerini talep ediyordu; CNT Metalurji Sendikası, militanlarının "hiçbir mazeret" kabul etmeksizin üretimi garantileyecek tedbirler almasında ısrarcıydı.[100]

Bu şiddetli kural ve düzenlemeler birçok tekstil ve giyim firmasında üretimin düşüşü ve disiplinin zayıflayışının sonucudur. 15 Haziran 1937'de, Casa Mallafre'nin CNT-UGT muhasebecisi, kolektifin giyim atölyeleri hakkında bir rapor yayımladı. Muhasebeci kolektif yönetiminin dürüst ve vicdanlı olduğu sonucuna varmıştı; ama üretim yine de "en kritik sorun" olmaya devam ediyor, "endüstriyel ve ticari başarısızlıkların veya başarıların sırrı üretimde yatıyordu." Eğer işyerlerinin verimliliği aşırı düşük seviyede kalmaya devam ederse, diye uyarıyordu muhasebeci, firma –ister kolektifleştirilmiş, ister işçi kontrolünde veya sosyalleştirilmiş olsun–

[97] Assamblea ordinaria dels obrers de la casa Artgust, 6 Eylül 1938, 1099, AS.

[98] Acta aprobada por el personel de la casa Antonio Lanau, 15 Ağustos 1938, 1099, AS. Şarkı söylemenin yasaklanmasıyla ilgili bir analoji için bkz. Reglamento, Costa colectivizada, 22 Eylül 1938, 1219, AS.

[99] *Boletın del Sindicato de la industria fabril y textil de Badalona y su radio*, Şubat 1937; Reglamento interior, confecciones casa Parareda, empresa colectivizada, 1219, AS; Reglamento interior, Eudaldo Perramon, 1 Eylül 1938, 1219, AS.

[100] Reglamentos, 1219, AS; Bülten No. 37, 19 Mart 1938, 1084, AS.

başarısızlığa uğrayabilirdi. Halihazırdaki üretim, haftalık masrafları bile karşılamıyordu ve firma hayatta kalacaksa verimlilik yükseltilmeliydi. Bir diğer giyim kolektifi olan Artgust, Şubat 1938'de "fabrika personeline yaptığımız ısrarlı taleplere rağmen, henüz verimliliği artırmanın üstesinden gelemedik" diye bildiriyordu. Yalnızca 30 işçili küçük bir giyim firması J. Lanau da benzer sorunlarla karşı karşıyaydı. Bu firmanın muhasebecisinin Kasım 1937 tarihli raporuna göre, kadın işçilerin çoğu kaza ve hastalığa karşı sigorta edilmişti, annelik yardımı da alıyorlardı. Söylendiğine göre, işçiler fabrika sahibinin yanı sıra birer CNT ve UGT temsilcisinden oluşan kontrol komitesiyle de iyi ilişkiler içindeydiler, ama tüm bunlara rağmen üretim %20 oranında düşmüştü. Sorunu doğrulayan muhasebeci hem işyeri hem de satışta "net üretim kotaları" oluşturmayı salık veriyordu.[101] İşçilerin idarecilerle samimi ilişkiler içinde olduğu diğer işletmelerde de muhasebeciler üretimi yükseltmek için benzer önlemleri öneriyordu.[102] Bir giyim firmasının yöneticisi toplantı halindeki işçilere şöyle diyordu: "Bu devrimin yaşaması ekonominin işlemesine bağlı. Ciddi biçimde hasta ve yoğun bakıma ihtiyacı olan ... bu firma için üretimi azami ölçüde geliştirmelisiniz. O ancak çalışma aşısıyla ayağa kalkabilir. Eğer bu gerçekleşmezse bazı uzuvların ameliyatla alınması kaçınılmaz olacaktır." Yönetici eğer bazıları işten atılacak olursa, bunun sebebinin "düşük ve kalitesiz üretim yapan işçilerin hatası" olacağı uyarısında bulunurken CNT temsilcisi de, işlerini yapmayanların "kolektifin sıçanları" olduğunu ekliyordu ve bu toplantı da üç işçinin işten çıkarılmasını onaylanacaktı.[103] Diğer kolektiflerde de işçiler hasta numarası yapma, işe gelmeme, izinsiz tatile gitme ve "ahlaksızlık" gibi çeşitli sebeplerle işten atılıyor veya askıya alınıyordu.[104] Ahlaksızlık

[101] Informe de la Casa Mallafré hecho por el contable del CADCI, 15 Haziran 1937, 1099, AS. Artgust'tan CNT Sección sastrería'ya mektup, 9 Şubat 1938, 1099, AS. Informe revisión J. Lanau (muhasebecinin imzasıyla), 15 Kasım 1937, 1099, AS.

[102] Informe, Ağustos 1938, 1219, AS.

[103] Acta, 12 Temmuz 1938, 1219, AS.

[104] Casa Alemany, 23 Haziran 1937, 1219, AS; Rabasso Palau, 25

suçlaması İspanyol Devrimi sırasında pek ender değildi ve görülüyor ki, sendika militanları serseriliği, çalışmada yetersizlik veya başarısızlığı genelde tam bir günahkârlık değilse bile "ahlaksızlık" olarak düşünmekteydi.

Şubat 1938'de, Ulusal Demiryolu Konseyi işe gelmemek, disiplinsizlik, kalitesiz üretim, sarhoşluk ve tembellik için para ve ödemeyi durdurma gibi cezaları içeren yaptırımlar yürürlüğe koydu. Konsey "kendiliğinden ortaya çıkan, bir günden daha fazla süremeyecek ve sürmemesi gereken, herhangi bir yetkili örgüt onaylamaksızın yürürlüğe konan, haftalık tatilleri de içeren ve sekiz saatten (yasal çalışma günü) daha kısa her türlü yoğun çalışma gününü" ortadan kaldırmayı hedefliyordu.[105] MZA iş sırasında yaralandığını iddia eden işçilerin, durumlarını çalışma saatleri içinde derhal sağlık servisine bildirmesini istiyordu.[106] Kazalara neden olan dikkatsizlik, yeni kurallara ve yeni denetleme tekniklerine yol açmıştı. Mart 1937'de bir çarpışma ciddi "moral" ve "maddi hasara" yol açmıştı, maddi zarar "belirli yoldaşların ihmali ve görevi aksatmaları nedeniyle kolektif tarafından ödenecek binlerce pesetayı" buluyordu.[107] Komite, yaptırımlar uygulamaya karar verdi ve "tüm demiryolu işçilerini psikolojik-teknik sınavdan geçirmeye yönelik bir eğitimin geliştirilmesini" tartıştı.

Ocak 1938'de, CNT ekonomik toplantısında "üretici hak ve görevlerini" belirledi. Bu toplantı "işçilerin nicelik, nitelik ve davranışlarından ... resmen sorumlu olacak personel şefi"nin konumunu belirledi. Bu personel şefi "tembellik ya da ahlaksızlık" durumunda işçiyi işten atabilecekti; diğer görevliler de küçük iş kazalarının "şüpheli veya sahte" olup olmadığını kontrol edebilecekti. Ayrıca "tüm işçi ve çalışanların mesleki ve sosyal durum ayrıntılarının işlendiği bir sicili" olacaktı.[108]

Ekim 1938, 1219, AS; 8 Temmuz 1938, 1219, AS, Comite de la fábrica no. 7'den mektup, tarihsiz, 1085, AS.

[105] Consejo nacional de ferrocarriles, circular no. 3, primas de regularidad, 26 Şubat 1938, 1043, AS.

[106] Acta, MZA, 8 Nisan 1937, 531, AS.

[107] Acta de la reunión, comite central, 16 ve 18 Mart 1937, 531, AS.

[108] Peirats, *La CNT en la revolución espanola*, c. 3, s. 21.

Mart 1937 gibi erken bir tarihte bile, CNT'nin hükümete katıldığı dönemde 18 ila 45 yaşları arasındaki tüm vatandaşlar (yalnızca askerler, görevliler ve çalışma yeterliliği olmayanlar hariçti) bir "çalışma sertifikası"na sahip olmak zorundaydı.[109] Yetkililer bu kartı "her an" sorabilir ve onu taşımayanları istihkam işlerine gönderebilirdi. Eğer ihlalciler "kafe, tiyatro ve diğer eğlence yerlerinde" ele geçmişse otuz gün hapse atılabilirdi. Sağcılar ve diğerleri istihkam işinden kaçınmak için gerekli belgelere ulaşmanın her türlü yolunu deniyordu.[110] CNT böylece üreticinin ahlaki, yani üretici kapasitesini kayda geçirmeye yönelik, eski anarkosendikalist "üretici kimlik kartı" hayalini gerçekleştirmiş oluyordu.

İşçileri istihdam etmeye dair sıkı kurallar olmasına rağmen, iki işte birden çalışan veya fazla mesai talep eden işçilerin varlığı bir kuralı doğrular: Bu ücretli işçiler fazla çalışmayı, devrimin ya da davanın ihtiyaçları için değil, bireysel veya ailevi ihtiyaçlar için kabul ediyordu. İşsizleri iş gücüne katmayı arzulayan devrim öncesi işçi hareketinin süregelen geleneğinin sonucu olarak, kolektifler genelde çift iş ve fazla mesaiyi yasaklamıştı. Belli kolektiflerde işçilerin iki gelir kaynağına sahip olmasına izin verilmiyordu. Komünist militanlar hem çifte maaş alanları hem de bu tür sahte suçlamaları yayanları işten atmayı planlıyordu.[111] CNT sendika görevlileri, kontrol altındaki bir işletmeden aldığı düzenli maaşa ek olarak küçük işler de yapan bir "üçkâğıtçının" evinde araştırma yapmayı planlamıştı. UGT demiryolu işçileri sendikası, milisleri gelir kaynaklarını yazılı olarak bildirmeye zorlamıştı.[112]

Bazı idari komiteler, fazla mesaiyi sertçe teşvik etmekten uzak olsalar bile, o kadar da esneklikten uzak değildi. Bir firma, işin yoğun olduğu dönemde gerekli kalitede personel bulamazsa, işçilerin fazla mesai yapması için izin alıyordu.[113]

[109] Décret instituant un "certificat du travail", 4 Mart 1937, 259, AD. Sertifikaların aslı için bkz. Generalitat 252, no. 13, AS.

[110] Luis López de Medrano, *986 días en el infierno*, s. 192-93.

[111] PSUC, radi 8, 26 Temmuz 1937, 1122, AS.

[112] CNT Junta de distribución, 8 Haziran 1937, 1446, AS; Sindicato nacional ferroviario, 23 Ocak 1937, 1482, AS.

[113] Reunión de junta, 29 Aralık 1936, 1204, AS.

Hem orduda hem de sivil sektörlerde kalifiye elemanların fazla mesai yapmaları zafer için gerekliydi ve savaşla ilişkili işlerde buna izin veriliyordu. Gerçi sendikalar bazen fazla mesai ödemelerinin normal saat ücretine göre yapılmasında ısrar etmişti. Aralık 1936'da CNT Metalurji Sendikası'nın kuyumcular bölümünden bir militan, işçi arkadaşlarından birinin bir CNT kolektifinde fazla mesai ödemesini düşük bularak fazla mesaiyi reddettiği için işten atılmasını talep etmişti.[114]

İspanyol Devrimi döneminde Barselona'da işçiler çalışmayı reddetmeye doğrudan veya dolaylı devam etti. İşçilerin eylemleri, militanların zayıf bir burjuvaziden miras aldıkları geri kalmış üretici güçleri geliştirmeye dair acil ihtiyaçlarıyla çatıştı. Bu yüzden militanlar, işçileri çalışmaya yönlendirip direnişi azaltmak için baskıcı teknikleri benimsediler. Parça başı iş, işten çıkarma, tatilleri kaldırma, tıbbi yoklamalar ve sıkı kurallar yürürlüğe kondu. Paris'teki kapitalistler ve devlet yöneticileri gibi, Barselona'daki anarkosendikalist ve Marksistler de yaşamsal direnişlere karşı mücadele ettiler. Bir sonraki bölüm eylemcilerin başarı ve yetersizlikleri üstünedir.

[114] Actas del sindicato único de la metalurgia, sección joyería, platería, relojeria, 8 Aralık 1936, 1352, AS.

7
Barselona'da İspanyol Devrimi'nin Sonu

İç savaş ve devrimin son derece zor koşulları altında, sendika militanları rekabetçi bir ulusal pazar, modernleştirilip rasyonalize edilmiş bir endüstri yaratmak için mücadele ettiler. Yiyecek ve hammadde azlığına, fabrikaların bombalanmasının yarattığı etkilere ve geleneksel pazarların kaybedilmesine rağmen, yeni makineler satın alan veya imal eden militan ve teknisyenler üretimi geliştirip birçok işletmede işçilerin koşullarını iyileştirdiler, yeni hammadde kaynakları oluşturup işyerlerindeki en belirgin eşitsizliklerin bir kısmını ortadan kaldırdılar.

Hasımları bile onların endüstriyi kontrol edişlerini çoğu kez övmüştür. Büyük tekstil firması Espana Industrial'in Franco taraftarı tarihçisi "Kızılların" teknisyenlerin becerikli ve etkili girişimlerine fırsat verdiğini, "böylece kaptanları olmadığı halde gemileri en iyi şekilde yönettiğini" yazar.[1] Maquinista Terrestre y Marítima'nın muhafazakâr tarihçisiyse İç savaş ve devrimin bitiminde bu şirketin fabrikalarının, yöneticilerinin "umduklarından" daha iyi koşullarda olduğunu yazar.[2] Katalonya gaz ve elektrik endüstrisini kontrol eden sendika militanları teçhizatları öyle iyi bir hale getirmişlerdi ki, bir zamanlar yaşanan kömür tedarik sorununun çözülmesiyle savaştan sonra üretim hızla savaş öncesi düzeyine ulaşmıştı.[3] Fransız diplomatları endüstrinin hızla eski düzeyine geldiğini doğrularken, bir gözlemci tramvayların ve elektrikli trenlerin, Franco'nun Barselona'yı işgal etmesinden kısa süre sonra normal hizmetine devam ettiğini belirtir.[4] Kolektiflerin yönetimine ve işletmelerin kontrolüne katılan birçok

La Espana industrial: Libro del centenario, Barselona, 1947.
Alberto del Castillo, *La Maquinista Terrestre y Marítima*, s. 508.
[1] Josep M. Bricall, *Politica econòmica de la Generalitat*, c. 1, s. 61.
[2] Yazarı bilinmiyor, *Franco in Barcelona*, Londra, 1939.

sendika militanı meslektaşları gelişmeleri seyredip korkar veya kayıtsız kalırken, üretici güçlere katkılarına rağmen, tasfiye edilmiş ya da hapsedilmiştir.[5]

Barselona'daki işçi kontrolünün salt ekonomik performansının tam bir değerlendirmesi çeşitli sebepler yüzünden oldukça zordur. Birincisi, yiyecek ve hammadde tedarikinin kesintiye uğrayışı birçok kolektif ve işçi kontrolü altındaki fabrikada üretim düşmesine neden olmuştur. İkincisi, Katalan endüstrisinin geleneksel pazarları -Endülüs ve diğer bölgeler- *franquista* kontrolündeydi ve mal takası neredeyse imkânsızdı. Üçüncüsü, yabancı ülkelerin paralarına ulaşmanın güçlüğü ve pesetanın değer kaybı ihtiyaç duyulan yabancı yapımı makinelerin satın alınmasını engellemişti; kolektiflerin iç düşmanlarıysa sermaye ve teçhizat tedarikinde genelde isteksizdi. Dördüncüsü, 1937 baharında başlayıp 1938'in ilk aylarında çok daha yoğun bir şekilde devam eden düşman bombardımanı endüstriyel verimi düşürmüştü. Beşincisi, birçok Katalan endüstri işletmesinin savaşa yönelik üretime dönüştürülmesi verimliliği olumsuz etkilemişti. Sonuçta endüstriyel üretim, iç savaş sırasında %33 ila %50 arasında düşmüştü.[6]

Fakat işçi kontrolünün salt ekonomik performansı hakkında karar vermeye yönelik bir yaklaşım, tıpkı İspanyol Devrimi'nin salt politik değerlendirmesi gibi, bazılarının XX. yüzyılın en büyük olayı diye nitelediği bu devrim karşısında önemini elbette yitirecektir. Benim çabam, yalnızca siyasi ya da ekonomik bir değerlendirmeden kaçınarak kolektifleştirilmiş fabrika ve işyerlerindeki sosyal ilişkileri ortaya koymaktır. Bu bağlamda, üretici güçlerin kontrolünü ele alan teknisyenler ve sendika militanları, üretim araçlarını hızla geliştirmek isteyen Batı burjuvazisi ve komünist partilerin karşılaştığı aynı sorunlarla yüz yüze gelmişlerdir. Yeni fabrika yöneticileri, daha fazla ücret taleplerini sürdüren, hasta numarası yapan, üretimi sabote eden, fabrika sisteminin kontrolünü ve disiplinini reddeden, işyerlerinde yönetime katılma çağrılarını kulak asmayan işçilerin direnişiyle karşılaşmıştır.

[5] Monjo ve Vega, *Els treballadors i la guerra civil*, s. 189.
[6] Bricall, *Política económica de la Generalitat*, c. 1, s. 47-56.

İşçi direnişine yanıt olarak, sendika militanları da işçi kontrolünün demokratik ideolojisini bir kenara bırakıp üretimi yükseltmek için zorlayıcı tekniklere başvurdu. Birçok kolektif üretim düzeyini yükseltmeleri için teknisyenlere iktidar verdi; parça başı iş yeniden ortaya çıktı ve üretimi teşvik edici ödemeler yaygınlaştı. Yeni yöneticiler hastalıkları sıkı bir şekilde kontrol ettiler, çalışma saatleri içinde tabandaki işçilerin davranışlarını dikkatle gözleyip sürekli izlediler. Düşük üretime yol açan kötü performans ve "ahlaksızlık" yüzünden işten atmalar yeniden ortaya çıktı. CNT işçi davranışlarını kataloglayacak bir "üretici kimlik kartı" planını gerçekleştirdi. Sosyalist gerçekçi posterler üretim araçlarını ve bizzat işçilerin daha fazla üretim yapmasını yüceltti. Çalışmaya ilişkin reformun modernlik ilkesi temelinde "asalak" düşmanlar ve "sabotajcılar" için çalışma kampları kuruldu.

İşçi sınıfı örgütü liderlerinin, kolektiflerde ve işçi kontrolü altında bulunan işletmelerdeki tabanın eylemlerine gösterdiği tepkiler açıklayıcıdır. Cumhuriyetçi hükümetin CNT'li Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Federica Montseny, insan doğasına dair bir kuramın işçi kontrolünün sorunlarını açıkladığını ileri sürmüştür. Tanınmış bir anarşist kuramcının kızı olan bu önemli *faista*'ya göre "insan neyse odur. Onlar daima çalışmak, nicelik ve nitelikçe azami üretimi yapmak için iç ve dış güdülere ihtiyaç duyarlar."[7] CNT Metalurji Sendikasına göre "kolektifler... insan doğasının kötü tarafının altını çizmiştir. En gerekli olduğu anda üretimin düşmesine neden olan da budur."[8] 1931'de *Solidaridad Obrera*'nın seçilmiş editörü ve daha sonra *Tierra y Libertad*'ın yöneticisi ünlü *faista* Felipe Alaiz 1938 sonunda "İspanya'nın en önemli derdinin çalışmama sorunu" olduğunu belirtiyordu. "Genelde" diye şikâyet ediyordu Alaiz "burada söz konusu olan düşük üretimdir ve düşük üretim ... geleceği telafi edilmez biçimde yıkmaktır."

Alaiz ayrıca "çalışma etiğinin zayıflamasından kısmen grevlerin sorumlu olduğunu" ileri sürüyordu. Politik grev,

[7] *Solidaridad Obrera*, 26 Aralık 1937.

[8] Sindicato de la industria siderometalúrgica de Barcelona, *¿Colectivización? ¿Nacionalización? No socialización*, s. 6.

genel grev, oturma grevi, iş yavaşlatma ve diğer grev çeşitleri geçmişte yararlı olabilirdi, ama şimdi bunlar yalnızca yeni "tüketici-üretici"ye zarar vermekteydi. Pazar tatilleri, haftasonu tatilleri, 1 Mayıs tatili ve diğer sayısız resmî tatil de aynı şekilde davaya zarar veriyordu. Hastalık yüzünden işe gelmeme, iş kazaları, fazla istihdam ve iş güvenliği "proletarya ekonomisi"ne ve yiyecek üretimine zarar veriyordu: "Yıllık maaş bordrosu aslında yarım yıllık bir çalışmanın karşılığıdır. Bu düşük üretim, kaçınılmaz olarak birçok firmayı yıkıma uğratmıştır ve devam ederse tüm işçileri yıkıma uğratacaktır." Alaiz bu noktaya yoğunlaşarak tekrarlar: "Eğer çalışmazsak her şeyi kaybederiz, savaşı kazansak bile kaybederiz."[9] UGT'nin en önemli liderlerinden olan, önde gelen bir komünist ise kolektifler için en büyük tehlikeyi işçilerin davranışlarının oluşturduğunu kabul eder.[10] Bu UGT'li ekonomist, Ruiz y Ponseti Optik Kolektifi'nin CNT'li üyeleriyle yapılan kapalı bir toplantıda, çok az işçinin açıkça fikir beyan ettiğini ve işletmenin başarısı için "kalabalıktan ibaret" olan işçilerle işbirliğinin ne yazık ki zorunlu olduğunu da söylemektedir.

Sendika liderleri daha alt mevkilerdeki militanların tabandaki işçileri daha fazla çalışmaya ikna edip zorlamak için başlattığı propaganda kampanyalarına katıldılar. *Solidaridad Obrera*, yeni CNT giyim atölyelerinde üniforma diken kadınların koşullarının iyi olduğunu iddia ediyordu; CNT'nin atölyeleri alanlarının genişliği, aydınlatma ve makine açısından devrim öncesinde hüküm süren sağlıksız koşullarla tam bir zıtlık oluşturuyordu.[11] CNT'nin günlük gazetesi "Bazı atölyeleri ABD'deki gibi bir sistemle kurduk" diye gururla yazıyordu. Haziran 1937'de giyim işçileri sendikası merkez komitesi, işçilerin "büyük kısmının" devrimi yanlış anladığı eleştirisini yapıyordu.[12] Taban henüz en büyük fedakârlığı göstermesi gerektiğini fark etmemiş ve sonuçta giyim endüstrisi kolektifleş-

[9] Felipe Alaiz, "Hacia el estajanovismo", *Tiempos nuevos*, Ekim-Kasım 1938.

[10] Informe confidencial, 1 Ocak 1938, 855, AS.

[11] *Solidaridad Obrera*, 28 ve 29 Ağustos 1937.

[12] *Boletín del Sindicato de la industria fabril y textil de Badalona y su radio*, Haziran 1937.

me planını ertelemek zorunda kalmıştı. Tekstil endüstrisinde çoğunluğu oluşturan kadınlar fabrikayı sadece işyeri değil, aynı zamanda bir sosyal alan olarak kullandıkları için özel olarak eleştiriliyordu. Bir CNT militanı "birçok kadının işe yeterince üretim yapmak için değil, fazlasıyla dedikodu yapmak için gelmesinin nadir bir olay olmayışından" şikâyet ediyordu. "Buna bir de hammadde azlığı eklenecek olursa üretim önemli ölçüde çöküşe" girmekteydi.[13] CNT-UGT'ye bağlı Cros Kolektifi'nin dergisi *Síntesis* tembellik ve ahlaksızlığa saldırıyor, "çalışmayı bir ceza" olarak düşünen işçileri tavırlarını hızla değiştirmelerinin daha iyi olacağı yolunda uyarıyordu. UGT petrol işçileri militanlarının yayın organı *Petróleo* "kara kapitalist hâkimiyet dönemindeki gibi" geleneksel tatilleri kutlayıp tatil parası almak isteyen işçileri" eleştiriyordu. "Devrim" diye dobra dobra yazıyordu, "bir dans partisi (*juerga*) değildir."[14]

Denizcilere özellikle disiplinsiz işçiler grubunda yer verilmesi şaşırtıcı değildir. Mart 1937'de *CNT Marítima* bazı istisnalar olsa da, denizcilerin büyük kısmının enerjik bir şekilde çalışmadığını belirtir. Temmuz 1937'de denizcileri düşük üretim, hasta numarası ve işe gelmeme dolayısıyla azarlayan bu yayın organı, CNT'li denizcilerin "üzücü çoğunluğu" sendika aidatlarını ödeyince sendika görevlerini yerine getirdiğini düşündüğünü ve işçilerin yalnızca %20'sinin gerekli ölçüde çalıştığını tahmin etmektedir. Temmuz 1938 tarihli bir rapor, karada aylarca maaşlarını alan denizcilerin denize açılma emrine direndiklerini söyler.[15] İç savaşın sonuna doğru, CNT Denizcilik Sendikası fazlasıyla açık sözlü olmuştu: "İşçilerin çoğu koşullarla sürüklenen atıl bir kitle haline geldi; sendikaya geliyorlar, çünkü sendika kartı olmadan hayatı sürdürmek mümkün değil... Tahmin edersiniz ki, denizciler kendilerini toplantı ve mitinglerde ifade edemeyeceklerini düşünmektedirler."[16]

Bu koşullar altında, anarkosendikalist militanlar bile

[13] *Hoy*, Ocak 1938.

[14] *Síntesis*, Aralık 1937; *Petróleo*, Ocak 1938.

[15] *CNT Marítima*, 29 Mart, 3 Temmuz ve 13 Kasım 1937; Libro de actas de gerencia de la flota mercante espanola, 30 Temmuz 1938, 183, AS.

[16] *CNT Marítima*, 11 Haziran ve 15 Ağustos 1938.

Sovyet modeline hayrandı; çünkü Bolşevikler yeni endüstriler inşa etmiş, eski endüstrileri modernleştirmiş ve böylece devrimin ekonomik temelini güvenceye almışlardı. Bir *faísta*'ya göre, Sovyetler Birliği muzaffer devrimini boğmaya çalışan kapitalist girişimlere rağmen gelişmeye devam ediyordu.[17] CNT Yapı İşçileri Sendikası, yalnızca Sovyet sanatı ve mimarisini takdir etmekle kalmıyor, aynı zamanda Sovyet ekonomik modelini de belirli ölçüde övüyordu: "Rusya'da endüstri ve tarımın devasa hamlesi yöneticilerden değil, üreticilerden gelmektedir."[18]

Bu açıklama, CNT'nin işçilerin ekonomiyi yukardan zorlama olmadan kurmaları gerektiğine inandığını gösteriyor. Ama var olan endüstrilerdeki sendikalar, emeğin kendi karar verdikleri şekilde inşa edilip bölünmesini istiyordu, zorlamanın Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi Barselona'da da zorunlu olduğu kanıtlanmıştı. Bu yüzden UGT ile işbirliğine giren CNT, üretim yükseltmeye dair bir Sovyet tekniği olan Stakhanovculuğu bile benimsemişti. Şubat 1937'de, CNT Badalona Tekstil Sendikası işçilere Sovyet işçileri arasında "büyük coşku" yaratan Stakhanovculuğu örnek almaları çağrısında bulundu.[19] CNT dergisi, bu komünist emek kahramanının bir fotoğrafını bile yayımladı. "İşte İspanyol işçisinin endüstriyel ekonominin yararı için örnek almaları gereken işçi." Sovyetler Birliği'ni "rasyonalizasyon ve etkili iş örgütlenmesiyle başarı kazanmanın" örneği olarak gösteren Cros Kolektifi'nin CNT ve UGT'li militanları Stakhanovculuğu övüyor ve çalışmayı kazananın sonunda büyük ödülü, "üretimde başarı gösteren örnek işçi unvanını" alacağı "sportif bir oyun, asil bir yarış" haline ge-

[17] Ricardo Sanz, *El sindicalismo y la politica...*, s. 98-99.

[18] *Hoy*, Ocak 1938.

[19] *Boletín del Sindicato de la industria fabril y textil de Badalona y su radio*, Şubat 1937. Daha önce de belirttiğimiz gibi, CNT'nin bazı üyeleri Stakhanovculuğa karşıydı, fakat onlar ademimerkeziyetçilik taraftarı diğer arkadaşları gibi, devrim sırasında sürekli gözardı edilmişlerdir. J. García Pradas üretimi yoğunlaştırma ve Stakhanovculuğa dair komünist önerilere karşı argümanlar ileri sürer: *Antifachismo proletario ...*, s. 120.

tirmeye çalışıyordu.[20] Eski General Motors'un Barselona'daki şubesi olan Maraton Kolektifi'ne göre, Sovyetler Birliği "dünyaya örnek ve rehber"di.[21] UGT Metalurji Sendikası ve diğer örgütler de komünistlerin desteklediği çalışmada Sovyet idealine dostça yaklaşıyordu; CNT İnşaat İşçileri Sendikası Katalonya'yı "uluslararası kapitalizmden" kurtaracak ve ekonomiyi savaş öncesi durumuna getirecek beş yıllık "teknik modernleşme ve morali yükseltme" planı öneriyordu.[22]

Komünist lider Santiago Carrillo'nun baş yardımcılarından olan F. Melchor "Üretim Cephesi" adlı bir broşürde, Stalin ve Molotov'un Stakhanovculuğu öven sözlerinden alıntılar yapıyordu: Molotov fabrikaya "neşeyle" giden "işçi sınıfının mutluluk ve zevkle" ürettiğinden söz etmekteydi.[23] Üretimde Halk Cephesi'nin savunuculuğunu yapan Melchor bir Katalan cephane fabrikasında yaşanan bir şok müfrezesi [aşırı başarılı üretken işçiler] örneğini övüyordu: Burada ikisi komünistlerin hâkimiyetindeki JSU (Birleşik Sosyalist Gençlik), biri Estat Catala, biri de CNT'den dört yoldaş, diğer yoldaşlarını "yoğun" çalışmaya teşvik etmişti. Bir Barselona UGT lideri, bu aşırı üretken işçilerin daha yüksek verimlilik açısından diğer işçilerin gıpta edeceği bulaşıcı bir örnek oluşturduğunu ileri sürmüştü.[24] UGT lideri çeşitli "üretim kahramanlarının" başarılarından alıntılar yapıyordu; bunların arasında olan bir kamyon şoförü, fazla mesai yaparak aracını güzelce tamir etmiş ve araç da hiçbir arıza göstermeksizin 95.000 kilometre yapmıştı. Bu UGT militanı, eğer hükümet bizi beslerse çalışırız türü sloganlarla işçilerin coşkusunu söndürmeye çalışan "sabotajcılar"ın ve "Troçkistler"in işyerlerindeki faaliyetlerine karşı işçileri uyanık olmaya çağırıyordu.

Gerçi pratikte şok müfrezeleri kendiliğinden coşku gösterilerini geliştirmek yerine, işçilerin disiplinsizliğine yu-

[20] *Síntesis*, Ocak ve Aralık 1937. İşyerinde verilen madalyalar ve rütbeler, aşağı yukarı cumhuriyetçi ordusundakilere karşılık gelmektedir: R. S. Larrazábal, *Los datos exactos de la guerra civil*, s. 151.

[21] *Horizontes*, Haziran-Temmuz 1937.

[22] UGT Metalurji Kongresi, Eylül 1938, 901, AS; *Hoy*, Ocak 1938.

[23] Federico Melchor, *El frente de la producción* ..., s. 21.

[24] Informe al ple, 7 Ağustos 1938, 1322, AS.

kardan verilmiş bir cevaptı. Sabadell uçak fabrikalarının başında bulunan militanların bildirdiğine göre, bir PSUC hücre toplantısında şok müfrezelerinin kurulmasına karar verilmişti, çünkü "[Komünist] partiye ... yeni üye olmuş işçilerin çoğunda belirli koşullarda sahip olmaları gereken fedakârlık ruhu yoktu."[25] Sabadell işçilerinin "bu türden işe alışık" belli sayıdaki yoldaşlarla bir müfreze kurmaları "mutlak zorunluluk" olarak gösterilmektedir. Militanlar işten çıkarılmış belirli sayıdaki UGT'li tünel işçisini fabrikada şok işçileri olarak atamaya karar vermişti. Sabadell işçileriyle toplantıdan sonra şok işçileri, havacılık işçilerinin "politik ve sendika eğitiminden, fedakârlık ruhundan" yoksunluğundan yaka silktiklerini ifade etmişti. Militanlara göre, Sabadell işçileri "kendilerini çalışmaktan uzak tutacak görevlere sarılıyor, hücre toplantılarında komünistten çok faşist izlenimi veriyordu." Diğer yandan CNT militanları "izlenmeye değer bir örnek sunuyordu". PSUC şok işçileri Sabatell hücresinin tasfiye edilmesini salık veriyordu.

Sendikalar işçilerin yeni toplumu çalışma temelinde kuracağını son derece açıkça ortaya koymuştu. Devrim "çalışmanın esas olduğu" yeni bir ufuk yaratmalıydı.[26] Oysa gerçek sanat ve bilim kapitalizm tarafından yıkılmış ve geride "tek kusursuz değer olarak çalışmak" kalmıştı.[27] Bir CNT militanı "hayatın kaynağının çalışmak olduğunu" yazıyor, "çalışmanın yüce şarkısı" bizzat CNT tarafından övülüyordu.[28] Anarkosendikalist militanlar ise burjuvazinin yükselişine tanıklık eden diğer Avrupa ülkelerini eleştirmeksizin değer olarak kabul ediyor ve üretici kapasitesi özel mülkiyete güya üstün geldiği için yeni ekonomi temelindeki sendikayı övüyordu: "Üyelerinden azami etkililik ve verimliliği elde etme olanağı sağlayan mükemmel biçim sendikadır." UGT petrol işçilerinin gazetesi *Petróleo* "biz, işçinin ve çalışmanın her şey olduğu yeni bir

[25] PSUC, radi 8, 22 Temmuz 1937, 1122, AS.

[26] *Sidero-Metalurgia*, Eylül 1937.

[27] *Hoy*, Aralık 1937.

[28] *Boletín del Sindicato de la industria de la edificación, madera y decoración*, 10 Eylül 1937; *Sidero-Metalurgia*, Temmuz 1937.

toplum kurmak istiyoruz" diye açıklıyordu.[29] CNT "Çalışma aşkı temelinde bir toplumun kurulmasını" şiddetle arzuluyor; militanlar da "uluslara ışık saçan kutsal güneş" olarak çalışmaya adanmış şiirleri bir araya topluyorlardı.[30] Geleceğin toplumu din, seks, sanat ya da oyunun çevresinde dönmeyecekti: merkezde işçiler olacaktı ve şu bir gerçekti ki, işçiler bunun için çalışmalıydı.

Üretim birinci derecede öncelik sahibi olsa ve verimlilik de zorlama yöntemleriyle arttırılsa bile, sendikalar ve devlet tabanı yanlarına çekebilmek için boş zaman etkinlikleri de düzenliyordu. Devrimden önce seyirciler ve oyuncular, çeşitli spor ve hobi etkinlikleri aracılığıyla büyük ölçüde eğleniyorlardı.[31] Yüzme, bisiklet, tenis, boks, jai alai,[32] boğa güreşi, güreş, futbol gibi oyunlar 1930'ların ilk yarısında büyük ilgi topluyordu. Basketbol ve beyzbol oynamak Amerikanlaşmanın başladığına işaret ederken politik olmayan kulüpler uzun yürüyüşler ve başka etkinlikler de örgütlüyordu. Amatör Futbol Ligi yaklaşık 200 kulübün çalışmasını koordine ediyordu.[33] Gerçekten de 1936 seçim kampanyası sırasında, solcuların Lliga'yı oy karşılığında futbol topu ve forması dağıtmakla suçlaması dikkat çekicidir.[34]

Devrim, iç savaş öncesinin boş zaman faaliyetlerinin büyük bölümünü koruyup sürdürürken Katalan sporlarını da politize etti. Ulusal Katalan Öğrenci Federasyonu, spor faaliyetlerinin İspanya'nın savunulması için gençlerin harekete geçirilmesinin yolunu gösterdiğini açıkladı. Amatör Futbol Ligi "cephedeki en militan spor organizasyonu olmakla" övü-

[29] *Petróleo*, Ocak 1938.

[30] *Boletín de información*, 5 Mayıs 1937; *Amanecer: Organo de la escuela de militantes de Cataluña, CNT-FAI*, Ekim 1937.

[31] Gobernación A, caja 2412, AGA. Ayrıca bkz. *El mundo deportivo* (1936-1938).

[32] *Jai alai*: Bask dilinde "neşeli şenlik" anlamına gelen ve Bask kökenli olan bu spor, belirli bir alanda kauçuktan yapılmış sert bir topu duvara çarptırıp yakalamaya dayanan bir tür duvar tenisidir [*—ed. notu*].

[33] Lliga amateur de futbol, 13 Kasım 1936, Generalitat 89, AS.

[34] Jose A. González Casanova, *Elecciones en Barcelona* ..., s. 73.

nüyordu. CNT'nin Boks Seksiyonu, kendisine bağlı 30 boks kulübündeki üyelerin %80'inin orduda görev aldığını ileri sürüyordu.[35] Ayrıca sendikalar festivaller düzenliyor ve dinlenme evleri açıyordu.

CNT militanlarından belli gruplar, geleneksel boş zaman ve spor etkinliklerinin bir kısmını tasfiye etmeyi de denediler. XIX. yüzyılda anarşistler boğa güreşinin kaldırılması konusunu tartışmışlardı. Devrim sırasında, liberter militanlar eğitsel olan ve olmayan boş zaman etkinliklerini ayırt etmeyi sürdürdü, fakat genelde işsizliğin artmasından kaçınmak için eğitsel olmayan etkinliklere de devam ettiler. Bazı CNT görevlileri –boğa güreşi, *frontones* [jai alai], köpek yarışları, boks, hatta futbol gibi– eğitsel olmayan eğlencelere daha fazla vergi koyulmasını talep etmişlerdi.[36] Sayıları nispeten azaltılsa da köpek yarışları ve *frontones* varlığını savaş boyunca sürdürmüştür.

Gece hayatına dayalı popüler kültür de saldırıya uğramasına rağmen, ortadan yok olmayacaktı. Anarkosendikalist ve komünist militanlar tembellik yapılan bar ve kafeleri eleştirdi.[37] Bazı CNT eylemcileri, bu tür üretici olmayan etkinliklerin yaşandığı barların, müzik ve dans salonlarının gece 22:00'da kapatılmasını, böylece ahlaksızlığa son verilmesini istiyordu; çeşitli müzik salonlarının idarecileri barların sayısını azaltmıştı. Yetkililer çok sayıda uyuşturucu ve kadın satıcısını tutukluyor, "batakhaneleri" sözde temizliyordu.[38] Solcular genelde pornografiye karşıydı. Bir CNT militanı, pornografiyi "çocukların benzini solduran zararlı etkiler" ile aynı görüyordu.[39] Askerî bir yayına göre, pornografi tüberküloza yol açan mastürbasyonu teşvik ediyordu; hatta CNT Grafik Sendikası "pornografik bir romanı" yok etmişti.[40]

[35] Sindicato único de espectáculos públicos, Aralık 1936, Generalitat 89, AS.

[36] Reunión de junta, 23 Ekim 1936, 1204, AS; *Solidaridad Obrera*, 1 Haziran 1937.

[37] 12 Şubat 1937; PSUC, celula 9a, 7 Ocak 1938, 1122, AS; CNT metalurjist tutanakları, 11 Mart 1937, 1179, AS.

[38] H. E. Kaminski, *Los de Barcelona*, s. 66.

[39] Floreal Ocana, "La escuela moderna ..."

[40] Michael Alpert, *El Ejército republicano en la guerra civil*, s. 211;

Fahişeliğe karşı posterler ve diğer propaganda araçlarıyla sürdürülen kampanya, Barselona'daki zührevi hastalıklara dair büyük sorunu ortadan kaldırmadı. Denizcilerin uğrak yeri limanlar, bir hayli harcayacak parası olan askerleri de çekiyordu. Aslında zührevi hastalıklar, bu illete karşı sürekli uyarılan milislerin görevlerinden atılmalarının başta gelen nedeniydi.[41] Temmuz 1938'de, askerî hekimler genelevlerin cepheden uzak yerlere alınması ve askerlerin iki haftada bir sağlık kontrolünden geçirilmesi emrini verdi. Eğer askerler zührevi hastalığa bir kereden fazla yakalanırsa bir askerî hapishaneye gönderiliyordu. Zührevi hastalığa üç kere yakalananlar, kendi kendine zarar vermekle suçlanıyor ve tek çare olarak ölüm cezasına bile çarptırılabiliyordu.

Geleneksel fahişeliğin yanı sıra ortaya çıkan yeni çarpıklıklar aslında tüketimci geleceği haber veriyordu. Otomobil kullanmak en sık rastlananlardan biriydi. Komite ve konseylerin sayısız üyesi ehliyetsiz araba kullanıyordu. En adanmış devrimciler bile arabayla büyülenmişti. Birçok kolektif aşırı benzin tüketimi yüzünden otomobil kullanımını sınırlayan önlemler almıştı. Militanlar onay alınmamış yolculuklar, sigorta, tamir, el koyma ve XX. yüzyıl tüketiminin esası olan bu devasa masraflar konusundaki tartışmalarla büyük zaman ve enerji harcıyordu. Günümüz İspanyollarının habercisi militanlar güvenli bir şekilde araba sürmek ve uygun ulaşım vasıtaları istiyordu. Henüz sıradanlaşmamış telefon, güç ve otoritenin sembolü olmuştu. Seçildikleri ve süreleri bittiği için görevi bırakmak zorunda kaldıklarında komite üyelerine ödül olarak telefon veriliyordu.[42] Otomobilde olduğu gibi birçok alanda suiistimaller yaygınlaşmaktaydı: Birçok militan en ufak bir bahaneyle telefon talep ediyor ve eski komite üyeleri görevlerinden ayrıldıklarında telefonlarını geri vermekten kaçınıyorlardı. Asansör de bu modernist üçlüyü tamamlıyor, araba ve telefon gibi, sendikalar ve onların militanları için bir ihtiyaç haline geliyordu.

Junta, 23 Şubat 1937, 1204, AS.

[41] Michael Alpert, *a.g.e.*, s. 210.

[42] 11 Aralık 1936, 182; 3 Şubat 1937, 181, AS.

Rasyonelleştirme için yapılan anarkosendikalist planlar ve ekonomik bakımdan bağımsız bir ülkenin içindeki modern Barselona düşüncesi, tabandakilerin bütün kalpleriyle fedakârlık yapmasına esin kaynağı olamıyordu. Aslında doğrudan ya da dolaylı direnişler, modern üretici güçlerin ve bizatihi üretimin gelişmesini yücelten İspanyol Devrimi'nin değerlerinin reddiydi. İşçilerin işçi kontrolüne coşkuyla katılmayı reddetmesi, onların sınıf bilincinin yeni endüstriyel idarecilerinkinden farklı olduğunu gösteriyordu. Sendika militanları için sınıf bilincinin anlamı, sosyalizmin veya liberter komünizmin inşasına aktif katılımdı; ama birçok işçi için sınıf bilinci tatil yapmak, boş zamanlarını çalışmaya vermekten kaçınmak ve ücretlerinin artmasını talep etmeyi ifade ediyordu.

Marksist olduklarını ilan etmelerine rağmen, aşırı solun tarihçileri bile –Troçkistler, saf anarşistler ve *otonomlar*– İspanyol Devrimi'ndeki çatışmaların esasen politik olduğu görüşündeydi. Bazıları CNT liderliğini hükümete katıldığı, bürokrasisini arttırdığı, diğer sendikalar, partiler ve özellikle komünistlerle uzlaştığı için eleştirmektedir. Aşırı solcular genelde Los Amigos de Durruti'yi, 1937 Mayıs'ındaki sokak çatışmalarında aktif rol alan bu grubu, CNT'nin uzlaşmacılığı ve bürokratikleşmesine alternatif olarak sunar. Los Amigos de Durruti Katalonya'da hâlâ varlığını sürdüren özel mülkiyete karşı kolektiflerin güçlendirilmesini önermiş, CNT'nin Konfederasyon olarak yeniden canlandırılmasını ve bu yolla cumhuriyetçilere ve komünist muhalefete karşı devrimci bir diktatörlük uygulanmasını arzulamıştı. Ne var ki, Los Amigos de Durruti'nin en aşırılarının bile İspanyol Devrimi'nin temel sorunlarına yanıt verebildiğine inanmak zordur. CNT ve UGT'nin yaptığı gibi, bu grup da daha çok çalışma, daha fazla fedakârlık, ücretlerin yükseltilmesine son verme, hatta "zorla çalıştırma" (*trabajo obligatorio*) çağrısında bulundu.[43] Los Amigos de Durruti, doğal olarak iktidarı almakta başarısız oldu, fakat onun anarkobolşevik tipteki programı da zaten militanlar ile taban arasındaki farklılıklara çözüm bulacak gibi değildi. Muhalifleri gibi, Los Amigos da derin sosyal ve ekonomik

[43] *Los Amigos de Durruti*, 22 Haziran 1937.

kökleri olan sorunlara temelde politik çözümler sunuyordu.

Komünistlerin, anarkosendikalistlerin, hatta ilerlemeci cumhuriyetçilerin bile değerleri olan İspanyol Devrimi'nin değerlerine tabanın karşı çıkması, bu işçilerin orduyla veya dinci sağ düşünceyle aynı safta olduğu anlamına gelmez. Militanlar tarafından arzulandığı şekliyle üretici güçlerin modernleştirilip rasyonelleştirilmesine karşı tabanın sergilediği direniş, siyasi muhafazakârlık ve gericilikle bir tutulmamalı. Onların muhalefeti dağınıktı, ifade edilemiyordu ve hem bireysel hem de kolektifti. Onlar alternatif bir parti veya sendika ya da üretim araçlarına dair özel bir kontrol önermiyorlardı; ama yine de onların işçi kontrolüne coşkuyla katılmayı reddetmesi, yanlış bilinçlenme veya bilinçsizlik olarak bir tarafa konulmamalı. Ayrıca bu durum, Barselona işçi sınıfının köylü veya endüstrileşme öncesi karakterine de atfedilmemeli; çünkü Barselona'daki işçi sınıfının üçte ikisi Barselona doğumlu ya da deneyimli endüstri işçilerinden oluşmaktaydı. Paris örneğinde de göreceğimiz gibi, doğrudan veya dolaylı reddedişler daha çok ileri endüstriyel topluluklarda gerçekleşmektedir; bu fenomen de gösteriyor ki, işyerine ve iş zamanına karşı sergilenen bu direniş, gelişen ülkelerle sınırlı olmayıp endüstrileşmenin birçok aşamasında ortaya çıkmaktadır.

İspanyol Devrimi tarihçileri komünistler, sosyalistler ve anarkosendikalistler arasındaki siyasi ve ideolojik ayrılıklara yoğunlaşırlar; böylece de belirli bir gelecek anlayışını gündeme getiren militanlar ile bu ideali gerçekleştirmek için fedakârlık yapma konusunda isteksiz işçiler arasındaki ayrılığa dair merkezi sorunu gözardı ederler. Militanlar savaşı kazanıp yeni bir toplum kurmak amacıyla işçileri daha fazla çalışmaya sevk etmek için zor kullandılar. Savaş elbette ki zorlama yöntemlerine ihtiyacı gündeme getirse de, bunun yaratıcısı olarak görülemez. Savaş, taban üzerindeki zorlamanın ve baskının nedeni değildir, ancak militanların gelecek anlayışı gibi, o da kökleri savaş öncesinde olan uzun bir tarihî sürecin sonucudur.

İroniktir ki, solun yenilmesinin ardından Franco hükümeti, militanların geleceğe ilişkin görüşlerinin birçok yönünü benimsemiştir. İki kuşak boyunca süren durgunluktan sonra,

1950'lerin sonlarında, üretim araçları yeniden rasyonelleştirilip modernleştirilmeye başlandı. İspanya tarımını güçlendirdi, alt yapı tesislerini ilerletip endüstriyel temelini geliştirdi. Otomobil ve telefon gibi yeni ihtiyaçlar tekrar moda oldu ve böylece CNT militanlarının "büyük ölçüde bir dilim ekmeğe razı olan ırksal tembellikten doğan İspanyol geriliğinden" yakınmalarına gerek kalmadı.[44] Otomobiller kitlesel üretime geçerken, anarkosendikalistlerin büyük bina komplekslerinden oluşan kentler ve kitlesel araba kullanımı projeleri kısmen gerçekleşti. Savaş sonrası İspanya'nın, çoğu CNT ve UGT'nin rüyası olan şeyleri başarma becerisi gösterdiğini düşününce, bugünün İspanya'sında anarkosendikalistlerin ve diğer geniş ölçekli, devrimci işçi sınıfı hareketlerinin neredeyse tamamen ortadan kalkmasında şaşılacak bir şey olmadığı görülür.

Devrimci hareketlerin gerilemesini 1950'lerin sonlarından 1970'lerin başlarına kadarki hızlı ekonomik büyüme izledi. Amacımız açısından belirtmek önemlidir ki, refahın bu ani yükselişi, İspanyol burjuvazisi tarafından endüstriyel devrimin yerine getirilmesinin değil, daha çok II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'sında emek ve sermaye pazarlarının bir arada büyümesinin İspanya'da da gerçekleşmesinin sonucudur. Kitle turizmi endüstrisinin büyümesiyle birlikte güneşli sahillerin ve ucuz pesetanın Kuzey Avrupalıları cezbetmesi yan yana yürümüştür. İspanyol işçileri farklı ülkelere gitmiş ve kazançlarının önemli kısmını İberya Yarımadası'na göndermiştir. Ücretleri düşük ve grevleri en alt sınırda tutup baskıcı bir düzen geliştirmiş olan Franco rejimi, çokuluslu şirketlerin yatırımları için elverişli bir ortam yaratmıştır. İspanya, İspanyolca konuşulan ülkelere ve Üçüncü Dünya ülkelerine eski moda darbe yaklaşımının dışında, artık demokratik tüketim toplumunun yeni bir modelini de sunabilir.

[44] Felipe Alaiz, "Hacia el estajanovismo".

8
Paris Burjuvazisinin Güçlülüğü

Fransa'da hem sağ hem de sol, Halk Cephesi'ni İspanya'daki benzerinin gerçekleştirdiği üretim araçlarının kontrolünü işçi sınıfının ele geçirmesi fırsatını kaçırdığı için genelde bir *revolution manquee* [başarısız devrim] olarak tanımlar. Mayıs ve Haziran 1936'da Fransız işçileri fabrikaları işgal edip oturma grevlerine giriştiğinde, çeşitli siyasi görüşe sahip yorumcular işçi sınıfının devrim yolunda olduğuna inanmıştı. Ama bir milyon işçi Fransa çapında benzeri görülmemiş şekilde fabrikaları işgal etmesine rağmen, Fransız kapitalist seçkinleri, İspanya'dakinin tersine, üretim araçlarının sahipliğinden vazgeçmediler. İşçi sınıfı, Halk Cephesi hükümeti döneminde devrim yapmak yerine tatil ödemelerini ve haftada 40 saatlik çalışmayı talep edip alacaktı. Kapitalizmin o güne dek görülmemiş bu en büyük ekonomik krizinin orta yerinde, Fransa'da haftasonu tatili doğuyordu. Büyük bir işsizlik ve yükselen savaş tehdidiyle yüz yüze olan Fransız işçileri, cumartesi ve pazar tatiliyle birlikte haftada 40 saatlik çalışma için mücadele ettiler. Böylece Halk Cephesi, yalnızca faşizmi önlemek için sendikaların ve sol siyasi partilerin ittifakı olmakla kalmadı, aynı zamanda kitle turizmi ve boş zamanın doğum yeri oldu. İşçilerin üretim araçlarının kontrolünü ele alıp geliştireceği bir sosyal devrim talebinin yerini, çalışmaya karşı mücadele örnekleri aldı. Kitabın bu ikinci kısmı, Paris ve banliyölerinde çalışmaya karşı sergilenen bu ayaklanmayı inceleyecektir; bu bölümde, Halk Cephesi'nin ana unsurları olan komünist ve sosyalist partilerin, bu radikal partilerle birlikte kitlesel işçi federasyonu CGT'nin (Genel Emek Konfederasyonu) işçilerin özlemlerine nasıl tepki gösterdiklerinin ayrıntıları işlenecektir.

Fransa ve İspanya'nın ekonomik, politik ve dinsel ev-

rimlerinin farklılıklarını hatırlamak, Fransa'da devrimin ve devrimci ideolojilerin çöküşünü anlamamıza yardımcı olacaktır. İspanya'nın tersine, Fransa XIX. yüzyılın ortalarından itibaren ve XX. yüzyıl boyunca kesintisiz ve istikrarlı bir şekilde sanayileşmiştir; diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi, üretici güçlerini geliştirmesi, işçi sınıfı örgütlerinin devrimci imkânlarını büyük ölçüde sınırlamıştır. Fransa zengin bir ulusal pazar yaratıp ulusal birliği yavaş yavaş gerçekleştirmiştir. XX. yüzyılın ilk otuz yılında, bölgesel hareketler ülkenin bölünmezliğini tehdit edecek bir konuma gelmemiştir. Ayrıca, İspanya'yla doğrudan bir zıtlık olarak, 1920'lerde herhangi bir darbe girişimi olmamış, 1930'larda girişilen komplolar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fransızlar kilise ile devleti, ordu ile sivil hükümeti birbirinden ayırmayı başarmıştır. Ruhban sınıfı karşıtlığı İspanya'da hâlâ önemini koruduğu halde, Dreyfus olayının ardından Fransa'da yakıcı sorun olmaktan çıkmış ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra modası geçmiş bir ideoloji olarak ilginçliğini kaybetmiştir. Ruhban sınıfı karşıtlığı iki savaş arasında tamamen kaybolmasa da giderek gerileyerek sönmüştür.[1]

Dahası Fransa'da ve özellikle Paris'te meslekler, dinsel inanca bakılmaksızın yeteneklilere açıktı. Katoliklikten giderek daha da arınan Fransız burjuvazisi saflarını çok sayıda Protestan ve Yahudiye açtı; bunlardan bazıları İspanya'da olmayan veya geri kalmış elektrik, otomobil ve havacılık gibi en modern endüstrilerde önemli roller oynayacaklardı. Varsayılan aristokratik değerlerin nüfuzu, *oisivete* [aylaklık] ve unvanların prestiji giderek önemini kaybetti ve yerini *réussite* (başarı) aldı: "Burjuvazinin en modern ve aktif bölümü, çalışma ve yeteneğe dair değerleri savunmaktadır."[2] XIX. yüzyılda rantiyeler Fransız üst sınıfları içinde önemli bir azınlık ise de, gerçek aylak zenginler (*veritable oisifs*), ki hiçbir zaman bir meslek edinmezlerdi, çok daha az sayıday-

[1] Rene Remond, *Histoire de l'anticlericalisme en France* ..., s. 225-30; Michel Winock, *Histoire politique de la revue "Esprit"* .., s. 37.

[2] Adeline Daumard, "Caracteres de la societe bourgeoise", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, c. 3, s. 839.

dı. Sosyalist lider Jean Jaures'in dediği gibi "burjuvazi çalışan bir sınıftır." Dönemsel ekonomik krizler bu sınıfı kendisini yenilemeye zorladı; burjuvalar da bu şekilde sayılarını çoğaltıp temellerini genişlettiler. Paris burjuvazisi özellikle akışkandı, eylem ve çalışma felsefesini destekliyordu.[3]

Böylesine farklı ulusal içeriklerden elbette farklı yollar doğmuştu. 1936'da, anarkosendikalist militanlar Barselona'da zayıf bir burjuvazinin terk ettiği azgelişmiş üretici güçlerin kontrolünü ele geçirmişti; oysa Paris'teki anarkosendikalistler, Troçkistler ve muhalif komünistler gibi aşırı solcu militanlar sovyetleri, işçi konseylerini veya işçi kontrolünün bazı biçimlerini talep etmeyi büyük ölçüde bir kenara atmışlardı. Paris'te en büyük işçi sınıfı örgütlerinin, komünist, sosyalist ve ezici bir çoğunlukla CGT'nin militanları, Barselona'dakilerin tam tersine işçi kitlelerinin çıkarlarıyla çok az ilgilendiler. 1936'dan itibaren en büyük Fransız sendikaları, İspanya'daki örgütlerin tersine, daha önceki devrimci işçi kontrolü doktrinlerini terk ettiler. Paris'teki işçilerin büyük çoğunluğu, hatta çeşitli endüstrilerdeki birçok sendikanın militanları, burada inceleyeceğimiz üzere, üretim araçlarının kontrolünü ele alıp geliştirmeyi istemediler. Aslında, birçok işçi genelde çalışmaktan uzak durmak istiyor, ne patronlar, devlet veya parti ne de sendika için çalışmayı arzuluyordu. İspanya'da olduğu gibi, üretici güçlerin doğası, çalışmaya karşı mücadeleyi de beraberinde getiriyordu. Gürültülü ve hangar gibi fabrika alanları, işyerlerinin pisliği, endüstriyel mahallelerin çirkinliği, her gün işe gidip gelmenin tedirgin edici sıkıcılığı, sürekli kaza tehlikesi ve yapılması gereken birçok görevin anlamsızlığı gibi faktörler işçilerin üretim araçlarından kaçmasını teşvik etmekteydi. Rasyonalizasyonun yaygınlaşması, emeğin gittikçe daha fazla sıradanlaştırılması ve zorunlulukların sonucu olarak fabrikalarda ordu benzeri bir disiplinin kurulması huzursuzlukları artırdı ve bu huzursuzluklar da çalışmaya kar-

[3] Maurice Levy-Leboyer, "Le Patronat français a-t-il ete malthusien?" *La Mouvement social*, No. 88, s. 28; Ingo Kolboom, "Patron et patronat: Histoire sociale du concept de patronat en France au 19e et 20e siecles", *Mots*, No. 9, s. 98.

şı doğrudan veya dolaylı isyanlarla kendini gösterdi. Birçok fabrikada paydos zamanı geldiğinde, işçiler yorgunluktan tükenmiş bile olsalar çıkışa doğru çılgınca hücum etmekteydi. Öyle ki, Paris'te, Halk Cephesi döneminde militanlar ve işçiler çalışmaya ve ona eşlik eden disipline karşı her gün neredeyse gerilla mücadelesi veriyorlardı. Bu gerilla mücadelesi, Halk Cephesi döneminde sınıf mücadelesinin en önemli biçimini oluşturmuş ve solcuların üretim ve tüketimi yükselterek ekonomik büyümeyi sağlamaya dair umutlarını baltalamıştı. İşçilerin çalışma disiplinine karşı çıkıp haftasonu tatili için mücadele etmesi, tarihçilerin Fransız işçilerinin endüstriyel sistemi kabul edip fabrikayı benimsediği yönündeki belirli genelleştirmelerinin aslında sorgulanmasını gerektirmektedir.

Paris'in çözümlenmesi gereken bir konu olduğu açıktır, çünkü onun Fransa için ekonomik ve politik önemi, Barselona'nın İspanya için öneminden çok daha büyüktür. Ve endüstriyel dalların seçimi de bütünüyle keyfilikten uzaktır. Onlardan ikisi, yani otomobil ve havacılık Halk Cephesi döneminde işçi sınıfı hareketinin başını çektiği gelişmiş sektörleri oluşturmaktaydı; 1936 baharındaki işgal dalgası kesinlikle bu sektörlerde başlamıştı. Üçüncü önemli dalı oluşturan yapı sektörüyse daha geleneksel karakteri sayesinde diğer sektörlerin endüstriyel modernliğiyle keskin bir karşıtlık oluşturur. Küçük ölçekli aile firmalarına dayanan yapı endüstrisi, Fransa'nın ikinci endüstriyel devriminin başarısına rağmen ekonominin birçok sektörüne hükmediyordu. 1937 Dünya Fuarı'nda yapı endüstrisi on binlerce işçiyi istihdam eden devasa inşa projesiyle Halk Cephesi'nin vitrinini oluşturmuştur. Bu endüstrilerde çalışan işçiler bu kitapta diğer Parisli işçilerin birçok talebinin ifade edilmesi açısından da (yeri geldikçe kanıtlarla) incelenecektir. İşçi eylemleri ve taleplerini uygun bir perspektife oturtmak, Fransa'nın, özellikle de Paris'in ekonomik ve sosyal gelişmesinin incelenmesini gerektirir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından birçok tarihçi Fransa'nın endüstriyel olarak geri kalmışlığını Almanya, İngiltere ve ABD ile kıyaslayarak vurgulamışlardır. Ama daha yakın zamanlardaki tarihçiliğin yoğunlaşması yön değiştirmiş ve

tarihçiler Fransa'nın otomobil, havacılık ve kimya endüstrilerinin güçlü gelişmesini vurgulamışlardır. Eğer Fransız *patronat*'ı (işverenleri) genelde ataerkil ve otoriter bir konumda kalmışsa, bu her zaman Malthusçu olmalarından değildir. Fransa'da, XX. yüzyılın ilk otuz yılında sermaye niteliği taşıyan teçhizatın büyümesi Almanya ve ABD ile kıyaslanabilir ve Büyük Britanya'dan çok daha hızlıdır.[4] Fransa I. Dünya Savaşı'ndan önce bile "kuşku götürmez şekilde bir ileri endüstriyel kapitalizm ülkesiydi."[5] "İşin gerçeği, 1913'te Fransa, komşusu Almanya'nın yaşam standartları açısından çok daha yüksekteydi ve Büyük Britanya'yla kıyaslandığında önemli ilerleme kaydetmişti." Fransa'da 1870 ila 1964 yılları arasında kişi başına büyüme oranı Büyük Britanya'dan çok daha hızlı yükselmişti ve Almanya'nın çok az gerisindeydi.[6]

Fransız işverenlerinin "Malthusçuluğu"nu vurgulayan ekonomist Alfred Sauvy, bununla birlikte "diğer endüstriyel ülkeler gibi" Fransa'da da hammadde ithalatı ile imal edilmiş ürünlerin ihracatı arasında bir savaş olduğunu açıklıyordu. 1911'den 1936'ya kadar Fransız endüstrisi, eskinin tarımsal ülkesine hükmetmeye başladı ve 1931'den itibaren nüfusun çoğu artık kırsal alanda yaşamıyordu.[7] 1911'den 1936'ya kadar çiftçilerin sayısı 1.000.000 düşmesine rağmen tarımsal üretim artacaktı. Endüstriyel gelişme tarımsal ilerlemeye üstün geldi ve 1898'den 1913'e kadar endüstriyel üretimin her yıl %3,4 büyümesi oldukça dikkat çekiciydi.[8] I. Dünya Savaşı'nda bile endüstriyel üretim büyümeye devam etti ve otomobil, havacılık, kimya gibi ikinci sanayi devriminin en-

[4] Carre, Dubois ve Malinvaud, *French Economic Growth*, s. 150.

[5] Tom Kemp, *Economic Forces in French History*, s. 223. Bkz. Patrick O'Brien ve Çağlar Keyder, *Economic Growth in Britain and France* ..., s. 21: "Bizim merkez noktamız görece geri kalmışlık denilen şeyin Fransız endüstrileşmesinin karakteristik özelliklerinde ifadesini bulmadığı yönündedir."

[6] Rondo Cameron, "L'economie française: Passe, present, avenir", *Annales Economies, Societes, Civilisations*, No. 5, s. 1418-33. Jacques Nere, *La Troisieme Republique 1914-1940*, s. 84; Andre Armengaud, "La population", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, c. 3, s. 31.

[8] Sauvy, ed., *Histoire economique de la France* ..., c.1, s. 265, 304.

düstrileri hızla gelişti. Aktivist bir devletin yardımıyla, Fransız endüstrisi I. Dünya Savaşı'nı başarıyla karşıladı ve Almanlar tarafından işgal edilen kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinin ağır endüstrilerini kaybetmeyi telafi etti. Silahlanmadan sorumlu bakanlıklar silah ve uçak üretimini son derece kısa sürede örgütledi ve savaştan birkaç yıl sonra da ticareti dinamik bir Ticaret Bakanlığı düzenledi.[9]

1920'lerde bu modern endüstri sektörleri savaş sonrası krizinden etkilenmediler ve Fransız endüstrisinin büyüme oranı Avrupa'da en yüksek noktaya ulaştı.[10] Endüstriyel üretim 1921'den 1929'a kadar, aynı dönemde nüfusun yalnızca %14 artmasına rağmen, iki misliden fazla artacaktı. Böylece, endüstriyel büyüme bu endüstrilerdeki yoğun makine kullanımıyla ortaya çıktı ve 1906 ila 1929 arasında ulaşılan gelişme düzeyleri, ancak 1950 ila 1960'larda yeniden yakalanabildi.[11] 1920'lerde İspanya'da da önemli bir endüstriyel büyüme yaşanmıştı, fakat bu büyüme yeni makineler temelinde değil, ucuz emeği büyük miktarlarda devreye sokmak temelinde gerçekleşmişti.[12] 1928 ila 1930 arasında İspanya endüstriyel üretimi en çok %20 artmıştı, oysa aynı dönemde Fransız endüstriyel üretimi neredeyse %100 artmıştı. 1930 krizi sırasında bile, saatlik endüstriyel üretim her yıl için %2,1 oranında artmaya devam ediyordu, ki bu 1896'dan 1929'a kadar süren kayıtlı gelirlerin oranıyla aynıydı.[13] Halk Cephesi döneminde Fransız imalatçılar birliği CGPF'nin (Fransız Genel Üretim Konfederasyonu) lideri olan ve II. Dünya Savaşı sırasında Vichy'nin ulusal devrimini destekleyen C. J. Gignoux, Fransa'nın 1919 ve 1939 ara-

[9] Richard F. Kuisel, *Capitalism and the State in Modern France*, s. 31-51; Gerd Hardach, "La mobilisation industrielle en 1914-1918: Production, planification et idéologie", *1914-1918: L'autre front* içinde, s. 88.

[10] François Caron ve Jean Bouvier, "Guerre, crise, guerre", *Histoire économique et sociale de la France* içinde, c. 4, s. 648.

[11] François Caron, *Histoire economique de la France ...*, s. 158.

[12] Albert Carreras, "La industria: Atraso y modernización", *La economia espanola en el siglo XX* içinde, s. 293.

[13] Jean-Charles Asselain, *Histoire economique de la France*, 2:78.

sında önemli bir endüstriyel gelişme kaydettiğini; I. Dünya Savaşı'ndan sonra Üçüncü Cumhuriyet'in yollar, havaalanları, elektrik santralleri ve limanlar yaparak Fransız ekonomisinin modern altyapısını oluşturduğunu, ayrıca okullar, hastaneler telefon ve posta haberleşmesini kurduğunu veya geliştirdiğini belirtir.[14]

Küçük ve görece etkisiz işletmelerin bir araya getirilip düzenlenmesine yönelim, XX. yüzyılın ilk otuz yılındaki endüstriyel gelişmeyi karakterize eder.[15] 1906'dan 1931'e kadar, 1-5 arası işçi çalıştıran işletmeler yaklaşık %35 oranında düşüş göstermiş, oysa 500'ün üstünde işçi çalıştıran işletmeler neredeyse ikiye katlanmıştı. Her ne kadar Fransız işletmelerinin çoğu küçük kalmaya devam etmişse de, 1.000'in üzerinde işçi çalıştıran çok geniş fabrikaların ekonomik önemi büyük ölçüde artmıştı. İşçilerin çoğu 100 kişinin üstünde işçi çalıştıran işletmelerde çalışmaktaydı. Modern metalurji işletmeleri, XIX. yüzyıl endüstri devrimi temeline dayanan eskimiş tekstil endüstrisinden daha fazla işçi istihdam etmeye başladı. 500'ün üstünde işçi çalıştıran metalurji işletmeleri, metalurji alanının sadece %1,2'sini oluşturuyor, ama bu işletmeler işgücünün %37,8'ini istihdam ediyordu. Demir, çelik, kimya ve motorlu araçlar gibi teknolojik bakımdan en ileri endüstriler en çok biraraya getirilip yoğunlaştırılmış olanlarıydı. 1936'dan itibaren Fransız endüstrisi, büyük ve küçük işletmeler arasında belirli bir dengeye oturdu; küçük

[14] C. J. Gignoux, *L'economie française entre les deux guerres 1919-1939*, s. 104.

[15] Charles P. Kindleberger, *Economic Growth in France and Britain 1851-1950*, s. 122; Sauvy, ed. *a.g.e.*, c. 1, s. 232; François Caron ve Jean Bouvier, "Structure des firmes-emprise de l'etat", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, c. 4, s. 771; Gerard Noiriel, *Les ouvriers dans la societe française*, s. 123; Pierre George, "Etude statistique des dimensions des etablissements industrielles", *Materiaux pour une geographie volontaire de l'industrie française* içinde, s. 123; Tom Kemp, *Economic Forces in French History*, s. 54; Maurice Levy-Leboyer, "Le patronat français ...", s. 46-48; Jean-Charles Asselain, *Histoire economique de la France*, c. 2, s. 73; Ingo Kolboom, *Frankrechs Unternehmer in der Periode der Volksfront 1936-1938.*

yeterliliğini garanti altına aldı. 1929'da kimyasal maddelerle ilgili Fransız ticaret dengesi olumlu durumdaydı ve 1932'de Fransa suni gübre üretiminde ikinci sıraya yükselmişti.[21] Fransız kimya endüstrisi, Amerikalı ve Alman rakiplerinin gerisinde kalsa da, I. Dünya Savaşı'nı izleyen on yıl içinde "Fransa kendini, Avrupa'da en önde gelmesini sağlayacak bir kimya endüstrisiyle donattı".[22]

Kimya, otomobil ve havacılık gibi endüstriyel sektörlere benzer bir şekilde Fransız kapitalist seçkinleri güçlü bir elektrik endüstrisi de yaratacaktı. I. Dünya Savaşı'nın arifesinde Paris şehri elektrik üretim ve dağıtımını birleştirmiş durumdaydı.[23] 1907'de, Paris bölgesinde yaklaşık 40 santral vardı ve 1914'te bunların sayısı 19'a indi. 1906 ila 1931 arasında elektrik santrallerindeki işçilerin sayısı 7,5 misli katlandı. 1920'lerde "elektrik alanında Fransız teknolojisi ... yabancı tekniklerden kurtuldu."[24] 1925'te Conseil superieur de defense nationale [Ulusal Savunma Yüksek Konseyi] elektrik endüstrisinin Fransa'nın potansiyel savaş ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olduğu sonucuna vardı. 1930'da Japonya ve İngiltere'den daha fazla elektrik üreten Fransa'nın 1933'te dünya elektrik üretiminde dördüncü olduğu bildiriliyordu.[25] İki savaş arasında endüstriyi bir araya toparlayıp geliştirme devam etti. 1936'da Paris bölgesindeki elektriğin %80'i 6 santral tarafından üretiliyordu, Paris bölgesi demiryollarının ve kamu taşımacılığının önemli bir kısını elektriğe kavuşmuştu. Fransız elektrik endüstrisi, Barselona elektrik şirketlerinin geri kalmış ve dağınık yapısıyla keskin bir karşıtlık içindeydi.

Fransız sanayicilerinin dinamizmi yalnızca fabrika ve

---

[21] M. Fleurent, "Les industries chimiques", Conseil national economique, AN, F[12] 8796.

[22] Claude Fohlen, "France 1920-1970", *Fontana Economic History of Europe* içinde, c. 1, s. 85.

[23] Ernest Mercier Koleksiyonu, Hoover Arşivi; Charles Malegarie, *L'electiricite à Paris*, s. 67; Noiriel, *Les ouvriers ...*, s. 123.

[24] Caron ve Bouvier, "Guerre, crise, guerre", c. 4, s. 650.

[25] "La question des industries", Conseil superieur de defense nationale, 19 Eylül 1925, AN, F[22] 316; Marcel Ulrich, rapor, Conseil national economique, AN, F[12] 8796; *L'Europe nouvelle*, 15 Şubat 1936.

üretimi değiştirmekle kalmadı, belirli endüstrilerde bizzat emeğin kalitesini de değiştirdi. Paris bölgesindeki modern endüstriler, özellikle de otomotiv endüstrisi çalışmanın rasyonalleştirilmesinin öncüleriydiler. Sendika militanlarının bazen bilimsel rasyonelleştirme tekniklerini gündeme getirmekten sorumlu olduğu İspanya'nın tersine, Fransa'da kapitalist seçkinler endüstriyel yeniden örgütlenmede son derece yetenekli olduklarını kanıtlamışlardır. Bu seçkinler Saint-Simoncı üretimciliğin ve *etatisme* geleneğinin ardından, Taylorculuğu ve çalışmanın bilimsel örgütlenmesinin diğer biçimlerini de dikkate almışlardır.[26] Fransız teknolojik ve endüstriyel seçkinleri rasyonalizasyonun en son yöntemlerine genellikle olumlu yaklaşmış, bunların ülkeye refah ve güç getireceğine inanmışlardır. Uzmanlar, tüketim malları üretiminin yeni teknikler kullanılarak yükseltilmesinin sınıf çatışmasını azaltacağını, sınıf işbirliği için maddi ve manevi bir ortam yaratacağını düşünmüştür. ABD'de olduğu gibi, sermaye ve emek, bilim ve teknolojinin tarafsız ortamında bir araya gelecekti. İspanya'daki durumun tersine, Taylor'ın makalelerinden oluşan bir kitap Fransa'da 1907'de yayımlanmıştır. Taylor'ın ünlü yapıtı *Bilimsel Yönetimin İlkeleri,* ABD'de yayımlanışının üzerinden bir yıl geçmeden derhal çevrilip Fransız okuyucusuna sunulmuştur. Bilimsel yönetimin Fransız savunucuları, Amerikalı mühendisin yazdıklarının "Taylor'ın yanlış yorumlanmasına olanak tanınmadan" Fransız sanayicileri tarafından bilinmesini istemişlerdi.[27] Fransız otomotiv endüstrisi tarafından I. Dünya Savaşı'ndan önce Taylorculuğun uygulanmaya konması, üretimin hızlandırılmasına ve parça başı ücret oranlarının düşürülmesine karşı grevleri tahrik etti. Esas olarak kalifiye işçilerden oluşan bir azınlık, emeklerinin kalifiye niteliğinin gözardı edilmesine karşı yeni örgütlenme yöntemleriyle direndiler.

I. Dünya Savaşı ve onun sonucu olarak üretimin hız-

[26] Judith A. Merkle, *Management and Ideology: The Legacy of the International Scientific Management Movement,* 5. Bölüm.

[27] F. W. Taylor'ın *La direction des ateliers*'ine Henıy Le Chatelier'in yazdığı önsöz; F. W. Taylor, *Etudes sur l'organisation du travail dans les usines*; F. W. Taylor, *Principes d'organisation scientifique des usines.*

landırılmasına duyulan ihtiyaç, Taylorculuğa ve çalışmanın bilimsel örgütlenmesinin diğer biçimlerine başvurmayı gündeme getirdi. Bir Michelin yöneticisi olan M. Houst, Taylorculuğu saldırılara karşı savunurken, daha önce yıllar alan işçi becerilerinin mükemmelleştirilmesi sürecinin Taylorculuk sayesinde artık birkaç gün veya birkaç hafta içinde gerçekleşebildiğini ileri sürdü.[28] Ayrıca Taylorculuk, kadınlar da dahil kalifiye olmayan ve yeni işçilerin kalifiye elemanların yerini almasını sağlıyordu. Michelin yöneticisi, Philadelphialı mühendisin usulünün doğru uygulanmasının daha kısa haftalık çalışma ve daha yüksek ücret sonucunu vereceğini de belirtiyordu. Bu avantajları elde eden işçiler, doğaldır ki, aylaklıktan (*flâneire*) vazgeçecekti.

Kalifiye olmayan emeğe ve seri üretime yönelik bu eğilim savaştan sonra da devam etti. Savaş sırasında silah üretimi yapan çeşitli firmalar yeniden seri otomobil üretimine yöneldi.[29] 1920'li yıllarda montaj hattı sistemi "kendi alışkanlıkları, çalışmada kendi ritmi ve işi iyi yapma bilincini sahip kalifiye işçi"nin yerini "kalifiye olmayan işçi, yani o.s. (*ouvrier specialise*)"nin aldığı motorlu araçlar endüstrisinde misliyle katlandı.[30] İki savaş arasında Renault'da "zekâ makinede somutlaşmıştı." İşçiler kendilerini "emeklerinin ve inisiyatiflerinin mühendis tarafından gittikçe ve gittikçe daha fazla sınırlanmasını" hedefleyen bir düzenle karşı karşıya buldu.[31] 1925'te Renault işçilerinin yaklaşık %46'sı kalifiye (*ouvriers professionnels*), %54'üyse görece kalifiye olmayan (*manauvres* ve o.s.) işçiydi. 1939'da kalifiye oranı %32'ye düşerken, görece kalifiye olmayanlar %68'e çıktı. II. Dünya Savaşı'nın arifesinde Paris civarındaki büyük otomobil fabrikalarında

[28] [Commander] Hourst, *Le probleme de la main d'euvre: La taylorisation et son application aux conditions industrielles de l'apresguerre*, s. 46-47.

[29] Maurice Daumas, "Les techniques industrielles", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, c. 3, s. 158-59.

[30] Michel Collinet, *L'ouvrier français: Essai sur la condition ouvriere 1900-1950*, s. 69.

[31] Alain Touraine, *L'evolution du travail ouvrier aux usines Renault*, s. 28, 84.

işçilerin %60'ı işlerini üç gün içinde öğreniyorlardı.[32]

Montaj hattı sisteminin gelişmesi yeni bir tür fabrika yapılanmasının ortaya çıkmasına yol açtı. "Montaj hattı çalışması, fabrikanın yalnızca dış duvarlarının inşasını gerektirdi. İç kısımlardaysa uzmanlığa ve ustalığa dayanan çalışma çağının tersine, son derece az küçük bölme vardı. Bu yeni mekânsal örgütlenme, tüm üretimin geniş bir şekilde gözlenmesine olanak sağladı."[33] Muhtemelen bu yeni yapılanma idarecilerin işçileri gözetleme ve kontrol etmesine de yarıyordu.

Alan ve emeğin örgütlenmesindeki değişiklik modern otomobil fabrikalarında yeni bir zaman ölçüsünü de gündeme getirdi. Bilimsel iş örgütlenmesinin içsel parçası olan parça başı iş veya daha çok üretim teşvikleri, iki savaş arasındaki dönemde çoğu otomotiv işçisine ücret ödemenin temel biçimi haline geliyordu. İşçiler, kart basıp işe başladıkları andan iş bitimini haber veren sirenler çalıncaya kadar zamanı her an akıllarında tutmaya zorlandı. Paris civarındaki çeşitli büyük metal fabrikalarında çalışmış bir entelektüel olan Simone Weil, 1930'lardaki fabrika yaşamını şöyle anlatır:

> Parça başı iş, işletmenin çeşitli bölümleriyle bölünmüş üretim süreci arasındaki saf bürokratik ilişki bütünüyle insanlık dışıdır. Dikkatinizi hiçbir yere dağıtmayacak, sadece tek bir noktaya yoğunlaşacak ve aynı hareketleri tekrarlayacaksın: Altı yerine beş dakikada elli parça ya da benzeri.
>
> Bu kölelikte iki faktör söz konusudur: hız ve düzen. Başarılı olmak için belirli aralıklarla aynı hareketi tekrarlamak zorundasınız, bu hareketler düşünmekten daha hızlı olmak zorunda, yalnızca hatırlamayı değil, hayal kurmayı bile bırakmak zorundasınız. Makinenin önündeyken ruhunuzu, düşüncenizi, hislerinizi, her şeyi bir kenara atmak zorundasınız.[34]

Kalifiye olmayan ve yarı kalifiye olan işçiler makinelerinin işlemesi ve hızı karşısında ikinci plandaydı. İşçiler yalnızca kendi çalışma hızlarını kontrol edebilirdi, fakat parça başı işin bilinen yöntemleri bu kısıtlı derecedeki otonomiyi

[32] Georges Lefranc, *Histoire du travail et des travailleurs*, s. 335.
[33] Alain Touraine, *a.g.e.*, s. 42
[34] Simone Weil, *La condition ouvriere*, s. 20, 28.

bile azaltmaktaydı. Böylesine hızlı çalışmanın nihai sonucu, parça başına düşen oranın daha da azalmasıydı ve yavaş çalışma ücretin azalması anlamına geliyordu. Önemli kararlar idareciler ve teknisyenler tarafından verilirken, hiyerarşi metalurji işçisinin yaşamının vazgeçilmez parçasıydı. Devasa büyüklükte, gürültülü bir fabrikada uygulanan sıkı disiplin, yarı kalifiye bir işçiyi tekrara dayanan sıkıcı görevini yerine getirmesi için zorlamayı gerektiriyordu. İşçiler üzerinde neredeyse mutlak otoriteye sahip ustabaşı ve kontrolörler, onların nasıl ürettiğinden ve emirlerini yerine getirip getirmediğinden emin olmak zorundaydı. Bazen bir ustabaşı "sultan" rolü oynayıp kadın astlarını cinsel olarak taciz edebilmekteydi.[35] Ücretlilerin yaşamları her yönüyle sıkıca kontrol ediliyordu: İşçiler için özel kimlik kartları uygulamasını Renault'da sendikalar değil, yönetim gerçekleştirmiştir.

Renault, diğer önemli Fransız firmalarıyla birlikte, Kasım ve Aralık 1932'de, des industries metalurgiques et minieres [madencilik ve metalurji endüstrileri] sendikasının Çalışmanın Bilimsel Örgütlenişi Servisi tarafından düzenlenen İsraf Sergisi'ne katılmıştı.[36] *Gaspillage*'ye (israfa) karşı savaş, hem solcular hem de sağcılar tarafından benzer bir şekilde bilimsel yönetimin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmıştır. Serginin hedefi "tasarruf ruhunu" teşvik etmek, Fransız işverenleri ve işçileri arasında mümkün olduğunca tutumlu davranmayı geliştirmekti. Renault konferans ve gösterilerle "israfın ne kadar kötü bir şey olduğunu, hatta bazen ölümcül bir rol oynadığını göstermek" için elinden geleni yapmıştı. Zaman israfına dair sergilemede, her zamanki saat ve dakika bölünmesinin yerini alan bir saat, kaybolan her saatin fabrikaya 175.000 franka mal olduğunu hesaplıyordu. Bürolardaki israfı konu alan bir gösteride, fabrikada israf edilen kâğıtlar birbirine eklense uzunluğunun dünyanın yarısını dolayacağı ele alınıyordu. Kullanılan zımba telleri, aralarında yüzlerce kilometre olan

[35] Annie Fourcaut, *Femmes à l'usine en France dans L'entre-deux-guerres*, s. 99.

[36] Campagne contre le gaspillage, Mart 1932, AN, 91AQ3; Jules Moch, *Socialisme et rationalisation*, s. 38-49.

Paris ile Montarkis'i birbirine bağlayabiliyordu. Bir başka stantta dikkatsizlik veya bakım noksanlığı nedeniyle kırılıp bozulan aletler ve malzemeler gösteriliyor; bu malzemelerin çöp kutuları ve banyolarda bulunan parçaları teşhir ediliyordu. İsraf Sergisi, Fransız endüstrisinin geleceğini garanti altına almak için koruyucu gümrük vergilerine güvenmektense "israfı yok etmenin" çok daha iyi olduğunu gösteriyordu.

Renault'nun ehliyetli uzmanları, görevleri basitleştirip gereksiz hareketleri ortadan kaldırarak maliyeti kısmak istiyordu. Renault yönetimi para kaybetmemek için en azından tabanla bir ölçüde işbirliğine gitmenin gerekliliğini anlamıştı:

> Gözetlemenin saldırgan bir şey olduğu çok açıktır ve işçiler ile kontrolörler arasında mücadeleye yol açar. Ve personel arasında sürekli, sessiz ve el altından bir savaş sürüp gider, çalışmanın ayrıntıları hakkında daha çok bilgiye sahip olanlar daima avantajlı durumdadır... Bu savaşta harcanan zaman işverence ödenir ve üretimin zararına işler.
>
> [Sorun] sürekli gözetleme olmaksızın personelin daha çok ve daha kaliteli üretim yapmasını teşvik edebilmektir.[37]

Şirketin ideali, özdenetimi teşvik etmekti: "İşyerindeki kontrollerin yerini mümkün olduğu kadar kısa zamanda makinenin kontrolü ve incelemesi almalıdır ve işçilerin kendi kendilerini kontrol etmeleri sağlanmalıdır."[38]

Yine de Renault'nun uzmanları mantıksal ve pratik bir çıkmaza girmekten kurtulamamıştır. Çünkü eğer endüstriyel toplumlar genelde işçilerin gözetlenip kontrolü üzerinden işliyorsa, o zaman işçilerin kontrolü ve zorlanması olmaksızın çalışma koşullarını yaratmak öyle basit bir iş değildi; özellikle de işin kalifiye olmaktan gittikçe daha büyük oranda çıktığı koşullarda. Gerçekten de görevlerin basitleştirilmesi ve Taylorculuk da dahil olmak üzere çalışmanın bilimsel örgütlenmesi talebi, genelde işçi direnişini kesinlikle artırdığı için insan veya makine aracılığıyla gözetleyip denetimi gerekli olmuştur. Şu var ki yönetimler, üretilen maddelerin kötü

[37] Du chapitre de économies, AN, 91AQ3.
[38] Note de service no. 816, 22 Ekim 1931, AN, 91AQ22.

ve kusurlu olmasına izin mi versinler, yoksa işçileri kontrol etmek için önemli miktarda para harcayıp kusurlu üretimi mi azaltsınlar noktasında gerçek bir açmazla karşı karşıya kalmıştır. Üretimin kontrolü pahalıydı ve yönetim de hizmetleri mümkün olduğunca etkili hale getirmeye çalışıyordu. 1930'ların başlarında, şaşırtma unsurundan yararlanmak için kontroller düzenli değil, aralıklı olarak yapılmaya başlandı. Tüm kontrolörler atandıkları görevi gerçekten yaptıklarını kanıtlamak için kontrol listeleri hazırlayıp imzalamakla yükümlüydü. Baş kontrolör, müfettişleri aniden kontrol ediyor ve müfettişler görevlerini yapmadıklarında yaptırıma tabi tutuluyorlardı.[39] Maaş bordroları ve makine aksamını kontrol edenlere, hataları bulup önemli masrafları düşürmelerini teşvik etmek için şirkete kazandırdıkları paradan belli oranda pay veriliyordu. Ne var ki, teftişler tamamen etkili olmuyordu ve 1931 Nisanında Louis Renault "söylenenleri hızla ve vicdanlıca yerine getirmenin talep ettiği gerekli disiplini hiç kimsenin istememesi ülkemizi öldürüyor... Kusursuz bir şekilde görevlerini yerine getirmeyenler önce cezalandırılacak, sonra da işten atılacaktır" diye yakınıyordu.[40]

Renault kontrolün azaltılması halinde zararın yükselmesinin yarattığı israfın kalite kontrolü masraflarından daha az tuttuğu Citroën ve diğer ABD şirketlerinin durumundan sakınmak istiyordu.[41] Şurası hatırlanmalı ki, yalnızca işçiler değil, kontrolörler de gözetlenmekteydi. Halk Cephesi döneminde bu şirket, üretici işçi sayısı ile bu üretimi gözetleyen üretici olmayan personel sayısı arasında uygun bir dengeye ulaşmaya çalışıyordu. Sürekli gözetlemeden kaçınılması için Louis Renault "işçinin işiyle ilgilenerek ve işini severek kendini mümkün olduğunca sorumlu kılmasını" istiyordu.[42] Ama ilerde göreceğimiz gibi, bu hedef gerçekleşmemiştir.

Yönetim terfi sistemini geliştirmek istiyordu. Şirkete

[39] Resume de notes de M. Renault, Ocak-Şubat 1931, AN, 91AQ22.
[40] Note 391, 14 Nisan 1931, AN, 91AQ22.
[41] Note de service, no. 2093, 29 Nisan 1932, AN, 91AQ22.
[42] Note concernant le service d'economies, 1937-1938, AN, 91AQ3; Conference de M. Renault du 10 Kasım 1937, AN, 91AQ3.

bağlılık ve yetenek gösteren işçilerin ilerlemesi sağlanmalıydı. Bir Renault yöneticisi "deneyimler göstermiştir ki, iyi bir müfettişin bir mevkiye gelmeden önce bant sisteminde çalışmış iyi bir profesyonel olması zorunludur. Ayrıca bu yöntem ABD fabrikalarında kullanılmıştır"[43] sonucuna varıyordu. Gerçekten de, Renault mühendis ve yöneticilerinin ABD endüstrisine hayranlıklarının başta gelen nedeni, onun işçilerin meslek merdiveninde tırmanma isteklerini geliştirip benimsetme yeteneğidir. 1936'da ABD'deki otomotiv fabrikalarını ziyaret eden Renault görevlileri, kalifiye ve kalifiye olmayan işçilerin ücretleri arasında 1'e 4 fark olduğunu belirlemişti: "Sıradan işçinin ücreti ile üst düzeyde kalifiye işçinin ücreti arasındaki bu büyük farklılık, ABD'deki emek gücü kalitesinin yükselmesini sağlamıştır. Amerikan işçileri kendilerini meslekleri konusunda eğitip daha üst sınıfa geçmek için sürekli çaba harcamaktadır."[44] Renault mühendisleri "bu zihniyeti Fransa'da hâkim kılmak çok zordur" diye yakınmakta ve buna kanıt olarak, Renault tarafından kontrol edilen Societe des Aciers Fins de l'Est (S.A.F.E.) adlı bir metalurji firmasında "ABD'deki 1'e 3 veya 1'e 4 ücret farklılığıyla kıyaslandığında ancak 1'ye 2 oranındaki bir ücret farklılığı bile işçilerde protestoya yol açtığı için sürekli zorluklarla karşı karşıya kalıyoruz" demekteydi. Yönetimin terfi edenleri ödüllendirme isteği, Fransız işçilerinin çoğunluğunun eşitlikçi yaklaşımıyla çatışmak zorunda kalmıştır.

Halk Cephesi döneminde, yönetim, eşitlikçiliğe karşı mücadeleyi ve kendi şirket kültürünü yaratma girişimini sürdürdü. Gözetleyici personeli disipline sokmayı garanti altına almanın tek yolu, onların kariyerlerini başından itibaren adım adım izlemekti. Sonuçta, ustabaşı veya yönetici olacak çırakların "mesleki, teknik ve ahlaki olarak total bir eğitime" tabi tutulduğu farz ediliyordu.[45] İşçilerden daha çok verim alabilmek için "ahlaki ve mesleki kapasiteleri" kesinlikle bir

[43] Note 975, 1 Temmuz 1931, AN, 91AQ22.

[44] Rapport general du voyage de M. Reynaud en Amerique, 11 Kasım-16 Aralık 1936, AN, 91AQ69.

[45] L'apprentissage aux usines Renault, 2 Mart 1937, AN, 91AQ3.

gereklilik olan ustabaşılar "bilgi, deneyim ve ahlaki değerleri sayesinde daha yüksek mevkilere ulaşabilmeliydi."[46] Diğer firmalarda, gözetleyici personelin seçiminde teknik bilgi ve yetenek tek kriter değildi. 1935'ten sonra Citroen'i kontrol eden Michelin, *service des economies* için eğitmek üzere sadece teknisyenleri değil "her şeyden önce eski hukuk öğrencilerini" seçiyordu. Bir başka deyişle, gerçekten önemli olan şey bu etkili uzmanların masrafları kısıp israfı azaltmak gibi şirket değerlerini yerine getirmesiydi.[47]

Renault yöneticileri, Amerikalılara yalnızca işçiler arasında sosyal hareketliliği sağladıkları için değil, aynı zamanda örgütlenme yöntemleri açısından da hayrandı. Fransız ziyaretçilerin Amerikan fabrikalarını anlatırken sürekli kullandığı sözcükler "temizlik, düzen ve disiplin"di.[48] Detroit'teki Ford'da "tüm fabrikayı aşırı bir disiplin yönetmektedir. Sigara içmek kesinlikle yasaklanmıştır." Ford işçileri yalnızca parça başı üretmeyip saat ücreti de aldıkları halde, her biri uzaktan görülebilecek şekilde numaralanmış iş tulumu giyiyor ve asgari verimlilikleri (sayaçlar ve makineler tarafından kayda geçiyordu) saptanıyor, bu verimliliğe ulaşamayanlar işten çıkarılıyordu.[49] Yürüme yolları zeminden daha yüksek yapılıyordu ki, işçiler rahatlıkla gözetlenebilsindi.

Renault yöneticileri, ustabaşıların, işçilerin gözetlenmesi dışındaki tüm görevlerinden azade kılındığı Antwerp'teki General Motors örgütlenmesini öve öve bitiremiyordu. Ustabaşına kontrol işinde yardımcı olmak üzere bir müfettiş ve onun yardımcısı, montaj hattındaki otomobilde yerine getirilen her işlemi kart üzerinde işaretliyordu. Eğer bir müşteri, bir defodan şikâyet edecek olursa, bu yolla kontrolör anında saptanıp işine son veriliyordu.[50] Kırmızı ve mavi şapkalarıyla

[46] Recherche des moyens propres à ameliorer les prix de revient, 10 Mayıs 1937, AN, 91AQ3.

[47] Resume d'un entretien avec un agent de service des économies de l'usine Citroën, AN, 91AQ3.

[48] Visite à la maison Ford (1929), AN, 91AQ67.

[49] La fabrication automobile en Amerique (tarihsiz), AN, 91AQ77; Résume-voyage aux Etats-Unis de M. Guillemon (1929), AN, 91AQ67.

[50] Visite de la G.M., AN, 91AQ24.

ayırt edilen, alet ve parçalarla montaj hattında yer alan işçiler "ustabaşına düzeni sürdürmekte yardım" ediyordu. Doğrudan montaj hattına teçhizat ve gerekli parçaları getiren bu özel işçiler böylece işçi arkadaşlarının gereksiz hareketlerle zaman harcamasını önlemiş, üretim ritmi ve sürekliliğini artırmış oluyordu. Renault, General Motors'u taklit ederek gözetleme personelini kontrol dışındaki diğer görevlerinden azade kılmaya teşebbüs etti; 1938'de yeni makineler ve gelişmiş bir hesaplama sistemi, ustabaşılara ve üst gözetleyici kadroya tüm zamanlarını "üretimin teknik gözetlenmesine" ayırma olanağı sağladı.[51] Böylece Renault, Fransız oto yapımcıları ile onların Amerikalı rakipleri arasındaki verimlilik uçurumunu kapatmak üzere en son teknikleri yürürlüğe koymakta genelde başarılı olmuştur.

Tüm endüstriler otomotiv endüstrisi kadar rasyonelleştirilmiş ya da yoğunlaştırılmış değildi. Rasyonalleşme, havacılık endüstrisinde daha az gelişmişti ve uçakların imalatı otomotiv fabrikasyonunda zorunlu olmayan dikkat ve mükemmelliği gerektiriyordu. I. Dünya Savaşı öncesinde havacılık endüstrisi işçileri, otomobil üretiminde çalışanlardan çok daha kalifiye zanaatkârdı, saatler boyunca işlerine yoğunlaşan bu işçiler "işverenleriyle aynı ritmde çalışır, o ne zaman yemek molası verirse onlar da zaman verirlerdi." İlk havacılık atölyeleri, Paris banliyösündeki havaalanlarının yakınlarında kurulmuştu. İlk büyük fabrikalar 1911-1912'de kurulduğunda, yönetim büroları imalat bölümünden ayrılmıştı ve montaj hatları hâlâ son derece azdı. İki savaş arasında rasyonelleştirme işlemi gelişti: Argenteuil banliyösüne kurulmuş Liore et Olivier şirketi ahşap hangarların yerine beton ve camdan büyük yapılar yerleştirdi. Mureaux'daki bir uçak fabrikasını ziyaret edenler "daha hızlı ve iyi üretimi sağlayan uygulama düzeni ve rahatlığı"ndan etkilendiklerini belirtmişti. Tüm sektörlerde artan rasyonelleştirmeye rağmen havacılık sektöründeki işçiler, diğer metal işleme endüstrilerindeki ben-

[51] Rapport sur la mecanisation comptable dans les departements, 8 Temmuz 1938, AN, 91AQ3.

zerleriyle karşılaştırıldığında çok daha kalifiye kalmıştı.[52]

Yapı endüstrisi, genelde birçok usta işçinin sığınma yeriydi. "Fabrikaların militarize edilmişliğiyle" kıyaslandığında, örneğin musluk veya çatı tamircilerinin bağımsızca istihdam edilmesi bu alanda dikkate değer boyuttaydı.[53] Yapı işlerinin büyük kısmı ademimerkeziyetçiydi ve aile şirketlerinin yönetimindeydi; 1931'de metalurji endüstrisinde işçilerin %98,3'ü 100'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde çalışırken, yapı endüstrisi ve kamu işlerinde böyle işletmeler işçilerin yalnızca %23,8'ini istihdam etmekteydi. 1931'de yapı endüstrisinin kapsadığı 1.000.000 işçi, emek gücünün yaklaşık %10'unu oluşturuyordu ve yapı işçilerinin yaklaşık %40'ı 50'den az işçi çalıştıran işletmelerde istihdam edilmişti.

Buna rağmen, yapı endüstrisinin son derece geleneksel doğası ve iş karakteri iki savaş arasında değişmişti. Havacılık, kimya ve otomobil endüstrilerinde olduğu gibi, yapı endüstrisi de XX. yüzyılın ilk otuz yılında Fransa'nın en hızlı büyüyen endüstriler arasındaydı.[54] Buldozer, vinç, çimento karıcısı, pompa ve matkap gibi makinelerin kullanımı zorlu fiziksel çalışmayı büyük ölçüde tasfiye etmiş; boya püskürtme makinelerinin kullanımının yanı sıra kilitler ve diğer hırdavatların yapımında kitlesel üretimin başlaması, eski işlerin ve mesleklerin bir kısmını demode hale getirmişti. Paris bölgesindeki büyük kamusal inşa projeleri, metro inşası ve 1937'deki Dünya Fuarı yüzlerce, hatta binlerce işçiyi istihdam etti.

Burada incelenen modern endüstriler Paris'in ve banliyölerinin çehresini değiştirmiştir. Otomobil endüstrisi zengin müşterilerin yaşadığı Paris'in batı kısmında ortaya

[52] Edmond Petit, *La vie quotidienne dans l'aviation.*

[53] Arnold Bremond, *Une explication du monde ouvrier: Enquete d'un etudiant-ouvrier dans la banlieue parisienne*, s. 47; Sauvy, ed., *Histoire economique de la France ...*, c. 1, s. 232; Felix Battestini, *L'industrie française du gros materiel mecanique et electrique*; M. Herve Detton, "Les industries des materiaux de construction, du bâtiment et des travaux publics", 1 Mayıs 1931, Conseil national economique, AN, F[12] 8797.

[54] Sauvy, ed., *Histoire economique de la France ...*, c. 1, s. 268; Adolphe Hodee, *Les travailleurs devant la rationalisation*, s. 17.

çıkmıştır.[55] Savaş dönemindeyse devasa otomobil ve uçak fabrikaları banliyölerde hızla yayılacaktı. Renault muhtemelen Avrupa'daki en büyük işletme olarak 30.000 işçiyi istihdam ettiği Boulogne-Billancourt'da kurulmuştur. Citroen işletmesiyse Renault'dan yalnızca birkaç kilometre ileride inşa edilmiştir; yani Fransız motorlu araçlar endüstrisinin devleri, en büyük marketlerinin tam içine yerleşmiştir. Havacılık endüstrisi Paris çevresinde otomobil endüstrisinden de yoğunlaşmış durumdaydı. 1936'da bir tahmine göre uçak imalat fabrikalarının %65'i ve uçak motorları üreten fabrikaların %90'ı Paris metropol alanı içindeydi.[56] Her iki endüstri de, belki Kıtanın en büyük marketine yerleşmek uğruna Paris bölgesindeki en yüksek ücretleri ödeyip en büyük masrafları yapmaya gönüllüydü.

Paris bölgesinde, ileri endüstrilerdeki artan yoğunlaşması ve işbölümünün gelişmesi kentsel alanların büyüyen ayrışmasıyla paralel gidiyordu. XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın başlarında Paris'te aristokratlar, burjuvalar ve işçiler çoğunlukla aynı semtlerde, hatta aynı binalarda yaşardı. Birçok işletme şehrin merkezinde kurulmuştu ve insanların evden işe gidip gelmek için semtini değiştirmesine gerek yoktu. XIX. yüzyılda semtler, sınıf karakterine göre şekillenmeye başlarken işçilerin bir bölümü şehir merkezini terk edip dış bölgelere taşındı ve burjuvazi de Paris'in batı bölümüne çekildi. İşçi sınıfının şehir merkezinden çevreye taşınma eğilimi XX. yüzyılda banliyölerin gelişmesini daha da hızlandırdı. İşçi sınıfının Paris'in total nüfusu içinde 1931 yılındaki oranı, 1848'deki oranından daha azdır.[57]

1936 yılından itibaren Paris burjuvazisinin gücü ve dinamizmi Paris bölgesindeki işçilerin günlük yaşamını önemli ölçüde değiştirmiştir. Hem fabrikaların hem de işçilerin banliyölere taşınması evden işe gidip gelme süresini uzatmıştır. Banliyölerin kötü durumu, Paris'teki işçi sınıfı semt-

[55] Jean Bastie, *La croissance de la banlieue parisienne*, s. 141; Schwartz, "L'industrie automobile", AN, F^{12} 8798.

[56] Pierre Cot, *Triumph of Treason*, s. 322.

[57] Philippe Aries, *Histoire des populations françaises*, s. 130, 145.

lerinin daha iç içe olmaya dayanan geleneksel atmosferiyle keskin bir zıtlık oluşturmuştur. Bazı endüstrilerde, kentsel alanların sınıfsal özelliklere göre belirlenmesi, işyerlerindeki işbölümünün daha da derinleştirilmesiyle tamamlanmış ve birçok işçi yalnızca üstlerinden gelen emirleri yerine getiren uygulayıcılar derecesine düşürülmüştür. Halk Cephesi döneminde işçiler, bu değişikliklere devrim yaparak değil, çalışmaya karşı mücadele ederek, işten kaytarma ve evde kalma umudu doğuran tatil ve haftasonu ödemeleri için savaşarak yanıt vermişti.

9
İşçi Kontrolü İdeolojisi

Devrimci anarkosendikalistlerin işçi kontrolü ve işçi sendikalarının üretici güçleri geliştirme programının İspanya'daki dirençli mücadelesi ile XX. yüzyılın ilk on yılı içinde bunların Fransa'da önemini kaybetmesi doğrudan bir tezat oluşturmaktadır. Savaştan hemen sonra kısa süre için alevlense de, anarkosendikalizm, gelişmiş endüstrileri büyük ölçüde ulusal ellerde kalan ve üretici güçleri diğer büyük ülkelerdekine benzer oranda büyümeyi sürdüren bir ülkede solup gitmişti. Barselona'daki sosyal iklimi karakterize eden yoksulluğun kısır döngüsü, şiddetli ayaklanmalar ve baskı unsurları, Paris'te kendileri için çok az ortam bulabileceklerdi. Fransız solunun karşılaştığı asıl mesele, devrimin giderek daha da uzak bir ihtimal haline geldiği bir topluma, devrimci hareketin nasıl benimsetileceğiydi.[1] Uzun vadeli bir siyasi bakış açısından Fransa'daki Halk Cephesi, yalnızca faşizmi önlemeye yönelikti ve solun kısa dönemli ittifakı değil, aynı zamanda XX. yüzyıl Fransa'sında sovyet veya anarkosendikalist tipte bir devrimin hiç de istenir bir şey olmadığının komünistler, sosyalistler ve CGT tarafından kabulüydü.

Barselonalı devrimcilerin kendi burjuvazilerine yöneltikleri eleştiriyi Paris'in kapitalist seçkinlerine uygulamak bir hayli zordur. Diego Abad de Santillân ve diğer CNT militanlarının Fransa'daki benzerleri, ulusal otomotiv ya da havacılık endüstrilerinin zayıflığından kesinlikle yakınamazdı, çünkü Fransız burjuvazisi XX. yüzyılın başlarında her iki sektörde de öncüydü. Daha da genel olarak, burjuvazinin rasyonalize ve modernleştirme konusundaki yeteneksizliğinden şikâyet etmek, bunlar Paris'te de yüzeysel kalmış olmasına rağmen,

[1] Bkz. Eugen Weber, "Un demi-siecle de glissement à droite", *International Review of Social History* 5, No. 2, 1960, s. 165-201.

Renault'nun ve ihracat yapan havacılık şirketlerinin evi olan bir şehirde, iki savaş arasındaki dönemde sanayicilerin elektrik ve diğer endüstri sektörlerini geliştirdikleri bir şehirde aynı ağırlığı taşımayacaktır.

1930'dan itibaren, İspanya'nın tersine, Fransız devrimcileri kilisenin eğitim ve sağlık olanakları konusunda aşırı yetkiye sahip olduğu ya da cehaleti ortadan kaldırmakta devletin başarısız kaldığı gibi bir şey söylemediler. Barselona'da ve İkinci Cumhuriyet sırasında İspanya'nın geri kalanında yaşanan ve İspanyolları politik aşırılığa sürükleyen kilise yakmalar, sabotaj ve suikastlar gibi olağanüstü olaylara Paris tanık olmadı. Fransız Katolikleri Halk Cephesi'ne katı bir karşıtlık içinde değildi. Marc Sangnier ve onun Jeune Republique'si tarafından önderlik edilen Hıristiyan demokratlar ise "Blum deneyimi"ni aslında desteklemiş, Emmanuel Mounier ve dergisi *Esprit* gibi belirli Katolik entelektüelleri de solun koalisyonunu onaylamıştı.[2] Hatta bir gözlemciye göre, bazı Katolikler kilisenin devlet üzerindeki etkisini azaltmayı hedefleyen değişimlerden yana olan Ligue des Droits de l'Homme'ye [İnsan Hakları Cemiyeti] bile katılmıştı. En koyu Katolik yayınlar ve hiyerarşi genelde sol koalisyonuna güçlü bir şekilde karşı çıkmışlarsa da *L'Aube, La Vie catholique* ve *Sept* gibi bazıları daha farklı bir tutum takınmış, bu tutumları daha genç din adamları tarafından da desteklenmişti. 1936'da siyasi çoğulculuğun gelişmesine bağlı olarak Fransız Katolikleri artık koyu sağcı olarak sınıflandırılamazdı. Daha önceki seçimin tersine, 1936 kampanyası dinsel sorunlar ve tartışmaların, eğitimi ikinci plana düşürme durumunu ortadan kaldırdı.[3] Sağ kanat Katoliklerin kâbuslarına ve kehanetlerine rağmen, İspanya'yı yutan ruhban sınıfı karşıtı şiddet dalgası Fransa'da asla gerçekleşmeyecekti.

Fransa'da devrimci işçi kontrolü ideolojisinin gerilemesi kısmen devletin rolüne atfedilebilir. Fransız Üçüncü Cumhu-

[2] Michel Winock, *Histoire politique de la revue "Esprit"*..., s. 121, 159; Reunion organisée par le club de faubourg, 14 Mayıs 1936, AN, F^7 13983; Les milieux catholiques, 22 Mayıs 1936, AN F^7 13983; Paul Christophe, *1936: Les catholiques et le front populaire*, s. 25-32.

[3] G. Dupeux, *Le front populaire et les elections de 1936*, s. 113.

riyeti işçi sınıfının geniş kesimlerine destek olmuştur. Örneğin özgür ve rasyonalist bir eğitim sistemi oluşturmuş, anarkosendikalist modern okullar kurulmasına yönelik ajitasyonları nispeten önemsiz kılmıştır. İspanya'nın tersine, Fransız hükümeti ve burjuvazisi ruhban sınıfı karşıtı ve bilimsel eğitimi etkili bir şekilde desteklemişlerdir. 1914'ten itibaren neredeyse tüm Fransız köylüleri okuma yazma biliyordu. Restorasyon İspanyasının işçi ve köylülerin okula gönderilmesi konusundaki başarısızlığı en azından 1920'lere kadar ekonomik gelişmenin önünde engel oluştururken, Üçüncü Cumhuriyet'in eğitsel çabalarının Fransa'nın endüstrileşmesine katkıda bulunduğuna kuşku yoktur.[4] 1930'dan 1935'e kadar, İspanyol İkinci Cumhuriyet'in büyük okullar inşa etme ve *escuelas racionalistas*'ların [rasyonalist okullar] çoğalma çağında bile, Fransa'nın orta öğretiminde nüfusuna oranla İspanya'nınkinden iki misli daha fazla öğrenci bulunuyordu.[5] 1931'de Paris fabrikalarındaki okuma yazma bilmeyenlerin büyük çoğunluğu, genellikle Kuzey Afrikalı olan yabancı işçilerdi.[6]

Fransız devleti büyük grevleri bastırmasına rağmen, emek ile sermaye arasındaki arabuluculuk rolünü de üstlenmiştir. Bir sosyalist olan Alexander Millerand, partisinin resmî desteği olmaksızın 1899'da hükümette yer aldı. *Millerandisme* "endüstriyel ilişkileri düzenlemeyi en üst düzeyde ve sistematik bir şekilde ele alma yolunda ilk girişim"dir ve cumhuriyetçi devletin, işçi sınıfı ile patronlar arasında arabuluculuk yapmasını sağlamaya verilen addır.[7] İşçi dostu olarak bilinen bir bakanın varlığı özellikle posta işçileri, madenciler, demiryolu işçileri ve devlet yapı işçileri arasındaki yaygın antidevletçi ve anarşist tavırları bir ölçüde yumuşatmıştır.

[4] Joseph N. Moody, *French Education since Napoleon*, s. 99,146; Rondo Cameron, "Por que fue tan desigual la industrialización europea", *La industrialización europea: Estadios y tipos* içinde, s. 312-17, Ivan T. Berend ve Gyorgy Ranki, *The European Periphery and Industrialization 1780-1914*, s. 58.

[5] B. R. Mitchell, *European Historical Statistics 1750-1970.*

[6] Formation des illetres, AN, 39AS387.

[7] Madeleine Rebérioux, *La republique radicale 1898-1914*, s. 76.

Bu arada bizzat savaşın varlığı, devletin iktidarını genişletip sosyalistlerin ve sendikalistlerin ulusla daha fazla bütünleşmesine katkıda bulunmuştu. Silahlanma Bakanı Albert Thomas işverenlerle işbirliği yaparak –ve kandırarak– işçilerin koşullarını düzeltip ücretleri artırmaya teşebbüs etmişti.[8] Thomas müdahaleci devleti olumlu buluyordu ve planlayıcı devlet faaliyetlerinin, Fransa'ya devrimi değil ama sosyalizmi getirmeye yardımcı olacağına inanıyordu. Kendisi pervasız ölçüde üretimciydi ve daha savaş sırasında Taylorculuğu savunuyordu. Sosyalist bakan, devletin hem rasyonalize etmek üzere özel sektöre müdahale ettiği hem de genişleyen kamu sektörünü yönettiği bir savaş sonrası dünya tasavvur ediyordu. İşçiler sendikalaşıp fabrika temsilcilerince temsil edilecek ve büyük modern endüstriler tarafından istihdam edilecekti. Thomas sosyalistlerin hükümete katılma ve işverenlerle işbirliği yapma yoluyla adaleti sağlayacağına inanıyordu.

Özel girişim de çalışma koşullarının iyileştirilmesine yol açmıştır. 1920'lerin sonları ve 1930'ların başlarında Renault, sigorta primlerini düşürmek için kazaların sayısını azaltıp çalışma verimliliğini geliştirmeye yönelik büyük bir kampanya başlattı.[9] Şirket bu soruna dair istatistikleri toplayan bir kaza önleme servisi kurdu, bu servis de birçok kaza mağdurunun yeni ve deneyimsiz işçiler olduğunu belirledi. Fabrikada üç aydan az çalışmış işçilerin %67'si kalifiye olmayan ve %14'ü kalifiye işçiydi ve tüm kazaların %26'sı işçilerin ilk ayında yaşanıyordu. Kaza önleme servisi, yeni işe alınanların "duyma, görme, nefes alma ... zekâ, adaptasyon yeteneği, hüner ve reaksiyonlarını" ölçmek üzere bir psikofizyolojik inceleme başlattı. Ayrıca bu servis, potansiyel personelin çalışma koşullarına uyup uymadığını belirleyecek gözden

[8] Madeleine Reberioux ve Patrick Fridenson, "Albert Thomas, pivot du reformisme français", *Le Mouvement social*, No. 87, Nisan-Haziran 1974; Alain Hennebicque, "Albert Thomas et le regime des usines de guerre, 1915-1917", *1914-1918: L'autre front* içinde, s. 122-44; Gerd Hardach, "La mobilisation industrielle en 1914-1918: Production, planification et ideologie", *1914-1918: L'autre front* içinde, s. 108.

[9] Bkz. AN, 91AQ57'deki belgeler.

geçirme testleri de yapıyor ve "her uzmanlık alanında en iyi işçiyi" seçmek üzere bu personeli sınavdan geçiriyordu. Böylece işçiler ya da çıraklar iş için başvurduklarında, doktor, mühendis ve teknisyenler onları işlerini verimli ve güvenli bir şekilde yapıp yapamayacakları konusunda psikolojik ve fizyolojik analizlerden geçiriyordu.

Renault'nun kazalara karşı kampanyası başarılı oldu. 1930'dan 1932'ye kadar, işe alınmalarının ilk üç ayında yaralanan işçilerin sayısı %37,8 oranında düştü. İşe alınanların ilk günlerinde geçirdiği kazalar %84 azaldı. Gerçi bu sonuçlar, yönetimin, işçilerini daha dikkatli seçmesine olanak sağlayan ve onları 1920'lerin ekonomik yayılması sırasında mümkün olandan daha uzun bekletmesine yol açan 1930 kriziyle de bağlantılı olmalıdır. Renault'nun deneyimi, örneğin, Devrim sırasında işçi sınıfı militanlarının kazaları önlemek için bilimsel teknikleri yürürlüğe koydukları Katalan demiryollarıyla keskin bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Yöneticiler, büyük sendikalar ve devletin temsilcilerinin katılımıyla oluşan Conseil National Économique'nin [Ulusal Ekonomi Konseyi] bir raporu, çok sayıda girişimcinin, üretkenliği yükseltmek için fabrikalarda güvenliği geliştirmek istediği sonucuna varmıştı.[10] CGT'nin (Genel Emek Konfederasyonu) hesabına çalışan bir doktor, hem kurşun zehirlenmelerinde –1928'de 1.525'ten 1936'da 494'e– hem de cıva zehirlenmelerinde büyük düşüş olduğunu açıklamıştı. CGT'nin dergisi *Syndicats*, sosyal güvenliğin (*assurances sociales*) tüberkülozdan ölüm vakalarını büyük ölçüde azalttığını belirtiyordu.[11] Bununla birlikte, Paris bölgesindeki işletmelerin sağlık ve güvenlik koşulları hakkında genelleme yapmak zordur. 1936 yılındaki fabrika işgalleri sırasında, Parisli işçiler koşulların iyileştirilmesini sık sık talep etmişlerdi ve bir fabrikadan diğerine koşullarda büyük farklılıklar olduğu açıktır.

İşçilerin çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi

[10] M. Fleurent, "Les industries chimiques", Conseil national économique, AN, F12 8796.

[11] Tıbbi sonuçların raporlanışı için bkz. *La Vie ouvriere*, 24 Kasım 1938; *Syndicats*, 16 Ekim 1936.

taleplerine özel sektörün ve devletin müdahaleleriyle kısmen cevap verilmesi Fransız *syndicaliste*'lerini belki de daha ılımlı yapmış olabilir. CGT'nin en önemli lideri Leon Jouhaux'un kariyeri, Fransız reformizminin bir türünün büyümesiyle birlikte devrimci işçi kontrolü ideolojisinin gerileyeceğini gösterir. Genç bir devrimci sendikalist olarak yola çıkan Jouhaux, 1909'da CGT'nin genel sekreteri seçildikten kısa süre sonra bu örgüt, devlete ve sosyalist partiye karşı daha uyumlu bir tavır sergileyecekti. Jouhaux, Fransız proletaryasının devrimci kendiliğindenliğine dair inançlarını giderek terk eden ve ekmek davası sorunlarını vurgulamaya başlayan çok sayıdaki savaş öncesi sendika liderinden biriydi.[12] I. Dünya Savaşı'ndan önce bile, Fransız işçi sınıfı liderleri arasında devrimci sendikalizme destek azalmaya başlamıştı.[13] 1914'te Jouhaux, seçim zaferlerinden dolayı sosyalistleri kutlamış ve onların parlamentoda güçlenmesinin yeni sosyal yasalara yol açacağını dilemişti; etkili sendika militanları "sosyalist baştan çıkarmaya" direnmekte zorluk çekmişti.[14] Savaş patladığında Jouhaux işçi sınıfının ulustan tecrit olacağından, kralcılar ve monarşistlerin cumhuriyeti yıkacağından korkmuştu. Albert Thomas gibi o da hemen, savaşı kazanmak üzere birleşen geleneksel politik muhalifler koalisyonu *union sacree*'ye [kutsal birlik] katılmıştı. Thomas'tan giderek daha çok etkilenen Jouhaux, CGT'nin savaş dönemi ekonomisindeki rolünü genişletmesine yardımcı olmuştu.[15]

Savaş sonrası dönemle birlikte, komünist ve Bolşevik sempatizanlar kendi devrim versiyonlarını gerçekleştirmekte diğer

[12] Jacques Juillard, "Diversite des reformismes", *Le Mouvement social*, No. 87, 1974, s. 4; Martin Fine, "Toward Corporatism: The Movement for Capital-Labor Collaboration in France, 1914-1936".

[13] Peter M. Arum, "Du syndicalisme revolutionnaire au reformisme: Georges Dumoulin (1903-1923)", *La Mouvement social*, No. 87, s. 39.

[14] Bernard Georges ve Denise Tintant, *Leon Jouhaux: Cinquante ans de syndicalisme*, 1:1.

[15] Georges Lefranc, *La mouvement syndical sous la Troisieme Republique*, s. 198; Georges Lefranc, *Le mouvement socialiste sous la Troisieme Republique*, c. 2, s. 227.
I. Dünya Savaşı'na İspanyol liberter tepkisi için bkz. G. Meaker, *The Revolutionary Left in Spain*, s. 28-29 ve G. Leval, *El profugo*.

Marksist ya da sendikalist devrimcilere göre biraz daha başarılı olabildiler. Her ne kadar tarihçiler diğer sonuçları görmezden gelen kaba bir determinizmden kaçınmış olsalar da, ben yine de savaş sonrası kargaşa ortamında bile I. Dünya Savaşı'nda kazanılan zaferle desteklenen Üçüncü Cumhuriyet'i devirecek bir devrimin olanaksız olduğu görüşünü ileri süreceğim. Bu ajitasyon döneminde, radikal militanlar Renault gibi işçi sınıfı kalelerinde bile genelde destekçi bulamamışlardı.[16] 1 Mayıs 1919'u izleyen karışıklıklar devrimcilerin özlediği bir genel greve yol açmadı. Sürekli olarak ertelenen potansiyel devrimci hareket, Sovyetler Birliği'ni savunmak için –bu, Halk Cephesi döneminde yeniden ortaya çıkmıştır– Fransız işçi sınıfını uluslararası siyasi konularda harekete geçirmekte zorluklarla karşılaştı. Haziran 1919'da bazı metal işçileri siyasi iktidar, Sovyet hükümetinin tanınması, askerî ve siyasi mahkûmlar için af çıkarılması taleplerinde bulunmuşsa da, diğer birçoğu haftada (48 saat yerine) 44 saat çalışma, ücret yükseltme ve iş hızlandırılmasının sona erdirilmesini talep etmişlerdir. Grevler büyük ölçüde yasal ve pasif kalmış; ordu ve polisin sadakatini yitirmeyen Fransız devleti, durumun kontrolünü hiçbir zaman elinden kaçırmamıştır.[17] Parisli metalurji grevcileri, diğer sektör ve bölgelerdeki işçilerden büyük ölçüde tecrit edilmişlerdi. Grevin yenilgisinin ardından yapılan 1919 Kasım seçimlerindeyse sağcı blok ulusal çapta bir zafere ulaşacaktı.

[16] Hardach, "La mobilisation industrielle ...", s. 235; Fine, "Toward Corporatism ...", s. 42.

[17] *Aux origines du communisme français: Contribution à l'histoire du mouvement ouvrier français* adlı eserinde Annie Kriegel, örgütlü işçi sınıfı hareketinin 1919-1920'de devrimci etkilenme içinde olduğu, ama Fransız burjuvazisinin gücü ve ulusun zaferi nedeniyle devrimci durum olmadığı sonucuna varmaktadır.
İşçilerin devrimci etkinliğini vurgulayan bir araştırma olarak bkz. N. Papayanis, "Masses revolutionnaires et directions reformistes: Les tensions au cours des greves des metallurgistes français en 1919", *Le Mouvement Social*, No. 93, 1975, s. 51-73; B. Abherve, "Les origines de la greve des metallurgistes parisiens, juin 1919", *Le Mouvement Social*, No. 93, 1975, s. 77-85.
Devrimci etkinliğin sınırlılığını vurgulayan görüşler için bkz. Jean-Paul Brunet, *Saint-Denis: La ville rouge 1890-1939*, s. 210-32; Robert Wohl, *French Communism in the Making*, s. 167.

Mayıs 1920'de, demiryolu işçilerinin başını çektiği bir genel grev ise hükümet ve işverenlerin baskısının yanı sıra, belirli sektörlerdeki işçi sınıfından yeterli destek görmediği için yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

CGT'nin içindeki devrimci sendikalizm ideolojisi gerilemeye devam etti. 1918'in sonunda "madenler madencilerindir" şeklindeki radikal formül bırakılmıştı ve artık millileştirme çağrısı yapılıyordu.[18] CGT'ye göre *department*'ler (devletin yönetsel bölümleri), komünler, kooperatifler ve diğer örgütlenmelerden gelen üreticiler ve tüketiciler, işletmeleri devletle işbirliği halinde yönetmeliydi. CGT liderliği –Albert Thomas'la işbirliği halinde– yeni bir sentez arayışı içindeydi. 1919'da Thomas demiryollarının millileştirilmesi ve devlet yönetimindeki işletmelerin otonomisini öneren bir yasa tasarısı sundu. O ve Jouhaux devlet, işçi ve tüketici temsilcileri tarafından yönetilecek üçlü bir millileştirmeyi savunuyordu. 1920 baharındaki grevler sırasında CGT'deki çeşitli fraksiyonların görevlileri de devrimci işçi kontrolünü değil, millileştirmeyi savunacaklardı.[19] Çok sayıda sosyalist militan "radikal olmayan zeminde" millileştirme talep etti.[20] Leon Blum parlamentoya işçi, yönetim ve tüketici temsilcileri tarafından kontrol edilen özerk bir kamusal demiryolları kurumu için CGT'nin benimsediği bir plan sundu. Sosyalistler ve CGT çoğunluğu, işçilerin moralini düzeltip üretimi artıracak ve demiryolu şebekesini rasyonalize edecek "savunmacı" bir millileştirme önerdiler. 1920'de, esas olarak sendikalistler ve sosyalistlerden oluşan Conseil économique du travail [Ekonomik Çalışma Konseyi] bunu şöyle açıklıyordu: "Bir işletme, topluluğun ihtiyacı gerektirdiği ve tüketici için azami ekonomik yarar elde etmekten başka bir hedef olmadığı zaman millileştirilir."[21] 1920'de CGT daha ılımlı öneriler lehine "devrimci karakterdeki genel grevden" vazgeçti.[22] Daha I. Dünya Savaşı öncesi

[18] Lefranc, *Le mouvement syndical* ..., s. 216.

[19] Michel Collinet, *L'ouvrier français, esprit du syndicalisme*, s. 157

[20] Charles Maier, *Recasting Bourgeois Europe*, s. 148-49.

[21] Lefranc, *a.g.e.*, s. 230

[22] Jacques Amoyal, "Les origines socialistes et syndicalistes de la planification en France", *Le Mouvement Social*, No. 87, 1974, s.

günlerde devrimci sendikalizmi sorgulayan Albert Thomas'ın reformizmi, işçi kontrolüne dair düşünceyi hâkimiyetine almıştı; 1919'dan itibaren millileştirme, CGT'nin sürekli talebi haline geldi. 1920'nin sonunda güçlü Federation des Metaux [Metal Federasyonu] işe alma, ücret ve disiplin gibi konuların düzenlemesini işçiler tarafından atanacak komitelerin üstlenmesini, işçi kontrolünün devrimci olmayan biçimlerinden biri olarak tartışmaya başladı.[23]

CGT'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonraki ideolojik kayışı, onun savaş faaliyetlerine ve Nisan 1919'da oybirliğiyle kabul edilen sekiz saatlik işgünü yasası gibi sosyal yasaların geliştirilmesine katılımı yansıtmaktadır. CGT, devrimci sendikalizm yaklaşımını savaştan önce kademeli olarak bırakmıştı, fakat Jouhaux'un savaş sonrası projeleri, sınıfsal işbirliğine düşmanlık ve genel grev savunuculuğu biçimindeki erken dönem sendikalist tutumlardan daha da uzaklaşıldığını göstermektedir. CGT nihai hedefi olan ücretli emeğin ilgasını unutmasa bile, ulusal konularda bir "katılım politikası" başlatmış ve devlet aygıtına sızmak için sistematik çaba göstermiştir. CGT'nin 1919 programı, artık demokrasi oyununa katıldığını gösterirken "sosyalist reformizmin gerçek bir türü" olduğunu da ifade etmiştir.[24] Jouhaux işçi sınıfının devrimci potansiyeline dair inancını kaybetmiş ve sendikalizmi ulusa bağlama hedefini izlemiştir. CGT lideri devrimi "uzun süreli evrimsel bir gelişme ve sisteme ufak ufak sızma" olarak tanımlar.[25] Georges Dumoulin ve diğer önde gelen CGT liderleri de Jouhaux'un devrimci sendikalizmden reformizme uzanan yolunu izlemişlerdir.

İspanyol CNT'nin tam tersine, Fransız CGT hem kamu hem de özel sektördeki çalışma yönetimi kurulları olan *commission paritaire*'lere [eşit üyeli karma komisyon] katılmıştır. 1920'li yıllarda sağcı hükümetlerde bile çalışma bakanı seçilirken CGT liderlerinin fikrinin alınması yönünde çaba gösteril-

158. Ayrıca bkz. Richard F. Kuisel, *Capitalism and the State in Modern France*, s. 79.

[23] Lefranc, *a.g.e.*, s. 249.

[24] Georges ve Tintant, *Leon Jouhaux* ...; c. 1, s. 326.

Lefranc, *a.g.e.*, s. 224.

miş ve CGT sosyalist parlamenter grubuyla işbirliği yapmıştır. Rakibi olan ve komünist etki altındaki CGTU'nun (Birleşik Genel İş Konfederasyonu) muhalefetine rağmen CGT grevlerden kaçınarak sistematik bir şekilde uzlaşmayı sağlamanın yollarını aramıştır. 1925'te, savaşın hemen sonrasında Jouhaux'un işçi, yönetici ve tüketici temsilcilerinden oluşan bir Ulusal Ekonomik Konsey kurulması yönündeki önerisi -devlet işyerlerinde çalışan ve çoğu CGT üyesi işçilerin sendikalaşma hakkını kabul eden bir radikal olan- Başbakan Edouard Herriot tarafından benimsendi.[26] Ilımlı fakat etkili bir örgüt olan Federation des fonctionnaires [Memurlar Federasyonu] 1927'de yeniden CGT'ye katıldı. 1927'deki konut ve 1928'deki sosyal güvenlik yasalarının parlamentoda kabul edilişi, CGT'nin reformist politikalarını gün be gün güçlendirecekti.

CGT'nin stratejisi, 1936'ya kadar gerçek bir kitlesel sendika hareketine yol açmasa da, kelimenin tam anlamıyla milyonlarca yeni üye katıldığında, CGT'nin pragmatizminin, CGTU'nun veya anarşistlerin ve anarkosendikalistlerin ajite ettikleri küçük CGTSR'nin (Devrimci Sendikalist Genel İş Konfederasyonu) devrimci hizipçiliğinden çok daha popüler olduğunu göstermiştir. CGT'nin devlet düzenine "katılım politikası, onun yapılarını yenileyip güçlendirmiş, üye ve militanlarının sayısını artırmış, izleyicilerini ve perspektifini genişletmiştir."[27]

Kıyaslarsak, büyük ölçüde komünist olan CGTU 1926'dan sonra sürekli gerileyecekti.[28] 1921'de faaliyete geçtiğinde CGT'den daha fazla üye çekmiş olsa bile 1926'da CGTU 431.240, CGT 524.960 üyeye sahipti. 1934'teyse CGTU'nun üye sayısı 264.085, CGT'ninki 490.984 olmuştu; CGTU'nun 1928 sonrasında kullandığı ve CGT liderlerini "sosyal faşist" olarak tanımlayan suçlamaları da dahil devrimci retorik bile CGT'nin üyelerini artırmasını engelleyemedi. Keza CGTU'nun 1928'den sonraki sosyal güvenlik ve işçilerin emeklilik fonları gibi sosyal reformlara muhalefeti -bunlara faşist adını ver-

[26] Rene Mouriaux, *La CGT*, s. 63.
[27] Georges ve Tintant, *Leon Jouhaux* ..., c. 2, s. 43.
[28] Antonie Prost, *La CGT à l'epoque du front populaire* ..., s. 34.

mişti– ona kitlelerin sempatisini kazandırmadı. 1930'larda CGTU, tıpkı yakın ilişkide olduğu PCF gibi (Fransız Komünist Partisi) kullandığı devrimci retoriğini yumuşattığı zaman bile yalnızca periferide varlığını sürdürebilmişti. 1932'de sendika otomotiv sektöründe taktiklerini değiştirmeye başladı. "Sekterizm" ve "slogancılığa" saldıran CGTU görevlileri en küçük işçi grupları tarafından ileri sürülen talepleri yenilenmiş bir gayretle desteklediler.[29] Havacılık sanayiinde, CGTU'nun bakanlıklarla doğrudan görüşmeye ilişkin doktriner reddi, 1930'larda "demode" olmuştu.[30] 1934'te iki sendikanın birleşmesi görüşmeleri sırasında, CGT rakibine göre çok daha fazla pazarlık gücüne sahipti. İki sendikanın birleşmesi 1936'da gerçekleşti ve Halk Cephesi'nin canlanmasına katkıda bulunan bu birleşme anarkosendikalist CGTSR'nin zaten az olan üye sayısını (4.000 ila 20.000 arası) daha da düşürdü.[31] Anarşizm ve sendikalizm gibi devrimci hareketler, Paris veya da Fransa'da hiçbir zaman bütünüyle ortadan kalkmasa da 1930'lu yıllarda asla baskın bir konuma gelemediler.

İspanya'daysa bunun önemli ölçüde tersi bir durum söz konusuydu: İkinci Cumhuriyet döneminde ve özellikle de 1936'da UGT'nin artan radikalizmi, işçi ve köylü kesimleri arasında devrimci bir eğilimin yükselişinin yansımasıydı. Aynı on yıl içinde Fransa'da, İspanyol sosyalistlere liderlik eden bir Largo Caballero ve 1933'ten sonraki devrimci yönelimli UGT'nin benzerleri ortaya çıkmamıştır. İspanyol tarihçileri, Largo'nun proletarya diktatörlüğüne yönelirken kitlelere önderlik mi ettiği, yoksa kitlelerin peşinden mi sürüklendiği konusunda tartışırlar. Bu konuda varılacak sonuç ne olursa

[29] Jean-Paul Depretto ve Sylvie V. Schweitzer, *Le communisme à l'usine: Vie ouvriere et mouvement ouvrier chez Renault, ...*, s. 107.

[30] Herrick Eaton Chapman, "Reshaping French Industrial Politics: Workers, Employers, State Officials and the Struggle for Control in the Aircraft Industry, 1938-1950", s. 81.

[31] Jean Rabaut, CGTSR'nin hiçbir zaman önemli bir grev başlatamadığını belirtir: *Tout est possible: Les "gauchistes" français 1929-1944*, s. 224. Kathıyn E. Amdur ise bu dönemdeki devrimci sendikalizmin direncini vurgular: "La tradition revolutionnaire entre syndicalisme et communisme dans la France de l'entre-deux-guerres", *Le Mouvement Social*, No. 139, s. 48.

olsun, şurası açıktır ki, Largo'nun yönetimi altında İspanyol sosyalistleri, Fransa'nın tersine, işçileri devletin birçok fonksiyonunu teslim almaya teşvik etmiştir. Önemli İspanyol sosyalistleri, eğer İkinci Cumhuriyet taleplerini yerine getirmezse, devrim yapacaklarını ilan etmiştir.[32] 1931 Mayısında kiliselerin yakılması, Temmuz 1931'de Sevilla bölgesinde, Ocak 1932'de Llobregat vadisinde ve Ocak 1933'te Barselona'daki ayaklanmalar, Largo'nun "CNT'nin kendisini solda geçeceği" yönündeki "takıntısı"nın bazı nedenleri olduğunu gösterir. Ekim 1934'teki sosyalist destekli Asturias ayaklanmasının ardından gelen baskının sertliği, sosyalistlerin devrimciliğini çok az geriletebilmiştir. Halk Cephesi'nin seçim zaferinden sonra, Largo proletarya diktatörlüğü için çağrıda bulunmaya ve CNT ile devrimci ittifaka devam etti. 1936 yazından itibaren, sosyalistlerin devrime desteği, Fransa'da değil, fakat İspanya'da egemendi. Toprak reformunun yetersizliği, endüstrileşme ve modernleşmenin yavaşlığı gibi uzun süreli sosyal ve ekonomik sorunların, kilise-devlet çatışması, yönetimin felç olması ve militan bölgecilik gibi siyasi zorluklarla birleşmesi İspanyol sosyalistlerini ve İspanya'yı devrime ve iç savaşa sürükledi.

Fransız sosyalistleriyse daha ılımlı bir yol izlediler. Léon Blum'un 1926'da ayrıntılarını ortaya koyduğu, iktidarın fethedilmesi ile kullanılması arasındaki ayrım Halk Cephesi döneminde de sosyalist ideolojinin temel taşı olmaya devam etti. Blum'a göre, iktidarın *fethi* sosyalist partinin (İşçi Enternasyonali Fransız Bölümü ya da SFIO) desteklediği değişikler halkın çoğunluğu tarafından istenir hale geldiğinde ortaya çıkabilirdi. O zaman sosyalistler, mülkiyet ilişkilerini değiştirecek bir sosyal devrim yapmak üzere yasal ve yasadışı araçlarla tüm siyasi iktidarı ele geçirebilirlerdi.[33] Bunun tersine, iktidarın *kullanılması*, SFIO solun büyük kesimi içinde baskın parti durumuna geldiğinde mümkün olabilecekti; sosyalistlerin hükmettiği yönetim, kapitalist yasallık

[32] Carr, *The Spanish Tragedy: The Civil War in Perspective*, s. 52-53.
[33] Lefranc, *Le mouvement socialiste ...*, c. 2, s. 267; Tony Judt, *La reconsruction du parti socialiste*, s. 81; Gilbert Ziebura, *Leon Blum et le parti socialiste 1872-1934*, s. 286.

ve parlamenter demokrasinin kurallarıyla sınırlanmış olarak yönetecekti. Halk Cephesi döneminde sosyalistler iktidarı kullanıp devrimi geçmişe ertelediler, aynı komünistlerin yaptığı gibi. Komünistler ile sosyalistler arasında bu yakınlaşma gerçekten ironiktir, çünkü Blum, iktidarın fethi ile kullanımı arasındaki ayrımı PCF'nin [Fransız Komünist Partisi'nin] sabırsızlığını eleştirirken ortaya koymuştu. Fransız Bolşeviklerini, proletarya hazır olmadan iktidarı fethetmeye kalkışarak Sovyet yoldaşlarını körü körüne taklit etmekle suçlamış ve onları işçi sınıfını devrime hazırlayacak reformların aleyhinde oldukları için eleştirmişti.[34] Blum kendi partisindeki devrimci sola da yine aynı gerekçelerle saldırmıştı.

Devrimci işçi kontrolü taraftarları da dahil olmak üzere SFIO'nun sol kanadı asla partiye egemen olamadılar; hatta Marcel Pivert gibi solcu liderlerin devrim vaatleri bile sorgulandı.[35] 27 Mayıs 1936'da, oturma grevleri dalgası sürerken Pivert devrim anının gelmekte olduğunu belirten ünlü makalesi "Her şey mümkündür"ü yayımladı. Gerçi Halk Cephesi hükümetinin ilk yılında Pivert, Blum hükümetinin desteklenmesini savunuyor ve "yasal kanalların dışında devrimci eylem ... yok" diyordu.[36] GR (Devrimci Sol) lideri Pivert, ilk Blum yönetiminde medya danışmanı olarak küçük çaplı bir hizmette bulunmuş ve bu konumunu SFIO içinde etkili ol-

[34] Leon Blum, *L'œuvre*, s. 451-60.
Donald N. Baker *pivertiste*'lerin devrimcilerden daha protestocu olduklarını ileri sürer: "The Politics of Socialist Protest in France: The Left Wing of the Socialist Party, 1921-1939", *Journal of Modern History* 43, No. 1, s. 24, 36-41. SFIO'nun reformizmi üzerine yakın zamanda yapılan bir yorum için bkz. Jacques Kergoat, *Le Parti socialiste*. Tony Judt, SFIO'nun "doktrinel uyuşmazlığı" ile siyasi uzlaşmacılığı arasındaki zıtlığa dikkat çeker: *Marxism and the French Left: Studies on Labour and Politics in France 1930-1981*, s. 158.

[35] Donald N. Baker, "The Socialists and the Workers of Paris: The Amicales Socialistes, 1936-1940", *International Review of Social History* 24, s. 8; Nathanael Greene, *Crisis and Decline: The French Socialist Party in the Popular Front*, s. 141. Gruber ise Pivert'in ılımlılığını vurgular: *Leon Blum, French Socialism and the Popular Front: A Case of Internal Contradictions*, s. 40.

makta kullanacağını ummuştu. Pivert "kitlelerin devrimci kapasitesinin gelişmesine" olanak sağlayan bir hükümeti suçlamanın budalalık olduğunu ileri sürmüştü.[37] GR'nin diğer üyeleri de 1936 güz ve kışında hükümetle bağları tamamen kopartmayı savunmamıştır.

Aşikâr muğlaklığa rağmen *pivertiste*'ler birçok destekçisi ve muhalifi olan devrimciler olarak kabul ediliyordu. 1937 başlarında Pivert hükümetten istifa ederken "kapitalizme ve bankalara teslim olmayacağını" açıkladı. "Hayır! Ne sosyal barışa, ne de *union sacree*'ye taraftarım."[38] 1936 seçimleri sırasında Paris'te sosyalistler komünistler karşısında gerilediler. Bir polis gözlemcisi, sosyalistlerin yenilgisini, neososyalistlerin "ılımlı"lıktan ayrılmasının yanı sıra *pivertiste*'ler ile diğer solcu sosyalistlerin etkili olduğu Federation de la Seine'nin "aşırıcılığı"na yordu; bu grup "sık sık komünist komşularından daha devrimci görünmeye çalışmıştı."[39] İspanyol İç Savaşı'nın patlak vermesinin ardından GR, Fransız işçilerinin de bir toplumsal devrim başlatarak İspanyol yoldaşlarını taklit etmesini ve 1936 yazında Barselona'da kurulanın benzeri bir işçi hükümeti kurmasını istedi. Gerçi Pivert, işçi sınıfının çoğu aldırış etmeyince bu tavsiyesinden vazgeçmek zorunda kalmıştır: "En ciddi engel [devrimci mücadeleyi yürütmede] sınıf düşmanlarımızdan geldiği kadar kendimizden de gelmektedir ... Proletarya saldırı ruhundan yoksundur."[40]

GR Nisan 1937'de sosyalist partinin ulusal konseyinde oyların %11,6'sını, Ocak 1938'deyse %18,4'ünü aldı.[41] Bu fraksiyon, sosyalist seçim gücünün zayıf olduğu ve radikal entelektüellerin oluşturduğu küçük grupların sosyalizme parlamenter yoldan ulaşılacağı görüşüne yanaşmayan, dolayısıyla *pivertism*'i çekici bulan bölgelerden destek almıştı. Ama 1937'deki büyüyen güçlerine rağmen, radikaller devrim yapmak üzere SFIO'yu asla ele geçirememiş, hatta işçi sınıfı içinde

[37] Jean-Paul Joubert, *Revolutionnaires de la SFIO: Marceau Pivert et le pivertisme*, s. 141.

[38] Joubert, *a.g.e*; Rabaut, *Tout est possible ...*, s. 242-43.

[39] Resultat des elections legislatives, 29 Nisan 1936, AN, F[7] 13983.

[40] Pivert, 13 Mart 1937 bkz. N. Greene, *Crisis and Decline*, s. 136.

[41] N. Greene, *a.g.e.*, s. 194.

bir temel edinememiştir. Uzun erimde, GR'nin, SFIO'nun işyeri hücreleri, *amicales socialistes* üzerindeki etkisi önemli değildi. Halk Cephesi dönemindeki grevler sırasında, *pivertiste*'ler asla yeterli yekûna ulaşamamış veya "herhangi bir yönlendirici rol oynamak için uygun konumlar edinememiş"tir.[42]

1938 Haziranında SFIO'dan ihraç edilişi GR'nin yıkımı olmuştur. Bu fraksiyonla işbirliği yapan çok sayıda önde gelen militan "sosyal demokratik reformizm", emperyalizm ve ulusal savunmayı reddeden Pivert'in yeni grubu PSOP'a (Parti Socialiste Ouvrier et Paysan, Sosyalist İşçi Köylü Partisi) katılmayı reddetmişlerdi.[43] SFIO'dan kopan PSOP, tıpkı Troçkistler gibi bir hizibe dönüşecektir. Keza, acil bir devrimin savunulmasının önemi 1930'lardaki Fransız sosyalist hareketinde belirleyici olmamış; ve PSOP da ne işçi sınıfının devrimci öncüsü, ne de POUM'un Fransız benzeri olmuştur.[44]

Troçkistler ve diğer solcular –POUM'un lideri Andres Nin'e saldırdıkları gibi– burjuva hükümetle işbirliği yaptığı ve uygun zamanda gerçek bir devrimci parti kurmaya girişmediği için Pivert'i eleştirmişlerdir. Fakat Fransa'daki devrimci grupların (buna Troçkistler de dahildir) niçin işçi sınıfının sağlam desteğini alamadığı ve devrim yapamadığı sorusunun cevabı yüzeysel kalır. Solcu eleştirmenler, 1936 yılında Fransa'da devrimin başarısız oluşunu açıklarken esas olarak politik sorunları getirmekte ve liderlik eksikliğine, Fransız Lenin'inin yokluğuna vurgu yapmaktadırlar. Keza onlar, faşizmin uluslararası planda büyüyen tehdidine karşı demokrasileri desteklemek isteyen Sovyetler Birliği'nin karşıdevrimci faaliyetine de dikkat çeker. Troçkistlerin ve diğerlerinin eleştirilerinin sosyal ve ekonomik etkenleri tartışmayı büyük ölçüde ihmal

[42] Baker, "The Socialists and the Workers of Paris ...", s. 20, 29; Jean-Pierre Rioux, "Les socialistes dans l'entreprise au temps du front populaire: Quelques remarques su les amicales socialistes (1936-1939)", *La Mouvement Social*, No. 106, s. 3-24; ayrıca bkz. Joubert, *Revolutionnaires de la SFIO* ..., s. 102-3, 145.

[43] Rabaut, *Tout est possible* ..., s. 273.

[44] Joubert, *a.g.e.*, s. 155. Şunu belirtmek ilginç olacaktır ki, POUM'un sosyal bileşimi, GR'nin tersine işçi sınıfındandı: Victor Alba, *Histoire du Poum*.

etmesi –ister Troçkistler olsun, isterse anarkosendikalistler veya komünistler– devrimci hareketi Fransa gibi ileri kapitalist ülkelerde güçten düşürmüştür.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda, devrimci militanların hâkim ideolojisi olarak anarkosendikalizmin yerini komünizm aldı. Fransa'da doğduğu sırada komünizm bir anlamda devrimci işçi kontrolü ideolojisinin sovyet biçimi ya da sendikalara karşı işçi ve asker konseyleri olarak görülüyordu. Dolayısıyla Fransız devrimcileri Bolşevizmi sendikalizme yakın bir biçim olarak yorumlamıştır.[45] 1902'den 1909'a kadar CGT'nin genel sekreterliğini yapan Victor Griffuelhes, hem devrimci sendikalizmin hem de sovyetlerin "vatandaşlığı önemsemezken üreticiyi temel aldığını" ve "sovyet gücünün yapılandırılıp devam ettirilişinin iktidarı üreticilere –işçi ve köylülere– verdiğini" açıklamıştır.[46] Devrimci sendikalistler parlamentarizmi hor görmekte komünistlerle aynı tutum içindeydi.

Fransa'da komünizm, kısmen başka bir ülkeden, sosyal koşulları Fransa'dan çok İspanya'ya benzeyen Sovyetler Birliği'nden ithal edilmiştir. Komünizm ya da Bolşevizm, hemen savaş sonrası popülerliğini geliştiremedi. 1920'deki Tours Kongresi'nde komünistler ile sosyalistler arasındaki bölünmeyle birlikte 120.000 üyeli komünistler 50.000 üyeli sosyalistleri fazlasıyla geride bırakmıştı. 1924 seçimlerinde PCF 877.000, sosyalistler ise yaklaşık 1.500.000 oy aldı. 1933'te PCF'nin üye sayısı 28.000'e düşerken sosyalistlerin üye sayısı 130.000'e yükselmişti.[47]

1928 seçimlerinden önce, PCF (Fransız Komünist Partisi) Komünist Enternasyonal'in tutumunu yansıtan "sınıfa karşı sınıf" şeklindeki yeni çizgisini benimsedi. PCF yeni kapitalist istikrarsızlık döneminin başladığına ve yoldaşların SFIO'nun "sosyal emperyalist" veya "sosyal faşist" çizgisine karşı sertlik politikası izlemesi gerektiğine inanıyordu. Bu uzlaşmaz taktik

[45] Annie Kriegel, *Aux origines du communisme français* ..., s. 61.
[46] Georges Lefranc, *Le mouvement syndical* ..., s. 248.
[47] Jean Touchard, *La gauche en France depuis 1900*, Bölüm 2; Nicole Racine ve Louis Bodin ise PCF'nin Tours'ta 180.000 üyesi olduğunu, 1933'te bu sayının 30.000'e düştüğünü belirtirler: *Le parti communiste français pendant l'entre-deux-guerres*, s. 209, .

yeniden inşa edilen *scrutin d'arrondissement* seçim sistemiyle yapılan 1928 seçimlerinde anahtar faktör olmuştur. Bu seçim sistemine göre, ilk turda hiçbir aday mutlak çoğunluğu kazanamazsa, ikinci turda en çok oyu alan seçimi kazanmış oluyordu. Bu sistem ikinci turu kazanmak için siyasi ittifakı teşvik ediyordu, ama komünist seçmenlere "cumhuriyetçi disiplini" dikkate almamaları ve ikinci turda solun diğer adaylarına oy vermemeleri talimatı verilmişti. PCF birinci turda 200.000 oy kazansa da, aldığı 1.063.000 oy, sosyalistlerin toplam 1.700.000 oyuyla kıyaslandığında PCF'nin seçmenlerinin %44'ü partinin talimatlarını uymamış ve komünist partinin adaylarına oy vermek yerine, ikinci turda daha iyi konumdaki sosyalist veya radikal adaylara oy vermişti.[48] Geleneksel cumhuriyetçi disiplin ikinci turda kazandı ve PCF parlamentodaki 27 sandalyesinden 13'ünü kaybetti. Birçok komünist lider -Marcel Cachin, Andre Marty ve Paul Vaillant-Couturier- yenilgiye uğradı. Gelecekteki PCF lideri Maurice Thorez seçildi, çünkü ikinci turda sosyalist oyları kendine çekebilmişti.

1927'deki baskı ortamında militanlarının ve liderlerinin tutuklanması dalgası sırasında bile PCF devrimci söylemini sürdürdü. Devrimci iç savaş çağrısında bulunan parti sosyalistleri "proletaryanın ve devrimin düşmanı" olmakla suçladı.[49] Buna rağmen üyelerinin azalışı, özellikle endüstriyel bölgelerde devam etti. 1924'ten 1929'a dek üye sayısı Paris'te %45 düşecekti. PCF artık sokaklarda da başarılı değildi; 1929'dan 1933'e dek "savaş taciri emperyalistlere karşı" Sovyetler Birliği'ni savunmak ve işsizliği protesto için yapılan gösteriler geniş kitleleri çekemedi.[50] Ekonomik krizin başlangıç döneminde üye ve oy kaybetmeye devam eden partinin kendi analizine göre kapitalizmin krizi partiye yeni bir popülerlik kazandıracaktı. 1932 seçimlerinden önce, Maurice Thorez sosyalist rakiplerini

[48] Tom Kemp, *Stalinism in France: The First Twenty Years of the French Communist Party*, c. 1, s. 88-89; Jacques Fauvet, *Histoire du parti communiste français 1920-1976*, s. 77.

[49] P. Semard'dan alıntı, Racine ve Bodin, *Le parti communiste français* ..., s. 171.

[50] Jacques Fauvet, *a.g.e.*, s. 81; Jean-Paul Brunet, *Histoire du parti communiste français 1920-1982*, s. 41.

"burjuva diktatörlüğünün baş destekçisi" olarak suçladı: "Kriz burjuva devlet aygıtlarına gittikçe daha fazla entegre olan sosyalist partinin ve CGT'nin faşistleşmesini hızlandırmıştır."[51] Bu sert retorik dikkate alınmamış olmalı ki, 1932'de PCF 783.000, SFIO ise 1.964.000 oy almıştı. Komünist oylar %9,3'ten %6,8'e düşmüştü ki, bu yüzde,1924'tekinden bile azdır. PCF oyları, Paris bölgesinde %20,7'den 17,4'e düşmüş ve parlamentoda yalnızca 11 komünist milletvekili kalmıştır.[52]

PCF, utanmazca bir reformist ve vatansever bir söylemle ortaya çıktığı 1936 yılına dek ulusal çapta oyların %12'sinden fazlasını asla alamamıştır. Zaten 1934 kanton seçimleri sırasında, Halk Cephesi kurulduğunda PCF cumhuriyetçi disiplini izlemeye ve ikinci turda sosyalist adayları desteklemeye karar vermişti. Almanya'da olduğu gibi ülkenin faşizme yöneleceğinden korkan parti, küçük burjuvaziyi kazanabilmek uğruna tavrını iyice ılımlılaştırmıştı. 1934 sonunda, sosyalistler ile ortak platform tartışmasında, büyük değişikliklerin artık PCF'nin baştan çıkarmaya yöneldiği orta sınıflarla uzaklaşmayı getireceği korkusuyla komünistler, sosyalistlerin "yapısal reformlar" ya da millileştirme taleplerini reddettiler. 1935'teki belediye seçimleri için ortak program oluşturma konusundaki güçlüklere rağmen, solun en iyi konumdaki adaylarının desteklenmesine dair anlaşması, PCF'nin 8'i Paris'te olmak üzere yaklaşık 50 belediye sandalyesi kazanmasıyla sonuçlandı.[53] 1935'te komünistlerin, Halk Cephesi'nin desteklenmesine dair kitle mitingi için Fransız modern milliyetçiliğinin sembolü Bastille Günü'nü seçmesinin altı çizilmelidir.

1936 seçimleri sırasında PCF, militanlarına, herhangi bir devrimci slogandan kaçınmaları ve Marseillaise'in söylenmesine katılmaları talimatı vermiştir.[54] Thorez'e göre "en başarılı"

---

[51] Dupiux, *Le front populaire et les elections de 1936*, s. 70.

[52] Jacques Fauvet, *a.g.e.*, s. 97. Brunet ise PCF'nin kayıtlı oyların %6,7'sine, kullanılan oyların %6,3'üne sahip olduğunu belirtir: *Histoire du parti communiste français*, s. 44.

[53] Jacques Fauvet, *a.g.e.*, s. 146; Brunet'in rakamlarındaysa çok küçük farklılıklar vardır: *Histoire du parti communiste français*.

[54] Instruction donnees par la direction du parti communiste à ses organismes de base pour le 2e tour de scrutin, 30 Nisan 1936, AN,

komünist kampanya sloganı "Özgür, Güçlü ve Mutlu Fransa için" sloganıydı. Yoldaşlar Katoliklere de "el uzatıyor", komünist adayların seçilmesi için yoldaşların komünist "politik hat"tan sapmalarına izin veriliyordu. Sonuçta oylarını yaklaşık ikiye katlayan PCF parlamentoda 72 sandalye kazanmıştı, bu sayı radikallerin 116, SFIO ve benzeri grupların 182 sandalyesiyle kıyaslanacak ölçüde kabarıktır. PCF ilk kez parlamentoda büyük güç haline gelmiş, yakın zamanlara dek "Fransız halk kitlelerini sürekli olarak çeken bir kaynak olmuştur."[55]

1936 yasama seçimlerinde, Paris'te, sosyalistler komünistler karşısında gerilediler; ki bir polis gözlemcisi bunu "ılımlı" neo-sosyalistlerin ayrılışına ve solcuların hakimiyetindeki Federation de la Seine'nin "aşırıcılığına" yormaktadır. Paradoksaldır, ama PCF pek çok ılımlı solcunun güvenini tazelemeyi ve onların korkularını gidermeyi başarmıştır.[56] "Ulusal ve demokratik" bir stratejinin benimsenişi PCF'ye üyelerini önemli ölçüde artırma olanağı vermiş; üye sayısı 1934'te 42.500 ve 1935'te 87.000 iken, 1936'da 235.000 ve 1937'de 302.000'e fırlamıştır.[57] Halk Cephesi döneminde, komünistlerin teori ile pratik arasında yaptığı ayrım SFIO'nunkine benzemeye başladı: Büyük reformları gerçekleştirmek üzere işbirliği yapan her iki parti de devrimi ve proletarya diktatörlüğünü uzak bir geleceğe erteledi.[58] PCF en büyük üye ve oyu, devrimci işçi kontrolü ve sovyetlerin derhal uygulanmasına karşı çıktığı dönemde kazanmıştır. PCF bunlar yerine işçilerin kapitalist sistem içinde "önemli kazanımlar" elde etmesini savunmuş-

F[7] 13983.

[55] Irwin M. Wall, *French Communism in the Era of Stalin*, s. 16. Ayrıca bkz. Jacques Kergoat, *La France du front populaire*; Henri Heldman, "Le parti communiste français à la conquete de la classe ouvriere: Les cellules d'entreprise, 1924-1938", Tez, Nanterre Üniversitesi, 1979, s. 187.

[56] Resultat des elections legislatives, 29 Nisan 1936, AN, F[7] 13983.

[57] Annie Kriegel, "Le parti communiste français sous la Troisieme Republique ...", *Revue française de science politique* 21, No. 1, s. 33; Brunet, *Histoire du parti communiste français* ..., s. 52.

[58] PCF için bkz. Louis Bodin, "De Tours à Villeurbanne: Pour une lecture renouvelee de l'histoire du parti communiste français", *Annales Economies, Societes, Civilisations*, No. 2-3.

tu. Halk Cephesi'nin reformlarına CGTU ve komünist desteği, yalnızca Hitler Almanyasına karşı Fransa-Sovyetler Birliği işbirliğini desteklemeye yönelik taktik bir manevra değil, aynı zamanda CGT ile sosyalistlerin uzlaşma stratejisinin ve onların reform ile devrimi, nasyonalizm ile enternasyonalizmi sentezlemelerinin görece başarılı olduğunun gecikmiş bir kabulü olarak görülmelidir. Komünist sentez, Sovyetler Birliği ve Cumhuriyetçi İspanya'ya aktif desteği de içeriyordu.

Devrimci akımlar zayıflarken tüketimci arzular da güçleniyordu. En yeni üretim ve tüketim tekniklerinin kabulüne, yeni ihtiyaçlar eşlik ediyordu. Hem 1919'da hem de 1935'te, CGT millileştirilmiş işletmelerin delegeler tarafından kontrol edilmesini önermişti: Bu delegelerin üçte birini devlet, diğer üçte birini üreticiler (işçiler ve teknisyenler) seçecek ve geri kalan delegeler tüketicilerden gelecekti. CGT'nin kontrol sistemine tüketicilerin de katılmasına dair isteği, onun artık üreticilerin kontrolüne yoğunlaşmak yerine tüketici arzularına yöneldiğinin bir göstergesidir. İki savaş arasındaki yıllarda, CGT üretici güçlerin geliştirilmesinin savunuculuğunu yapmaya devam etse de vurgulamasını değiştirerek işçilerin yalnızca üretici değil, aynı zamanda tüketici oldukları görüşünü savunmaya başladığı da önemle belirtilmelidir.

Daha yaygın ve daha eşit dağıtım karşılığında, Fransız sendikaları hem kapitalizm tarafından malların üretimini hem de onların üretiminde kullanılan yöntemleri kabul etmeye gönüllüydü. En devrimci sendika CGTU bile –1920'lerde devrimci sendikalistleri ve komünistleri barındırıyor, işçi kontrolünü talebe devam ediyordu– özellikle eğer Sovyetler Birliği'nde kullanılıyorsa, en modern rasyonalizasyon tekniklerini kabul ediyor, hatta propagandasını bile yapıyordu. 1927'de bir devrimci sendikalist, CGTU'nun lideri ve Halk Cephesi'nin gelecekteki mimarı O. Rabaté'ye, işçilerin nerede rasyonalizasyonun zulmüne uğramadığını sorduğunda, Rabaté'nin yanıtı "Moskova'da" olmuştu.[59] Maurice Thorez'in 1927'de yazdığı

[59] Pierre Saint-Germaine, "La chaîne et la parapluie: Face à la rationalisation (1919-1935)", *Les Revoltes logiques*, No. 2, s. 98.

bir makaleye göre, işçilerin rasyonalizasyonu sosyalizmle aynı şeydi. 1930'larda *Humanite* "parlak sonuçlar" doğurduğu için Stakhanovculuğu övmüştü. Fransız komünist madencilerin Sovyetler Birliği'ndeki madenleri ziyaretleriyle ilgili verdikleri raporda, işçilerin "özel bir çaba göstermeden normal üretimi iki ya da dört katına çıkardık, *bazı şeyler kapitalist ülkelerin koşullarında kesinlikle imkânsızdır*" dediği belirtilmekteydi.[60] Sovyetler Birliği'nde "Stakhanovcu olmak her işçi için bir şereftir." *Humanite* ayrıca ziyaretçi Fransız yoldaşların, Sovyet arkadaşlarının ücretlerinin Fransa'daki ücretlerin yaklaşık on misli olduğunu öğrendiklerinde müthiş bir mutlu sürprizle karşılaştığını belirtir: "Bu, Sovyetler Birliği'ndeki ücret sistemidir! Dünyanın hiçbir yerinde kesinlikle benzeri yoktur."[61]

Bununla birlikte, Batı'da, Fransız komünistleri prensipte kabul etseler bile çalışmanın bilimsel örgütlenmesine çok daha eleştireldi. 1927'de Rabate –Emile Pouget'i anımsatan bir tavırla– fazla mesaiyi, işsizliği ve düşük ücretleri kapitalist rasyonalizasyonun sonuçları olarak eleştirdi. Amerikan işçilerinin yüksek ücret alıp kendi arabalarına sahip olduklarını yalanlayan CGTU lideri, Taylorculuğun tek hedefinin işçi sınıfının tüketimini yükseltmek olduğu fikrini çürütmeye çalıştı. Yine de bant sistemine dayanan montaj üretimine ve yeni çalışma tekniklerine karşı çıkmak "yağmura karşı olmak" gibi bir şeydi:

> Çalışmanın bilimsel örgütlenmesi ilkelerine taraftarız... Gerçek devrimci tavır teknik gelişmeyi durdurmaya çalışmak değildir. Devrimciler, işçi sınıfının kapitalizmin halefi olduğunu ve proletarya iktidarı aldığında bilimsel örgütlenmenin sosyalizmin inşa edilmesine çok daha hızlı olanak vereceğini bilirler.[62]

Böylece CGTU, çalışma sürecinin kapitalizm tarafından geliştirilmesini kabul etmişti ve eleştirisi de emtiaların daha geniş

[60] *Humanite*, 26 Nisan ve 17 Mayıs 1936; İtalikler bana aittir. *Humanite*'nin bu özel değerlendirmesiyle aynı fikirde olmamak elde değildir.

[61] *Humanite*, 24 Mayıs 1936.

[62] O. Rabate, *Rationalisation et action syndicale: Discours prononce au congres federal des metaux (CGTU)*, s. 66-67.

ve eşit bir şekilde dağıtılmamasına yoğunlaştı. Aslında Rabate, 1927'de Fransız otomotiv endüstrisinin kitlelere araba sağlama yeteneğinden kuşkuluydu. On yıl kadar sonra komünist tavır biraz değişti: 1936 büyük grev dalgasının başında, PCF "kitlelerin... makinelerin yalnızca küçük bir azınlığın yararına geliştirilmesini yeterli bulmadığını" ileri sürüyordu.[63]

Komünistler gibi, Fransız anarşistleri ve anarkosendikalistleri de –Fransa çapındaki CGT üzerinde, I. Dünya Savaşı öncesi hâkimiyetlerini kaybetmişlerdi– kapitalizmin tüketimi artırma yeteneğinden kuşkuluydular. Önde gelen bir anarşist olan Sebastien Faure, 1932 ekonomik krizine çare olarak ücretlerin yükseltilmesini istiyor, "düşük tüketim"in çatışma tehlikesini getirdiğine ve "ihtiyaçları sürekli artıran tüketim kapasitesinin ... ilelebet gelişmeyi sağlayacağına" inanıyordu."[64] Anarşist lider, kapitalizmin ücretleri artırma ve çalışma süresini azaltma kapasitesinden büyük kuşku duymaktaydı. Diğer liberterler de bir aylık tatil çağrısında bulunuyor ve Fransız kapitalistlerinin rasyonalizasyonu çok yavaş yürüttüğünden bile şikâyet ediyorlardı.[65]

Sosyalistler uzun süre boyunca rasyonalizasyon yoluyla tüketimi yükseltmenin savunuculuğunu yapmışlardı. Andre Philip ve Jules Moch gibi önde gelen parti üyeleri, işçilerin tüketimini desteklediği için rasyonalizasyondan yanaydılar. Krizin yol açtığı ekonomik durgunluğa sosyalist çözüm olan kitlelerin satın alma gücünü desteklemek "1927 yılının kapsamlı sosyalist programında zaten yer almaktaydı."[66] Blum'a göre, 1930'ların ekonomik krizi, yalnızca fazla üretime yol açmakla kalmamış, aynı zamanda yetersiz talebe de neden olmuştu. Blum sosyalistlerin devlet iktidarını, kitlelerin satın alma gücünü geliştirmek için kullanmaları gerektiğini düşü-

[63] *Humanite*, 22 Mayıs 1936. Madenciler üzerine bkz. Aimee Moutet, "La rationalisation dans les mines du nord à l'epreuve du front populaire", *Le Mouvement social*, No. 135, s. 79.

[64] Sebastien Faure, *La crise economique: Le chômage, origines-consequences-remedes*, s. 12.

[65] M. Pelletier, *Le travail: Ce qu'il est, ce qu'il doit etre*, s. 20-21.

[66] Julian Jackson, *The Politics of the Depression in France 1932-1936*, s. 39. Ayrıca bkz. Jules Moch, *Socialisme et rationalisation*.

nüyordu. SFIO'daki birçokları için devrim nihai hedefti, ama *pouvoir d'achat*'ı (satın alma gücü) artırmak sosyalist çoğunluğun öncelikler listesinde ilk sırayı alıyordu.

Sosyalist hareketteki diğer sektörler, "plancılar" ve nonkonformist sosyalistler bile Sovyet veya anarkosendikalist model temelindeki devrimci alternatiften uzaklaşmışlardı. 1933'te SFIO'dan bölünen nonkonformist sosyalistler ve neososyalistler, Ortodoks Marksizmin ve elbette ki anarkosendikalizmin artık demode olduğuna inanan plancıların fikirlerine yaklaştılar. Plancılar, yalnızca devrimci modelleri reddetmiyor, aynı zamanda Blum'un, iktidarın fethi ve kullanılması arasındaki ayrımını da reddediyorlardı. Bunun yerine, plancılar –Henri de Man gibi şahsiyetler ile Combat Marxiste ve Revolution Constructive gibi gruplar– sosyalist toplumu orta sınıflarla işbirliği sayesinde kurmaya başlamak istiyorlardı. Plancılar, burjuvazinin içindeki çeşitli gruplar arasında ayrım yapıyor ve onun belli unsurlarının, özellikle endüstriyel teknisyenlerin, "asalak" büyük oligarşiye ya da finans kapitale karşı potansiyel müttefik olacağını düşünüyorlardı.[67] Plancıların çoğu millileştirmenin sınırlanmasını ve sosyalizme doğru yavaşça evrimi savunuyordu. Orta sınıfların sempati duydukları bölümleriyle ittifak arzusunu koruyarak kamu ve özel sektörün birlikte oluşturacağı bir karma ekonomiyi savunurlarken, SFIO anaakımının zaman zaman yürürlüğe koyduğu sınıf savaşı ve devrim retoriğini genelde reddediyorlardı. CGT'nin içindeki ve dışındaki devrimci sendikalistler ise onların değişikliğin yalnızca işçi sınıfı temelinde olacağı umuduna dayanan *ouvrieriste* tutumlarını reddeden plancılara saldırıyorlardı.[68]

1934'te SFIO anaakımı hem politik hem de ideolojik nedenlerle planlamayı reddetti. Blum, planlamanın benimsenmesinin Partinin hedefini körelterek uzun vadede sosyalist devrim hedefinden uzaklaşmaya yol açacağına ve SFIO içinde bölünmeyi körükleyeceğine inanıyordu. Bununla birlikte CGT

[67] Amoyal, "Les origines socialistes et syndicalistes de la planification en France", s. 150. Ayrıca bkz. Jean-François Biard, *Le socialisme devant ses choix: La naissance de l'idee de plan.*

[68] Georges Lefranc, "Le courant planiste dans le mouvement ouvrier français de 1933 à 1936", *Le Mouvement social,* No. 54, s. 85.

Şubat ayında kendi planını yürürlüğe koymaya başlamıştı: Belçika İşçi Partisi'nin planı gibi, o da, ekonomik krizle savaşmak için kitlelerin tüketiminin artırılmasını talep etmişti. SFIO'nun 1932'de yaptığı gibi, CGT bankaların ve kilit endüstrilerin millileştirilmesini savundu.[69] CGT'de 1935'te yayımlanan planında, özel yönetim, atölye düzleminde kontrolü elinde tutarken işçi kontrolü yalnızca geçici düzlemde dikkate alınmıştı. Fransa'daki II. Dünya Savaşı sonrası plancılığının habercisi olarak, CGT işçi demokrasisi veya katılımından çok, rasyonalizasyon ve modernleştirmeyle ilgilendi. İşsizler, haftalık çalışmanın düşürülmesi –önerilen her zamanki gibi 40 saatti– ve büyük kamusal çalışma projeleri aracılığıyla istihdam edilecekti. CGT'nin hedefleri kitlesel üretim ve tüketimdi.

CGT ile komünistlerin hâkimiyetindeki daha küçük CGTU sendikası arasındaki birleşme, en sonunda Mart 1936'da Toulouse'da gerçekleşti ve yeni birleşmiş sendika Halk Cephesi'nin programını destekledi. Solun seçim ittifakı temelindeki bir platformda anlaşması, 1932'deki kısa ömürlü sosyalist-radikal koalisyonundan daha birleştiriciydi. Bu ittifak ayrıca sürekli hükümet krizlerinden korkan seçmene sol ittifakın dayanıklı olacağı garantisini veriyordu. Resmî olarak Fransız Halk Cephesi adıyla bilinen Rassemblement Populaire'nin programı, komünist ve radikallerin muhalefeti yüzünden, millileştirme alanını, CGT'nin planına ya da sosyalistlerin programına göre çok daha şiddetli bir şekilde sınırlandırmıştı. Ocak 1936'da kamuoyuna açıklanan Halk Cephesi platformu, yine de savunma endüstrilerinin millileştirilmesini ve Banque de France'ın [Fransa Merkez Bankası] daha sıkı denetlenmesini talep ediyordu. Halk Cephesi ayrıca tıpkı CGT gibi, büyük kamusal işlere dair projeler yoluyla işsizlerin yeniden iş edinmelerini ve ücretler düşürülmeksizin

[69] CGT'nin programı için bkz. Georges Lefranc, *Histoire du front populaire*, s. 465-66; Henri Noyelle, "Plans d'economie dirigee: Les plans de reconstruction economique et sociale à l'etranger et en France", *Revue d'economie politique*, No. 5, s. 1602; Georges Lefranc, "Histoire d'un groupe du parti socialiste S.F.I.O.: revolution constructive (1930-1938)", *Melanges d'histoire economique et sociale en hommage au professeur Antony Babel*, s. 401-25.

haftalık çalışma süresinin azaltılmasını öneriyordu. *Pouvoir d'achat* [satın alma gücü] solun vazgeçilmez hedefi olarak yerini korumuştu.

Geleneksel üretimcilik, XX. yüzyılın ilk otuz yılında Fransız solunun ideolojisi olarak kalmakla birlikte, tüketimi vurgulamaya doğru bir değişim olmuştu. Sol kapitalist üretim yöntemlerini kabul eder, hatta göklere çıkarırken, sadece malların ve hizmetlerin daha eşit dağılımını istemişti. Eski anarkosendikalistlerin üretim araçlarındaki işçi kontrolü talebinin yerini devlet kontrolü talebi almıştı; çünkü solcular artık daha etkili üretim ve daha adil dağılımın devletin yönetiminde garantiye alınacağına inanıyorlardı. SFIO, PCF, CGT, CGTU gibi Fransız solunun egemen örgütleri üretici güçlerin kontrolünü ele geçirmenin ya da sovyetleri kurmanın değil, kendi politik iktidarlarının ve etkilerinin artırılması peşindeydi. Solun politik iktidarı ulusal çapta ele geçirmesinin, yani Halk Cephesi'nin zaferinin öncesinde bile, sosyalist ve komünist partiler Fransa çapında yerel yönetimlerin çoğuna hâkimdiler. Çok sayıda işçi sınıfı örgütünün siyasi olarak güçsüz kaldığı, hatta dönemsel olarak yasadışı ilan edildiği İspanya'nın tersine, Fransız toplumu politik iktidarı solla paylaşmanın üstesinden gelmişti. 1930'lu yıllarda İspanya'da sendika ve parti militanları –zaman zaman sosyalistler de içlerinde olmak üzere– hapse atılırken, Fransa'daki benzerleri belediyesel ve komünal hükümetleri yönetiyorlardı.

İki savaş arasında, Paris banliyölerinde sol hâkimiyetinin yayılması, solcuların Fransız toplumuyla bütünleşmesinin ve Fransız sosyal konsensüsünün gücünü göstermektedir. Sınıf savaşı ya da sınıfa karşı sınıf ideolojileri ve komünist partinin 1920'lerde seyrek olarak uğradığı baskıya dair solcu ve özellikle komünist bakış açısının ışığında, Fransız toplumunun birleştirici kapasitesi hakkındaki bu iddia temelsiz kalmış gibi görünebilir. Oysa solcuların Paris banliyölerindeki güncel politikaları, diğer sınıfların Fransa'da uygulayıp teşvik ettiği endüstriyel modernleşmenin türüne bağlı kaldığını göstermektedir. Banliyölerdeki seçmenlerin çoğu, yerel altyapı eksikliğinden şikâyet ederek sosyalistlere ve giderek artan ölçüde de komünistlere oy vermiştir. Sol da bu talebe yeni

gelişmelerin (*lotissements*) ihtiyaç duyduğu kanalizasyonlar inşa edip gaz, su ve elektrik getirerek, kaldırım döşeyip yollar açarak cevap vermiştir. Sarraut Yasası (1928) bazı yolların inşa edilip suyun getirilmesini ve sağlık araçlarının sağlanmasını teşvik etse de altyapıda önemli açıklar yaratmış ve yerel yönetimler bu açıkları kapatmaya çalışmıştır.

Komünistler gerçekleştirdikleri belediyesel çalışmalarla övünüyorlardı. Bir komünist tarihçi, Fransız komünistlerinin, Sovyetler Birliği'ndeki yoldaşlarının oynadıkları rolün aynısını banliyölerde oynadığını daha geçenlerde açıklamıştır.[70] Maurice Thorez'e göre, komünist belediyeler "Parti politikalarının paha biçilmez ifadesi"ydi: "Belediyemiz [Villejuif] bir bataklıktan dışında şehir yarattı: sokaklar yapıldı, su, gaz ve elektrik gibi belediye hizmetleri başlatıldı."[71] PCF 1933 yılında Villejuif'te Karl Marx Okulu'nu gururla hizmete açtı. Bu bina, Fransız sol düşüncesinin belirli arzu ve başarılarının ideolojisini ortaya koyan, Andre Lurçat'ın da içlerinde bulunduğu ilerici ve devrimci bir mimarlar grubu tarafından yapılmıştı. Okulun yapımı sırasında Lurçat, modern mimariye dair düşüncelerini de ortaya koymuştu: Barınma birinci öncelikti, estetik ise ikinci. Yeni çağda mimari kendisini bireysel müşteriler için değil, "kitlelerin adına hareket eden güçlü örgütler" için ifade etmeliydi. Bu örgütler güzellik değil, sağlamlık ve ekonomik tutumluluk talep etmekteydi. Meslektaşı Le Corbusier gibi Lurçat da modern şehirciliğin takipçisiydi. "Fazlasıyla dar" sokaklardaki otomobil akış düzeninin geliştirilmesini savunuyordu. "Eski şehirlerin yerleşik hareketsizliğine" karşı çıkan yeni şehir, "temel öğelerinin dinamizmi"ni karşılayacaktır."[72] Lurçat şehirciliğin "artan tüm ihtiyaçları"

[70] Jacques Girault, *Sur l'implantation du parti communiste français dans l'entre-deux-guerres*, s. 114.

[71] *Humanite*, 30 Nisan 1929.

[72] Andre Lurçat, *Projets et realisations*, s. 5; Andre Lurçat, "Urbanisme et architecture", s. 12. Ayrıca bkz. Jean-Louis Cohen, Lurçat'ın kentsel araç akışını artırma taahhüdüne vurgu yapar: "Lurçat au pays de soviets", *Architecture, mouvement, continuite*, No. 40, s. 10. Lurçat "çalışmak kolay olduğu" için 1930'ların Sovyetler Birliği'ne hayrandı.

araştıran bir bilim haline gelmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Böylece komünist desteğe sahip olan Lurçat, birçok İspanyol solcusunun yalnızca hayal edebileceği şehircilik politikalarını bir ölçüde gerçekleştirebilmiştir.

PCF genellikle Fransız hükümetinin de yardımıyla pek çok işyerinin de bulunduğu Villejuif gibi işçi banliyölerinde modern evler inşa etti. Yeni yerleşim birimlerinin kurulup gelişmesi yönünde hizmetler sunan komünistler kiracılar ve mülk sahiplerinin mali destek almasını örgütlediler. 48.929'luk nüfusuyla Fransa'nın en büyük on beşinci kenti Vitry'deki komünist belediye, işçiler için ucuz konutlar (HBM veya *habitations à bon marche*) sağladı. PCF Bagneux'da yardımseverlerin bölgedeki büyük işletmelerde çalışan ücretliler için binalar inşa ettiği bir HBM'nin kontrolünü ele geçirdi; yol ve kitle ulaşımı gibi temel ihtiyaçlardan hareket ederek kiracıları örgütledi. 1935-1936 döneminde komünistler, genç "kuşağın modern yoldan komünü yönetmesini sağlamak" amacıyla belediyeyi kontrol etmesi için kampanya yürüttü. Seçmenlere göre, komünist militanlar "modernitenin temsilcileri" olarak ortaya çıkmışlardı. Komünistler diğer banliyölerde de klinikler, tıbbi servisler, günlük bakım merkezleri, hamamlar ve hatta muhafazakâr gazete *Le Temps*'in bile övdüğü iki yüz çocuk için bir yaz kampı inşa ettiler. Çeşitli banliyölerdeki komünist kontrol, militanlar için iş, ev ve diğer avantajlar sağlanmasına hizmet eden sağlam bir iktidar temeli oluşturmaktaydı.[73]

Aynı şekilde işçi belediyelerini yönetmeyi arzulayan sosyalistler, rakiplerinin benzeri politikalarını uygulayarak komünist sızmasını önleyebildi. I. Dünya Savaşı'nı takiben otomobil imalatçısı Talbot'un bulunduğu Suresnes'in sosyalist belediye başkanı "anakronik bir tarzda kırsal karakterini koruyan" eski bir köyü modernleştirmişti.[74] 1919'dan 1941'e dek belediye başkanlığı yapan Henri Sellier, HBM [Ucuz Konut] ofisinin kurulmasına yardım etmiş, klinikler, günlük bakım

[73] Girault, *Sur l'implantation du parti communiste français* ..., s. 17-129.

[74] Rene Sordes, *Histoire de Suresnes*, s. 530.

merkezleri, okullar, huzurevi, kütüphaneler, spor salonları ve yüzme havuzları inşa edilmesine önayak olmuştu. Sosyalist belediyecilik otomobil akışını düzenlemiş ve daha geniş yolların yapılmasına ilişkin planlar hazırlamıştı. Boulogne-Billancourt ve Pantin'de PCF adayları, sosyalist belediye başkanlarının popülerlik ve etkilerini alt edememişti.[75]

1930'lar Fransa'sında, iktidar için yarışan ve farklı sosyal sınıfları temsil ettiğini iddia eden çeşitli siyasi partilerle tam bir çoğulcu toplum söz konusuydu. Politik güçlerin yüzeydeki sözsel husumet ve çatışmasının altında, İspanya'da varlığı bilinmeyen bir konsensüs kurulmuştu. İşçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden partiler yalnızca yasallaşmakla kalmamış, siyasi alanı ve yönetimi ve daha az ölçüde olmak üzere de ekonomik iktidarı diğer politik gruplar ve sosyal sınıflarla paylaşmıştır. Banliyö ve kasabalarda komünistler ve sosyalistler, üretim için gerekli altyapının sağlanmasına yardımcı olmuştur. Solcu yerel hükümetler eğitim, ulaşım, sağlık, konut, hatta eğlence tesisleri inşa etmiş ya da geliştirmiştir. Ülkenin geliştirilip modernleştirilmesine etkili bir şekilde katılan sol kanattan siyasi parti ve sendikalar hem kapitalist endüstri üretimini hem de onun çalışmayı örgütleme yöntemlerini kabul etmiştir. Sol ile sağın ekonomik politikalardaki temel ayrılığı içerik ya da üretim yöntemleriyle değil, sahiplikle –millileştirme, özel mülkiyetin üretimi kontrol etmesine karşı– ilgiliydi.[76] İşçilerin veya sendikaların üretim noktalarını kontrol etmesi yönündeki geleneksel anarkosendikalist talep, yerini büyük ölçüde solcu parti ve sendikaların kendi iktidarlarını artırmaları ve seçmenlerinin tüketimini yükseltmeleri için verilen mücadeleye bırakmıştı. İşçiler yalnızca üretici olarak görülmüyor, aynı önemde tüketici olarak da görülüyordu. Fransız işçi sınıfı militanları, İspanyol militanlarının yaptığı gibi üreticiler için devrim yapmak amacıyla değil, tersine üreticilerin boş zamanlarını ve tüketimlerini artırmak için fabrikaları işgal ediyorlardı.

[75] Depretto ve Schweitzer, *Le communisme à l'usine* ..., s. 53.

[76] Sol, teoride savunma üretimine karşıydı ve sosyal harcamaların artırılmasında ısrar ediyordu.

10
Fabrika İşgalleri

Hiçbir zaman sosyal bir devrime dönüşmese de, Fransız fabrika işgalleri Üçüncü Cumhuriyet tarihinin en büyük oturma grevleri dalgasını oluşturmuş ve hâlâ tartışmalı olan haftada 40 saat çalışma da dahil olmak üzere, o dönemin en önemli sosyal reformlar dizisini yaratmıştır. 1930'ların başındaki ekonomik krizin zorlu yıllarının ardından işçilerin daha az çalışma saati ve daha yüksek ücret istemeleri anlaşılır bir şeydir. Bununla birlikte, onların istekleri, Halk Cephesi'nin bölünmesine yardımcı olmuş, ekonomik iyileşme ve büyüme planlarına zarar vermiştir.

1936 baharındaki fabrika işgallerini anlamak için 1930'lar Fransasının demografik, ekonomik ve politik durumunu gözden geçirmemiz gerekir. Fransa I. Dünya Savaşı kırımından büyük yara almış ve savaştaki ölümlerin düşük doğum oranıyla birleşmesi de emek pazarındaki yetersizliğe yol açmıştı. Öte yandan, 1911-36 arasında köylü nüfusu 1.000.000 azalsa da, tarım sektörü –ileri endüstriyel bir ülkede görece bir gerilik unsurudur– aktif erkek nüfusunun üçte birini toprağa bağlı tutarak emek yetersizliğini daha da yoğunlaştırmıştır. Bu yetersizliği gidermek için iki savaş arası dönemde İtalya, Belçika, Kuzey Afrika ve İspanya'dan işçi getirtilmesi yoluna gidildi. Kalifiye olmayan veya yarı kalifiye meslekler için Fransız ya da yabancı işçiler bulundu, fakat kalifiye emeğin yerinin doldurulması çok daha zorlaştı. Kalifiye işçi yetersizliği Halk Cephesi hükümetleri döneminde çok derin etkiler yaratmıştır.

1931 ekonomik krizinin düşük nüfus artışıyla birleşmesiyle Fransa dünya çapındaki Büyük Bunalım'ın sonuçlarını hissetti. 1930'larda endüstri ve ticarette üretim %20 düştü.[1]

[1] Alfred Sauvy, ed., *Histoire economique de la France ...*, c. 2, s. 121.

1931-36 arasında 100'ün üstünde işçi çalıştıran işletmelerdeki üretim %13 düşerken, ücretli personel sayısı %24 oranında azaldı. 1936'da Fransa genelinde işsizlik yalnızca %5 oranında olsa da, Fransa'nın çalışan nüfusunun %20'sine sahip olup öte yandan ülkedeki orandan %50 daha fazla işsizin yaşadığı Paris bölgesinde işsizlik önemli bir sorundu. Paris'teki işsizlik diğer endüstriyel ülkelerle yapısal bir benzerlik içindeydi, çünkü o, daha ileri endüstriyel sektörleri bağrında toplamıştı.

Fransız hükümetleri ekonomik krizle çeşitli yollardan savaşmaya çalıştı. 1930'ların başlarında koruyucu vergileri yükselttiler ve genelde hem ücretleri hem de fiyatları düşürerek deflasyon politikası izlediler, fakat Fransa koşullarında işsizlik yüksek bir noktada kalacaktı. Frankın değerini koruyan deflasyon gelirleri sabit tutarak bireyleri korudu ve devalüasyondan korunmayı sağladı; fakat frankın diğer paralar karşısında güçlendirilmesi Fransa'nın ihracatını görece daha pahalı hale getirdi ve ülke dışına mal gönderen endüstrilere zarar verdi. Deflasyonal ekonomik politikalar talepleri teşvik edip ekonomiyi harekete geçirmekte başarısız oldu. Hükümetin harcamaları keskin bir düşüş gösterdi ve otomobil sektörü gibi birçok endüstri kolu hükümet bütçesinin düşmesinden zarar gördü. Özellikle Pierre Laval hükümeti döneminde (Haziran 1935-Ocak 1936) deflasyon ve hükümetin harcamalarının kısılması hoşnutsuzluğu kışkırtarak Halk Cephesi'nin kurulmasına katkıda bulunmuştur.

İşçiler 1930'ların ekonomik krizinin etkilerini farklı biçimlerde yaşadılar. İşsizliğin yükselişi en fazla yapı ve metalurji endüstrilerinde dikkat çekiyordu. İşsizliğin artışı öyle bir noktaya ulaşmıştı ki, Conseil général de la Seine, Temmuz 1934'ten sonra bölgeye gelen işsizlere yardım etmeyi reddetti.[2] Gerçi işçilerin satın alma gücü sürekli bir düşüş içinde değildi, çünkü deflasyon yalnızca ücretleri değil, fiyatları da düşürmüştü. Öyle ki, bir ekonomist 1929 ila 1935 arasında işçilerin satın alma gücünün %12 yükseldiğini tahmin etmektedir.[3]

[2] Gabrielle Letellier vd., *Enquete sur le chômage*, c. 1, s. 250.

[3] Alfred Sauvy, *a.g.e.*, c. 2, s. 133. Georges Lefranc ise işçilerin satın alma gücünün düştüğü kanısındadır: *Histoire du front populaire*,

Örneğin, Renault'da işçilerin gerçek aylık ücretlerinde 1930 ila 1935 arasında hafif bir kıpırdanma olmuştur. Bunun tersi bir iddia olarak günümüzdeki bir araştırmacı grubu, işçilerin "yaşam standartları"nda %7'lik bir düşüş olduğunu saptamaktadır.[4] Tüm işçi ücretleri 1930 ila 1935 arasında %15 düşmüştü.[5] Özetle, işsizlik gündeme geldiğinde, sınıfın bütünsel olarak satın alma gücü, bu dönemde işçiler ekonomik kazanımlar elde etmiş olsa bile düşmekteydi.

Paris'te işçilerin ezici çoğunluğu haftada 48 saat çalışıyordu. Çalışan yabancıların sayısı şaşırtıcı ölçüde düşüktü. Renault'da yabancı işgücü Şubat 1932'de %16 oranındayken Mayıs 1936'da %8'e düşmüştü. Sonraki aylarda Fransız olmayanların oranı tüm Paris işgücü içinde çok az bir yükselme gösterip %4,8'den %5'e çıkacaktı.[6] Aktif nüfus içindeki kadın oranı 1931'de %37,1 iken 1936'da %34,2'ye düşmüştü.[7] İş bulmuş ayrıcalıklı çoğunluk tamamen Fransız ve çoğu erkekti.

İşsizlerin %81'ini iş azlığı, ücretlerin kırpılması ve işletmelerin kapanması gibi ekonomik nedenlerle işlerini kaybedenler oluşturuyordu; %19'u da hastalık, düşük verimlilik ve disiplinsizlik gibi kişisel nedenlerle işten atılmıştı. Genelde ilk kovulanlar arasında yer alan yabancıların 1932 Fransa'sında yasallaşması gerekiyordu. Ekonomik krizin başlangıcında işsizlerin büyük kısmını daha yaşlı işçiler oluşturuyordu, fakat kriz sürdükçe yaşlı işçilere göre genellikle daha verimli olan genç işçiler de işten atılmaya başladılar. İşsizlerin yalnızca %25'i işten atılmadan önce istikrarlı bir işe (beş yılın üzerinde çalıştıkları) sahipti; çoğu bekârdı, bunlar evli ve bir iki çocuğu olanlardan daha uzun süre sosyal yardıma muhtaç kalmış-

s. 50. Ayrıca bkz. Julian Jackson, *The Politics of the Depression in France* ..., s. 58.

[4] Jean-Paul Depretto ve Sylvie V. Schweitzer, *Le communisme à l'usine* ..., s. 16; Letellier vd, *a.g.e.*, c. 1, s. 60.

[5] Jean Lhomme, "Le pouvoir d'achat de l'ouvrier français au cours d'un siecle: 1840-1940", *Le Mouvement social*, No. 63, s. 41-69.

[6] Au sujet du chômage dans la region parisienne, 3 Mayıs 1936, AN, F^7 13983.

[7] Annie Fourcaut, *Femmes à l'usine en France* ..., s. 46-47.

lardı. Çok çocuklu işsiz işçiler uzun süre işsiz kalmaktaydı, çünkü ek aile ödenekleri neredeyse ücretlerine eşitti.[8]

İşsizlikten etkilenen işçi kadınların özel sorunları vardı. Kocası işsiz olan kadınlar, çalışan kadınların yaklaşık iki misliydi. Erkek veya kadın işsizlerin %19'u evlilik dışı ilişki yaşıyordu ve bu oran genel nüfus içinde %11'di. Bir erkekle yaşayan evli olmayan kadınların %29'u işte çalışıyordu ve bu oran genel kadın nüfusu içinde %16,4'tü; bu işçilerden bazıları "kira ödemekten kaçınmak için erkek arkadaşının konuğu olmayı kabul etmekteydi."[9] Gerçi, işsiz kadınlar erkeklerle kıyaslandığında çok daha zor iş bulabilmekteydiler, çünkü işsiz erkeklerden genellikle daha yaşlıydılar ve patronlar genç işçileri tercih ediyordu. Ayrıca, kadınların yüksek oranda bulunduğu tekstil, büro ve ev içi hizmetler gibi bazı endüstriler krizden özellikle etkilenmişti. Ayrıca kadınlar genelde erkeklerden önemli ölçüde düşük ücret alıyordu.

Durum zor olmakla birlikte tamamen umutsuz değildi. İşsizler bile gerekli asgari kaloriyi alıyordu ve yemekleri yeterli kalitedeydi.[10] 1929'dan 1935'e kadar genel nüfusun yiyecek tüketiminde %5 artış olmuştu, yani XX. yüzyılın başındaki eğilim devam ediyordu. 1919 ila 1939 arasında şeker ve tereyağı tüketimi %50 artmış, meyve tüketimi ikiye katlanmış ve ekmek tüketimiyse düşmüştü.[11] Krize ve üretimin nihai düşüşüne rağmen, tüketimin genel düzeyi düşmemiş ve yatırım masrafları az da olsa yükseltmişti. Ekonomik alt üst oluş, Üçüncü Cumhuriyet dönemindeki kamu sağlığının gelişmesini durdurmamıştı. Fransız nüfusu yaşlanmasına rağmen ortalama yaşam süresi uzamıştı. Sosyal güvenliğin yasalaşması bebek ölümleri oranının düşmesine yardımcı olmuştu.[12]

Gerek ekonomik, gerek politik koşullar 1930'ların orta-

[8] Letellier vd., *a.g.e.*, c. 2, s. 86.

[9] Fourcaut, *a.g.e.*, s. 131.

[10] Sauvy, ed., *a.g.e.*, c. 2, s. 122.

[11] Jean ve Françoise Fourastie, "Le genre de vie", *Histoire economique de la France ...* içinde, c. 3, s. 215.

[12] Andre Armengaud, "La demographie française du XXe siecle", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, c. 4, s. 619; Jacques Godard, "A propos de la mortalite infantile".

larında sol partileri ittifaka yöneltti. Komünist, sosyalist ve radikal partiler işsizliğe karşı korunma ve tüketimin artırılmasını istiyordu. Sol ayrıca Fransız sağının ve faşist hareketin büyümesinden korkuyordu. Solcuların bölünerek Hitler'in iktidara geçmesini önleyemeyip sonuçta sol partiler ve sendikaların yıkıma uğradığı Almanya örneği, birçok kişiyi ciddi şekilde düşündürmüştü. 1934 Şubatında yaşanan cumhuriyete karşı sağcı isyanların ardından sosyalist, komünist ve radikaller 1935 yılında Halk Cephesi'nin oluşturulmasıyla sonuçlanacak görüşmeleri başlattılar. 1936 baharındaki seçimlerde Halk Cephesi koalisyonu parlamentoda çoğunluğu kazandı ve bu koalisyonun en büyük partisinin, sosyalist partinin lideri Leon Blum yeni hükümeti kurma yetkisini elde etti. Halk Cephesi'nin politik gücü, geleneksel 1 Mayıs gösterilerinin 1926'dan 1934'e kadar süren düşüşüne son verdi.[13] Paris'te 250.000 metalurji işçisinin 120.000'i 1936'da greve gitti, ki bu rakamın içinde Renault işçilerinin %75-85'i de vardı. Yapı işçileri 1 Mayıs günü neredeyse oybirliğiyle çalışmayı reddettiler. Ama tüm sektörlerde aynı coşkunun yaşandığı söylenemez. Demiryolu sendikasının militanlarından biri, ücretlilerin 1 Mayıs kutlamalarına kayıtsız kaldığından şikâyet ediyordu.[14]

Halk Cephesi'nin seçim zaferinden sonra ve yeni Blum hükümeti göreve başlamadan önce, Fransa ülke çapında en büyük fabrika işgalleri ya da oturma grevleri dalgasıyla karşılaştı. Havacılık işçileri Le Havre ve Toulouse'daki işgalleri başlatıp 1 Mayıs'ta işe gelmeyen militanların işten atılmasını protesto ettiler. Böylece işçi bayramına saygı, kitle hareketini tetiklemiş oldu. Gerçi oturma grevleri ne havacılık işçilerinin icadıydı, ne de işçiler bunun varlığını yalnızca *Humanite* veya diğer militan yayınlardan öğrenmişti. 1930'larda yapı sektöründe "sur le tas" [iş başında] ya da "de bras croisés" [işi bırakmak "kolları kavuşturmak"] şeklinde grevler yapılmıştı ve işçiler bu deyimi XX. yüzyıl popüler repertuvarının parçası

[13] Graphique du nombre des grevistas du 1er mai, AN, 39AS864-870; Jacques Kergoat, *La France du front populaire*, s. 98; Depretto ve Schweitzer, *Le communisme à l'usine* ..., s. 182.

[14] Meeting organise par le syndicat unifie des cheminots à Vitry-sur-Seine, 2 Mayıs 1936, AN, F7 13983.

Charles Tilly'den ödünç almıştı. Erkek ve kadın, genç ve yaşlı, Fransız ve yabancı işçiler Halk Cephesi hükümetleri yıllarında işgal taktiklerini uygulamışlardır.[15]

Halk Cephesi döneminde işçiler, grev kırıcıların fabrikalara girmesini engellemek için oturma grevlerini, daha genç ve kalifiye işçileri etkilemeye başlayan büyüyen işsizliğe karşı özellikle son derece iyi seçilmiş işgal taktiklerini yürürlüğe koymaya devam ettiler. Şurası önemlidir ki, bizzat Blum, işçi sınıfına bu taktiklere karşı zor kullanmayacağı garantisini vermiştir. Blum'un Fransız Noske'si[16] olmak istemeyeceğini düşünen işçiler Paris'in banliyölerinde ve daha sonra da tüm Fransa'da yaşanan fabrika işgallerine karşı devlet baskısının kesintiye uğramasından büyük avantaj sağlamıştır. Ayrıca işgal taktikleri, grevden daha çabuk bir şekilde patronları çözüme zorluyordu. İşgaller mülkiyet hakkını çiğniyor, makineleri ve fabrikanın demirbaşlarını doğrudan işçilerin eline veriyordu. Sabotaj ve tahribat da muhtemeldi.

Courbevoie banliyösündeki 700 işçili Bloch havacılık fabrikası Paris bölgesinde en etkili olanlardan biriydi. Bloch baş müşterisi olan devlet için uçaklar üretiyordu ve Paris havacılık endüstrisinde tipik olduğu üzere ücretler görece yüksekti.[17] 14 Mayıs 1936'da işgale girişen Bloch işçileri geceyi fabrikada geçirdiler ve yönetim de ertesi gün ücretlerin biraz yükseltilmesini, tatil parası ve grev ücreti ödemeyi kabul etti.[18] Uçak

[15] Greve d'ouvriers peintres, 17 Mayıs 1930, APP 1870; Greve d'ouvriers outilleurs, 13 Eylül 1933, APP 1870; Greves d'ouvriers cimentiers, 28 Mart 1934 ve 17 Mart 1936, APP 1873; Greve d'ouvriers et ouvrieres toliers et ferblantiers, 30 Mart 1934, APP 1870; Greve d'ouvriers maneuvres, 27 Temmuz 1934, APP 1873; Charles Tilly, *The Contentious French*; Depretto ve Schweitzer, *Le communisme à l'usine ...*, s. 131-49; Sylvie V. Schweitzer, *Des engrenages à la chaîne*, s. 164; *Humanite*, 30 ve 31 Mart, 4 Nisan 1934.

[16] Gustav Noske (1868-1946) Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin lideri olarak, Alman devrimini yaymaya kalkışan 1919'un başındaki ayaklanmayı bastırarak Almanya'da düzeni yeniden kurmuştu. Blum, Noske'nin yolunu izlemeyeceğini açıkça belirtmişti.

[17] Prouteau, *Les occupations d'usines en Italie et en France*, s. 103.

[18] *Humanite*, 17-29 Mayıs 1936; Jacques Danos ve Marcel Gibelin, *Juin 36*, c. 1, s. 41-44; *Usine*, 23 Mayıs ve 4 Haziran 1936 sayısının

motorları yapan Gnöme et Rhône personeli 22 Mayıs günü Paris'te fazla mesaiyi protesto ettiler ve sekiz saatlik iş gününe saygı gösterilmesini istediler; kısa sürede tatil ödemesini kazandılar ve fabrikada fazla mesaiye son verildi. Birkaç gün sonra Paris bölgesindeki diğer büyük havacılık işletmelerindeki ücretliler de fabrikalarını işgal edip benzer talepleri ileri sürdü. 28 Mayıs günü işgal dalgası Boulogne-Billancourt'taki dev Renault fabrikalarını vurdu. *Humanite* "işçilerin düşük ücret, işin hızlandırılması, cezalar ve üstlerine uygulanan askerî disiplinden gına getirdiğini" ileri sürdü.

Renault'daki işçilerin greve gittiği 28 Mayıs günü, Citroen işçileri de aletlerini bıraktılar. Oturma grevleri havacılık şirketlerine ve büyük otomobil firmalarına radyo ve telefon cihazları üreten çeşitli fabrikalara yayıldı. Fransa'nın Fiat bölümü SIMCA'da 1.200 işçi "devasa fabrikalar"da oturma grevine gittiler.[19] Talepleriyse diğer işletmelerde formüle edilen taleplerden çok az farklılık taşıyordu: Fazla mesaiye son verilmesi, sekiz günlük tatil ödemesi, sendika temsilcilerinin tanınması ve özellikle daha düşük ücret alan işçilerin ücretlerinin yükseltilmesi. 13 Mayısta, Syndicat du Bâtiment, 1937 Dünya Fuarı'nda sekiz saatlik işgünü, 40 saatlik haftalık çalışma ve sendika temsilcilerinin tanınmasını sağlayacak toplu pazarlık için ajitasyon kararı aldı. Dünya Fuarı'nın yapıldığı şehir olan Trocadero'da 200 çimento işçisi daha yüksek ücret, daha uzun öğle yemeği arası, fazla mesainin sona erdirilmesi ve kendilerine "saygınlık kazandıracak" giysilerini giyebilecekleri soyunma odaları talep ettiler.[20] Bu son talep Halk Cephesi döneminde burjuvazi ile işçi sınıfı arasında giyim konusundaki farklılığın azalması eğilimini gösterir: Artık kol işçileri de mavi tulumlarının yerine daha modaya uygun giysiler istiyorlardı.[21]

Yapı işçileri de nisan sonunda, kendi sendika liderlerin-

eki; *La Petit Parisien*, 27-28 Mayıs 1936.

[19] *Le Petit Parisien*, 29 Mayıs 1936.

[20] *Humanite*, 17 ve 27 Mayıs 1936.

[21] Barselonalı işçiler de kendi iş giysileri konusunda kararsızdılar. Elektrik endüstrisi çalışanları –sayaç okuyucuları ve tahsilatçılar– hem görev sırasında hem de normal hayatta giyebilecekleri, şirketlerinin nişanlarını takıp çıkarabilecekleri giysiler talep etmişlerdi.

den soyunma odaları hariç aynı talepleri tekrar etmelerini istemişlerdi.[22] Aslında *tâcheronnat* (götürü) işin ilgası gibi bazı taleplerin geçmişi, en azından 1848 devrimine dek uzanıyordu. *Tâcheronnat* sisteminde bir genel müteahhit, işçilere parça başı ödeme yapan bir alt müteahhiti (*sous-traitant*) işe alır; genellikle en verimli işçileri kiralayan alt müteahhit de çok genç veya yaşlıları işe almamaya çalışırdı. İşçiler kendilerini sömüren *tâcheron*'ların "açgözlü ve ahlaksız" olduğunu düşünüyordu. 1932 ve 1933 gibi kriz yıllarında, yapı işçilerinin *tâcheron* için çalışmayı reddetmesi en az üç greve yol açmıştır.[23]

29 Mayıs günü Renault'da sendika ile yönetim arasında varılan anlaşmaya göre fazla mesaiye son verildi, en düşük ücretler artırıldı, tuvaletlerin ve soyunma odalarının tamamlanması sözüyle birlikte işgalde geçen süre için grev ödemesi yapılması garantisi verildi ve akşam 8:30'da fabrikalar boşaltıldı.[24] Renault örneğini izleyerek, aralarında Nieuport, Caudron, Farman, Brandt ve Panhard'ın da olduğu diğer birçok fabrikadaki grevciler, Renault'da ulaşılan benzeri anlaşmaları yaparak 30 Mayıs günü işgallerine son verdiler. Bloch, Michelin, Citroen ve Lockhead işçileri ayrıca tatil ödemesini de kazanmışlardı; dahası Citroen'deki işçiler fabrikada sigara içme izni de almıştı. Syndicat des Métaux görüşmelerin sonucunda 70.000 işgalciden 60.000'inin fabrikalarını terk ettiğini "büyük bir memnuniyetle" ifade etti.[25] Çok sayıda gözlemci oturma grevlerinin sona erdiğini düşünüyordu.

[22] Activite de l'union des syndicats de la region parisienne, 29 Nisan 1936, AN, F^{7} 13652.

[23] Louis Danty-Lafrance ve Rene Villmer, *La remuneration de la main d'œuvre dans l'organisation du travail*, s. 35. Ayrıca bkz. Bernard Mottez, *Systemes de salaires et politiques patronales: Essai sur l'evolution des pratiques et des ideologies patronales*; Greve d'ouvriers cimentiers, 13 Mart 1933; Conflit dans une entreprise de travaux publics, 20 Ocak 1932; Incidents sur un chantier de construction à Malakoff, 8 Ocak 1932, hepsi APP 1873 içinde; Greves de maneuvres, 7 Mayıs 1936, AN, F^{7} 13983.

[24] Danos ve Gibelin, *Juin 36*, c. 2, s. 50; Bertrand Badie, "Les greves du front populaire aux usines Renault", *La Mouvement social*, No. 81, s. 98; *Usine*, 4 Haziran 1936; *Humanite*, 30 Mayıs 1936.

[25] *Le Petit Parisien*, 31 Mayıs 1936.

Otomobil ve havacılık endüstrileriyle ilgili işletmeler 1 Haziranda büyük ölçüde boşaltıldığı halde, çeşitli kimya işletmeleri, araba lastiği imal eden fabrikalar ve birçok elektronik işletmesinde işgaller devam etti.[26] 2 Haziranda yeniden güçlenen işgal dalgası önemli sayıda endüstriyi etkileyecekti. Bunlar arasında Liore et Olivier (1.200 işçi) ve Breguet gibi havacılık işletmeleri de vardı. Kimya ve metalurji endüstrileri (300 fabrika işgal edilmişti) en çok etkilenenler olsa da elektrik, gaz ve matbaacılık gibi diğer endüstriyel sektörler de 3 Haziranda işgallere katılmıştı. Renault'da iş durdurma eylemi, işgaller 4 Haziranda yeniden başlayana dek aralıklarla devam etti. 5 Haziranda Citroen işgal edildi ve diğer bölgeler etkilenmeye başlasa bile, Paris bölgesi daha aktif bir konumda kaldı. Belirli isyanlarda işçi dayanışması neredeyse efsanevi orandaydı. Dun ve Bradstreet'teki bir grev en az 12 gün sürdü, 127 beyaz yakalı işçinin yalnızca 14'ü (%75'i kadındı) 10 Haziranda başlayan bir işgale katılmayı reddetmişti.[27]

Grevlerin spontane olup olmadığına dair önemli tartışmalar olmuştur. Sağcılar işgalleri yıkıcıların veya komünistlerin örgütlediğini ileri sürerken, solcular genelde hareketi öncelikle kendiliğindenlik ve neşenin karakterize ettiğini vurgulamıştır:

> Evet, neşe. Birkaç ay önce çalıştığım fabrikadaki arkadaşlarımı görmeye gitmiştim... Kapıları tutmuş işçilerin gülümseyerek verdikleri izinle içeri giren bir sevinç. Bol bol gülümseme ve dostça konuşmayla oluşmuş bir sevinç. Herkesin kendisini makinenin başında yalnız hissettiği daha önce çalıştığım bu fabrikada şimdi kendimizi gerçekten yoldaşlar arasında hissediyorduk. Artık makinelerimizi kilitlediğimiz, gruplar oluşturduğumuz, laflayıp bir şeyler atıştırdığımız atölyelerde serbestçe dolaşan bir sevinç. Makinelerin acımasız homurtusunun – bu, katı gerçekliğe boyun eğmemizin çarpıcı sembolüydü– yerini alan müzik, şarkı ve kahkahaların oluşturduğu bir neşe.[28]

Yakın dönem tarihçileri, özellikle de PCF'ye yakın tarihçiler,

[26] *Le Petit Parisien*, 1-4 Haziran 1936; *Humanite*, 5 Haziran 1936; Danos ve Gibelin, *Juin 36*, c. 1, s. 62-66.

[27] Trois tentatives, (tarihsiz), AN, F^{60} 996.

[28] Simone Weil, *La condition ouvriere*, s. 231.

grev hareketindeki neşe ve kendiliğindenlik nosyonuna karşı çıkarak komünist militanların rolüne vurgu yaparlar.[29] Komünistlerin veya sendika militanlarının işgalleri başlattığı iddiasını destekleyen bazı kanıtlar söz konusudur. Örneğin havacılık endüstrisinde PCF militanlarının işgalleri belli ölçüde kontrol ettikleri anlaşılıyor. Renault'da grev, PCF ve eski CGTU'nun militanlarının etkili olduğu bölümlerde patlak vermiştir.[30]

Ne var ki, polise göre, sendika liderliği ve sol, hareketin zamanlaması ve yaygınlığı karşısında ürkmüştü:

> Paris bölgesindeki metalurji fabrikalarındaki oturma grevleri dalgası, son alınan haberlere göre CGT militanlarını gerçekten şaşırtmıştır ...
>
> Ne *unitaries* [eski CGTU], ne de *confederes*'in [eski CGT] Citroen'deki birkaç üyesi grevi teşvik etmiştir.
>
> Renault'daki büyük dalga ... sendika görevlilerine haber verilmeden başlamıştır ...
>
> Büyük gazeteler, grev dalgasının komünistlerden esinlendiğine inanılmasını istiyor, ama şimdi bunun imkân dahilinde olmadığı görülüyor. Komünist hücrelerin ... en gayretli eylemciler olması mümkündür, fakat şu bilinmelidir ki, komünist sendika militanları hareketin karşısında ilk şaşkınlığa uğrayanlar arasındadır. Halk Cephesi'nin seçim zaferinin ardından yükselen umut ve coşkunun, maddi koşullardan zaten hoşnutsuz olanların fikir değiştirmesine yol açmış oluşu mümkündür.[31]

Yaşanan olumlu politik ve sosyal iklimi sezen çok sayıda işçi Mayıs ve Haziran 1936'da –bazen CGT işyeri temsilcilerinin veya PCF militanlarının öncülük etmesiyle, bazen de kendi inisiyatifleriyle– makinelerini terk etti ya da aletlerini bıraktı. Halk Cephesi'nin bir tarihçisinin belirttiği gibi "tek başarılı tez ... hareketin büyük ölçüde kendiliğinden olduğudur: Hareketin eşsiz önemi yaklaşık iki milyon işçinin eyleme geçmiş oluşun-

[29] Bertrand Badie, "Les grèves du front populaire ...", s. 83-84.

[30] Herrick Eaton Chapman, "Reshaping French Industrial Politics: Workers, Employers, State Officials and the Struggle for Control in the Aircraft Industry ...", s. 135; Depretto ve Schweitzer, *Le communisme à l'usine* ..., s. 181-84.

[31] Occupation des usines, 30 Mayıs 1936, AN, F^7 13983.

dan gelir. Keza, patronların hareketi durdurmaya kalkışmayarak basiretli bir tutumla akışa uygun hareket etmesinden de kaynaklanır."[32] İşçiler işi durdurdukları, işçi arkadaşlarıyla gürültüsüz fabrikalarda rahatlama fırsatı buldukları ve ara sıra aşk ilişkilerine girdikleri (kadınlar metalurji alanında iş gücünün %20'sini oluşturuyordu) için mutlu, hatta büyük neşe içindeydiler.[33] Birçok işgal kendiliğinden başlamış olmasına rağmen, CGT militanları kısa sürede grevcileri örgütleyip talepleri formüle etmeye başladılar. Sendika militanları sosyalist ve komünist belediyelerden de yardım alarak işçilerin güvenliğini ve beslenmesini de örgütleyeceklerdi.[34]

4 Haziran 1936'da iş başına geçen Blum hükümetinin başlıca görevi, yalnızca hükümet görevlilerini değil, aynı zamanda sendika liderlerini ve elbette bizzat işverenleri endişelendiren işgal hareketinin yayılmasını önlemekti. Blum'a göre, patronlar ile sendika (CGT) ve hükümet arasındaki uzlaşma görüşmelerinin inisiyatifi CGPF (Fransız Genel Üretim Konfederasyonu) adlı en büyük işveren örgütünden gelmişti. CGT ve hükümet ile CGPF temsilcileri arasındaki uzlaşma görüşmeleri "Paris'te bulunan büyük çaplı girişim ve şirketleri" tek bir istisnayla temsil etmiştir.[35] İşveren temsilcileri, metalurji ve kimya gibi daha gelişmiş endüstri dallarıyla bağlantılıydılar. Ama örneğin ticaret, tekstil ve inşaat gibi daha geleneksel sektörler CGPF delegasyonu içinde çok az temsil ediliyordu.

7 ve 8 Haziran 1936 günü üç grup anlaşmaya vardı. İşveren temsilcileri, işçilerin yaptırım tehdidine uğramaksızın sendikaya katılma hakkını tanırken, karşılığında da sendika üyesi olmayan işçilerin çalışma hakkı garanti altına alındı. CGPF temsilcileri 10'dan fazla işçinin çalıştığı işyerlerinde

[32] Antoine Prost, "Les grèves de juin 1936", *Leon Blum, chef du gouvernement* içinde, s. 74.

[33] Sian Reynolds, "Women and Men: Different Experiences of the Popular Front in France"; Renseignements: Repartition du personnel entre les diverses fabrications, 8 Temmuz 1936, AN, 39AS830/831.

[34] Compte-rendu de la delegation, 6 Haziran 1936, AN, 91AQ16.

[35] Henry W. Ehrmann, *Organized Business in France*, s. 7; Georges Lefranc, *Juin 36*, s. 143-58.

sendika temsilcilerinin seçilmesini onayladı ve yönetim ile sendika arasında toplu pazarlık ilkesi bu üç grup tarafından kabul edildi. Anlaşma, yasadışı işgalleri kesinlikle suçluyordu. Ücret sorununa kişisel olarak eğilen Blum, ücretleri %7 ila 15 arasında artırdı. Blum ayrıca ücretli tatil ve en önemlisi 40 saatlik haftalık çalışmayı garanti eden yasayı sunup kısa zamanda onaylatacağı konusunda da söz vermişti.

Toplu sözleşmeyi, sendikal hakları, sendika atölye temsilcilerinin seçilmesi ve daha yüksek ücreti kapsayan bu anlaşma *accord Matignon* diye de bilinir ve Üçüncü Cumhuriyet'in sosyal yasamasının en yüksek noktasını temsil eder.[36] CGT haklı olarak bu büyük zaferin kendilerine ait olduğu görüşündeydi ve CGT delegelerinden biri patronların tüm noktalarda kabul yoluna gittiğini bildirmekteydi.[37] Ama tam tersine, tekstil gibi geleneksel sektörlerdeki patronlar ve çok sayıda küçük işadamı *accord*'a karşı çıkmış; onların bu anlaşma karşısındaki hayal kırıklığı ve hatta öfkesi Halk Cephesi'ne karşı güçlü bir tepkinin oluşmasını tahrik ederek işverenler arasında birlik isteğini körüklemiştir.[38] Yine de daha büyük işletmelerin yönetimleri, bunu bir milyondan fazla işçinin Fransa çapında tüm fabrikaları ve işletmeleri işgal ettiği bir dönemde yapılabilecek en iyi anlaşma olarak görmüş ve işverenler toplu pazarlığın endüstriyi istikrara kavuşturacağını umut etmişlerdir.[39] Anlaşmanın imzalanmasından sonra, CGPF'nin başkanı C. J. Gignoux'a göre "toplu pazarlık sözleşmelerinin yapılması belli şokları yumuşatacak ve birçok sorunun çözülmesini sağlayacaktır, eğer düzenlemeler baş aşağı edilirse ciddi düzen-

[36] Edouard Dolleans ve Gerard Dehove, *Histoire du travail en France: Mouvement ouvrier et legislation sociale de 1919 à nos jours*, c. 2, s. 13; Miniconi, *Ce qu'il faut savoir sur les assurances sociales*; Joel Colton, *Compulsory Labor Arbitration in France*, s. 17.

[37] Andre Delmas, *A gauche de la barricade*, s. 101. Küçük işverenlerin anlaşmaya muhalefeti için bkz. Ingo Kolboom, *La revanche des patrons: Le patronat face au front populaire*. Ayrıca bkz. Serge Berstein, *Histoire du parti radical*, c. 2, s. 449-50.

[38] Activite des groupements patronaux, 29 Temmuz 1936, AN, F^7 12961.

[39] Charles Jeanselme, *La nouveau regime des conventions collectives en France*, s. 25.

sizlikleri kışkırtacaktır."[40] Birçok solcu da toplu sözleşmenin patronların "istismarcı ve keyfi" otoritesini sınırlayacağına inanıyordu.[41]

Seçilmiş sendika temsilcilerinin tanınması talebi CGT'nin içindeki çeşitli ideolojik akımlardan, hatta belirli işverenlerden büyük destek aldı. Halk Cephesi'nden epey önce Albert Thomas temsilcilerin üretimin geliştirilip işçilerin çıkarlarının korunmasına yardımcı olabileceğine inanıyordu. *La Revolution Proletarienne* dergisinin çevresinde toplanmış küçük bir devrimci sendikalist grubun lideri M. Chambelland, işçi temsilcilerinin yönetimin sözleşmeleri geçersiz kılmasını önlemeye ve işçilerin işe alınıp atılmasında işçi katılımına yardımcı olmaya çağırdı.[42] Jouhaux da atölyeler temelindeki sendika temsilcileri kurumunu onaylıyordu. Daha ilerici yönetimlerin bazıları işçiler ile işverenler arasındaki ücret, çalışma koşulları ve işçi şikâyetlerine dair sürtüşmelerin doğuracağı düzensizlikleri sendika temsilcilerinin önleyeceğine inanıyordu; diğerleri ise sendika temsilcilerinin kabulünün işçilerin üretime katılımı için bir başlangıç noktası olacağını düşünüyordu.[43]

Bazı burjuvalar, sendika temsilcilerine potansiyel yardımlar, toplu pazarlık, daha düşük ücretli personel için ücret yükseltimi ve hatta sınırlı tatil ödemesi konularında sendika görevlileriyle anlaşabildiler, ama yönetim haftada 40 saat çalışma konusunda işçilerden sert bir şekilde ayrılıyordu. Neredeyse tüm işverenler fiyatları keskin bir şekilde yükseltip yabancı rakipleri karşısında kendilerini olumsuz bir konuma sokacağı için haftada 40 saat çalışmaya itiraz ediyorlardı. Bu yüzden, ekonomist Alfred Sauvy'un, Fransız burjuvazisinin haftada 40 saat çalışma konusunda fazla endişeli olmadığına dair iddiası sorgulanabilir. Halk Cephesi'nin kuruluşunun hemen öncesinde, işverenler daha kısa haftalık çalışmaya şiddetle karşıydılar. Ocak 1933'te 3.000 işveren örgütü, haftada 40 saat

[40] Gignoux, *L'economique française entre les deux guerres* ..., s. 304.
[41] Danos ve Gibelin, *Juin 36*, c. 2, s. 87.
[42] Georges Lefranc, *Juin 36*, s. 67.
[43] Jean Coutrot, *L'humanisme economique*, s. 20; Pierre Andre, *Les delegues ouvriers*, s. 3.

çalışma "tehlikesi" ile mücadele kararı almıştı.[44] International Labor Conference [Uluslararası Emek Konferansı] 1935'te 40 saat önerisini onayladığında C. J. Gignoux bu kararı protesto etmişti. Çok sayıda işveren temsilcisi ve örgütü, daha kısa haftalık çalışmaya mümkün olan en güçlü terimlerle saldırdılar; örneğin ticaret odalarının başkanları "emeğe inançla üretimi yeniden ıslah etmek" istiyordu: "Fransız işçi sınıfı bir bütün olarak önceden tüm halka nüfuz etmiş, 1870 felaketlerinden ve I. Dünya Savaşı davalarından sonra hayranlık uyandıracak şekilde tekrar canlanmış olan çalışma tutkusunu yeniden keşfetmelidir." Federation des Industriels et Commerçants Français'in [Fransız Sanayiciler ve Tüccarlar Federasyonu] yayın organı *Economie nouvelle*, Haziran ve Temmuz 1936'da haftada 40 saat çalışmanın küçük ve orta büyüklükteki firmaları yıkıma uğratacağını ilan etti. Küçük firma sahiplerinin zaman zaman dahil olduğu veya genellikle oy verdiği radikal parti o dönemde parlamenter çoğunluğu oluşturmak açısından anahtar bir rol oynuyordu. Bu küçük işverenlerin solcu koalisyondan uzaklaşması Halk Cephesi'nden ayrılması yönünde radikal parti üzerinde gittikçe artan bir baskı yarattı. Burjuvazi –küçük veya büyük firma sahipleri– haftada 40 saatlik çalışmaya muhtemelen diğer taleplere direndiğinden çok daha fazla direnmiştir.[45]

Fransız sanayicileri ve çok sayıda ekonomist, eğer haftalık 40 saatlik çalışma tam olarak benimsenecek olursa, kalifiye işçi azlığının Fransa'nın üretimi için ciddi bir dar geçit oluşturacağı itirazını ileri sürüyor; patronlar, kalifiye personel yetersizliğinin haftalık 40 saatlik çalışmanın kilit hedefini, yani işsizleri işe almayı bloke edeceğini belirtiyordu. 1937'de Renault'ya malzeme yapan bir St. Etienne metalurjisti "tatiller-

[44] *La Journee industrielle*, Martin Fine, "Toward Corporatism: The Movement for Capital-Labor Collaboration in France", s. 226.

[45] *L'Economie nouvelle*, Haziran-Temmuz 1936 ve 1938. Halk Cephesi boyunca *patronat* muhalefeti için bkz. mektuplar AN, 39AS977 ve AN, 91AQ15; C. J. Gignoux, *Patrons, soyez des patrons!*, s. 7; Activite des groupements patronaux, 29 Temmuz 1936, AN, F^7 12961; Adrian Rossiter, "Popular Front Economic Policy and the Matignon Negotiations"; Joel Colton, *Leon Blum: Humanist in Politics*, s. 167-70.

de ek işler ya da çalışmalar ortaya çıkartmak bizim için söz konusu değildir, çünkü bölgemizde uzman eksikliği var ve böyle işlere tahsis edeceğimiz yeterli sayıda işçimiz yok" yorumunu yapıyordu.[46] Yine de sendikanın haftada 40 saat çalışma konusundaki tavrı, İspanya'da olduğu gibi, sınırlı iş olanaklarını paylaşarak işsiz yoldaşlarını savunma isteğinin pek çok işçide derinden kök saldığının göstergesiydi. Ücretliler kriz sırasında bile, geçici olarak işten çıkarılmış ya da atılmış arkadaşlarıyla dayanışmak için greve gitmişlerdir.[47] Dayanışma grevleri, Halk Cephesi'nin seçim zaferinden sonra daha da artmıştır.

CGT'nin işsizliğe yaklaşımı işçi sınıfının duygularını yansıtıyor olsa da, havacılık endüstrisinin ve diğer sektörlerin karakterini göz ardı etmekteydi. Bu endüstriler önemli oranda kalifiye işçilere bağlıydı, ki Fransa'nın demografik durumu ve yeniden-eğitim programlarının yetersizliği dolayısıyla kalifiye işçi gereksinimi yeterince karşılanamıyordu. Bu yüzden, çoğunluğu yaşlı veya vasıfsız olan işsizler, havacılık endüstrisi ve diğer endüstrilerdeki çok sayıda kalifiye işe kolayca giremiyorlardı. Sanayiciler de sınırlı sayıda kalifiye işçi konusundaki rekabetin ücretleri olağanüstü yükselteceğinden korkuyordu; işverenlerin yazdığı düzinelerce mektup, devlet yönetimindeki firmaların daha yüksek ücret ve daha iyi olanaklar sunarak kalifeye işçileri "ayarttığından" şikâyet etmektedir.[48]

Haftalık çalışma saatlerinin kısaltılmasına büyük bir gayretle muhalefet etmelerinin yanı sıra çok sayıda patron, Başbakan Blum'un niyetlendiği ücretlerin fazlasıyla artırılması konusuna da itiraz etmiştir. Bununla birlikte, genelde Halk Cephesi ve özelde Blum hükümeti, artırımların *pouvoir d'achat* [satın alma gücü] teorisinin vazgeçilmez unsuru olduğuna inanmaktaydı. Solcular Halk Cephesi programında niyetlenildiği gibi, işsizlerin yeniden işe kavuşturulmasıyla birlikte, işçilerin satın alma gücünün geliştirilmesinin tüke-

[46] Acières et forges de Firminy'den L. Renault'a mektup, 22 Temmuz 1937, AN, 91AQ83.

[47] Grève d'ouvriers cimentiers et ferrailleurs, 7 Haziran 1932, APP 1873; Grève d'ouvriers cimentiers, 22 Kasım 1934, APP 1873; Fin de grève d'ouvriers en articles de voyage, 3 Eylül 1935, APP 1870.

[48] Mektuplar, AN, 39AS948/949 içinde.

timi yaygınlaştırıp ekonomiyi teşvik edeceğini düşünüyordu; daha yüksek talep, ölçek ekonomilerini yaratacak ve bu da üretilen her birimin fiyatını düşürecekti; aktivitenin yenilenmesi ve kârların yükselmesi umudu da yatırımları teşvik edecekti. Böylece yüksek ücretli işçiler düşük fiyatlı malları satın alabilecek ve ekonomi, yüzyılın başlarından beri onu karakterize eden durgunluktan kurtulacaktı. Yine de bir bit yeniği vardı: eğer bu plan başarılı olursa üretim yükselecekti. Mal ve hizmetlerin artması, ancak yatırımların ve zorlu çalışmanın yükselmesiyle mümkün olabilirdi.

Yatırımlar ulusal ölçüde düşebilirdi, çünkü yatırımcılar sol hükümetlerin efsanevi *mur d'argent*[49] döneminde Fransa'da paralarını yatırıma sevk etmekte gönülsüzdü.[50] Gerçi bu kitapta ayrıntılarıyla incelenen endüstrilerde bu para duvarının etkileri marjinal görünmektedir. Renault'da makinelerin modernleştirilmesi için yapılan yatırımların hızı 1936-1937'de artmış, fakat 1938'de yavaşlamıştır. Büyük devlet fonları 1938'de millileştirilen havacılık şirketlerine akmıştır.[51] Paris yapı endüstrisinde bir yatırım azlığı göze çarpmıyordu; gerçekten de devlet Dünya Fuarı için büyük bir mali kaynak tahsis etmişti.[52] Halk Cephesi hükümetleri döneminde, Paris bölgesindeki bu üç kilit endüstride sermaye değil, sıkı çalışma özellikle az bulunan bir şeydi.

Halk Cephesi koalisyonu, işçilerin heves ve gayretle çalı-

[49] İlk kez 1924'teki sol hükümetin başı Éduard Harriot tarafından kullanılan ve "para duvarı" anlamına gelen *mur d'argent*, 1920'li yıllarda banka ve finans çevrelerinin bütün ekonomik ve sosyal politikalara muhalefetini ifade etmektedir [—*çev. notu.*]

[50] Jean Noel Jeanneney, *François de Wendel en republique: L'argent et le pouvoir* ..., c. 2, s. 815; François Bloch-Laine, *Profession fonctionnaire*, s. 122-23. Ayrıca bkz. Irwin M. Wall, "Teaching the French Popular Front", *The History Teacher*'daki tartışma, s. 366-69.

[51] Patrick Fridenson, *Histoire des usines Renault*, s. 278-80; Emmanuel Chadeau, *L'industrie aeronautique en France 1900-1950*, s. 252-333; Robert Frankenstein, *Le prix du rearmement françois 1935-1939*, s. 81-86, 160-69, 257.

[52] Jean-François Pinchon, "La conception et l'organisation de l'exposition", *Cinquantenaire de l'exposition internationale des arts et des techniques dans la vie moderne*, s. 41-43.

şıp bunun karşılığındaysa daha yüksek ücret alacaklarını ve sosyal yasaların gerçekleşeceğini resmen ve kamuoyuna açık bir şekilde farz ediyordu. Öyle ki, 1930'larda yaşanan uzun kriz yıllarının ardından bile –genelde bununla daha hızlı üretim, daha büyük işsizlik tehdidi ve hareketliliğin azalması anlaşılır– işçiler iktidar dengesinin değişmesinden avantaj elde etmeye hazırdılar. Haftada 40 saat çalışma, günlük yaşamın gerçekten değişmesi anlamına geliyordu ve işçiler Halk Cephesi boyunca bunun gerçekleşmesi için mücadele ettiler. Ayrıca, üretime çıkaracağı fatura ne olursa olsun, işçilerin çoğu, bu haftada 40 saat çalışmayı, günde 8 saate bölüp beş gün çalışarak iki günlerini serbest hale getirmek istiyordu.[53] Belki de işçiler, Halk Cephesi'nin, yardımlar için kısa sürede sonuç alınabilecek geçici bir fırsat olduğunu politikacılardan daha berrak kavramışlardı. Gerçekten de, ödenen yüksek ücretlere uygun olarak verimliliğin yüksek olduğu belirli fabrikalarda yönetimler "işçilerin ilk fırsatta bu ücret düzeyinin korunmasını isteyeceğinden ve yerine getirdikleri işin aşırı olduğunu ve yaşam standartları düşürülmeden çalışmanın azaltılması gerektiğini ilan edeceğinden" korkuyordu.[54]

Sanayicilere göre, işçiler adil ve dürüst ücret fikrini Halk Cephesi'nin yeni siyasi ve sosyal ikliminde benimsemişlerdi. Patronların bu iddiaları, Fransız sosyoloğu M. Halbwachs'ın 1930'ların başlarındaki işçi ücretlerinin temel ihtiyaçlar tarafından değil, daha çok alışkanlık ve âdetler tarafından belirlendiği tespitiyle birleşmektedir. Alışkanlıklar işçilerin yaşam standartlarının düşmesini olduğu gibi tırmanmasını da önlemektedir.[55] Krizin deflasyon döneminde bile, çalışanların reel ücretleri genelde yükselirken, işçiler nominal ücretlerini savunmak için greve gitmişlerdir.[56]

[53] La commission administrative de la CGT, 18 Temmuz 1936, AN, F^{7} 12961.

[54] Note sur les salaries à la S.A.F.E., 16 Ocak 1937, AN, 91AQ37.

[55] Tersine, Halk Cephesi döneminde işçilerin haftada otuz saat çalışmayı reddetmesi, satın alma güçlerinin baş aşağı gittiğini görmeye gönülsüz olmalarına yorulabilir: M. Halbwachs, *L'evolution des besoins dans les classes ouvrieres*, s. 137.

[56] Compagnie du ciment Verre, 13 Aralık 1934, APP 1873; Greve

Yüksek ücret, daha kısa haftalık çalışma ve tatil ödemesi, bırakın üretimin yükselmesini, normal seviyede kalmasını bile kesinlikle garanti etmeyecektir. Gerçekten de, Fransız işçilerinin çalışmaya direnişine dair uzun tarihsel dönem ele alındığında istikrarlı üretim varsayımı sorunludur. XIX. ve XX. yüzyılın başlarındaki işçilerin incelenmesi sabotaj, geç kalma, sarhoşluk, hırsızlık, iş yavaşlatma, parça başı çalışmaya karşı mücadele ve başkaldırının önemini gösterir.[57] Buna ek olarak, işe gelmeme ve izin almadan işten ayrılma da I. Dünya Savaşı'ndan önce kayıtlara geçmiştir. İki savaş arası dönem daha az bilinir; İberyalı komşusundaki gergin işçilerin çalışmaya direnişi göz önüne alındığında, 1930'larda Fransa'nın nispi bir siyasi ve ekonomik istikrarı vardı. İş değiştirme ve geç kalma olayları azalmış, işçiler *enracines* olmuş [kök salmış], iş ve bölge değiştirmeye karşı daha isteksiz davranmaya başlamıştır. 1920'lerin istikrarsızlığından sonra 1930'lar işçi sınıfının istikrarına işaret etmektedir.[58]

Yine de iş yavaşlatma ve hasta numarası yapma başlıca taktikler olarak kalacaktı. 1932'de yapı işçileri ile ustabaşıları arasındaki gerilim, iş yavaşlatmaları, işten atmaları ve iki grup arasındaki şiddetli çatışmayı teşvik etti.[59] Renault işçileri, sahte ifade verecek bazı tanıklar bulup çalışma sırasında yaralandıklarını kanıtlayarak patronun hesabına günlerce dinlenme izni alma taktiği olan *macadam*'ı uyguladılar.[60] 1930'larda Fransız otomobil yapımcıları, işçilerin hasta numarası yapma ya da onlara, yönetimin istediğinden daha uzun rapor verecek doktor bulma çabalarını önlemeye uğraştılar: "Eğer kendi sigortamızı sağlayacaksak ... bu sigortanın müm-

d'ouvriers cauoutchoutiers, 18 Mayıs 1934, APP 1870.

[57] Bkz. Michelle Perrot, *Les ouvriers en greve: France 1871-1890*; Roland Trempe, *Les mineurs de Carmaux 1848-1914*, c. 1, s. 229; Yves Lequin, *Les ouvriers de la region lyonnaise.*
Jacques Valdour, işçilerin zora başvurulmadıkça çalışmayacağı sonucuna varır: *Ouvriers parisiens*, s. 24-31.

[58] Gerard Noiriel, *Les ouvriers dans la societe française*, s. 174-75.

[59] Greve d'ouvriers cimentiers, 5 Temmuz 1936, APP 1873.

[60] Depretto ve Schweitzer, *Le communisme à l'usine*, s. 98; "Les lendemains d'octobre: La jeunesse ouvriere française entre le bolchevizme et la marginalite", *Les Revoltes logiques*, No. 1, 1975, s. 74.

kün olduğunca bizim kendi doktorlarımız tarafından verilecek raporlarla hareket etmesi mutlak zorunluluktur. Şüpheli doktorları temizlemeli, işçilerimizin bizim sırtımızdan sürekli avantaj sağladığı kliniklerde tedavi görmesini önlemeliyiz."[61]

Renault atölyelerinde hırsızlığı azaltmak amacıyla turnike usulü ve kimlik kartı da dahil sıkı bir gözetleme sistemi kuruldu. Belirli işletmeler personeline sürekli üst araması yapıyordu. İşçiler bu disiplini protesto ediyor ve XIX. yüzyıldaki gibi fabrikadan sık sık Şeytan Adası ya da *bagne* (cezaevi) diye söz ediyordu. Çalışmaya karşı direniş mavi yakalı işçilerle sınırlı değildi. Renault 1931 baharında hesaplamadaki gecikmelere kısmen "çoğu işi düzensiz bir şekilde yapan, işe başlar ve işten ayrılırken büyük zaman israfına yol açan" memurların neden olduğunu, "hazırlıklara ve düzenlemelere harcanan zamanın devasa boyutlara" ulaştığını rapor ediyordu.[62]

Çalışmanın reddi, Halk Cephesi'nin yeniden işe alınmalarını istediği işsizler arasında da bilinmeyen bir şey değildi. İş bulma bürosundan gelecek iş önerilerini kabul etmemek için işsizler, zaman zaman fiziksel rahatsızlıklarını ve sağlık sorunlarını abartarak potansiyel işverenlerini kendilerini işe almamaya ikna etmeye çalışıyordu. Çünkü bu taktik, onlara, hizmeti reddettikleri yönetimden işsizlik sigortalarını ödemesini talep etme olanağı veriyordu. Ne kadar uzun süre sosyal yardımda kalırlarsa iş eğitimine yeniden uyum sağlamaları o kadar zor oluyordu. Eğer yeni bir şehre gitmek söz konusuysa pek çoğu işsizliği tercih ediyordu. Parisli işçiler, ev garantisi, ulaşım indirimi ve ikramiyelerle baştan çıkartılarak bile "köye dönmek", hatta kendi doğdukları yere gitmek istemiyordu. Başka bir yere gitmeye özellikle evli çiftler gönülsüzdü. 1936'dan itibaren işsiz Parisliler kararlı bir şekilde şehirde kaldılar ve bazı Fransız entelektüellerinin köksüz ortam olarak düşündüğü şehirlerde kök saldılar.[63]

İş bulma bürosu, sahtekârlığı önlemek için işsizleri görüş-

[61] Etude sur l'assurance 'Accidents du travail', 24 Eylül 1931, AN, 91AQ57.

[62] Cause de ce retart, AN, 91AQ3.

[63] Letellier ve diğerleri, *Enquete sur le chômage*, c. 1, s. 255, 310-17.

melere, mesleklerini yaptıkları saatlerde çağırıyordu. Örneğin, fırıncıları sabah erken saatlerde davet ediyordu; bu prosedür onların sayısını "hissedilir ölçüde" azaltıyordu. Ani çağrılar veya önceden duyurulmamış ziyaretler de yapılmaya başlanmıştı. Müfettişler eski işverenlerle bile görüşmeler yapabiliyordu. Bazı patronların görevlileri aldatmak için personelleriyle işbirliği yaptığı da oluyordu. Az sayıda idarecinin, işçilerin işletmeden ayrılarak işsizlik bürosuyla randevularına gitmelerine izin verdiği bilinmekteydi. İflasa giden bir yapı işvereni, eski maaşlarıyla hükümetten alacakları miktar arasındaki farkı ödeyerek işçilerini işsizliğe kaydolmaya teşvik etmişti. Ne var ki, işsizlerin yalnızca küçük bir azınlığı yetkilileri aldatma yoluna gitmiştir. 1930'da işsizlerin %65'i gerçekten yardıma muhtaç olduğunu kanıtlamıştır. 1935'ten itibaren işsizliğin işçi sınıfının daha önce işsizlikten etkilenmemiş sektörlerine ulaşmasıyla birlikte bu oran %91'e tırmanmıştır. Yine de çok sayıda işçi, kâğıt üstünde değilse bile, yönetmeliklerin ruhunu ihlal edebilmiştir. Parisli metal işçileri, grevlerinin sonunu beklerken, tazminat alabilsinler diye kitle halinde işsizlik kaydı yaptırmışlardır. 1934'te "verili ihlal kanıtları karşısında" kurallar, bu pratiği önlemek amacıyla değiştirildi. Eğer sahtekârlık suçu saptanırsa para ya da hapis cezası verilebiliyordu.

Ekonomik ve politik koşulların değişmesiyle, çalışmaya karşı direniş, işe geç kalıp erken ayrılmaların daha egemen olduğu kriz öncesi dönem gibi kolayca gelişti. Bu örnekten hareket edersek, 8 Haziranda imzalanan *accord Matignon*'un [Matignon Anlaşması] yanı sıra Blum'un haftada 40 saat çalışma ve tatil ödemelerinin yasalaşacağı sözü vermesine rağmen birçok fabrika ve atölyede çalışmanın sürekliliği sağlanamadı. CGT *accord*'u onaylasa da Paris bölgesindeki oturma grevlerini hemen sona erdirmesi mümkün olmadı. Konfederasyonun bu başarısızlığı, hareketin spontanlığının veya en azından tamamen CGT'nin kontrolü altında olmadığının bir başka işaretidir: "Aslında grevler, örgütlerin onları kışkırtmak için en zayıf olduğu sektörlerde patlak vermiştir. CGT'nin tamamen devre dışı kaldığı (*debordee*) bir gerçektir."[64]

[64] Antoine Prost, "Les grèves de juin 1936", s. 73.

Gerçi başlamaları planlanmayıp önceden tahmin edilmemiş olsa da, işgaller sendika militanları ve solun seçilmiş görevlilerine önemli sorumluluklar yükledi. Onların iki savaş arasındaki dönemde Paris banliyölerine kök salmış oluşunun belirli oturma grevlerinde hayati rol oynadığı kanıtlanmıştır. İşgaller sırasında GIM (Metalurji İşverenleri Birliği) yalnızca CGT temsilcilerinin değil, aynı zamanda komünist ve sosyalist seçilmiş görevlilerin "müdahalesi"nden de şikâyet ediyordu.[65] Paris başpiskoposu Kardinal Verdier'in de dahil olduğu yönetim kurulunun yönettiği Vanves'teki bir Katolik akademisinin büyük ölçüde "Paris bölgesinin mütevazı aileleri"nden gelen 800 öğrencisi vardı. 26 Haziranda yaklaşık 50 işçi mutfağı işgal etti. Grevciler "onlara yiyecek yardımı yapan, zafere kadar direnmeye ikna eden ve başkanı komünist olan Issy belediyesi tarafından gerçekten cesaretlendirilmişti. Daha yaşlı personel direnişi bırakmaya hazırken, genç olanlar direnişi sürdürdüler."[66] Okul yönetimi işçilerin daha yüksek ücret taleplerini kabul etti, ama sendikayı tanımayı reddetti. Polis şefi, işgali sona erdirmek için zor kullanırsa, işçi sınıfı komününün buna şiddetli bir tepki göstereceğinden korkmuştu.

Eylemciler işgal edilen fabrikalarda birçok belediyeden yardım alıp konserler, oyunlar, dans, spor ve film gösterileri organize ediyordu. İşçi taleplerini dile getiren CGT militanları bazen haftada 40 saat çalışma, tatil ödemesi ve daha yüksek ücretin yalnızca ulusal çapta yasallaşmasında ısrar etmekle yetinmiyor, yerel düzlemde de toplu sözleşmelerle kayda geçmesini de istiyorlardı. Renault'da Costes adlı komünist bir temsilci, yönetime işçilerin haftada 40 saat çalışma ve tatil ödemesinin sözleşmelere de geçmesini istediğini hatırlattı: "İşçiler son yasanın sağladığı hakların avantajına rağmen, iki kesim, yani Renault yönetimiyle işçiler arasında yasanın gücüyle bir toplu pazarlık anlaşması imzalanmasını tercih ediyor."[67]

[65] Greves de juin 1936, GIM.

[66] Commissaire de police de Vanves'ten mektup, 27 Haziran 1936, APP 1873.

[67] Costes'ten Compte-rendu de la delegation'da söz edilir, 6 Haziran 1936, AN, 91AQ16.

Çoğu olmasa da birçok tarihçi mayıs ve haziran aylarındaki grevlerin sona ermesini, Fransız Komünist Partisi (PCF) lideri Maurice Thorez'in parti militanlarına yaptığı 11 Haziran 1936 konuşmasının etkisine atfeder. Paris proletaryasının düzen ve disiplinini öven komünist lider şöyle diyordu:

> Kırsal nüfus henüz arkamızda değil ve bizimle sonuna dek gitmeye hazır olmasını sağlayabilmiş değiliz. Bize bir ölçüde sempatisi olan burjuva ve köylü kesimlerine yabancılaşma riskimiz var. O zaman?... O zaman bir grevin elde edilen başarılarla nasıl sona erdirileceğini bilmek gerekiyor.[68]

PCF'nin çok güçlü olduğu iddia edilen Renault'da bile Thorez'in etkisi sınırlı gibiydi. Thorez'in militanlara "Fransız burjuvası ve köylülerini" ürkütmemelerini söylediği 5 Haziran günü Renault'da tahribat başlamıştı bile.[69] Grevin ilk günlerinde küçük bir tahribat gerçekleşmiş olsa da, toplu pazarlık anlaşmasının 11 Haziranda imzalanmasının gecikmesi nedeniyle işçiler arasında bir "güvensizlik hali" baş gösterdi.[70] 11 Haziran'dan sonra "grevcilerin şiddetiyle karakterize edilen yeni bir durum" ortaya çıktı. Hammaddeler "kasıtlı olarak bozulup geri gönderilerek kullanılmaz hale getirilmişti" ve Renault toplam zararın 161.201 frank olduğunu iddia ediyordu. Pencereler "bilerek veya bilmeyerek" kırıldı; saatler, aletler ve her tür cihazdan oluşan binlerce frank değerindeki demirbaş kayboldu. Bant işçileri, ustabaşının eldeki işlerin bitirilmesi isteğini reddettiler. Bir olayda *chef d'atalier* eğer bakımsız bırakılırsa bozulacağını ileri sürerek tamamlanmamış kapıların yağlanmasını istediğinde işçiler bu emri "kesinlikle reddettiler". Yönetim daha sonra paslanmaları gidermek için 8.379

[68] Georges Lefranc, *Juin 36*, s. 172.

[69] Bkz. Renault yönetiminin, sigorta şirketinin ve hakem kurulu üyelerinin çok sayıda belge ve mektubu, AN, 91AQ115.

[70] Bkz. İmzalı üç belge: Usines Renault greve du 5 au 14 juin 1936, AN, 91AQ115; Tahkim, etat des dommages deteriorations, et soustractions constates, AN, 91AQ115; Mektup, 3 Kasım 1936, AN, 91AQ115. Krş. Badie, Renault işgalini "bir özyönetim toplumunun modeli" olarak değerlendirmektedir: "Les greves du front populaire aux usines Renault", s. 92.

frank harcayacaktı. İşçiler bu yıkımı Renault yönetiminden tazminat koparmak için kullanmışlardı.

Birçok tarihçi, işçilerin işgaller sırasındaki soğukkanlılığına, düzenliliğine, hem insana hem de mülkiyete saygılı davranmasına dikkat çeker. Birçok işletmede makine ve malzemeler korunmuş ve dokunulmadan yönetime teslim edilmiştir. Paris bölgesi işçileri yaşamlarının bağlı bulunduğu makine ve fabrikalara zarar vermek istememiştir. Buna rağmen, Renault'da olduğu gibi birçok diğer işletmede de işgaller sırasında mülkiyete zarar verildiği olmuştur. Bir elektronik şirketinde (Alsthom) telefon telleri kesildi.[71] Faiencerie de Choisy-le-Roi'de hırsızlık ve zarar verme olayları yaşandığı rapor edildi. GIM bu iki işletmede işçilerin sabotaj yapma tehdidinde bulunduğunu ve tahmini potansiyel zararın en az 200.000 franka ulaşacağını açıklamıştır. Diğer iki işletmede işçiler kazanları söndürme tehdidinde bulunmuştur, ki eğer yapılsaydı, zarar yüz binlerce franka ulaşacaktı. Sanayiciler, genellikle, işçilerin aniden üretimi durdurmasından veya işgaller sırasında hammaddeleri kullanmasından kaynaklanan bazı zararları rapor etmişlerdir.[72] Küçük hırsızlık, gizli sabotaj ve gözdağı verme olayları bağlamında, 14 fabrikanın sendika temsilcisi, talepleri karşılanmazsa işçilerin silahlanacağı uyarısında bulunmuştur.[73]

Sınırlı ölçüde bile olsa şiddet de yaşanmıştı. Paris bölgesindeki çok sayıda işletmede idareciler zorla dışarı atılmış ve gözetleme personelinin fabrikalara girmesine izin verilmemişti. Çok sayıda ustabaşı ve yöneticinin üstleri aranmış, sözlü hakarete uğrayıp ölümle tehdit edilmişti.[74] Astları özellikle ustabaşılardan nefret ediyordu ve bazı ustabaşılar

[71] Greves de juin 1936, GIM, Occupation des usines, GIM.

[72] AN, F² 2760, F² 2761; Occupation des usines, GIM.

[73] Etablissements où il existe une menace de mise en marche par les ouvriers, (tarihsiz), GIM.

[74] Extraits de correspondances, (tarihsiz), Olaylar – Bennes Pillot, Als-Thom, La Flamme bleue, Dunlop, Bretin, Edoux Samain, S.E.V., Montupet, D.A.V.U.M., Bronzavia, SOUMA, GIM; Faits signales (tarihsiz), GIM.

fabrikalardan atılmıştı.[75] 2 Hazirandaki "işverenlerin işletmelerine girip çıkmasının serbest olması gerektiğine" dair bir CGT deklarasyonu ihmal edilmiş ya da buna uyulmamıştı. Renault'da "rehin alınan" yönetici personel diğer işçilerle kavgaya girişmişti.

Fakat atölye temsilcilerinin talebi olan toplu pazarlık anlaşmaları imzalandığında oturma grevleri ve grevler genelde hükümetin arabuluculuğuyla giderek sona erdi. Çoğunluğun korkup azınlığın umduğunun tersine, devrim gerçekleşmedi. Ama birçok dalda ücretliler büyük kazanımlar elde ettiler. Örneğin 12 Haziranda yapı işkolunda yapılan bir sözleşmeyle sekiz saatlik iş günü kabul edilmiş, fazla mesai sınırlanmış ve *tâcheronnat* sistemi kaldırılmıştı.[76] İşçilerin gece vardiyalarını düzenleyen birimler oluşturulmuş ve işe almayı denetlemede sendika daha fazla söz sahibi olmuştu.

Grev dalgasının aşağı yukarı sona erdiği Bastille Günü'nde bir mitingde, CGT'nin komünist liderlerinden Benoît Frachon 40.000 kırk bin işçinin fabrikalara daha büyük bir sınıf bilinciyle döndüğü veya dönmekte olduğunu söylemiştir.[77] Bundan sonraki bölümde, bu bilincin kendini Barselona'daki İspanyol Devrimi sırasındaki İspanyol işçilerininkine dikkat çekici ölçüde benzer bir tevazuyla ortaya koyuşunu göreceğiz.

[75] Renvoi d'ouvriers terrassiers et mineurs, 28 Mayıs 1936, AN, F^7 13983. CGT açıklamaları için bkz. Kergoat, *La France du front populaire*, s. 115; Extraits de correspondances, Bretin, lettre du 10 juin 1936, GIM; Greves de juin 1936, GIM; Faits signales, Als-Thom, GIM; A la maison de couture Chanel, 24 Haziran 1936, APP 1872; *La Petit Parisien*, 29 Mayıs 1936.

[76] Toplu sözleşme, 12 Haziran 1936, AN, F^{60} 996.

[77] Manifestation populaire organisee par le parti communiste au velodrome Buffalo, APP 1862.

11
Çalışmaya Karşı İsyanlar

1936 baharındaki ilk fabrika işgallerinin ardından şiddet, yıkım ve itaatsizlik olayları devam etti. Neredeyse ücretliler arasında daima görünen bir fenomen olan çalışmaya karşı doğrudan ya da dolaylı isyanlar Fransız Halk Cephesi hükümeti döneminde daha da yoğunlaşacaktı. Parisli işçilerin özellikle grev yoluyla direnişinin, Haziran 1936'dan Haziran 1937'ye ve yine Mart 1938'den Nisan 1938'e kadar Leon Blum'un liderlik ettiği hükümetler döneminde arttığı görülmektedir. Mayıs 1936'dan sonra çok sayıda işçi, 1930'ların başlarındaki fabrika yaşamını karakterize eden askerî kışla disiplinini gevşetme avantajını elde etmiş, işe geç gelip erken ayrılmış, çalışmaktan kaçmış, üretimi yavaşlatmış ve zaman zaman üstlerine kafa tutarak verimliliğe zarar vermiştir. 1936 Şubatında İspanyol Halk Cephesi'nin seçim zaferini izleyen aylarda Barselona'da olduğu gibi, bazı işçiler faşizme karşı ittifakı siyasi değil, günlük hayatın bir parçası olarak algılamıştır. Birçok Parisli işçi için faşizm, atölyelerdeki demir disiplin, yoğun üretim, uzun ve yorucu haftalık çalışma anlamına gelmiştir. Sıkı itaat bekleyen bir ustabaşı, daha uzun çalışma saatlerini yürürlüğe koyan bir patron veya üretim sürecini hızlandıran bir mühendis, bazı işçilerce faşist olarak damgalanıyordu. Böylece Halk Cephesi, çalışmanın hızını düşürüp bizzat çalışmaya karşı mücadele etmek için iyi bir fırsat yaratmıştı.

Parisli bir işçi, kendi milletvekiline yazdığı mektupta çalışma ile faşizm arasındaki ilişkiyi nasıl kavradığını açıklamaktaydı.[1] "Halk Cephesi'nin inanmış bir savaşçısı" olduğunu belirten yazar, yasal tatil olan 11 Kasım günü çalış-

[1] J. Garchery'e mektup, 9 Aralık 1936, AN F22 396

mayı reddettiği için bir kadın işçinin işten atılmasını protesto ediyordu. Çalıştığı lüks Fauchon mağazasını "azılı faşist" (*fascite* [sic] *notoire*) olarak suçlayan yazar, kızın işten atılmasının yasal olmadığını ve "işçiler tarafından çıkarlarını koruması için seçilmiş Halk Cephesi yönetimi altında" bu durumun hoş görülemeyeceğini belirtir. Ama mektubun yazarı, işten atmanın yasal olmadığı noktasında haklı değildi, çünkü yasal tatillerde çalışma yasağı lüks mağazalarda değil, yalnızca fabrika ve madenlerde uygulanıyordu. Epeyce yazım hatası olan ve çalışma yasaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan mektup Halk Cephesi'nin tatilleri koruması gerektiğine dair görüşler ortaya sürmekte; tatili ortadan kaldırmak isteyen bir işvereni açıkça faşistlikle suçlamaktadır. Barselona'da olduğu gibi, Paris'te de tatilleri koruma mücadelesi oldukça yaygındı.

İşgallerin ardından Renault'da çalışmaya karşı çeşitli biçimlerde gerilla savaşı verildi ve işçiler disiplin şartlarını yumuşatan yeni ortamdan yararlandılar: "Farklı atölyelerde işçiler çalışma saatlerini kendileri düzenleyip, duruma göre fabrikaya bir saat erken girme ya da geç çıkmayı veya tersini ayarladılar."[2] Klor ve nikel kaplayıp cilalama atölyelerindeki işçiler (çoğu kadındı) "beceriye zarar veren" üretimi durdurdu ve işi durdurduktan hemen sonra taleplerini formüle ettiler.[3]

Yeni seçilmiş sendika temsilcileri de fabrikalarda oluşan bu yeni ortamdan yararlanıyorlardı. Yapılan anlaşmanın, sendika faaliyetlerine ayda en çok on saat ayrılacağına dair maddesini sürekli görmezden geliyor ve birçoğu mümkün olduğunca işi boşluyordu: "Temsilciler gerçek anlamda çalışmıyor. Bazıları kendi atölyelerinde tesadüfen görülebilmekte. Çoğu, ustabaşılarından izin almaksızın her an işlerini bırakabiliyor. Temsilciler durmadan toplantı yapıyor ve bu konuda yayımlanan çok sayıda uyarıya kulak

[2] Autres manquements, 4 Eylül 1936, AR.

[3] Incidents, AR. Simone Weil 1934 ila 1936 arasında denetleyici lerin "bol bol dedikodu yapmak için" bir araya gelen kadın işçilerin "her an boş gezdiğinden" yakındıklarını; ustabaşıların "disiplinsizliğe" yol açan konuşmalardan korkarak "dedikoduculara" ceza kesmek istediğini belirtmektedir: *La condition ouvriere*, s. 152.

asmıyorlar."[4] Temsilciler, sendika binasına gitmek için sık sık fabrikadan ayrılarak sözleşmeyi bütünüyle ihlal ediyordu; yönetim, fabrikada serbestçe dolaşmalarını sağlayacak bir kart vermeyi ve böylece görevlerini yerine getirmek için harcadıkları zamanı hesaplamayı önerdiğindeyse temsilcilere bunu reddetmişlerdi.[5]

Özellikle Renault'da sendika temsilcileri ile ustabaşılar arasında büyük gerilim vardı ve ikili iktidar söz konusuydu. İş disiplinini zorlamaya kalkışan ustabaşılar, emirlerine uymayı reddeden temsilciler ve işçilerin muhalefetiyle karşılaşıyordu. Atölyesine döndüğünde "tezgâhından izinsiz ayrıldığı" için ustabaşısı tarafından azarlanan temsilci ona şöyle cevap vermişti: "Burama geldi, patlamamak için zor tutuyorum kendimi ve bir daha sefere işçiler, ustabaşıların ve patronların resimlerini değil, kendilerini asacaklar."[6] Fabrikaya "aşırı içkili" gelen, "soytarılık yaparak işçilerin normal çalışmasını sekteye uğratan" temsilciler de vardı. 1937 Şubatında bir temsilci yemek sırasında makinelerin durdurulması talimatı verdi, oysa zaten "yemek sırasında çalışmak zor, hatta imkânsızdı."[7]

Hem sendika temsilcileri hem de işçiler, Renault'da işe alma ve işten atmanın kontrolünü ele geçirmeye çalıştı. Eylül 1936'da *Atelier* 147'nin personeli "kendilerinden çok fazla çalışma talep ettiği" gerekçesiyle ustabaşılarının işten atılmasını talep etti.[8] CGT'nin antikomünist fraksiyonunun dergisi *Syndicats*, CGT'nin işe almayı kontrol etmesi çağrısında bulunuyor ve Renault yönetiminin büyük ölçüde uzmanlık isteyen bir işe deneyimsiz genç bir işçiyi almayışını şöyle eleştiriyordu: "Sanayiciler yalnızca en fazla verimi alacakları işçileri işe almak istiyor."[9] Temsilciler, yönetimden CGT'ye katılmayı reddeden işçileri çalışma sicillerine bakılmaksızın

[4] Not, 11 Eylül 1936, AR.
[5] Rôle et competence de delegues, 21 Ekim 1936, AR; Incidents, AR.
[6] Les violations, 21 Ekim 1936, AR.
[7] Incident de... 12 Ocak 1937, AN, 91AQ16; 5 Şubat 1937, AN, 91AQ16.
[8] Les violations, AR.
[9] *Syndicats*, 18 Kasım 1937.

işten atmasını istiyordu.[10] Sendika temsilcileri, sağ parti ve sendikalarla bağlantılı işçilerin işe alınmasına da karşı çıkıyorlardı. Farklı ölçülerde şiddet olayları da patlak vermişti:

> 10.9. [36], *Atelier* 59: Metal kalıp işçileri, çıkışta, Fransa'nın en iyi işçilerinden biri olduğu için madalya alan işçi K'yı bekliyor. Billancourt'daki evine kadar üç yüz ajitatör tarafından izlenmiş ve baştan aşağı tükürüklere boğulmuştur. Polis, Sempat'ta kalabalığı dağıtmıştır.[11]

Sendikanın gücü geçici işten çıkarmaları ve işten atmaları her zaman engelleyemese bile, yönetim artık bazı işçileri işten atmak için "ciddi mesleki hatalar" işlediklerine dair kendilerini haklı çıkaracak bahaneler bulmakta zorlanıyordu.[12] Üç gün art arda üç ayrı kazaya sebebiyet veren bir şirket şoförü işten atılamıyordu:

> Biz bu işçiyi, mesleki hataları işten atmamıza yol açacak gerekçeleri sağlamadığı için değil, grev sırasında (PCF) milletvekili Costes'in şoförlüğünü yaptığı için işte tutmak zorundaydık.
>
> Şimdi, işçi sınıfı mensuplarına dair her iş değişikliğini ilgili partiyle saatlerce tartışmak gerekmekte. Her işten atma, tamamen haklı bile olsa, yönetimin, hatta bakanlığın katıldığı pazarlıkların konusu olabilmektedir. Bu tür olaylar artık hem çok sayıdadır hem de sıradanlaşmıştır.[13]

Çeşitli endüstrilerdeki şirketlerin, işçileri işten çıkartmaya kalkışması grevlere yol açıyordu.[14] Halk Cephesi döneminin sonlarına doğru, işverenler üretimdeki eksikliklerden sorumlu tuttukları CGT temsilcilerini işten atabilmek için hâlâ doğru prosedürü araştırmaktaydı.[15]

[10] Autres manquements, 4 Eylül 1936, AR.

[11] Les violations, 23 Eylül 1936, AR.

[12] 9 Eylül 1936, AR.

[13] Autres manquements, 4 Eylül 1936, AR; Note 1, Comment se pose le probleme, (Bahar 1937?), AN, 91AQ3.

[14] Greve d'ouvriers d'une fabrique de chaurieres, 20 Ağustos 1936, APP 1873; Etablissements Vitrix. Sentence de M. Pontremoli, 17 Nisan 1937, AN, 39AS1012.

[15] Groupement des industriels de Poissy'den mektup, 18 Mayıs 1938, AN, 39AS802.

Bu arada iş düzeniyle ilgili idari yetkileri de sendika temsilcileri ele geçirmişti: "Belirli temsilciler, bulundukları konumu kişisel amaçları için kullanarak çıkar elde ediyor. Örneğin: Temsilci X, kuzenlerinden birini, kalifiye olmayan işçilikten o.s.'ye (*ouvrier specialise*) aldırdı, bunun için de bir o.s.'yi görevinden alıp kalifiye olmayan işçi konumuna koydu."[16] *Atelier* 125'te, araba iç bölümlerinin rasyonelleştirilmesi projesi işçi sayısının düşürülmesini gerektiriyordu ve yönetim işe gelmeme oranı yüksek olan kadın ücretlileri işten çıkarıp onların yerine ailelerini tek başlarına geçindirme durumundaki kadın işçileri almak istiyordu. Bununla birlikte, temsilciler yönetimin seçimine karşı çıkarak evli üç kadının alıkonmasında ısrar ettiler (yönetim, temsilcilerin bu kadınları kayırdığına inanıyordu). Şirket, temsilcilerin koruduğu kadınların, eşit sayıda veya daha çok sayıda nüfus geçindirmek zorundaki bekâr ya da dul kadınlar kadar işe ihtiyacı olmadığını ileri sürüyordu.[17]

Sendika temsilcileri, mayıs ve haziran ayı işgallerinin kazanımlarını özel yollarla da kullanıyorlardı. 1936 bahar grevlerinin ardından, fabrikalardan çıkan işçilerin paket ve çantalarının düzenli aranması durduruldu ve *Atelier* 243'te bir temsilci, eğer yönetim aramaları yeniden başlatırsa "olaylar çıkacağı" tehdidinde bulundu.[18] Bununla birlikte, yönetim birkaç ay içinde "ihtiyatlı bir gözetlemeyi" yeniden yürürlüğe koydu. 4 Aralık 1937'de, bir temsilci ile arkadaşı taksiye binerken tutuklandı. Her ikisi de ağır çantalar taşıyordu, polis karakoluna götürüldüler, orada aylardır her gün beş kilo sürtünmeye dayanıklı metal çalıp sattıklarını itiraf ettiler. Renault çalınan mallar ve "fabrikalarımızı etkileyen düzensizliklerin" tahmini fiyatları da dahil olmak üzere zararın 200.000 frank olduğunu ileri sürmüştür. Bir muhafazakâr gazete "1936 ve 1937'de Citroën'den çok sayıda parça çalan yirmi küsur müfettiş ve işçinin" suçlu bulunma-

[16] Autres manquement, 4 Eylül 1936, AR.

[17] Rapport concernant le licenciement du personnal de l'atelier 125 (tarihsiz), AN, 91AQ15.

[18] Note de service no. 21.344, 6 Aralık 1937, AN, 91AQ16.

sının istisnai bir durum olmadığını bildirmektedir.[19]

Halk Cephesi döneminde parça başı işe karşı iş yavaşlatmalar ve protestolar sürekli gündemdeydi. 1936 yaz sonunda ve sonbahar başında, ücretliler üretimin teşvik edilip üretim temposunun "fazlasıyla hızlandırılmasına" karşı zorlu bir mücadele verdiler.[20] 20 Haziran 1936'dan sonra, Renault alüminyum dökümhanesine harcamaları %20 düşüreceği var sayılan yeni makineler yerleştirildi, fakat bu yeni teçhizat harcamaları yalnızca %4 oranında düşürebildi, çünkü "uzun tartışmalar"dan sonra işçiler "yeni malzemeyle çalışmayı" reddetmişlerdi.[21] Çeşitli atölyeler ve montaj hatlarında iş yavaşlatmalar 1937 ve 1938 yılları boyunca devam etti. Temmuz 1937'de bir personel şefi yönetime "hem açıklanmış hem de el altından yapılanların, çabalarımızı büyük ölçüde felç edeceği gerçeğiyle yüz yüze gelinmesinin zorunlu olduğunu" yazıyordu: "... Şimdi parça başı çalışma ve üretimin teşviki konusunda ciddi sorunlarımız var. Çok sayıda şirket, çatışmalardan kaçınmak için parça başı işi yalnızca nominal olarak uygulamakta ve gerçekte ücrete bağlı olarak çalışmaktadır."[22] Raporun yazarı verimliliğin artırılmasının tek yolunun parça başı işin teşviki sisteminin restore edilmesi olduğuna inanmaktadır. 1938 yılında Renault yönetimi 1936'da olduğundan daha az verim almıştır. 1936'nın tersine mesai "normal" zamanda "başlamamaktadır". Cilalama atölyesindeki işçiler 12:00 yerine 11:30 ve 16:00 yerine 14:30'da paydos etmektedir. Vites bölümünde çalışma yarım saat geç başlayıp yarım saat erken sona ermektedir. Bant sistemlerindeki verimlilik ise yalnızca temsilcilerin yokluğunda artmaktadır.[23]

İşverenlere göreyse, iyi bir ürün elde etmek için işçilerin yakından gözetlenip denetlenmesi süreci kesinlikle

[19] *L'Intransigeant*, 5 Kasım 1938.

[20] Ouelques manquements, 9 Eylül 1936, AR; Incidents, AR.

[21] M. Penard'dan not, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ65.

[22] H. Duvernoy'dan M. Thiebaud'a mektup, directeur de personnel des usines Renault, 16 Temmuz 1937, AN, 39AS836.

[23] Series de diagrammes de puissance absorbée par les ateliers, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ65.

zorunluydu.[24] Ağustos 1937'de yönetim, Renault bant sistemini, eskiden saatte 8 ila 10 çerçeve alınırken, şimdi saatte 15 ila 16 çerçeve alınacak biçimde rasyonalize etti. Yönetim operasyonu şöyle açıklıyordu:

> İşçiler öncesinden daha fazla çalışmak zorunda değil. Üretimin yükselmesi belirli operasyonların ortadan kaldırılmasıyla, makinelerin ve metotların iyileştirilmesiyle mümkün olmaktadır. İşçilerin sağlık, eğlence ve sahne gösterileriyle ilgili ve çalışma koşullarını iyileştirecek çalışmalar başlatılmıştır. Ama bu yeniden örgütlenmenin başından itibaren çalışmanın ilerletilmesine karşı kötü niyetli ve sistematik muhalefetle karşılaştık.[25]

Sendika temsilcileri, çalışma ritmini "insani olmamakla" suçladı ve işçiler saatte 13 çerçeveden daha fazla üretmedi. Direnişe rağmen yönetim "sabırlı" davrandığını ve sanki işçiler üretimin hedefine ulaşmış gibi ücretlerini ödemeyi sürdürdüğünü iddia etti. Kasım 1937'de temsilcilerin "kibri" yüzünden hayal kırıklığına uğrayan şirket, işçilere hiçbir zorluk çekilmeden 15,5 çerçeve üretmenin mümkün olduğunu göstermeye çalıştı. 15,5 hedefine ancak kasım sonunda, temsilcilerin yokluğunda ulaşıldı ve yönetim, işçilerin bu hedefi eğer verimlerini "gönüllü" olarak sınırlamaktan vazgeçerlerse gerçekleştirebileceğine inanıyordu.

Bir diğer olay, temsilcilerin işçileri üretimin hızlandırılmasına karşı direnişe sık sık teşvik etmesiydi. Yarı kalifiye torna tezgâhı işçisi dul bir kadın, Renault'dan aldığı maaşın gelirinin tek kaynağı olduğunu ileri sürerek "mümkün olan her şeyi" yapmak istediğini belirtmişti.[26] 1936 Haziran grevlerinden sonra (erkek) sendika temsilcileri, kadının parça başı üretimini sınırlandırmış ve saat başı 5 franktan fazla kazanmasını yasaklamıştı. Kadının kendilerine danıştığı ustabaşı ve amirleri onu daha enerjik çalışmaya teşvik etmişti. O da temsilcilerin dayattığı "tavan"ın ötesine geçerek

[24] Freinage... des cadres camionettes, Freinage... des cadres Celta et Prima, AN, 91AQ116..

[25] Choronometrage, 9 Kasım 1937, AN, 91AQ65; bu alıntı ve yorumlar Difficultes recontrees'e dayanır, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ65.

[26] Declaration de Madame X, 14 Ocak 1937, AN, 91AQ65.

saat başı 8,11 frank kazanmıştı. Ama sonuçta "temsilciler ve atölye çalışanları" ona düşman olmuş ve kadını Albay de La Rocque'nin Parti Social Français'i (PSF, sağcı Croix de Feu'nun [Ateş Haç] halefi) üyesi ve yönetimin ajanı olmakla suçlamışlardı. Dul kadın ajan olmadığını ve apolitik olduğunu ileri sürmüştü. İş arkadaşı Madam B. onu ölümle tehdit etmiş ve 13 Ocak 1937'de işçi arkadaşlarını ona karşı ayağa kaldırmakta başarılı olmuştu. İşçi arkadaşlarının kendisine öfkeyle "ölüm!", "kahrolsun gammazcılar", "La Rocque'yi duvarın önüne dizin" diye bağırdığını açıklayan dul kadının makinesinin önündeki bıçkı tozunun üstüne defalarca "faşistlere ölüm" diye yazılmıştı. Kendisine karşı yapılacak düşmanca gösteriler ve muhtemel saldırılardan kaçınmak için dul kadın, fabrikadan seyrek kullanılan bir çıkış kapısından çıkmak zorunda kalmıştı. Renault'nun cilalama bölümünde, bir yıl sonra, sendika temsilcileri, işçilerden CGT militanlarına ücret bordrolarını göstererek belirlenen üretim kotasının ötesine gitmemekte kararlı olduklarını kanıtlamasını istemeyi sürdürüyordu.[27]

Renault'nun sorunları çok iyi belgelenmişti, ama temsilciler ile yönetim arasındaki gerilimi yaşayan tek otomobil imalatçıları onlar değildi. Eylül 1937'de SIMCA, FIAT'ın Paris şubesinde yirmi beş günlük bir grev patlak verdi. CGT temsilcileri İtalyan şirketinin yönetimini "faşist" ve "Mussolini taraftarı" olmakla suçladılar.[28] Sendika, yönetimi toplu pazarlık sözleşmesiyle belirlenen en az işçi ücretini ödemeyi reddetmek ve atölye temsilcilerine kötü davranmakla suçladı. Yönetim, Nanterre fabrikasında 1.700 işçinin katıldığı çatışmanın işçilerin iş yavaşlatmasından kaynaklandığı yanıtını verdi. "Üretim grafiği bu kötü niyeti açıkça gösteriyor. Mayıs ve haziran [1937] boyunca üretim sistematik olarak düştü, çalışma temposu günde 64'ten, 40 veya 42 arabaya indi. 7 Temmuzda yönetim, bu durumun devam etmesine

[27] L.'den not, "Limitation de la production", 21 Nisan 1938, AN, 91AQ65.

[28] CGT Federation des techniciens, 27 Eylül 1937, GIM; *La Vie ouvriere*, 27 Mayıs 1937, GIM'a mektup, 21 Ekim 1937.

kesinlikle hoşgörü göstermeyeceği uyarısında bulundu ve *üretim birden normale döndü.*"[29]

Ama temmuzdan sonra da fabrikada olaylar sürdü. Yönetim, yarım milyon frank değerinde bir presi mahvederek büyük zarara yol açan bir işçiyi işten atmıştı. Yönetim ayrıca izin almadan sendika salonuna gitmek üzere fabrikadan ayrıldığını iddia ettiği bir temsilciyi de işten çıkarmıştı. 27 Ağustos Cuma günü, işten çıkarmalardan günler sonra, yeni ücret dağıtım sistemine karşı protestoya girişen işçiler saat 16:00'da belirli atölyelerde çalışmayı durdurdular. İki yüz ücretli, yönetime karşı gösteri yaptı ve yöneticilerin ofisten çıkmasına saatlerce engel oldu. Bu protestoyu izleyen pazartesi günü işçiler işlerinin başına döndü, fakat SIMCA'ya göre "sinsi bir ajitasyon" ortamı devam etti. Denetleyici, çok sayıda otomobilde hata bulunca bantı durdurdu. Bunun üzerine temsilciler ve bir miktar işçi, yönetimin işçilere kaybedilen zamanın ve ödemelerin telafi edileceği garantisi vermesine rağmen durdurulmuş bantı yeniden çalıştırdılar. İşçilerin gasp eylemlerine bir ayrıcalık olarak izin veremeyeceğini ileri süren şirket 12 itaatsiz işçiyi 48 saatliğine askıya aldı. Denetleyici, bu yaptırımı ilan ettiğinde yuhalanıp dövüldü ve şiddet kullanılarak fabrikadan atıldı. Denetleyiciye bağlı ustabaşıların çoğu "kendiliğinden" bir protesto mektubu kaleme aldılar. Ağustos olaylarına yanıt olarak yönetim, 49 işçiyi işten attı. Temsilcilerin ve üst düzey sendika görevlilerinin desteğini alan bu atılmış işçiler 1 Eylülde fabrikaya döndüler. Ertesi gün işgal eylemi başladı ve yöneticiler ile ustabaşılar fabrikayı yeniden terk etmek zorunda kaldı.

Tarihçiye göre, iyi ki, yönetimin ve sendikanın anlatımlarını iki hakem raporu değerlendirmiştir. İlk rapor, işçilerin 27 Eylül Pazartesi günü, işgal başlamadan önce var olan koşullarla fabrikaya dönmeleri gerektiğine karar vermiştir.[30] Hakemler, sendika toplantıları için kullanılan yemek salo-

[29] Notes sur les incidents survenus, 8 Eylül 1937, GIM; italikler orijinalindedir. Bundan sonraki bilgiler bu dökümana ve Conflit SIMCA, (tarihsiz), GIM'a dayanmaktadır.

[30] Compromis d'arbitrage, 23 Eylül 1937, GIM.

nunu tasfiye etmiş ve fabrikada çalışmayan sendika sekreterinin bu konumuna son vermiştir. Keza hakemler, haftalık çalışmayı, tüm personel için geçerli haftalık 32 saatten daha aşağıya çekmemiştir.

İkinci hakem raporu, millileştirilmiş demiryolu şirketinin (Fransız Ulusal Demiryolu Şirketi ya da SNCF) başkanı Guinand tarafından yayımlanmıştır. Guinand, 1938 Martına kadar iktidarda kalan ve Haziran 1937'de radikal partili Camille Chautemps'un desteklediği başbakan Blum tarafından hakem olarak atanmıştı.[31] Guinand, yönetimin düzeni bozarak fabrikayı terk eden işçi temsilcisini işten atmaya karar vermesi görüşündeydi. 20 işçinin işten atılmasını ve diğer 22 işçinin bir veya iki hafta askıya alınmasını da desteklemişti. Hakem kurulu, SIMCA'yı disiplinsizliği hoş görmek ve çatışmaya giren işçileri derhal cezalandırmamakla eleştirmişti. Hem işçilerin hem de yönetimin ifadelerini dinleyen hakem kurulu şu sonuca varmıştı:

> Nanterre fabrikasında hâkim olan üretimi yıkma disiplinsizliğinin ciddi bir durum olduğunu düşünüyoruz. Özellikle belli temsilciler, toplu pazarlık sözleşmesi yapma görevlerinin ötesine geçmiş ve denetleyici personelin isteğinin tersine teknik sorunlara müdahale etmişlerdir. Bu da çalışmayı engelleyen üzücü olaylara yol açmıştır. Özellikle bu tür olaylardan biri, 30 Ağustostaki gösteri sırasında denetleyicinin atölyeyi zorla terk etmek zorunda bırakılması olmuştur. Bu, tamamen yanlıştır.

Varılan bu hakem kararından sonra bile, sendikalı işçiler ile ustabaşılar arasındaki çatışmalar 1937 sonbaharında devam edecekti.

Üretimin düşmesi ve fabrikalardaki istikrarsız durum tamamen temsilcilerin eylemlerine atfedilemez. Yönetim, üretim sorunları konusunda "sorun yaratanları ve ajitatörleri" suçlama eğilimindeydi. Yine de, işverenlerin onlara taktığı adla bu *meneur*'lar [liderler] işçi arkadaşları arasında sağlam

[31] Decision arbitrale, 1 Ekim 1937, GIM. Ekimdeki gerilimler için bkz. *Syndicats*, 14 Ekim 1937; hakemlerin seçimi üzerine bkz. Joel Colton, *Compulsory Labor Arbitration in France*, s. 33-50.

bir destek bulmuştu. Çok sayıda SIMCA işçisi atölye görevlilerinin eylemlerini desteklemiş ve Renault işçilerinin büyük çoğunluğu onlar tarafından seçilmişti. Renault'da, Temmuz 1936'da, CGT Federation des Metaux [Metal Federasyonu], oy kullananların %86,5'unun oyunu aldı, oysa diğer sendikaların aldığı toplam oy %7, çekimserlerin oranı %6,5'tu.[32] Genel olarak Temmuz 1936'dan itibaren *cegetistes* [CGT'liler] adaylarının Paris bölgesi çapında yapılan atölye seçimlerinde işverenlerin direnişine rağmen ezici bir çoğunlukla kazanmasından memnundu.[33] Temmuz 1938'de CGT çoğunluğu elinde tutmayı sürdürüyordu; 27.913 oyun 20.428'ini, yani %73'ünü almıştı. Diğer sendikalar –Syndicat Professionnel Français, CFTC (Katolik) ve bağımsızlar– toplam oyların yalnızca %11'ini almıştı. Çekimserler 1936'daki %6,6 oranından 1938 Temmuzundaki %16 oranına çıkarak iki misli oy almıştı. Yönetimin, Halk Cephesi döneminde yaptığı suçlamadaki gibi, CGT militanları seçmenlere gözdağı vermek için şiddet uygulamış olsa da, Federation des Metaux'un kazandığı büyük çoğunluk (1938'de 74 temsilcinin 71'i) oy kullananların çoğunluğunun arzularını ifade ediyor olmalıdır.

Bu işçi seçmenlerin zaman zaman temsilcilerin iktidarını sınırladığı da oluyordu. Bir olayda, temsilciler verimin düşmeyeceği sözü vermelerine rağmen verimin düşmesine yanıt olarak yönetimden belirli teşvikleri durdurmasını istemişlerdi.[34] 30 Haziran 1936 gibi erken bir tarihte, işçiler ile bakanlık ve metalurji işverenleri arasındaki görüşmeler sırasında, bir CGT delegasyonu verimin artırılması sözü vermiş, fakat bu söz yerine getirilmemişti. Temsilciler tarafından üretimin geliştirilmesi yönünde yapılan müdahale ise "işçilerin temsilcilere öfkelenmesi" riskini doğurmuştu. CGT

[32] Resultat des elections des delegues ouvriers, AN, 91AQ116; bkz. Projet de lettre à M. Ramadier, 9 Mart 1938, AN, 39AS830/831, olaylardan "bir avuç ajitatörü" suçlamaktadır.

[33] Correspondance, 17 Temmuz 1936, APP 1862.

[34] Atelier: Evacuation des copeaux, 30 Eylül 1936, AN, 91AQ16. Madenlerdeki benzeri bir sorun için bkz. Aimee Moutet, "La rationalisation dans les mines du nord à l'epreuve du front populaire", *Le Mouvement social*, No. 135, s. 90-93.

metalurji görevlileri, eğer Konfederasyon işçilerin taleplerini yeterince ve kararlı bir şekilde savunmazsa "Troçkistlerin" ya da "faşist profesyonel sendikaların" işçiler içinde destek kazanmasından endişelenmişti.[35]

Sendika ve komünist partinin üst düzey görevlilerinin işçilerin daha fazla çalışmasına dair talepleri, Barselona'da olduğu gibi, genelde yanıtsız kalacaktır. 16 Eylül 1936'da Renault yönetimi, Billancourt'un Federation des Metaux sekreteri ve önemli bir CGT lideri olan Timbault'un "araya girmesine rağmen" iş bırakımına gidildiğini rapor ediyordu. Bazen daha alt düzeydeki temsilciler bile sendikadaki üstlerine itaat etmeyip sözleşmelere uymayabiliyordu: "Temsilcilerin rızasıyla boyacıların, otomobil sergisi için araçların bitirilmesi amacıyla iki saat fazla mesai yapması kabul edilmişti. Saat 18:00'da temsilci M., kendisine ödenen ücretten memnun kalmadı ve işçilere CGT adına işi terk etme talimatı verdi."[36] Metalurji İşverenleri Birliği, CGT temsilcilerinin işçileri "tirad"larla kışkırtarak üretimden alıkoyduğuna dair olayların listesini yapmıştı. Suçlanan temsilciler, işten atıldıktan sonra bile zaman zaman tabanda iş yavaşlatma devam etmişti. Aslında sanayiciler, bazı temsilcilerin "işçilerin haksız taleplerinden rahatsız olarak" istifa bile ettiğini ileri sürmüştür.[37]

Yerel CGT gazeteleri, işçilerin ara sıra gerekçe göstermeksizin geç kaldığını bildiriyordu. 1 Nisan 1937'de, *L'unite* (CGT) Renault'nun bilye atölyesinde disiplinin ihlal edildiğini yazıyordu.

> Saçma nedenlerle ve bazen sebepsiz çok sayıda işe gelmeme olayının zaptını tutma olanağını fazlasıyla bulduk.
>
> Ayrıca, yönetim tarafından verilen ve bizim de kabul ettiğimiz çalışma programına herkesin saygı göstermesi gayet doğaldır.

[35] 30 Haziran 1936, AR; AN, 91AQ116; La situation dans la metallurgie, 12 Şubat 1937, AN, F7 12966.

[36] Les Violations, 21 Ekim 1936, AR.

[37] Greves de juin 1936, GIM; Rosenblatt'dan not, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ65; Syndicat des indrustries mecaniques de France, 6 Ekim 1936, AN, 39AS848.

> Sizlerden sendika disiplinine uymanızı rica ediyoruz. Çünkü düşmanlarımızın saldırısına olanak vermemek gerekir.

Antikomünist PPF de hasmıyla aynı görüşteydi. PPF'nin yayın organı *Le Defenseur,* Renault'da yaşanan Haziran grevlerinin kazanımlarını onaylıyordu: Turnikelerin sona ermesi, "bekçilerin ukalalığının birazcık da olsa kısıtlanması" (örneğin ustabaşıların) ve fabrikaya biraz geç kalınca yarım günlük ücretin kesilmemesi gibi. Buna rağmen "yoldaşlar aşırıya gitmektedir. 7:30 ya da 8:00'de gelerek bandın çalışmaya başlamasını önlüyorlar. Ayrıca belirli [işçiler] düdük çalmadan on dakika önce işi durdurmaktadır."[38]

Bazı komünist militanlar da işçilerin davranışlarından rahatsızdı ve yerel PCF gazetesi *La Lutte finale,* üretimi verimli bir şekilde gerçekleştirmeyen "disiplinsiz yoldaşları" yönetimin tuzağına düşmekle suçluyordu. Hücre toplantısında bir militan "yoldaşlar tarafından yapılan istismarları" protesto ediyordu: "Düdük çalmadan iş bırakılıyor. Öğlen arası sona erdikten sonra geliniyor, daha öğlen düdüğü çalmadan yoldaşlar sokağın yolunu tutuyor, yirmi veya otuz dakika öncesinden paydos ediliyor." PCF "kişisel kararlar"dan hoşlanmamakta ve "her bahaneyi kullanıp bireysel çıkışlar yapmayı hoş görmemektedir." Ustabaşısıyla konuşurken "biraz sarhoş olduğunu" kabul eden bir militan, hücresinde ılımlı bir tarzda azarlanmıştı. Komünist militanlar PCF'li olmayan işçilere karşı şiddet eylemlerine girilmemesi konusunda uyarılmıştı, çünkü "onları göz önünde tutmak ... etraflarını çevirmek ve bir şekilde hareketin gerçekleşme anında etkisiz hale getirmek daha iyi"ydi. Ayrıca militanlar CGT'nin Renault'daki 34.000 üyesinden yalnızca 4.000'inin PCF üyesi olduğunu açıklıyordu, yani PCF'nin rakamlarına göre 30.000 işçi komünist değildi.[39]

Pek sık olmamakla birlikte, temsilciler ve CGT görevlileri, işçilerin verimliliği yükseltmeye dair yönetimin isteklerine

[38] *Le Defenseur*, Aralık 1936.

[39] Muhtemelen bir yönetim muhbirinin raporu, Assemblee generale des sections et cellules d'ateliers, (tarihsiz), AN, 91AQ16. Reunion de 28/9/36, sousrayon communiste Renault, AN, 91AQ16.

bazen yanıt vermişlerdir. Örneğin, Eylül 1937'de Renault'da yeni ve kalifiye olmayan kepçeciler (*trempeurs*) işe alındı, ama yönetime göre bunlar kötü çalışıyordu. Derken deneyimli kepçeciler de üretimlerini "zalimce" kesintiye uğratıp yeni işe alınmış meslektaşları gibi çalışmaya başladılar. "Böyle bir anda, bu işçilere, eski normal üretimlerini yerine getirmezlerse kendilerine karşı yaptırım uygulanacağını söyleyerek duruma müdahale eden temsilcilerin bu tutumları bizim [yönetimin] çabalarımızı desteklemek bakımından çok yararlı olmuştur."[40] Bundan kısa süre sonra, üretim normale döndü. Yay atölyesinde hem eski hem de yeni işçiler iş yavaşlatmaya girişmişti. Temsilciler verimi geliştirmek için araya girince, eski işçiler üretimi normal hızıyla yapmaya başladılar. Temsilciler tarafından üretimi artırmak yönünde yapılan müdahaleler bazen başarılı olsa da, kesinlikle sınırlıydı, çünkü bu, kendilerine oy veren işçiler arasındaki popülarite ve etkilerini tehlikeye atmaktaydı. Sendika temsilcileri genelde üretimi engelliyor, normal fabrika disiplinini bozuyor ve hatta üretimi daha hızlı sürdürmek isteyen azınlıktaki işçileri baskı altına alıyorlardı. Sendika temsilcilerinin fabrikalarda istikrar unsuru olacağına dair başlangıçtaki umutlar böylece yıkılmıştı.

Birçok işçinin ve temsilcinin yansıttığı disiplinsizlik ve otorite tanımazlık, yetkilerine keskin bir şekilde karşı çıkılan atölye ustabaşısı, mühendis, teknisyen ve denetleyicilerin sert tepkilerine neden oluyordu. Sağ kanattan Syndicat Professionnel yetkilileri "kitle üretimi yalnızca sıkı disiplin rejimi altında gerçekleşebilir. Şu andaki ajite edilmiş koşullarda endüstrimiz yalnızca önemsiz üretim ve belirsiz dağıtım sonuçları alabilir" açıklamasını yapıyordu.[41] Syndicat Professionnel'in 1936 sonbaharında Başbakan Blum'a gönderdiği ve "Paris ile çevresindeki tüm metalurji fabrikalarında gerilim hüküm sürmektedir" diyen bir mektup "yönetimin yerini alacak kalitede olmayan sorumsuz ajitatörlerin" yönetimin otoritesini kırdığı suçlamasında bulunuyordu. Ustaba-

[40] Penard'dan not, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ65.
[41] Jacques Delperrie de Bayac, *Histoire du front populaire*, s. 315.

şı ve denetleyiciler ise kendilerinin yeni sosyal mevzuatı "başından beri" onayladıklarını iddia ediyor, fakat hükümetin fabrikalardaki ajitasyona son vermesini istiyorlardı.[42] *Agents de maîtrise* (denetleyici personel) Büyük Britanya, ABD ve Almanya gibi "düzen ülkeleri"nin tersine Renault'da disiplini bir türlü sağlayamıyordu.[43] Mart 1937'de, *maîtrise*'nin birtakım küskün üyeleri "güvenlik ve disiplinin kesinlikle garanti" edilmesi talebiyle Societe Industrielle des Telephones'in dört fabrikasında greve gitmişlerdi.[44]

Ocak 1939'da, 30 Kasım 1938 genel grevinin çökmesinin ardından Syndicat Professionnel eski Renault yönetimine işçilerin "Haziran 1936'dan beri" ustabaşıların ve denetleyicilerin otoritesine karşı geldiğini, kadroların şimdi "çok sayıda atölyede üretim ve verimliliği" restore etmekte olduğunu hatırlatmıştır.[45] 1 Aralık 1938'de ve muhtemelen Louis Renault tarafından yazılmış bir mektupta şöyle deniyordu: "*Maîtrise*'miz iki yıldır politikanın yansımalarından rahatsızdır. Bu durum disipline saygıyı ortadan kaldırmakta ve verimi sistematik olarak sınırlamaktadır."[46]

Otomotiv ve metalurji sektöründe sanayicileri ve altlarındaki görevlileri genelde en rahatsız eden şey bu disiplinsizlik ortamıydı:

> Haziran ayından beri, işçilerin veriminin düşüklüğünden şikâyetler söz konusudur. Bu durum da genellikle işçilerin kötü niyetinin değil, disiplin gevşekliğinin sonucudur. Devlet, sendikalar, temsilciler ve işyerlerinde düzensizliği körükleyen hücreler tarafından yapılan müdahalelerin yanı sıra işçilerin kafasındaki belirsizlikler de bu duruma yol açmaktadır.[47]

Saatlerce süren grevler, üretimi, fabrikalarda büyümekte olan

[42] Les techniciens, ingeniours, (tarihsiz), AR.

[43] Syndicat professionnel de agents de maîtrise'den mektup, AR.

[44] *Usine*, 18 Mart 1937.

[45] Syndicat professionnel des agents de maîtrise, techniciens et employes'ten şef yöneticiye mektup, AN, 91AQ15.

[46] Note au sujet des effectifs, AN, 91AQ15.

[47] L'arbitrage obligatoire et le probleme de l'autorité, 22 Aralık 1936, AN, 39AS1012.

> ve şimdi işçiler arasında yayılan disiplinsizlik ortamından daha az sabote etmiştir. Sonuç olarak, bizim ilk görevimiz, disiplinsizliğin kurumsallaşmasına karşı mücadele etmektir.[48]

Disiplin gevşekliğine tepki olarak, birçok ustabaşı ve denetleyici, hatta mühendisler ve teknisyenler bile, işyerlerinde düzen ve disiplini yeniden kuracağını yüksek sesle ilan eden aşırı sağ partilere veya faşist hareketlere yöneldiler. Bu hareketler, kişisel veya milliyetçi nedenlerle sıkı çalışma ve disiplinin artırılması konularında ısrar eden kadroları kendilerine çekiyorlardı: "Disiplinin olmadığı yerde verimlilik çıkmaza girer. Disiplinin gerekliliği o kadar açıktır ki, fabrikaları iyi bir şekilde yönetmek ve işgücüyle günlük bağlantı kurmak isteyen mühendis ve ustabaşıların ilk talebi yönetimin otoritesinin korunmasıdır."[49] Buna karşılık üretim temposunun hızlandırılmasına karşı olan işçiler, üretimi artırmakta kararlı olan ustabaşıları ve üretimin yavaşlatılmasına katılmayan işçileri haklı ya da haksız olarak faşist veya sağcı örgütlerin üyesi olmakla suçlamıştır.[50] Grev sırasında çalışmaya devam eden işçiler de aynı şekilde grevci arkadaşları tarafından faşist olarak damgalanmıştır.

Millileştirilmiş olmasına rağmen havacılık endüstrisi de Halk Cephesi hükümetleri döneminde, otomobil üretimini karakterize eden yoğun sorunları bir ölçüde daha az olsa da yaşamıştır. Savaş endüstrilerinin millileştirilmesi ve savunmaya dair şirketlerin özel sahipliğinin tasfiye edilmesi Halk Cephesi'nin hedeflerinden biriydi ve 1937 başında Fransız devleti en büyük havacılık şirketlerini kontrolüne almıştı. Millileştirilen şirketlerin yönetim konseylerinde CGT'nin temsil edilmesi hızla kurumsallaşmıştı ve sendika 1937 ila 1938 döneminde millileştirilmiş havacılık şirketlerinin yönetimin-

[48] Notes pour la preparation de l'assemblée generale du 5 novembre 1937, AN, 39AS857.

[49] Bulletin quotidien, L'arbitrage obligatoire, 22 Aralık 1936, AN, 39AS1012.

[50] Declaration de Madame X, 14 Ocak 1937, P., 1 Şubat 1937, AN, 91AQ65; Incidents, AN, 91AQ16. Ayrıca bkz. çeşitli olaylar üzerine dokümanlar AN,91AQ116.

de azınlıkta bile olsa, etkili bir şekilde yer aldı. Bu işletmeler Marcel Bloch ve H. Potez gibi eski sahiplerini ve idarecilerini şirketin bilfiil yönetilmesinde istihdam etmişti.

Millileştirme işlemi işçilere önemli kazanımlar getirmiş, ücretler yükselmiş, daha iyi sosyal haklar ve iş güvenliği garanti edilmişti. 1938'de hükümet ayrıca rasyonalize edilmiş üretimi giderek artan bir şekilde, zanaatkâr karakterini koruyan endüstri dallarına yaydı. Hedef üretimi uzmanlaştırmak, zanaatkâr türü yöntemleri tasfiye ederek montaj-bant örgütlenmesini gerçekleştirmekti. Devlet, uçak parçalarının seri üretimini yapacak uzmanlaşmış fabrikaların örgütlenmesini teşvik etti ve bu "çalışmanın rasyonel örgütlenmesi" belirli işlemler için gerekli zamanı azaltarak 1938'de mükemmel sonuçlar verdi.[51] Mühendisler belirli işlerin gerçekleştirilmesinin ideal sürelerini saptadılar; örneğin bir yöntem 25.000 saatlik bir çalışmayı 4.000 saate düşürmüştü.[52]

Millileştirme ayrıca üretim sürecinin standartlaştırılmasının gelişmesine de yol açtı. Kaliteli personel eksikliğini dengelemek için Fransa'dan veya ülke dışından yeni makineler satın alındı. Binalar inşa edildi ve daha fazla işçi –çoğu daha fazla ücret sunularak çalışmaya çekilmişti– istihdam edildi. Devlet daha önce dağınık durumdaki üretim dallarının bir araya getirilip toparlanmasıyla ilgilenirken, bir yandan da 1936 yılında Fransız uçak fabrikalarının %65 ila 90'ını içeren, görece dolgun ücret verilip sürekli ajitasyon yapılan Paris bölgesinin dışında yeni fabrikaların kurulmasını da teşvik etmiştir.

Millileştirilmiş havacılık sanayiinde işçilerin iyi ücret almasının çeşitli nedenleri vardı. Genişleyen rasyonelleştirme sürecine rağmen, bu endüstrideki birçok işlev, genelde işin daha az dakik ve daha az karmaşık olduğu otomobil sektörünün tersine, yüksek düzeyde kalifiye işçi gerektiriyordu. Fransa'nın demografik durumu kalifiye işçilerin yetersizliğini getirdiği için sanayiciler kaliteli işçilere iyi ücret ödemekteydi.

[51] SNCAN, 25 Ocak 1939, SNA, *comite de direction* tutanaklarından.
[52] SNCASO, 26 Nisan 1938, SNA, *conseil d'administration* tutanaklarından.

Havacılık endüstrisi idarecileri, yeni işçileri genellikle Halk Cephesi ve millileştirme taraftarlarından seçmeye zorlanıyor ve bunların kalitesi genelde çok düşük oluyordu.[53]

Endüstrinin kalifiye emeğe ihtiyacına ek olarak, CGT'nin belediye yönetimlerinde temsili ve endüstrinin grevlerden zarar görerek ulusal savunmayı felç etmesi gibi unsurlar, sözleşme görüşmelerinde sendikanın büyük bir ağırlık kazanmasına yol açmıştı. Millileştirilmiş havacılık endüstrisi alanındaki birçok işçi, bu yüzden görece ayrıcalıklıydı ve özel girişimci patronlar bu sektördeki en iyi işçileri çekebilmek için ücretleri yüksek tutup sosyal yardımları geliştirmenin üstesinden gelemediklerinden şikâyet ediyorlardı.[54] Kalifiye işçiler, Halk Cephesi döneminde yalnızca ücretlerini artırmakla kalmayıp hareketliliklerini de artırdılar, yani becerilerine olan talebi bildikleri için kolaylıkla bir fabrikadan diğerine geçebiliyorlardı. Hareketlilikteki bu yüksek oran, disiplini sertleştirip üretimi yükseltmeye hiç yardımcı olmuyordu.[55] Basiretli bir idareci, kalifiye işçilerin işte kalmalarını sağlamak için zaman kontrolörlerine, kalifiye işçilere daha yumuşak davranmalarını salık vermişti. İşverenler, disiplinsizlik eylemlerini olduğu kadar, kalifiye işçiler ile "onların önünde... eğilmeyi" reddeden deneyimli zaman kontrolörleri arasında çıkan çatışmaları da tolere etmek zorundaydılar. Daha büyük pazarlık gücüne sahip kalifiye işçiler, bazen (1938 baharında olduğu gibi) greve gitmeye, daha az kalifiye işçilerden daha fazla gönüllü olabiliyordu.

Belki de çalışanlar işçiliklerinden daha çok gurur duyduğu ve çalışma koşulları iyileştiği için, millileştirilmiş uçak işletmelerinde ajitasyon ve sosyal gerilim, özel mülkiyette kalan havacılık işletmeleri ya da otomobil endüstrisinden daha az yaşanmıştır. Gerilim bir ölçüde yatıştırılmış olsa da, bu millileştirilmiş sektör hâlâ emek sorunlarıyla karşı

[53] Robert Jacomet, *L'armament de la France* ..., s. 55, 251; krş. Robert Frankenstein, *Le prix du rearmement français* ..., s. 242.

[54] Acieries et forges de Firminy'den mektup, AN, 91AQ83; Etablissements L. Douzille'den mektup, 21 Ocak 1939, SNA.

[55] Depart des ouvriers professionnels, 23 Kasım 1938, AN, 91AQ31; daha erken dönem için bkz. S.A.F.E., 27 Aralık 1934, AN, 91AQ37.

karşıyaydı. İşçi-yönetim ilişkilerini kolaylaştıracağı varsayılan CGT temsilcileri yine konumlarını kullanarak fabrikadan kaçıyorlardı.[56] Suçlamaları devlet müfettişleri tarafından genelde onaylanan ve ismi bilinmeyen bir fabrika siren görevlisi, Suresnes'deki SNCASO'daki (Güney-Batı Ulusal Uçak Yapımı Şirketi, eskiden Bleriot) sendika temsilcilerinin otoritesinin ustabaşılardan fazla olduğunu yazar.[57] Sendika temsilcileri ve hatta bazı sendika üyeleri çalışmıyorlardı; bu muhbire göre, 1.400 işçiden 40 veya 50 kadarı artık üretime katılmıyordu. Temsilciler "yönetimin talimatlarının tersine" çalışma ritmini düşürüyor ve canları istediğinde izin almadan fabrikayı terk ediyorlardı.

Paris banliyölerindeki bir dizi millileştirilmiş havacılık işletmesini inceleyen bir askerî teknisyen, Courbevoie'deki SNCASO'da da bu durumu doğrulamaktadır.

> Şu anda *maîtrise*'nin otoritesinin esamesi kalmamıştır. Yönetim tarafından desteklenmediklerini gören üst kademe personel ve teknisyenlerin büyük kısmı CGT'ye katılmıştır ve üretimin yavaşlatılmasında işçilerle işbirliği (*faire corps*) yapmaktadır. Öte yandan, bazıları da otoritelerini göstermeye isteklidir.[58]

Courbevoie fabrikasındaki temsilcilere dört oda, masalar ve bir telefon tahsis edilmişti. Duvarlarda görevdeki tüm personelin listesi vardı ve sendika temsilcileri işçileri çalışma saatlerinde çağırabiliyordu. Temsilciler ne zaman isterse fabrikayı terk edebiliyorlardı ve 1938 grevinde görüleceği gibi üretimi anında felç etme gücüne sahiptiler. Ayrıca fabrika işgalleri sırasında işçilere ucuz yiyecek sağlayacak bir kooperatif bile örgütlemişlerdi. Sautter-Harlé'de –yaklaşık 1.000 işçili bir silah yapım fabrikası– yönetim, altı sendika temsilcisinin bir odayı kullanmasını kabul etti, ama kısa

[56] SNCAN, "Objet: Deplacements", 4 Mart 1937, SNA.
La situation des etablissements (tarihi ve yazarı bilinmiyor) ve Elements de reponse, 31 Aralık 1938, SHAA, Z11607, adı bilinmeyen yazarla aynı fikirdedir.

[58] Courbevoie fabrikasıyla ilgili bu iddialar bir mühendis tarafından da desteklenip Havacılık Bakanlığı müfettişleri tarafından doğrulanmaktadır: Rapport du capitaine Testas, SHAA, Z12935.

süre sonra şu sonuca varacaklardı: "Bu temsilciler emirlerine tahsis edilmiş ve tüm gün yönetimin kontrolünden uzak kalabilecekleri bir oda istiyorlar."[59]

Havacılık firmalarında sendika temsilcileri üretime yardımcı olmaya teşebbüs ettiğinde bile, tavsiyeleri genelde dikkate alınmıyordu. Örneğin, Eylül 1938'de işçilerin cumartesi ve pazar günleri çalışacağına dair temsilciler söz vermesine rağmen, birçok işçi bu haftasonu çalışmasına katılmamıştı.[60] Fabrikalardaki disiplin gevşemişti ve yetkililere sürekli kafa tutuluyordu. Kısmen devlet denetimindeki (*participation minoritaire*) havacılık işletmesi Gnôme et Rhône'de bir işçi, 1938 baharındaki Jacomet hakemliği anlaşmasını takiben disiplinin güçlendirilmesinden şikâyet etmekteydi.[61] İş zamanı ve ücretler üzerine hakemlik anlaşmasından önce, işçiler fabrikada serbestçe dolaşabiliyor ve istedikleri zaman tuvalete gidebiliyorlardı. Oysa Jacomet kararından sonra, otuz muhafız göreve başlamış, tuvaletler ve soyunma odaları sıkı gözetime alınmış, ustabaşıların otoritesi güçlendirilmişti. 1936 Haziranından itibaren atmosfer büyük ölçüde değişmişti; Troçkistlere göre, yönetim işçileri işten atacak, ihbarcılar kiralayacak, eski boksörleri ve sokak kavgacılarını muhafız olarak çalıştıracak ölçüde sertleşmişti. Kart basma aletlerinin sayısını artıran yönetim "düdük çalmadan soyunma odalarına girilmesi"ne karşı "küstahça ve katı kurallar" dayatmıştı. İşçiler iş sırasında bir şey yediği veya izin almadan tuvalete gittiği için işten atılabiliyordu. Ustabaşılar eski "hapishane gardiyanı" rollerine geri dönmüş ve temsilcilerin iktidarı elbette sınırlanmıştı. CGT haziran ayında işçi alımına dair kontrolünü kaybettiğini ve kontrolün şirketin sendikası Association des Ouvriers Gnôme et Rhône'nin eli-

[59] Inspecteur general du travail'e mektup, 13 Eylül 1938, AN, 39AS830/831.

[60] SNCASO, 9 Aralık 1938, SNA.

[61] Pierre Couturet, "Un exemple bien typique: Gnôme et Rhône", *La Revolution proletarienne,* 25 Temmuz 1938; *Le bolchevik de chez Gnôme-Rhône*, Haziran 1938, AN, F[7] 12966, Bir CGT? belgesi Gnôme et Rhône'de "hiçbir şey yapmadıkları halde" otuz polise ücret ödendiğinden şikâyet eder: Arrete, SHAA, Z12939.

ne geçtiğini belirterek protesto etti.[62] CGT üyelerinin sayısı %25 düştü ve işçiler CGT'yi bırakıp sağ kanattan Syndicat Professionnel ile bağlantılı şirket sendikasına geçmeye başladılar. Jacomet kararının öncesinde, bir vardiyadaki on işçinin hepsi CGT'liydi, fakat temmuzda yalnızca beşi CGT'de kalmış, yedisi şirket sendikasına katılmıştı (iki işçi muhtemelen iki sendikaya da üyeydi); bir devrimci sendikalist, fabrikadaki sendika üyelerinin en az %10'unun her iki sendikaya birden üye olduğunu tahmin etmektedir. Anlaşılacağı üzere, Barselona'da olduğu gibi, bir işçinin bir sendikaya üye olması, onun ideolojisini de kabul ettiği anlamına gelmiyordu. Ayrıca Jacomet kararından sonra, haftada 45 saatlik çalışma yeniden yürürlüğe konmuş ve çalışma düzeni altı gün çalışılan beş haftaya ve ardından gelen beş gün çalışılan üç haftaya bölünmüştü. Tatillerin geri alınması veya tasfiyesi kolaylaştırılmış ve işçilere yalnızca sekiz haftada bir tam haftasonu tatili yapma hakkı tanınmıştı.

Disiplinsizlik yalnızca mavi yakalı işçilerle sınırlı değildi. Havacılık sanayicisi R. Caudron, Halk Cephesi'nin ilk dönemlerinde araştırdığı bölümdeki beyaz yakalı işçilerin "verimlilik azlığından" şikâyet ediyor, disiplin ve düzenin güçlendirilmesinin gerekliliğini belirtiyordu:

> Verimliliği gözetleyen, personeli dakik olmaya zorlayan, işe geliş gidişlerdeki aşırı kayıtsızlığı sınırlayan, ziyaretleri kontrol eden ... kısaca, evimizi düzene sokan sorumlu bir insana ihtiyacımız var.
>
> Kasım 1936'da 170 işçimiz, 458'i hastalığa atfedilen 1.239 iş saati kaybına neden olmuştur.[63]

Üretici olmayan havacılık işçileri, laubali otomotiv işçileri gibi kolayca işten atılamıyordu. Daha çok devlet kontrolüne bağlı havacılık işletmelerinde "la vague générale de paresse"yi [genel tembellik dalgası] suçlayan deneyimli yöneticiler fazla mesaiyi devreye sokmayı planlıyor ve "özellikle fabrika yö-

[62] On demande des nationaux, Haziran 1938, AN, F[7] 12966.

[63] Not 18 Aralık 1936, AN, 91AQ31; Comment se pose le probleme (Bahar 1937?), AN, 91AQ3.

netiminin otoritesini güçlendirmeye" çalışıyorlardı.[64] Belirtilmelidir ki, Paris bölgesinde işçiler ile doğrudan üstleri olan denetleyiciler arasındaki gerginlik, bu iki kategori arasındaki ücret farklılığı daraltıldığı için artmıştır. İşçiler bazen kendilerini yöneten ustabaşılardan daha fazla para kazanıyordu. İşin "bilimsel" örgütlenmesini savunan bir mühendislik profesörü "en iyi işçileri teşvik etmek üzere düzenlenmiş ücret ayarlama eğilimini" eleştirmekteydi.[65]

Havacılık işçileri parça başı çalışmaya ve üretimin teşvikine karşı direndiler. 1938'in başında, Havacılık Bakanı uçak üretiminin engellendiğini, bunun özellikle haftada 40 saat çalışmadan değil, daha çok "millileştirilmiş fabrikalardaki saat başına düşen yetersiz üretimden"[66] kaynaklandığını açıkladı. Devlet mühendisleri gibi uçak sanayicileri de verimliliğin artırılmasını talep ediyordu. Gnôme et Rhône'de işçiler, üretimi sınırlamak konusunda kendi aralarında anlaşmıştı: Yönetim verimliliği hızlandırmak istediğinde "öngörülemeyecek kazalar ve makinelerin durması üretimin yükseltilmesinin imkânsızlığı"nı gösteriyordu. Gnôme et Rhône işçileri, yanı başlarındaki arkadaşlarının saatte ne kadar ürettiklerini biliyorlardı ve komünist yanlısı *La Vie ouvriere*, bu işçilerin "aşırı üretimin teşvik edilmesini" kabul etmediklerini yazıyordu.[67] Nisan 1938'deki Jacomet kararından sonra, Gnôme et Rhône personeli artık iş arkadaşlarının parça başı işten ne kadar kazandığını öğrenme olanağından yoksundu ve ücretler gizli dağıtılıyordu.[68] Eylülden itibaren Gnôme et Rhône'nin üretim temposu çok yükselmişti; fakat bunu Mayıs 1937'de millileştirilen ve işyerlerinde

[64] SNCAN, 19 Ekim 1938, SNA.

[65] M. Metral, "L'industrie Aeronautique française", (Mart?) 1938, SHAA, Z12935; Jean Coutrot'dan mektup, 3 Mart 1938, SHAA Z12935. Ayrıca bkz. Comite de production, 4 Şubat 1938, SHAA, Z12946.

[66] *Usine*, 19 Şubat 1938; Chambre syndicale'den mektup, 4 Nisan 1938, AN, 91AQ80.

[67] *La Vie ouvriere*, 3 Mart 1938.

[68] Couturet, "Un exemple typique"; Chadeau, *L'industrie aeronautique en France* ..., s. 320.

sendika iktidarının artmasından sorumlu olan SNCM'den (Ulusal Motor Yapımı Şirketi) daha az personel çalıştırarak gerçekleştirdi. CGT, Salmson'da 2.000 işçinin çalıştığı özel sektöre ait bir havacılık şirketinde, sekreterinin haksız yere işten atıldığını ve temsilcilerinin işlevlerini yerine getirmelerinin önlendiğini ileri sürdü.[69] Yönetimin bu tür eylemleri "işçilerin üretimi artırmasına hiç de hizmet" etmiyordu ve CGT "normal verim almak isteyen birisi işçilere karşı normal bir tavır içinde olmalıdır" diyordu. Millileştirmenin kararlı savunucusu Argenteuil'deki SNCM başkanı bile, personeli "fabrika çalışma yeridir" diye uyarıyordu.[70] SNCM yönetim konseyinde sendika temsilcisi olarak bulunan CGT lideri Rene Belin, işçileri daha uzun günlük çalışmaya ve verimliliğe çağıran bir çözümü "empoze" etmeyi reddetmekle birlikte, her halükârda "uçak fabrikalarında ve özellikle Lorraine'de [SNCM] memnun edici bir verimin sağlanması gerektiğini" belirtmiştir.[71]

Millileştirilmiş uçak işletmelerinin idarecileri, işçilere ücretlerin yükseltilmesi, yüksek fazla mesai ödemesi, Ağustos tatili, sağlık ve güvenlik koşullarının iyileştirilmesi, mesleki yeniden-eğitim, işe özel ulaşım ve hatta CGT'nin işe almalarda söz sahibi olması garantisi verirken, bir yandan da ücret düzeylerinin belirlenmesinin parça başı veya teşvik sistemi yoluyla üretimin artırılmasına bağlanmasında ısrar etmişti. Kamu ve özel işletmelerdeki görevliler, yeni alınan makinelere ve ek personele rağmen üretimin sürekli düştüğü durumlarda teşvikin gerekliliğine ikna olmuşlardı. 1937'de bir fabrikada yapılan ayrıntılı inceleme %5'lik üretim düşüşünün önemsiz görüldüğünü ortaya koyar.[72] Gerçi en yüksek ücretli işçileri çeken havacılık endüstrisi söz konusu olduğunda, büyüyen uluslararası gerilim ortamında %5'lik bir düşüş bile önemlidir. Ayrıca %5 rakamı sosyal çatışmaları

[69] *La Vie ouvriere*, 21 Temmuz 1938.

[70] C. Bonnier, "Huit mois de nationalisation", AN, 91AQ80.

[71] *Syndicats*, 22 Haziran 1938.

[72] M. Roos, "Situation de l'industrie aeronautique", 1937, SHAA, Z11606.

ve grevleri hesaba katmamaktadır. Diğer raporlar bireysel verimliliğin düşmediğini belirtseler bile, daha ayrıntılı ve kapsamlı belgeler, Halk Cephesi döneminde Paris'teki uçak fabrikalarında ciddi üretim ve verimlilik sorunlarının varlığına fazlasıyla işaret etmektedir. Görevliler, üretimin 1936 haziranı ile ekimi arasında keskin bir şekilde düştüğünü ve 1937'de görece düşük bir düzeyde istikrara kavuştuğunu belirtirler.[73] Velizy'de hâlâ özel sektöre ait Breguet fabrikasında "iş ekipleri uyuşuk, yavaş ve kayıtsız bir şekilde çalışmakta, hırsızlık yayılmakta"ydı.[74] Riom yargılamasında, Stephane Thouvenot –hem Halk Cephesi hem de liberasyon döneminde millileştirilmiş sektörde yüksek bir konuma sahip genç bir mühendis– "millileştirme, gerilimli politik ve sosyal bir atmosfer içinde bulunan ve başarısız endüstrilerde yürürlüğe kondu. Başarısızlığın asıl sebebi işçiler ile patronlar arasındaki ilişkilerdir" diyordu. Daha sonra yazılmış bir endüstriyel uyum incelemesiyse şöyle denir:

> Millileştirilmiş işletmeler 1937'de toplam 395 uçak üretmiştir, oysa devraldıkları fabrikalarda 1936'da 483 uçak üretilmişti. Bu dönemde işletmelerin işçi ve ustabaşı olarak ortalama yıllık personeli, 14.220'den 14.894'e çıkmış, önceki yıl her uçağa 29,44 işçi düşerken, bu yıl bu oran 37,7'ye yükselmiştir, bunun anlamı verimin %28 düşmesidir. Bu durum kesinlikle aletlerin yenilenmesi ve yeniden örgütlenmeyle dengelenmelidir ... Kuşkusuz bu uçaklar daha karmaşıktır ve bunlar da göz önüne alındığında verimdeki net düşüş %11'dir. Özel sektördeki rakiplerinden daha fazla "sosyal vitrin" rolü oynadıkları için millileştirilmiş işletmeler, 1936 grevlerinden sonraki güç dengesinden kaynaklanan sorunlar yaşamıştır. Şubat 1938'deki gizli bir rapora göre, Bourges fabrikasındaki Morane-Saulnier savaş uçaklarının üretimi, on beş ay önce yapılan bir alt sözleşmeyle, Morane-

[73] Bkz. Rendement (tarihi ve yazar belli değil), SHAA, Z11507; Reponse au questionnaire du comite de contröle financier, 16 Aralık 1937, SHAA Z12936. Note pour M. le ministre de l'air, 26 Kasım 1937, SHAA Z12936, millileştirmenin verimliliğe karşı bir etki yapmadığını ileri sürer; tarihsiz ve isimsiz bir belge ise işçilerin ve temsilcilerin normal üretim yaptığını belirtir: Arrete d'extension de la convention nationale de l'aviation, SHAA, Z12939.

[74] Chadeau, *L'industrie aeronautique*, s. 320.

> Saulnier'deki geleneksel Hanriot uçak üretiminin değişmesine karşı çıkan işçi timlerinin kayıtsızlığı yüzünden gecikmiştir.[75]

1938'de işveren örgütü Constructeurs de cellules, Havacılık Bakanı'ndan "parça başı işin geliştirilmesini" talep etti.[76] Chambre Syndicale de Moteurs'un başkanı da aynı şekilde parça başı iş önerisinde bulundu. Kasım 1938'de, kalifiye işçilerin Renault'dan ayrılması üzerine elyazısıyla kaleme alınmış bir notta, kalifiye işçilerin hareketliliğinin başlıca nedeninin, uçak üretiminde işin daha hafif olması, "havacılıkta rekabetin minimum boyutlarda olması ve faturayı vergi ödeyicilerin ödemesi yüzünden parça başı işin kendisini yalnızca saat ücreti biçiminde" gizlemesinde olduğu yazılmıştır.[77] Renault parça başı işe göre maaş alan yirmi üç kalifiye sondaj işçisinin listesini yapmıştır, ki aslında bu sayı, yönetimin arzuladığından çok daha azdır. Metalurji patronları da "[havacılık endüstrisinde] parça başı iş pratikte ortadan kalkmıştır. Federation des Metaux (CGT) işçilerin belirlenmiş "tavan" ücretlerin ötesine geçmemesi için ısrar etmektedir" suçlamasında bulunmuştur.[78]

Adı bilinmeyen bir ihbarcı, havacılık endüstrisinde parça başı işi "taklitçilik" olarak suçlamaktadır. Çeşitli işçiler tarafından dört dakikada yerine getirilen işleri örnek vermektedir ve bir işçi aynı işi on altı dakikada tamamladığında, sonuçta diğerleri hızlarını azaltmaktadır.[79] Bir mühendislik profesörü tarafından yazılan bir rapor, havacılık endüstrisinde "acınacak alışkanlıkların" kök saldığından şikâyet eder; işçiler kendi yönetimlerini atlayıp taleplerini doğrudan Havacılık Bakanlığına ulaştırmaktadır.

> Havacılık Bakanlığındaki ortam ve belirli yöneticilerin demagojileri sayesinde, bir başka dönemde işbirliğini sağlayabilmiş

[75] A.g.y., s. 242-44.

[76] Conseil d'administration, chambre syndicale de constructeurs, 17 Mart 1938, AN, 91AQ80; Frankenstein, *Le prix du rearmement françois* ..., s. 278.

[77] Depart and Paye aux pieces, 23 Kasım 1938, AN, 91AQ31.

[78] *Usine*, 9 Haziran 1938.

[79] La situation des etablissements, SHAA, Z11607.

> danışma komiteleri [eşit sayıda işçi ve yönetim temsilcisinden oluşurlar] artık işletmelerdeki başıbozukluğa hizmet eder hale geldi. Belirli işçiler [fabrikanın] yönetiminin tam kontrolü isteme çağrısında bulunacak kadar ileri gittiler.[80]

SNCAN'ın (Ulusal Kuzey Uçak Yapımı Şirketi) üretim idarecisi ve bir radikal parti üyesi olan B. Rouze tarafından Bakan yazılmış özel bir mektupta, işçilere disiplin kurallarını uygulayan ustabaşılara müdahale eden sendika temsilcileri eleştirilmektedir.[81]

Paris banliyölerindeki millileştirilmiş fabrikaları ziyaret eden bir askerî teknisyen, işçilerin kasıtlı iş yavaşlatmalarını rapor etmiştir. Courbevoie'deki SNCASO fabrikası "üretime karşı pasif direnişin model"iydi.[82] Bir işçiden her saat başı bir parça üretmesi talep edilirken, işçi yedi saatte yalnızca altı parça üretiyordu. Bu durum hatırlatıldığmdaysa işçi, parçayı belirlenen zamanda üretim idarecisinin üretmesini talep etmiş, idareci de söz konusu parçayı işçinin gözünün önünde ve "acele etmeksizin 21 dakikada" üretmişti. Askerî teknisyen işçinin yavaşlığının fiyatları üç mislinden fazla yükselttiği ve eğer işçi verimliliği artırmazsa yaptırımlar uygulanması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Genç bir mühendis, Marcel Bloch'un yönettiği Courbevoie fabrikasıyla ilgili daha ciddi suçlamalarda bulunmuştur. Mühendisin mektubu, Halk Cephesi'ni başlangıçta desteklemiş olan bir radikal parti milletvekili Lucien Lamoureux tarafından Havacılık Bakanlığına gönderilmiştir. Lamoureux giderek artan bir şekilde sol koalisyona düşman olmuş ve sonuçta radikal partideki en kararlı muhaliflerden biri haline gelmişti. Bakanlığın önemli bir görevlisi olan Thouvenot tarafından yapılan soruşturma da mühendisin suçlamalarını doğrular.[83] 1936 yılının başında savaş uçağı M.B. 150'nin yapımı için 18.000 saat gerekirken, 1938'de 40.000 saat gere-

[80] M. Metral, "L'industrie aeronautique", (Mart?) 1938, SHAA, Z12935.
[81] B. Rouze, Guy La Chambre'ye mektup, 7 Mart 1938, SHAA, Z12936.
[82] Rapport du capitaine Testas, (Ocak?), 1939, SHAA, Z12935.
[83] Aşağıdaki bilgiler Lamoureux dosyasından alınmıştır, SHAA, Z12935.

kiyordu. İsmi belirtilmeyen bir teknisyen verimliliğin düşmesinin çeşitli nedenleri olduğuna inanıyordu. Birincisi, Mayıs 1936'dan beri ücretler verimliliğe göre belirlenmiyor; böylece "iyi işçi de, kötü işçi de eşit ücret alıyordu." İkincisi "sendikalar güçlenmiş" ve tatmin olmadıkları noktada etkili bir şekilde grev tehdidini gündeme sokmaya başlamıştı; bu yüzden denetleyicilerin disiplini sağlayacak otoritesi tamamen zayıflamıştı. Millileştirilmiş uçak işletmeleriyle ilgili diğer raporlar da belirli fabrikalarda hüküm süren "kötü niyeti" tekrarlamakta ve toplam işçi ücretlerinde parça başı maaş ağırlığının artmasını önermektedir.[84] Bu raporlar, toplu pazarlık anlaşmalarının belirlediği çalışma kurallarına göre işçilerin spesifik bir *atelier*'e atanmasının yönetimin esnekliğini engellediğinden söz etmektedir.[85] Bir amiral, kısmen planlama eksikliğine yol açan yüksek masraflar dolayısıyla millileştirilmiş bir işletmeyi eleştirmekte ve bu durumu "ouvriers peu travailleurs" [işçilerin çalışmaması] ile açıklamaktadır.[86]

Havacılık endüstrisi işçileri haftasonu tatilini ve haftada 40 saat çalışmayı büyük bir kararlılıkla savunmuşlardır. Sonuç olarak, Fransız uçak üretimi, işçilerin haftada 50 veya 60 saat çalıştırıldığı Alman endüstrisiyle kıyaslandığında yavaşlayıp zayıfladı.[87] Bazı Alman metalurji fabrikalarında ücretliler günde 10 saat çalışmakta ve çeşitli mekanik yapım şirketi işçilerinin haftada 60 ila 72 saat çalıştırılmasına izin verilmekteydi. Bu nokta, Vichy rejiminin, Fransa'nın 1940 yenilgisinden Halk Cephesi'ni sorumlu tutarak suçlama basitliğini yankılamaz, fakat daha çok uluslararası gerilimin iyice arttığı bir dönemde çalışmaya karşı sergilenen kararlı direnişi gösterir. Bu kararlı direniş 1938'de Fransa'da kitlelerin millileştirilmesinin hâlâ tamamlanmadığını ortaya koymaktadır. II. Dünya Savaşı tarihine bakıldığında, Alman

[84] L'industrie des cellules, (tarihsiz), SHAA, Z12937.

[85] Chadeau, *L'industrie aeronautique en France* ..., s. 321.

[86] Comite du materiel, 20 Mayıs 1938, SHAA, Z12936.

[87] Metral, "L'industrie aeronautique", Mart 1938, SHAA, Z12935. Almanya'daki çalışma zamanıyla ilgili özel bilgi için bkz. "La duree effective du travail en Allemagne", *Revue internationale du travail*, No. 3, Mart 1939, s. 393-406.

işçilerinin Fransız yoldaşlarının örneğini izlememesi üzüntü vericidir.

1938'de, Fransız hükümeti ve işverenler uçurumu kapatmak için işçilere fazla mesai baskısı yaptılar; ama işçiler önemli ya da önemsiz çeşitli sebepler göstererek bu taleplere direneceklerdi. CGT'nin hem komünist hem de antikomünist hizipleri bu işsizlik koşullarında fazla mesainin gereksiz ve sömürücü bir uygulama olduğunu açıkça belirttiler. İşsizlik konusundaki bu argüman, fazla mesaiyi işsizlerin işçi olma haklarına ve iş ihtiyaçlarına bir saldırı olarak görmektedir. Yine de CGT'nin, elbette Halk Cephesi tarafından da paylaşılan bu tavrı, üretim darboğazının yarattığı kalifiye işçi ve teknisyen sıkıntısı yaşayan ileri bir ekonomideki koşulları dikkate almamaktadır. Kalifiye işçi azlığı, işçi alımına CGT'nin katılımıyla daha da artmıştır: "Millileştirilmiş uçak fabrikalarında, temsilciler işe alımları kontrol etmektedir. Bu işe alımlar profesyonel açıdan aranan bazı özelliklerin bir yana bırakılmasını getirmekte ve genellikle CGT veya PCF kartı gerektirmektedir."[88] Paris banliyölerindeki bir SNCASO fabrikasında, CGT temsilcileri yalnızca genellikle komünistlerin (onayladığı) sendika üyelerini işe alıyordu. Bölgesel iş bulma ofisi (Office Departemental de Placement) CGT'nin işe alma uygulamasını protesto etse de, bu onun kontrolünü azaltmakta başarılı olamadığını gösterir.[89] İşverenler, eğer sendikalar işe alma ve işten atmanın kontrolünü tamamen ele geçirirse, verimliliğin çok daha aşağılara düşeceğinden korkuyordu.

Havacılık ve diğer endüstrilerdeki işçiler, fazla mesaiye ve haftalık çalışmayı uzatma girişimlerine, sadece işsizlerle dayanışma için değil, daha da önemlisi, haftasonlarını ve haftada 40 saatlik çalışmalarını korumak için de direnmişlerdir. Birçok kişinin Halk Cephesi döneminde işçilerin ulusal savunma için özveride bulunmaya gönüllü olduğu iddiasına

[88] Pomaret (ministre du travail) Elizabeth du Reau tarafından alıntılanmıştır. "L'amenagement de la loi instituant la semaine de quarante heures", *Edouard Daladier: Chef du gouvernement* içinde, s. 145.

[89] La situation des etablissements, SHAA Z11607; Bulletin quotidien, l'arbitrage obligatoire, 22 Aralık 1936, AN, 39AS1012.

rağmen, otoriteler haftada 40 saatlik çalışmayı uzatmakta zorlanıyordu. Bir hükümet raporu, uçakların belirlenen program dahilinde tamamlanmama sebeplerinden biri olarak fazla mesaiyi kısıtlayan yasaları gösterir.[90] Rapor, yetersiz ihracatı da kısmen fazla mesaide esneklik olmayışına atfetmektedir. Şubat 1938'de üst düzey hükümet görevlileri, yalnızca birkaç bin uçak işçisinin fazla mesai yaptığını ve gecikmelerin azaltılması isteniyorsa daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.[91] 2 Mart 1938'de *Syndicats* "metalurji işçilerinin haftada 40 saatlik çalışmaya ihlale izin vermeyecek ölçüde bağlı olduğunu" bildirmekteydi. Mart ayında Henry Potez gibi diğer uçak sanayicilerinin ve askerî görevlilerin, zorunlu zaman ortadan kaldırılmaksızın daha fazla çalışma saati yönündeki taleplerinin baskısı iyice artmıştı: Beş günde sekiz saatlik programda ısrar etmiş ve günde dokuz saat çalışan bir işçinin ondan sonraki gün yedi saat çalışması uygulamasının kaldırılmasını istemişlerdi.[92] Yine Haziran 1938'de, havacılık endüstrisinin üst düzey görevlileri "özel endüstride fazla mesaiyi hâkim kılmakta aşırı zorluklarla karşılaştıklarını" vurgulamıştır.

Bir soruşturma, işçilerin fazla mesaiyi "neredeyse tüm üretimi felç edecek ölçüde" reddettiğini iddia etmektedir.[93] Araştırmalar, ortalama bir uçak endüstrisi işçisinin yalnızca yılda üç saat fazla mesai yaptığını hesaplamakta ve bu saatleri istediği şekilde düzenleme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Ücretlilerin bu hakta ısrarı dolayısıyla "vardiya saatlerinin yeniden düzenlenmesi" patrona daha da pahalıya mal oluyordu.[94] Kamuoyu önünde, Halk Cephesi örgütleri, ulusal savunma için işçilerin fazla mesai yapmasında sendikanın istekli olduğunu ileri sürmeyi ısrarla sürdürmüştür. İşçiler, diyordu sendika, antifaşist davaya katkıda bu-

[90] Roos, "La situation", 1937, SHAA, Z11606.

[91] Comite de production, 4 Şubat 1938, SHAA, Z12946.

[92] Comite du materiel, 15 Mart 1938, SHAA, Z12946; Comite de production, 22 Haziran 1938, SHAA, Z12946.

[93] Les causes, 13 Eylül 1938, Les insuffisances actuelles de la production aeronautique içinde, SHAA, Z11606.

[94] Roos, "La situation", 1937, SHAA, Z11606.

lunmaya ve fazla mesai saatlerini İspanya Cumhuriyeti'ne ücretsiz vermeye gönüllüdür. Özel açıklamalardaysa, CGT lideri Ambroise Croizat, haftada 40 saat çalışmanın uçak üretimini engellediğini ve fazla mesainin gerekli olduğunu kabul ediyordu, fakat "işçi kitlelerinin endüstriyel gereklilikler hakkında yeterince bilgilendirilmediği" kanısındaydı.[95] Sosyalist gazete *La Populaire*, II. Dünya Savaşı'na dair bir değerlendirmesinde, Halk Cephesi döneminde fazla mesai yapmayan işçileri azarlamaktadır.[96]

Mart 1937'de ve 1938 baharında, Paris'teki uçak fabrikaları da dahil çeşitli metalurji işletmelerinde, ücret sorunu ve haftada 40 saatlik çalışmanın uzatılması yüzünden grevler patlak verdi. Bu ve buna benzer grevler sırasında, havacılık işçileri zaman zaman kaliteye kayıtsızlık, hatta üretim araçlarına karşı düşmanlıklar bile gösterdiler. Birçok atölyede, üretim ritminin durmasına yol açacağına aldırış edilmeksizin çalışmalar durduruldu.[97] Mart-Nisan 1938 grevlerinden sonra, özel sektöre ait Societe des Avions Caudron, 6.379 franklık zarar olduğunu rapor ediyordu. Societe Industrielle des Telephones'te bir elektrik tesisatı, bir işçinin kazayla elektriğe çarpılıp ölmesi üzerine tahrip edildi.[98] Aynı şekilde Renault yönetimi de bu işgaller sırasında büyük ölçüde "şiddet, zarar ve hırsızlık" gerçekleştiğini iddia etmiştir: Pencere camları kırılmış, hammaddeler israf edilmiş, prizler, lambalar, makaslar, elbiseler, termometreler, piller kaybolmuş veya çalınmıştı.[99]

Çeşitli siyasi eğilimlerdeki tarihçiler, 1938 baharı grevleri sırasında, hem kamu hem de özel havacılık şirketlerinin

[95] Reau, "L'amenagement de la loi instituant la semaine de quarante heures", s. 136.

[96] Jacomet, *L'armament de la France ...*, s. 260.

[97] Constat, 10 Mart 1937 (*hussier* tarafından imzalanmıştır) ve Degâts commis et liste du materiel, outtillage et matieres voles ou deteriores, 22 Nisan 1938, AN, 91AQ115.

[98] Syndicat general de la construction electrique'den mektup, 13 Nisan 1938, GIM.

[99] Etat des depredations, disparitions, 24 Nisan 1938, AN, 91AQ16; Doyen des juges d'instruction'a mektup, AN, 91AQ16.

yönetimlerinin, sendikaların haftada 45 saatlik çalışma önerilerini reddettiğini belirtmişlerdir.[100] Havacılık endüstrisi işverenlerinin, haftada 45 saatlik çalışmayı reddetmesi tamamen istisnai olsa da, aslında CGT'nin yüksek maliyetli talepleriyle ilişkilidir. Jacomet tahkim kararı, daha sonra fazla mesai ücretlerini düşürmüş ve yalnızca havacılık endüstrisinde haftada 45 saatlik çalışmayı kabul etmiştir.[101] Yani hem kamu hem de özel girişimciliğe ait havacılık endüstrisi yöneticileri haftada 45 saatlik çalışma değişikliğini desteklemişlerdir. Onların bu tavrı, haftada 40 saatlik çalışmanın Fransa'yı uluslararası rekabet ortamında dezavantajlı bir duruma düşüren tembelliğin yasallaşması olduğunu ya da 40 saatlik haftalık çalışmanın üretimi engellememek için her spesifik endüstride gerekli olan değişikliklere en az uygun görüneni olduğunu düşünen Fransız burjuvazinin büyük kısmıyla benzerdir. 1938 baharı ve yazı boyunca havacılık endüstrisi yönetimleri işçileri daha uzun saatler çalışmaya zorladı. 1938 Martında millileştirilmiş SNCASE (Ulusal Güney-Doğu Uçak Yapımı Şirketi) yönetimi "üretimi hızlandırmak için planlama ve alet bölümlerinde 45 saatlik çalışmanın zorunlu olduğunda..." ısrar etmiştir.[102] Havacılık endüstrisinin diğer işverenleri de, haftada 45 saat çalışmanın hammadde tedarikçilerine, yarı bitmiş üretimlere ve eklentilerine yayılmasının gerektiğini ileri sürmüşlerdir.[103] Temmuz 1938'de, Chambre Syndicale

[100] Georges Lefranc, *Histoire du front populaire*, s. 274; Jacques Delperrie de Bayac, *Histoire du front populaire*, s. 449; Alfred Sauvy, ed., *Histoire economique de la France ....*, c. 2, s. 276.

[101] Reau, "L'aménagement de la loi instituant la semaine de quarante heures", s. 133; ayrıca bkz. Frankenstein, *Le prix du rearmement françois ...*, s. 277.

[102] SNCASE, 29 Mart 1938, SNA. Chadeau, uçak motorları yapan ve daha fazla çalışma zamanı isteyen *motoriste*'ler ile gövdeyi planlayan ve ancak yılın sonunda haftalık çalışmanın kısaltılmasından hoşnutsuz olan *avionneur*'lar arasında ayrım yapmaktadır: *L'industrie aeronautique en France ...*, s. 321. Ayrıca bkz. Robert Frankenstein, *Le prix du rearmement françois ...*, s. 277-78.

[103] Note de la chambre syndicale des industries aeronautique remise à M. le ministre du travail, 31 Mart 1938, AN, 91AQ,80. Ayrıca bkz. Chadeau, *L'industrie aeronautique en France ...*, s. 339-40.

des Constructeurs de Moteurs d'Avions acaba yalnızca yılda yüz saatlik fazla mesaiyi mi kabul etsek, yoksa haftalık çalışma üzerindeki sınırlandırmayı "sürekli ortadan kaldırmaya" mı çalışsak diye tartışmaktaydı:

> Bay X daha çok fazla mesaiyi değil, sürekli feshi gerekli görüyor. Eğer bu sürekli fesih gerçekleştiğinde, gerçekleşmediği döneme göre bazı olanaklar getirecekse bu fikri paylaşıyorum. Bu yüzden dereyi görmeden paçayı sıvarsak, yüz saatlik fazla mesainin fazladan kredi avantajlarını kaybetme riskiyle karşılaşırız. Daha iyi bir noktaya ulaşmak için uğraşırken işleri kötüleştirmenin hiç gereği yok.[104]

Yine 1938 yazında ve sonbaharında havacılık endüstrisi işçileri fazla mesaiye karşı mücadele edip haftasonlarını kurtarmak ya da en azından art arda iki gün çalışmamak için savaştılar. Havacılık endüstrisinde haftada 45 saatlik çalışma, birçok patronun ve Leon Blum'un da 45 saati, hatta 40 saati altı güne bölüştürme tercihlerinin tersine, genelde günde dokuz saatten beş güne bölünmüştü.[105] Onlar verimliliğin ve fazla mesai olasılığının haftada altı günden daha büyük olduğunu ileri sürmüştür. Önemli sanayiciler, çeşitli nedenler yüzünden cumartesi çalışmasının gece çalışmasından daha kârlı olduğunu iddia etmiştir. Verimlilik geceleri düşer ve geceleri daha az denetleyici personel olduğundan çalışma alanlarını gözlemek daha zor olur. Ayrıca kamu taşımacılığı geceleri daha azdır ve kadın işçilerin gece çalışmaları yasaklanmıştır. Sendika militanları, yine de işçilerin günde altı saat kırk dakikadan altı gün çalışmaya karşı, günde sekiz saatten beş gün çalışmayı "sonuna dek kararlılıkla savun-

[104] Note, 8 Temmuz 1938, AN, 91AQ80.

[105] Rapport et annexes sur la production aeronautique, SHAA, Z11606; Comite du materiel, 15 Mart 1938, SHAA Z12946; Jean-Charles Asselain, "Une erreur de politique economique: la loi de quarante heures de 1936", *Revue economique*, No 4, s. 688-90. Ayrıca bkz. *Usine*, 24 Kasım 1938; Louis Masson'dan mektup, 10 Mayıs 1937, AN, 39AS802. Blum üzerine bkz. Lefranc, *Histoire du front populaire*, s. 211-12.

duklarını" ileri sürmüştür.[106] Haziran 1938'de, La Precision Moderne'in antikomünist CGT üyeleri yasayla tehdit edilen 5x8'i savunmakta kararlıydılar.[107] Federation des Metaux da günlük çalışmanın yayılmasına karşıydı. Ekim 1938'de hem kamu hem de özel sektördeki havacılık firmalarının işçileri fazla mesaiyi protesto etmek için akşam 18:00 yerine 17:00'te paydos ettiler: "Farman, Caudron, Potez, Brequet gibi çok sayıda uçak şirketinin işçileri 8 saatten fazla çalışmayı reddettiler. Bakanlık kararlarını tamamen çiğneyip yasayı ihlal ederek, 8 saatlik çalışmalarını tamamlayıp işyerlerinden ayrıldılar."

"Jacomet [tahkim] kararı tarafından izin verilen fazla mesai yapmayı 15 Ekim gibi erken bir tarihte reddeden" Hispano-Suiza ve Caudron'daki havacılık endüstrisi işçilerine karşı yaptırımlar uygulandı. Bu yaptırımlar bir haftadan daha az sürede etkili oldu ve işçilerin %93'ü haftada 45 saat çalışmaya başladılar. Hükümet yetkilileri Caudron'da yasal olarak tanınmış fazla mesaiyi kabul etmeyen 650 işçiyi işten çıkardı. Bunun hemen ardından işçilerin çoğu, dokuz saatten beş güne bölünmüş haftada 45 saat çalışmayı kabul etti. Böylece haftasonları korunmuş oluyordu.[108]

Fazladan çalışmaya karşı gösterilen bu ajitasyonun, PCF'nin aktif bir şekilde karşı çıktığı 30 Eylül 1938'deki Münih Anlaşması'nın ardından gündeme geldiği belirtilmelidir; ekim ayındaki grevler ve iş durdurmalar PCF'nin havacılık işçileri arasındaki etkisine atfedilebilir. İşverenler, işçilerin fazla mesai yapmasını çok sayıda olayda sendikaların önlediğini ileri sürmüştür. Anlaşma imzalanmadan önce sendika muhalefeti bir ölçüde yumuşamıştı, ancak Münih'ten sonra *syndicat*'lar uzlaşmaz bir tavra girmişti. "1 Ekimden önce kabul ettikleri fazla mesai yapmayı işçilerin artık reddettiği-

[106] *Syndicats*, 25 Şubat 1937. 5x8'i talep edip 6x6:40'a karşı çıkan demiryolu işçileri için bkz. *La Vie ouvriere*, 6 Mayıs 1937. 5x8'i 6x6.40'a tercih eden mağaza çalışanları için bkz. Annie Fourcaut, *Femmes à l'usine en France dans l'entre-deux guerres*, s. 220.

[107] Preparation du congres de la fededation des metaux, AN, F^{7} 12966.

[108] *Usine*, 10 Ekim 1938; *La journee industrielle*, 19-26 Ekim 1938.

ne dair birçok örnek verebiliriz. Bu tavır değişikliği havacılık endüstrisinde çok yaygındır."[109] Sendikalar 1 Ekimde cumartesi çalışmayı kabul etmiş, ama sonrasında cayıp bu öneriyi reddetmişlerdir.

Havacılık ve diğer endüstrilerde, haftada 40 saat çalışma ve haftasonlarını savunma yönünde işçilerin yaptığı girişimler ışığında –Münih Anlaşması'ndan önce ve sonra– komünist etki sadece marjinal önemdedir. Çoğu parti üyesi olmayan işçiler, 1936 Haziran kazanımlarını savunmak için parti pozisyonları önemli olmaksızın mücadele etmişlerdir. İşverenler, Inspecteur du travail [iş müfettişi] tarafından onaylanan fazla mesaiyi Münih Anlaşması'ndan da önce yerine getirmeyi reddeden işçilerin bulunduğu on üç işletmenin listesini yapmışlardı.[110] Yasal gerekliliğe rağmen, havacılık endüstrisi işçileri zaman zaman hafta içinde gerçekleşen tatillere karşılık cumartesi ve pazar günleri çalışmayı bile reddetmişlerdir. Mayıs 1937'de, Gnôme et Rhône personeli aşağı yukarı oy birliğiyle tatillere karşılık cumartesi günleri çalışmayı kabul etmemiştir: bir referandumda işçilerin %95'i cumartesileri çalışmayı reddedip normal haftasonu istemiştir.[111] Paskalya tatilini izleyen hafta "işçilerin belli bir bölümü, pazartesi günü kapalı oldukları için kaybolan iş zamanını düzeltmek amacıyla cumartesi çalışmayı reddettiler."[112] Gnôme et Rhône yönetimi güya cumartesi çalışmadıkları için 24 işçiyi işten attı.[113] Mayıs 1938 ve Ağustos 1938'de *La Vie ouvriere* haftada 40 saatin sona erdirilmesine karşı yapılan işçi direnişlerine dair haberler vermektedir.

1 Eylül 1938'de, uluslararası gerilim iyice yükselmişken, ulusal savunmada kullanılan araçları üreten bir kuruluş

[109] Les heures supplementaries pour la défense nationale, 17 Ekim 1938; AN, 39AS974-975.

[110] Refus d'effectuer les heures autorisées, 19 Mart 1938, GIM. *La belle saison* [Güzel mevsim; Mayıs, haziran ve temmuz] sırasında gerçekleşen 13 olaydan 8'i oldukça ilginçtir. On recovery, SNCAN, proces-verbal, Conseil d'administration, 24 Aralık 1936, SNA.

[111] *Syndicats*, 13 Mayıs 1937.

[112] Circulaire aux inspecteurs du travail, (tarihsiz), AN, 91AQ64.

[113] *La Vie ouvriere*, 23 Haziran 1938.

olan Societe d'optique et de mecanique de haute precision hükümetten beş saatlik fazla mesai ve haftada 45 saat çalışma izni aldı.[114] Yönetim, işçilerin günlük çalışmasını sabah 8:00 yerine 7:30'da başlatıp, akşam 17:30 yerine 18:00'de bitirme biçiminde düzenledi. 5 Eylül pazartesi günü, Davout bulvarı üzerinde bulunan atölyelerde çalışan işçilerin %59'u işlerine geç gelip %58'si de erken çıkarak yeni çalışma programına boyun eğmediklerini gösterdiler. Salı günüyse işçilerin %57'si geç gelecekti. Croix Nivert atölyelerindeyse pazartesi günü işçilerin %36'sı, salı günü %59'u geç geldi. Çarşamba günü işgücünün %59 ila %72'si günün geri kalan kısmında işbaşı yapmadı.[115] Yönetim kalifiye işçilerin "büyük kısmının" yeni programı takmayıp disiplinsizlik gösterdiğini önemle belirtmektedir. Bu örneğin de gösterdiği gibi, çalışmaya karşı isyan, Halk Cephesi döneminde, Barselona'da olduğu gibi işçi sınıfının alt kesimleriyle sınırlı kalmamıştır. Kalifiye işçilerin itaatsizliği "başbakan tarafından düzenlenen fazla mesainin normalde işlemesini imkânsız kılmıştır." Diğer şirketler de haftalık çalışmanın yasal uzatmalarına işçilerin uymadığını gösteren sayısız olayı rapor etmektedir. 1938 boyunca varlığını sürdüren kötü "sosyal ortam" yoğun uçak üretimini engellemiş, emeğin içsel kalitesi ve niceliği havacılık endüstrisinde bir "darboğaza" yol açmıştır.[116]

Misilleme grevleri tehdidi, havacılık endüstrisi yönetimlerinin, itaatsizlik ya da işçi fazlalığı nedeniyle işten çıkarma girişimlerini önlemiştir. Havacılık endüstrisinde yeni personel alımı sürecine CGT'nin katılımı da fazla işçi soru-

[114] Bundan sonraki bilgiler, Çalışma Bakanlığına yazılan bir mektuptan alınmıştır: 6 Eylül 1938 ve Note de service No. 210, 2 Eylül 1938, AN, 39AS830/831. Bu firmanın geçmişi 1926 Haziran, 1930 Ocak ve 1938 Nisan grevleri de dahil işçi çatışmalarıyla doludur. *La Vie ouvriere,* 25 Mart 1937'de "işçileri gece gündüz gözlediğine" inanılan Levallois'teki Optique et Precision yönetimini "faşist"likle suçlamıştır.

[115] Societe des magnetos R.B. au ministre du travail'den mektup, 7 Eylül 1938, AN, 39AS830/831.

[116] J. Truelle, "La production aeronautique militaire française jusqu'en juin 1940", *Revue d'histoire de la deuxieme guerre mondiale*, No. 73, s. 90.

nunu tamamen çözülmez hale getirmiştir. 1938 başından itibaren, çok sayıda uçak işletmesi "ihtiyaçtan fazla personel çalıştırmış, oysa sosyal nedenlerden hiçbir işçiyi işten çıkaramamıştı. Sonuçta verimlilik etkilenmiş ve üretim oranı fabrikaların gerçek kapasitesi göz önüne alındığında yarı yarıya düşmüştür."[117] Şubat 1938'de, Gnôme et Rhône'un baş yöneticisi (*administrateur-delegue*) havacılık endüstrisinin ek işçi almadan üretimi iki misline çıkarabileceğini ileri sürmüştür. İşverenlerin periyodik yayını *Usine* ise havacılık işçilerinin "öncesinden çok daha az üretip, iki misli kazandığını" belirtmektedir.[118] Havacılık ve diğer endüstrilerde çalışan ücretliler, işlerini ve gelir kaynaklarını korumaktaki gönüllülüğü, fabrika çalışmalarında elbette ki göstermemişler, dolayısıyla bu da verimlilik ve disiplin sorununun sürmesine yol açmıştır.

Metro sisteminin genişletilmesi, stadyum inşası, 1937 Dünya Fuarı sergisinin inşası gibi özellikle büyük projelere sahip Paris yapı endüstrisi de havacılık ve otomotiv endüstrilerinde görülen sorunların benzerlerini sergilemiştir. Yapı şirketleri daha küçük boyutta olmasına rağmen, çalışma gününün uzatılması, fazla mesai, verim, CGT'nin işçi alımını kontrolü ve iş disiplini üzerinde, diğer endüstrilerde olduğundan daha şiddetli bir mücadele vermiştir. Görüldüğü gibi, mayıs ve hazirandaki grev hareketleri metalurji sektöründe başlamış ve haftada 40 saat çalışma, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, fazla mesaiye son verilmesi, parça başı işin sınırlanması ve *tâcheronnat* sisteminin ortadan kaldırılması gibi iddialı bir kamu çalışması programı talep eden yapı işçilerini çabucak etkilemiştir. İşçiler ve sendikaları, Şubat 1936'da işgücünün %23'ünü etkileyen mevsimlik işsizlik ve yapı sektöründeki iş güvenliği konularında özellikle hassastı. Birçok talep kabul edilmesine rağmen ajitasyon ısrarlıydı. Mayıs ve hazirandaki hareketlerin yarattığı yeni sosyal ortam içinde yapı sitelerinde üretim ve verimlilik de önemli ölçüde düştü. 1936 Ekim başında, 1937 Dünya Fuarı kontrol ko-

[117] Note sur la crise de l'aeronautique française, AN, 91AQ80.
[118] *Usine*, 17 Şubat ve 13 Ocak 1938.

misyonu başkanı Joseph Caillaux ve fuar komisyonu üyesi E. Labbe ile yapılan bir görüşmede, bahar olaylarından beri işçilerin çalışma isteğini kaybederek iş yavaşlatma grevlerine giriştiği belirtilmektedir. Labbe, fuarın planlandığı tarih olan 1 Mayıs 1937'de açılacağından kuşkuluydu ve çalışmayı hızlandırmak için iki CGT temsilcisi atamıştı. 1936'nın ikinci yarısı ve 1937'de neredeyse tüm işletmeler verimlilikteki "işçi yetersizliği"nden şikâyet ediyordu.[119] İşçiler 1937'de belirli işleri tamamlamak için 1936'da harcanan zamanın iki mislini harcamaktaydı.[120] Ticaret ve Sanayi Bakanı'nın mektubunda, bugün 264.700 saatte tamamlanan işin, Şubat ve Mayıs 1936 arasında 78.710 saatte tamamlanan bir verimlilikle gerçekleştirildiği açıklanıyordu.[121] Parça başı iş durumu, çoğu yapı sitesinde kesinlikle sona ermişti ve işverenler personellerinin "le goût travail"lerini [çalışma zevkleri] kaybettiğinden yakınıyordu.[122] Komisyon üyesi Labbe'nin sunduğu *Rapport General* 1938'de "işçinin vicdanlı ve gönüllü yaklaşımının azalmasının" sonucu olarak "verimliliğin düşmesi" nedeniyle fuarın ciddi zorluklar içine düştüğünü açıklıyordu.[123] Mayıs 1936'dan önce yalnızca tek bir ayda tamamlanan birçok proje, Aralık 1936'dan itibaren beş aylık gecikmelerle tamamlanabilmişti.

Metro genişletmesi ve banliyölerde bir stadyum inşa eden şirketler de üretim ve verimlilik konusunda benzer düşüşler yaşadılar. Ekim 1937'de, Gare Austerlitz'e metro yapım şirketinin yönetimi şu zıtlığa dikkat çekiyordu: "1934'ün zihniyeti, 1936'daki zihniyetin tersine verimliliği yükseltmek yönündedir."[124] 1936 sonbaharında duvar usta-

[119] Commission permanente, 2 Ekim 1936, 11 Haziran 1937, AN, CE.

[120] Comite de contentieux, 19 Haziran 1939, Contentioux, 35, AN, CE.

[121] Ministere du commerce et de l'industrie'den mektup, 6 Şubat 1941, Contentioux, 34, AN, CE.

[122] B.'den Rapor, (tarihsiz), Contentioux, 34, AN, CE.

[123] Edmond Labbe, *Rapport general*, c. 2, s. 68. Labbe işçi grevinden hayal kırıklığına uğrayıp "şehrin içinde gezinerek" istifa tehdidinde bulunmuş, fakat Başkan Lebnun tarafından vazgeçirilmiştir: Lefranc, *Histoire du front populaire*, s. 240.

[124] Comite de direction, AN, 89AQ2025.

ları işi erken bırakıp iş yavaşlatmalara girişerek verimliliği %90-95 oranında düşürmüştü. Birçok işçi, kahve molalarını on dakikadan yarım saate çıkarmıştı.[125] Verimlilik tahmini %37 düşmüş, hatta dahası "işçilerimiz belirli işlerin tamamlanması ve buna bağlı olarak geçici işten çıkarmalar konusunda tahminler yürütmeye başlamıştır." St. Cloud'da stadyum inşa etme işini almış yapı işletmeleri, işlerini orijinal plan 1937 Temmuzunu öngördüğü halde, ancak Mart 1938'de bitirebilmişti.[126] Tuğla döşemeciler bir baca yapmak için normalde 123 saate ihtiyaç varken, 256 saate ihtiyaç duyuyordu.[127] İşverenler, işçilerin giyinip soyunurken, yemek yerken, tuvalete giderken ve mola verirken çok zaman kaybettiğinden şikâyet ediyordu.

Verimliliğin bu hızlı düşüşü, kısmen inşaat sitelerinde hüküm süren itaatsizliğe atfedilir. İşçiler karşılık görme korkusu olmaksızın, normal endüstri komuta zincirine kafa tutuyordu. *Usine*'ye göre, Dünya Fuarı'nda "hiç kimse emir veremiyordu; ne patronlar, ne hükümet, ne de sendikalar."[128] Fuardaki çok sayıda inşaat sitesinde patronların otoritesi ortadan kalkmıştı, sendikanın otoritesi meselesiyse daha karmaşıktı. İşçiler genelde CGT'nin üst kademe liderliğini dinlemeyip itaat etmezken, fuar ve diğer büyük yapı projelerinde çalışan alt seviyedeki sendika temsilcileri hem iş alımlarını hem de üretim hızını kontrol altında tutuyorlardı. Fuar yönetimi "tüm proje boyunca, tek bir gün yoktu ki, CGT görevlileri ve temsilcileri (iş saatlerinde) gelip çalışmayı durdurmasın, toplantı düzenlemesin, emirler vermesin, üretimi örgütlemesin" diye tanıklık yapmaktadır.[129] Diğer sendikalar da CGT'yi Dünya Fuarı'nda tekelleşme yaratmak ve Paris bölgesindeki diğer sitelerde örgütlenme hakkını ihlal etmekle suçlamıştır. Temmuz 1936'da Duvarcılar Sendikası sekreteri, işçilerin aidat ödemekte isteksiz davrandığına dikkat çekerek, temsilci-

[125] Enterprises de grands travaux, Mayıs 1938, AN, 89AQ2026.
[126] Conseil d'etat: section du contentioux, 1946 mektubu, Contentioux, 35, AN, CE.
[127] Comite de contentioux, 19 Haziran 1939, Contentioux, 35, AN, CE.
[128] *Usine*, 6 Mayıs 1937.
[129] Yönetimden mektup, 21 Nisan 1939, Contentioux, 40, AN, CE.

lerden bir süre için işçilerin sendika kartlarını kontrol edip aidat açıklarını saptamasını istemiştir. Aidatlarını aksatan işçilerin işlerine başlamadan önce sendika binasına gönderilip aidatlarını ödemeleri sağlanıyordu.[130]

Sosyalist Kamu Bakanı Albert Bedouce ağustosta Blum'a yazarak şu uyarıyı yaptı:

> İşçi verimliliğinin düşmesi nedeniyle çok sayıda müteahhit inşaat projelerini tamamlayamıyor. Bana, bazı şirketlerin verimliliğinin, sendika temsilcilerin sistemli eylemleri nedeniyle düştüğü bildirilmiştir. Bunların işçi sınıfı örgütlerinin yasal temsilcisi olduğuna inanmıyorum. Sanırım, bu şartlar altında, CGT'den, Federation du Bâtiment temsilcileri aracılığıyla, hükümetin [işsizler için kamu çalışmaları] planlarının yerine getirilmesinin, hiçbir haklı neden yokken verimliliği düşürerek önlenmemesi için duruma acilen müdahale etmesi istenmelidir. Harekete geçmek iyice acil bir hal almıştır, çünkü bana söylendiğine göre, işveren örgütleri belirlenen işi bitirmek için, sınırlı verimlilik şartlarına uygun sözleşmeleri kabul etmeye eğilimlidir. Bu verimlilik, şimdikinden daha yüksek olsa bile, son zamanlardaki [sosyal] mevzuat öncesinden çok daha düşük olacaktır.[131]

1937 başlarında, Başbakan Blum CGT destekli hükümet için büyük utanç konusu olan Dünya Fuarı'ndaki kaotik durumla ilgilenmek üzere sağ kolu Jules Moch'u görevlendirdi. Mach, Mart 1937'de birçok inşaatta CGT'nin durumu *de facto* kontrolünü ve "olaylardan kaçınmak için sendikaların iş alımlarına karar vermesini" onayladı.[132] Açıktır ki, sosyalist hükümet, fuar programını bitirme mücadelesinde, CGT'ye karşı çıkmayıp onunla çalışmayı daha verimli buluyordu. PCF ve CGT de Halk Cephesi'ni utandırmamak için 1 Mayıstaki açılışın yetiştirilmesine gayret ediyordu. *La Vie ouvriere*

[130] Reunion organisee par le syndicat des maçons et cimentiers d'art, 19 Temmuz 1936, AN, F^7 13652.

[131] Ministre des travaux publics â M. le president du conseil, 21 Ağustos 1936, AN, F^{60} 639.

[132] Commission tripartite, 11 Mart 1937, AN, CE.
Blum hükümeti ile CGT arasındaki ilişkiler için bkz. Bernard Georges, "La CGT et le gouvernement Blum", *Le Mouvement social*, No. 54, s. 67.

tüm yoldaşların fuarın başarısını istediğini ileri sürüyor ve Federation du Bâtiment genel sekreteri R. Arrachard serginin "*mutlaka ve mutlaka 1 Mayısta açılması gerektiğini*" duyuruyordu.[133] *La vie Ouvriere*'nin antikomünist rakibi *Syndicats*, Dünya Fuarı'nın isminin *exposition des arts et techniques* yerine, *exposition de travail* olmasını ve 1 Mayısta açılmasını istiyordu. Komünistler de aynı şekilde yapımın hızlandırılarak proje açılışının planlanan tarihte gerçekleşmesi gerektiğini ileri sürüyordu.[134] Union des Syndicats Ouvriers de la Region Parisienne'nin sekreteri H. Raynaud *Humanite*'de "*Parisli işçiler fuarı belirlenen tarihte bitirebilecek yetenektedir*" diye yazıyordu (italikler orijinalinde). 12 Şubat günü komünist gazeteci Paul Vaillant-Couturier okuyucularına "Fuarın 1 Mayısta işçi bayramı olarak açılacağını" garanti ediyordu. Mart ayında CGT lideri Toudic ise Dünya Fuarı'nın işçiler ve Halk Cephesi'nin faşizm ve patronlara karşı savaşı olduğu sloganını ortaya atıyordu.

Yine de, üretimdeki gecikmenin giderilmesine dair yazılarla yetinmeyen Halk Cephesi'nin başlıca liderleri, Barselona'da olduğu gibi, 1 Şubat 1937'de, Dünya Fuarı işçilerinin toplantısında konuşma yapmak üzere bir araya geldiler. Blum "Fuarın işçi sınıfının, Halk Cephesi'nin ve özgürlüğün zaferi olacağını" açıkladı: "Ortaya çıkmıştır ki, demokratik rejim diktatörlükten üstündür .... Halk Cephesi'nin ünü büyüktür ve şunu samimiyetle söylemeliyim ki, bu uğurda cumartesi ve pazar çalışmaları da gereklidir."[135] CGT başkanı Léon Jouhaux da topluluğa "fedakârlık yapılması gerektiğini" söyledi. PCF'nin üst düzey görevlilerinden Marcel Gitton ise dinleyicilere şöyle seslendi: "Fuar *fete du travail* [işçi bayramı] günü olan 1 Mayısta açılacaktır. Fuar Halk Cephesi'ne güç katan bir başarı olacak; binlerce işçinin ve tüm çalışan kitlelerin zaferi olacaktır. Halk Cephesi'nin düşmanları onun başarısızlığa uğraması için can atıyor, işçiler ise emsalsiz bir başarı kazanmak istiyorlar."

[133] *La Vie ouvriere*, 18 Şubat 1937; italikler orijinalinde.
[134] *Syndicats*, 18 Ocak 1937; *Humanite*, 12 Ağustos 1936.
[135] Delperrie de Bayac, *Histoire du front populaire*, s. 368.

Liderlerin rica ve vaazlarına rağmen Dünya Fuarı planlanan zamandan çok sonra açılabilecekti. CGT haftada 40 saatlik çalışmanın uzatılmasını reddetti ve böylece günde iki üç vardiya örgütlemek zorunlu oldu, ki bu ek vardiyaların verimi önemli ölçüde düşürmesinin çeşitli nedenleri vardı. Birincisi, kalifiye işçi yetersizliğiydi; ikinci ve üçüncü vardiyalar için deneyimsiz işçiler işe alınmıştı. CGT bu pratiği içtenlikle onayladı ve işverenleri sendikalı olmayan en kalifiye personelden bazılarından yararlanmaktan bile men etti. Bir işletmenin işe almak zorunda kaldığı dört çimento işçisinden sadece biri gerçekten deneyim sahibiydi.[136] İkinci ve üçüncü vardiyadaki işlerin çoğu kusurlu çıktığı için genelde tekrar yapılmak zorunda kalınıyordu. İkincisi, gece vardiyasının her zamanki gibi zor aydınlatılması söz konusuydu ve bu normal olmayan programlamanın gündüz vardiyasına göre genelde daha az üretim yapılmasına yol açması tipik bir durumdu. Üçüncüsü, sendikalar teknik ilerlemeleri kullanmaya karşıydı ve iş alanı yaratmak için kol işçiliğine dayalı teknikleri tercih ediyor, örneğin sprey boyama makinelerinin kullanılmasına karşı çıkıyorlardı.[137]

Üst düzey CGT görevlileri haftada 40 saat çalışma çerçevesinde cumartesi ve pazar günleri de çalışma sözü verdikleri halde, fuardaki CGT temsilcileri haftasonu çalışmasını pratikte büyük ölçüde yasaklamışlardı. Temsilci ve işçiler fuarın zamanında açılması için haftasonu çalışmasının zorunluluğu yönündeki CGT ve *Humanite*'nin ricalarını gözardı etmişlerdi. Blum'un konuşmasından birkaç hafta sonra, bir marangoz temsilcisi cumartesi ve pazar günü çalışılmayacağını ısrarla belirtmişti.[138] ABD pavyonunun boyacıları cumartesi ve pazar çalışmasına izin verilmesine karşı çıktılar; kısa süre sonra da bir elektrik trafosu, muhtemelen haftasonu çalışmama hakkını korumak amacıyla bozuldu.[139] Dünya

[136] Rapport des etablissements Caribol, 19 Nisan 1939, Contentieux, 40, AN, CE.

[137] Edmond Labbe, *Rapport general*, c. 1, s. 80.

[138] Reunion organisee par les ouvriers du bâtiment à Clichy, 23 Şubat 1937, AN, F^{7}12966.

[139] Labbe'ye mektup, 3 Temmuz 1937, Contentieux, 38, AN, CE.

Fuarı'nın resmî raporuna göre, sendika liderleri haftasonu çalışmasına dair sözlerini "yerine getirmemişler"di: "[Haftasonu] çalışma konusunda ortak bir anlayışa varıldığında bile ertesi cumartesi, nedeni belirsiz emirlerle işçi vardiyalarının sitelere girmesi yasaklanıyordu"[140] Ayrıca işçiler, haftalık çalışma sırasındaki kötü havalar veya tatiller yüzünden kaybolan günleri telafi etmeyi de reddediyorlardı.[141]

CGT temsilcileri genellikle üretim kotaları düzenliyor ve parça başı çalışmayı sınırlıyordu. CGT'nin *bourse du travail*'i tarafından işe alınan çoğu işçi, verimliliklerini yükseltmek meselesiyle çok az ilgiliydi. Ayrıca bu ücretlileri işten atmak da sendikanın gücü ve yönetimin zaman zaman yaşanan olaylardan korkması nedeniyle çok zordu. Cezayir sergisinde yönetim dokuz çatıcıyı işten attığında, işçiler bu duruma polisin varlığına rağmen siteyi işgal ederek yanıt vermişlerdi.[142] Görevliler de bunun üzerine kovulan işçileri işte tutmaya karar verdi. Gerçi Federation du Bâtiment sekreteri Arrachard, işçilerin normal üretimlerini gerçekleştirmeleri için sürekli müdahalede bulunduğunu ileri sürmüştü; ama görüldüğü kadarıyla onun müdahaleleri bile etkisiz kalmıştı.[143] 13 Mayıs 1937'de, açılış günü iki hafta geride kaldıktan sonra Jules Moch, Arrachard'a "bu komedi fazla uzun sürdü" demiş ve düzenin toparlanıp iyileştirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.[144] Moch, Haziran 1937'de "kamuoyuna gideceği" ve eğer müzelerdeki çalışma hızla tamamlanmazsa bu gecikmeden sendikanın sorumlu olduğunu basına açıklayacağı tehdidinde bulunmuştur. Hatta bazı yabancı ülkeler, pavyonlarının bitirilmesi için Fransız olmayan işçilerin işe alınması girişiminde bulunmuş; ama CGT buna karşı çıkmakla kalmamış, aynı zamanda başka bölgelerden işçi alın-

[140] Edmond Labbe, *Rapport general*, c. 2, s. 67. Metro hattı projesinin işçileri de haftasonu çalışmasını reddetmiştir: AN, 89AQ2025.

[141] Societe de Canal et Schuhl'dan mektup, 6 Temmuz 1942, Contentieux, 35, AN, CE; *Usine*, 22 Nisan 1937.

[142] B'den Rapor (tarihsiz), Contentieux, 34, AN, CE, Comite de contentieux, 20 Temmuz 1939, Contentieux, 41, AN, CE.

[143] *La Vie ouvriere*, 30 Mart 1939.

[144] Commission tripartite, 13 Mayıs 1937, AN, CE.

masına da etkili şekilde muhalefet etmiştir.[145] Amerikalılar pavyonlarını bağımsızlık günleri olan 4 Temmuzda bitirmek istiyordu ve "Fransız işçileriyle yeterli verim almak mümkün olmadığı için" metal çatıyı tamamlamak üzere bir Belçika firmasıyla anlaşma yapmıştı. Serginin işçi müfettişiyle anlaşmaya varan CGT belirli sayıda işçinin işe alınmasını talep etti. Ama yeni işe alınan bu Fransız işçiler "sadece [yapı] sitesinin örgütlenmesini bozuyor, kendi mutlak hareketsizlikleri ve iş yavaşlatma grevleriyle Belçikalı işçiler üzerinde olumsuz etki" yaratıyorlardı. Sonuçta çatının kapatılması planlanandan iki misli fazla zaman aldı.[146] Taşradan işçiler işe alındığında, Parisli sendikalar inşaat biter bitmez bu işçilerin kendi bölgelerine dönmesinde ısrar ettiler.[147]

İşçi alımlarının kontrolü, üretim ritmi ve haftasonu çalışma meseleleri üzerine mücadele, fuarda ve diğer inşaat sitelerinde bir şiddet ortamı yaratmıştı. Bu gergin atmosferi anlamak kolaydı, çünkü işçiler ve sendika temsilcileri, işverenlerin ve ustabaşıların otoritesini sarsmaya ısrarla devam ediyorlardı; üstelik fuardaki küçük firmaların başında bulunan birçok işveren yüksek ücret, düşük verim ve CGT'nin işe alma hakkının yol açtığı fiyatların üstesinden gelemiyordu. Özellikle mücadeleci işverenlerden Jules Verger, işyeri temsilcilerini işten atıp toplu sözleşme anlaşmalarını açıkça gözardı etmişti. İşletmesinde grev patlak verdiğindeyse fuarın "devrimin deneme tahtası" olduğunu ileri sürmüştü: "Geçtiğimiz Ekimden [1936] beri devrimci sendikalara karşı savaşıyorum. Bunlar son on ayda binlerce olaya katıldılar. Benim [yapı] sitelerimin çoğu saldırıya ve sabotajlara uğradı."[148] Hakemler çalışma hakkının ihlalini suçlamış, Verger ile Delaporte'nin *chantier*lerinin yetkililer tarafından korunmasını kabul

[145] Note des ingenieurs-constructeurs, (tarihsiz), Contentieux, 37; yönetimden mektup, 21 Nisan 1939, Contentioux, 40, AN, CE.

[146] Note, (tarihsiz), Contentioux, 37, AN, CE.

[147] Assemblee generale des charpentiers en bois, 25 Şubat 1937, AN, F^7 12966.

[148] Discours prononce par M. Jules Verger, 11 Ağustos 1937, AN, 39AS843.

etmiştir.[149] Daha sonra *petainiste*[150] bir militan olan Verger, neredeyse bitmiş durumdaki Pavillon des vins'teki işin de sabote edildiğini bildirmiştir.

CGT üyeleri, Verger'inkinden çok diğer sitelerdeki sendikasız personelin çalıştırılmasına fiziksel olarak müdahale etmiş ve onların çalışma haklarını engellemiştir. Zaman zaman sendikasız personelin koruması için polis çağırıldığı ve kimi işçilerin çalışırken silah taşıdığı bile oluyordu.[151] St. Cloud'daki stadyum inşaatı sitesinde bir işçi ustabaşısını bıçaklamıştı.[152] 1937 Dünya Fuarı, programlanandan bir buçuk, iki ay sonra ve birçok iş tamamlanmadan 24 Mayısta açıldı; CGT ise kendi pavyonu Maison du travail'i en sonunda iki aylık gecikmeyle, 1 Temmuz 1937'de açabilecekti.[153]

Halk Cephesi koalisyonu, işçilerin üretimi düşürdüğünü, şiddeti ve çalışmaya karşı mücadeleyi alenen görmezden gelmeye çalıştı. Solculara göre, söz konusu endüstrilerdeki üretim sorunları ve gecikmeler için patronlar suçlanmalıydı. Komünistler, CGT ve hatta sosyalistler bile yayınlarında pek çok kez faşist patronları üretimi sabote etmek ve böylece Halk Cephesi'ne zarar vermeye çalışarak Hitler ve Mussolini'ye hizmet etmekle suçlamıştır. *Syndicats* işverenleri Halk Cephesi'ne karşı "dürüst olmayan yollardan mücadele etmek" ve iş yavaşlatma eylemlerini sahnelemekle suçlamıştır.[154] *Humanite* Renault işçilerinin yalnızca çalışmak istediğini açıklarken, *La Populaire* ise patronları işi ya-

---

[149] Compte-rendu et decision d'arbitrage, 6 Ağustos 1937, Communication des etablissements Verger et Delaporte'nin içinde, BN.

[150] Alman işbirlikçisi Fransız mareşali Peten taraftarı [—*çev. notu.*]

[151] Commission tripartite, 29 Nisan 1937; Labbe'ye mektup, 3 Temmuz 1937, Contentieux, 38, AN, CE.

[152] Societe de Canal et Schuhl'dan mektup, 6 Temmuz 1942, Contentieux, 35, AN, CE.

[153] *Syndicats* (1 Temmuz 1937) olayı şöyle kutlar: "A l'exposition 1937 l'edifice grandiose eleve par la CGT à la groire du travail a ete inaugure."

[154] *Syndicats*, 27 Kasım 1936, 24 Haziran 1937; *Humanite*, 14 Nisan 1938; *La Populaire*, 3 Nisan 1937. Bu suçlamaların son zamanlardaki tekrarı için bkz. Benoit Frachon, *Pour la CGT: Memoires de lutte ...*, s. 198.

vaşlatıp üretimi sabote etmekle suçluyordu. Bu suçlamalar büyük ölçüde polemikseldi; patronlar ve "iki yüz aile" –en zengin iki yüz ailenin Fransız ekonomisini kontrol ettiğini ileri süren radikal slogan– ikna edici bir semboldü. Kuşkusuz bazı işadamları ve uyanık girişimciler sermayelerini dışarıya gönderiyorlardı, fakat yine de Fransız burjuvazisini suçlamak için yeterli delil yoktur ve modern milliyetçiliğin kurucuları, yabancı devletlerin yararına kendi endüstrilerini belki de bile bile sabote etmiş olabilirler.

Sabotaj ideolojisi ve patronların ya da 200 ailenin komplolarına dair solcuların suçlamaları modern endüstriyel bir toplumda durmaksızın tekrarlanan, sıkıcı ve bazen işçi emeğini tehlikeli hale getiren yapısal sorunları gizlemiştir. Dünya Fuarı'na bakışında bile sol, muzaffer söylemini sürdürmüştür. CGT'nin pavyonunun "la maison du travail" adını taşıması önemlidir.

> [Bu] Fransız sendika hareketinin tüm fikriyatını fazlasıyla ortaya koyar. [İşçi sınıfı] maison du travail'de ev sahipliği yapmaya devam edecektir. Tüm dünyadan işçiler Paris'e gelecek ve tüm ziyaretçiler burada özellikle bir işçi sınıfı ortamı olduğunu görecektir... Yeni bir dünyanın inşa edilmekte olduğu ve çalışma temelinde yeni bir uygarlığın gözlerimizin önünde yaratıldığı sonucuna varmaktan kendilerini alamayacaklardır.[155]

Birkaç istisna dışında sol düşünce, mayıs ve haziran aylarındaki grevlerinin yarattığı yeni sosyal durumda ve daha yumuşak Halk Cephesi hükümetinin göreve başladığı ortamda bazen iyice çöken iş disiplininin varlığını kabul etmemiştir. Bu yeni sosyal atmosfer, işçileri yönetimlere, hatta bazen sendikalara bile kafa tutma konusunda cesaretlendirmiştir. Haftasonu çalışmayı reddeden, işlerinde deneyimli olmayan, otoriteye baş kaldıran ve sık sık iş yavaşlatma yoluna gidenler genellikle patronlar değil, işçiler olmuştu. Savaş çıktıktan sonra, Léon Blum işçileri fuar çalışması ve silahlanmada fazla mesaiyi reddedip verimliliği düşürdükleri için eleştirmiştir. Blum işçilerin tutucu ve egoist patronları sıkı

[155] *Le Peuple*, 5 Temmuz 1937.

çalışarak geride bırakıp tüm ulusa örnek olmaları gerektiğini ileri sürmüştür.[156]

Barselonalı benzerleri gibi, Parisli işçiler de işyerlerinden uzak durmuş ve Halk Cephesi döneminde daha az çalışma saati için mücadele vermişlerdi. Solcu hükümetlerin yönetiminde bile çalışmaya karşı doğrudan ya da dolaylı direniş sürekli varlığını korumuştur. Belki de Halk Cephesi için en temel ve zorlu sorunlar, ilan ettikleri düşmanlarından değil, sözde temsil ettikleri gruptan gelmiştir. Solun halkla ve daha özelde işçi sınıfı kültürüyle karşı karşıya gelişi bundan sonraki bölümde çözümlenecektir.

[156] Leon Blum, *A l'echelle humaine*, s. 117-19. Ayrıca bkz. Joel Colton, *Leon Blum: Humanist in Politics*, s. 171.

12
İşsizlik ve Boş Zaman Sorunları

Hem İspanyol hem de Fransız Halk Cepheleri, açıkça ve resmen, yalnızca işçilerin direnişine karşı savaşmakla kalmayıp aynı zamanda uçarı popüler kültüre karşı da savaştılar. Her iki sol koalisyon da işsizlik ve boş zaman sorunu üzerine kafa yormuş ve kaynaklarını kullanarak buna çözüm bulmaya çalışmıştı. Bir iç savaşa giren İspanyol benzerlerinin tersine, Fransız solu, sağcı muhaliflerinin bir kısmı gibi, işçilerin aylaklığını, içki, kumar ve sigara tiryakiliğini uygarlaştırıp evcilleştirerek sınırlama isteğine katılmıştı. Fransız solu ve sağı, bir yandan işçilerin üretime yönelik ilgisizliğine karşı savaşırken, bir yandan da bu tür alışkanlıkların yerine yeni uğraşlar ve yeni tüketim ihtiyaçları üretmeye çalışmışlardır.

Fransız solu sahip olduğu üretimci ideolojinin en önemli kısmını sanayi alanındaki deneyimlerde pratiğe koydu: İşsizlerin istihdamı. Barselona'da olduğu gibi, kovulan arkadaşlarının çalışma haklarını savunan grevler yürütmeyi sürdüren çok sayıda Parisli işçi arasında iş hayatını paylaşma isteği son derece içselleşmişti. İşin paylaşılması yolundaki olağanüstü kitlesel hareketlenme sonucunda, Dünya Fuarı'ndaki bordrolu işçi sayısı Aralık 1936'da 5.000'den, Nisan 1937 sonunda 24.800'e çıkmıştı. Paris bölgesindeki Renault ve havacılık işletmeleri de gerçekten binlerce yeni işçi almışlardı. Buna rağmen Dünya Fuarı programlanandan epey sonra açılabilmiş, Renault'da verimlilik gelişmemiş ve uçak üretimi iyice ağırlaşmıştı. Bununla birlikte sol, işsizlerin çalışmaktan başka bir şey istemediği iddiasını ısrarla sürdürecekti. İşin doğrusu, işsizler fabrikada çalışmak yerine iş arıyor olmaya daha çok istekliydiler ve daha kesin olanıysa onlar düzenli gelir arzuluyorlardı. Bazı sanayiciler, işsizlerin işe alınmasının, ekonomiye yarardan çok zarar vereceğini ileri sürmüşlerdir:

Mayıs 1936'da toplanan Çıraklık Üzerine Üçüncü İşverenler Konferansı'nda şeker üreticilerinin 1933'te 4.100 işsizi işe aldığını ve bunların çalışmasının düşük verimlilik, iş konusunda "yeteneksizlik" ve işe zamanında gelip gitmekte başarısızlıkla karakterize olduğunu ileri sürüldü.[1] Dahası bu yeni işe alınanlar "işlerine çok az" ilgi göstermiş, "fabrikalarda ajitasyon ve uyumsuzluk unsurları" olmuşlardı. Paris bölgesindeki inşaat sitelerinde işçiler, projeyi daha uzun sürede tamamlayıp gelirlerini artırmak için kasıtlı olarak çalışmayı yavaşlatıyorlardı. Bir projede, CGT temsilcileri diğer inşaat sitelerinden kalifiye işçi alınmasına karşı çıktı, amaçları işsizlik yardımını kendi işçilerinin paylaşmasını sağlamaktı.[2] Aynı İspanya'daki gibi, Solun işsizlik üzerine söylemi, kendilerini pek tatmin etmeyen ve sosyal prestij sağlamayan işlerde üretimde bulunmak yerine bir gelir kaynağı arayışı içindeki çalışan veya işsiz birçok işçinin durumunun gerçekliğini maskeliyordu.

Halk Cephesi dönemi boyunca Çalışma Bakanlığı görevlileri işsizler arasındaki disiplinsizlikten yakınmıştır. Çalışma Bakanlığında görevli bir denizcilik mühendisi, kalifiye işçilerin "fiziksel dayanıklığı ve çalışma isteğinin" işsizlerden "genelde çok daha büyük" olduğu sonucuna varmıştı.[3] 1 Temmuz 1936'da konulan yükümlülükler, işsizleri yeniden-eğitimlerini tamamlamaya teşvik ediyordu.[4] Çünkü otoriteler işsizlerin bahar ve yaz aylarında eğitim merkezlerini terk etme eğilimini azaltmak istiyordu, bu fenomen işçilerin aynı dönemlerde greve gitmesiyle paralellik taşıyordu. Çalışma komitesi "disiplinsizliği" azaltmak için tasarrufundaki "ceza alanının" genişletilmesinin "kesin bir zorunluluk" olduğuna inanıyordu.

Eğitimlerini tamamlayan işsizler parmakla sayılacak kadar azdı ve çalışma kaliteleri genellikle yetersizdi. Comité de decentralisation industrielle'ye [Endüstriyel Yerinden

[1] Maurice Joly, *Productive et discipline dans la profession*, s. 57-58.
[2] Comite de contentieux, 19 Haziran 1939, Contentieux, 35, AN, CE.
[3] Ministere du travail, 10 Ocak 1938, AN, 39AS991.
[4] Comite de decentralisation industrielle pour la main d'euvre, 26 Eylül 1936, AN, 39AS991; Comite de reclassement professionnel, 16 Temmuz 1937, AN, 39AS991.

Yönetim Komitesi] göre, haftada 40 saat çalışma durumu, kısmen de kalifiye işçiler büro çalışmalarına geçtiği veya yönetici görevlere terfi ettiği için 15.000 ek makine ustasına ihtiyaç doğurmuştu.[5] Yeni eğitilenlerin beceri ve hızı yetersizdi, doğal olarak makinelere de yabancıydılar.[6] Bazı idareciler, yeniden-eğitilmiş işçilerin kalifiye işçiden çok, kalifiye olmayan işçiye benzediğini ileri sürmüştür.[7] Çalışma Bakanı, üç aylık kısa bir eğitimin ardından işe alınan bir işsizin "kalifiye bir işçiyle aynı sayıda parça üretemeyeceğini" ve işsizlik yardımı almaya devam edebileceğini kabul ediyordu.[8] İşverenler ve hükümet görevlileri de aynı şekilde, yeniden-eğitim programlarının başarısız olduğunu düşünüyordu.

Bir diğer karmaşık sorun da, işsizlerin yeniden-eğitimi konusunda işverenler ile CGT arasındaki ciddi çatışmaydı. Sanayiciler, işsizlerin verimliliğe karşı ilgisiz olan Syndicat des Metaux'un (bir CGT sendikası) merkezlerinde eğitilmelerini eleştirmiştir. Bu işçiler profesyonel olduklarına inansalar bile "işlerini normal zamanında tamamlama kapasitesine kesinlikle sahip" değillerdi.[9] Bu yüzden, yalnızca yarı kalifiye (*ouvriers specialises*) personel olarak işe alınabilirdi. İşverenlere göre, CGT okulu uçak fabrikaları için "aslında yalnızca görece sınırlı eğitim görmüş yarı kalifiye (*maneuvres spécialisés*)" makine işçileri (*ajusteurs*) yetiştirmekteydi. Bu girişim için CGT merkezini seçtiği için hükümeti eleştiren sanayiciler, yönetimi "Komünist düşüncedeki Syndicat des Metaux'un firmalara sızması (*noyautage*) için araçlar sağlamakla" suçluyorlardı. Ayrıca sanayiciler, eğer sendika işe alıp işten çıkarmanın tüm kontrolünü ele geçirirse, bunun verimliliği daha da düşüreceği korkusu içindeydiler. Sendikanın etkilerine karşı savaşan işverenler, kendi yeniden-eğitim merkezlerini açmak ve onları CGT'nin programının boyutlarının ötesinde geliştirmek istiyordu. İşverenler şirket-

[5] Comite de decentralisation (tarihsiz), AN, 39AS991.

[6] Ministre du travail, 10 Ocak 1938, AN, 39AS991.
Note pour M. Pluyette, 2 Mayıs 1938, AN, 39AS839.
Ministre du travail'den mektup, 4 Ocak 1937, AN, 39AS830/831.

[7] Note – comite de reclassement professional, 30 Eylül 1937, AN, 39AS990; Le vendredi 5 novembre, AN, 39AS991.

lerin kendi merkezlerinde yeniden-eğitilmiş "işçilerin kendi ihtiyaçlarına cevap verebileceğinin farkında olduğunu" düşünüyorlardı.

Sol, Halk Cephesi dönemi boyunca işsizlerin iş sahibi kılınmasının yalnızca tüketimi artırmakla kalmayıp aynı zamanda Paris ve banliyölerinde çalışma ve boş zaman değerlendirmenin alt yapısının modernleşip rasyonelleşmesine hizmet edeceğini ileri sürmeye devam etmişti. Sendikalar ve solcu partiler, kamusal çalışmalar ve şehirleşme için yürütülen büyük kampanyalarda lobi oluşturmuşlardı. PCF günlük bakım merkezleri, stadyumlar, banyo ve duş tesislerinin inşa edilmesi çağrısında bulunmuştu.[10] PCF ayrıca işsizlere hızla iş sağlayacak projelerin oluşturulmasını da talep etmişti. PCF belediyelerindeki sağlık tesisleri ve sosyal yardıma dair başarıları öven *Humanite* komünistlerin "iş bitirici" (*realisateurs*) rollerine vurgu yapmıştır. CGT'nin dergisi *Syndicats*, benzeri tipte projeler talep etmiş ve Suresnes'in sosyalist belediye başkanı Henri Sellier'yi belediyesini "rasyonel" tarzda örgütlediği, sağlık ve güvenlik koşullarını geliştirdiği, okullar inşa ettiği için övmüştü.[11] *Syndicats* ayrıca Renault ve diğer başlıca metalurji işletmelerinin bulunduğu Boulogne-Billancourt'un sosyalist yönetimi için belediye binası veya bilinen adıyla *usine municipale* inşa eden modern mimar Tony Garnier'den de övgüyle söz etmişti. Fransız solu böylece İspanyol benzerlerinden farklı olarak belirli reformları kapitalizm çerçevesi içinde ve devrim olmaksızın gerçekleştirebilmişti.

Solcu örgütler, konutları yetersiz olup yüksek oranda tüberküloza yol açan sağlıksız koşullardaki eski yerleşim birimlerini yeniden düzenleyen modern ve ilerici şehircilik anlayışını övüyorlardı. PCF'nin yayın organı olan *Humanite*, geleneksel ve eskimiş yerleşim yerlerinin yıkılmasının "gecikmesinden" şikâyet ediyor ve etkili harcamalarla trafik akışının geliştirilmesini istiyordu.[12] *Humanite* bir gün Paris'te de "New York'taki yüksek binalarla boy ölçüşecek gökdelenlerin

[10] *Humanite*, 17-24 Mayıs 1936.
[11] *Syndicats*, 23 Aralık 1937, 28 Aralık 1938 ve 10 Haziran 1937.
[12] *Humanite*, 13 Ağustos 1936, 5 Nisan ve 5 Mayıs 1938.

dikileceğine olan umudunu kaybetmemişti". Muhalif komünist Boris Souvarine'in, Le Corbusier'in *ville radieuse*'sini [neşeli, aydınlık şehir] ve Paris yollarının otomobillere uygun hale getirilmesini tüm kalbiyle onaylamasına antikomünist *Syndicats* de katılıyordu.[13] Aynı şekilde CGT de İsviçreli mimar Le Corbusier'in "modern uygarlığa layık yapı" olarak sunduğu, 1937 Dünya Fuarı'ndaki Yeni Zamanlar Pavyonu'nu onaylıyordu.[14] Bu ilerici mimar, işçilerin fabrikalarına "neşeyle" gideceği, "çalışma ve oyun alanları arasındaki net ayrışma" ile karakterize edilen bir yerleşim yeri olan bir *ville radieuse,* sakinlerini üreticilerin oluşturduğu bir Saint Simoncu gökdelenler şehri planlamıştı.[15] CGT'nin bölge komitesi sekreteri Toudic, Le Corbusier'in beton binaları öven *Les bâtisseurs* filmini övüyor, komünist ve sosyalist belediyelerin güzellik ve yararlılığı bir araya getiren binalar inşa edeceğine inanıyordu.[16]

Halk Cephesi üyeleri her zamanki talebi, HBM denilen, işçi semtlerindeki yüksek apartmanların inşa edilmesiydi. Fransa'da 1928'den 1933'e dek eskisinden çok daha ucuz evler inşa edildi; 1936'dan itibaren 18.000 HBM evi Paris'te yaklaşık 100.000 insanı barındırıyordu.[17] Ekonomik kriz ve sonucundaki işsizlik yüzünden PCF, HBM binalarının inşasına devam edilmesini istedi, çünkü bu binalar işçilere hem konut hem de iş olanağı sağlıyordu.[18] Antikomünist CGT militanları da İkinci İmparatorluk döneminde Baron Haussmann'ın kenar mahallelerin sefaletine karşı mücadelesini övüyor, konut ve iş sağlayacak HBM binalarının inşasını talep ediyorlardı.

Solun benimseyip savunduğu modern şehircilik hareketliliğin artırılıp trafik akışının genişletilmesini vurgular. Bu bağlamda, sol politikalar da aynı şekilde hareketliliği ve

[13] *Syndicats*, 16 Mart 1938; *Nouevaux Cahiers*, 15 Haziran 1937.

[14] *La Vie ouvriere*, 14 Ekım 1937; Le Corbusier, *Des canons, des munitions... merci! Des logis , s.v.p.*, s. 7-9.

[15] Robert Fishman, *Urban Utopias in the Twentieth Century*, s. 233.

[16] *La Vie ouvriere*, 12 Mayıs 1938.

[17] Roger-Henri Guerrand, *Le logement populaire en France: Sources documentaires et bibliographie, 1800-1960*, s. 128.

[18] *Humanite*, 22 Ağustos 1936 ve 3 Mart 1938; *Syndicats*, 23 Aralık 1937.

trafik akışını geliştiren Haussmann'ın geleneğini izliyordu. Komünistler, sosyalistler ve *cegetistes* [CGT'liler] insanların Paris bölgesi çevresinde daha hızlı yolculuk yapmasını sağlayacak büyük kamu taşımacılığı projeleri için kampanyalar yürütüyorlardı. Le Corbusier ve Lurçat gibi neredeyse solun maaşlı görevlisi olan plancılar ise otomobiller için son derece gelişmiş yol sistemlerinin avantajlarını vurguluyorlardı. 1925'te, Le Corbusier şehrin sağlığını, onun hareketlilik kapasitesine bağlıyordu: "Hızı sağlayan şehir başarıyı da sağlamış demektir."[19] Le Corbusier, kendini, Haussmann'ın yaptığı gibi, şehre hareketliliği ve düzeni getirmekten sorumlu görüyordu. *Syndicats*, işsizliğe karşı mücadele için "Paris'teki ve çevresindeki trafik akışını sağlayacak yolların yapımının planlanmasını" savunuyordu.[20] Sendika militanları beş taneye ihtiyaç duyulduğu halde sadece bir otoyol yaptığı için hükümeti eleştiriyor, "trafik akışı sorununu çözmek için" geniş otoyollara dair kendi politikalarının gerekli olduğunu ileri sürüyordu. *La Vie ouvriere* trafik akışının geliştirilmesinin hayatları kurtaracağına inanıyor ve "yollar inşa etmek sağlık getirir" diyordu.[21] Militanlara göre, şehirciler kenar mahalleleri donatmalı ve şehirde araçlar için daha çok yollar açmalıydı. Komünizm taraftarı militanların görüşleri, Louis Renault ve diğer kapitalistlerin otomobiller için "harika yollar" açılıp Paris bölgesinde ulaşımın daha iyi sağlanması yönündeki görüşlerine fazlasıyla benzemekteydi.[22]

Halk Cephesi'nin kurucuları, otoyol inşalarına ek olarak toplu ulaşımın geliştirilmesini de tavsiye ediyorlardı. Özellikle komünistler, işe gitmek için yapılan yol masraflarının düşürülmesinin zorunlu olduğunu ileri sürüyor; *Humanite* ise banliyölerdeki ulaşım anarşisini hedef alıyordu.[23] Paris'in kenar mahallelerine metro yapılmasında ısrar eden PCF, 22 Ocak 1937'de Plaisance metro istasyonunun açılışını kutlu-

[19] Fishman, *Urban Utopias in the Twentieth Century*, s. 191.

[20] *Syndicats*, 15 ve 23 Aralık 1937.

[21] *La Vie ovriere*, 21 Ocak 1937.

[22] Renault'nun tavrı için bkz. Patrick Fridenson, *Histoire des usines Renault*, s. 318-19 ve AN, 91AQ16.

[23] *Humanite*, 29 Ekim 1937, 18 Haziran 1937 ve 9 Mart 1938.

yordu. PCF'ye göre, tramvayların yerini otobüsler almalıydı, çünkü tramvaylar işçileri işe zamanında yetiştiremiyordu.

Solcu kent anlayışı, dört farklı ama birbirleriyle bağlantılı şehir alanı içeriyordu: İşyeri, konut, ulaşım ve eğlence. İşyeri elbette en önemli alandı ve diğerlerini belirliyordu. Konutlar ise temiz, sağlıklı ve ucuz olmalıydı. Le Corbusier'e göre, konutlar da diğer herhangi bir makine yapımı madde gibi, seri üretim biçiminde yapılmalıydı. Konut ve işyeri alanları ulaşımla, tercihen metro ve otobüslerle desteklenen otomobillerle bağlantılıydı. Ulaşım öyle geliştirilmeliydi ki, işçiler konutlarıyla işleri, yani fabrikayla apartmanları arasında kolayca gidip gelebilsinlerdi. Sonuncu alan "boş zaman"a ayrılmıştı. Parklar, eğlence alanları, turistik tesisler, yüzme havuzları, spor alanları ve stadyumlar, bütün bunlar çalışma alanından net bir şekilde ayrılmalıydı. Boş zaman ve eğlence işin karşıtı olarak tanımlanıyordu. Sol şehirciliği, endüstriyel uygarlığın karakteristiği olan iş ve oyunun mekânsal olarak ayrılmasını yeniden üretiyordu.

Boş zaman olarak oyun, Halk Cephesi'nin asıl büyüyen endüstrisi ve XX. yüzyılın en hızlı büyüyen sektörüydü. Fransız Halk Cephesi'nin öncülüğünü yaptığı kitlesel boş zamanın varlığı, yeni doğmuş ihtiyaçları kısmen giderip üretmeye yetkin bir ekonominin net belirtisidir. Boş zaman (*loisir*) ve boş zaman etkinlikleri (*loisirs*) terimleri kendi başlarına önemlidir; çünkü sosyal davranıştaki temel değişimleri yansıtır. XIX. yüzyılda, Fransız sosyalist lideri ve Karl Marx'ın damadı olan Paul Lafargue *droit à la paresse* [tembellik hakkı] üzerine konuşup yazmış olsa da, XX. yüzyıldaki işçi sınıfı örgütlerinin liderleri *paresse*'den, yani aylaklık ya da tembellikten asla söz etmemişlerdir. Blum "boş zaman tembellik değil, çalışmadan sonraki dinlenmedir" demiştir.[24] Sol, hem işsizlere daha çok iş olanağı sağlayacağı, hem de örgütlenmesi yoğun çaba gerektiren boş zaman etkinliklerini teşvik edeceği için daha kısa haftalık çalışmada ısrar etmiştir.

Sol örgütler Halk Cephesi'nden önce ve özellikle de Halk Cephesi döneminde *loisir*'i hâkimiyeti altına almaya uğraş-

[24] Leon Blum, *A l'echelle humaine*, s. 112.

mış, yönetimin boş zaman etkinliklerinin düzenlenmesinde rolünü azaltmaya çalışmıştır. XIX. yüzyılda, Fransız işverenleri, kendi personelleri için genellikle kütüphaneler, eğlence tesisleri, hatta tiyatro alanları oluşturmuşlardı; stadyumlar da daima zengin girişimcilerin isimlerini taşırdı. Katolikler I. Dünya Savaşı'ndan önce spor ve jimnastik örgütlerini desteklemişlerdi.[25] I. Dünya Savaşı'ndan sonra örgütleşmiş sol, boş zamanları Katoliklerin ve işverenlerin kontrol etmesine giderek daha fazla karşı çıkacaktır. Her iki taraf da anlamıştır ki, gençliği etkileyip harekete geçirmenin görece daha kolay yollarından biri de spordur. Siyasi partiler, sendikalar ve *patron*'lar, gençliği kendi sembolik ve gerçek kontrolleri altına aldıklarını göstermek amacıyla spor faaliyetlerine hâkim olmak için mücadele etmişlerdir. İki savaş arasındaki dönemde, CGT ile işverenler arasındaki yoğun mücadele, büyüyen sosyal ihtiyaçların gelişmesine işaret eder.

Boş zaman etkinlikleriyle ilgili olarak, çok sayıda Parisli metalurji sanayicisi, Barselona'da genelde yapıldığı gibi dinsel değil, laik bir temelde sosyal faaliyetler ile devrime karşı bir strateji izlemiştir. 1936'dan itibaren, bir çoğu sanayiciler tarafından desteklenen 5.000 Fransız yaz kampı nispeten yoksul kesimlerden gelen 100.000 şehirli genci barındırmıştır.[26] Halk Cephesi döneminde CGT'nin komünist eğilimli liderlerinden Benoît Frachon "işçilerin günlük hayatının hiçbir yönü yöneticilerin gözünden kaçmaz"[27] diyerek bunu doğrulamıştır. Bu durumda, Frachon'un iddiası makul görünüyor, çünkü 1935'i ele alan bir inceleme, 85 fabrikanın 80 spor tesisine sahip olduğunu belirtir.[28] Bununla birlikte, Frachon'a göre, işçiler genellikle işverenlerin bu tür girişimlerine güvenmemektedir ve Frachon sendikanın boş zaman etkinliklerinin örgütlenmesinin kontrolünü sanayicilerden almasını savunur.

[25] Richard Holt, *Sport and Society in Modern France*, s. 70-78.

[26] Françoise Cribier, *La grande migration d'été des citadins en France*, s. 41. P. A. Rey-Herme, 1936 yılında 150.000 çocuğun tatil kamplarına katılmak için Paris'ten yola çıktığını bildirir: *Les colonies de vacances en France ...*, c. 1, s. 294.

[27] Benoît Frachon, *Le rôle social des syndicats*, s. 7-8.

[28] Richard Holt, *a.g.e.*, s. 204.

Seçim zaferinin ardından, Halk Cephesi'ni oluşturanlar işçilerin spor ve boş zaman etkinliklerine dair çabalarını yoğunlaştırdılar. Paris hukuk fakültesinde çalışma tarihi ve boş zaman üzerine yeni bir kürsü oluşturan Blum, birçok burjuvanın anlayışsızlığına ve muhalefetine rağmen "sport et loisirs" yardımcı bakanlığını kurdu, o burjuvalar ki bu yeni görevi "le ministere de la paresse" [tembellik bakanlığı] olarak adlandırıyor ve büyüyen yeni sektörün endüstriyel ya da ticari potansiyelini fark etmemekte ısrar ediyordu.[29] Aşırı sağ, işçilerin "kötü giyinme alışkanlığından, Rolls-Royce marka bir araba geçerken *Internationale* söylemekten ve her yeri kirletmekten vazgeçmeyeceğini" ileri sürüyordu.[30] Bu aşağılamayı dikkate almayan Blum, Leo Lagrange'ı "boş zaman faaliyet ve sporlarını örgütleme devlet müsteşarlığı"na tayin etti ve otuz altı yaşındaki bu sosyalist milletvekili, ülke çapındaki "boş zaman adalarını" kurumsallaştırarak sporları demokratize etmeye girişti.[31] Onun, Kamu Sağlığı Bakanlığının yetki alanı altındaki bu yeni görevi, Halk Cephesi'nin işçilerin sağlığını geliştirdiğine ya da zaman terminolojisiyle "nesil"in boş zamanını planladığına işaret ediyordu. Tatil ödemeleri de aynı şekilde "işçilerin fiziksel koşulları"nı iyileştirmek içindi.[32]

Aslında sol da tıpkı sağ gibi, işçileri uygarlaştırmak ve uçarı popüler kültüre karşı mücadelede kararlıydı. Lagrange işçi sınıfının daha fazla boş zamanı nasıl kazanacağını artık bildiğini, ama şimdi onu nasıl kullanacağını öğrenmesi gerektiğini söylüyordu.[33] *Humanite* de *paresse*'ye karşıydı ve *loisirs intelligents* [entellektüel boş zaman] konusunda ısrar ediyordu.[34] Beyne hitap eden bu boş zaman anlayışının parçası olarak, sendika militanları, işçilerden alkollü içki tüketimini azaltmalarını talep ettiler. *La Vie ouvriere* "bizler dinlenme zamanımızı örgütleme kapasitesine sahibiz" diye açıklıyor ve

[29] Henri Nogueres, *La vie quotidienne en France au temps du front populaire 1935-1938*, s. 150.
[30] Christophe, *1936: Les Catholiques et le front populaire*, s. 10.
[31] *La Fleche de Paris*, 6 Şubat 1937.
[32] Jean-Victor Parant, *Le probleme du tourisme populaire*, s. 217.
[33] Nogueres, *a.g.e.*, s. 188.
[34] *Humanite*, 5 Eylül 1937; *La Vie ouvriere*, 18 Mart 1937.

işçileri "sürekli bara gitme ve çalışma isteğini yitirme" eğilimlerine karşı uyarıyordu. CGT'nin yeni kurulmuş Turizm Bürosu, işçilerin "mutlu ve kültürlü" olmasını sağlayacak "sağlığa yararlı" eğlenceler yapmasında ısrarcıydı.[35] Turizm Bürosu'yla işbirliği içindeki ve hükümet tarafından desteklenen CGT eğitim programı, işçilere üretici güçlerin kontrolünün nasıl yapılacağını öğretecek "çalışma üniversiteleri"ni savunuyordu.[36] *Syndicats*'a göre "aylaklık tehlikesi"nin doğurduğu korkuları CGT'nin "boş zaman etkinliklerini örgütlemesi" önemli ölçüde yatıştırmıştı. Komünist olmayan sendika militanları da daha kısa haftalık çalışmanın erkek işçilere ailelerine daha çok zaman ayırma fırsatı vereceğini ileri sürüyordu.

Sendikalar turist trafiğinin artışını desteklediler. Sendika entelektüeli ve eğitimcisi olan Emilie ve Georges Lefranc çifti, tüm işçilere, yıllık ücretli tatillerinde "*uzaklara gitmeye* çalışmalarını" salık veriyordu, tıpkı normal bir iş gününden sonra duydukları kaçma ihtiyacı gibi: "Çalışma günlerini bitiren işçiler ... ortam değiştirmek, işlerini unutmak ve kendilerine onu hatırlatacak her şeyden kaçmak isterler." Pazarlar "seyahate çıkma günleri" olmalıydı. Lefranc çifti boş zamanın, sıkıcı çalışmadan, hava ve ışıktan yoksun çirkin şehir hayatından bir ölçüde kurtulmak olduğunu savunuyorlardı: "*Boş zaman, işçilere uygarlığımız tarafından bozulan dengeleri yeniden kazanma fırsatı vermelidir.*" Solcu boş zaman kuramcıları, boş zaman etkinliklerini, işteki ve şehirdeki yabancılaşma koşullarını telafi etmek diye tanımlayarak *loisirs* sorununa çözüm bulmaya çalışmışlardır.[37]

Fiziksel sporları destekleyen Lefranc çifti "yıldız kültünü" ortadan kaldırmak için spor etkinliklerini entelektüel faaliyetlerle takviye etmişlerdir. Sosyalistler sporun boş zaman etkinliklerinin kilit unsuru olduğuna inanıyordu: "Fiziksel egzersiz, bedeni kontrol edip yenileyerek, hareketsiz hayatı ve işyerindeki aşırı uzmanlaşmayı mükemmel bir şekilde

[35] Parant, *Le probleme du tourisme populaire*, s. 86.

[36] Emilie ve Georges Lefranc, *Le syndicalisme devant le probleme des loisirs*, s. 36-37; *Syndicats*, 8 Nisan 1937 ve 15 Haziran 1938.

[37] Emilie ve Georges Lefranc, *a.g.e.*, s. 14-43; italikler orijinalindedir.

dengeler."[38] Halk Cephesi döneminde, komünist ve sosyalistlerin ateşli spor yandaşlarının yeni örgütü Federation Sportive et Gymnique du Travail'in [Jimnastik ve Spor Çalışmaları Federasyonu] muazzam büyümesi sendikaların yayılışının aynasıdır aslında.[39] Federasyon 1935'te 738 spor kulübü ve 42.706 üyeye sahipken, 1938'de 1678 kulüp ve 102.694 üyeye yükselmiştir. Futbol, kuşkusuz birçok işçi kulübünün başta gelen faaliyetiydi. Köken olarak XIX. yüzyıl seçkinlerini eğitmekte kullanılan spor, iki savaş arası dönemde Paris bölgesinde işçiler arasında giderek daha popüler hale gelmişti.

1920'ler gibi erken bir tarihte bile, komünistler, ücretlilerin sportif faaliyetlerini örgütlemeye çok büyük ilgi göstermiş, Halk Cephesi döneminde, bu boş zaman etkinliklerini düzenlemek için bir milyon frank talep etmişlerdir.[40] PCF jimnastik salonları, stadyumlar, yüzme havuzları ve atletizm sahaları inşa edilmesinde ısrarcıydı. Spor bir rasyonel gelişme araçlarıydı ve birçok komünist –belirli sendikalistler ve sanayiciler gibi– spor etkinliklerinin yayılmasının, işçilerin verimliliğini artıracak fiziksel gücü geliştireceğini ileri sürüyordu. Komünistler partilerinin sportif çalışmalarına büyük dikkat ve özen gösteriyordu, hatta bazen gazete ve dergilerinde büyük grevlerden daha fazla yer veriyorlardı.

Antikomünist CGT militanları ise işçilerin boş zamanını PCF ve işverenlerin tekelleri altına almasından korkuyorlardı. Bu militanlar "haftada 40 saat çalışmanın ve tatil ödemelerinin uygulanmasının boş zaman etkinliklerinin örgütlenmesini zorunlu kılacağına" inanıyor, kendi militan arkadaşlarına kütüphaneler, tiyatrolar, geziler ve spor etkinlikleri yoluyla, işverenlerin eylemlerini karşılamalarını tavsiye ediyordu. 1920 ve 1930'larda, komünistler patronların boş zaman etkinliklerini örgütlemesinin tek amacının işçileri düşünmekten uzaklaştırmak olduğunu ileri sürmüştü. Memurlar haftada 40 saat çalışmayı kazandıklarında *Syndicats* şöyle demişti: "Bugün kalpleri neşeyle dolu. ... Ama yarın boş zaman etkinliklerinin

[38] *Le Populaire*, 12 Ocak 1937.
[39] Richard Holt, *a.g.e.*, s. 205-6.
[40] *Humanite*, 25 ve 28 Mayıs 1936.

örgütlenmesi sorunu gündeme gelecektir."[41]

İşçi sınıfı örgütleri ve Halk Cephesi hükümeti, işçilerin işyerlerinden ve şehirlerdeki evlerden alınıp tahsis edilmiş tatil bölgelerine uçakla götürülmesini onaylayıp planlamışlardı. 1936'da, Lagrange, stadyum inşaatlarına dair 253 projeyi onaylamıştı, ayrıca çok sayıda atletizm sahasının inşası da planlanmaktaydı.[42] 1937'nin sonunda 400 proje yürürlüğe girmişti. Şu da hatırlanmalıdır ki, 1936'da işçilerin boş zamanlarını geçirdiği birçok geleneksel yer zaten yıkılmış haldeydi. Halk Cephesi döneminden ve kitle turizminin örgütlenmesinden önce, birçok Parisli işçi boş zamanlarını yakın Seine ya da Marne nehirlerinde balık avladıkları kırsal alanda ya da barlarda geçirirlerdi. 1936 yılıyla birlikte Seine ve Marne ırmaklarının suları çok kirlenmiş, banliyöler ise kırsal çekiciliğini kaybetmişti. "Daha önceleri işçi sınıfı ailelerin kavakların altında, çimenlere uzanıp eğlendikleri" Boulogne-Billancourt'ta, ki artık orada Renault vardı, "şimdi gri renkli kalın duvarlar" yükseliyordu.[43] Sosyalist hükümet, CGT ve PCF sayıları giderek artmakta olan şehirden uzak tatil sitelerine geziler örgütlemeye başladılar. Hükümet işçileri evlerinden alıp Fransız Rivierası gibi tatil yerlerine götüren ulaşım araçlarına özel indirim uyguladı; buna halk veya Lagrange biletleri deniyordu. 1936'da 600.000 Lagrange bileti kullanılmışken, bu rakam 1937'de 1.200.000, 1938'deyse çok daha yukarı çıkmıştır.[44] 100.000 kişi kışın Riviera'ya yolculuk yapmıştı, ancak indirimli bilet avantajından çoğunlukla kırsal bölgedeki ailelerini ziyaret etmek için yararlanılmıştı.[45]

Lagrange'ın bürosu, Paris-Nice, Paris-Toulouse gibi özel tren seferlerinin yanı sıra Korsika, Cezayir, hatta Barselona'ya

---

[41] *Syndicats*, 11 Aralık 1936 ve 8 Nisan 1937.

[42] Benigno Cáceres, *Loisirs et travail: Du moyen âge à nos jours*, s. 192-93; Richard Holt, *a.g.e.*, s. 207; Jacques Kergoat, *La France du front populaire*, s. 362.

[43] *Humanite*, 20 Temmuz ve 29 Kasım 1936.

[44] Cáceres, *a.g.e.*, s. 189; Jules Moch, *Le front populaire: Grande esperance*, s. 160. Parant ise 1936'da 550.000, 1937'de 900.000 rakamını verir: *Le probleme du tourisme populaire*, s. 83-84.

[45] *La Vie ouvriere*, 13 Mayıs 1937.

vapur seferleri planlamıştı.[46] CGT'nin resmî turizm acentası da kayak yolculuklarından Kuzey Afrika'ya gemi turlarına kadar birçok faaliyeti örgütlemişti. CGT, Aralık 1937'de Turizm Bürosu ile birleşen bir Herkes İçin Tatil kurumu da oluşturmuştu. Düşük fiyattan yolcu biletleri ayırtan, çok lüks olmayan otellerde odalar rezerve edip kamp alanları kuran bu kurum, işçileri tatillerine yeterli birikim sağlamaları için her hafta küçük bir miktar parayı bir kenara ayırmaya teşvik eden bir Tatil-Tasarruf planı da geliştirmişti. Sendikaya göre bu plan işçilerin şu alışkanlıklarını değiştirecekti: "İşçiler belki daha az *aperitif* içip daha az sigara tüketecek, fakat her şekilde bu hiç de kötü olmayacaktır."[47] CGT bürosu bu iş için kredi bile açmıştı: "şimdi al, sonra öde".[48] Antikomünist literatürün komplo mitolojilerini dönüştüren sol, yeni bir kimlik geliştirmiştir: seyahat acentalığı. Komünistler "Herkes için Riviera" sloganın propagandasını sürekli yapmış ve tüm bölgelerde kitle turizminin yayılmasında ısrar etmişlerdir. Nice PCF milletvekili, Paris'ten Côte d'Azur'a bir otobüs servisi koydurmuştu.[49] Politik olarak daha tarafsız diğer örgütler de bu boş zaman patlamasına katılmışlardı. Katolik gruplar, Katolikleri hedef alıp tehlikeli fikirleri teşvik eden, kadın ve erkekleri karışık olarak barındıran yurtlarla rekabet etmek üzere kendi gençlik yurtlarını kurmaya giriştiler. Bugünkü, her bütçeye uygun *charter* şirketlerinin habercileri olan yeni seyahat acentaları 1938'de dar gelirli halktan müşterilere hitap eden makul fiyatlarla hizmetler sunmuşlardı. Bu indirim ve özel fırsatlardan yine de işçilerin yalnızca küçük bir azınlığı yararlanmıştır. 1936'da Parisli işçiler çamaşır yıkamaya, tatil ve seyahatten üç misli daha fazla zaman harcıyorlardı.[50]

1930'larda ve özellikle Halk Cephesi döneminde, belirli boş zaman etkinlikleri farklı sınıfsal kökenlerden gelen gençleri birbirleriyle karışmaya teşvik etmiştir.[51] Lagrange, gençler

[46] Noguères, *a.g.e.*, s. 154; Parant, *a.g.e.*, s. 92.
[47] *Le Peuple*, 3 Aralık 1937.
[48] *Syndicats*, 25 Mart 1937.
[49] *Humanite*, 21 Haziran ve 6 Aralık 1936, 20 Ocak 1937.
[50] Gabrielle Letellier ve diğerleri, *Enquête sur le chômage*, c. 3, s. 69.
[51] Aline Coutrot, "Youth Movement in France in the 1930s" *Journal*

için yurtlar kurulması hareketine büyük destek verdi, ancak bu harekete işçilerden çok öğretmenleri çekebildi. 1935'te 90 gençlik yurdu 10.000 yatağa sahipken, bu rakam 1936'da 229 yurt ve 26.800 yatağa yükseldi. Ayrıca Halk Cephesi döneminde halkın dar gelirli kesimlerinden izciliğe katılım önemli ölçüde artış gösterdi: Üniforma giyip bayrak dalgalandırmak ve askerî düzende yürüyüşler yapmak, izciler arasında sosyal seviye farkını en azından anlık olarak ortadan kaldırıyordu. 1935'te izcilere katılım 80.000 iken 1939'da 108.000'e çıkmıştı. Üç büyük gruptan, Katolik, Protestan ve laik izci gruplarından en hızlı büyüyeni sonuncu gruptu. Belki de dar gelirli bazı ebeveynler, tatillerde yalnız kalabilmek için çocuklarını izciliğe katılmaya teşvik etmiş olabilir. Lagrange ve Blum hükümetinin eğitim bakanı Jean Zay, sporu devlet okullarına ve üniversitelere sokmak konusunda işbirliği yapmışlardır.[52] 1937 sonbaharında çeşitli faaliyet alanlarında yeterlilikleri sınanmış 100.000 popüler spor diploması verilmiştir.

Halk Cephesi, gençlere, uçak kullanmayı öğrenme şansı da sunmuştu. Lagrange ile işbirliği yapan Havacılık Bakanı Pierre Cot, çeşitli sosyal katmanlardan gelen gençlere pilotluğu öğreten havacılık kulüpleri ve Popüler Havacılık'ı kurmuştu. 1937 Eylülünde 10.000 kulüp üyesini temsil eden 4.000 genç temsilci, Vincennes'teki ilk popüler havacılık *fete*'sine [şölen] katılmıştı. Kulüpler ülkenin her tarafından 4.000 yeni pilot eğitmişti.[53] Popüler Havacılık'a üye kazandırmak ve bunu kamuoyuna mal etmekte önemli rol oynayan PCF "sağlıklı ve güçlü bir gençlik" yaratılması konusundaki hedefini coşkuyla ilan etmişti. Bununla birlikte, önemli hükümet gö-

of Contemporary History 5, No. 1, s. 23-35; Kergoat, *La France du front populaire*, s. 314; Eugene Raude ve Gilbert Prouteau, *Le message de Leo Lagrange*, s. 105.

[52] Jean-Louis Chappat, *Les chemins de l'espoir, ou combats de Leo Lagrange*, s. 184-256.

[53] Nogueres, *a.g.e.*, s. 168-69; Aviation populaire, 17 Şubat 1937, AN, F^7 12966; *Humanite*, 1 Haziran 1936; Expose, SHAA, Z12944; Comite du materiel, 10 Haziran 1938, SHAA, Z12946; PCF'nin proletarya dalgasının havacılığa sığınmasına dair korkuya tepkisi için bkz. Roger Bordier, *36 la fete*, s. 98.

revlileri farklı düşünüyordu. Onlar, yeni kaydedilen delikanlılar ve 1936'dan sonra 14-21 yaşları arasındaki genç kızların düşük entelektüel düzeyi ve kötü fiziksel kondisyonlarından şikâyetçiydiler. Bu görevlilerin raporlarına göre, katılan gençlerin çoğu Popüler Havacılık'ta eğitim alırlarsa askerî pilot olma yolunda ilerleyebilecekleri gibi naif düşüncelere sahiptiler. Fakat basit bir yazılı sınavı yalnızca %50'si geçebilmiş ve yanıtlar da sınavı yapanları çok şaşırtmıştı: *Marseillaise,* Cumhurbaşkanının karısıydı, Baltık bir nehirdi, Versay Antlaşması XVIII. yüzyılda imzalanmıştı ve Lyon şehri Paris'in kuzeyindeydi. Fiziksel testler ise bundan daha olumlu değildi.

Ayrıca, havacılık kulüplerinde her türlü kuşak ve sınıf çatışması da mevcuttu. Popüler Havacılık'ın yeni bölümleri, daha yaşlı ve zengin üyelere sahip *aero-club*'larla karışık bir şekilde kurulmuşlardı. Organizasyonlardaki önemli kaynakları ellerinde tutan *aero-club*'ların seçkin üyeleri daha yoksul ve az eğitimli yeni üyelere hoş bakmıyorlardı.[54] Bütün bölümler gerilim içindeydi; barış hüküm sürerken geçerli olan şey yeni üyelerin "daha iyi eğitimli" eski *aero-club* liderlerini izlemesiydi. 1938'de hükümet görevlileri, Popüler Havacılık'ın mali çabalara değmeyeceği sonucuna vardı, her pilot 750.000 franka mal oluyordu. Artan uluslararası gerilim, eğitilmiş uçak personeline olan ihtiyacı iyice yakıcı hale getirmiş ve Popüler Havacılık'ın kaldırılıp yerine Askerî Hazırlık Havacılığı kurumunun konmasına yol açmıştı. Halk Cephesi'nin Fransız gençliğini güçlendirme ve havacılığı demokratize etme isteği hızla daha militarist bir yöne kaydı, ancak yine de bu, 1960'lardaki kitlesel havayolu endüstrisinin habercisi olmuştu.

Uçmaya ek olarak, Halk Cephesi döneminde CGT'nin "le droit à la neige" [kar hakkı] diye adlandırdığı ya da şehri dağlara götürmek denilen yeni haklar ortaya çıkacaktı: "Kış sporları da bir gereklilik haline gelmişti. ... Okyanus tatillerinden sonra kayak tatili neden olmasın?"[55] 1936'nın Noel sezonunda 50.000 kişi (Fransız kayakçılarının yaklaşık dörtte

[54] Holt, *Sport and Society in Modern France*, s. 175, 186.

[55] *Syndicats*, 18 Mart 1937; Nogueres, *a.g.e.*, s. 159; Kergoat, *La France du front populaire*, s. 337.

biri) kar sporları yapmak için Paris'ten ayrıldı; bizzat Lagrange kayak takımlarını alıp dağlardaki gençlik yurtlarından birine gitti. Özel haftasonu biletleri, işçilere Auvergne'de kayak yapma fırsatı veriyordu. Hükümet bu sporu daha az imtiyazlı bireylere de açık hale getirebilmek için kayak merkezlerinin ve otellerinin fiyatlarını düşürdü. Bu tür yeni haklarla ilgili olarak metalurji işçileri arasında dolaşan (ve tamamen yanlış) söylentilere göre, işçiler çalıştıkları her ay için fazladan bir ödemeli tatil günü kazanacaklardı.[56] Bir sendika liderine göre, SIMCA işçileri tatillerinin 23'ten 30 Ağustosa dek uzatılmasına izin verileceğini ciddi ciddi düşünmüşlerdi. Fazladan bir hafta tatil yaptıklarındaysa yönetim onları işten attı.

Halk Cephesi tarafından genelleştirilen kitle turizmi ve boş zamanların değerlendirilmesi süreçleri haftasonu ve tatil çağını açmıştır. *Humanite* 17 Ağustos 1936'da boşalmış Paris'i gösteren bir fotoğraf yayımladı, fotoğrafta Palace de la Concorde görülüyordu, ama ne otomobil ne de yaya vardı ve makalenin başlığı "Cinayet Günü"ydü, otoyollardaki trafik kazalarında altı kişi ölmüş ve otuz kişi yaralanmıştı.[57] Yaz aylarında evlerinden ve işyerlerinden kaçan şehirlilerin oluşturduğu aşırı kalabalık sorun olmaya başlamıştı. İşçi yayın organları, kitle turizmini kolaylaştırmak için yeni yollar yapılmasını talep ediyor ve genellikle pazar günü yola çıkıldığı için yoğun trafik sıkışıklığı yaşandığından şikâyet ediyordu; sendika militanları "serinlemeye hasret insanların birçok plajı tıklım tıklım doldurmasının dayanılmaz bir izdihama" yol açtığından yakmıyordu. Aşırı kalabalık ve fahiş fiyatlar, işçileri ağustos ayında Nice gibi kentlere tatile gitmekten alıkoyuyordu. İşverenler ise tatil paralarını trafik sıkışıklığını dikkate almaksızın ödemekte çok istekliydiler.[58] Ulusal üretime zarar verme riskini doğuran tatil "kargaşasını" yoluna koymak

[56] Etablissements Reinhard et Chapuiset'ten mektup, 9 Haziran 1938, AN, 39AS836; M. Doury, SIMCA-FIAT à Nanterre, violations de la convention collective, 3 Eylül 1937, GIM.

[57] *Humanite*, 17 Ağustos 1936 ve 15 Aralık 1937; *Syndicats*, 9 Eylül 1937.

[58] *Usine*, 10 Eylül 1936; Jean-Victor Parant, *Le probleme du tourisme populaire*, s. 217.

üzere Kasım 1938'de bir yasa çıkarıldı. Yasanın taahhüdü, muhtemelen pek başarılı olamamıştı ki, aynı endüstrilerdeki firmalar tatil paralarını ödemekte ayak sürümüştür.

Fabrikalarda pazartesi çalışma üzerine aşağı yukarı geleneksel biçimde sürdürülen resmî ve gayriresmi mücadeleye, cumartesileri çalışmaya dair yeni çatışmalar eklenmişti. Pek çok işçi haftasonları çalışmayı reddedip işverenlerin vardiyalar oluşturmasını engellemişler ve bunun sonucunda, önde gelen bir sosyaliste göre, haftalık üretim azalmıştı.[59] Nanterre'deki SIMCA'nın otomobil işçileri "iki günlük dinlenmenin kendileri için büyük bir kazanım olduğunu düşünüyor" ve bir hafta dört gün, diğer hafta altı gün çalışmayı istemiyorlardı.[60] Saint-Denis'teki işverenler ise cumartesi günleri trenlerin boşaltılmasındaki güçlüklerden şikâyet ediyor ve depo parası ödemeyi reddediyorlardı.[61] 1937 grevleri Kutsal Cumartesiye, en az Kutsal Pazartesi kadar saygı gösterildiğini ortaya koydu: Altı metalurji işletmesinde Paskalya Pazartesisini telafi etmek için cumartesi çalışmamak uğruna grevler çıkmıştı. Bourget'teki Compagnie Electro-mecanique'nin işverenleri –donanma için yerine getirmeleri gereken sözleşmeleri vardı– Inspection du travail'in [iş müfettişliği] de onayıyla, Paskalya Pazartesisi tatilini telafi etmek için 3 Nisan Cumartesi günü çalışılması kararı vermişti, ama 472 işçinin 437'si işe gelmedi.[62] Le Bourget'deki Vouret et Fils şirketiyse bir "ajitatör hücresinin", Paskalya Pazartesisinin 3 Nisan Cumartesi günü telafi edilmesine dair daha önceki anlaşmadan dönmesi sonucu 136 işçinin 105'inin kaybolan iş zamanını tazmin etmeyi reddettiğini iddia etmiştir. Firma, denetleyici personelin "bizim bakış açımızı paylaşan otoritenin ihlal edilmesini görmekten bıktığında" ısrar etmiştir.[63] İşçilerin eğilimi ellerinde deniz kenarla-

[59] Jules Moch, *Le front populaire: Grande esperance*, s. 298.

[60] *Syndicats*, 20 Mayıs 1937.

[61] Groupement des industriels de la region de Saint-Denis'ten mektup, 8 Temmuz 1937, AN, 39AS803; Reunion du comite du 14 avril 1937, AN, 39AS852.

[62] *Usine*, 8 Nisan ve 6 Mayıs 1937; Refus de recuperer en violation de la loi de 40 heures, 19 Mart 1938, GIM.

[63] Vouiret, 12 Mayıs 1937, GIM.

rı, güzel köyler ve elbette kayak merkezleri gibi yerlere gitmeyi teşvik eden son derece elverişli haftasonu biletleriyle özgürce bir haftasonu geçirmek için mücadele etmekti.

Ücretli tatillerin düzenlenmesi bir başka mücadele alanıydı. Önce de söylendiği üzere, sendika militanları, Çalışma Bakanının da savunduğu tatil düzenlemesini salık verdi, böylece turizm endüstrisi gelişecek ve işçiler aynı burjuvazi gibi tatilin keyfini çıkarabilecekti. Metalurji İşverenleri Birliği (GIM) başkanı "özellikle işçiler tatillerinin düzenlenmesini talep ettiklerinde işletmelerde sorunlar çıktı" demektedir.[64] Tatil günleri üzerine çatışmalar arttı, çünkü işçiler, yönetim ve sendikalar farklı motivasyonlara sahiptiler. İşçiler kendi tatil günlerini bireysel olarak kendileri seçmek istiyorlardı. Yalnızca güneş ve deniz açısından değil, aynı zamanda çocukların okulu da tatil olduğu için yaz ayları özellikle tercih ediliyordu. Bekâr işçiler de giderek daha fazla sağlık ve eğlence sembolü haline gelen güneşte bronzlaşma olanağı dolayısıyla yaz aylarını tercih ediyordu. Sendikalar işçilerin tercihini destekliyordu, ama CGT fabrikaların yazın bir iki haftalığına kapatılmasına karşı çıkıyordu; sendika en az altı ay çalışma kıdemleri olmadığı için tatil hakkı bulunmayan işçilerin tatil süresince işsiz kalmasına itiraz ediyordu. Diğer yandan idarecilerin asıl önceliği tatilleri, market koşulları ve mal alımlarıyla eşgüdümlü şekilde düzenlemekti. Aynı şekilde işverenler de vardiyaların örgütlenmesindeki kargaşadan kaçınmak istiyor ve buna bağlı olarak tatil günleri konusunda mücadele veriyordu.

Solun boş zaman söylevlerine ikna olmayan orta sınıf şüphecileriyse bunun işçileri aylaklaştıracağını ve zaman israfı olacağını düşünüyordu.[65] İşverenler de boş zamanın artışının yalnızca kabarelerdeki içki tüketiminin artışına yol açacağından korkuyordu. Şu da belirtilmeli ki, 1930'lar Fransasında alkolizm özellikle erkekler arasında ciddi sorundu. 1933'te Fransa'da kişi başına tüketilen yüksek alkollü içki miktarı 2,61 litreyken, İngiltere'de yalnızca 0,56 ve Almanya'da 0,77

[64] Proces-verbal, GIM, 14 Nisan 1937, AN, 39AS852.

[65] Jean-Victor Parant, *Le probleme du tourisme populaire*, s. 10; Yvonne Becquet, *L'organisation des loisirs des travailleurs*, s. 20.

litreydi. Ayrıca Fransa'da kişi başına tüketilen şarap miktarı İspanya'nın iki, İtalya'nın üç misliydi.[66] Fransa'da her 80 kişiye bir içkili yer düşerken, bu sayı Büyük Britanya'da 430 kişiye birdir. 1936'da işsizler gelirlerinin büyük bölümünü kira (%7,2) veya giyimden (%5,5) çok, şarap (%6,1) ve kahveye (%2,1) harcıyorlardı.[67] İşsizler bu içkilerin fiyatlarının esnek olmadığını düşünüyordu; bütçelerinin yüzdesi, işçi gelirlerinde olduğu gibi, ancak marjinal bir yükseliş gösteriyordu.

Paris'teki polis hastanesi başhekimi Logre, yeni sosyal yasa yürürlüğe girdiğinden beri "potansiyel alkoliklerin alım güçlerinin en azından geçici olarak artması ve içmek için daha fazla zamana sahip olmasıyla" birlikte alkolizmin yükselişe geçtiğine dikkat çekiyordu.[68] Başka bir kaynağa göre, Halk Cephesi'nin sosyal reformları en azından Paris'te alkolizmi azaltmamıştı. Alkol tüketiminde ulusal çapta düşme olmasına rağmen, Paris polis psikiyatri kliniğinde tedavi gören alkoliklerin sayısı 1935'te 421'den, 1936'da 494, 1937'de 517 ve 1938'de 535'e yükselmişti[69] Antialkolizm Derneği'nin bir temsilcisi, Halk Cephesi döneminde baskı önlemlerinin yokluğunun yanı sıra boş zaman ve ücretlerin artışının sarhoşluğu teşvik ettiğinden şikâyet etmekteydi.[70] Bu temsilci, alkollü içki sunan kuruluşların sayısının çoğaldığına, Pernod ve Cinzano gibi içki imalatçısı firmaların kârlarının büyük ölçüde arttığına dair kanıtlar da sunmaktadır. İçkiyle savaşan diğer dernekler de, sarhoş erkeklerin siyasi etkisini azaltmanın yolu olarak kadınlara oy hakkının savunuculuğunu yapıyordu.

Büyük bir Paris elektrik santralinde 1934'ten 1937'ye dek yürütülen bir araştırma, işgücünün %16'sının alkolik olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırmayı yapan doktora göre,

---

[66] *Annuaire statistique de la France*, 1934; Cecile Tardieu-Gotchac, "Les fleaux sociaux", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, c. 3, s. 232.

[67] Letellier ve diğerleri, *Enquete sur le chômage*, c. 3, s. 51-75.

[68] *Usine*, 27 Ocak 1938.

[69] Sully Ledermann, *Alcool, alcoolisme, alcoolisation*, c. 2, s. 306.

[70] "Cahiers de la sante publique", *L'Hygiene sociale*, 12 Mart 1938. Kadınların oy kullanma hakkı ve alkolizm konusunda bkz. "Rapport sur le concours militaire antialcoolique", *L'etoile bleue*, Mart 1939.

işletme personelinin çalışma koşulları oldukça iyiydi: toplu sözleşme, iş güvenliği, ücretli tatil, her istendiğinde alınan hastalık izni ve emeklilik garantisi. Konutları da oldukça yeterliydi. 1.092 kişilik işgücünün içindeki 173 alkolizm vakası (yalnızca 15'i kadındı) "kötü konutta yaşamak, işsizlik ve güvensizlik gibi gerekçelere" dayandırılamazdı. Alkoliklerin 47'si Brittany'dendi, yani işletmede çalışan Bretonların %32'si içki müptelasıydı. Alkolik personelin %16'sı hem işte hem de iş dışındaki hastalık ve kazaların yaklaşık %25'inden sorumluydu.[71] Bu işçiler, her yıl 31 gün iş kaybına sebep olurken, alkolik olmayanların yıllık iş kaybı 17 gündür.[72]

Bir diğer doktor da Fransız işçilerini "dünyanın en alkolik işçileri" olarak tanımlamaktaydı.[73] Akıl hastanelerine kabul edilen alkoliklerin ve alkol nedeniyle hasta olanların oranı 1936'dan 1938'e %16 artmıştı. İki savaş arası dönemde birçok evde şarap ve bira gibi geleneksel içkilerin yanı sıra özellikle anasonlu içkiler de üretilmeye başlanmıştı.[74] Bazı aileler, aperatif hariç her gün iki litre şarabın çalışan yetişkinler için asgari gereklilik olduğuna inanıyordu.

Militanlar "sendikanın bir eğitim broşürünü satın alamayacak kadar yoksul olduğunu düşünen işçilerin, kendilerini serseme çevirip sağlıklarını yıkıma uğratan pahalı alkol zehrini bir bardan satın almakta hiç tereddüt etmediğinden" şikâyet ediyorlardı.[75] Militanlar ayrıca "CGT'ye katılmadan önce zamanlarını kâğıt ve at yarışlarında müşterek bahis

[71] Rene Barthe, "Alcoolisme et personnel d'une entreprise: Bilan medico-social", *Annales d'hygiene publique, industrielle et sociale* 16, s. 525-33.

[72] Ledermann, *Alcool, alcoolisme, alcoolisation*, c. 2, s. 379. İşe gelmemeye dair bu rakamlar iş kazalarını içermez. Bu işletmede, işe gelmemeler Halk Cephesi döneminde artmış olmayabilir, çünkü 1935 kışındaki grip salgını özellikle şiddetliydi.

[73] Patricia E. Prestwich, "Antialcoholism in France since 1870" (el-yazması), s. 59; Tardieu-Gotchac, "Les fleaux sociaux", s. 235.

[74] Jean ve Françoise Fourastie, "Le genre de vie" *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, s. 215; Barthe, a.g.e., s. 538.

[75] *L'Unite*, Eylül 1936; Jean-Paul Depretto ve Sylvie V. Schweitzer, *Le communisme à l'usine* ..., s. 221.

oynayarak geçiren bilinçsiz yoldaşları" da eleştiriyorlardı.[76] Bir CGT görevlisi, gençlik yurtlarına yalnızca öğrencilerin gittiği ve işçilerin "pazarlarını sigara dumanı dolu kafelerde geçirdiği"nden yakınıyordu. Montmartre'deki barlar, müzik ve dans salonları, ücretlilere iş üniversitelerinden ya da diğer geliştirici mesleklerden çok daha çekici geliyordu.[77] Para harcamak açısından at yarışları en popüler spordu.

Turizm endüstrisinin boş zaman anlayışı CGT'ninkinden çok az farklılık gösterir. Bu endüstri Fransa'daki "sosyal turizmin" eksikliğini eleştirirken tüm sınıfların boş zaman etkinliklerine katılmasının gerekliliğinde ısrar eder.[78] Bu etkinlikler, sonuçta işçilerin çalışma kapasitesini geliştirecek "doğaya dönüşü" sağlayarak modern çağın doğal olmayan çalışma koşullarını telafi edecekti. Union Française des Loisirs adlı yeni bir şirket, yeni bir ihtiyaç olan "sosyal pasifikasyonu" gidermek üzere boş zamanları organize ederek cevap vermek isteyen işverenlere hizmetlerini sunuyordu. Yani gerek turizm endüstrisi, gerekse sol gibi iki dinamik sektör, çalışma hayatının zorluklarına ve geleneksel popüler kültürün zevk düşkünlüğüne karşı gerekli bir alternatif olarak boş zamanı örgütlemekte anlaşmışlardı.

İşverenler de duruma el attılar. Yönetimin sponsorluğunda düzenlenen yaz kampları örneğini izleyen burjuva seçkinleri, işçi sınıfı örgütlerinin yaptığı gibi işçilerin boş zamanını yeniden şekillendirmek istiyorlardı. Onlara göre, işçilerin boş zamanı üretimi daha temiz, daha sağlıklı kılmak ve işçi sınıfını daha mutlu hale getirmek için düzenlenmeliydi. Louis Renault "kamusal çalışmanın boş zamanı örgütlemek için gerekli olduğunu" savunuyordu.[79] Gerçekçi işverenler, CGT ve PCF tarafından desteklenen boş zaman etkinlikleri ve spor olaylarına itiraz etmiyor, fakat o şekilde gençliğe "Marksizm" aşı-

[76] *La Vie ouvriere*, 29 Ekim 1936; E. ve G. Lefranc, *Le syndicalisme devant le probleme des loisirs*, s. 33.

[77] Louis Chevalier, *Montmartre du plaisir et du crime*, s. 445; *Annuaire statistique de la ville de Paris*, 1935-1937, s. 613-15.

[78] E. Milhaud, "Intervention", 12 Nisan 1935, AN, F[12] 8800; Union française des loisirs, AN, 39AS399.

[79] 28 Mayıs 1936, AN, 91AQ,16.

landığını iddia ediyorlardı.[80] Haftada 40 saat çalışmayı ateşli bir şekilde savunan *L'Europe nouvelle* dergisi, işçilerin dinlenmesinin (*repos*) boş zaman etkinliklerine dönüştürülmesi gerektiğini ileri sürüyor, Paris'in stadyumlarla çevreleneceği rüyasının gelecekte gerçeğe dönüşeceğini umut ediyordu. Bir yetkili, işçilerin işlerine daha enerjik dönmesini sağlayacak "bilimsel bir boş zaman organizasyonu" için çağrıda bulunuyordu. Sporlar, özellikle bedeni ve zihni geliştirerek verimliliğin artmasını sağlayacaktı.[81] Belediyeler yüzme havuzları ve günlük bakım merkezleri inşa etmeye ısrarla devam ediyordu. XIX. yüzyıl geleneksel hayırseverliği, yeni ve temiz evlerin, işçileri aileleriyle daha fazla zaman geçirmeye teşvik ettiğini ileri sürüyordu. İşçiler sosyalizm değil, mal mülk, özellikle bahçeli evlere sahip olmak istiyordu.

1930'lu yıllarda bahçe işleri gibi daha geleneksel faaliyetlerin yerine, araba almak ya da bu faaliyeti arabayla tamamlamak geçmişti. Sol ve sağ, gelecekteki ulaşımın hem boş zamanlarda hem de işe giderken özel arabayla yapılacağına dair birçok argüman ileri sürüyordu. Makineyi ve sürücülüğü kutsayan kapsamlı bir propaganda söz konusuydu. Örneğin, 1938 yazında çok sayıda sinema haber filmi "Trocadero'daki Büyük Otomobil Yarışı'nda en son moda ve en şık araçların, onların renk ve çizgilerine uygun giysiler giymiş sahipleri tarafından gösterime sunulduğunu" duyurmaktaydı.[82] *Humanite* kendi adına, Fransız otomobil üreticilerini otomobili "demokratize" etmekte başarısız oldukları için eleştiriyordu.[83] PCF "emekçiler için birçok iş alanı açan mükemmel bir yeni buluş olan arabanın" proletarya için çok pahalı olduğundan sürekli şikâyet ediyordu. Komünist militanlar ve sendika militanları otomobilin harika bir şey ve ulusun refahının motorlu araçlar endüstrisine bağlı olduğu noktasında hemfikirdiler. Fédération des Metaux eğer kapitalist otomobil fabrikatörleri

[80] *L'Elan social*, 21 ve 28 Ekim 1937; *L'Europe nouvelle*, 22 Mayıs 1937.

[81] Becquet, *L'organisation des loisirs des travailleurs*, s. 21-23, 64.

[82] Actualites cinematographiques de la semaine, 29 Haziran 1938, AN, F[7] 13019.

[83] *Humanite*, 8 ve 13 Ekim 1937.

"demokratik bir araba" üretmekte başarısız olursa bu endüstrinin millileştirilmesinde ısrarlıydı.[84] *Syndicats* "eğer insanların çoğu araba satın alamıyorsa, onları daha fazla üretmenin ne âlemi var?"[85] diye soruyordu. Hem mecazi hem de gerçek anlamda, işçi sınıfı örgütleri, özel arabaların çalışmanın, boş zamanın ve ulaşımın merkezinde yer alacağı bir geleceğin taşlarını döşemeye yardımcı oluyordu. Louis Renault otomobil fiyatlarının "bir gün Fransa'da her ailenin kendi küçük arabasına sahip olacak kadar"[86] düşük seviyeye inmesi konusunda sınıf düşmanlarıyla aynı fikirdeydi. Metalurji sanayicilerinin yayın organı *Usine*, otomobillerin de Kodak fotoğraf makineleri kadar yaygınlaşıp ucuzlamasını istiyordu.

İşçiler, otomobilden daha kolay elde edilebilir malları tüketmeye teşvik ediliyordu. Sağcı ve solcu yayınlarda yer alan ilanlarda tüketici değerlerinin propagandası yapılıyor ve bir çoğu II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra elde edilebilmiş istekler daha o zamandan ortaya atılıyordu. Şöyle ki, 1930'lu yıllarda bütün bu tüketim malları dizisi –fotoğraf makinesi, radyo, bisiklet, dikiş makinesi, elektrik süpürgesi, av tüfeği, yatak odası takımları, lezzetli yiyecekler, kozmetikler ve benzeri şeyler– Fransız işçilerine cezbedici bir şekilde sunulmuştur. Paris'teki Prisunic, Monoprix ve Multiprix gibi ucuzluk dükkânları bu tüketim mallarının çoğuna dair kitlesel tüketimi teşvik etmiştir. Otomobil çoğu Fransız işçisi için yalnızca bir arzu olarak kalmış olsa bile, İspanya'da neredeyse bulunmayan motosikleti satın almak ulaşılır bir şey olmuştu. Ulaşımda en kolay elde edilebilir araç ise bisikletti ve 1920'de bisiklet sayısı dört milyonken, 1939'da sekiz milyona katlanmıştı. Çoğu ücretli işe ve greve bisikletle gitmekteydi.

Dar gelirliler için daha ulaşılabilir bir tüketim eşyası olan radyo satışları 1933'te 1,3'ten 1939'da 5 milyona sıçramıştı.[87] 1936 yılında çalışan Parislilerin %65'ten fazlası ve işsizlerin %28,2'si radyo sahibiydi. Çoğu Parisli işçi ailesinde radyosu

[84] *Le Guide du metallurgiste*, Temmuz 1938.
[85] *Syndicats*, 23 Eylül 1937.
[86] 22 Haziran 1936, AN, 91AQ15; *Usine*, 3 Mart 1938.
[87] Fourastie, "Le genre de vie", s. 223.

olanlar kitapları olanlardan iki misli fazlaydı.[88] Çalışan işçiler tütüne, kitap ve gazeteye harcadıklarından %50 daha fazla para harcıyordu, bu da Fransız işçi sınıfı kültüründe sözel unsurun hâlâ önemini sürdürdüğünü gösteriyordu. CGT "ortalama işçi sınıfı ailesi"nin eğer şarap ve aperatiflere yapılan harcamalar azaltılabilse, "pahalı" bir ev eşyası sayılan elektrik süpürgesi alabileceğine –öyle görünüyor ki bütünüyle nedensiz değil– inanıyordu.[89] Sendika buna sigarayı da katabilirdi.

Ancak bazı işçiler tasarruf yapıp daha sağlıklı tüketim ihtiyaçları ve hizmetler elde etmek için çalıştılar. I. Dünya Savaşı'ndan sonra siperlerde silahlarla haşır neşir oldukları için birçok erkek avcılığı bir spor olarak benimsemiş ve 1930'ların başlarında, iki savaş arasında yayınlanan ruhsat miktarı üç misline katlanmıştı.[90] İşçi sınıfı basınında çıkan tüfek ilanları birçok Parisli işçinin atıcılıkla ilgilendiğini gösterir. Ama *aero-club*'lardaki gibi, üst sınıf mensubu sportmenler bu yeni avcıları hor görüp, onları üst düzey kulüplere kabul etmemişlerdir. Sporun demokratizasyonunu önlemek isteyen bu coşkulu zenginler avcılık ruhsatı fiyatının yükseltilmesini talep ediyordu.

Her sınıftan kadın, yeni tüketim dünyasına katılıyor, sık sık güzellik salonlarına gidiyor ve daha önceki kuşaklardan çok daha fazla kozmetik ürünü kullanıyordu. Paris'teki işçi sınıfı ailelerinin üçte birinden fazlasında dikiş makinesi vardı;[91] kentlerdeki evlerde elektriğin yaygınlaşmasıyla çok sayıda tüketici, elektrikli ütüye sahip olmuştu. Birçok genç aile krediyle mobilya almaya başlamıştı. İşçiler, görece yüksek ücret aldıkları zaman bile, konuta, alt orta sınıf çalışanlardan daha az para harcıyordu. Sonuç, düşük standartlarda konut, oda sayısının azlığı ve daire büyüklüğünün yetersizliğiydi. Pansiyonlarda para ve zaman harcama olanakları sınırsızdı.

[88] Letellier ve diğerleri, *Enquete sur le chômage*, c. 3, s. 134.

[89] Centre confederal d'education ouvriere, cycle de conferences sur la condition et le rôle de la femme: Hygiene et logement, (tarihsiz, 1937?), Georges Lefranc Koleksiyonu, Hoover Enstitüsü.

[90] Richard Holt, *Sport and Society in Modern France*, s. 174-175.

[91] Letellier ve diğerleri, *a.g.e.*, c. 3, s. 133-218; Jean ve Françoise Fourastie, "Le genre", s. 217.

Tüketici ihtiyacı ve iştahı yüzünden ücretleri yükseltmeye yönelik talepler, neredeyse her işçi grevinin kilit unsuru olmuştur. Metalurji patronları, Syndicat des Metaux'un komünist liderlerini grevlerinin "siyasi" niteliğini, ekonomik ve mesleki mağduriyetlerin arkasına gizlemekle suçlamıştır.[92] Bazen işçiler, haftalık çalışmanın 40 saatten aşağı düşmesine de karşı çıkmışlardır. 1937'de, bir işçi delegasyonu yönetimin düzen sağlama eksikliğine atfettikleri haftada 35 saatlik çalışmayı protesto etti.[93] Delegasyonun protestosunun, tüketimin iyice yükseldiği bir dönem olan Noel'in hemen öncesine rastlaması önemlidir. I. Dünya Savaşı öncesindeki *noel* kutlamalarının tersine, Halk Cephesi dönemindeki kutlamalar hediyeler vermekten, her tarafı Noel ağaçlarıyla donatmaya kadar yayılmıştı.

Yeni ve eski ihtiyaçları karşılamak için bazı işçiler fazla mesai talebinde bulunurken; diğerleri ise parça başı işe razı olmuştu. 1936'nın sonunda döşemeciler parça başı işi ortadan kaldırmak için greve gittiklerinde, ödeme teşviklerinden yararlanan belirli işletmelerdeki bir işçi azınlığı "sesini çıkarma cesareti" gösterememişti.[94] Barselona'da olduğu gibi, sayıları bilinmeyen birçok ücretli, sendikanın karşı çıkmasına rağmen ikinci bir kaçak işte (*travail noir*) de çalışıyorlardı. CGT, Association des Ouvriers Gnôme et Rhône gibi şirket sendikalarındaki işçileri, ikinci bir işte çalışarak işsizlerin işlerini çalmakla zaman zaman suçlamıştır.[95] Yalnızca ücretli tatillerinde çalışan işçiler için değil, aynı zamanda onları kiralayan işverenler için de cezalar konmuştu.[96] Yine de kaçak işin boyutları tam olarak bilinmemektedir.[97]

Boş zaman değerlendirme yelpazesinin genişlemesi,

[92] Resume s. iv. Nisan 1938 (?), GIM.

[93] Note de service, No. 13.091, 13 Aralık 1937, AN, 91AQ83.

[94] 22 Aralık 1936, APP 1871. Parça başı işi savunan işçiler ayrıca "kadınların iş alanını gereksiz işgal ettiklerini" de açıklamışlardı.

[95] Ce que les decolleteurs doivent savoir, Haziran 1938, F[7] 12966.

[96] Bkz. A. Lorch, *Les conges payes en France*, s. 61. Cezalar işsizlik fonuna yatırılıyordu.

[97] Örneğin, işsizlik bütçesinin yalnızca %2'si kaçak işlerden geliyordu: Letellier ve diğerleri, *a.g.e.*, c. 3, s. 11.

insanları gelecekteki tatiller ve haftasonu gezileri için daha sıkı çalışmaya sevk ediyordu. Çoğu işçi sınıfı ailesinde tatil masraflarını karşılayabilmek için hem ana hem de baba ücretli çalışmak zorundaydı.[98] Parça başı ödeme yapılanlar arasında bile iş yavaşlatmanın yaygın görüldüğü bir yer olan SIMCA'da işçiler, yaz tatili yaklaşırken daha fazla parça başı ücret kazanmak için üretimi yükseltiyorlardı.[99] Ücretlilerin üretici ve tüketici olarak oynadıkları roller zaman zaman çatışmıştır. 1936 Temmuzunda Paris işçi sınıfı semtlerinde alışveriş yapan kadınlar "hafta içinde ve hafta sonunda ev işlerini bitirmelerine izin verdiği için haftada 40 saat çalışmadan memnundular".[100] Ama haftada 40 saat çalışma uygulaması, yiyecek dükkânlarının pazar öğlenden salı sabahına dek kapalı kalmasına yol açıyordu. Pazartesi günleri yiyecek dükkânlarının kapalı olması, haftasonu gezintilerini son derece sınırlıyordu, çünkü o yaz sıcağında, cumartesi günü satın alınan yiyeceklerin salı gününe dek dayanması mümkün değildi. Buzdolabı olmayan huzursuz işçiler, dükkânları pazar sabahı açık olmaya zorluyor; öte yandan, tezgâhtarlar da işverenlerin altı günlük çalışma isteğine karşı, haftada 40 saatlik çalışmayı sekizer saatten beş güne bölüp pazar ve pazartesinin serbest kalmasını savunuyordu. Tezgâhtar temsilcileri kararlarını haklı çıkarmak için şöyle diyorlardı: "Satış artık dükkânların açık olmasına değil, kitlelerin satın alma gücüne bağlıdır."[101]

İşsizlik ve boş zaman sorunlarına dair söylemler, sağ ve sol kanattan birçok kişinin "uygarlığın saldırgan" değerlerini paylaştığını ortaya koymaktadır. İşsizliğe bir çözüm olarak, trafik akışını iyileştirmek üzere yol yapım işlerine işsizleri seferber ediyor, işçileri apartmanlara yerleştiriyor ve otomobilleri kitleselleştiriyorlardı. Halk Cephesi'nin sendika ve

[98] Jean-Victor Parant, *Le probleme du tourisme populaire*, s. 198.

[99] Reponse de la direction SIMCA à la note remise au groupe par M. Doury, 3 Eylül 1937, GIM.

[100] Fermeture des magasins d'alimentation, Paris, 25 Temmuz 1936, AN, F^{7} 12961.

[101] Assamblée generale organisee par la chambre syndicale des employes, section du Bon Marche, 13 Şubat 1937, AN, F^{7} 12968.

partileri, boş zaman sorununa cevabı sağlığa yararlı faaliyetler örgütlemekte bulmuştu. Sola göre, işsizlik ve boş zaman sorunlarının çözümü, *habitations à bon marche* [ucuz konut] bir şehrin yanı sıra özelleşmiş boş zaman alanlarından yararlanan işçilerin çalışacağı verimliliği yüksek fabrikaların inşa edilip geliştirilmesindeydi. Solun bu bağlamda boş zamana dair görüşleri, işçi sınıfının aslında üretime adanmış ve potansiyel olarak sağlıklı bir tüketici sınıf olduğu bakış açısıyla iç içe geçmişti. Sol, işsizliğe çare olarak, çalışmak için yanıp tutuştuğu farz edilen işsizler için haftalık çalışmayı azaltmıştır, ki diğerlerine de iş alanı açılsın ve işsizlerin satın alma gücü artsın. Boş zaman, yalnızca işçilerin kendilerine yaradığı için değil, aynı zamanda onları işyerlerinde daha iyi üreticiler haline getirdiği için de değerliydi. *Patronat*'ın bir kısmının yanı sıra CGT, SFIO ve PCF de *loisir*'lerin restore edici gücüne dikkat çekiyordu.

Solun liderleri işçilerin boş zamana dair kazanacağı yeni haklar için gerçekten harekete geçmişlerdi. Vichy rejiminin 1942'de Riob'da düzenlediği şov yargılamasındaki meşhur konuşmasında Leon Blum, en önemli başarılarından birini şöyle açıklıyordu:

> Ofisimden pek çıktığım yoktu ... fakat Paris banliyölerine geçtiğimde, fitilli süveter giymiş işçi karı kocaların kullandığı çift kişilik bisikletlerin, motosikletlerin ve külüstür arabaların yollara dizildiğini gördüm. Her şey gösteriyordu ki, onlarda doğal ve sade bir boş zaman bilinci uyanmıştı ve anladım ki karanlık ve zor yaşamlarına her şeye rağmen güneş ve aydınlık gelmişti. Biz işçileri yalnızca barlardan uzaklaştırıp aile hayatı için daha fazla imkân sağlamamış, aynı zamanda onlara gelecek umudu da vermiştik.[102]

Blum'un alkolizm ve aile üzerine tekrarlanan solcu retoriğini dikkate almasak da, Halk Cephesi'nin daha kısa haftalık çalışmayı ve ücretli tatil sağlayan reformlarına işçilerin son derece bağlı olduğunu kabul edebiliriz. İş zamanını azaltmaya yönelik bu istek, koalisyon için zorluklara yol açmıştır. Halk

[102] Georges Lefranc, *Histoire du front populaire*, s. 339.

Cephesi, ulusa verdiği üretimci vaatleriyle tüketimci bileşenler arasında sıkışıp kalmıştır. Parisli işçiler daha sıkı çalışma ve daha etkili üretim sağlayan ileri sosyal yasalar dolayısıyla sola minnettar kalmamıştır. Renault'da çalışmamaya karşı olan direniş, ağustos tatillerinden önce azalmışsa da, sonbaharda, yaz tatilleri sona erdikten sonra yeniden yükselmiştir. Solun restoratif söylemine rağmen alkolizm Paris'te azalmamış, hatta daha da yaygınlaşmıştır. İşyerlerinde emirlere riayet etme konusundaki tutumlarına paralel olarak birçok Parisli işçi, Barselonalı benzerleri gibi, hem sendika yöneticilerini hem de işverenleri suçlayarak boş zamanlarını kullanmaya devam etmiştir.

İroniktir ki, belki de Halk Cephesi'nin en önemli reformu olan haftalık çalışmayı azaltmaya işçilerin gösterdiği bağlılık, sol koalisyonun birliğini yıkmış ve bu koalisyonun çöküşüne büyük katkıda bulunmuştur. Halk Cephesi, boş zamanı yaygınlaştırdığı için popüler olmuş ve daha fazla çalışma süresine karşı sergilenen işçi direnişiyle kışkırtılan yıkılışı hiç de şaşırtıcı olmamıştır.

13
Halk Cephesi'nin Sonu

Üçüncü Cumhuriyet'in son yıllarında parlamenter çoğunluk açısından sık sık anahtar rolü oynayan radikal partinin tavır değiştirmesi, Halk Cephesi'nin parçalanmasına yol açtı. Radikal milletvekilleri, seçimleri kazanmada sosyalist ve komünistlerin oylarına bağımlı olsalar da, birçok radikal seçmen, sol koalisyonun ekonomik politikaları konusunda şüpheci bir konumda kalmıştır.[1] Köylüler, küçük iş sahipleri ile radikallerin ruhban sınıfı karşıtlığı ve cumhuriyetçi özgürlüklerden yana tutumlarını onaylayan orta sınıf üyeleri, Halk Cephesi'nin ekonomik politikalarından, özellikle de haftada 40 saatlik çalışma hedefinden hiçbir zaman bütünüyle hoşnut kalmamışlardı. İşverenler, işyerlerini her hafta iki gün kapatmaktan ya da kendi dönemsel ihtiyaçları nedeniyle daha kısa haftalık çalışmaya adapte olamamaktan rahatsızdılar. 1937 baharında radikaller, sendika gücünden ve çalışma hakkının ihlalinden şikâyet ediyordu. Haziran 1937'de, ilk Blum hükümetinin düşmesinden hemen önce, solcu koalisyonun kurulmasına önayak olan radikal lider Edouard Daladier kendi partisindeki Halk Cephesi karşıtlığı hissiyatının yükselişini yansıtırken, bir yandan da "düzenin" yeniden kurulması çağrısında bulunuyordu, ki burada Halk Cephesi karşıtlığı şifre sözcüğünü kullanışı yeterince önemlidir. Her ne kadar Haziran 1937'de deneyimli bir radikal politikacı olan Camille Chautemps, Halk Cephesi'ni sürdürmek üzere Blum'un yerini almışsa da, haftada 40 saatlik çalışmayı değiştirme hedefiyle bir üretim araştırma komisyonu kurmaktan da geri kalmamıştı. Ekim 1937'deki parti kongresinde Chautemps, Daladier ve radikal partinin diğer önde gelenleri yalnızca "düzen"i koruması ve

[1] Bundan sonrakiler Serge Bernstein'a dayanır: *Histoire du parti radical*, c. 2, s. 455-518.

orta sınıfları savunması koşuluyla sol koalisyonda kalma noktasında anlaşmışlardı.

İkinci Blum hükümetinin Nisan 1938'de düşmesinden sonra Daladier başbakan oldu. Yaklaşan savaşa hazırlanmak ve Fransız ekonomisinin durgunluğunu gidermek için üretim konusunda giderek daha da ivmelenen iç ve uluslararası baskıyla yüz yüze kalan Daladier hükümeti sağa doğru dümen kıracaktı. İçeride, sağa doğru bu kayış, enflasyonu artıran haftada 40 saatlik çalışma meselesine orta sınıfın yabancılaşmasını yansıtıyordu. Fiyatların yükselmesi, ücretlerin sürekli artışı, birçok endüstri dalında üretimin yavaşlatılmasından ve frankın art arda gelen devalüasyonundan kaynaklanıyordu; ki frank iki yıl içinde neredeyse %60 değer kaybına uğramıştı. Sendikalaşmış işçiler satış fiyatlarında %75 yükselmeye yol açmış, perakende satış fiyatlarında %47 yükselme olmuş, emeklilerin gelirleri donmuş, rantiyelerin ve hatta memurların büyük kısmı enflasyondan ekonomik olarak zarar görmüşse bunların hepsinden Halk Cephesi sorumluydu.[2] Ayrıca, küçük iş sahibi birçok patron, büyük patron örgütlerinin Halk Cephesi karşıtlığı konumuna giderek açık hale geliyor ve "cumhuriyetçi otoritaryanizme" kayıyordu.[3]

Radikal seçmenlerin yaşadığı ekonomik zorlukların önemine ek olarak, güçlü bir savunma isteyen Fransızlar ve müttefikleri de silahlanma üretiminin ataleti konusunda endişeliydi. Nisan 1938'de, General Armengaud uçak üretim oranının düşüklüğünden şikâyet ediyor ve bunun sebeplerinden biri olarak da "her işçinin haftalık çalışma süresinin görece yetersiz" olduğundan söz ediyordu.[4] Fransız havacılık işçilerinin verimliliğinin Alman işçilerinkinden önemli ölçüde düşük olduğundan yakınan Armengaud, vatandaşlarını vatan için fedakârlık yapmaya çağırıyordu.

Generalin bu korkusu birçok burjuva ve sanayici ta-

[2] Bkz. Sauvy, ed., *Histoire économique de la France* ..., c. 2, s. 286. Ayrıca bkz. Asselain, *Histoire economique de la France*, c. 2, s. 66; Colton, *Compulsory Labor Arbitration in France*, s. 82-86.

[3] Ingo Kolboom, *La revanche des patrons* ..., s. 291.

[4] *L'Europe nouvelle*, 9 Nisan ve 21 Mayıs 1938.

rafından da paylaşılmaktaydı. Uçak üretiminin düşüklüğü, hükümeti, işverenlerin ve aynı şekilde işçilerin itirazlarına rağmen, ABD uçakları satın almak zorunda bırakmıştı. Eylül 1938 sonunda, SNCASO'nun yeni seçilen başkanı, uluslararası gerilim döneminde fabrikaların cumartesi ve pazar günleri kapanmasının "kabul edilebilir olmadığını" ifade etmişti.[5] Verimlilik sorununun "son derece ciddi" olduğuna dikkat çeken başkan, üretimin daha fazla teşvik edilmesinde ısrarcıydı. İşverenlerin periyodik yayını *La Journee industrielle* ise kaliteli personel yetersizliğini, teşviklerin ortadan kalkmasını ve havacılık üretimindeki %30 düşmeye yol açtığı ileri sürülen *maîtrise* otoritesinin erozyonunu sorumlu tutmuştu.[6]

Halk Cephesi'nin sonlarına doğru, Inspector General du Travail [genel emek müfettişi] yöneticilerin ve işçilerin temsilcilerine yaptığı bir konuşmada, düşmanca bir sosyal ortam oluştuğuna üstü kapalı değinmişti. Hükümetin bu üst düzey görevlisi, patronların *patronat du droit divin*'e (kutsal patron haklarına) dönmek istemediğini, fakat öte yandan sendika militanlarının da yoldaşlarının yükümlülüklerini ve toplu pazarlık sözleşmesinin avantajlarını anlaması için gayret göstermeleri gerektiğini belirtmişti. Yine de militanlar "her zaman durumu gereğince kavrayamıyorlardı. Onların direktiflerine zaman zaman saygı gösterilmemeliydi, çünkü onlar kolektif sorumluluk bilinciyle konuşmuyorlardı."[7] Inspecteur General, işçi sınıfı örgütlerinin, toplu pazarlık sözleşmesinin "saldırgan olmama paktı" olduğunu işçilerin kavramasını sağlamaları gerektiğini ileri sürmüştü; çünkü bu anlaşma her şeyden önce işçilerin patronları için mümkün olduğunca sıkı çalışması amacıyla imzalanmıştı:

> Sendikalar, üyelerinin toplu pazarlık sözleşmesinin şartlarına uymasını sağlamak için her fırsatı kullanmalıdır. Disiplinsiz çalışma mümkün değildir ve otoritesiz de disiplin olmaz. Artık işyerinde düzeni sağlaması gereken bu otoriteyi tanımlayan

[5] SNCASO, 27 Eylül 1938, SNA.

[6] *La Journee industrielle*, 20 Kasım 1938.

[7] Congrès national des commissions paritaires d'offices publics de placement'te yapılan konuşma, 8 Eylül 1938, AN, 39AS830/831.

pazarlık anlaşmasından sonra işçiler buna itaat etmelidir.

Daladier Kasım 1938'de muhafazakâr Paul Reynaud'u Maliye Bakanı olarak atadı. Halk Cephesi boyunca haftada 40 saat çalışmaya muhalefet edip Fransa'nın üretiminin artması için çabalamış olan Reynaud, Fransız ekonomisini sınırlamanın durgunluğa ve savunmanın zayıflamasına yol açacağı uyarısını sürekli tekrarlamıştı. Haziran 1937'de "Sürekli olarak çalışmayı azaltmaya çalıştık, fakat verimliliği unuttuk, yaşam masrafları ve üretim masraflarını birbiri ardına yükselttik,"[8] açıklamasında bulunan Reynaud, bakan olmasının ardından haftada 40 saat çalışma uygulamasına derhal saldırıya geçti ve haftasonlarını kaldırdı. Hafta altı gün çalışmayı getirdi, haftada 48 saatle sınırlı olmak üzere fazla mesaiyi günde dokuz saate çıkarttı ve fazla mesai ödemesini %25'ten %10'a indirdi.[9] Daha uzun süre haftalık çalışmayı teşvik etmek üzere, Çalışma Bakanlığı'nın izni olmaksızın günde sekiz saatten beş gün çalışmayı yasaklayan bir kararname çıkartan Reynaud, parça başı işi yasaklayan toplu sözleşmelerin geçersiz olduğunu ve savunma sanayisinde fazla mesaiyi reddeden işçiler için yaptırımlar planlandığını da açıkladı. Münih Anlaşması'na karşı çıkıp Almanya'ya karşı sert bir direnişten yana olan Reynaud, bir radyo konuşmasında vatandaşlarına şöyle sesleniyordu:

> Fransa 1933'te Almanya'dan daha fazla pik demir üretiyordu, bugün ise pik demir üretimi [Almanya'nın] dört misli gerisindedir. ... Üretimimiz %30 ila 40 arasında yükseltilmelidir. Şimdi bütün işsizler sanki yarın işe alınacakmış gibi bir araya gelseler, tek başına bu bile üretimimizi %7 ila 8 oranında artırır. Bu yüzden haftalık çalışma uzatılmalıdır. Bugün Avrupa'nın, Fransa'dakine benzer yaşam standartlarını yükselebileceğine, silahlanmaya 25 milyon harcayıp da haftada iki gün yan gelip yatılabileceğine inanıyor musunuz? Hayır. Harekete geçmeliyiz. Size şunu söyleyeyim ki, haftada iki pazar kaldırılmıştır.[10]

[8] Jacques Delperrie de Bayac, *Histoire du front populaire*, s. 396.

[9] *L'Europe nouvelle*, 19 Kasım 1938; Usine, 17 Kasım 1938; Asselain, *Histoire economique de la France*, c. 2, s. 68.

[10] Jacques Delperruie de Bayac, *a.g.e.*, s. 462. Ayrıca bkz. Paul Rey-

Reynaud'un haftasonu tatiline, programının diğer maddeleriyle uyum halindeki saldırısı işçiler arasında büyük bir muhalefetin yükselmesine yol açtı. Sosyalist Jules Moch, bakanın konuşmasının "işçi sınıfı içinde şaşkınlık ve öfkeye" yol açtığına dikkat çekti.[11] Sanayiciler, 26 Kasım cumartesi günü çalışılması planlanan fabrikalarda "grev tehdidi" olduğunu belirtti; bununla birlikte birçok işadamı, Reynaud'un Paris işçi sınıfının bir gelenek olarak çabucak benimsediği cumartesileri çalışmamaya saldırmasından memnundu.[12]

Diğer yandan, CGT içindeki antikomünist grubun lideri Rene Belin, Ağustos 1938'de, Daladier'in haftada 40 saatlik çalışmanın kaldırılması meselesinde Rubicon'u geçip geçmeyeceğini [geri dönüşü olmayan noktayı aşıp aşmayacağını] merak ediyordu.[13] Başlangıçta haftada 40 saat çalışmayı savunmakta duraksadığı ileri sürülen PCF ise "kitlelerin, Reynaud'un değişiklik projesine kararlı bir şekilde düşman olduğunu fark ettiğinde" daha kararlı bir tavır aldı; hatta bazı sendikalar Daladier'in programını faşistlikle suçladı.[14] 1938 Eylülü gibi erken bir tarihte, Kâğıt İşçileri Ulusal Federasyonu, işçileri daha fazla çalışmaya çağıran Daladier'in radyo konuşmasını Hitler ve Mussolini'nin konuşmalarına benzetti. Kâğıt endüstrisindeki CGT militanları, Daladier'in programının, sağcı Albay de La Rocque'nin PSF'sinin kopyası olduğunu vurguladı. *La Vie ouvriere*'ye göre Daladier, faşizmle bağlantıya geçen "büyük sermayenin" temsilcisiydi. CGT liderlerinden H. Raynaud, Daladier'i "iç [Fransız] faşizme teslim olmakla" suçladı.[15] CGT yayınının aynı sayısında yer alan bir karikatürde, Hitler ve Mussolini, Fransız başbakanına "işçilere karşı bizim yöntemlerimizi uygulayın" tavsiyesinde bulunuyordu.

naud, *Pourquoi ferait-on la grève? Discours radiodiffuse, prononce le 26 novembre 1938.*

[11] Jules Moch, *Le front populaire: grande esperance*, s. 310.

[12] Proces-verbal, 22 Kasım 1938, AN, 39AS852. Cumartesi çalışmama konusunda bkz. Groupement des industriels de la region de Saint-Denis'den mektup, 8 Temmuz 1937, AN, 39AS803.

[13] *Syndicats*, 31 Ağustos 1938.

[14] *Syndicats*, 14 Eylül 1938; *Le Travailleur du papier-carton*, Eylül 1938.

[15] *La Vie ouvriere*, 17 Kasım ve 3 Kasım 1938.

Syndicats'ın sayfalarında, CGT'nin Paris Yapı İşçileri Sendikası sekreteri R. Froideval, Paul Reynaud'u Hitler'den aşırmacılık yapmakla suçluyordu.[16]

Nantes'taki kongresinde CGT'nin üç temel fraksiyonu –komünistler, antikomünistler ve az sayıdaki devrimci sendikalistler– Reynaud'un kararlarının pratiğe geçmesini önlemek üzere sendikal eyleme ihtiyaç olduğu noktasında oy birliğiyle anlaştılar. Bu üç fraksiyon "özellikle hem ulusal ekonomiye katkısı olmaksızın cumartesi tatilini sebepsiz yere ortadan kaldırdığı, hem de bütünüyle adaletsiz fazla mesaiyi yeniden örgütleyip kurduğu için yaralayıcı olan bu kararlara karşı işçi sınıfının protestosunu ortaya koymak üzere" 30 Kasımda genel greve gitmeyi planladı.[17] CGT'nin Ulaşım Federasyonu'nun sekreteri E. Jacoud "ortaya çıkmalarından hemen ardından kararlara karşı genel bir öfkenin yükseldiğine" dikkat çekiyor ve "Federasyon böyle haklı bir tepkiye direnebilir miydi" diye soruyordu.[18] Antikomünist militanlar "bütün reformlardan en fazla memnun olan sporcuların haftada iki Pazarı" savunacağını ileri sürüyordu.[19]

Ama grevin planlandığı 30 Kasım günü gelmeden Renault'da haftada altı gün çalışmaya karşı yasadışı grevler patlak verecekti. Personeli cumartesi veya pazartesi çalışmakla yükümlü kılan yeni program, Katolikler de dahil militan olmayan işçi kitlesi içinde yoğun muhalefete yol açtı.[20] Puteaux'daki Hutchinson lastik fabrikası, Aubervilliers'teki Kuhlmann kimya işletmesi ve St. Denis Matières colorantes'te işçiler yeni çalışma programını protesto etmek üzere *grèves*

[16] *Syndicats*, 29 Kasım 1938.

[17] *Syndicats*, 17 Kasım 1938.

[18] *La Travailleur des transports*, Aralık 1938.

[19] *Syndicats*, 29 Kasım 1938.

[20] *L'Echo des syndicats*, (CFTC) Aralık 1938. Halk Cephesi döneminde, işçi sınıfı örgütleri bile işçilerin pazartesi günleri işyerlerinde bir araya getirmeye dair sorunlarla karşılaşmışlardı. Örneğin, 21 Ağustos (1937?)'de Gennevilliers'teki Chausson'da işten çıkarmaya karşı protestolar sırasında, *Humanite* kovulanlar da dahil bu firmadaki tüm işçileri 23 Ağustos Pazartesi günü işletmede gösteriye çağırdı; ama yalnızca yedi işçi işe gitti: Note concernant l'incident Chausson, AN, 39AS836.

sauvages'a [yasadışı grevler] gittiler.[21] Yasadışı grevler, banliyölerdeki diğer büyük kimya, havacılık ve metalurji işletmelerine de hızla yayıldı ve CGT, militanlarından grevleri sınırlamalarını istemek zorunda kaldı. 24 Kasımda Paris bölgesindeki havacılık fabrikalarında Reynaud'un kararları uygulanmaya başlamadan önce yasadışı grevler çıktı.[22] Millileştirilmiş havacılık sektörünün başkanı "sosyal yasalar ve anlaşma yürürlüğe konduktan sonra greve başvurmak devrimci bir girişimdir, ki ulusun çoğunluğunun işçilere karşı çıkmasına yol açma riski vardır" dedi. Başkan "istatistiklere göre, ülkenin varlığını garanti altına almak için haftada 55 saat çalışmak gereklidir" diye ekliyordu.

24 Kasımda Renault'da en büyük ve en şiddetli yasadışı grev yaşandı. PCF ve taraftarları yaşanan şiddetten her ne kadar Renault işçilerinin sorumlu olmadığını ileri sürüp bunu Troçkistlere atfettilerse de otomobil işçileri sabotaj ve fiziksel saldırı eylemlerine girişmişlerdi. Bazı ustabaşılar ve şefler dövüldü, grevcilerin işgal ettiği atölyelerde 42 kalın sopanın yanı sıra bir tane de kama (fabrikalarda yapılan cinsten) bulundu.[23] Yeni arabalar ve kamyonları barikat kurmakta kullanan işçiler, camları kırıp bir saati de parçaladılar. Grevciler, fabrika kliniğinin bodrumunu benzinle doldurdu. Fabrikaları zorla boşaltmaya girişen polis otomobil karbüratöründen pistona dek çok sayıda araba aksamından oluşmuş bir barajla karşılaştı. Çıkan kavgada 46 polis ve en az 22 grevci yaralandı. Üretim süreci başlamış birçok iş imha olurken yönetim zararın yaklaşık 200.000 frank olduğunu ileri sürecekti.[24]

[21] *Usine*, 24 Kasım 1938; *Humanité*, 22 Kasım 1938.
İşçiler, Hutchinson'daki yeni çalışma programının -pazartesinden cumaya yedi saat ve cumartesi dokuz saat- aşağılayıcı olduğunu düşünüyordu.

[22] *Humanite*, 25 Kasım 1938; *La Vie ouvriere*, 24 Kasım 1938; SNCASO, 25 Kasım 1938, SNA.

[23] M.B.'den rapor, 6 Aralık 1938, AN, 91AQ116. Ayrıca bkz. bu dosyadaki silahlarla ilgili paragraf: Prefecture de police, Ocak 1939, AN, F[2] 2760 ve AN, 91AQ117'deki belgeler.

[24] Guy Bourde, *La défaite du front populaire*, s. 148.

Temel olarak çalışma hakkına saygı göstermemek (*entraves à la liberte du travail*) suçlamasıyla yaklaşık 280 işçi tutuklandı.[25] 31 işçi hakkında elde bulunan polis zabıtları, yalnızca 5 işçinin "siyasi" ve PCF üyesi olduğunu gösterir. Polis müfettişleri bunların 21'inin "siyasi olmadığına" (*pas s'occuper de politique*) karar vermişti ve raporlarda diğer 5 işçinin siyasi faaliyetlerine dair hiçbir söz yoktur. Renault yönetiminin "çalışma hakkı"nı ihlal etmek, şiddet ve sabotaj eylemlerinde bulunmakla suçladığı bu 31 kişiden yalnızca iki işçinin sabıkası vardı, ayrıca üçü de kadındı.[26] Kadın şüpheliler de kimi zaman erkek iş arkadaşlarının şiddetinden geri kalmayan ölçüde şiddet kullanmaktaydı. Bunlardan biri, grev sırasında çalışmaya devam eden bir dulun üzerine bir şişe benzin fırlatmış; diğer ikisi ise işi durdurmayan kadın meslektaşlarını "suratlarını dağıtmakla" tehdit etmişlerdi.

Renault istatistikleri son derece önemlidir, çünkü bu istatistikler, yönetimin ve Daladier hükümetinin 24 Kasım grevinin "politik" olduğu, Münih Anlaşması'nı imzalayan hükümete karşı PCF militanlarının protestosu olduğu yolundaki iddialarıyla çelişmektedir. Bu istatistikler, Renault fabrikalarındaki PCF üyelerinin yüzdesini kabaca yansıtır: Militanların gayriresmi rakamlarına göre, 34.000 işçinin içinde PCF'nin 4.000 taraftarı vardı.[27] Bu rakamlar en militanlar olduğu

[25] Liste des individus arretes à l'usine Renault , AN, 91AQ116. Tutuklananlardan 194'ü çeşitli cezalarla hapis yatmıştır, ki bu cezalar kimi durumlarda iki aydır: Jacques Kergoat, *La France du front populaire*, s. 292.

[26] Polis müfettişlerinin raporları, Aralık 1938, AN, 91AQ117. Expose, AN, 91AQ117.

[27] Bkz. Yönetimin bir ihbarcısının verdiği rapor, AN, 91AQ16. AN, 01AQ117'deki polis raporlarında listelenen beş CGT delegesinden yalnızca birinin komünist militan, diğerlerinin PCF'ye sempatizan olarak bilindiği belirtilirken diğer üç delege de "siyasi olmayan" diye tanımlanmaktadır.
PCF üyelerine dair verilen sayılar farklıdır: Depretto ve Schweitzer Mayıs 1936'da 120, Haziran 1936'da 1.300, Eylülde 4.200, Aralıkta 5.500 üye ve Mart 1937'de 7.675 üye rakamlarını verir: *Le communisme a l'usine ...*, s. 186, 230. PCF ise üye rakamlarını Aralık 1936'da 6.000 ve 1937'de 7.650'nin üzerinde olarak belirtmektedir: *Tout faire pour servir le peuple de France*, 5e Conference de la

varsayılan bazı işçiler arasında PCF üyelerinin beklenmedik şekilde düşük oranda olduğunu ve bazı tarihçilerin Halk Cephesi döneminde Renault'nun PCF'nin kontrolünde olduğuna dair görüşlerinin yanlışlığını göstermektedir.[28] Polis raporları da Reynaud'un kararlarına karşı haftasonu çalışmamayı savunmak üzere yapılan 24 Kasım grevinin arkasındaki gücün politik olmayan işçiler olduğunu gösteriyor. Hem halka hem de mülkiyete karşı ihlal eyleminde bulunan işçiler arasında sabıkalıların azlığı, Renault gibi rasyonalize edilmiş devasa bir fabrikada şiddetin, suçlular veya PCF militanları tarafından değil, daha uzun haftalık çalışmaya karşı öfkelenmiş hoşnutsuz azınlık tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Aslında, Halk Cephesi dönemi boyunca PCF ve CGT –Barselona'daki benzerleri gibi– Fransız işçilerinin geneli arasındaki siyasi militanlığın epeyce düşük olduğunun çok iyi farkındaydılar. Hücrelerine liderlik edecek adanmış militanlar bulmakta güçlük çeken PCF parti yayınlarını satın almayı genelde ihmal eden Renault'daki yandaşlarının pasifliğinden yakınıyordu.[29] PCF'nin genel üye kitlesi partinin politikaları veya geleceğe dair projeleri yerine ekmek davasını savunan taleplerle daha fazla ilgiliydi. CGT de en önemli grevler sırasında siyasi talepler yerine belirli ekonomik sorunlara öncelik vermeye özellik dikkat ediyordu. Syndicat des Metaux bile, 7 Eylül 1936'da İspanya'yla dayanışma için yapılan bir saatlik grevi yalnızca "siyasi" oluşu yüzünden reddetmişti. Elbette sendika, İspanya Cumhuriyeti'ne destek olmak için iş durdurmanın baş amaç olmasını tartışma konusu yapmıyordu, ama ücretlerin yükseltilmesini, toplu pazarlık sözleşmelerinin

region Paris-ouest du PCF à Gennevilliers (16-17 Ocak 1937) ve 6e Conference regionale à Argenteuil (4-5 Aralık 1937). Bir diğer firma olan Bouguenais havacılık fabrikasındaysa PCF üyeleri beklenenin altındadır: 700 işçinin 60'ı PCF üyesidir: Resume des rapports, (tarihsiz) , SHAA, Z11607.

[28] Bkz. Bertrand Badie, "Les greves du front populaire aux usines Renault", *Le Mouvement social*, No. 81; Robert Durand, *La lutte des travailleurs de chez Renault.*

[29] Henri Heldman, "Le Parti communiste français à la conquete de la classe ouvriere; Les cellules d'entreprise, 1924-1938", s. 104-213; Sections syndicales Hotchkiss, GIM.

ihlali, işten çıkarmalar ve ücretsiz tatillerin protesto edilmesinin de araya sıkıştırılmasını talep ediyordu.

1936'dan sonra, işçiler diğer siyasi hareketlere genelde büyük bir coşkuyla yanıt vermediler. Syndicat des Metaux'un güçlü desteğine rağmen, 24 Haziran 1937'de Senatoya karşı yapılan gösteri –senato Blum'un mali inisiyatifini tıkamış ve ilk hükümetinin düşmesine katkıda bulunmuştu– görece düşük bir katılımla yapılmıştı.[30] Yine de belirli zamanlarda birçok işçi siyasi sebepler için seferber olmuştur. Hepsinden önemlisi, Halk Cephesi koalisyonu, 1934 kitlesel siyasi grevleri ve 6 Şubattaki sağcı ayaklanmalara karşı 12 Şubat gösterileriyle ilerlemiştir. 1935'te Bastille Günü'nde yapılan ortak gösteride, 1936 ve 1937 1 Mayısındaki yürüyüşlerde, 1936'daki 1871 Paris Komünü'nü anma gününde yüz binlerce insan sokaklara dökülmüştü. Aynı şekilde Şubat 1936'da, Leon Blum'a yapılan faşist saldırıya karşı gösteriye on binlerce Parisli işçi katılmıştı. Kasım 1936'daysa, sosyalist İçişleri Bakanı Roger Salengro'nun intiharına sebep olan sağcı basının iftiralarını protesto etmek üzere yüz binler sokağa çıkmıştı.

Halk Cephesi hükümetlerinin döneminde sayısız işçinin etkili katılımıyla yapılan esaslı bir siyasi iş durdurma eylemi de Clichy katliamını izleyen grevdi. 16 Mart 1937 gecesi, 6.000 ila 10.000 kadar solcu gösterici, aşırı sağın en hızlı büyüyen ve en büyük örgütü olan La Rocque'nin Parti Social Français'inin (PSF) önünde toplanarak gösteri yaptılar. Kalabalık, iki düşman grubu ayırmak için yollanan polisle çatışmaya girdi. Çatışmada beş ya da altı antifaşist öldü ve yaklaşık iki yüz kişi yaralandı. Bu ölüm ve yaralanmalar "işçi sınıfı çevrelerinde derin bir duygusal tepkiye" yol açacaktı.[31] 18 Mart Perşembe sabahı çok sayıda Parisli işçi CGT'nin grev çağrısına yanıt verdi. La Rocque'nin faşist hareketi ve polisin ateş açmasına karşı protesto, Halk Cephesi'nin en önemli siyasi grevi oldu.[32]

[30] Bkz. APP 1867. Genel bir görüş için bkz. Julien Jackson, *The Popular Front in France: Defending Democracy 1934-1938*, s. 115.

[31] Incidents de Clichy et le leurs consequences, 19 Mart 1937, APP 1865.

[32] APP 1806'daki telgraflar, dossier, Greve generale du 18-3-37; Historique de l'affire Clarisse, AN, 01AQ16; Rapport des sections

30 Kasım 1938 genel grevinin siyasi karakteri, haftada 40 saat çalışmayı savunmaktan daha az önemliydi, buna rağmen kesin bir şekilde başarısızlığa uğradı. İşverenler iyi hazırlanmış, bu greve katılanların kıdem ve tatil ödemelerini kaybedecekleri noktasında personellerini uyarmıştı.[33] Bazı sanayiciler bu grevin sözleşmeyi açıkça ihlal etmeyi amaçladığını ve işe gelmeyenlerin işten atılmasına yol açacağını ya da yeniden işe alınmasına sicilinin incelenmesinden sonra karar verileceğini açıkladılar. Keza hükümet de, en hayati kamu hizmetlerinde grevleri zorla ve kurnazlıkla durdurmaya çalıştı. Paris kamu taşımacılığında grev başarısızlığa uğradı.[34] Grevi yalnızca az sayıda demiryolu ve posta işçisi destekledi. Askeri birlikler tren, metro ve otobüs istasyonlarında konuşlanıp trafik akışını güvenliğe aldı; işverenler de polisin çalışma hakkını güvenliğe aldığı yerlerde genel greve katılımın asgari düzeyde kaldığını ileri sürdüler.[35] Rene Belin, Daladier'in greve katılanların askeri mahkemeye sevk edileceğine dair tehditte bulunarak kamu hizmetlerinde grevi etkin bir şekilde engellediğini belirtiyordu.[36] *Humanite* devletin kamu ulaşım merkezlerine asker yerleştirerek "bir terör atmosferi" yarattığını ileri sürdü. Devrimci sendikalistler "Fransız devletinin hızla faşistleştiğini"ni belirttiler.[37] Görece ılımlı Léon Jouhaux ise "Daladier ... Hitler'e, işçi sınıfına karşı aynı tavrı alabileceğini göstermek istiyor" sonucuna varmıştı.[38]

Faşist ya da değil, Daladier hükümeti grevcileri ve potansiyel grevcileri devlet kontrolündeki radyoyu maniple ederek sindirmekte gösterdiği kurnazlık sayesinde günümüzdeki uy-

syndicales, AN, 91AQ16 (?); *Le Jour, Le Journal ve Action française*, 19 Mart 1937; *Le Populaire*'ye mektup, 26 Aralık 1938, AN, 91AQ16; Contre-manifestation, 15 Mart 1937, APP 1865.

[33] *Usine*, 8 Aralık 1938, SNCASO, 25 Kasım 1938, SNA.

[34] Greve generale 30-11-38, 3 Aralık 1938, AN, F[60] 640. Bu belge Paris kamu taşımacılığındaki 10.842 işgücünden sadece 191'inin grev emrine uyduğunu söyler, ama bu sayı çok düşük görünmektedir.

[35] Greve du 30 novembre 1938, AN, 39AS804.

[36] *Le travailleur des transports*, Aralık 1938; *Syndicats*, 7 Aralık 1938.

[37] *Humanite*, 1 Aralık 1938; R. Louzon, "De l'etat démocratique à l'etat autoritaire", *La Revolution proletarienne*, 10 Aralık 1938.

[38] Guy Bourde, *La defaite du front populaire*, s. 161.

gulamaların habercisi olmuştur. Diğer devlet işçileri gibi, radyo çalışanları da yükümlülüğe tabi tutuldu. Grev sırasında gazeteler çıkmadığı için radyonun tekelindeki haber kanalları açıkça grev kırıcılığı teşvik etti.[39] Bir demiryolu sendika görevlisi "hava dalgalarının bombardımanı gerçekten müthiş etkiliydi" diyerek bunu kabul etmektedir. Diğer sendika liderleri de hükümetin radyoyu kullanmasının patronlara yardımcı olup işçiler içinde kargaşaya yol açtığı sonucuna varıyordu.[40] Ordu ve polisin zor kullanmasına ek olarak haberleşme araçlarının ustaca devreye sokulması 30 Kasım genel grevinin kırılmasını sağlamıştır. Halk Cephesi döneminde radyo, yalnızca tüketim maddesi olarak değil, aynı zamanda üretimin propagandası için de çıkış yolu olmuştur.

İleri endüstriler, haftada 40 saat çalışmanın savunulmasına ve Reynaud'un planına karşı harekete aktif katılımı incelemişlerdir. En önemli havacılık ve otomobil fabrikalarının bulunduğu banliyölerde grevcilerin katılım yüzdesi görece yüksekti ve sayılar kaynaklara göre büyük farklılıklar gösteriyordu: Federation des Metaux, işçilerin greve katılımı oranını %80 diye açıklarken, hükümet ve işverenlere göre katılım ancak %25'tir.[41] Renault arşivlerindeki bir belge, Paris bölgesindeki işçilerin %30 ila 40, büro işçilerinin ise %2 ila 3'ünün greve katıldığını bildirir; aynı rapor, Citroën'de işçilerin %35'inin, SIMCA'daysa %70'inin işe gelmediğini belirtir.[42] Issy-les-Moulienaux'daki özel havacılık şirketlerinde işçilerin %33'ünden fazlası genel greve katılmıştır.[43] Millileştirilmiş havacılık fabrikalarında greve katılım Villacoublay, Suresnes,

[39] Andre-Jean Tudesq, "L'utilisation gouvernementale de la radio", *Edouard Daladier: chef du gouvernement* içinde, s. 256-63.

[40] *Syndicats*, 21 Aralık 1938, *La Vie ouvriere*, 6 Aralık 1938; *Le Travailleur du papier-carton*, Aralık 1938.

[41] Bkz. Bourde, *La défaite du front populaire*, s. 204-5. Ülke çapında katılım metalurjide %72,48, inşaat alanındaysa %80'dir: Kergoat, *La France du front populaire*, s. 286.

[42] Renseignements obtenus, 30 Kasım 1938, AN, 91AQ16.

[43] Note sur la greve partielle, 7 Aralık 1938, AN, 91AQ115. Renault-Havacılık ve Salmson'daki bir diğer rapor, çalışmanın 30 Kasımda normal bir şekilde devam ettiğini iddia eder: Note, 23 Ocak 1939, SHAA Z12947.

ve Courbevoie SNCASO fabrikalarında neredeyse tamdı ve bu fabrikalarda grev, yönetimin personelin yalnızca %20 ila 50 arasında çalıştığını bildirdiği 9 Aralık gününe kadar sürdü. Firmanın başkanı, Courbevoie fabrikasına hâkim olan CGT üyesi işçilerin fabrikanın demirbaşlarını kırıp dökmelerinden büyük bir hayal kırıklığına uğradığını söylüyordu. Havacılık işçileri greve katılmayan personeli tehdit etmiş ve çalışma haklarına (*liberte du travail*) saygı göstermemişti. Villacoublay fabrikasına işçileri taşıyan otobüse sabotaj yapılmış ve bildirildiğine göre fabrika personelinin %50'si greve katılmıştı.[44]

Genel grevin başarısızlığını izleyen baskının etkisi tartışmalıdır. Halk Cephesi döneminde üretim sorunlarına neden olan işçiler işten atıldılar. Sol tarihçilik, kasım sonrası bu baskıyı, büyük ölçüde intikam almak isteyen işverenlerin neredeyse akıl dışı bir eylemi olarak görür;[45] işten atılan işçileri yalnızca yasal sendikal haklarını kullanmak isteyen masum ve pasif kurbanlar olarak gösterir. Bununla birlikte, işçilerin çalışmaya ve fabrika disiplinine karşı verdikleri mücadele göz önüne alındığında işverenlerin baskısı fazlasıyla akılcı görünmektedir. 30 Kasım grevinin yenilgisinden sonra, tahmini olarak 800.000 işçi lokavta uğradı ya da geçici olarak işten çıkarıldı. Yönetime göre, Citroen'deki 140 temsilcinin "yalnızca" 34'ü işten çıkarılmıştı.[46] Renault'da yönetim, atölyelerde üretimi sınırlayan "baş belalarını" (*meneurs*) işten çıkarmış ve bu işçilerin işten çıkarılmasından sonra verimlilik birçok atölyede %10 ila 25 artmıştı.[47] Personelin 34.000'den 32.000'e düşmesine rağmen üretim azalmamıştı.[48] 1 Aralık 1938'de, Louis Renault çoğu 1936 sonbaharı ve kışında işe alınmış binlerce işçinin geçici olarak işten çıkarılmasının, Halk Cephesi dönemindeki işçi sınıfının gücünü önlediğini belirtir. Bu

[44] SNCASO, 9 Aralık 1938, SNA.

[45] Krş. Bourde, *a.g.e.*, s. 223-28. Ayrıca krş. Richard F. Kuisel, *Capitalism and the State in Modern France*, s. 125.

[46] *Usine*, 8 Aralık 1938.

[47] Exemples d'augmentation du rendement, AN, 91AQ116. Depretto ve Schweitzer ise Renault'da 843 sendika görevlisinin işten açıldığını ileri sürmektedir: *Le communisme à l'usine* ..., s. 208

[48] Patrick Fridenson, *Histoire des usines Renault*, s. 270-72.

yeni işçiler genelde niteliksiz ve fabrikaya "adapte olamamış" yetersiz üreticilerdi. Buna rağmen Renault bu işçileri işten çıkarmamıştı, çünkü misilleme grevleri ve diğer eylemlerden çekiniyordu. Kasım grevinin başarısızlığı, ona ücretleri kısma, disiplini güçlendirme ve verimliliği yükseltme fırsatı vermişti. Montaj atölyelerde yaklaşık 700 işçinin 54'ü işten atılmış, fakat üretimde değişiklik olmamıştı. Doğrama atölyesinde işgücü 71'den 58'e düşmüş, fakat üretim yine sabit kalmıştı. Bunlarda ve diğer Renault atölyelerinde ücretler, işçiler parça başı üretimi sınırlayamadığı veya sınırlamayı zorlayamadığından beri gerçek anlamda yükselmişti.[49] Oysa Halk Cephesi döneminde Renault işçileri, daha az çalışma uğruna daha yüksek ücretten vazgeçmişlerdi. 1938'in sonunda, yeniden inşa edilen turnike sistemi ve 1936 baharından beri artmış hırsızlığı önlemeye yönelik araştırmalar yoluyla fabrika disiplini güçlendirilmişti. Ayrıca işçiler kahve molası için fabrikadan ayrılma "haklarını" artık uygulayamaz olmuştu.[50]

Yine de işverenlerin yanıtı tamamen dizginlenmemiş değildi. Action Français'ten M. G. Claude haftada 40 saat çalışmaya dayanan ücretler ile 48 saat çalışmaya dönülmesini savunduğunda *Usine* buna itiraz etmiş, işçilerin haftada 40 saat çalışma için verdikleri mücadele ortamında Claude'nin önerisinin gerçekçi olmadığını ileri sürmüştü.[51] Caudron yönetimi, işçilerin %65'inin yasadışı 24 Kasım grevine katıldığını hesaplamıştı, fakat yönetimin belirttiğine göre, bu işçiler yeniden işe alınıp 12 Aralık 1938'de "çalışma normal bir şekilde yeniden başlamıştır."[52] Bir rapora göre, Savaş Bakanlığı 100.000 işçiden "net olarak" yalnızca 209'unu işten çıkarmış

[49] Exemples d'augmentation du rendement, AN, 91AQ116. Un horaire provisoire, AN, 91AQ15: "Renault fabrikaları 24 Kasım öğlenden 16 Aralık 1938'e kadar pratikte kapanmıştı. Bu dönem içinde ek siparişler yerine getirilemedi ve işçiler özellikle yılın bu zamanında gerçekten ihtiyaç duydukları ücretlerinin önemli bir kısmını kaybetti... Çok sayıda işçimiz, fazla mesai talep eden dilekçeleri imzaladı."

[50] Reponse au rapport fourni à tous les groupements du front populaire, 20 Aralık 1938, AN, 91AQ116; *La Vie ourriere*, 22 Aralık 1938 ve 9 Şubat 1939.

[51] *Usine*, 10 Aralık 1938.

[52] Note sur le debrayage du 24 novembre 1938, AN, 91AQ115.

ve bu işçiler –çoğu havacılık alanında çalışıyordu– kısa sürede özel endüstri kuruluşlarınca işe alınmıştır.[53] 1939 Ocağı başlarken 10.000 işçi işsiz kalmış, fakat bunların çoğu ekonomik büyümenin yenilenmesine bağlı olarak takip eden haftalarda yeniden işe alınmıştır; Kasım 1936'dan Haziran 1939'a dek %15 artan endüstriyel üretim koşullarında işsizlik Ocak 1938'de 416.000'den Haziran 1939'da 343.000'e düşmüştür.[54]

Millileştirilmiş havacılık endüstrisinde, seçilerek yapılan işten çıkarmalar üretimi engelleyen işçileri tasfiye etmişti. 9 Aralık 1938'de SNCASO'nun başkanı "çalışma hakkını ihlal edip ciddi hatalar yapan ve grevden önce normal randıman göstermeyenler hariç" herkesin yeniden işe alınacağını duyurdu. Aynı işletmenin yönetim şefine göre, personelin %10'undan azı askıya alınacak, hatta ileriki haftalarda bunların da bazıları yeniden işe alınacaktı. SNCAN'ın bir üst düzey görevlisi, çalışma hakkını ihlal etmeyen ücretlilerin mümkün olduğunca kısa sürede yeniden işe alınacağını açıklıyordu.[55] SNCAN'ın başkanı da bu yöneticinin tutumunu bütünüyle onaylarken şöyle diyordu:

> Tüm önemli vakalar, en ufak bir haksızlık bile yapmama anlayışıyla en ciddi biçimde ele alınmalıdır. Ciddi hatalar yüzünden kınanan personelin sicili düzenlenip millileştirilmiş şirketlerdeki bağımsız kişilerden oluşan bir komisyona havale edilecek ve bunlar da nihai kararı verecektir.

27 Ocak 1939'dan itibaren SNCAN üst yöneticisi "mümkün olan en kısa zamanda insani bir jestte bulunmayı" arzuluyor ve yönetici konseye "belli davaları incelediğini, işçilerin 30 Kasımdan önce çalıştığı fabrikadan farklı bir fabrikada yeniden işe alınma olanaklarını" araştırdığını, "bu koşullarda çeşitli işlerin önerilip kabul edildiğini" bildiriyordu.[56]

Seçerek işten atmalara ek olarak, yönetim, parasal teşvik-

[53] Robert Jacomet, *L'armament de la France 1936-1939*, s. 271.

[54] Bourde, *a.g.e.*, s. 230; Antoine Prost, "Le climat social", *Edouard Daladier: Chef du gouvernement* içinde, s. 109; Alfred Sauvy, ed., *a.g.e.*, c. 2, s. 338; Delperrie de Bayac, *a.g.e.*, s. 513-15.

[55] SNCASO, 9 Aralık 1938, SNA.

[56] SNCAN, 25 Ocak 1939, SNA.

lerin ağırlığını artırıp ücretleri üretime daha yakın bir şekilde bağlıyordu. 9 Aralık 1938'de, SNCASO başkanı "maaş tabanının düşmesi, ödüller veya üretim teşvikleriyle dengelenmelidir"[57] diyordu. Dahası, işverenler yeni personel alımı üzerindeki CGT kontrolünü muhtemelen azaltmıştı. Havacılık endüstrisi yönetiminin grev sonrası politikaları kısmen etkili oldu, çünkü uçakların aylık teslimi, Kasım 1938 karışıklıklarından sonraki birkaç ay içinde ikiye katlanmıştı: "1938 sonundan itibaren ... üretim belirgin bir şekilde arttı ... endüstriyi düzenleme, tedarikçi firmaların sayısını artırma, haftalık çalışmayı uzatma ... yönündeki çabalar ürün verdi."[58]

Ne var ki, üretimdeki bu hızlı yükseliş bütünüyle haftada 40 saat çalışmanın sona erdirilmesine bağlanamaz, çünkü uçak üretimi uzun vadeli planlama ve büyük çaplı sermaye yatırımına bağlıdır. Paradoksaldır ki, Halk Cephesi hükümetlerinin yeniden silahlanma ve savunma endüstrilerini rasyonalize ederken, ortadan kaldırmak üzere giderek daha fazla baskı uyguladığı haftada 40 saatlik çalışma, Blum döneminde işçilerin başlıca kazanımıydı. 1938'de seri üretim makineleri yerleştirilirken, sanayiciler haftalık çalışmanın uzatılması için yoğun lobi faaliyeti sürdürmüşlerdi.[59] Reynaud ve Daladier buna olumlu yanıt verdiler ve kasım grevinin başarısızlıkla sona ermesinden bir ay sonra, motor imalatçılarının resmî haftalık çalışması sekiz saatlik altı güne çıktı. 1938 sonunda verimlilik %6,4 arttı. Şubat 1939'da tüm millileştirilmiş işletmelerde işçiler hafta en az 44 saat çalışıyordu ve Gnôme et Rhône'de herkesin haftada 48 saat çalıştığı üç vardiya konmuştu. Tek başına haftada 40 saat çalışmanın sona ermesi üretim ve verimliliğin artışında temel belirleyici etken değilse eğer, daha uzun çalışma, sıkı disiplin ve sendika etkisinin azaltıldığı kasım sonrası ortam da kuşkusuz randımanın artmasına katkıda bulunmuştur.

Disiplin ortamı yeniden kurulunca, becerilerine her za-

[57] SNCASO, 9 Aralık 1938, SNA.

[58] Jacomet, *L'armament de la France* ..., s. 287.

[59] Chadeau, *L'industrie aeronautique en France* ..., s. 313-22; Frankenstein, *Le prix du rearmement français* ..., s. 237-38.

man ihtiyaç duyulan, ama işten atılmış işçilerin büyük bölümü işgücüne yeniden kazandırıldı. Öte yandan özel şirketler, cezalandırma işlemine, millileştirilmiş işletmeler ya da hakem kurullarından daha yatkın görünüyordu. Kapitalistler "sağduyu, sükûnet ve tek sağlıklı doktrin olan çalışmanın geri dönüşünü" selamlıyordu. Şu da belirtilmelidir ki, greve gidenlerin içinde istisnai olan ustabaşılar ve bu tabaka içindeki küçük bir azınlık olan *agents de maîtrise*'ler işe hızla yeniden alınmadılar.[60] Millileştirilmiş havacılık endüstrisinde 1939 baharında işsiz kalan tahmini 835 işten atılan işçinin 7'si ustabaşı (*contremaîtres*), 25'i teknisyen ve mühendisti. Havacılık endüstrisi yönetimi, yeterli ve etkili polis gücü olmadıkça fabrikaların yeniden açılmasının mümkün olmadığına inanıyordu. Aralık 1938'de Renault'nun ustabaşıları ve denetleyicileri, sosyalist günlük gazete *Le Populaire*'e yazarak 23 Aralıkta yayımlanan ve *meneur*'larm işten atılma talebinin "küçük bir hoşnutsuz azınlığın" işi olduğunu iddia eden makaleyi protesto ettiler. Ustabaşılar, işten atmaların neredeyse tüm meslektaşlarınca desteklendiğini; *meneur*'lara karşı dilekçelerinin yönetici personelden 2.500 imza topladığını ileri sürmüşlerdi. Ustabaşılar, kasım grevlerinin ardından "düzenin kurulması"ndan memnuniyetlerini ifade ediyorlardı.[61]

İşverenlerin ve onların yakınlarındaki astların faşist politik eğilimlerine gelince, bu tür ideolojik güdüler Halk Cephesi döneminde, işçilerin otoriteye karşı çıkmalarına, gayretle çalışmamalarına, hükümetin fabrikalar ve inşaat alanlarında düzeni kuramamaktaki aczine en azından kısmen yanıt olarak gelişmiştir. Aşırı sağcı Parti Social Français, işe alım üzerindeki CGT kontrolünü, 1937 başındaki seçim kampanyası sırasında baş sorun olarak işlemişti.[62] Renault'da çok sayıda ustabaşı ve *agents de maîtrise* sağ sendikalara yöneldiler. Yalnız ustabaşıları değil, aynı zamanda beyaz yakalıları ve yöne-

[60] SNCASO, 25 Ocak 1939, SNA. Millileştirilmiş havacılık endüstrisi için bkz. Liste nominative du personnel des etablissements de l'armee de l'air exclu definitivement à la suite de la greve du 30 novembre 1938, AN, F^{60} 640.

[61] Mektup, 26 Aralık 1938, AN, 91AQ16.

[62] Bkz. Şubat 1937'nin çeşitli raporları, AN, F^{7} 12966 içinde.

tim personelini de içeren *collaborateur*'lar arasında CGT güç kaybetti. Aralık 1936'daki temsilcilik seçimlerinde CGT oyların %64,2'sini (3.248 oy) alırken, diğer sendikalar %35,8'ini (1.812 oy) almıştı.[63] İki yıl sonra, Kasım 1938'de CGT'nin oyları toplamda %45'e düştü, oysa diğer sendikaların toplam oyu %55'e yükseldi. Sağcı sendikalara destek diğer *collaborateur*'lardan çok ustabaşılar ve denetleyiciler arasında daha yaygındı. Kasım 1938'de, *agents de maîtrise*'nin tüm seksiyonları CGT'li olmayan temsilciler seçtiler. Denetleyiciler ve ustabaşılar, Halk Cephesi boyunca kadroların otorite kaybından şikâyet eden otorite yanlısı ve antikomünist bir örgüt olan on SACIAT delegesini seçtiler. Patronların kampında olduğunu hararetle reddeden SACIAT "geleceğimizi garantileyen tek zenginlik olan çalışmayı" savunduğunu iddia etmekteydi.

İşyerlerinde düzen ve disiplinin yeniden kurulması, çok sayıda sağ fraksiyon arasında ortak paydaydı.[64] PSF "çalışma hakkının" güvenliğe alınmasını istiyordu. Elektrik endüstrisi kodamanı ve Redressement Français'in kurucularından Ernest Mercier "düzensizliği" suçluyor; Ligue des Patriotes disiplin talep ediyor; Bonapartistler "son derece sıkı bir merkezi otorite" arzuluyor; ve Francisme, peşinden gidilip söylediği yapılacak bir lider istiyordu. Jacques Doriot'un Parti Populaire Français'inden bir entelektüel olup, bazı tarihçilerin faşist diye nitelendirdiği Bertrand de Jouvenal ise "insan ve çalışmasını bir araya getirmeye dair devasa görevi" gerçekleştiren Üçüncü Reich'a hayrandı. Ama düzen ve disiplin çağrısında aşırı sağ kesinlikle tek başına değildi. Neo-sosyalistler ve Frontisler gibi Halk Cephesi'nin başlangıçtaki bazı destekçileri de hükümet otoritesinin azlığından şikâyetçiydi. Görüldüğü gibi, Kasım 1938'de, Paul Reynaud liderliğindeki *clemenciste* geleneğine sahip cumhuriyetçiler, ekonominin belirli sektörlerinde üretimi disipline eden bir düzen ortamını yeniden kurdular.

[63] *Bulletin du Syndicat professionnel et amicale des agents de maîtrise, techniciens, et employes des usines Renault*, Şubat 1937; *SACIAT*, Kasım-Aralık 1938. SACIAT üzerine bkz. *L'Independance syndicale*, Ağustos-Eylül 1937.

[64] Philippe Machefer, *Ligues et fascismes en France* ..., s. 91-104; Philippe Burrin, *La derive fasciste: Doriot, Deat, Bergery* ..., s. 219-93.

Ne var ki, genel grevin başarısızlığı ve ardından gelen baskıdan sonra bütün endüstrilerin verimlilikte yükselme yaşadığı sanılmamalı. Endüstriyel ve siyasi dönemleştirme Barselona'daki gibi tamamen belirgin değildir; birçok işletmede daha büyük randıman her zaman yalnızca 30 Kasımda CGT ile hükümet arasında yaşanan ülke çapındaki çatışmanın sonuçlarına bağlı değildi. Örneğin, Paris'teki özel otobüs ve ulaşım şirketlerinde verimlilik 44 günlük sürücüler grevinden ve 1937 sonundaki 1938 başına kadar süren işgalden sonra belirgin bir şekilde artmıştı.[65] Ayrıca 1938 baharındaki Jacomet hakemlik kararı, ekonominin belli sektörlerinde üretimin disiplin altına alınmasına yol açmıştı.

Kasım 1938'den epeyce önce *patron de combat* [kavgacı patron] Jules Verger, CGT militanlarına karşı etkili olduğunu iddia ettiği bir strateji benimsemişti. Verger, işveren örgütü Chambre Syndicale de l'Entreprise Électrique de Paris'in başkanıydı ve bu örgütün 100'den fazla işçi çalıştıran yalnızca 700 üyesi vardı.[66] Verger, Ekim 1936'da greve giden 130 işçinin yerine "zor bir işsizlik dönemi geçirdikten sonra çalışmaktan son derece mutlu olan" yeni personel almıştı. Onun sadık işçileri aile reisiydi ve "her şeyden önce ailelerini geçindirmek zorunda olduklarından işlerinin kendilerinden çalınmasına izin vermemekte" kararlıydılar. Bu girişimci işletmelerinde bir aile atmosferi yaratmak istiyordu.

Elektrikçilerin grevinde, sözlü ve fiziksel şiddet neredeyse sürekliydi. Kasım başında Syndicat des Monteurs-Électriciens'teki 3.500 işçinin yaklaşık 2.200'ü, Verger'in ekimde işten attığı 130 işçiyle dayanışma grevine gitti.[67] Verger'in çalışmayı sürdüren 166 işçisi diğer *jaune*'lerle (grev kırıcı) bir-

[65] Societé anonyme des transports, assemblee generale du 12 juin 1939, AN, 91AQ52.

[66] Agitation, 4 Kasım 1936, APP 1870; Discours prononcé par M. Jules Verger, 11 Ağustos 1937, AN, 39AS843; Verger'den mektup, President de la chambre syndicale de l'entreprise electrique de Paris, 12 August 1937, AN, 39AS843.

[67] Greve generale possible des monteurs-electiriciens, 10 Kasım 1936, APP 1870; 12 Kasım 1936, APP 1870; Greve de monteurs-electriciens, 19 Kasım 1936, APP 1870.

likte grevcilerin hedefi oldular. Verger "personelinden şiddete şiddetle cevap vermelerini" isterken polis de çatışmaların artacağını tahmin ediyordu. *Jaune*'leri ve çalışmadan yana olan profesyonel sendikanın üyelerini önlemekte kararlı olan grevciler Verger'in kendi işletmesinde işin durması için özel çaba göstermişlerdi.[68] 13 Kasımda çalışma hakkına engel olan 4 grevciyi tutuklayan polis, ertesi gün de 20 grevci olmayan işçinin çalışmasını engellemeye uğraşan 15 grevciye daha müdahale etti. Bir toplantıda, muhtemelen CGT Elektrikçiler Sendikası'nın üyesi Thomas adında biri, *jaune*'leri yola getirmenin tek yolunun zor kullanmak olduğunu söyledi. Polisin grevcilerin peşinden ayrılmadığından şikâyet eden sendika, hükümeti Alman Sosyal Demokratları kadar gerici ve baskıcı olmakla suçluyordu.

Hedeflerine ulaşabilmek için eski ve yeni taktikleri kullanan grevcilerin istihbarat ağları iyi çalışıyor; arabalar, kamyonlar ve bisikletler gibi hızlı ulaşım araçlarını devreye sokup greve katılmayan işçilerin aktif olduğu sitelere gidiyorlardı. Bir keresinde 100 veya daha fazla *greviste* otomobillerle gelip Verger'in 30 adamına baskın yaptı, 3 kişi yaralandı ve baskıncılar polis gelmeden ortadan kayboldu. Grevciler 100 grevcinin 12 elektrikçiyi iş bırakmaya zorladığı Jardin des Plantes'de olduğu gibi genellikle hasımlarından hayli kabarık sayıda oldukları zaman saldırıyordu. Malakoff'da bisikletlerle gelen 12 grevci 4 işçiyle kavgaya tutuşmuştu. Ayrıca XIX. yüzyıldaki gibi, grev kırıcıların aletleri saklanıyor, malzemelere el konuyor ve çalışma sabote ediliyordu.

Birkaç kere, grevciler bir iki grev kırıcıyı kaçırmış ve onları sendika salonunda saatlerce sorgulamıştı. Militanlar bir işçiye neden grevi kırmaya çalıştığını sorduğunda, beş çocuk babası olduğu ve onların karınlarını doyurmak için çalışmak zorunda kaldığı cevabını almıştı. Polisin tutukladığı grevcilerin yaş ortalaması 22,9'du, oysa greve katılmayanların yaş ortalaması 29,3'tü; greve katılmayanların katılanlara göre muhtemelen daha fazla sorumlulukları vardı. Abartmalar içerse de, Verger'in aile hakkındaki retoriği, çatışmadaki bir

[68] Bundan sonrası APP 1870'deki Kasım 1936 telgraflarına dayanır.

gerçeği yansıtmaktaydı. Diğer grevler sırasında, sanayiciler çocuk sahibi olanların bekâr veya daha genç işçilere göre işi durdurmaya daha az hevesli olduğunu ileri sürmüşlerdir.[69]

Aralık ayının ikinci haftasından itibaren ailevi zorunluluklar grevin hızının kesilmesine katkıda bulunmuş olabilir. Üstelik İçişleri Bakanı sosyalist Marx Dormoy, CGT ile aranın soğumasına yol açsa bile çalışma hakkını korumakta kararlı görünmüştür:

> Greve katılmayan işçilere engel olup onları kaçıran elektrik grevcilerinin yol açtığı olaylarla ilgili olarak bakan, onlara engel olunmasını ve bizim her sitede çalışma hakkını koruyacak görevliler yerleştirmemizi istedi.
>
> Belediye zabıtası müdürü durumdan haberdar edilmiştir.[70]

İspanya'da olduğu gibi Fransa'da da XX. yüzyılın ilk yarısında, sosyal düzeni garanti altına alacak güçlerini devreye sokan güçlü bir devlet, belirli endüstrilerde çalışma disiplini için önkoşul olmuştu.

İspanya'daki benzerinin tersine, Fransız Halk Cephesi devrimi değil, haftasonu ve kitle turizmini doğurdu. İşçilerin kontrolü ve üretim araçlarının geliştirilmesine dair sovyet ve anarkosendikalist alternatif, Fransız işçi sınıfı militanlarının reddettiği bir talepti. Barselona'daki kolektifleştirmelerin arkasındaki merkez gücü oluşturan solcu militanlar ve sendikanın çekirdeği, Paris'te tamamen farklı bir rol oynamıştı. Fransa'daki komünist ve sosyalistler artık sovyetler ya da devrimci işçi kontrolü çağrısında bulunmuyor, anarkosendikalistler ve Troçkist militanlaraysa genellikle kulak asılmıyordu. Fransa'da devrim talebinin yerini çalışmaya karşı sergilenen gerilla savaşı almıştı.

Fransa ve İspanya'da izlenen farklı yollar, Paris ve Barselona'daki işçi sınıfı örgütlerindeki militanların talep ve eylemlerini de etkiledi. Fransız burjuvazisi üretici güçleri İspanya'daki benzerinden daha fazla geliştirirken sağlam bir tarımsal temel yara-

[69] Suggestions des adherents, 14 Nisan 1938, GIM.

[70] Prefecture de police, cabinet du prefet, 3 Aralık 1936, APP 1870. Bu elyazısı notta tarih kısmen silinmiştir.

tıp ulusal birliği ve bağımsızlığı sağladı. Dahası, XX. yüzyıldan itibaren kendisini kiliseden ayıran devlet, geleneksel ve dinsel değerlerin yerine bilimsel ve teknolojik değerleri koydu. Kısaca, Fransız burjuvazisi İberyalı emsalinin tersine, modern ekonomik düzenin birçok önkoşulunu gerçekleştirmişti.

Fransız sendikaları ve sol partiler, burjuvazilerinin dinamizminden doğrudan etkilenmişlerdir. Kilise ile devlet ayrıldığı, ordunun ve sivil güçlerin yetkileri belirlendiği ve 1930'ların Fransa'sında bölgecilik sorunu büyük ölçüde çözüldüğü için bu sorunlar üzerine çatışmalar Fransız işçi sınıfı örgütleri açısından, İspanyol benzerlerinkinde olduğundan çok daha az önemliydi. İspanyol işçileri ve militanlarının büyük ölçüde Katolik burjuvaziye -fabrikalarını gerçek ve mecazi anlamda terk edip giden- karşı ortaya koyduğu anlaşılabilir öfke ve şiddet Paris'te çok daha az belirgindir. Parisli işverenler ve sanayiciler, hayatlarını kurtarmak için kaçmak zorunda kalmadılar. Fransız siyasi uzlaşısı genişti, hatta yasama organında ve keza iki savaş arası yıllarda birçok yerel yönetimde iktidarı önemli sol ve işçi sınıfı örgütleriyle paylaşmaya izin veriyordu. Nitekim, Fransız toplumu büyük işçi sınıfı gruplarını yasadışı ilan edip bastırmak yerine, işçi örgütlerini sistemle bütünleştirerek devrimi gerçek bir olasılıktan çok bir retorik sanat haline getirecek kadar güçlü olduğunu göstermiştir. Komünist ve sosyalist belediyeler, üretim için gerekli altyapı tesislerini kurup modernleştirmişlerdir. Fransız sendikalistleri, üretici güçler üzerinde işçi kontrolü konusundaki ısrarlarını yavaş yavaş bırakmış ve daha çok tüketime yönelmiştir. Bu yüzden, 1936'dan itibaren Fransa, İspanya'da kontrolü ele alıp üretim araçlarını geliştiren devrimci sendikalizm çekirdeğine artık sahip değildi. Tersine, Paris'teki sendika militanları işyerinin ve iş zamanının sınırlamalarından kaçmak isteyen tabanın arzularını kabul etmiş veya bu arzuyu genellikle teşvik etmiştir. Daha gelişmiş Fransız siyasi ve sosyal sistemi devrimci seçeneği sınırladığı gibi, gerici veya faşist darbeci grupların şansını da azaltmıştır.[71] Tüm üretim sorunlarına

[71] Krş. Robert Paxton, *Vichy France* adlı eserinde, Halk Cephesi döneminde sözde bir "iç savaş başlangıcı" (s. 49), "sanal Fransız iç

ve sosyal huzursuzluğa rağmen aşırı sağ komplolar, Fransız Halk Cephesi döneminde, İspanya'daki durumun tamamen tersine, fena halde başarısızlığa uğramıştır.[72] Fransız subay sınıfı cumhuriyete bağlılığını kerhen sürdürmüş ve samimi cumhuriyetçiler de büyük grevleri kırabilip emeğin direnişini azaltabileceklerini kanıtlamışlardır.

Çalışmaya karşı sergilenen direniş, endüstrileşmenin bütün aşamalarına eşlik etse de, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Fransız burjuvazisinin sürekli geliştirdiği gelişmiş üretici güçlerin karakteri, endüstriyel emeğe karşı mücadeleyi şiddetlendirmiştir. İşçiler *A nous la liberte* ve *Modern Times*'ta resmedilen ortamdan kaçmak istiyorlardı. İşçilerin isyanları kayıtsızlık, iş yavaşlatma, disiplinsizlik, işe geç gelme veya gelmeme, hırsızlık, hatta sabotaj ve sınırsız şiddet biçimlerinde ortaya çıkmıştır. Halk Cephesi'nin seçim zaferinin ardından Parisli ücretliler, devlet ve polis baskısının gevşemesinden de yararlanarak fabrikaları işgal ettiler ve sonrasında da çalışmaya karşı direnişi son derece yoğunlaştırdılar. Böylece 1938 yılının sonuna gelindiğinde, emri altındaki güçleri kullanmaya gönüllü ve güçlü bir hükümet, emeğin disiplinini yeniden kurup üretimi yükseltmek için gerekli hale gelecekti. Böylece siyasi değişiklikler hem ekonomik performansı hem de sosyal ilişkileri derinden etkilemiştir.

Halk Cephesi döneminde Paris işçilerinin mücadelelerini inceleyen bazı tarihçiler, XX. yüzyıl Fransız işçi sınıfının "endüstriyel sistemi kabul ettiğini" ve fabrikayı benimsediğini iddia etmişlerdir.[73] Endüstriyel sisteme uyum sağlama süreci elbette son derece karmaşıktı. Fransız işçi sınıfı en-

savaşı" (s. 245) ve "iç savaş iklimi"nin varlığından söz eder.

[72] Cagoule'nin komplolarının başarısızlığma ilişkin bir açıklama için bkz. Delperrie de Bayac, *Histoire du front populaire*, s. 407-9; Martin S. Alexander, "Hommes prets à tout accepter: The French Officer Corps and the Acceptance of Leftist Government, 1935-1937".

[73] Bkz. Peter N. Stearns, *Revolutionary Syndicalism and French Labor*... s. 106; Stearns, *Lives of Labor*. Ayrıca bkz. Edward Shorter ve Charles Tilly, *Strikes in France 1830-1968*, s. 67-75. Claude Fohlen gibi birçok yazar haftada 40 saat çalışmanın işçiler için bir sembol olduğunu yazmıştır: *La France de l'entre-deux-guerres 1917-1939*, s. 157.

düstriyel sisteme işgaller sırasında fabrikaları yıkmayacak, endüstriyel toplumun ürettiği mal ve hizmetleri edinebilmek için çalışacak ölçüde uyum sağlamıştı. Gerçi, işgaller sırasında ve sonrasında sabotaj ve yıkım olayları da ortaya çıkmıştır. Şiddet 1936 sonunda ve 1937 ila 1938 boyunca pek seyrek rastlanan bir şey değildi. 1935'te 800.000 olan CGT üyeleri 1937'de 4.000.000'a sıçradığı halde –fabrika sisteminin benimsendiğinin bir işareti olarak– işçi tabanı sendikaya genellikle boyun eğmemiş veya kulak asmamıştır. Gördüğümüz gibi, Halk Cephesi döneminde sendika liderlerine ve direktiflerine karşı kayıtsızlık sergilenmesi bilinmeyen bir şey değildi. İspanya'daki gibi, üyelerin sendikaya ideolojik olarak bağlanması çok sık görülen bir şey değildi, ama "yeni bir konformizmin ifade edilmesi" oldukça yaygındı.[74] Birçok Fransız işçisi için sendikaya katılmak, daha az çalışıp daha çok tüketme umutlarının gerçekleşme yoluydu.

Kısacası, işçileri çalışmaya sevk etmek için uyum gösterme sürecine zor kullanılmasının da eklenmesi gerekiyordu. Halk Cephesi dönemlerinde, özellikle de 1938 yılının sonunda işverenler ve devlet, uyum sağlamanın yetersiz olduğunu fark ettiler; sonrasında da zor kullanma –polis, ordu, işten atma, yasal kovuşturma ve mahkemede yargılama– yöntemlerinin devreye sokulması işçileri daha sıkı çalışmaya ve daha çok üretmeye sevk edecekti. Haftasonu tatilleri yalnızca geçici olarak kaldırıldı. Haftasonu tatili günümüzde artık Batı uygarlığının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olsa bile, Rene Clair ve Chaplin'in 1930'lardaki fabrikaları anlatan filmlerinde olduğu kadar Jean-Luc Godard sinemasında da görülen şey, haftasonunun acılı doğumu ve şiddet içinde geçen çocukluğu, işçilerin fabrika sistemine uyum eksikliği göstermelerinin sonucuydu.

Komünistler, sosyalistler ve CGT haftasonunu örgütleyerek, ücretli tatilleri gerçekleştirerek, haftada 40 saat çalışma için savaşarak, çalışmaya karşı direnişi denetim altına almaya çaba gösterdiler. Bu parti ve sendikalar daha kısa haftalık çalışmanın işsizlere iş sağlayacağı için işsizlik sorununa çare

[74] Michel Collinet, *L'ouvrier français, esprit du syndicalisme*, s. 118.

olacağını ileri süreceklerdi. Ama haftada 40 saatlik çalışma, ülke çapında işsizliği tasfiye etmede yalnızca küçük bir başarı sağladı. Gerçekte ise işsizlik, haftada 40 saat çalışma sona erdikten, silah harcamaları yükseldikten ve özel yatırımlar teşvik edilip 30 Kasım genel grevi başarısızlıkla sona erdikten sonra belirgin bir düşüş göstermeye başlamıştır. En harekete geçirici faktörlerin hangisi olduğuna karar vermek zor olmakla birlikte, haftada 40 saat çalışmanın, üretime engel olan kalifiye işçi azlığında Fransa'nın özel demografik durumunu gözardı ettiği açıktır.

Ulusal çapta işsizliği gidermekte küçük bir başarı elde etmiş olsa bile, haftada 40 saat çalışma, Paris bölgesindeki işverenleri, bir çok endüstride daha fazla işçiyi işe almaya zorladı. Fakat bu büyük işgücü, Halk Cephesi'nin işçinin satın alma gücünü artıracağını varsaydığı gibi üretimde bir yükselmeye yol açmadı. Aslında, işsizlerin işe alınması ve iş zamanını sınırlamaya ilişkin önlemler, etkisi tüketicilerle kısıtlı kalmayıp, enflasyona ve daha ağır vergilere kadar uzanan yüksek fiyatlara yol açmıştır. Bu enflasyon, fiyatların yükselmesinden kısmen sorumlu olan Paris bölgesi işçilerinin ücret kazanımlarını da silip süpürmüştür. Yüksek fiyatlar, ücretlerin yükseltilmesi için grevlere ve nihayetinde daha büyük bir sosyal gerilime neden olmuştur.

Sol, haftada 40 saat çalışmanın sorunlarını üretimci ideolojiyle maskelemeye çalıştı. İşsizlerin yalnızca çalışmak isteğini, ama üretimi patronların sabote ettiğini iddia etti. Birçok işsizin ve çalışan işçinin de tabii ki, verimi artırmaktansa istikrarlı bir geliri garanti altına almakla daha fazla ilgilendiğini reddetti. Çok seyrek bile olsa, sendika ve sol siyasi liderler, kalifiye işçi azlığının verimliliğe zarar verdiğine veya üretimin düşmesine yol açtığına dair muhalefetin suçlamalarına katıldıklarındaysa, işçiler liderlerin daha fazla çalışma ve üretimi geliştirme çağrıları duymazdan geliyorlardı. Sol, işçilerin fabrika disiplinine ve ücretli çalışmaya aktif bir şekilde direndiğini kabul etmeye yanaşmıyordu. İşçilerin ustabaşılara ya da sendikaya katılmayı reddeden işçi arkadaşlarına karşı şiddet uyguladığını gözardı eden sol basın, işçileri dengeli, çalışan, disiplinli, *patrie*'nin [evinin] iyiliği ve elbette

üretim için fedakârlıklar yapmaya gönüllü insanlar olarak tasvir ediyordu. Çeşitli siyasi inanç ve akademik yönelimlere sahip pek çok tarihçi, genelde bu geleneği sürdürmüş ve bu yüzden de gerek sosyal gerçekleri gerekse işçi sınıfı hayatının vazgeçilmez özelliklerini gözardı etmişlerdir.

Sonuç

Benim işyeri ütopyacılığı dediğim şey üzerine yapılacak bir inceleme, Halk Cepheleri döneminde çalışmaya karşı sergilenen işçi direnişini netleştirecektir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda büyüyen üretimci ütopyacı gelenek, gücünü belli ölçüde korumakla birlikte XX. yüzyılda giderek çökecekti. Bu geleneğin neden Aydınlanmanın beşiği Fransa'da doğduğunu ve aydınlığın taşıyıcılarının devrimci ve Napolyoncu dönemlerde onu Avrupa çapında yaydığını anlamak, Fransa ile İspanya arasındaki farklılıklar ele alındığında hiç de zor değildir. İspanya'da Aydınlanmanın ve devrimci çağın etkileri çok daha zayıf olmuştu. XIX. yüzyılda Marx, Proudhon ve Bakunin gibi isimler Aydınlanmanın mirası üzerinde kendi üretimci ütopyalarını inşa edip işlediler, ki bu hem Fransa hem de sonrasında bir ölçüde İspanya'da işçi sınıfı hareketlerini örgütleyen ideolojilere temel oluşturmuştur. Üretimci ütopyacılık, bu yüzyılda gelişen Avrupa ülkeleri ve özellikle 1968 Fransa'sında uzun uzun sorgulandı. Geleneğin, İspanya'da 1930'lara uzanan direnişi ve varlığını koruması ise ülkenin gelişmesindeki farklılığa işaret etmektedir.

İşyeri ütopyacılığının kökleri, Aydınlanmanın çalışma fikrine yeterince eleştirel olmamasında yatar. *Philosophe*'lar, çalışmayı ilerlemeyle ilişkilendirmiştir; uygarlaşmanın anlamı çaba göstermektir, aylaklık değil. *Encylopedie*'deki illüstrasyonlar, İspanyol sosyalist gerçekçi sanatı gibi, üretici güçleri ve onun işlevlerini yerine getirenleri idealize etmişlerdir. İşyeri gerçekliği, hayal edilenden ya da ideolojik sunuşlardan elbette ki daha karmaşıktır. Tarihçiler XVIII. yüzyıl işyerinin emeğin altın çağını karşılamadığını fark etmiştir. Sınıf çatışması, işe gelmeme, işe geç gelip erken çıkma ve alkolizm sorunları yaygındır. İşçileri işte tutmak için loncaların ve devlet gücünün zor kullanmasının gerekli olduğu da kanıtlanmıştır.

Abbe Sieyes'in *Qu'est-ce que le tiers etat?*[1] adlı eseri, emeği ve üreticileri yüceltmeye devam etmekteydi. Aylaklık kavramı, ulusun işine yaramayan soylularla karakterize ediliyordu. Nitekim Ulus aslında yararlı sınıflardan oluşan, aracılar ve din adamları da dahil çalışan herkesi içeren bir kavramdır. Soyluların aylaklığına saldıran Sieyes'in broşürü acil politik ve polemiksel amaçlara hizmet eder, ama daha da önemlisi, Fransız burjuvazinin dinamizmini ve çalışkan yabancıları da kapsayan, yeni ve daha devinimsel bir ulus yaratma özlemini yansıtır. Onun görüşü, orta sınıf Avrupa'sına hitap eden devrimci ve Napolyoncu projenin çerçevesini çizmektedir. Ne var ki, İspanya'da, genelde din adamlarının liderlik ettiği halk kesimleri Fransız modeline karşı savaşmış; burjuva ya da liberal devrim İberya Yarımadası'nda felce uğramıştı. Bunun yerine, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk yarısında İspanya, eski sömürgelerine ve Üçüncü Dünyanın diğer bölgelerine *pronunciamiento* modelini götürmüştür.

Anarkosendikalistler ve Marksistler düşüncelerini Fransız Devrimi'nin ve Aydınlanmanın mirası üzerine inşaya giriştiler. Burada, onların emek konusundaki tavırlarının ayrıntılarını inceleyecek yerimiz yok. Ama her iki grubun da, burjuvazi ile din adamlarını yararlı sınıflardan ayırarak ve ücretli emekçileri aşırı ve daha da dar bir tarzda üreticiler olarak tanımlayarak, çalışma konusunda Aydınlanmacılık ve devrimciliğin tutumunu üstlenme eğiliminde olduğunu söylemek yeterlidir. Çalışmayı yalnızca gelişme, uygarlık ve ulusla tanımlamak yerine, Marksist ve anarkosendikalistler, ütopyalarını işçiler ile coşkulu bir işbirliği içinde oldukları çalışma yerlerinde kurmak isterler. Geçtiğimiz sayfalarda, böyle bir projenin, imkânsız değilse bile, zorluklarını göstermiştik. Buna rağmen, Marksist ve anarkosendikalist düşüncelerin çeşitli eğilimleri, Fransa ve İspanya'da işçi sınıfı örgütlerinin ideolojileri için temel olmuştur. Bu ideolojik rakipler arasındaki farklılıklarla ilgilenen tarihçiler genellikle onların işyeri ütopyacılığını paylaştığını göz ardı ederler.

[1] Emmanuel-Joseph Sieyes, *"Üçüncü Sınıf" Nedir?*, çev. İsmet Birkan, İmge Yayınları, 2005, [*–ed. notu*].

Bu ideolojilerin genellikle Fransa'da ya da Fransa koşullarına atıfta bulunularak geliştirildiğine işaret etmek önemlidir. XIX. yüzyıl Fransa'sındaki daha ileri sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler, endüstrileşmiş toplumdaki proletaryanın konumuna dair düşünceleri kamçılamıştır. Aralarındaki ticaret modeline uygun olarak İspanya, Fransa'dan genellikle modern işçi sınıfı ideolojilerini de ithal etmiştir. Proudhon'un işyeri ütopyacılığı, hem İspanyol anarşistlerini hem de cumhuriyetçilerini önemli boyutta etkilemiş; Paul Lafargue ve Jules Gueste gibi Fransız sosyalistleri aracılığıyla Marksizm de Pireneleri aşmayı başarmıştır. XX. yüzyılın ilk otuz yılında devrimci hareketler çıktıkları ülkelerdeki etkilerini kaybederken, İspanya'da varlığını korumuştu.

Fransa ve İspanya'daki işyeri ütopyaları işçileri üretici güçleri ele geçirmeye ve sosyalist ya da liberter toplumu kurmaya çağırsa da, ücretlilerle günlük hayatta kurulan bağlantı, solun üretimciliğe dair teorik taahhüdünü yumuşatmıştır. XIX. yüzyıl döneminde ve XX. yüzyılda güçten düştüklerinde işçi sınıfı örgütleri, genellikle kendi bileşenlerinin daha az çalışma zamanına dair taleplerini desteklediler. İşin aslı, eğer işçilerin çalışmaktan kaçınma taleplerini gözardı etselerdi, bu örgütler muhtemelen daha az üyeye sahip olacaktı. Fakat sol platform hiçbir zaman aylaklığın savunmasını kamusal planda bizatihi yapmamıştır. 1930'larda, boş zaman, çalışma sonrasının restorasyonu ya da işsizlerin işe istihdamındaki etkisi gibi üretimci temalarla savunulmuştur. Çalışmaya direnişin işe gelmeme, hasta numarası yapma ve sabotaj gibi daha yıkıcı biçimleri resmen görmezden gelinmiştir; elbette ki, İspanyol Devrimi ve çok daha küçük boyutta olmak üzere, sol parti ve sendikalarının üretici güçlerin pürüzsüz işlemesi ve bu güçlerin direnişle savaşması için bazı sorumluluklar aldığı Fransız Halk Cephesi gibi durumlar hariç. Bu dönemde bile, taban tarafından yerine getirilen çalışmanın nicelik ve niteliğine ilişkin olarak sendika ve parti liderlerinin şikâyetleri, asla üretici güçleri devralma ve geliştirme şeklindeki nihai hedefi fazla karşısına almaya yol açmamıştır.

İşçi sınıfı örgütlerinin, çalışmaya karşı direnişi kamuoyu önünde siyasi olarak ifade etmemiş olmaları, sosyal ta-

rihçiler için direnişin önemini azaltmaz. Kurcalamamak ya da önemsiz bir soruna indirgemek yerine, tarihçiler sabotajın açık bir bildirisinin neden bulunmadığını, işe gelmeme, geç gelme ve hasta numarası yapmanın nedenlerini tahlil etmelidirler. Hırsızlığın ya da alkol ve uyuşturucu tüketimin artması gibi, çalışmaya karşı direniş de, kişinin korkularını artırması ve yıkıcı bir özelliği sahip olması nedeniyle beraberinde baskıyı davet etmiştir. Toplumlar –Halk Cepheleri dönemindeki Barselona'da ve Paris'te olduğu gibi– resmen üretici güçlerin gelişmesine adanmıştı, çalışma direktiflerini reddetmek suçtu. Tarihçiler, sol parti ve sendikaların diskurlarının işçilerin inanç ve eylemlerini gerçekten yansıttığına pek inanmazlar; örgütlerin, işçilerin çalışmaya karşı sergiledikleri mücadeleyi görmezden gelip hasır altı etmek için kendi özel nedenleri vardı. Her şeyden önce, sendikalar kendi örgütsel varlıkları için işyerlerine bağlıdır, sosyalist ve komünistler partiler ise üretici güçlerin yıkılmasının değil, kontrolünün savunucusu olmuşlardır. Onların, çalışmanın potansiyelleri hakkındaki retorikleri, tamamen alakasız değildir. Böylece, belki de kaçınılmaz olarak, işyeri ütopyacılığı solu hâkimiyetine alıp yönlendirmiştir.

XIX. yüzyılda bile muhalif sesler duyuluyordu. En ünlüsü olan, Paul Lafargue'nin *Droit à la paresse*[2] (1880) adlı kitabı, söylendiğine göre *Komünist Manifesto* hariç, herhangi bir sosyalist eserden daha fazla dile çevrilmiştir. Aylaklığın ateşli ve esprili bir savunusu olan bu incecik kitap, kısmen ve belki çarpıtılmış olarak XIX. yüzyıl Fransız işçi sınıfının bakış açısını yansıtır. Bu kitapçığın "1848 Çalışma Hakkı'nın Çürütülmesi" şeklindeki orijinal başlığı da genelllikle unutulur. Lafargue, 1848 devrimi sırasında ortaya atılan istihdam talebinin bütün işçi sınıfının arzusunu zımnen temsil ettiğine inanıyordu. Diğer Marksistler gibi o da, işçi sınıfı partileri ve sendikalarının açıkladıklarından daha çoğunu gizlediklerini görememişti. Lafargue, işçiler için talepleri kelimesi kelimesine almıştır ve bu yüzden ücretlilerin kuşku götürür bir port-

[2] Lafargue, *Tembellik Hakkı*, çev. Vedat Günyol, Telos Yayınları, 1991. [*—ed. notu*]

resini çizmiştir. Fransız sosyalist liderine göre, işçiler çalışma aşkına "tuhaf bir çılgınlıkla" bağlıdır. "Uysal" ve "dürüst işçi sınıfı" sefahattan kaçınma ve çalışma dogmasının kendisine aşılanmasına izin vermiştir. Lafargue ve onun izinden giden birçok kişi, 1848'in ünlü ulusal atölyelerinde bile görülebilecek berraklıktaki işçi sınıfının çalışmaya karşı verdiği mücadeleyi görmezden gelmiştir. Lafargue bir zamanlar işçilerin yaptığı zorlu işleri artık makinelerin yapacağı bir toplum görüşüne çoğu emekçinin itiraz etmeyeceğini düşünerek işçiler hakkında yanlış hüküm vermiştir. Onun, ücretli emeğin ortadan kaldırılabileceğine dair bu sibernetik ütopyası, işyeri ütopyacılığının çok ötesinde bir yol önerisidir.

XX. yüzyılda çalışmanın sorgulanması devam edecekti. Halk Cephesi döneminde ve özellikle Boş Zaman Bakanlığı'nın de facto olarak kurulduğu (bu bakanlığın İspanya'da bir benzeri yoktur) Fransa'da, boş zaman kavramı (aylaklık ve tembellik değil) kesin bir meşruluk kazandı. Ama ne var ki, çalışmaya karşı sergilenen direnişin yeni formları 1968 sonrasına kadar gizli kalmaya devam etti. Özellikle Fransa'da, o yıl genç kuşağın günlük hayatı değiştirme tutkusunu ve kabul edilmiş Batı değerleriyle çatışmasını sembolize eder. Bu bağlamda, Fransız Mayıs'ının sloganlarından biri –Asla çalışma– oldukça şok edici olduğu gibi, fazlasıyla da nettir. Üretimci ütopyacılığın (1968'de konseyci veya demokratik biçimleri hayatta kalabilmiştir) sorgulandığı ilk yerin tüketim toplumunun geliştiği bir ülke olduğunu belirtmek önemlidir. Çalışmanın eleştirisi, 1968'de otoriter sistemin siyasi protestosuyla meşgul olan ve tüketimciliği daha yeni yeni keşfetmiş bulunan İspanya'ya daha geç ulaştı. İşyeri ütopyacılığının eleştirisi yalnızca 1975'ten sonra –İspanya'da tüketimci ve demokratik bir geçiş modelinin eski model *pronunciamiento*'nun yerini alması– ortaya çıktı.

1968'den sonra çöküş işaretleri artsa bile, üretimci ütopyacı gelenek Batının çalışma kavramını etkilemeye devam edecekti. Bütün emek tarihçileri bu ütopyayı işyeri üzerine inşa ediyor değildi, fakat çoğu çalışma kavramının olumlu veya yetersiz eleştirisini paylaşıyordu. Marksistlerin görüşü, işçi sınıfının üretici güçleri ele geçirmesi ve sınıfın disiplinsiz,

geri veya olgunlaşmamış tavırlarını yenerek kendini oluşturması isteğine dayanıyordu. Modernleştirme kuramcıları, işçi direnişinin modern bir işyerine sağlanacak uyum sayesinde kaçınılmaz olarak ortadan kalkacağını ileri sürüyordu. Kültürcüler ise işçilerin ücretli emekte anlam bulduğunu ileri sürerek çalışmaya direnişin önemini azaltıyordu. Onlar tüketim, sorumluluk, yurtseverlik değerleri ve siyasi inançların aşılanmasının ücretlileri motive edeceğini düşünüyorlardı. Yine de bu baştan çıkarıcı güçlerin 1930'larda yetersiz olduğu ortaya çıkmış ve çeşitli zorlayıcı biçimlerle tamamlanmaları artık zorunlu olmuştur. İşyerinde idareciler verimliliği artırmak için sıkı kurallar ve kontroller getirmişlerdi. Çalışmaya karşı mücadele, devlet ve hükümet gücünün eskiye göre daha büyük boyutlu baskısıyla karşılanmıştır.

Direnişe ilişkin bir çözümleme, işçileri çalışmaya sevk etmekte devletin en hayati fonksiyonlardan birinin sonucunu ve devletin endüstriyel toplumlardaki kilit fonksiyonunu anlamaya katkıda bulunur. 1930'lardaki zayıf veya hoşgörülü devlet, direnişi cesaretlendirmişti, oysa burjuva ya da proleter olsun baskıcı devlet çalışmayı reddi zayıflatmıştır. Barselona ve Paris'teki Halk Cephesi dönemlerinde devletin büyümesi ve kullanılması, sosyalizm veya liberter komünizmdeki işyeri ütopyalarının, devletin giderek söneceği yönündeki iddialarına şüphe düşürmüştür. Çalışmayı eleştirisiz kabul eden ve bunun işçiler için bir anlam ifade ettiğine inanan üretimci ütopyacılar, mantıksal olarak, işçiler üretici güçlerin kontrolünü bir kez ele aldığında devletin gereksiz olacağı sonucuna varmışlardır. Oysa, Paris ve Barselona'da iktidara gelen solun gerçek tarihsel deneyimi böyle bir görüşü sorgulamayı doğurmaktadır. Hükümetteki işçi sınıfı partilerinin ve sendikalarının varlığına rağmen işçiler, işyeri ve iş zamanı kısıtlamalarına karşı direnmeye devam etmiş, böylece üretimin yükseltilmesi için devlet müdahalesini teşvik etmişlerdir. Tarihçiler, devletin ancak, Lafargue'ın sibernetik ütopyasının gerçekleşmesi durumunda ortadan kalkacağı sonucuna varabilirler.

Kaynakça

RESMÎ ARŞİVLER

İspanya

Archivo histórico nacional – sección guerra civil, Salamanca (Barselona ve Generalitat)
Archivo histórico nacional, Madrid (Gobernación)
Archivo general de administración, Madrid (Gobernación)

Fransa

Ministere des affaires etrangeres, Paris (İspanya, 1930-1940)
Ministere du commerce, Archives nationales, Paris(F^{12})
Ministere de l'interior, Archives nationales, Paris (F^{2}, F^{7})
Travail et securite sociale, Archives nationales, Paris (F^{22})
Secretariat general du gouvernement, Archives nationales, Paris (F^{60})
Archives d'entreprise, Archives nationales, Paris (AQ)
Archives d'associations, Archives nationales, Paris
Archives du commissariat de l'exposition, Archives nationales, Paris
Service historique de l'armee de l'air, Vincennes
Archives de la prefecture de police, Paris

İŞVEREN VE EMEK ARŞİVLERİ

İspanya

Archivos de Fomento de trabajo nacional, Barselona (Actas de la junta directiva)

Fransa

Collection Jules Verger, Bibliotheque nationale, Paris
Archives du groupement des industries metallurgiques et mecaniques de la region de Paris, Neuilly
Societe nationale aerospatiale, Paris (SNCAN, SNCASO, SNCASE)
Archives des usines Renault, Billancourt

Diğer Arşivler

Colección Pujol, Barselona
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam (Rudolf Rocker Collection)
Hoover Institution, Stanford, California (Burnett Bolloten, Ernest Mersier ve Georges Lefranc Collections)

BASILI DEVLET KAYNAKLARI

İspanya

Anueario estadistico de Espana, 1934 (Madrid, 1935)
Estadistica: Resumenes demográficos de la ciudad de Barcelona (Barselona, 1935-1939)
Estadisticas básicas de Espana, 1900-1970 (Madrid, 1975)
Gaseta municipal de Barcelona (Barselona, 1934-1939)

Fransa

Annuaire statistique de la France 1934 (Paris, 1935)
Annuaire statistique de la ville de Paris 1932-1937 (Paris, 1937-1942)

SÜRELİ YAYINLAR

İspanya

Aeronáutica
Amanecer
Los amigos de Durruti
Boletín del Comite nacional de la CNT para exclusivo uso de los sindicatos
Boletín de información
Boletín del Sindicato de la industria de la edificatión, madera y decoración
Boletín del Sindicato de la industria fabril y textil de Badalona y su radio
Butletti de la Federació catalana d'indústries quimiques-UGT
Butletti interior de la unió general de treballadors
CNT Marítima
Conselleria d'economia
Electricidad

Exito
La Hispano-Suiza
Horizontes
Hoy
Industria Catalana
La Industria electrica
Institut de Ciencies económiques de Catalunya
Luz y fuerza
Metalurgia y construcción mecánica
El Mundo deportivo
Las Noticias
Petróleo
Ruta
Sidero-Metalurgia
Sintesis
Solidaridad Obrera
Tierra y Libertad
El Trabajo nacional
UGT Edificación

Fransa

Annales d'hygiene publique, industrielle et sociale
Le bolchevik de chez Gnôme-Rhône
Le Bulletin du Syndicat professionnel et amicale des agents de maitrise, techniciens, et employes des usines Renault
Le Dèfenseur
L'Echo des syndicats
L'Economie nouvelle
L'Etincelle
L'Etoile bleue
L'Europec nouvelle
LaFleche de Paris
Le Guide du metallurgiste
L'Humanite
L'Hygiene sociale
L'Independance syndicale
La Lutte finale
Nouveaux Cahiers

Le Petit Parisien
Le Peuple
Le Populaire
La Revolution proletarienne
Revue internationale du travail
SACIAT
Syndicats
Le Travailleur du papier-carton
Le Travailleur des transports
La Vie ouvriere

İŞ HAYATINA DAİR SEÇİLMİŞ YAYINLAR

İspanya

Federación de fabricantes de hilados y tejidos de Cataluna, *Memoria* (Barselona, 1930-1933)
Federación de industrias nacionales, *Memoria* (Madrid, 1931-1936)
Fomento de trabajo nacional, *Memoria* (Barselona, 1919-1936)

Fransa

Les Ailes
L'Elan social
La Journee industrielle
L'Usine

GENEL KAYNAKÇA

Abherve, B., "Les origines de la greve des metallurgistes parisiens, juin 1919", *Le Mouvement Social,* No. 93, Ekim-Aralık 1975.

Ackelsberg, Martha A., "Separate and Equal? Mujeres Libres and Anarchist Strategy for Women's Emancipation", *Feminist Studies* 11, No: 1, Bahar 1985.

Alaiz, Felipe, "Hacia el estajanovismo", *Tiempos nuevos,* Ekim-Kasım 1938.

Alba, Victor, *Histoire du Poum,* çev. Noemie Pages, Paris, 1975.

Albornoz, N. Sánches, "La integración del mercado nacional", *Agricultura, comercio colonial y crecimiento económico en la Espana contemporánea* içinde, editörler Jordi Nadal ve Gabriel Tortella, Barselona, 1974.

Alexander, Martin S., "Hommes prets à tout accepter: The French Officer Corps and the Acceptance of Leftist Government 1935-1937", Halk Cepheleri Konferansı'nda sunulan bildiri, Southampton Üniversitesi, Nisan 1986

Alpert, Michael, *El ejercito republicano en la guerra civil,* Paris, 1977.

Amdur, Kathryn E., "La tradition revolutionnaire entre syndicalisme et communisme dans la France de l'entre-deux-guerres", *Le Mouvement Social,* No. 139, Nisan-Haziran 1987.

Amich, Julian, *Historia del puerto de Barcelona,* Barselona, 1956.

Amoyal, Jacques, "Les origines socialistes et syndicalistes de la planification en France", *Le Mouvement Social,* No. 87, Nisan-Haziran 1974.

Andre, Pierre, *Les delegues ouvriers,* Paris, 1937.

Arango, Joaquın, "La modernización demográfica de la sociedad espanola", *La economıa espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal ve diğerleri, Barselona, 1987.

Aries, Philippe, *Histoire des populations françaises,* Paris, 1971.

Armengaud, Andre, "La population", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, ed. Alfred Sauvy, Paris, 1972.

_____, "La demographie française du XXe siecle", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, editörler Fernand Braudel ve Ernest Labrousse, Paris, 1976.

Arum, Peter M., "Du syndicalisme revolutionnaire au reformisme: Georges Dumoulin (1903-1923)", *La Mouvement social,* No. 87, Nisan-Haziran 1974.

Asselain, Jean-Charles, "Une erreur de politique economique: la loi de quarante heures de 1936", *Revue economique,* No 4, Temmuz 1974.

_____, *Histoire economique de la France,* Paris, 1984.

Aubert, R., Knowles, M. D. ve Rogier, L. J., editörler, *L'Eglise dans le monde moderne,* Paris, 1975.

Azana, Manuel, *Obras completas,* Mexico City, 1967.

Badie, Bertrand, "Les greves du front populaire aux usines Renault", *La Mouvement social,* No. 81, Ekim-Aralık 1972.

Baker, Donald N., "The Politics of Socialist Protest in France: The Left Wing of the Socialist Party, 1921-1939", *Journal of Modern History* 43, No. 1, Mart 1971.

_____, "The Socialists and the Workers of Paris: The Amicales Socialistes 1936-1940", *International Review of Social History* 24, 1979.

Balcells, Alberto, *Crisis económica y agitación social en Cataluna de 1930 a 1936,* Barselona, 1971.

_____, *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluna contemporánea 1900-1936,* Barselona, 1974.

Baró, Albert Perez, *30 meses de colectivismo en Cataluna 1936-1939,* Barselona, 1974.

Barthe, Rene, "Alcoolisme et personnel d'une entreprise: Bilan medico-social", *Annales d'hygiene publique, industrielle et sociale* 16, Aralık 1938.

Bastie, Jean, *La croissance de la banlieue parisienne,* Paris, 1964.

Battestini, Felix, *L'industrie française du gros materiel mecanique et electrique,* Paris, 1937.

Bayac, Jacques Delperrie de, *Histoire du front populaire,* Paris, 1972.

Becquet, Yvonne, *L'organisation des loisirs des travailleurs,* Paris, 1939.

Ben-Ami, Sholomo, *Fascism from Above: The Dictatorship of Primo de Rivera in Spain, 1923-1930,* Oxford, 1983.

Berend, Ivan T. ve Ranki, Gyorgy, *The European Periphery and Industrialization, 1780-1914,* çev. Eva Palmai, Cambridge, 1982.

Bernecker, Walther L., *Colectividades y revolución social: El anarquismo en la guerra civil espanola, 1936-1939,* çev. Gustau Munoz, Barselona, 1932.

_____, *Anarchismus und Bürkerkrieg: Zur Geschichte der Soziale Revolution im Spanien 1936-1939,* Hamburg, 1978.

Berrio, Julio Ruiz ve Galino, Angeles, "L'education en Espagne", *Histoire mondiale de l'education* içinde, editörler Gaston Mialaret ve Jean Vial, Paris, 1981.

Berstein, Serge, *Histoire du parti radical,* Paris, 1980-1982.

Besnard, Pierre, *Le monde nouveau: Organisation d'une societe anarchiste,* Paris, tekrar basım 1934.

Biard, Jean-François, *Le socialisme devant ses choix: La naissance de l'idee de plan,* Paris, 1985.

Bloch-Laine, François, *Profession fonctionnaire,* Paris, 1976.

Blum, Leon, *L'œuvre*, Paris, 1972.

_____, *A l'echelle humaine*, Paris, 1945.

Boatwright, Dorsey ve Cal, Enric Ucelay Da, "La dona del barrio chino", *L'Avenç*, No. 76, Kasım 1984.

Bodin, Louis, "De Tours à Villeurbanne: Pour une lecture renouvelee de l'histoire du parti communiste français", *Annales Economies, Societes, Civilisations*, No. 2-3, Mart-Haziran 1975.

Bodnar, John, *Workers' World: Kinship, Community and Protest in an Industrial Society, 1900-1940*, Baltimore, 1982.

Bolloten, Burnett, *The Spanish Revolution, The Left, and the Struggle for Power during the Civil War*, Chapel Hill, 1979.

Bookchin, Murray, *The Spanish Anarchists: The Heroic Years 1868-1936*, New York, 1978.

Bordier, Roger, *36 la fete*, Paris, 1985.

Bourde, Guy, *La défaite du front populaire*, Paris, 1977.

Brademas, John, *Anarcosindicalismo y revolución en Espana 1930-1937*, çev. Joaquın Romero Maura, Barselona, 1974.

Bremond, Arnold, *Une explication du monde ouvrier: Enquete d'un etudiant-ouvrier dans la banlieue parisienne*, Saint-Etienne, 1927.

Brenan, Gerald, *The Spanish Labyrinth*, Cambridge, 1964.

Bricall, Josep Maria, *Política econòmica de la Generalitat 1936-1939*, Barselona, 1978-79.

Broder, A. ve G. Chastagnaret ve E. Temime, "Capital et croissance dans l'Espagne du XIXeme siecle", *Aux origines du retard economique de l'Espagne, XVI-XIX siecles* içinde, Paris, 1983.

Brunet, Jean-Paul, *Saint-Denis: La ville rouge 1890-1939*, Paris, 1980.

_____, *Histoire du parti communiste français 1920-1982*, Paris, 1982.

Bueso, Adolfo, *Recuerdos de un cenetista*, Barselona, 1978.

Burrin, Philippe, *La derive fasciste: Doriot, Deat, Bergery 1933-1945*, Paris, 1986.

Cabre, A. ve Pujades, I., "La població de Barcelona i del seu entorn al segle XX", *L'Avenç*, No. 88, Aralık 1985.

Cabrera, Mercedes, *La patronal ante la II República: Organizaciones y estrategia, 1931-1936*, Madrid, 1983.

Cáceres, Benigno, *Loisirs et travail: Du moyen âge à nos jours*, Paris, 1973.

Cal, Enric Ucelay Da, "Estat català: Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism 1919-1933", Yayımlanmamış doktora tezi, Columbia Üniversitesi, 1979.

_____, *La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana 1931-1939*, Barselona, 1982.

Cameron, Rondo, "L'economie française: Passe, present, avenir", *Annales Economies, Societes, Civilisations*, No. 5, Eylül-Ekim 1970.

_____, "Por que fue tan desigual la industrialización europea", *La industrialización europea: Estadios y tipos*, Barselona, 1981

Caron, François ve Bouvier, Jean, "Guerre, crise, guerre", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, editörler Fernand Braudel ve Ernest Labrousse, Paris, 1976.

_____, "Structure des firmes-emprise de l'etat", *Histoire economique et sociale de la France* içinde, editörler F. Braudel ve E. Labrousse, Paris, 1976.

Caron, François, *Histoire economique de la France XIXe-XXe siecles*, Paris, 1981.

Carr, Raymond, *Spain 1808-1975*, Oxford, 1982.

_____, *The Spanish Tragedy: Civil War in Perspective*, Londra, 1977.

Carre, J.-J., Dubois, P. ve Malinvaud, E., *French Economic Growth*, çev. John P. Hatfield, Sanford, 1976.

Carreras, Albert, "La industria: Atraso y modernización", *La economia espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal, Albert Carreras ve Charles Sudriá, Barselona, 1987.

Casanova, Jose A. González, *Elecciones en Barcelona 1931-1936*, Madrid, 1969

Casares, Gabriel Tortella, *Los origenes de capitalismo en Espana*, Madrid, 1975.

Casas, Juan Gómez, *Historia del anarcosindicalismo espanol*, Madrid, 1973.

Castells i Duran, Antoni, "La colectivización-socialización de la industria y los servicios en Barcelona ciudad y provincia", Barselona, Centre d'estudis histories internacionals, 1986.

Castillo, Alberto del, *La Maquinista Terrestre y Marítima: Personaje histórico 1855-1955*, Barselona, 1955

Cendón, Antonio Bar, "La confederación nacional del trabajo frente a la II República", *Estudios sobre la II Republica española* içinde, ed. Manuel Ramirez, Madrid, 1975.

Chadeau, Emmanuel, *L'industrie aeronautique en France 1900-1950*, Paris, 1987.

Chapman, Herrick Eaton, "Reshaping French Industrial Politics: Workers, Employers, State Officials and the Struggle for Control in the Aircraft Industry, 1938-1950", Yayımlanmamış doktora tezi, UCLA, 1983.

Chappat, Jean-Louis, *Les chemins de l'espoir, ou combats de Leo Lagrange*, Lievin, 1983.

Chevalier, Louis, *Montmartre du plaisir et du crime*, Paris, 1980.

Chomsky, Noam, *American Power and the New Mandarins*, New York, 1969.

Christophe, Paul, *1936: Les catholiques et le front populaire*, Paris, 1986.

Ciuró, Joaquin, *Historia del automovil en Espana,* Barselona, 1970.

Clarke, John ve Critcher, Chas ve Johnson, Richard, eds., *Working-Class Culture: Studies in History and Theory,* Londra, 1979.

CNT, *El congreso confederal de Zaragoza 1936,* Madrid, 1978.

Cohen, Jean-Louis, "Lurçat au pays de soviets", *Architecture, mouvement, continuite,* No. 40, Eylül 1976.

Collinet, Michel, *L'ouvrier français: Essai sur la condition ouvriere 1900-1950,* Paris, 1951.

_____, *L'ouvrier français, esprit du syndicalisme,* Paris, 1951.

Colton, Joel, *Compulsory Labor Arbitration in France,* New York, 1951.

_____, *Leon Blum: Humanist in Politics,* Cambridge, 1966.

Comin, Francisco, "La economia espanola en el periodo de entreguerras (1919-35)", *La economía espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal ve diğerleri, Barselona, 1987.

Conard, Pierre ve Lovett, Albert, "Problemes de l'evaluation du coût de vie en Espagne: Le prix du pain depuis le milieu du XIX siecle, une source nouvelle", *Melanges de la casa de Velásquez,* 5, 1969

Conferencia de la industria textil del POUM, Barselona, 1937.

Cornelissen, Christian, *El comunismo libertario y el regimen de transición,* çev. Eloy Muniz, Valencia, 1936.

Cortada, James W., ed., *A City in War: American Views on Barcelona and the Spanish Civil War 1936-1939,* Wilmington, Del., 1985.

Cot, Pierre, *Triumph of Treason,* Chicago, 1944.

Coutrot, Aline, "Youth Movement in France in the 1930's", *Journal of Contemporary History* 5, No. 1, 1970.

Coutrot, Jean, *L'humanisme economique,* Paris, 1936.

Couturet, Pierre, "Un exemple bien typique: Gnôme et Rhône", *La Revolution proletarienne,* 25 Temmuz 1938.

Cribier, Françoise, *La grande migration d'ete des citadins en France,* Paris, 1969.

Cuadernos de historia económica de Cataluna, 1969-70.

Cuadrat, Xavier, *Socialismo y anarquismo en Cataluna, 1899-1911: los orígenes de la CNT,* Madrid, 1976.

De Companys a Indalecio Prieto: Documentación sobre las industrias de guerra en Cataluna, Buenos Aires, 1939

Danos, Jacques ve Gibelin, Marcel, *Juin 36,* Paris, 1972.

Danty-Lafrance, Louis ve Villmer, Rene, *La remuneration de la main d'æuvre dans l'organisation du travail,* Paris, 1937.

Daumard, Adeline, "Caracteres de la societe bourgeoise", *Histoire économique et sociale de la France* içinde, editörler Fernand Braudel ve Ernest Labrousse, Paris, 1976.

Daumas, Maurice, "Les techniques industrielles", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, Paris, 1972.

Delmas, Andre, *A gauche de la barricade*, Paris, 1950.

Depretto, Jean-Paul ve Schweitzer, Sylvie V., *Le communisme á l'usine: Vie ouvriere et mouvement ouvrier chez Renault 1920-1939*, Paris, 1984.

Dinares, Pau Vila ve Simó, Lluis Casassas, *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, Barselona, 1974.

Diumaró y Mimó, Enrique, *El problema industrial textil: El maquinismo y la cuestión social*, Barselona, 1939.

Dolleans, Edouard ve Dehove, Gerard, *Histoire du travail en France: Mouvement ouvrier et legislation sociale de 1919 à nos jours*, Paris, 1955.

Dupeux, Georges, *Le front populaire et les elections de 1936*, Paris, 1959

Durand, Robert, *La lutte des travailleurs de chez Renault*, Paris, 1971.

Ehrmann, Henry W., *Organized Business in France*, Princeton, 1957.

Elorza, Antonio, *La utopía anarquista bajo la Segunda República Espanola*, Madrid, 1973.

Evans, Richard J., ed., *The German Working Class*, Londra, 1982.

Fábregas, Juan P., *Les finances de la revolució*, Barselona, 1937.

_____, *Los factores económicos de la revolución espanola*, Barselona, 1937.

Faure, Sebastien, *La crise economique: Le chómage, origines-consequences-remedes*, Paris, 1932.

Fauvet, Jacques, *Histoire du parti communiste français, 1920-1976*, Paris, 1977.

Ferrer, P. Romeva, *História de la indûstria catalana*, 2 cilt, Barselona, 1952.

Fine, Martin, "Toward Corporatism: The Movement for Capital-Labor Collaboration in France, 1914-1936", yayımlanmamış doktora tezi, University of Wisconsin, 1971.

Fishman, Robert, *Urban Utopias in the Twentieth Century*, New York, 1977.

Fohlen, Claude, *La France de l'entre-deux-guerres 1917-1939*, Tournai, 1972.

_____, "France 1920-1970", *Fontana Economic History of Europe* içinde, ed. Carlo Cipolla, Glasgow, 1976.

Foix, Antido Layret, *Organización de una oficina para el cálculo de los tiempos de fabricación*, Barselona, 1931.

Fontana, Josep ve Nadal, Jordi, "Spain 1914-1970", *Fontana Economic History of Europe: Contemporary Economies* içinde, ed. Carlo Cipolla, Glasgow, 1976.

Fourastie, Jean ve Françoise, "Le genre de vie", *Histoire economique de la France entre les deux guerres*, ed. Alfred Sauvy, Paris, 1972.

Fourcaut, Annie, *Femmes à l'usine en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris, 1982.

Frachon, Benoît, *Le rôle social des syndicats*, Paris, 1937.

_____, *Pour la CGT: Memoires de lutte*, 1902-1939, Paris 1981.

Fraile, Pedro, "Crecimiento económico y demanda de acero: Espana, 1900-1950", *La nueva historia económica en Espana* içinde, ed. Pablo Martin Acena y Leandro Prados de la Escosura, Madrid, 1985.

Franco in Barcelona, yazarı bilinmiyor, Londra, 1939.

Frankenstein, Robert, *Le prix du rearmement françois 1935-1939,* Paris, 1982.

Fridenson, Patrick, *Histoire des usines Renault,* Paris, 1972.

Fronjosá, Juan, *La missió dels treballadors i la dels sindicats en la nova organització industrial,* Barselona, 1937

Gabriel, Pere, "La població obrera catalana, una població industrial?", *Estudios de historia social* 32-33, Ocak-Haziran 1985.

Gannes, Harry ve Repard, Theodore, *Spain in Revolt*, Londra, 1936.

George, Pierre, "Etude statistique des dimensions des etablissements industrielles", *Materiaux pour une geographie volontaire de l'industrie française* içinde, editörler: Gabriel Dessus, Pierre George ve Jacques Weulersse, Paris, 1949.

Georges, Bernard, "La CGT et le gouvernement Blum", *Le Mouvement social*, No. 54, Ocak-Mart 1966.

Georges, Bernard ve Tintant, Denise, *Leon Jouhaux: Cinquante ans de syndicalisme*, Paris, 1962-1979

Gignoux, C. J., *Patrons, soyez des patrons!*, Paris, 1937.

_____, *L'economie française entre les deux guerres 1919-1939*, Paris, 1942.

Giner, A. Cucó, "Contribución a un estudio cuantitativo de la CNT", *Saitabi* 20, 1970.

Girault, Jacques, *Sur l'implantation du parti communiste français dans l'entre-deux-guerres*, Paris, 1977.

Godard, Jacques, "A propos de la mortalite infantile", Georges Lefranc Collection, Hoover Institution.

Gómez, Javier Tusell, *Las elecciones del frente popular en Espana,* Madrid, 1971.

González, Victor de Echávarri y Casteñeda, *Objeto del catecismo: Su interes para todas las clases sociales,* Barselona, 1934.

Graell, Guillermo, *La Cuestión Religiosa,* Barselona, 1911

_____, *Programa económico, social y político para despues de la guerra,* Barselona, 1917.

_____, *Ensayo sobre la necesidad de la vuelta a las prácticas religiosas,* Barselona, 1921.

Greene, Nathanael, *Crisis and Decline: The French Socialist Party in the Popular Front,* Ithaca, 1969.

Grimau, Carmen, *El cartel republicano en la guerra civil,* Madrid, 1979.

Gruber, Helmut, *Leon Blum, French Socialism and the Popular Front: A Case of Internal Contradictions,* Ithaca, 1986.

Gual Villabi, Pedro, *Memorias de un industrial de nuestro tiempo,* Barselona, 1922.

_____, *Principios y aplicaciones de la organización científica del trabajo: Obra de vulgarización,* Barselona, 1929.

_____, *La economia en la industria textil,* Barselona, 1950.

Guarner, Vicente, *Cataluna en la guerra de Espana 1936-1939,* Madrid, 1975.

Guerrand, Roger-Henri, *Le logement populaire en France: Sources documentaires et bibliographie 1800-1960,* Paris, 1979.

Gusiner, Pere Sola, "La escuela y la educación en los medios anarquistas de Cataluna, 1909-1939", *Convivium* 44-45, 1975.

Halbwachs, M., *L'evolution des besoins dans les classes ouvrieres,* Paris, 1933

Hardach, Gerd, "La mobilisation industrielle en 1914-1918: Production, planification et ideologie", *1914-1918: L'autre front* içinde, ed. P. Fridenson, Paris, 1977.

Harrison, Joseph, *An Economic History of Modern Spain,* Manchester, 1978.

Heldman, Henri, "Le parti communiste français à la conquete de la classe ouvriere: Les cellules d'entreprise, 1924-1938", These, 3e cycle, Nanterre Üniversitesi, 1979.

Hennebicque, Alain, "Albert Thomas et le régime des usines de guerre, 1915-17", *1914-18: L'autre front,* ed. P. Fridenson, Paris, 1977.

Hobsbawm, Eric, *Workers: Worlds of Labor.* New York, 1984.

Hodee, Adolphe, *Les travailleurs devant la rationalisation,* Paris, 1934

Holt, Richard, *Sport and Society in Modern France,* Londra, 1981.

Hourst, [Commander], *Le probleme de la main d'euvre: La taylorisation et son application aux conditions industrielles de l'apres-guerre,* Paris, 1916)

Ibánez, Dr. Felix Martı, *Obra: Diez meses de labor en sanidad asistencia social,* Barselona, 1937.

Ignacio, Leon, "El Pistolerisme dels anys vint", *L'Avenç,* No. 52, Eylül 1982.

Jackson, Gabriel, *The Spanish Republic and the Civil War,* Princeton, 1967.

Jackson, Julian, *The Politics of the Depression in France 1932-1936,* Cambridge, 1983.

_____, *The Popular Front in France: Defending Democracy 1934-1938,*

Cambridge, 1988.

Jacomet, Robert, *L'armament de la France 1936-1939,* Paris, 1945.

Jamin, Leon, *La lutte pour les 8 heures,* Paris, 1906.

Jeanneney, Jean Noel, *François de Wendel en republique: L'argent et le pouvoir 1914-1940,* Paris, 1976.

Jeanselme, Charles, *La nouveau regime des conventions collectives en France,* Paris, 1938.

Jimenez, Manuel Ramirez, "Las huelgas durante la Segunda República", *Anales de sociologia,* 1966.

Joly, Maurice, *Productive et discipline dans la profession,* Paris, 1939.

Jones, Gareth Stedman, *Languages of Class: Studies in English Working-Class History, 1932-1982,* New York ve Londra, 1983.

Joubert, Jean-Paul, *Revolutionnaires de la SFIO: Marceau Pivert et le pivertisme,* Paris, 1977.

Joyce, Patrick, ed., *The Historical Meanings of Work,* Cambridge, 1987

Judt, Tony, *La reconsruction du parti socialiste,* Paris, 1976.

_____, *Marxism and the French Left: Studies on Labour and Politics in France 1930-1981,* New York, 1986.

Juillard, Jacques, "Diversite des reformismes", *Le Mouvement social,* No. 87, Nisan-Haziran 1974.

Juliá, Santos, *Origenes del frente popular en España 1934-1936,* Madrid, 1979.

Junco, Jose Alvarez, *La ideología politica del anarquismo español 1868-1919,* Madrid, 1976.

_____, "El anticlerismo en el movimiento obrero", *Octubre 1934* içinde, Madrid, 1985.

Kaminski, H.E., *Los de Barcelona,* çev. Carmen Sanz Barberá, Barselona, 1976.

Kaplan, Temma, "Female Consciousness and Collective Action: The Case of Barcelona, 1910-1918", *Signs* 7, No. 3, Bahar 1982.

Kemp, Tom, *Economic Forces in French History,* Londra, 1971.

_____, *Stalinism in France: The First Twenty Years of the French Communist Party,* Londra, 1984.

Kergoat, Jacques, *Le Parti socialiste,* Paris, 1983.

_____, *La France du front populaire,* Paris, 1986.

Kindleberger, Charles P., *Economic Growth in France and Britain 1851-1950,* Cambridge, Mass., 1964.

Kolboom, Ingo, *Frankrechs Unternehmer in der Periode der Volksfront 1936-1938,* Rheinfelden, 1983.

_____, "Patron et patronat: Histoire sociale du concept de patronat en France au 19e et 20e siecles", *Mots,* No. 9, Ekim 1984.

_____, *La revanche des patrons: Le patronat face au front populaire,* çev: Jeanne Etore, Paris, 1986.

Kriegel, Annie, "Le parti communiste français sous la Troisieme Republique (1920-1939): Evolution de ses effectifs", *Revue française de science politique* 21, no. 1, Şubat 1966.

_____, *Aux origines du communisme français: Contribution à l'histoire du mouvement ouvrier français*, Paris, 1969.

Kuisel, Richard F., *Capitalism and the State in Modern France*, New York, 1981.

Labbe, Edmond, *Rapport general*, Paris, 1938.

Lacomba, Juan Antonio, *Introducción a la historia económica de la Espana contemporánea*, Madrid, 1972.

Lannon, Frances, "The Church's Crusade against the Republic", *Revolution and War in Spain 1931-1939* içinde, ed. Paul Preston, Londra, 1984.

Larrazábal, Ramón Salas, *Los datos exactos de la guerra civil*, Madrid, 1980.

Le Corbusier, *Des canons, des munitions... merci! Des logis , s.v.p.*, Paris, 1938.

Ledermann, Sully, *Alcool, alcoolisme, alcoolisation*, Paris, 1956-1964.

Lefranc, Emilie ve Georges, *Le syndicalisme devant le probleme des loisirs*, Paris, 1937.

Lefranc, Georges, "Histoire d'un groupe du parti socialiste S.F.I.O.: revolution constructive (1930-1938)", *Melanges d'histoire economique et sociale en hommage au professeur Antony Babel*, Cenevre, 1963.

_____, *Le mouvement socialiste sous la Troisieme Republique 1875-1940*, Paris, 1963.

_____, "Le courant planiste dans le mouvement ouvrier français de 1933 à 1936", *Le Mouvement social*, No. 54, Ocak-Mart 1966.

_____, *Juin 36*, Paris, 1966.

_____, *Le mouvement syndical sous la Troisieme Republique*, Paris, 1967.

_____, *Histoire du front populaire*, Paris, 1974.

_____, *Histoire du travail et des travailleurs*, Paris, 1975

Lequin, Yves, *Les ouvriers de la region lyonnaise*, Lyon, 1977.

Letellier, Gabrielle; Perret, Jean; Zuber, H. E. ve Dauphin-Meunier, A., *Enquete sur le chômage*, Paris, 1938-49.

Leval, Gaston, Pedro R. Piller mahlasıyla, *Problemas económicos de la revolución social española*, Rosario de Santa Fe, 1932

_____, *Conceptos económicos en el socialismo libertario*, Buenos Aires, 1935.

_____, *El Prófugo*, Valencia, 1935.

_____, *Precisiones sobre el anarquismo*, Barselona, 1937.

_____, *Nuestro programa de reconstrucción*, Barselona, 1937?

Levy-Leboyer, Maurice, "Le Patronat français a-t-il ete malthusien?"

La Mouvement social, No. 88, Temmuz-Eylül 1974.

Lhomme, Jean, "Le pouvoir d'achat de l'ouvrier français au cours d'un siecle: 1840-1940", *Le Mouvement social*, No. 63, Nisan-Haziran 1968.

López, Juan, *Seis meses en el ministerio de comercio: Conferencia pronunciada el 27 mayo 1937*, Valencia, 1937.

_____, *Cómo organizará el sindicato a la sociedad*, Barselona, tarihsiz.

Lorch, A., *Les conges payes en France*, Paris, 1938.

Lorenzo, Anselmo, *Contra la ignorancia*, Barselona, 1913.

Lorenzo, Cesar M., *Los anarquistas espanoles y el poder 1868-69*, Paris, 1972.

Lukács, Georg, *History and Class Consciousness*, Cambridge, Mass., 1971.

Lurçat, Andre, *Projets et realisations*, Paris, 1931.

_____, "Urbanisme et architecture", *Cahiers de l'ecole de Rochefort, collection Comprendre la ville*, Paris, 1942.

Machefer, Philippe, *Ligues et fascismes en France 1919-39*, Paris, 1974

Madrid, Francisco, *Ocho meses y un dia en el gobierno civil de Barcelona: Confesiones y testimonios*, Barselona, 1932.

Maier, Charles, *Recasting Bourgeois Europe*, Princeton, 1975.

Malefakis, Edward E., *Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain*, New Haven, 1970.

Malegarie, Charles, *L'electiricite à Paris*, Paris, 1947.

Mandejar, Cristina Borderias, "La evolución de la división sexual del trabajo en Barcelona, 1924-1980: Aproximación desde una empresa del sector servicios – La Compania Telefónica Nacional de Espana", yayımlanmamış doktora tezi, Barselona Üniversitesi, 1984.

Martínez, Rosa Maria Capel, ed., *Mujer y sociedad en España, 1700-1975*, Madrid, 1982.

Marvaud, Angel, *La question sociale en Espagne*, Paris, 1910.

Massot i Muntaner, Josep, *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*, Barselona, 1973.

Matagrin, A., *L'industrie des produits chimiques et ses travailleurs*, Paris, 1925.

Maura, Joaquın Romero, *La rosa de fuego: Republicanos y anarquistas: La política de los obreros Barceloneses entre el desastre colonial y la semana trágica, 1899-1900*, Barselona, 1975.

_____, *La revolución espanola*, Barselona, 1977

McDonogh, Gary Wray, *Good Families: A Social History of Power in Industrial Barcelona*, Ann Arbor, 1982.

McNair, John M., *Education for a Changing Spain*, Manchester, 1984.

Meaker, Gerald, *The Revolutionary Left in Spain, 1914-1923*, Stanford, 1974.

Medrano, Luis López de, *986 días en el infierno*, Madrid, 1939.

Melchor, Federico, *El frente de la producción: Una industria grande y fuerte para ganar la guerra*, Valencia?, 1937?

Merkle, Judith A., *Management and Ideology: The Legacy of the International Scientific Management Movement*, Berkeley, 1980.

Miniconi, *Ce qu'il faut savoir sur les assurances sociales*, Paris, 1937

Mintz, Frank, *La autogestión en la Espana revolucionaria*, Madrid, 1977.

Mitchell, B. R., *European Historical Statistics 1750-1970*, New York, 1975.

Moch, Jules, *Socialisme et rationalisation*, Brüksel, 1927.

_____, *Le front populaire: Grande esperance*, Paris, 1971.

Mondejar, Cristina Borderias, "La evolución de la división sexual del trabajo en Barcelona, 1924-1980: Aproximación desde una empresa del sector servicios – La Compania Telefónica Nacional de Espana", yayımlanmamış doktora tezi, Barselona Üniversitesi, 1984

Monjo, Anna ve Vega, Carme, "Les collectivitzacions industrials a Barselona durant la guerra civil", *L'Avenç*, No. 70, Nisan 1984.

_____, *Els treballadors i la guerra civil*, Barselona, 1986.

Montoliu, C., *El sistema de Taylor y su critica*, Barselona, 1916.

Moody, Joseph N., *French Education since Napoleon*, Syracuse, 1978.

Morrow, Felix, *Revolution and Counterrevolution in Spain*, New York, 1974.

Motes, Jordi Maluquer de, "De la crisis colonial a la guerra europea: Veinte anos de economia espanola", *La economía espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal ve diğerleri, Barselona, 1987.

Mottez, Bernard, *Systemes de salaires et politiques patronales: Essai sur l'evolution des pratiques et des ideologies patronales*, Paris, 1966.

Mouriaux, Rene, *La CGT*, Paris, 1982.

Moutet, Aimee, "La rationalisation dans les mines du nord à l'epreuve du front populaire", *Le Mouvement social*, No. 135, Nisan-Haziran 1936.

Muniesa, Bernat, *La burguesía catalana ante la Segunda República espanola 1931-1936*, Barselona, 1986

Munis, G., *Jalones de derrota: Promesa de victoria, Espana 1930-1939*, Mexico City, 1948

Munoz, Rosa Maria Capel, *La mujer espanola en el mundo del trabajo 1900-1930*, Madrid, 1980.

Nadal, Jordi, *El fracaso de la revolución industrial en Espana, 1814-1913*, Barselona, 1975.

_____, "La industria fabril espanola en 1900: una aproximación", *La economia espanola en el siglo XX: Unna perspectiva histórica* içinde, editörler J. Nadal, A. Carreras ve C. Sudriá, Barselona, 1987.

Nadal, Jordi ve Sudrià, Carles, *Historia de la caixa de pensions*, Barselona, 1981.

Nash, Mary, *Mujer, familia y trabajo en Espana 1875-1936*, Barselona, 1983.

_____, "L'avortament legal a Catalunya", *L'Avenç*, No. 58, Mart 1983.

Nere, Jacques, *La Troisieme Republique 1914-1940*, Paris, 1967

Noble, David F., *America by Design*, New York, 1977.

Nogueres, Henri, *La vie quotidienne en France au temps du front populaire 1935-1938*, Paris, 1977.

Noiriel, Gerard, *Les ouvriers dans la societe française*, Paris, 1986.

Noyelle, Henri, "Plans d'economie dirigee: Les plans de reconstruction economique et sociale à l'etranger et en France", *Revue d'economie politique*, No. 5, Eylül-Ekim 1934.

O'Brien, Patrick ve Keyder, Çağlar, *Economic Growth in Britain and France 1780-1914: Two Paths to the Twentieth Century*, Londra, 1978.

Ocana, Floreal, "La escuela moderna: Conferencia pronunciada el 30 de julio 1937", *Tiempos nuevos*, Ekim-Kasım 1938.

Olives, F. F. Sintes ve Burdils, F. Vidal, *La industria electrica en Espana*, Barselona, 1933.

Paechter, Henri, *Espagne, 1936-1937*, Paris, 1986.

Paniagua, Xavier, *La sociedad libertaria: Agrarismo e industrialización en el anarquismo espanol 1930-1939*, Barselona, 1982.

Papayanis, N., "Masses revolutionnaires et directions réformistes: Les tensions au cours des greves des metallurgistes français en 1919", *Le Mouvement Social*, No. 93, Ekim-Aralık, 1975

Parant, Jean-Victor, *Le probleme du tourisme populaire*, Paris, 1939.

Paxton, Robert, *Vichy France*, New York, 1982.

Payne, Stanley, *Spanish Catholicism*, Madison, 1984.

_____, *Falange*, Stanford, 1967.

Peirats, Jose, *La CNT en la revolución espanola*, Paris, 1971.

Peiró, Juan, *Problemas y cintarazos*, Rennes, 1946.

_____, *Trayectoria de la CNT*, Madrid, 1979.

Pelletier, Madeleine, *Le travail: Ce qu'il est, ce qu'il doit etre*, ?, 1930.

Perrot, Michelle, *Les ouvriers en greve: France 1871-1890*, Paris, 1974.

Pestaña, Angel, *Normas orgánicas*, Barselona, 1930.

_____, *Terrorismo en Barcelona*, editörler Xavier Tusell ve Genoveva Garcia Queipo de Llana, Barselona, 1979.

Petit, Edmond, *La vie quotidienne dans l'aviation en France au debut du XXe siecle 1900-1935*, Paris, 1977.

Pinchon, Jean-François, "La conception et l'organisation de l'exposition", *Cinquantenaire de l'exposition internationale des arts et des techniques dans la vie moderne*, Paris, 1987.

Posa, Elena, "El front d'esquerres de Catalunya", *L'Avenç*, No. 1, Nisan 1977.

_____, "Cada dona un vot", *L'Avenç*, No. 4, Temmuz-Ağustos 1977.

Pouget, Emile, *L'organisation du surmenage: Le systeme Taylor*, Paris, 1914.

Pradas, J. Garcıa, *'Antifascismo proletario: Tesis, ambiente, táctica*, Madrid, 1938?.

Preston, Paul, "The Origins of the Socialist Schism in Spain, 1917-1931", *Journal of Contemporary History* 12, No. 1, Ocak 1977.

Prost, Antonie, *La CGT à l'epoque du front populaire 1934-1939*, Paris, 1964.

_____, "Les greves de juin 1936", *Leon Blum, chef du gouvernement* içinde, editörler Pierre Renouvin ve Rene Remond, Paris, 1981.

_____, "Le climat social", *Edouard Daladier: Chef du gouvernement* içinde, editörler Rene Remond ve Janine Bourdin, Paris, 1977.

Prouteau, Henri, *Les occupations d'usines en Italie et en France*, Paris, 1938.

Puente, Issac, *La finalidad de la CNT: El comunismo libertario*, Barselona, 1936.

Rabate, O., *Rationalisation et action syndicale: Discours prononce au congres federal des metaux (CGTU)*, Paris, 1927.

Rabaut, Jean, *Tout est possible: Les "gauchistes" français, 1929-1944*, Paris, 1974

Racine, Nicole ve Bodin, Louis, *Le parti communiste français pendant l'entre-deux-guerres*, Paris, 1972.

Raguer i Suñer, Hilari, *La unió democràtica de Catalunya i el seu temps 1931-1939*, Montserrat, 1976.

Raude, Eugene ve Prouteau, Gilbert, *Le message de Leo Lagrange*, Paris, 1950.

Raventos, Emili Giralt i, ed., *Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, país Valencià i les illes*, Barselona, 1972.

Reau, Elizabeth du, "L'amenagement de la loi instituant la semaine de quarante heures", *Edouard Daladier: Chef du gouvernement* içinde, editörler Rene Remond ve Janine Bourdin, Paris, 1977.

Rebérioux, Madeleine, *La republique radicale 1898-1914*, Paris, 1975.

_____ ve Fridenson, Patrick, "Albert Thomas, pivot du reformisme français", *Le Mouvement social*, No. 87, Nisan-Haziran 1974.

Remond, Rene, *Histoire de l'anticlericalisme en France de 1815 à nos jours*, Paris, 1976.

Reparaz, Gonzalo de, *La tragedia iberica*, Barselona, tarihsiz.

_____, [hijo], *Pobreza y atraso de Espana*, Valencia, 1932

Rey-Herme, P. A., *Les colonies de vacances en France 1906-1935*, Paris, 1961.

Reynaud Paul, *Pourquoi ferait-on la greve? Discours radiodiffuse, prononce le 26 novembre 1938,* Paris, 1938.

Reynolds, Sian, "Women and Men: Different Experiences of the Popular Front in France", Halk Cepheleri Konferansı'nda sunulan bildiri, Southampton Üniversitesi, Nisan 1986.

Rioux, Jean-Pierre, "Les socialistes dans l'entreprise au temps du front populaire: Quelques remarques su les amicales socialistes (1936-1939)", *La Mouvement Social,* No. 106, Ocak-Mart 1976.

Rizo, Alfonso Martinez, *La urbanística del porvenir,* Valencia, 1932.

Roca, Francesc, "El decret de municipalització de la propietat urbana de l'2 de juny del 1937 i la nova economia urbana", *Recerques: Politica i economia a la Catalunya del segle* XX, No. 2, 1972

_____, "La 'gross Barcelona': Dues introduccions", *Recerques: Ideologia i creıxement industrial,* No. 6, 1976.

Roldán, Santiago ve Delgado, J. L. Garcıa, *La formación de la sociedad capitalista en Espana,* Juan Munoz ile birlikte, Madrid, 1973.

Rossell, M. Cardona, *Aspectos económicos de nuestra revolución,* Barselona, 1937.

Rossiter, Adrian, "Popular Front Economic Policy and the Matignon Negotiations", Halk Cepheleri Konferansı'nda sunulan bildiri, Southampton Üniversitesi, Nisan 1986.

Rude, George, *Ideology and Popular Protest,* New York, 1980.

Rüdiger, Helmut, *El anarkosindicalismo en la revolución espanola,* Barselona, 1938.

Sabater, Jordi, *Anarquisme i catalanisme: La CNT i el fet nacional català durant la guerra civil,* Barselona, 1986.

Saborit, Ignasi Terrada, *Les colònies industrials: Un estudi entorn del cas de l'Amettla de Merola,* Barselona, 1979.

Safón, Ramón, *La Educación en la Espana revolucionaria 1936-39,* çev. Maria Luisa Delgado ve Felix Ortega, Madrid, 1978.

Saint-Germaine, Pierre, "La chaîne et la parapluie: Face á la rationalisation (1919-1935)", *Les Revoltes logiques,* No. 2, 1976.

Sánchez, Jose M., *Reform and Reaction,* Chapel Hill, 1964.

_____, *The Spanish Civil War as a Religious Tragedy,* Notre Dame, 1987.

Santamaria, G. Blanco ve Perez, E. Ciordia, *La industria textil catalana,* Madrid, 1933.

Santillán, Diego Abad de, *El anarquismo y la revolución en Espana: escritos 1930-1938,* ed. Antonio Elorza, Madrid, 1976.

_____, *El organismo económico de la revolución: Cómo vivimos y cómo podríamos vivir en Espana,* Barselona, 1938.

Sanz, Ricardo, *El sindicalismo y la política: Los solidarios y nosostros,* Toulouse, 1966.

Sanz, Jesús, "La agricultura espanola durante el primer tercio del siglo XX: Un sector en transformación", *La economia espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal ve diğerleri, Barselona, 1987.

Sardà, Joan ve Beltran, Lluc, *Els problemes de la banca catalana*, Barselona, 1933.

Sauvy, Alfred, ed., *Histoire economique de la France entre les deux guerres*, Paris, 1972.

Schweitzer, Sylvie V., *Des engrenages à la chaîne*, Lyon, 1982.

Semprún-Maura, Carlos, *Revolución y contrarevolución en Cataluna 1936-1937*, çev. Julia Escobar, Barselona, 1974.

Shorter, Edward ve Tilly, Charles, *Strikes in France 1830-1968*, Londra, 1974.

Shubert, Adrian, *Hacia la revolución: Orígenes sociales del movimiento obrero en Asturias, 1860-1934*, çev: Agueda Palacios Honorato, Barselona, 1984.

Sindicato de la industria siderometalúrgica de Barcelona, *¿Colectivización? ¿Nacionalización? No socialización*, Barselona, 1937.

Sordes, Rene, *Histoire de Suresnes*, Suresnes, 1965.

Sorel, Georges, *Réflexions sur la violence*, Paris, 1972.

Souchy, Agustin ve Folgare, Paul, *Colectivizaciones: La obra constructiva de la revolución espanola*, Barselona, 1977.

Stearns, Peter N., *Revolutionary Syndicalism and French Labor: A Cause without Rebels*, New Brunswick, N.J., 1971.

_____, *Lives of Labor: Work in a Maturing Industrial Society*, New York, 1975.

Sudrià, Carles, "La exportación en el desarrollo de la industria algodonera espanola, 1875-1920", *Revista de historia económica*, no. 2, 1983

_____, "Un factor determinante: La energía", *La economia espanola en el siglo XX* içinde, editörler Jordi Nadal ve diğerleri, Barselona, 1987.

Tallada, Joseph M., *L'organització científica de la industria*, Barselona, 1922.

Tamames, Ramón, *La republica, la era de Franco*, Madrid, 1980.

Tardieu-Gotchac, Cecile, "Les fleaux sociaux", *Histoire economique de la France entre les deux guerres* içinde, ed. Alfred Sauvy, Paris, 1972.

Tarradellas, Josep, *L'obra financera de la Generalitat de Catalunya*, Barselona, 1938.

Tauber, Walter, "Les tramways de Barcelone collectivises pendant la revolution espagnole, 1936-1939", *Bulletin d'information, Fondation internationale d'etudes historiques et sociales*, Mart 1977.

Tavera, Susanna, "La CNT i la República catalana", *L'Avenç*, No. 13,

Şubat 1979.

_____, "Els anarcosindicalistes catalans i la dictadura", *L'Avenç,* No. 72, Temmuz 1984

Taylor, F. W., *Etudes sur l'organisation du travail dans les usines,* Angers, 1907.

_____, *Principes d'organisation scientifique des usines,* Paris, 1912.

_____, *La direction des ateliers,* Paris, 1913.

_____, *The Principles of Scientific Management,* New York, 1967.

Tilly, Charles, *The Contentious French,* Cambridge, Mass., 1986.

Touchard, Jean, *La gauche en France depuis 1900,* Paris, 1977.

Touraine, Alain, *L'evolution du travail ouvrier aux usines Renault,* Paris, 1955.

Trempe, Roland, *Les mineurs de Carmaux 1848-1914,* Paris, 1971.

Truelle, J., "La production aeronautique militaire française jusqu'en juin 1940", *Revue d'histoire de la deuxieme guerre mondiale,* No. 73, Ocak 1969.

Tudesq, Andre-Jean, "L'utilisation gouvernementale de la radio", *Edouard Daladier: chef du gouvernement* içinde, editörler Rene Remond ve Janine Bourdin, Paris, 1977.

Ullman, Joan Connely, *The Tragic Week: A Study of Anticlericalism in Spain, 1875-1912,* Cambridge, Mass., 1968.

Valdour, Jacques, *Ouvriers parisiens,* Paris, 1921.

_____, *L'ouvrier espagnol: Observations vecues,* Paris, 1919.

Vaque, Ramón Segarra, *Que es el comunismo libertario,* Madrid, tarihsiz.

Velasco, Jose Arias, *La hacienda de la Generalitat 1931-38,* Barselona, 1977.

Vicens Vives, Jaime, *Cataluna en el siglo XIX,* çev. E. Borras Cubells, Madrid, 1961.

Vives, Jaime Vicens ve Oller, Jorge Nadal, *An Economic History of Spain,* çev. Frances M. López Morillas, Princeton, 1969.

Vilanova, Mercedes, "El abstencionismo electoral y su relación con las fuerzas políticas en la provincia de Gerona durante la Segunda República: Un ejemplo, La Escala", *Homenaje a Dr. D. Juan Reglà Campistol* içinde, Valencia, 1975.

Vilar, Pierre, *Historia de España,* çev. Manuel Tunón de Lara ve Jesús Suso Sola, Barselona, 1978.

_____, *La guerre d'Espagne, 1936-1939,* Paris, 1986.

Vincent, Mary, "The Spanish Church and the *Frente Popular*", Halk Cepheleri Konferansı'nda sunulmuştur, Southampton Üniversitesi, Nisan 1986.

Vinyes, Ricard, "Sis octubre: Repressió i represaliats", *L'Avenç,* No. 30, Eylül 1980.

Wall, Irwin M., *French Communism in the Era of Stalin*, Westport, Conn., 1983.

_____, "Teaching the French Popular Front", *The History Teacher*, Mayıs 1987.

Weber, Eugen, "Un demi-siecle de glissement à droite", *International Review of Social History* 5, No. 2, 1960.

Weil, Simone, *La condition ouvriere*, Paris, 1951.

Winock, Michel, *Histoire politique de la revue "Esprit" 1930-1950*, Paris, 1975.

Winston, Colin M., *Workers and the Right in Spain, 1900-1936*, Princeton, 1985.

Wohl, Robert, *French Communism in the Making 1914-1924*, Stanford, 1966.

Ziebura, Gilbert, *Leon Blum et le parti socialiste 1872-1934*, çev. Jean Duplex, Paris, 1967.

Dizin

A

Accord Matignon (Matignon anlaşması) 290, 298
Action Français 390
Ademimerkeziyetçilik 32, 82, 86, 220, 248
Aero-club 363, 372
Afrika 17, 90, 361
Agents de maîtrise (denetleyici personel) 317, 321, 379, 393, 394
Alaiz, Felipe 217, 218
Alcalá Zamora, Niceto 99
Alfonso, XIII., İspanya kralı 92
Alger, Horatio 48
Alianza Obrera 115
Alkolizm 24, 136, 145, 167, 197, 305, 349, 357, 366-368, 375, 403, 406
Almanya 25, 45, 48, 52, 54, 61, 64, 83, 96, 127, 139, 151, 154, 232-234, 237, 238, 268, 270, 283, 284, 317, 329, 366, 378, 380, 396
Alsthom şirketinde sabotaj 301
Alto Llobregat 54, 93, 262
Amerika Birleşik Devletleri 9, 41, 48, 51, 60, 72, 80, 83, 84, 158, 161, 164, 168, 176, 178, 218, 223, 232, 233, 236, 238, 239, 244-247, 271, 317, 343, 345, 379
Amicales socialistes 265
Amigos de Durruti 226, 410
Anarkobolşeviklik 91, 118, 226
Anarkosendikalizm 10, 17, 20-22, 26, 27, 30, 31, 36, 49, 63, 64, 68-73, 75-80, 82, 83, 85-93, 95-98, 100, 102, 105, 106, 113, 114, 118, 119, 123, 126-129, 134, 137-148, 150, 159, 160, 166-168, 171, 174-180, 185, 192, 200, 205, 208, 213, 214, 219, 222, 224, 226-228, 231, 251, 253, 260, 261, 266, 272, 273, 275, 278, 397, 404
Anarşist Enternasyonal 76
Anarşizm 21, 26, 27, 29, 31, 32, 35, 37, 44, 48, 63, 69, 70, 73-75, 77, 79, 89-103, 116, 118, 144, 146, 171, 217, 224, 226, 253, 260, 261, 272, 405
Annelik sigortası 109, 173
Antialkolizm Derneği (Fransa) 367
Antidevletçilik 63, 92, 118
Antiendüstriyelizm 64
Anti-faısta 75
Antifaşist Milis Merkez Komitesi 118, 139, 161
Antikomünizm 124, 305, 315, 330, 335, 342, 353, 359, 361, 381, 382, 394
Antimilitarizm 22
Antimonarşizm 92
Antiparlamentarizm 88, 92, 266
Antisemitizm 139
Anti-Stalincilik 139
Aragon 95, 125, 145, 161, 163
Argenteuil'deki havacılık endüstrisi 247, 325
Arlegui, General 46, 49, 105
Armengaud, General 378
Arrachard, R. 342, 344
Arrivistas (mevki düşkünü) 49
Artgust kolektifi 210, 211
Ascaso kardeşler 91
Asker kaçakları (İspanyol Devrimi) 142

Asociación de Banqueros 56
Association des Ouvriers Gnôme et Rhône 322, 373
Assurances sociales (sosyal güvenlik) 255
Asturias 99-101, 138, 154, 262
Asya 9
At yarışları (Fransa) 368, 369
Aube, L' 252
Autogestion 85, 128, 129, 180, 185
Avcılık (Fransa) 372
Avionneur'lar 333
Avrupa 17, 19, 21, 24, 36, 43, 44, 50, 61, 65-70, 90, 113, 119, 222, 228, 234, 236, 238, 249, 380, 403, 404
Avusturya 96
Aydınlanma 18, 48, 403, 404
Ayrılıkçı hareketler 22, 55, 92, 104, 142
Azana, Manuel 55, 69, 104, 131

B

Bacon, Francis 47
Badalona 82, 109, 112, 113, 148, 164, 166, 189, 199, 210, 220
Bagneux 277
Bakunin, Mikhail 77, 208, 403
Balık avlamak 360
Balkanlar 67
Barrio, Martínez 104
Barselona 11, 17, 19-24, 28-34, 37, 39-46, 49-52, 55, 57, 58-72, 79-91, 94-97, 103-110, 113-117, 119, 121, 123-126, 131-133, 135-137, 143-145, 147-151, 154, 156-160, 163, 171, 172, 175, 180-190, 193, 195, 197, 199-202, 205, 207, 208, 214-216, 220, 221, 225-227, 231, 232, 238, 251, 252, 262, 264, 285, 302-304, 314, 323, 337, 342, 348, 349, 356, 361, 373, 376, 385, 395, 397, 406, 408
Barselona Metalurji Sendikası (CNT) 80, 105, 158, 178, 182, 183, 185, 191, 196, 210, 214, 217
Bask(lılar) 18, 138, 142, 223
Bastille Günü 268, 302, 386
Bebek ölümleri 282
Bedouce, Albert 341
Belçika 60, 279, 345
Belçika İşçi Partisi 274
Belin, Rene 325, 381, 387
Berlin 45, 96
Besnard, Pierre 76, 77, 78, 86
Bethlehem Steel 178
Bienio negro (iki kara yıl) 55, 102, 107, 113, 190
Bilimsel Yönetimin İlkeleri (Taylor) 50, 239
Blanquist 26, 94
Bloch havacılık fabrikası 284, 286
Bloch, Marcel 319, 328
Blum, Leon 252, 258, 262, 263, 272, 273, 283, 284, 289, 290, 293, 298, 303, 312, 316, 334, 341-343, 347, 355, 357, 362, 375, 377, 378, 386, 392
Boğa güreşi 94, 223, 224
Bolşeviklik 85, 91, 118, 137, 266
Bonapartistler 394
Boşanmanın yasallaşması 89
Boş Zaman Bakanlığı 37, 407
Boulogne-Billancourt 249, 278, 285, 352, 360
Boykot 88, 91, 94, 95, 102, 104
Brandt grevi 286
Breguet grevi 287, 326
Britanya 9, 41, 44, 150, 154, 233, 317, 367
Bronşit 65
Bueso, Adolfo 195
Büyük Bunalım 52, 74, 279

C

Cachin, Marcel 267
Caillaux, Joseph 339
Caja nacional contra el paro forzoso 66
Cámara de Comercio 56
Cámara oficial de comercio y navegación 55
Cámara oficial de propiedad urbana 55
Camarasa 130
Campos de trabajo (çalışma kampları) 29, 117, 139, 140-142, 145, 147, 217
CAMPSA 164
Canadiense, La 84
Cardoner (maden bölgesi) 93
Carrillo, Santiago 221
Casa A. Lanau 210
Casa Alemany 185, 211
Casa Girona 113, 181, 182, 183, 184, 185, 205
Casa Mallafre 210
Casa Singer 130
Caudron 286, 335, 390
Caudron, R. 323
CEDA (Confederación espanola de derechas autónomas) 13, 99
Cegetistes (CGT'liler) 313, 354
Cenetistas (CNT'liler) 90
CENU (Consejo de la escuela nueva unificada) 13, 167
CFTC (Confederation française des travailleurs chretiens) 13, 313
CGPF (Confederation generale de la production française) 13, 234, 289, 290
CGT (Confederation generale du travail) 13, 71, 72, 88, 229, 231, 251, 255, 256, 258-261, 266, 268, 270, 272-275, 288-291, 293, 298, 299, 302, 305, 306, 310, 313-315, 318, 320-323, 325, 327, 330, 332, 333, 335, 337-347, 350-353, 356, 358-361, 363, 366, 368, 369, 372, 373, 375, 381-386, 389, 392-397, 400
CGTSR (Confederation generale du travail syndicaliste revolutionnaire) 13, 260, 261
CGTU (Confederation generale du travail unitaire) 14, 260, 261, 270, 271, 274, 275, 288
Chambelland, M. 291
Chambre Syndicale de l'Entreprise Electrique de Paris 395
Chambre Syndicale de Moteurs 327
Chambre Syndicale des Constructeurs de Moteurs d'Avions 333
Chaplin, Charlie 400
Chausson 382
Chautemps, Camille 312, 377
Cherbourg 61
Cıva zehirlenmeleri 255
Cinsel taciz 242
Cinzano 367
Citroen 236, 244, 246, 249, 285-288, 307, 388, 389
Civera, Marin 75
Clair, Rene 400
Claude, M. G. 390
Clichy katliamı 386
CNT (Confederación nacional de trabajo) 13, 21, 22, 29, 31, 32, 34, 46, 47, 53, 54, 68, 70, 72-84, 87-100, 102-110, 112-128, 130-134, 136-153, 156-161, 164-174, 176-178, 180-186, 188-194, 196-214, 217-226, 228, 251, 259, 262

Collectiva Gonzalo Coprons y Prat 209
Combat Marxiste 273
Commission paritaires 259
Comorera, Juan 127
Compagnie Electro-mecanique 365
Companys, Lluis 100
Confederes (eski CGT) 288
Conseil National Économique 237, 255
Construcciones Mecánicas 134
Constructeurs de Cellules 327
Contremaîtres (ustabaşı) 393
Cornelissen, Christian 76, 78, 80
Cortes 55
Côte d'Azur 361
Cot, Pierre 362
Courbevoie 284, 321, 328, 389
Croix de Feu 310
Croizat, Ambroise 332
Cros Company 61, 189
Cros Kolektifi 188, 190, 219, 220
Cuestión Religiosa, La (Graell) 47
Cumhuriyetçiler (İspanyol) 53, 55, 89, 92, 101, 104, 106, 108, 117, 118, 124-127, 138, 142, 150, 151, 217, 227, 405

Ç

Çalışmanın Bilimsel Örgütlenmesine Dair Uluslararası Kongre (1925) 51
Çin 9, 77
Çocuk işçiler 164

D

Daladier, Edouard 377, 378, 380, 381, 384, 387, 392
Deflasyon (Fransa) 280, 295
Demiryolları 39, 42, 43, 58, 62, 80, 94, 141, 150, 152, 155, 156, 161-164, 181, 184, 185, 191, 193, 196, 197, 212, 213, 236-238, 253, 255, 258, 312, 335, 387, 388
Denizciler 81, 83, 84, 170, 171, 189, 190, 219, 225
Denizcilik 62, 81, 166, 169, 170, 189, 219, 350
Descartes, Rene 47
Devalüasyon (Fransa) 280, 378
Diario de Madrid 55
Dilluns sant (kutsal pazartesi) 192
Dirección de los talleres (Taylor) 50
Doğrudan eylem 89
Doğum izni 32, 109, 175
Doğum kontrolü 174
Doriot, Jacques 394
Dormoy, Marx 397
Dreyfus olayı 22, 230
Droit à la paresse (*Tembellik Hakkı*, Lafargue) 355, 406
Dumoulin, Georges 259
Dun ve Bradstreet grevi 287
Durruti, Buenaventura 91, 94, 103, 146, 173, 226
Dünya Fuarı (1937) 33, 232, 248, 285, 294, 338, 340-343, 346, 347, 349, 353
Dünya Savaşı, I. 43-45, 59, 65, 68, 72, 79-82, 89, 90, 98, 106, 149, 151, 230, 233-240, 247, 256-259, 266, 272, 277, 279, 292, 296, 356, 372, 373
Dünya Savaşı, II. 228, 232, 234, 240, 274, 329, 332, 371

E

Economic Organism of the Revolution (Santillán) 79
Endülüs 41, 42, 63, 64, 98, 216
Enflasyon 24, 90, 187, 378, 401
Engizisyon 78

Ensayo sobre la necesidad de la vuelta a las prácticas religiosas (Graell) 47
Enternasyonal, I. 70, 133, 137, 138
Enternasyonal, III. (Komünist) 121, 266
Enternasyonalizm 137, 270
Escuelas racionalistas (rasyonalist okullar) 79, 253
Espana Industrial 172, 173, 215
Esplá, Carlos 106
Esprit 252
Esquerra 98, 100, 121-123
Estat Catalá 99, 221
Exito 51, 411

F

Fábregas, Juan P. 121, 123, 137
Fabrika işgalleri 76, 161, 229, 232, 255, 278, 279, 283-290, 299-304, 307, 311, 321, 332, 344, 383, 395, 399, 400
Fahişelik 174, 225
FAI (Federación anarquista iberica) 13, 74-77, 91-96, 117, 118, 121, 124, 144, 146
Faïencerie de Choisy-le-Roi 301
Faısta (FAI taraftarı) 75, 87, 91-93, 103, 139, 146, 217, 220
Farman 286, 335
Faşizm 10, 20, 30, 73, 96, 99, 118, 122, 127, 141, 142, 145, 146, 188, 195, 202, 222, 229, 251, 260, 265, 266, 268, 283, 303, 304, 310, 314, 318, 337, 342, 346, 381, 386, 387, 393, 394, 398
Fauchon mağazası 304
Fazla mesai 23, 51, 106, 130, 183, 189, 192, 213, 214, 221, 271, 285, 286, 302, 314, 323, 325, 330-338, 347, 373, 380, 382, 390
Federation de la Seine 264, 269
Federation des fonctionnaires 260
Federation des Industriels et Commerçants Français 292
Federation des Metaux 259, 313, 314, 327, 335, 370, 388
Federation du Bâtiment 341, 342, 344
Federation Sportive et Gymnique du Travail 359
Fomento de Trabajo Nacional 44-56, 67, 91, 108, 109
Ford fabrikaları 80, 246
Ford, Henry 73, 177
Frachon, Benoît 302, 356
Francisme 394
Franco, General Francisco 36, 41, 100, 117, 139, 141, 154, 215, 227, 228
Franquista (Franco taraftarı) 141, 201, 216
Fransa 9, 11, 17-20, 22-25, 30, 34-41, 43, 44, 48, 52, 53, 59-62, 64-72, 76-, 80, 85, 86, 88, 92, 106-108, 111, 117, 150, 151, 192, 215, 229-239, 242, 243, 245-249, 251-254, 256-259, 261-266, 268-272, 274-285, 289-297, 300, 303, 306, 312, 318, 319, 329, 330, 333, 344-347, 349, 352-356, 360, 363, 366-372, 378, 380, 381, 385, 387, 397-401, 403-407
Fransız Devrimi 18, 48, 119, 404
Froideval, R. 382
Fronjosá, Juan 127
Front d'Esquerres 102
Frontisler 394
Frontones (jai alai) 224

Fundición Dalia 157
Futbol 223, 224, 359
F. Vehils Vidal 185, 209

G

Gantt, H. 178
Garcıa Oliver, Juan 91, 94, 118, 139, 140, 141
Garnier, Tony 352
Gece çalışmak 109, 199, 302, 334, 343
Gençlik yurtları 361, 362, 364, 369
Generalitat 55, 58, 73, 107, 115, 120-130, 138, 142, 150, 151, 154-156, 160-163, 200, 201, 206, 210
General Motors 158, 165, 179, 205, 221, 246, 247
GIM (Groupement des industries metalurgiques) 14, 15, 299, 301, 310, 314, 366
Gignoux, C. J. 235, 290, 292
Gilbreth, Frank ve Lillian 72
Gitton, Marcel 342
Gnôme et Rhône 285, 322, 324, 336, 338, 373, 392
Godard, Jean-Luc 400
González, Victor 48
Graell, Guillermo 44, 47-49, 67
Grev 25, 29-31, 46, 49-52, 55, 56, 71, 72, 84, 85, 88-91, 94, 98, 102, 104-107, 109-115, 175, 180, 183, 189, 190, 206, 217, 218, 228, 239, 253, 257-261, 263, 265, 272, 279, 283-288, 293, 295, 298, 300-303, 306, 310, 317, 318, 320, 326, 329, 332, 335-338, 345, 349, 350, 359, 365, 371, 373, 381-390, 392-397, 399, 401
Grev kırıcılığı 33, 56, 64, 91, 112-114, 175, 183, 284, 388, 395, 396
GR (Gauche revolutionnaire) 14, 263, 264, 265
Griffuelhes, Victor 266
Gual Villabí, Pedro 52
Guardia civil (sivil muhafızlar) 46, 55, 56, 63, 64, 69, 112, 113
Guernica 142
Gueste, Jules 405
Guillaume, James 77
Günlük bakım merkezleri 164, 277, 352, 370
Güzellik salonları (Fransa) 372

H

Haftasonu tatili 17, 23, 218, 229, 232, 250, 322, 323, 329, 336, 343-347, 364, 366, 374, 381, 385, 397, 400
Halbwachs, M. 295
Halk Cephesi (Fransa) 9, 11, 17, 19, 20, 23, 25, 27-31, 33, 35, 37, 38, 101, 229, 232, 234, 236, 244, 245, 250-252, 257, 261-263, 265, 268-270, 274, 275, 279, 280, 283-285, 288, 290-295, 297, 303, 304, 306, 308, 313, 318, 320, 323, 326, 328-332, 337, 341, 342, 346-364, 367, 368, 373-380, 382, 385, 386, 388-390, 392-394, 397-401, 403, 405-408
Halk Cephesi (Frente Popular, İspanya) 11, 28, 37, 69, 101-104, 107, 114, 115, 142-144, 147, 208, 221, 303, 349, 403, 406, 408
Hapishaneler (İspanyol) 63, 68, 140, 141, 142, 161, 225
Hasta numarası yapma 25, 29, 33, 210, 211, 216, 219, 296, 405, 406

Haussmann, Baron 353, 354
HBM (habitations à bon marche, ucuz konut) 14, 277, 353
Hegel, Georg 47
Herkes İçin Tatil kurumu 361
Herriot, Edouard 260
Hispano-Suiza 52, 59, 335
Hitler, Adolph 139, 270, 283, 346, 381, 382, 387
Hobbes, Thomas 47
Hollanda 76, 80
Hoy 82, 411

I

Industria Metalgráfica 159
Industria Olesana 172
Issy-les-Moulienaux 388

İ

İberya Yarımadası 17, 21, 41, 78, 228, 296, 398, 404
İkinci Cumhuriyet (1931-1939, İspanyol) 19, 37, 52-57, 66-69, 84, 92, 94, 96-99, 101, 102, 104, 106, 107, 113, 114, 115, 116, 118, 132, 143, 208, 252, 253, 261, 262
İngiltere 44, 52, 59, 60, 61, 80, 83, 84, 150, 154, 204, 232, 237, 238, 366
İsa, Hz. 48
İspanya 11, 13, 17-25, 30, 35, 37, 39-45, 48-52, 54, 55, 57-61, 64-69, 71, 72, 74, 78, 80, 81, 83-86, 90, 91, 94, 96, 99-101, 106, 111, 117, 118, 127, 135-139, 141, 145, 149, 153, 169, 178, 179, 202, 217, 223, 228-234, 236, 237, 239, 251-253, 261, 262, 264, 266, 270, 275, 278, 279, 293, 332, 350, 367, 371, 385, 397-400, 403-405, 407, 409, 410, 412
İspanyol Devrimi 9, 11, 17-20, 22, 30, 34, 37, 39, 57, 61, 73, 79, 86, 88, 92, 94, 102, 104, 106, 115-123, 126-130, 133-140, 143, 144, 147, 148, 156-162, 166-172, 174, 180-185, 187, 188, 190, 192, 193, 196-198, 200, 203, 205, 206, 212-216, 218, 220, 222-224, 226, 227, 262, 302, 405
İspanyol İç Savaşı 11, 21, 24, 30, 31, 37, 39, 59, 79, 98, 100, 106, 133, 142, 144, 146, 148, 154, 156, 157, 160, 167, 174, 180, 183, 187, 190, 197, 215, 216, 219, 223, 262, 264
İstifçilik (İspanyol Devrimi sırasında) 78, 142, 163
İş durdurma 115, 186, 287, 315, 335, 384-397
İşe geç gelip erken çıkmak 25, 28, 298, 303, 308, 337, 340, 399, 403, 406
İşe gelmeme 23, 25, 32, 129, 192, 193, 195-198, 208-212, 218, 219, 296, 307, 314, 368, 403, 405, 406
İş güvenliği 23, 104, 132, 155, 157, 203, 218, 319, 338, 368
İşkence 81, 90, 140
İşten çıkartma 51, 53, 84, 112-115, 129, 132, 135, 153, 162, 170, 186, 190, 197, 199, 200, 204, 205, 209, 211-214, 217, 222, 244, 246, 281, 283, 293, 296, 304-307, 311, 312, 314, 322, 323, 325, 330, 335-338, 340, 344, 345, 351, 364, 382, 386, 387, 389-391, 393, 395, 400

Malthusçuluk 233
Maneuvres specialises 351
Man, Henri de 273
Maoculuk 77
Maquinista Terrestre y Marítima 51, 58, 108, 215
Maraton Kolektifi 158, 165, 178, 179, 221
Marksizm 21, 25-28, 32, 35, 36, 63, 68, 75, 82, 85, 98, 121, 127, 137, 144-146, 166, 176, 180, 208, 214, 226, 257, 273, 369, 404, 405, 406, 407
Martınez Anido, General 46, 49, 56, 105
Marty, Andre 267
Marx, Karl 47, 146, 208, 355, 403
Material Para Ferrocarriles 181
Melchor, Federico 221
Mercier, Ernest 394
Metalurji İşverenleri Birliği bkz. GIM
Metro (Barselona) 61
Metro (Paris) 61, 248, 338, 339, 344, 354, 387
Michelin 240, 246, 286
Millerand, Alexander 253
Milletler Cemiyeti 50
Milliyetçilik 10, 55, 85, 92, 98-102, 104, 121-124, 138, 139, 142, 153, 154, 159, 168, 268, 318, 347
Moch, Jules 272, 341, 344, 381
Molotov, Vyacheslav 221
Montarkis 243
Montmartre 369
Montseny, Federica 124, 138, 174, 217
Motoristes 333
Motosiklet 371, 375
Mounier, Emmanuel 252
Mujeres Libres 166, 174
Mureaux havacılık endüstrisi 247
Mussolini, Benito 310, 346, 381
Münih Anlaşması 335, 336, 380, 384
MZA (Madrid-Zaragoza-Alicante demiryolları) 13, 157, 163, 192, 212

N

Napoleon, I. 17, 18
Neo-sosyalistler 264, 269, 273, 394
Nice 360, 361, 364
Nieuport 286
Nin, Andres 121, 265
Noske, Gustav 284
Nudizm 76

O

Organisation du surmenage, L' (Pouget) 71
Orobón Fernández, Valeriano 97, 98, 99
Orto 75
Otonomlar 226
Ouvrier specialise 240, 307
Ouvriers professionnels 240

Ö

Ölüm cezası 102, 225

P

Pamuk 39, 41, 42, 44, 80, 149
Panhard 286
Pantaleoni Germans 209
Parça başı iş 22, 31, 53, 106, 116, 180-183, 185, 214, 217, 239, 241, 246, 286, 296, 308, 309, 324-327, 329, 338, 339, 344, 373, 374, 380, 390
Paris 10, 11, 17, 19, 20, 22-24, 28-31, 33-35, 37, 40, 45, 59, 60-62, 65, 66, 106, 151, 161, 179, 180, 200, 201, 214, 227, 229-232,

238, 239, 241, 243, 247-253, 255, 257, 261, 264, 267-269, 275, 280, 281, 283-285, 287-289, 294, 297-301, 303, 304, 310, 313, 316, 319, 321, 324, 326, 328, 330, 332, 338, 340, 342, 345, 347-350, 352-354, 356, 357, 359-361, 363, 364, 367, 370-372, 374-376, 381-383, 386-388, 395, 397-399, 401, 406, 408, 410
Paris Komünü 101, 386
Participation minoritaire 322
Partido sindicalista 101
Partis passoires 27
Patronat du droit divin 379
PCF (Parti communiste français) 14, 27, 261, 263, 266-269, 272, 275-278, 287, 288, 300, 306, 315, 330, 335, 341, 342, 352-355, 359-362, 369, 370, 375, 381, 383-385
Peiró, Juan 68, 86, 124, 138, 171, 172
Pernod 367
Pestaña, Angel 75, 80, 86, 91
Petrol 80, 219, 222, 237
Peugeot 236
Philip, Andre 272
Pirelli 151
Pireneler 17, 19, 22, 405
Pistoleros 46
Pita bitkisi 149
Pivertiste 263, 264, 265
Pivert, Marcel 263, 264, 265
Plastik Endüstrileri Şirketi 163
Popüler Havacılık 362, 363
Pornografi 224
Portekiz 65, 67, 78
Porto Riko 41
Potez Havacılık Şirketi 335
Potez, Henry 319, 331
Pouget, Emile 71, 72, 271
Poumista 83, 102, 104
POUM (Partido obrero de unificación marxısta) 13, 82, 101, 102, 121, 129, 142, 265
PPF (Parti populaire français) 14, 315
Precision Moderne, La 335
Primo de Rivera, General Miguel 41, 49, 52, 54, 68, 85, 92, 96, 114
Pronunciamiento 19, 404, 407
Protestanlar 18, 22, 48, 230, 362
Proudhon, Pierre-Joseph 403, 405
PSF (Parti social français) 14, 310, 381, 386, 394
PSOP (Parti socialiste ouvrier et paysan) 14, 265
PSUC (Partit socialista unificat de catalunya) 13, 83, 121, 127, 142, 143, 144, 147, 168, 202, 222
Puente, Issac 75, 86

Q

Qu'est-ce que le tiers état? (Sieyes) 404

R

Rabassaires 53, 102
Rabaté, O. 270, 271, 272
Rabat firması 209
Radikal parti (Fransız) 229, 283, 292, 312, 328, 377
Radikal parti (İspanyol) 200
Radyo 39, 60, 81, 129, 285, 371, 380, 381, 387, 388
Rantiyeler 78, 230, 378
Rassemblement Populaire (Fransız Halk Cephesi) 274
Raynaud, H. 342, 381
Redressement Français 394
Reformasyon 17, 21, 48

İş yavaşlatma 25, 29, 35, 106, 107, 177, 191, 218, 296, 303, 308, 310, 314, 316, 318, 321, 328, 339, 340, 345-347, 350, 374, 378, 399
İşyerinde dedikodu yayma 32, 219, 304
İşyerinde disiplinsizlik 23, 25, 29, 33, 35, 37, 45, 46, 51, 86, 87, 150, 170, 171, 189, 191-194, 204, 205, 207, 210, 212, 216, 219, 221, 231, 281, 297, 303, 304, 305, 312, 314-318, 320, 322, 323, 328, 329, 337, 338, 347, 350, 379, 389, 394, 399, 401, 407
İşyerinde hırsızlık 24, 25, 30, 33, 193, 198-200, 202, 208, 209, 296, 297, 301, 326, 332, 390, 399, 406
İşyerinde itaatsizlik 29, 30, 202, 204, 303, 311, 337, 340
İşyerinde suiistimaller 34, 195, 196, 197, 200, 225
İtalya 59, 61, 76, 151, 279, 310, 367

J

Jacomet kararı 322, 323, 324, 333, 335
Jacoud, E. 382
Jai alai 223, 224
Jamin, Leon 71
Jansencilik 48
Jaune (grev kırıcı) 395, 396
Jaures, Jean 231
Jeune Republique 252
J. Lanau 211
Jouhaux, Leon 256, 258, 259, 260, 291, 342, 387
Jouvenal, Bertrand de 394
JSU (Juventudes socialistas unificadas) 13, 221

K

Kâğıt İşçileri Sendikası (UGT) 175
Kâğıt İşçileri Ulusal Federasyonu (Fransa) 381
Kamu sağlığı 65, 66, 68, 82, 164, 218, 252, 255, 278, 282, 309, 325, 352, 354, 357, 366
Kamu taşımacılığı 129, 238, 334, 354, 387
Kanser 66
Kant, Immanuel 47
Kapitalizm 11, 19, 20, 22, 29, 30, 33, 34, 53-57, 62, 73-75, 79, 80, 89, 112, 116, 139, 148-150, 156, 168, 176, 178, 179, 185, 208, 214, 219-222, 229, 233, 238, 239, 251, 262, 264, 266, 267, 269-272, 275, 278, 352, 354, 370, 393
Karaborsa 142, 202
Karl Marx Okulu 276
Karşı-terörizm 21, 72, 85
Kastilya 41, 42
Katalonya 19-21, 30, 39-68, 70, 72, 80, 82-84, 88-95, 98-103, 105, 106, 108, 111, 113, 115, 117-119, 121-127, 130, 132-134, 137-139, 142, 150-156, 158, 160, 163, 165, 167-169, 173-175, 178, 192, 202, 205, 215, 216, 221, 223, 226, 255
Katalonya Ekonomi Konseyi 121-123, 126, 127
Katesizm 48
Katolik 21, 47, 49, 56, 67, 68, 79, 99, 103, 108, 110, 170, 230, 252, 269, 299, 313, 356, 361, 362, 382, 398
Kendini yaralama (işten kaçmak için) 108, 194

Kenevir (İspanya) 149
Kıtlık 24, 187, 202
Kızamık 65
Kızılcık 65
Kok kömürü 43
Kolektifleştirme Kararnamesi 122, 127, 128, 155
Komünist Enternasyonal 266
Komünist Manifesto 406
Komünizm 9, 10, 20-23, 29-31, 37, 83, 93, 97-104, 114, 117, 121, 124-127, 134, 142, 143, 146, 176, 183, 184, 192, 197, 198, 202, 203, 205, 207, 213, 216, 218, 220-222, 224, 226, 227, 229, 231, 251, 256, 260, 263, 264, 266-272, 274-278, 283, 287-289, 299, 300, 302, 314, 315, 324, 330, 336, 342, 346, 351-354, 356, 358, 359, 361, 370, 373, 377, 382, 384, 397, 398, 400, 406
Kömür 22, 42, 43, 100, 154, 155, 162, 192, 200, 215
Köpek yarışları 132, 133, 224
Kruşçev, Nikita 146
Kumar 136, 197, 349
Kurşun zehirlenmeleri 255
Kuzey Afrikalı işçiler 253, 279
Küba 41
Kürtajın yasallaşması (İspanya) 174

L

Labbe, Edmond 339
Lafargue, Paul 355, 405, 406, 407, 408
Lagrange, Leo 357, 360, 361, 362, 364
Laiklik 79, 104, 119, 356, 362
Lamoureux, Lucien 328
Largo Caballero, Francisco 68, 69, 96, 114, 124, 139, 261
La Rocque, Albay de 310, 381, 386
Latin Amerika 44, 67
Laval, Pierre 280
Le Corbusier 82, 160, 276, 353, 354, 355
Lefranc, Emilie 358
Lefranc, Georges 280, 358
Le Havre 283
Leibniz, Gottfried 47
Leninizm 91, 171
Lenin, V. I. 91, 146, 265
Lerida Hapishanesi 141
Leval, Gaston 44, 77, 78, 80, 86, 106
Levallois 337
Liberterian Communism and the Transitional Regime (Cornelissen) 76
Liberter komünizm 73-76, 79, 87, 91, 93-96, 167, 168, 176, 226, 408
Ligue des Droits de l'Homme 252
Ligue des Patriotes 394
Liore et Olivier şirketi 247, 287
Lliga Catalana (Lliga Regionalista) 57
Llivia 151
Lockhead 286
Lokavt 46, 91, 389
Loncalar 49, 403
López de Medrano, Luis 142
López, Juan 75, 124
López Ochoa, General 106
Lorenzo, Anselmo 79
Lorraine 325
Lukács, Georg 26
Lurçat, Andre 276, 277, 354
Luthercilik 48

M

Macadam 296
Madrid 13, 40, 42, 61, 97, 100, 101, 137, 145, 146, 190, 198
Mahkûmlar Komisyonu 126

Renault 179, 236, 240, 242-247, 249, 252-257, 281, 283, 285-288, 292, 294, 296, 297, 299-302, 304, 305, 307-310, 313-317, 327, 332, 346, 349, 352, 360, 376, 382-385, 388-390, 393
Renault, Louis 244, 317, 354, 369, 371, 389
Restorasyon Monarşisi 19
Revolution Constructive 273
Reynaud, Paul 380-383, 385, 388, 392, 394
Riom yargılaması 326
Riviera 17, 360, 361
Robles, Gil 99
Rousseau, Jean-Jacques 48
Rouze, B. 328
Ruhban sınıfı karşıtlığı 22, 78, 89, 108, 118, 192, 230, 252, 253, 377
Ruiz Ponseti, Estanislao 121
Rus Devrimi 76, 137, 168
Rusya 104, 137, 139, 220
Rüdiger, Helmut 133, 134, 139

S

Sabadell havacılık endüstrisi 222
Sabotaj 21, 23, 25, 30, 45, 54, 88, 111, 114, 120, 145, 177, 180, 198, 199, 202, 207, 208, 217, 252, 284, 296, 301, 345, 347, 383, 384, 389, 399, 400, 405, 406
Sabun endüstrisi 150
SACIAT 14, 394, 412
S.A.F.E. (Sociéte des Aciers Fins de l'Est) 245, 295, 320
Salengro, Roger 386
Salgın hastalık 65, 66, 202, 368
Sallent 93
Salmson 325, 388
Sangnier, Marc 252
Sanjuro, General 55
Santillán, Diego Abad de 73, 74, 79, 80, 86, 91, 121, 123, 137, 177, 251
Saragosa 70, 75, 87, 102, 103, 128
Sarraut Yasası (1928) 276
Sautter-Harle 321
Sauvy, Alfred 233, 291
Savaş Endüstrileri Komisyonu 163
Schapiro, A. 138
Schwartzmann, M. 126
Scrutin d'arrondissement 267
Seine nehri 360
Seix y Barral yayınevi 192
Sellier, Henri 277, 352
Sendera, Juan 199
Sept 252
Sequi, Salvador 91
SEUC (Serveis electrics unificats de catalunya) 13, 156
SFIO (Section française de l'internationale ouvriere) 14, 262-266, 268, 269, 273-275, 375
SIMCA (Societe industrielle de mecanique et de carrosserie automobile) 14, 285, 310- 313, 364, 365, 374, 388
Sieyes, Abbe 404
Sigara alışkanlığı 24, 131, 145, 167, 187, 197, 200, 246, 286, 349, 361, 369, 372
Sindicato de Vestir 192
Sindicato Libre 105, 114
Sindicato Nacional de Telefonos 84
Sindicato Único 113, 114
Sıntesis 176, 188, 193, 219, 411
Smiles, Samuel 48
Smith, Adam 47
SNCAN (Societe nationale de constructions

aeronautiques du nord) 14, 328, 391, 409
SNCASE (Societe nationale de constructions aeronautiques du sud-est) 14, 333, 409
SNCASO (Societe nationale de constructions aeronautiques du sud-ouest) 14, 321, 328, 330, 379, 389, 391, 392, 409
SNCF (Societe nationale des chemins du fer français) 14, 312
SNCM (Societe nationale de constructions de moteurs) 14, 325
Sociedad económica barcelones de amigos del país 56
Societe des Avions Caudron 332
Societe d'optique et de mecanique de haute precision 337
Societe Industrielle des Telephones 317, 332
SOFINA 153
Solidaridad Obrera 17, 193, 197, 217, 218, 411
Somaten 93
Sorel, Georges 33, 70, 71
Sosyal demokratlar (Alman) 396
Sosyal güvenlik 255, 260, 282
Sosyalist gerçekçilik 22, 24, 117, 143, 144, 146, 147, 197, 217, 403
Sosyalizm 10, 20-23, 31, 68, 69, 82, 86, 89, 90, 92, 96-102, 104, 114, 117, 134, 142, 144, 146, 147, 176, 197, 206, 217, 226, 227, 229, 231, 251, 253, 254, 256, 258-260, 262-269, 271-275, 277, 278, 283, 289, 299, 332, 341, 346, 352-355, 357, 360, 370, 377, 381, 386, 393, 394, 397, 398, 400, 403-408
Sosyal yardım 24, 104, 132, 281, 297, 320, 352
Souchy, Agustin 127
Souvarine, Boris 353
Sovyetler Birliği 21, 52, 57, 137, 139, 141, 154, 160, 168, 174, 220, 221, 257, 263, 265-267, 270, 271, 276
Soyunma odaları 285, 286, 322
Stakhanovculuk 22, 137, 220, 221, 271
Stalincilik 124
Stalin, Joseph 146, 221
St. Cloud 340, 346
Su, Gaz ve Elektrik İşçileri Federasyonu (CNT) 84, 153, 168
Suikast 45, 46, 54, 90, 91, 112, 201, 252
Suresnes 277, 321, 352, 388
Sülfür 40
Syndicat des Metaux 286, 351, 373, 385, 386
Syndicat des Monteurs-Electriciens 395
Syndicat du Bâtiment 285
Syndicat Professionnel 313, 316, 317, 323

Ş

Şarap 40, 43, 130, 131, 145, 367, 368, 372
Şarkı söylemek (iş sırasında) 210, 287
Şok müfrezeleri 221, 222

T

Tâcheronnat 286, 302, 338
Talleres Guerin işletmesi 157
Taylorculuk 51, 52, 71, 137, 176-179, 239, 240, 243, 254, 271
Taylor, Frederick W. 50, 51, 52, 71, 72, 176-178, 239

Tembellik 30, 80, 82, 107, 130, 145, 177, 203, 208, 210, 212, 219, 224, 323, 333, 355, 357, 407
Terörizm 21, 41, 45-47, 72, 85, 88, 89, 91, 117, 119, 387
Thomas, Albert 254, 256, 258, 259, 291
Thorez, Maurice 267, 268, 270, 276, 300
Thouvenot, Stephane 326, 328
Tifo 66, 202
Tilly, Charles 284
Toulouse 274, 283, 360
Tours Kongresi 266
Trabajo a domicilio (evde çalışma) 148
Trabajo obligatorio (zorla çalıştırma) 226
Tramvay 43, 161, 215, 355
Trentista'lar 75, 86, 87
Trocadero 285, 370
Troçkistler 124, 221, 226, 231, 265, 266, 314, 322, 383, 397
Turizm 17, 23, 39, 228, 229, 360, 361, 364, 366, 369, 397
Turizm Bürosu (CGT) 358, 361
Turnike sistemi 297, 315, 390
Tüberküloz 66, 224, 255, 352
Tüketimcilik 23, 225, 270, 376, 407

U

UGT (Unión general de trabajadores) 13, 21, 29, 34, 68, 69, 83, 84, 89, 91, 94, 96-99, 101, 104, 107, 114-116, 121, 125-127, 130-136, 142, 147, 148, 150-153, 156-159, 160, 164-170, 172-176, 178, 180, 181, 183-186, 188-196, 201, 203-211, 213, 218-222, 226, 228, 261
Unió Democràtica de Catalunya 103
Union des Syndicats Ouvriers de la Region Parisienne 342
Union Française des Loisirs 369
Union sacree 256, 264
Unitaries 288
Uyuşturucu 224, 406

Ü

Ücretli tatil 17, 23, 193, 203, 205, 219, 229, 250, 284-286, 290, 296, 298, 299, 357-359, 364, 366, 368, 373, 375, 387, 400
Üçüncü Cumhuriyet (1870-1940, Fransa) 18, 23, 235, 252, 253, 257, 279, 282, 290, 377
Ütopyacılık 9, 26, 35, 36, 63, 69, 97, 403-408

V

Vaillant-Couturier, Paul 267, 342
Valencia 152, 189
Vanves akademisi 299
Vázquez, Mariano 139
Verger, Jules 345, 346, 395, 396, 409
Vicens Vives, Jaime 42, 43
Vichy 234, 329, 375
Vie catholique, La 252
Villacoublay 388, 389
Villanueva y Geltrú 156
Villejuif 276, 277
Vitry 277
Viyana 96
Vouret et Fils 365

W

Wall Street 84
Weil, Simone 241, 304

Y

Yabancılar Lejyonu 100
Yahudiler 18, 22, 139, 230
Yaz kampları (Fransa) 277, 356, 369
Yüzme havuzları 278, 355, 359, 370

Z

Zatürre 65
Zay, Jean 362
Zührevi hastalıklar 225

İspanyol Devrimi ile Paris'teki Halk Cephesi'nin sosyal ve siyasi tarihi hakkındaki bu karşılaştırmalı çalışma, zayıf bir burjuvaziye sahip İspanya'da devrimci ideolojiler güçlenirken, kapitalist bir ekonomiye sahip ve endüstrisi gelişmiş Fransa'da aynı ideolojilerin nasıl giderek gerilediğini göstermeye çalışıyor. Michael Seidman, işçi sınıfını temsil ettiğini iddia eden örgütlerin iktidarı ellerinde tuttukları Halk Cepheleri döneminde bile işçilerin çalışmaya nasıl zorlandığına dikkat çekmektedir. Bu inceleme işçi ve emek tarihinin şu ana dek hep göz ardı edilen bir gerçeğini ortaya koyuyor: işçiler çalışmaya karşı!

Michael Seidman, North Carolina Wilmington Üniversitesi'nde tarih profesörüdür. *The Imaginary Revolution: Parisian Students and Workers in 1968* (2004); *Republic of Egos: A Social History of the Spanish Civil War* (2002) adlı kitapları ve çeşitli dillere çevrilmiş çok sayıda makalesi vardır.

ISBN 978-605-4238-24-8
9 786054 238248

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ